TR63 BÖLGESİ MEVCUT DURUM ANALİZİ

TASLAK

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER II

TABLOLAR III

ŞEKİLLER IX

HARİTALAR XIII

KISALTMALAR XV

1. İDARİ DURUM VE YÜZÖLÇÜMÜ 1

2. NÜFUS 4

3. DEMOGRAFİK GÖSTERGELER 12

4. GÖÇ 15

5. EĞİTİM 19

6. SAĞLIK 34

7. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI 47

8. İŞGÜCÜ 59

9. TURİZM 73

10. SANAYİ 89

10. TARIM 150

11. MADENCİLİK 194

12. ENERJİ 200

13. DIŞ TİCARET 230

14. FİNANS 271

15. AR-GE VE YENİLİKÇİLİK 283

16. YATIRIM DESTEK VE TEŞVİK UYGULAMALARI 295

17. ULAŞTIRMA 312

18. SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ 345

19. AFET DURUMU VE YERLEŞİME UYGUNLUK 364

KAYNAKÇA 371

TASLAK

TABLOLAR

Tablo 1. İllere Göre İdari Durum 1
Tablo 2. 6360 Sayılı Kanun Sonrası İllere Göre İdari Durum 2
Tablo 3. TR63 Bölgesinin İllere Göre Yüzölçümü (2011) 3
Tablo 4. Nüfus Artış Hızları (2012) 5
Tablo 5. Hatay İli İlçeleri Nüfus Artış Oranları 6
Tablo 6. Kahramanmaraş İli İlçeleri Nüfus Artış Hızları 6
Tablo 7. Osmaniye İli İlçeleri Nüfus Artış Hızları 7
Tablo 8. TR63 Bölgesi İlleri Nüfus Yoğunlukları 7
Tablo 9. TR63 Bölgesi Şehirleşme Oranları 9
Tablo 10. TR63 Bölgesi Doğurganlık ve Kaba Doğum Hızı 10
Tablo 11. TR63 Bölgesi Hane Sayıları 11
Tablo 12. TR63 Bölgesi Ortalama Hanehalkı ve Hane Büyüklükleri 11
Tablo 13. TR63 Bölgesi Doğum Sayısının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2011) 12
Tablo 14. Ölümlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2011) 13
Tablo 15. Yaş Grubuna Göre İntiharlar (A: Erkek, B: Kadın, 2011) 13
Tablo 16. Evliliklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (A: Damat, B: Gelin, 2011) 14
Tablo 17. Boşanmaların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (A: Erkek, B: Kadın, 2011) 14
Tablo 18. Düzey 1 Bölgeleri Göç Verileri 16
Tablo 19. Göç Hareketlerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2011) 17
Tablo 20. İllere Göre Göç Verileri 17
Tablo 21. Hatay İli ve İlçeleri Okuma Yazma Oranları 21
Tablo 22. Kahramanmaraş İli ve İlçeleri Okuma Yazma Oranları 22
Tablo 23. Osmaniye İli ve İlçeleri Okuma Yazma Oranları 22
Tablo 24. TR63 Bölgesi Okul Öncesi Eğitiminde Temel Veriler (2012-2013 Öğretim Yılı) 23
Tablo 25. İlköğretimde Okullaşma Oranları (2011-2012 Öğretim Yılı) 24
Tablo 26. Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2011-2012 Öğretim Yılı) 25
Tablo 27. Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (Göstergeler) 25
Tablo 28. Ortaöğretimde Okullaşma Oranları (2011-2012 Öğretim Yılı) 26
Tablo 29. Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2011-2012 Öğretim Yılı) 26
Tablo 30. Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (Göstergeler) 27
Tablo 31. Eğitim Kurumlarına Göre Temel Veriler (2010-2011 Öğretim Yılı) 29
Tablo 32. Eğitim Kurumlarına Göre Temel Veriler (2010-2011 Öğretim Yılı) 30
Tablo 33. Eğitim Kurumlarına Göre Temel Veriler (2010-2011 Öğretim Yılı) 31
Tablo 34. Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları (2011-2012 Öğretim Yılı) 32
Tablo 35. TR63 Bölgesinde Kurum Türüne Göre Hastane Sayısı Yatak Sayıları (2012) 42
Tablo 36. TR63 Bölgesinde Gerçekleştirilen Muayene ve Yatan Hasta Sayıları (2012) 44
Tablo 37. İlçe Bazlı Aile Sağlığı Merkezleri (2012) 45
Tablo 38. Türkiye'de Bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarının Statülerine Göre Dağılımı (2011) 48
Tablo 39. Akdeniz Bölgesi İllerinde Faaliyette Bulunan Dernek Sayısı 51
Tablo 40. Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye İllerinin Dernek ve Dernek Üye Sayıları (2013) 52
Tablo 41. Hatay İli ve İlçelerinde Bulunan Dernek ve Dernek Üye Sayıları 52
Tablo 42. Hatay İlinde Bulunan Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Türleri 53
Tablo 43. Kahramanmaraş İli ve İlçelerinde Bulunan Dernek ve Dernek Üye Sayıları 53
Tablo 44. Kahramanmaraş İlinde Bulunan Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Türleri 54
Tablo 45. Osmaniye İli ve İlçelerinde Bulunan Dernek ve Dernek Üye Sayıları 54

TASLAK

Tablo 46. Osmaniye İlinde Bulunan Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Türleri.....55
Tablo 47. TR63 Bölgesi İllerinde Bulunan Vakıf Sayıları.....56
Tablo 48. Hatay İli İlçelerinde Bulunan Cemaat Vakıfları (2013) 56
Tablo 49. Bazı Ülke ve Bölgelerin İstihdam Oranları (2012) 59
Tablo 50. TR63 Bölgesi Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılma Oranı.....61
Tablo 51. TR63 Bölgesi Eğitim Seviyesine Göre İşgücüne Katılma Oranı.....62
Tablo 52. TR63 Bölgesi ve İllerinde İşgücüne Dâhil Olmama Nedenleri (2011, %) 63
Tablo 53. Türkiye'de Yaş Grupları ve Eğitim Durumlarına Göre İşgücü (Bin Kişi, 2012) 63
Tablo 54. TR63 Bölgesi'nde Yaş Grupları ve Eğitim Durumlarına Göre İşgücü (Bin Kişi, 2012).....64
Tablo 55. Türkiye'de İstihdam Edilenlerin Sektör ve Eğitim Bazlı Dağılımı (Bin Kişi, 2012) 65
Tablo 56. İstihdamın Ana Sektörler İtibariyle Dağılımı (2011, %) 65
Tablo 57. Türkiye'de İstihdam Edilenlerin Eğitim ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Bin Kişi, 2012).....66
Tablo 58. TR63 Bölgesi İstihdamında Eğitim ve Yaş Gruplarına Göre Dağılım (Bin Kişi, 2012).....66
Tablo 59. TR63 Bölgesi Kadın İstihdamının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (2012, Bin Kişi).....67
Tablo 60. Türkiye'de İstihdam Edilenlerin Kayıtlılık Durumu (2012, Bin Kişi) 67
Tablo 61. TR63 Bölgesinde İstihdam Edilenlerin Kayıtlılık Durumu (2012, Bin Kişi).....68
Tablo 62. Türkiye'de İşsizlik Oranları 69
Tablo 63. Türkiye'de Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları (%, 2012).....69
Tablo 64. Türkiye'de Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%, 2012) 70
Tablo 65. Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Alanlarda Eğitim Düzeyine Göre İşsizlik Oranları (%, 2012) 70
Tablo 66. Türkiye ve TR63 Bölgesi İşsizlik Oranları (%) 71
Tablo 67. TR63 Bölgesi İşsizlik Oranının Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%) 71
Tablo 68. TR63 Bölgesinde İşsizlik Oranlarının Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (%) 72
Tablo 69. Uluslararası Turizm Verileri 73
Tablo 70. Ülkelere Göre Uluslararası Turist Sayısı.....74
Tablo 71. En Çok Turizm Harcaması Yapan Ülkeler 74
Tablo 72. Sınır Kapılarına Göre Giriş Yapan Yabancı Ziyaretçi Sayısı 75
Tablo 73. TR63 Bölgesi İlçelere Göre Konaklama Sayıları (2011).....77
Tablo 74. Konaklama İstatistikleri (2011) 78
Tablo 75. Turizm İşletme Belgeli Tesis Sayısı (2011).....79
Tablo 76. Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Yatak Sayısı 79
Tablo 77. TR63 Bölgesi Tesis Sayısı 80
Tablo 78. Düzey 2 Bölgelerine Göre Turizm Sektörü Teşvik Belgesi Sayısı (2009-2012) 80
Tablo 79. TR63 Bölgesi Turizm Sektörü Yatırım Teşvik Belgesi Sayısı (2012).....81
Tablo 80. Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları.....81
Tablo 81. Gelen ve Giden Yolcu Sayıları 81
Tablo 82. Kültür, Sanat Etkinlikleri Sayıları.....82
Tablo 83. Hatay Turizm Projeksiyonları.....83
Tablo 84. Hatay İli Turizm Varlıkları 84
Tablo 85. Hatay İli Tur Güzergâhları.....85
Tablo 86. Kahramanmaraş Turizm Projeksiyonları.....85
Tablo 87. Kahramanmaraş İli Yerel Turizm Varlıkları 86
Tablo 88. Osmaniye Turizm Projeksiyonları.....87
Tablo 89. Osmaniye İli Turizm Varlıkları.....87
Tablo 90. TR63 Bölgesinin Sanayi Dokusu 92
Tablo 91. İlçe Bazında Sanayi Siciline Kayıtlı İşletmeler.....94
Tablo 92. TR63 Bölgesinden 2011 Yılı İSO 500 Listesine Giren Kuruluşlar.....97

TASLAK

Tablo 93. TR63 Bölgesinden 2011 Yılı İSO İkinci 500 Listesine Giren Kuruluşlar 101
Tablo 94. TR63 Bölgesinde Yer Alan OSB'ler 102
Tablo 95. TR63 Bölgesinde Var Olan ve Planlanan KSS'ler 105
Tablo 96. Yıllık Ham Çelik Üretimde Başlıca Ülkeler 108
Tablo 97. Küresel Ev Eşyaları ve Özel Ürünler Sektörünü Oluşturan Alt Segmentlerin Sektör Payları ... 126
Tablo 98. Geçmiş Yıllar İtibariyle Metal Pişirme Eşyaları Segmentinde İlk 10 İhracatçı Ülke 127
Tablo 99. Geçmiş Yıllar İtibariyle Metal Pişirme Eşyaları Segmentinde İlk 10 İthalatçı Ülke 127
Tablo 100. Türkiye'nin Metal Pişirme Ürünlerinde Başı Çeken İhracat Pazarları (2007-2011) 129
Tablo 101. Metal Pişirme Ürünleri Sektöründe Kahramanmaraş İlinin İhracat Yaptığı Başlıca Ülkeler .. 130
Tablo 102. Kahramanmaraş İlindeki Tekstil Sektörünün Sanayi Altyapısı 132
Tablo 103. Kahramanmaraş İli Metal Mutfak Sektörü GZFT Analizi 140
Tablo 104. İngiltere Ulusal Endüstriyel Simbiyoz Programının 5 Yıllık Kazanç Tablosu 147
Tablo 105. İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesinde Tespit Edilen Simbiyotik İlişkiler . 148
Tablo 106. Uzun Yıllar Ortalama Sıcaklık, Güneşlenme ve Yağış Miktarları (1970-2011) 150
Tablo 107. TR63 Bölgesi Arazi Durumu (2012) 152
Tablo 108. Hatay İli Tarım Alanları (2011) 152
Tablo 109. Kahramanmaraş İli Tarım Alanları (2011) 153
Tablo 110. Osmaniye İli Tarım Alanları (Dekar, 2011) 154
Tablo 111. Tarım Sektörünün Gayri Safi Katma Değer İçindeki Payı 156
Tablo 112. Düzey 2 Bölgelerinde Tarım Sektörünün GSKD İçindeki Payı (2010) 157
Tablo 113.Tarım Sektörü ve Toplam İstihdam 157
Tablo 114. Toplam İhracat ve Tarım Sektörü İhracatı Karşılaştırması (2012) 159
Tablo 115. Tarımsal Üretim Değerleri (Bin TL) 160
Tablo 116. Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değerleri (TL) 160
Tablo 117. Bölgelere Göre Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (TL) 161
Tablo 118. Bitkisel Üretim Miktarları (2011) 162
Tablo 119. Bitkisel Üretim Değerleri (Bin TL) 162
Tablo 120. Kişi Başına Düşen Bitkisel Üretim Değeri (TL) 163
Tablo 121. Bölgelere Göre Kişi Başına Düşen Bitkisel Üretim Değeri (TL) 163
Tablo 122. Hatay İli İlçelerinde En Çok Üretilen Tarla Bitkileri (2012) 165
Tablo 123. Kahramanmaraş İli İlçelerinde En Çok Üretilen Tarla Bitkileri 166
Tablo 124. Osmaniye İli İlçelerinde En Çok Üretilen Tarla Bitkileri 167
Tablo 125. Dünya Sebze Üretimi (2010) 167
Tablo 126. Sebze Üretim Miktarı (2011) 168
Tablo 127. TR63 Bölgesi İlçelerine Göre Sebze Üretimi (Ton, 2011) 169
Tablo 128. İlçelere Göre Üretimi En Fazla Olan İlk 5 Sebze (Hatay, 2012) 170
Tablo 129. İlçelere Göre Üretimi En Fazla Olan İlk 5 Sebze (Kahramanmaraş, 2012) 171
Tablo 130. İlçelere Göre Üretimi En Fazla Olan İlk 5 Sebze (Osmaniye, 2012) 172
Tablo 131. Dünya Meyve Üretimi (Milyon Ton, 2010) 173
Tablo 132. TR63 Bölgesi İlçelerine Göre Meyve Üretimi (Ton, 2011) 173
Tablo 133. Meyve Üretim Miktarı (2011) 174
Tablo 134. Dünya Yaş Meyve ve Sebze İhracatı (2010) 175
Tablo 135. Bölgelere Göre Zeytin Üretimi (2012) 176
Tablo 136. TR63 Bölgesi Karşılaştırmalı Zeytin Üretimi (2012) 177
Tablo 137. İlçelere Göre En Çok Üretilen Meyveler (Hatay, 2011) 177
Tablo 138. İlçelere Göre En Çok Üretilen Meyveler (Kahramanmaraş, 2011) 178
Tablo 139. İlçelere Göre En Çok Üretilen Meyveler (Osmaniye, 2011) 179

TASLAK

Tablo 140. Niteliklerine Göre Örtü Altı Tarım Alanları (2010) 180
Tablo 141. Organik Üretim Yapan Çiftçi Sayısı 180
Tablo 142. Organik Üretim Yapılan Alan (Hektar) 180
Tablo 143. Organik Bitkisel Üretim (Ton) 181
Tablo 144. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvan Sayısı 181
Tablo 145. TR63 Bölgesi İlçelerine Göre Büyükbaş Hayvan Sayısı (2011) 182
Tablo 146. TR63 Bölgesi İlçelerine Göre Küçükbaş Hayvan Sayısı (2011) 182
Tablo 147. Türkiye ve TR63 Bölgesinde Kümes Hayvanı Sayıları 183
Tablo 148. İlçelere Göre Kümes Hayvanı Sayısı (2012) 183
Tablo 149. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Arıcılık Faaliyetleri 184
Tablo 150. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Hayvansal Üretim Değerleri 184
Tablo 151. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Kültür Balıkçılığı Üretimi (Ton) 185
Tablo 152. Türkiye Arazi Dağılımı (2012) 185
Tablo 153. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Orman Alanları 186
Tablo 154. Türkiye'nin ve TR63 Bölgesinin Ağaç ve Orman Ürünleri İhracatı (Bin Dolar) 187
Tablo 155. Tarım Arazileri Sulama Durumu 188
Tablo 156.TR63 Bölgesi Önemli Sulama Projeleri 188
Tablo 157. Türkiye Tarım Sektörü Üretici Birlikleri 189
Tablo 158. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Faaliyet Gösteren Birlik Sayısı 190
Tablo 159. Türkiye Genelinde Tarımsal Kooperatifler 190
Tablo 160. Tarımsal Kredi Kullanımı (09/2012) 191
Tablo 161. Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (Adet) 192
Tablo 162. Yatırım Teşvik Belgeleri Sabit Yatırım Tutarlarının Sektörel Dağılımı (Bin TL) 192
Tablo 163. Teşvik Belgeli Yatırımlarda İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (Kişi) 193
Tablo 164. TR63 Bölgesi Maden Çeşitliliği 195
Tablo 165. TR63 Bölgesindeki Başlıca Madenler 196
Tablo 166. Avrupa Birliği'nde Devreye Alınan ve Devreden Çıkarılan Elektrik Santralleri (2010) 204
Tablo 167. TR63 Bölgesinde Otoprodüktör Lisansı Verilen Tüzel Kişiler 205
Tablo 168. TR63 Bölgesinde Kurulu Olan Termik Santraller (Otoprodüktör Lisanslı Olanlar Hariç) 206
Tablo 169. EPDK Verilerine Göre TR63 Bölgesinde Yapılması Beklenen Termik Santraller 207
Tablo 170. TR63 Bölgesindeki Rüzgâr Enerjisi Santralleri 211
Tablo 171. Türkiye'de İnşa Aşaması Devam Eden Rüzgâr Enerjisi Santralleri 212
Tablo 172. TR63 Bölgesinde Yer Alan Hidroelektrik Santralleri 215
Tablo 173. EPDK Verilerine Göre TR63 Bölgesinde Yapılması Beklenen Hidroelektrik Santralleri 217
Tablo 174. TR63 Bölgesi Elektrik Tüketiminin Sektörel Dağılımı 229
Tablo 175. Türkiye'nin Dış Ticaret Gerçekleşmeleri ve Hedefleri (Milyar ABD Doları) 230
Tablo 176. Toplam İhracat (ABD Doları) 233
Tablo 177. Bölge İllerinin Coğrafi Ülke Gruplarına Göre İhracat Yaptıkları Ülke Sayısı (2012) 235
Tablo 178. TR63 Bölgesinde Bulunan İllerin Ülke Gruplarına Göre İhracat Rakamları (ABD Doları) 235
Tablo 179. Bölge İllerinin Ekonomik Ülke Gruplarına Göre İhracat Rakamları (ABD Doları, 2012) 236
Tablo 180. Hatay İlinin Yıllara Göre En Çok İhracat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları) 237
Tablo 181. Kahramanmaraş İlinin Yıllara Göre En Çok İhracat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları) 237
Tablo 182. Osmaniye İlinin Yıllara Göre En Çok İhracat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları) 238
Tablo 183. Üzerindeki Bölgelere Göre Sıradanlık ve Çeşitlilik Gösteren İllerin Dağılımı 239
Tablo 184. TR63 Bölgesindeki İllerin Sektörlere Göre İhracat Rakamları (Bin ABD Doları) 240
Tablo 185. Tarım Sektörünün İhracat Performansı (ABD Doları) 241
Tablo 186. Madencilik Sektörünün İhracat Performansı (ABD Doları) 245

TASLAK

Tablo 187. Toplam İthalat (ABD Doları) **248**
Tablo 188. TR63 Bölgesinin Toplam İthalat Payları **248**
Tablo 189. TR63 Bölgesindeki İllerin İthalat Yaptıkları Ülke Gruplarına Göre Dağılımı **250**
Tablo 190. TR63 Bölgesi İllerinin Ülke Gruplarına Göre İthalat Rakamları (ABD Doları) **251**
Tablo 191. TR63 Bölgesindeki İllerin Ekonomik Ülke Gruplarına Göre Toplam İthalat Rakamları **252**
Tablo 192. Hatay İlinin Yıllara Göre En Çok İthalat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları) **253**
Tablo 193. Kahramanmaraş İlinin Yıllara Göre En Çok İthalat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları) **253**
Tablo 194. Osmaniye İlinin Yıllara Göre En Çok İthalat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları) **254**
Tablo 195. TR63 Bölgesindeki İllerin Sektörlere Göre İthalat Rakamları (Bin ABD Doları) **255**
Tablo 196. Tarım Sektörünün İthalat Performansı (ABD Doları) **256**
Tablo 197. Türkiye'nin Dış Ticaretinde İlk On Ülkenin Dış Ticaret Hacmi ve Dengesi **262**
Tablo 198. TR63 Bölgesinin İhracatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi) **266**
Tablo 199. TR63 Bölgesinin İhracatında Sektörlere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi) **267**
Tablo 200. TR63 Bölgesinin İthalatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi) **267**
Tablo 201. TR63 Bölgesinin İthalatında Sektörlere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi) **268**
Tablo 202. Bankaların Yıllara ve İllere Göre Dağılımı **272**
Tablo 203. TR63 Bölgesinde Banka Sayılarının İlçelere Göre Dağılımı **273**
Tablo 204. ATM, POS ve Üye İşyeri Sayılarının İllere Göre Dağılımı **273**
Tablo 205. Mevduat Türlerine Göre İllerin Dağılımı (Bin TL, 2012) **275**
Tablo 206. Türlerine Göre Hesap Başına Ortalama Mevduat Değerleri (TL) **275**
Tablo 207. Kredi Türlerine Göre İllerin Dağılımı (Bin TL, 2012) **277**
Tablo 208. Bireysel Bankacılık Kredilerine Göre İllerin Dağılımı (Bin TL, 2012) **280**
Tablo 209. TR63 Bölgesinde Sektörel Kredilere Göre İllerin Dağılımı (Bin TL, 2012) **281**
Tablo 210. AR-GE Göstergeleri **283**
Tablo 211. TR63 Bölgesinde Koruma Altına Alınan Coğrafi İşaretler ve Koruma Tarihleri **285**
Tablo 212. TR63 Bölgesinde Başvuruda Bulunulan Coğrafi İşaretler ve Başvuru Yılları **286**
Tablo 213. KSÜ Teknokent Kurucu Üyeleri ve Ortaklık Payları **287**
Tablo 214. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre Marka Başvuru ve Tescil Sayıları **288**
Tablo 215. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre Patent Başvuru ve Tescil Sayıları **290**
Tablo 216. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre Faydalı Model Başvuru ve Tescil Sayıları **291**
Tablo 217. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre Endüstriyel Tasarım Başvuru ve Tescil Sayıları **292**
Tablo 218. Bölge İllerine Göre Yenilikçilik ve AR-GE'ye Yönelik Kamu Yatırımları (Bin TL) **293**
Tablo 219. Teşvik Sistemi Destek Unsurları **296**
Tablo 220. Vergi İndirimi Destek Oranları **296**
Tablo 221. Vergi İndirimi Destek Oranları **297**
Tablo 222. Türkiye'de Sektörlerin Yıllara Göre Genel Yatırım Teşvikleri **299**
Tablo 223. TR63 Bölgesinde Sektörlerin Yıllara Göre Genel Yatırım Teşvikleri **300**
Tablo 224. TR63 Bölgesinde Sektörlerin İllere Göre Genel Yatırım Teşvikleri (2012) **300**
Tablo 225. Türkiye'de Sektörlere Göre Bölgesel Yatırım Teşvikleri **302**
Tablo 226. TR63 Bölgesinde Sektörlerin Yıllara Göre Bölgesel Yatırım Teşvikleri **303**
Tablo 227. TR63 Bölgesinde Sektörlerin İllere Göre Bölgesel Yatırım Teşvikleri **304**
Tablo 228. Büyük Ölçekli Yatırımlarda Sağlanan Destek Unsurları **304**
Tablo 229. Türkiye'de Sektörlerin Yıllara Göre Büyük Ölçekli Yatırım Teşvikleri **305**
Tablo 230. TR63 Bölgesinde Sektörlerin İllere Göre Büyük Ölçekli Yatırım Teşvikleri **305**
Tablo 231. TR63 Bölgesinde Sektörlere Göre Yapılan Komple Yeni Yatırım Teşvikleri (2012) **306**
Tablo 232. TR63 Bölgesinde Sektörlere Göre Yapılan Tevsi Yatırım Teşvikleri (2012) **307**
Tablo 233. TR63 Bölgesinde Sektörlere Göre Yapılan Diğer Yatırım Teşvikleri (2012) **308**

TASLAK

Tablo 234. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı Mali Destek Programları (Bin TL) 309
Tablo 235. TR63 Bölgesinde İşletmelere İlişkin Genel Bilgiler ve KOBİ Destekleri 310
Tablo 236. Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de 2010 Yılı Karayolu Uzunlukları (Km) 313
Tablo 237. TR63 Bölgesi Otoyol, Devlet Yolu, İl Yolu Toplam Uzunlukları (Km, 2012) 314
Tablo 238. İllere Göre Devlet Yollarının Satıh Cinslerine Göre Uzunları (Km) 314
Tablo 239. İllere Göre İl Yollarının Satıh Cinslerine Göre Uzunları (Km) 315
Tablo 240. Türkiye'deki Bölünmüş Yol Uzunlukları (Km, 2002-2012) 315
Tablo 241. TR63 Bölgesi Bölünmüş Yol Uzunlukları (Km, 2002-2012) 316
Tablo 242. İllere Göre Köy Yolu Uzunlukları (Km) 318
Tablo 243. İllere Göre Köy Yolları Durumu (Km) 318
Tablo 244. Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de 2010 Yılı Demiryolu Uzunlukları (Km) 319
Tablo 245. İllere Göre Demiryolu Uzunlukları (Km) 319
Tablo 246. Türkiye'de Lojistik Merkezler 321
Tablo 247. TR63 Bölgesi İllerin Hava Kargo, Yolcu ve Uçak Sayıları 325
Tablo 248. TR63 Bölgesi Liman Trafiği 326
Tablo 249. TR63 Bölgesi Sınır Kapılarından Gelen ve Giden Taşıt Sayısı (2009-2011) 332
Tablo 250. İkamet İli, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Yurt Dışına Giden Kişi Sayısı (2011) 332
Tablo 251. İkamet İli ve Eğitim Durumuna Göre Yurt Dışına Giden Kişi Sayısı (2011) 333
Tablo 252. TR63 Bölgesi Motorlu Kara Taşıtları Sayısı 333
Tablo 253. TR63 Bölgesinde Bulunan Otomobil Miktarındaki Artış Oranı (2008-2012) 334
Tablo 254. TR63 Bölgesinde Gerçekleşen Trafik Kazalarına Dair Temel Veriler 335
Tablo 255. TR63 Bölgesi Sabit Hat Abone Sayısı 337
Tablo 256. Türkiye'deki ve TR63 Bölgesindeki İnternet Abone Sayısı 338
Tablo 257. Dünya Genelinde Ulaştırma Hizmetleri GSYİH'sinin Toplam Hizmetler GSYİH'ye Oranı 339
Tablo 258. Türkiye Genelinde Ulaştırma Hizmetleri GSYİH'sinin Toplam Hizmetler GSYİH'ye Oranı 339
Tablo 259. Modlara Göre İhracat Değerleri (Bin Dolar) 340
Tablo 260. Modlara Göre İthalat Değerleri (Bin Dolar) 341
Tablo 261. Hatay İli Su Kaynakları ve Sulama Alanları 348
Tablo 262. Kahramanmaraş İli Su Kaynakları ve Sulama Alanları 349
Tablo 263. Osmaniye İli Su Kaynakları ve Sulama Alanları 349
Tablo 264. İçme ve Kullanma Suyu Şebekesine Ait Temel Veriler (2010) 350
Tablo 265. İçme ve Kullanma Suyu Şebekesine Ait Temel Veriler (2010) 350
Tablo 266. Kanalizasyon Şebekesi ve Arıtma Tesisi Verileri (1000m³/Yıl, 2010) 351
Tablo 267. TR63 Bölgesi Belediyelerinin Atıksu Arıtma Tesisi Durumu (2010) 352
Tablo 268. Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%) 353
Tablo 269. TR63 Bölgesi Belediyelerinin Atık Verileri (2010) 353
Tablo 270. Bertaraf Yöntemine Göre Atık Miktarı (%) 354
Tablo 271. Yıllık Ortalama Kükürtdioksit Konsantrasyonu 355
Tablo 272. Yıllık Ortalama Partikül Madde Konsantrasyonu 355
Tablo 273. Ağaçlandırma Faaliyetleri (Hektar) 359
Tablo 274. TR63 Bölgesi Orman Köy Sayısı ve Nüfusu (2011) 359
Tablo 275. TR63 Bölgesi İllerinin Yaşanan Çevre Sorunlarına Göre Durumları 362
Tablo 276. İllerin Çevre Sorunlarının Öncelik Sıralaması 362

TASLAK

ŞEKİLLER

Şekil 1. Türkiye ve TR63 Bölgesi Karşılaştırmalı Nüfus Artış Hızları 5
Şekil 2. Türkiye ve TR63 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu Karşılaştırması 8
Şekil 3. Türkiye ve TR63 Bölgesi Şehirleşme Oranları (2012) 8
Şekil 4. TR63 Bölgesi Bağımlılık Oranları Karşılaştırması 10
Şekil 5. Yıllar İtibariyle Türkiye ve TR63 Bölgesinde Eğitim Alanında Kamu Yatırımları 19
Şekil 6. Yıllar İtibariyle Türkiye ve TR63 Bölgesi Okur Yazarlık Oranları.....20
Şekil 7. Türkiye'nin ve TR63 Bölgesinin Cinsiyete Göre Okuma-Yazma Oranları 20
Şekil 8. Okul Öncesi Okullaşma Oranları (2011-2012 Öğretim Yılı, %) 24
Şekil 9. Yıllar İtibariyle TR63 Bölgesi Yeni Kayıt Üniversite Öğrenci Sayısı (2012-2013 Öğretim Yılı) 32
Şekil 10. Yükseköğretimde Öğretim Elemanı Sayıları (2011-2012 Öğretim Yılı) 33
Şekil 11. Yıllar İtibariyle Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Kaba Doğum Hızı 35
Şekil 12. Yıllar İtibariyle Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Bebek Ölüm Hızı 36
Şekil 13. Yıllar İtibariyle Türkiye'de Kamu Sağlık Harcamaları 39
Şekil 14. Yıllar İtibariyle Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Sağlık Sektörü Kamu Yatırımları 39
Şekil 15. Yıllar İtibariyle Türkiye'de Toplam Yataklı ve Yataksız Sağlık Kurumlarının Dağılımı 40
Şekil 16. Yıllar İtibariyle TR63 Bölgesinde Hastane ve Yatak Sayıları.....41
Şekil 17. TR63 Bölgesinde Toplam Sağlık Personeli Sayısı (2011) 43
Şekil 18. İBBS Düzey 1 Temelinde Aktif Çalışan Aile Hekimi Başına Düşen Nüfus.....45
Şekil 19. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde 100.000 Kişi Başına Düşen Hekim ve Hastane Yatak Sayısı 46
Şekil 20. Türkiye'de Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları 49
Şekil 21. Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları.....49
Şekil 22. Faal Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Sayıları.....50
Şekil 23. Türkiye'deki Derneklerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı (2013) 51
Şekil 24. Sınır Kapılarına Göre Giriş Yapan Yabancı Ziyaretçi Sayısı.....75
Şekil 25. Sınır Kapılarından Giriş Yapan Suriye Vatandaşı Sayısı 76
Şekil 26. Sanayi Sektörünün Gayri Safi Milli Hasılaya Katkısı.....89
Şekil 27. Sanayi Kuruluşlarının Bölgesel Dağılımı ve TR63 Bölgesinin Türkiye'deki Yeri.....90
Şekil 28. Akdeniz Bölgesindeki İllerin Bölge Sanayisindeki Payları.....91
Şekil 29. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Sanayi Sektörünün GSKD İçindeki Payı 95
Şekil 30. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Sanayi İstihdamı.....96
Şekil 31. Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketiminin Toplam Elektrik Tüketimine Oranı.....97
Şekil 32. TR63 Bölgesinden İSO 500 Listesine Giren Kuruluşların İl Bazında Dağılımı 98
Şekil 33. İSO 500 Listesindeki Kuruluşların Karşılaştırması 99
Şekil 34. İSO 500 Listesinde Yer Alan Kuruluşların Dağılımı 99
Şekil 35. İSO 500 Listesine Giren TR63 Bölgesi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı 100
Şekil 36. TR63 Bölgesindeki OSB'lerin Alan Olarak Gelecek Projeksiyonu 103
Şekil 37. TR63 Bölgesinin Alan Olarak OSB Projeksiyonu ve Türkiye'deki Yeri.....103
Şekil 38. Türkiye ve TR63 Bölgesinde Kişi Başına Düşen OSB Alanı (m^2) ve Gelecek Projeksiyonu 104
Şekil 39. KSS ve KSS'lerde Bulunan İşyeri Sayısına Göre Bölgenin Türkiye'deki Yeri ve Projeksiyonu....106
Şekil 40. Türkiye'nin Demir Çelik İhracat ve İthalatının Genel İhracat ve İthalat Rakamlarına Oranı.....108
Şekil 41. Türkiye ve TR63 Bölgesi Demir Çelik İhracatının Türkiye'nin Tüm İhracatındaki Payı 110
Şekil 42. Türkiye ve TR63 Bölgesi Demir Çelik İthalatının Türkiye'nin Tüm İthalatındaki Payı.....110
Şekil 43. Bölge Demir Çelik İhracat ve İthalatının Bölgenin Genel İhracat ve İthalatına Oranı 111
Şekil 44. TR63 Bölgesi İllerinin İhracatında Demir Çelik Sektörünün Payı.....112
Şekil 45. TR63 Bölgesi İllerinin İthalatında Demir Çelik Sektörünün Payı.....113

TASLAK

Şekil 46. Dünya Ayakkabı Üretiminde İlk 10 Ülke ve Türkiye 114
Şekil 47. Türkiye Ayakkabı İhracatının Gelişimi 117
Şekil 48. Türkiye Ayakkabı İthalatının Gelişimi 118
Şekil 49. Türkiye'nin Ayakkabı İhracat ve İthalatı, Ayakkabı İhracatının İthalatı Karşılama Oranı 119
Şekil 50. Ülkelere Göre Ayakkabı Üretiminden Elde Edilen Katma Değer 119
Şekil 51. Dünya Mobilya Ticareti (Milyar ABD Doları) 120
Şekil 52. Dünya Mobilya Üretiminde Önde Gelen Ülkelerin Sektör Payları 121
Şekil 53. Mobilya Sektörü Üretiminde Öncü Ülkeler ve Üretim Miktarları (Milyar ABD Doları) 121
Şekil 54. Türkiye Mobilya Üretimi 122
Şekil 55. Mobilya Sektörü İhracatında Öncü Ülkeler ve İhracat Miktarları (Milyar ABD Doları) 123
Şekil 56. Mobilya Sektörü İthalatında Öncü Ülkeler ve İthalat Miktarları (Milyar ABD Doları) 123
Şekil 57. Türkiye'nin Mobilya İhracat ve İthalatı, Mobilya İhracatının İthalatı Karşılama Oranı 124
Şekil 58. TR63 Bölgesi Mobilya İhracatı 125
Şekil 59. Türkiye'nin Metal Pişirme Eşyası İhracatı ve İthalatı, İhracatın İthalatı Karşılama Oranı 128
Şekil 60. Tekstil İhracatında İlk 10 Ülke 133
Şekil 61. Tekstil İthalatında İlk 10 Ülke 134
Şekil 62. Türkiye'nin Tekstil İhracatı ve İthalatı, Tekstil İhracatının İthalatı Karşılama Oranı 135
Şekil 63. Türkiye'nin İl Bazında Tekstil İhracat Rakamları ve Bölge İllerinin Türkiye'deki Sırası 135
Şekil 64. TR63 Bölgesindeki İllerin Tekstil Sektörü İhracatı ve Bölge İçindeki Payları 136
Şekil 65. TR63 Bölgesindeki İllerin Tekstil Sektörü İthalatı ve Bölge İçindeki Payları 137
Şekil 66. Hatay İli Toplam Tarım Alanları 153
Şekil 67. Kahramanmaraş İli Tarım Alanları 154
Şekil 68. Osmaniye İli Tarım Alanları 155
Şekil 69. TR63 Bölgesi Sektörlere Göre İstihdam 158
Şekil 70. TR63 Bölgesi Tarım Sektörünün İstihdam İçindeki Payı 159
Şekil 71. TR63 Bölgesi Tahıl ve Diğer Bitkisel Ürünler Üretim Miktarları (2012) 164
Şekil 72. Türkiye Arazi Dağılımı 186
Şekil 73. Sulanan Arazilerin Toplam Tarım Arazilerine Oranı 188
Şekil 74. Türkiye Maden İhracatı 194
Şekil 75. Yıllık Enerji Taleplerinde Küresel Göstergeler ve Türkiye 200
Şekil 76. Kaynak Bazında Dünya Birincil Enerji Tüketimi 201
Şekil 77. Türkiye Birincil Enerji Tüketiminin Gelişimi 202
Şekil 78. Türkiye'de Elektrik Üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı 204
Şekil 79. Türkiye Termik Santralleri İçinde TR63 Bölgesinin Mevcut Durumu ve Projeksiyonu 207
Şekil 80. Rüzgâr Enerjisinde İlk 10 Ülkenin Kurulu Güç Miktarları ve Payları 208
Şekil 81. Türkiye'de Rüzgâr Enerjisinin Gelişimi 209
Şekil 82. Avrupa Kıtasında Rüzgâr Enerjisi 210
Şekil 83. İllere Göre İşletmedeki Rüzgâr Enerjisi Santralleri 212
Şekil 84. Türkiye Rüzgâr Santralleri İçinde TR63 Bölgesinin Mevcut Durumu ve Projeksiyonu 213
Şekil 85. Dünya ve Türkiye'de Elektrik Üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı 214
Şekil 86. Kurulu Hidrolik Güce Göre TR63 Bölgesi 216
Şekil 87. TR63 Bölgesinde Yer Alan İllerin HES Projeksiyonu 218
Şekil 88. Türkiye ve TR63 Bölgesinin Mevcut HES Durumu ve Gelecek Projeksiyonu 219
Şekil 89. Dünya Güneş Enerjisi Kurulu Gücü 220
Şekil 90. Türkiye Bölgeleri Güneşlenme Süreleri 221
Şekil 91. Türkiye ve TR63 Bölgesinin Ortalama Güneşlenme Süresi 222
Şekil 92. TR63 Bölgesi Jeotermal Kaynakları 224

TASLAK

Şekil 93. Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketimi 225
Şekil 94. TR63 Bölgesi Elektrik Tüketimi Artış Oranları (2002-2011) 226
Şekil 95. Yıllar İtibariyle İllerin TR63 Bölgesindeki Elektrik Tüketim Payları 226
Şekil 96. Kişi Başı Elektrik Tüketim Oranlarındaki Artış Miktarları (2002-2011) 227
Şekil 97. Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketiminin Toplam Elektrik Tüketimine Oranı 227
Şekil 98. Osmaniye OSB Toplam Elektrik Tüketimi 228
Şekil 99. Yıllara Göre Ülke Gruplarının İhracat Rakamları (Milyar ABD Doları) 231
Şekil 100. Yıllara Göre İlk Beş Ülke ve Türkiye'nin İhracat Rakamları (Milyon ABD Doları) 232
Şekil 101. TR63 Bölgesindeki İllerinin İhracat Oranları (2012) 233
Şekil 102. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre İhracat Rakamları (Milyon ABD Doları) 234
Şekil 103. Yıllara Göre İhracatçı Firma Sayıları ve İhracat Rakamları (Milyon ABD Doları) 234
Şekil 104. Türkiye'nin Çeşitlilik ve Sıradanlıkta İllerin Dağılımı 239
Şekil 105. Balıkçılık Sektörünün İhracat Performansı (ABD Doları) 242
Şekil 106. Hatay İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İhracat Payları (%) 243
Şekil 107. Kahramanmaraş İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İhracat Payları 244
Şekil 108. Osmaniye İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İhracat Payları 244
Şekil 109. Toptan ve Perakende Ticaret Sektörünün İhracat Performansı (ABD Doları) 246
Şekil 110. Yıllara Göre Ülke Gruplarının İthalat Rakamları (Milyar ABD Doları) 247
Şekil 111. Yıllara Göre Dünya İthalatında İlk Beş Ülke ve Türkiye (Milyon ABD Doları) 247
Şekil 112. TR63 İllerinin İthalat Oranları (2012) 249
Şekil 113. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre İthalat Rakamları (Milyon ABD Doları) 249
Şekil 114. Yıllara Göre İthalatçı Firma Sayısı ve İthalat Rakamları (Milyon ABD Doları) 250
Şekil 115. Hatay İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İthalat Payları 257
Şekil 116. Kahramanmaraş İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İthalat Payları 258
Şekil 117. Osmaniye İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İthalat Payları 258
Şekil 118. Madencilik Sektörünün İthalat Performansı (ABD Doları) 259
Şekil 119. Toptan ve Perakende Ticaret Sektörünün İthalat Performansı (ABD Doları) 260
Şekil 120. Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına İhracat (ABD Doları) 260
Şekil 121. Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına İthalat (ABD Doları) 261
Şekil 122. TR63 Bölgesindeki İllerin Kişi Başına İhracat Rakamları (ABD Doları) 261
Şekil 123. Dış Ticaret Hacimlerine Göre İlk Sekiz Düzey 2 Bölgesi 262
Şekil 124. Türkiye ve TR63 Bölgesi 2012 Yılı İhracatın İthalatı Karşılama Oranları 263
Şekil 125. Yıllara Göre TR63 Bölgesindeki İllerin Dış Ticaret Açığı 263
Şekil 126. Hatay İlinin Ticaretinde İlk On Ülke ve Bu Ülkelerle Olan Dış Ticaret Dengesi 264
Şekil 127. Kahramanmaraş İlinin Ticaretinde İlk On Ülke ve Bu Ülkelerle Olan Dış Ticaret Dengesi 264
Şekil 128. Osmaniye İlinin Ticaretinde İlk On Ülke ve Bu Ülkelerle Olan Dış Ticaret Dengesi 265
Şekil 129. TR63 Bölgesinde İllere Göre Ortalama Türk Lirası Tasarruf Mevduatı Tutarları (2012) 276
Şekil 130. TR63 Bölgesinde İllere Göre Ortalama Döviz Tevdiat Hesapları (2012) 276
Şekil 131. Kişi Başına Nakdi ve Gayri Nakdi Krediler (2012) 277
Şekil 132. 3 Aylık Periyotlara Göre Bölgede Kullanılan Toplam Nakdi Krediler (2007-2012) 279
Şekil 133. 3 Aylık Periyotlara Göre Bölgede Kullanılan Toplam Gayri Nakdi Krediler (2007-2012) 280
Şekil 134. Yıllara Göre Kredi/Mevduat Oranı 281
Şekil 135. Mevcut Eğilime Göre 2023 Yılı AR-GE Yoğunluğu Öngörüsü 284
Şekil 136. Ülkeler Bazında Karayolu Ağı Karşılaştırması 314
Şekil 137. TR63 Bölgesi Havalimanları Uçuş Sayıları 323
Şekil 138. TR63 Bölgesi Havalimanları Yolcu Sayıları 324
Şekil 139. Hatay Sınır Kapılarından Giriş Yapan Yolcu Sayıları 331

TASLAK

Şekil 140. TR63 Bölgesinden Yurtdışına Giden Vatandaşların İkamet İlleri (2011) 332
Şekil 141. TR63 Bölgesi İllerinde Bin Kişi Başına Düşen Otomobil Sayısı (2007-2011) 334
Şekil 142. Seçilmiş Ülkeler Trafik Kaza Sayısı 335
Şekil 143. TR63 Bölgesi Trafik Kazası Sayısı 336
Şekil 144. TR63 Bölgesi Mobil Hat Abone Sayısı 338
Şekil 145. İklim Değişikliğine Bağlı Tarımsal Verimlilik Değişiklikleri 347
Şekil 146. TR63 Bölgesinde Atıksuların Verildiği Alıcı Ortamların Dağılımı 352
Şekil 147. TR63 Bölgesi Orman Alanları 358

TASLAK

HARİTALAR

Harita 1. TR63 Bölgesinin Türkiye'deki Konumu 3
Harita 2. İllere Göre Nüfus Artış Hızı (2011-2012) 4
Harita 3. Dünya Nüfus Artış Oranları 4
Harita 4. Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (2011) 34
Harita 5. Ülkelerin Nüfuslarına Göre Gelişmiş Bir Sağlık Tesisine Erişim Oranı (%, 2010) 37
Harita 6. Türkiye Acil Sağlık Hizmet Bölgeleri 38
Harita 7. Düzey 2 Bölgelerinde İşgücüne Katılım Oranı (2012) 62
Harita 8. Düzey 2 Bölgelerine Göre İşsizlik Oranları (2012) 70
Harita 9. İllere Göre Yabancı Ziyaretçilerin Tesise Geliş Sayısı (2011) 78
Harita 10. TR63 Bölgesi Turizm Varlıkları 88
Harita 11. Dünya Üzerinde Sanayi Sektörünün Gayri Safi Milli Hasılaya Katkısı (%) 90
Harita 12. Türkiye Çelik Kapasitesi Haritası 109
Harita 13. Dünya Ayakkabı Üretiminin Kıtalara Göre Oransal Dağılımı 114
Harita 14. Ülkelerin Ayakkabı Üretimi ve Tüketimi (Milyon Çift) 115
Harita 15. Dünya Ayakkabı İhracatında İlk 10 Ülke ve Türkiye 117
Harita 16. Dünya Ayakkabı İthalatı 118
Harita 17. Dünya Tekstil Sektörü İhracatında Öne Çıkan Ülkeler 132
Harita 18. Tekstil Sektörü İthalatında Öne Çıkan Ülkeler 133
Harita 19. Türkiye'nin Küme ve Potansiyel Küme Haritası 139
Harita 20. Türkiye'nin Ortalama Donlu Günler Sayısı (1971-2000) 151
Harita 21. Türkiye'nin Ortalama Yaz Günleri Sayısı (1971-2000) 151
Harita 22. Ülkelere Göre Tarım Sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla İçindeki Payı 155
Harita 23. Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri 161
Harita 24. İllere Göre Sebze Üretim Miktarları (Ton, 2011) 168
Harita 25. Türkiye Bölgelere Göre Meyve Üretim Miktarı (2011) 174
Harita 26. Türkiye Zeytin Üretimi 176
Harita 27. İllerin Hayvansal Ürünler Değerleri 184
Harita 28. Türkiye Orman Varlığı Haritası 187
Harita 29. Ziraat ve Balıkçılık Sektörü İllere Göre Kredi Kullanımı(12/2012) 191
Harita 30. Dünya Kaya Gazı Potansiyeli 198
Harita 31. Türkiye Kaya Gazı Potansiyeli 198
Harita 32. Türkiye Ham Petrol ve Doğalgaz Boru Hatları Haritası 203
Harita 33. Rüzgâr Enerjisi Potansiyel Atlası 209
Harita 34. Türkiye'nin Kurulu Rüzgâr Gücü 210
Harita 35. TR63 Bölgesinde Yer Alan İllerin Rüzgâr Hız Haritası 211
Harita 36. Türkiye Hidrolik Enerji Haritası 214
Harita 37. Dünya Güneş Enerjisi Potansiyel Haritası 220
Harita 38. Türkiye Güneş Potansiyeli Haritası 221
Harita 39. Türkiye Jeotermal Enerji Potansiyeli Haritası 223
Harita 40. Türkiye Düzey 2 Bölgeleri İhracat Rakamları (ABD Doları) 232
Harita 41. Türkiye'de İhracatın Sektörel Desenlere Göre Dağılımı 269
Harita 42. İllerin İhracat Büyüklüğü ve Artış Oranı 269
Harita 43. Toplam Mevduatın İllere Göre Dağılımı (Bin TL, 2012) 274
Harita 44. Toplam Nakdi Kredilerin İllere Göre Dağılımı (Bin TL, 2012) 278
Harita 45. Gayri Nakdi Kredilerin İllere Göre Dağılımı (Bin TL, 2012) 279

TASLAK

Harita 46. İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksine Göre Sınıflandırılması 301
Harita 47. Dünya Karayolu Bağlantıları 313
Harita 48. TR63 Bölgesi Karayolu Ulaşım Ağı 317
Harita 49. TR63 Bölgesi Demiryolu Ulaşım Ağı 322
Harita 50. TR63 Bölgesi Ulaşım Ağı 329
Harita 51. TR63 Bölgesi Limanları ve Limanların Yakın Çevresine Ulaşım Sistemi 330
Harita 52. Trafik Kaza Sayılarının İllere Göre Dağılımı (2011) 336
Harita 53. Türkiye'deki Lojistik Merkezler 342
Harita 54. TR63 Bölgesi Ulaşım Ağı 344
Harita 55. Türkiye Su Risk Atlası 347
Harita 56. Türkiye Su Havzaları Haritası 360
Harita 57. Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası 364
Harita 58. TR63 Bölgesi Fay Hatları ve Yerleşim Alanları Analiz Çalışması 365
Harita 59. Hatay İli Fay Hatları ve Yerleşim Alanları Analiz Çalışması 366
Harita 60. Kahramanmaraş İli Fay Hatları ve Yerleşim Alanları Analiz Çalışması 367
Harita 61. Osmaniye İli Fay Hatları ve Yerleşim Alanları Analiz Çalışması 367

TASLAK

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACP	Asya, Karayipler ve Pasifik
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AKİB	Akdeniz İhracatçı Birlikleri
ANMOGEP	Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
AR-GE	Araştırma Geliştirme
ASEAN	Güney Doğu Asya Ülkeleri İşbirliği
ASM	Aile Sağlığı Merkezi
ATM	Bankamatik
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDT	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
BGUS	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
BM	Birleşmiş Milletler
BMİDÇS	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
BROP	Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve Operasyonel Programı
DOĞAKA	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EİT	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ES	Endüstriyel Simbiyoz
GSKD	Gayri Safi Katma Değer
GSYARGEH	Gayri Safi Yurtiçi Araştırma Geliştirme Harcamaları
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GZFT	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler
HEM	Halk Eğitim Merkezi
HES	Hidroelektrik Santrali
H-I	Herfindahl Endeksi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
IPARD	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni
IPCC	İklim Değişikliği Paneli
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İDEP	İklim Değişikliği Eylem Planı
İDKK	İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
İKT	İslam Konferansı Teşkilatı
İSO	İstanbul Sanayi Odası
İTKİB	İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri

TASLAK

KDV	Katma Değer Vergisi
KEİT	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
KENTGES	Kentsel Gelişme ve Eylem Planı
KMTSO	Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSÜ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
KTKGM	Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri
MBY	Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGM	Meteoroloji Genel Müdürlüğü
MKÜ	Mustafa Kemal Üniversitesi
MTA	Maden Tetkik ve Arama
NACE	Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması
NAFTA	Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OGM	Orman Genel Müdürlüğü
OKÜ	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OVP:	Orta Vadeli Program
POS	Satış Noktası
RES	Rüzgâr Enerji Santrali
SAGP	Satın Alma Gücü Paritesi
SBS	Seviye Belirleme Sınavı
SEGE	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi
SODES	Sosyal Destek Programı
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TEKMER	Teknoloji Merkezi
TEYDEB	Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TKDK	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
TM	Turizm Merkezi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TZE	Tam Zamanlı Eşdeğer
UÇES	Ulusal Çevre Uyum Stratejisi
UHYS	Ulusal Havza Yönetim Stratejisi
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
URAK	Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu

TASLAK

WHO	Dünya Sağlık Örgütü
WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü
WRI	World Resources Institute
YGS	Yükseköğretime Geçiş Sınavı
YİB	Yerel İdari Düzey

TASLAK

TASLAK

1. İDARİ DURUM VE YÜZÖLÇÜMÜ

Türkiye'de, 2002 yılından itibaren, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) uygulamasına geçilmiştir.

Buna çerçevede, Türkiye'de 12 adet Düzey 1, 26 adet Düzey 2 ve 81 adet Düzey 3 bölgesi tanımlanmıştır. Buna göre Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri, TR6 Akdeniz Düzey 1 Bölgesi içerisinde bir alt bölge olarak "TR63 Düzey 2 Bölgesi" şeklinde tanımlanmıştır. Aynı sınıflamaya göre Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin her biri ayrı ayrı Düzey 3 bölgesi olarak belirlenmiştir.

Ayrıca aynı sınıflama çerçevesinde yerel birimler de tanımlanmış ve ilçeler, "Yerel İdari Düzey 1 (YİB 1)", beldeler ve köyler ise "Yerel İdari Düzey 2 (YİB 2)" olarak ifade edilmiştir. Buna göre ise TR63 Bölgesi'nde Tablo 1'de görüldüğü üzere 26 adet YİB 1 ve 1.124 adet YİB 2 bulunmaktadır.

Tablo 1. İllere Göre İdari Durum

Hatay			Kahramanmaraş			Osmaniye		
İlçe	Belde	Köy	İlçe	Belde	Köy	İlçe	Belde	Köy
Merkez	21	66	Merkez	11	118	Merkez	2	36
Altınözü	3	40	Afşin	10	46	Bahçe	0	15
Belen	0	11	Andırın	2	53	Düziçi	4	26
Dörtyol	6	6	Çağlayancerit	2	9	Hasanbeyli	0	6
Erzin	0	10	Ekinözü	0	17	Kadirli	0	60
Hassa	5	28	Elbistan	9	69	Sumbas	2	13
İskenderun	13	37	Göksun	7	53	Toprakkale	1	5
Kırıkhan	1	56	Nurhak	3	3			
Kumlu	0	13	Pazarcık	4	76			
Reyhanlı	0	31	Türkoğlu	4	32			
Samandağ	12	31						
Yayladağı	3	33						
Toplam	64	362	Toplam	52	476	Toplam	9	161

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2012

Söz konusu 26 YİB 1'in 11 adedi Hatay ilinde, 9 adedi Kahramanmaraş ilinde, 6 adedi ise Osmaniye ilinde bulunmaktadır. Bölgede bulunan 1.124 adet YİB 2'nin ise 426 adedi Hatay ilinde, 528 adedi Kahramanmaraş ilinde, 170 adedi ise Osmaniye ilinde bulunmaktadır. Ancak 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile birlikte TR63 Bölgesinin idari yapılanmasında önemli değişiklikler yapılmıştır.

Buna göre, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde, sınırları il mülki sınırları olmak üzere Hatay ve Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyeleri kurulmuş ve il sınırları içerisindeki tüm belde belediyeleri ile köylerin tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Ayrıca Hatay ilinde Antakya, Defne, Arsuz ile Payas olmak üzere 4, Kahramanmaraş ilinde ise Dulkadiroğlu ve Onikişubat olmak üzere 2 yeni ilçe kurulmuştur.

Böylece TR63 Bölgesi'nde 26 adet olan YİB 1 sayısı 6360 sayılı kanun ile birlikte 32 olmuştur. Diğer taraftan Hatay ve Kahramanmaraş illerindeki tüm YİB 2 bölgeleri birer mahalle olarak ilgili Büyükşehir Belediyesine bağlanmıştır. Osmaniye ilinde idari bölüm olarak varlığını sürdürmekte olan YİB 2 bölgelerinden Merkez ilçeye bağlı Kırmıtlı Beldesi ile Sumbas ilçesine bağlı Alibeyli Beldesi, belde statüsünden çıkarılarak köye dönüştürülmüştür. Böylelikle TR63 Bölgesi'nde YİB 2 bölgeleri sadece Osmaniye ilinde yer alır hale gelmekte olup bunla da 7 belde belediyesi ile 163 köyden oluşmaktadır.

Tablo 2. 6360 Sayılı Kanun Sonrası İllere Göre İdari Durum

Hatay	Kahramanmaraş	Osmaniye		
İlçe	İlçe	İlçe	Belde	Köy
Antakya	Afşin	Merkez	1	37
Altınözü	Andırın	Bahçe	0	15
Arsuz	Çağlayancerit	Düziçi	4	26
Belen	Dulkadiroğlu	Hasanbeyli	0	6
Defne	Ekinözü	Kadirli	0	60
Dörtyol	Elbistan	Sumbas	1	14
Erzin	Göksun	Toprakkale	1	5
Hassa	Nurhak	Toplam	7	163
İskenderun	Onikişubat			
Kırıkhan	Pazarcık			
Kumlu	Türkoğlu			
Payas				
Reyhanlı				
Samandağ				
Yayladağı				

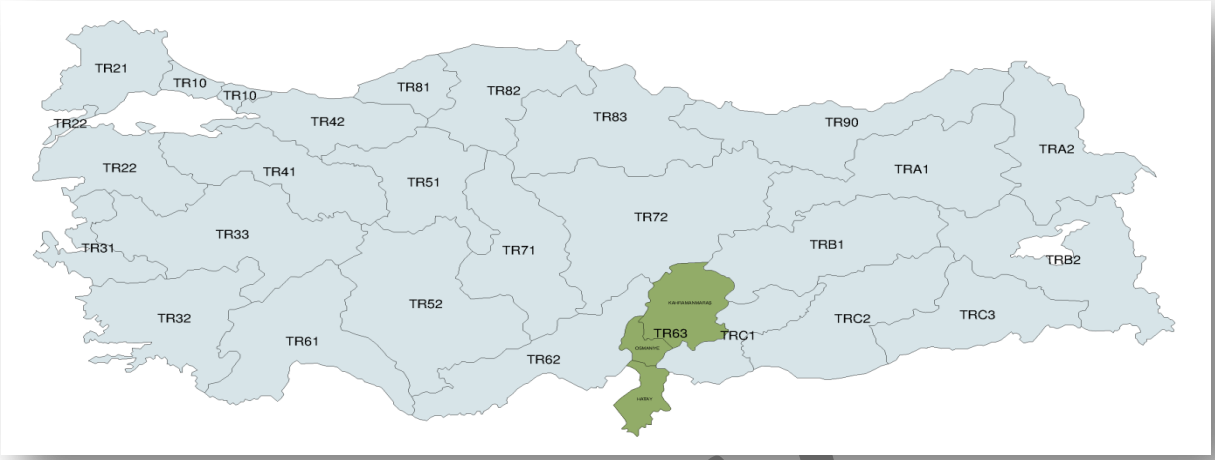
6360 Sayılı kanunda yer alan hükümlere göre oluşturulmuştur.
Kaynak: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye Belediyeleri, 2013

6360 sayılı kanun sonrasında TR63 Bölgesinde; 2 Büyükşehir Belediyesi, 1'i Merkez ilçe (Osmaniye) olmak üzere 33 İlçe Belediyesi ve tamamı Osmaniye ilinde olmak üzere 7 Belde Belediyesi ile birlikte toplam 42 adet belediye teşkilatı ve yine tamamı Osmaniye ilinde 163 adet köy muhtarlığı yer alacaktır.

6360 sayılı kanunun Kahramanmaraş ve Hatay illerinin hizmet alanlarında kapsam ve yapısal anlamda önemli değişiklikler meydana getirecek olması ve bu merkezlerde kentleşme eğiliminin artacak olması, 2014 sonrası için bu illere yönelik geliştirilecek stratejilerde büyükşehir statüsünün göz önünde bulundurulmasını ve bölgesel düzeyde geliştirilecek kentsel ve kırsal politikalara altlık oluşturacak analizlerin daha farklı bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirmektedir.

Batısında Akdeniz ve Adana ili, kuzeyinde Kayseri, Sivas ve Malatya illeri, doğusunda Adıyaman ve Gaziantep illeri ile güney ve güneydoğusunda Suriye ile çevrili toplam 23.607 km^2 alandan oluşan TR63 Bölgesi, yüzölçümü itibariyle Türkiye toplam yüzölçümünün % 3'ünü kapsamaktadır.

Harita 1. TR63 Bölgesinin Türkiye'deki Konumu

Alan olarak en büyük il konumundaki Kahramanmaraş ili yüzölçümü itibariyle TR63 Bölgesi toplam alanının % 62'sini oluşturmaktadır. İlçeler bazında ise, il merkezi ilçeler hariç olmak üzere en geniş alana sahip ilçe Kahramanmaraş ilinin Elbistan ilçesi (2.319 km^2), en küçük alana sahip ilçe ise Osmaniye ilinin Hasanbeyli ilçesidir. (122 km^2)

Tablo 3. TR63 Bölgesinin İllere Göre Yüzölçümü (2011)

İl / Bölge	Yüzölçümü (Km^2)
Hatay	**5.867**
Kahramanmaraş	**14.525**
Osmaniye	**3.215**
TR63	23.607
Türkiye	785.347

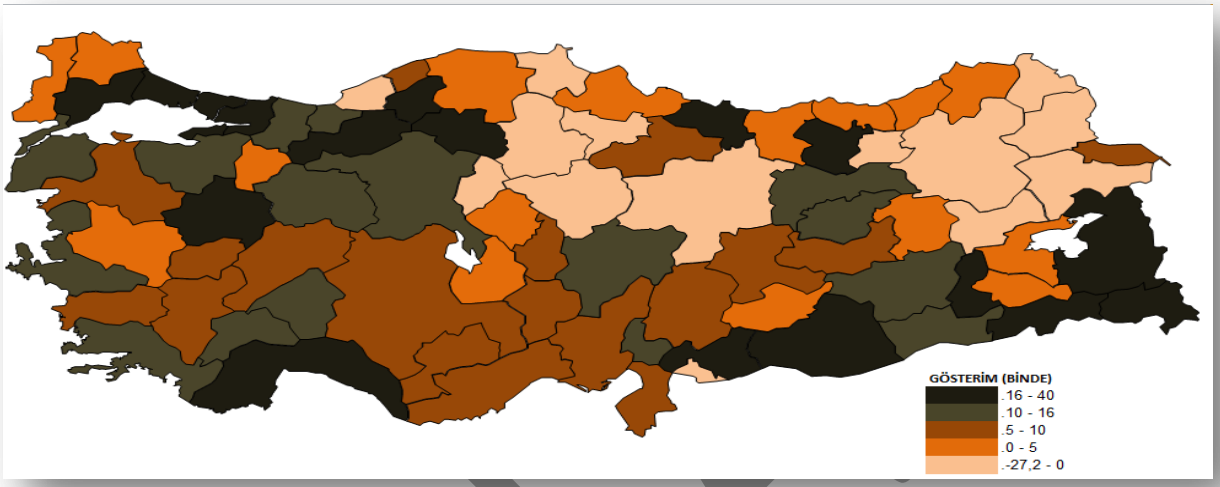
Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2011

TASLAK

2. NÜFUS

2012 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNSK) sonuçlarına göre TR63 Bölgesinin nüfusu 3.038.983 olup, 2011 yılına göre 25.193 kişi artmıştır. Buna göre, Bölgedeki yıllık nüfus artış hızı binde 8,35 olarak gerçekleşmiş ve binde 12,1 olan Türkiye toplam nüfus artışının altında yer almıştır. Yıllık nüfus artış hızı, Hatay ilinde binde 6,4, Kahramanmaraş ilinde binde 8,5 ve Osmaniye ilinde binde 14 olarak gerçekleşmiştir.

Harita 2. İllere Göre Nüfus Artış Hızı (2011-2012)

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

Bu oran OECD ülkelerinde binde 6,27[1] (2010), AB üyesi ülkelerde ise binde 2,57[2](2011) olarak hesaplanmaktadır. Nüfus artış hızı Afrika ülkelerinde en yüksek değerine ulaşırken, bazı AB ülkelerinde eksi değerlere düşmektedir (Harita 3).

Harita 3. Dünya Nüfus Artış Oranları

Kaynak: DTÖ İstatistik Yıllığı 2013, Dünya Tarım Örgütü, 2013

[1] http://stats.oecd.org/, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[2] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1, Erişim Tarihi: 27.06.2013

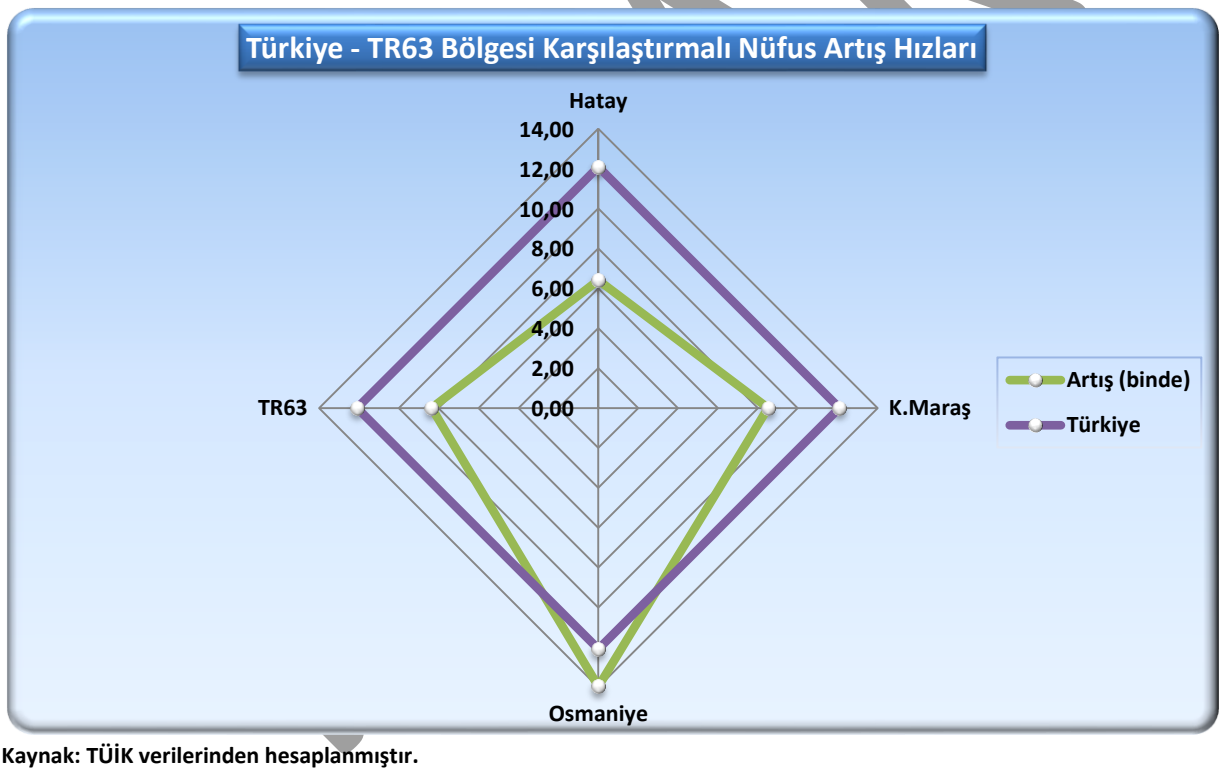
2010-2011 yılları arasında nüfus artış hızı binde -4,2 olarak gerçekleşen Hatay ilinde nüfus artış hızı yeniden pozitife dönmüştür. Kahramanmaraş ili binde 8-9 bandındaki artış oranını korumuş, Osmaniye ilinin nüfus artış hızı binde 12,8'den binde 14'e yükselmiştir.

Tablo 4. Nüfus Artış Hızları (2012)

İl / Bölge	2011	2012	Artış (Binde)
Hatay	1.474.223	1.483.674	6,41
Kahramanmaraş	1.054.210	1.063.174	8,50
Osmaniye	485.357	492.135	13,96
TR63	3.013.790	3.038.983	8,36
Türkiye	74.724.269	75.627.384	12,09

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Şekil 1. Türkiye ve TR63 Bölgesi Karşılaştırmalı Nüfus Artış Hızları

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Nüfus artış hızında ilçeler bazında bir inceleme yapıldığında; Hatay ilinde merkez ilçenin yanı sıra Dörtyol, Erzin, Kırıkhan ve Reyhanlı ilçelerinde Türkiye ortalamasının üzerinde artış gerçekleştiği görülmektedir. Altınözü ve Yayladağı ilçelerinde ise sırasıyla binde 17 ve 36 oranlarında düşüş meydana gelmiş olup bu ilçelerdeki nüfus azalışları önceki yıllara göre daha yüksek oranlarda gerçekleşmiştir.

Tablo 5. Hatay İli İlçeleri Nüfus Artış Oranları

Hatay	2011	2012	Artış (Binde)
Merkez	464.947	470.833	12,66
Altınözü	60.198	59.169	-17,09
Belen	29.549	29.496	-1,79
Dörtyol	149.471	151.837	15,83
Erzin	40.228	40.776	13,62
Hassa	54.261	54.104	-2,89
İskenderun	317.751	318.780	3,24
Kırıkhan	104.779	106.452	15,97
Kumlu	13.156	13.065	-6,92
Reyhanlı	87.877	89.093	13,84
Samandağ	129.424	128.303	-8,66
Yayladağı	22.582	21.766	-36,13
Toplam	1.474.223	1.483.674	6,41

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Kahramanmaraş ilinde merkez ilçe ile birlikte Elbistan ve Türkoğlu ilçelerinin nüfusunda artış meydana gelmiş olup diğer tüm ilçelerde nüfus azalmıştır. Özellikle Andırın, Ekinözü, Nurhak ve Göksun ilçelerindeki binde 20'lerin üzerindeki azalmalar dikkat çekicidir. 2010-2011 yılları arasında da benzer şekilde sadece üç ilçede nüfus artışı gerçekleşmiş olup, Türkoğlu ilçesindeki nüfus artışı 2012 yılında daha da belirgin hale gelmiştir.

Tablo 6. Kahramanmaraş İli İlçeleri Nüfus Artış Hızları

Kahramanmaraş	2011	2012	Artış (Binde)
Merkez	545.704	558.664	23,75
Afşin	84.244	83.324	-10,92
Andırın	38.074	36.439	-42,94
Çağlayancerit	26.257	25.692	-21,52
Ekinözü	14.363	13.833	-36,90
Elbistan	139.046	139.855	5,82
Göksun	54.024	52.845	-21,82
Nurhak	14.099	13.706	-27,87
Pazarcık	73.227	72.270	-13,07
Türkoğlu	65.172	66.546	21,08
Toplam	1.054.210	1.063.174	8,5

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

TASLAK

Osmaniye ilinde ise merkez ilçedeki nüfus artışının yanı sıra Toprakkale ilçesindeki binde 93'lük artış önemli görülmektedir. İlde son yıllarda yaşanan sanayileşme hareketlerinin, Organize Sanayi Bölgesi'ni bünyesinde bulunduran Toprakkale ilçesini önemli oranda etkilemeye başladığı görülmektedir. Osmaniye'de Hasanbeyli, Sumbas ve Bahçe ilçelerinin nüfusu azalmıştır.

Tablo 7. Osmaniye İli İlçeleri Nüfus Artış Hızları

Osmaniye	2011	2012	Artış (Binde)
Merkez	234.901	239.910	21,32
Bahçe	20.900	20.568	-15,89
Düziçi	77.599	78.189	7,60
Hasanbeyli	4.489	4.350	-30,96
Kadirli	116.644	117.124	4,12
Sumbas	15.463	15.203	-16,81
Toprakkale	15.361	16.791	93,09
Toplam	485.357	492.135	13,96

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

2012 yılı ve önceki yıllarda elde edilen nüfus verileri ile nüfus hareketlerindeki eğilimler doğrultusunda TUİK tarafından yapılan 2023 yılı nüfus projeksiyonuna göre, TR63 Bölgesinin 2012 yılında 3.038.983 olan nüfusu, 2023 yılında 3.230.159 kişi olacaktır. Buna göre Bölgenin yıllık ortalama nüfus artışı binde 5,5'ler civarında gerçekleşerek, binde 10 civarında tahmin edilen Türkiye yıllık ortalama nüfus artış oranının altında kalacaktır.

Türkiye toplam yüzölçümün % 3'lük kısmını oluşturan TR63 Bölgesi, 2012 Yılı ADNSK sonuçlarına göre Türkiye toplam nüfusunun % 4'ünü oluşturmaktadır. Buna göre Bölgedeki nüfus yoğunluğu (130 kişi/km^2) Türkiye ortalamalarının (96 kişi/km^2) üzerindedir.

Nüfus yoğunluğu bakımında Türkiye ortalamasının üzerinde yer alan Hatay ili, 81 il içerisinde nüfus yoğunluğu bakımından 6. sırada, Osmaniye ili ise 12. sırada yer almaktadır. Türkiye ortalamasının altında yer alan Kahramanmaraş ili ise 33. sırada yer almaktadır. Nüfus yoğunluğu Hatay ilinde 255, Kahramanmaraş ilinde 74 ve Osmaniye ilinde 158'dir.

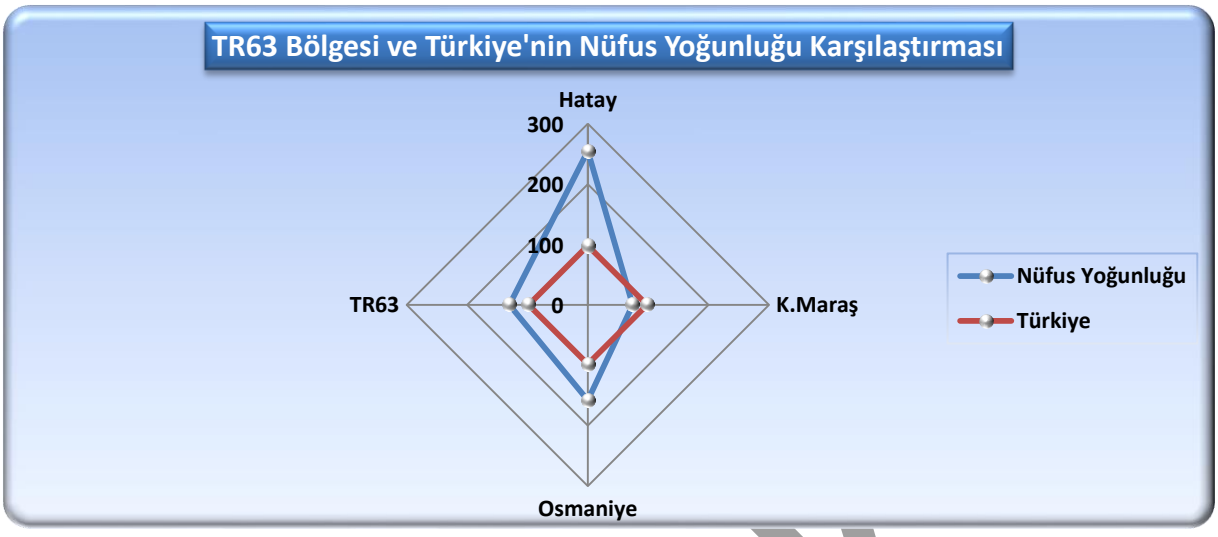
Tablo 8. TR63 Bölgesi İlleri Nüfus Yoğunlukları

İl / Bölge	Toplam Nüfus		Nüfus Yoğunluğu	
	2011	2012	2011	2012
Hatay	1.474.223	1.483.674	253	255
Kahramanmaraş	1.054.210	1.063.174	73	74
Osmaniye	485.357	492.135	155	158
TR63	3.013.790	3.038.983	129	130
Türkiye	74.724.269	75.627.384	97	98

Kaynak: TÜİK. Bölgesel İstatistikler, 2012

TASLAK

Şekil 2. Türkiye ve TR63 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu Karşılaştırması

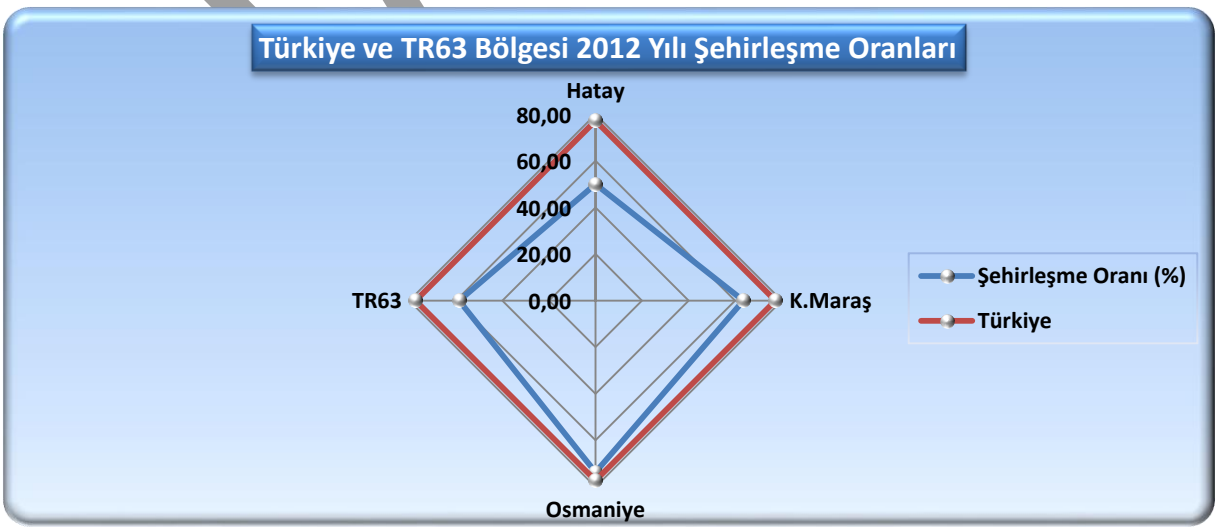

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

TR63 Bölgesinde nüfusun % 58,6'sı il ve ilçe merkezlerinde yaşamakta olup, şehirleşme oranı bakımından Bölge Türkiye ortalamasının oldukça (% 77,3) altında yer almaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi Bölgenin nüfusu en yüksek ili olan Hatay'da, il ve ilçe merkezlerine bitişik konumda çok sayıda beldenin bulunması ve bu beldelerde yaşayan nüfusun il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus kapsamı dışında değerlendirilmesidir. Bölgede ilçe merkezleri ile beraber, genel yapı itibariyle kırsal nitelik gösteren ilçeler de göz önüne alındığında, kırsal kalkınma politikalarının önemi daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

2012 Yılı ADNSK verilerine göre, Bölgenin il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranlaması suretiyle elde edilebilecek olan şehirleşme oranı bakımından TR63 Bölgesinin her üç ili de Türkiye ortalamasının altındadır. Hatay ili şehirleşme oranı en düşük il olmasına rağmen, binde 6,92'lik şehirleşme hızı ile Türkiye ortalamalarında (binde 6,4) seyrederken, Kahramanmaraş ili binde 19,9 ve Osmaniye ili binde 11,3 şehirleşme hızı ile Türkiye ortalamalarına yaklaşmaktadır. Özellikle Türkiye ortalamasına en yakın durumdaki Osmaniye ilinin önümüzdeki 10 yıl içerisinde Türkiye ortalamasını yakalaması beklenmektedir.

Şekil 3. Türkiye ve TR63 Bölgesi Şehirleşme Oranları (2012)

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

TASLAK

Şehirleşme oranları yıllar itibariyle değerlendirildiğinde, Türkiye'de şehirleşme hızındaki artışın daha durağan hale geldiği, ancak TR63 Bölgesi'nde bu oranın ortalamaların çok altında yer aldığı için, şehirleşme hızının Bölgedeki sanayileşme hareketleri de göz önüne alınarak önümüzdeki dönemlerde de artışını devam ettireceği beklenebilir. Bununla beraber, 6360 sayılı kanunun bir sonucu olarak 2014 yılında Hatay ve Kahramanmaraş illerinin büyükşehir olması ve bu illerde kırsal nüfus olarak ifade edilen köy ve belde nüfusu tanımının ortadan kalkacak olması, TR63 Bölgesi'ndeki şehirleşme oranı kavramına daha farklı bir boyut kazandıracaktır.

Tablo 9. TR63 Bölgesi Şehirleşme Oranları

İl / Bölge	Toplam Nüfus		İl/İlçe Merkezi Nüfusu		Şehirleşme Oranı	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Hatay	1.474.223	1.483.674	732.802	742.590	49,71%	50,05%
K.Maraş	1.054.210	1.063.174	656.783	675.589	62,30%	63,54%
Osmaniye	485.357	492.135	354.054	363.067	72,95%	73,77%
TR63	3.013.790	3.038.983	1.743.639	1.781.246	57,86%	58,61%
Türkiye	74.724.269	75.627.384	57.385.575	58.448.230	76,80%	77,28%

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2012

Türkiye'nin yaş gruplarına göre nüfus dağılımı verilerine göre ülkemizde ağırlıklı yaş ortalaması 31,7 olarak hesaplanmaktadır. Aynı verilerden hareketle ağırlık yaş ortalaması TR63 Bölgesi için 29,4, Hatay ili için 29,5, Kahramanmaraş ili için 28,9 ve Osmaniye ili için 30,1 olarak hesaplanmaktadır. Buna göre Bölgede yaş ortalaması Türkiye ortalamalarının altındadır. Aynı verilerden hareketle benzer bir hesaplama 2007 yılı için yapıldığında ise ağırlıklı yaş ortalamasının; Türkiye'de 30,5, TR63 Bölgesi'nde 28,2, Hatay ilinde 28,7, Kahramanmaraş ilinde 27,8 ve Osmaniye ilinde 28,8 olduğu görülmektedir. İlçeler bazında ise değerler önemli değişiklikler gösterebilmekte olup ağırlıklı yaş ortalaması en düşük ilçe 25,9 ile Hatay'ın Reyhanlı ilçesi, en yüksek ilçe ise 34,7 ile Osmaniye'nin Hasanbeyli ilçesidir.

TÜİK tarafından Türkiye'deki nüfus eğilimleri doğrultusunda yapılan 2023, 2050 ve 2075 yılları projeksiyonuna göre halen % 7,7 olan 65 ve üzeri yaşlı nüfus ağırlığının 2023 yılında % 10,2'ye, 2050 yılında % 20,8'e ve 2075 yılında % 27,7'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Buna göre Türkiye 2023 yılında yaşlı nüfusunun % 10'luk kritik eşiği geçmesi ile birlikte yaşlı ülkeler grubuna dâhil olacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte 0-14 yaş grubu ile 15-64 yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki ağırlığı da azalacaktır. Halen % 24,5 olan 0-14 yaş grubu ağırlığının 2023 yılında % 21,2'ye, 2050 yılında 15,7'ye ve 2075 yılında 14,6'ya düşeceği tahmin edilmektedir.

Yaş grupları incelemesinde elde edilen sonuçlardan birisi de kadınlarda ortalama yaşam süresinin erkeklerden daha fazla olduğudur. Cinsiyete göre yaş grupları verilerine göre Türkiye'de erkeklerde ağırlıklı yaş ortalaması 30,9 iken, kadınlarda 32,4 olarak hesaplanmaktadır. Aynı veri TR63 Bölgesi'nde erkeklerde 28,9, kadınlarda ise 29,9 olarak hesaplanmaktadır. Ayrıca TR63 Bölgesi'nde yaş grupları itibariyle kadın erkek nüfusu karşılaştırıldığında, 60-64 yaş ve üzeri yaş gruplarında kadın nüfusu erkek nüfusundan daha fazla olmaktadır. 60 yaş altı tüm yaş gruplarında erkek nüfusu daha fazladır.

TR63 Bölgesinin yaş gruplarına ilişkin piramit, Türkiye ile benzer şekilde alt yaş gruplarından itibaren yukarıya doğru daralan bir şekil almakla birlikte 0-19 yaş aralığında Türkiye ortalamalarından daha geniş, 20-40 yaş grubunda ise daha dar bir alan oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, doğum hızının

TASLAK

Bölgede Türkiye ortalamalarından daha yüksek olduğunu göstermekle birlikte 20'li yaşlardan sonra gerek öğrenim, gerekse iş hayatı nedeniyle Bölgeden diğer bölgelere doğru bir hareket olduğunu da göstermektedir.

Çalışma çağının dışındaki nüfusun (0-14 ve 65+ yaş) çalışma çağındaki nüfusa (15-64 yaş) oranını gösteren bağımlılık oranı 2012 ADNKS verilerine göre Türkiye'de % 48'dir. Bu oran, TR63 Bölgesi'nde % 56, Hatay ilinde % 55, Kahramanmaraş ilinde % 59 ve Osmaniye ilinde ise % 54 olarak hesaplanmaktadır.

Şekil 4. TR63 Bölgesi Bağımlılık Oranları Karşılaştırması

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

1985 yıllarda % 70'ler civarında hesaplanmakta olan bağımlılık oranının, doğurganlık hızının azalmaya başlamasıyla birlikte sürekli bir düşüş eğilimine girmiş ve 2012 yılında 48'e kadar gerilemiştir. Yapılan nüfus projeksiyonlarına göre doğurganlık hızındaki azalma nedeniyle bağımlılık oranındaki gerilemenin bir süre daha devam edeceği hesaplanabilmekle birlikte yaşlı nüfusun artmasının bu gerilemeyi dengeleyeceği ve bağımlılık oranının daha sonra tekrar artışa geçeceği değerlendirilmektedir.[3]

Nüfusun yapısını belirleyen temel bileşenlerden olan doğurganlık verileri incelendiğinde, hem Türkiye, hem de TR63 Bölgesi için, gerek kaba doğum hızı ve gerekse doğurganlık hızının, yıllar itibarıyla düşmeye devam ettiği görülmektedir.

Tablo 10. TR63 Bölgesi Doğurganlık ve Kaba Doğum Hızı

İl / Bölge	Doğurganlık Hızı		Kaba Doğum Hızı	
	2009	2011	2009	2011
Hatay	2,54	2,46	21	20
Kahramanmaraş	2,68	2,63	22	21
Osmaniye	2,54	2,37	21	19
TR63	2,59	2,51	22	20
Türkiye	2,08	2,02	18	17

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2011

[3] Türkiye'nin Demografik Dönüşümü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

TR63 Bölgesi illeri genel olarak Türkiye ortalamasının üzerinde doğurganlık hızı ve kaba doğum hızı verilerine sahiptir. Ancak genel olarak TR63 Bölgesinin nüfus artış hızı, Türkiye toplam nüfus artış hızının altında yer almaktadır. Bu durum Bölgeden Türkiye'nin diğer bölgelerine bir nüfus hareketi olduğunu göstermektedir. Bunun tek ve çarpıcı istisnası, Osmaniye ilinin hem doğurganlık hızında hem de kaba doğum hızında Bölgenin diğer illerinin gerisinde kalmasına rağmen, nüfus artış hızında Türkiye ortalamasının da üzerinde bir değere sahip olmasıdır. Bu noktada, Osmaniye ilindeki nüfus artışında doğal nüfus artışının yanı sıra başka etmenlerin daha etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bölgedeki ortalama hanehalkı büyüklüğü 2011 yılı verilerine göre 4,4'tür. Hanehalkı büyüklüğü Kahramanmaraş ve Hatay'ın kırsal kesimlerinde 5 ve üzerine çıkabilmekte olup ortalama hanehalkı büyüklüğü Hatay'ın Reyhanlı ilçesi kırsalında 5,84 ile en yüksek değeri, yine Hatay'ın Yayladağı ilçesi merkezinde 3,30 ile en düşük değeri almaktadır.

Ortalama hanehalkı büyüklüğü bölge genelinde, il ve ilçe merkezlerinden kırsal kesimlere doğru artmaktadır. Her üç ilde de il ve ilçe merkezlerinde ortalama 4 olan hanehalkı büyüklüğü, kırsal bölgelerde 4,5 – 5 arasında bir değer almaktadır.

Tablo 11. TR63 Bölgesi Hane Sayıları

İl / Bölge	Nüfus	Hane Sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü
Hatay	1.474.223	340.807	4,3
Kahramanmaraş	1.054.210	233.969	4,5
Osmaniye	485.357	112.891	4,3
TR63	3.013.790	687.667	4,4
Türkiye	74.724.269	19.481.678	3,8

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2011

Ortalama hanehalkı büyüklüğünün 2,9 ile en düşük Çanakkale ve 8 ile en yüksek Şırnak ilinde tespit edildiği Türkiye'de, hanelerin % 27,7'si 5 ve daha fazla kişiden oluşmaktadır. Bu oran bazı doğu ve güneydoğu illerinde % 70'i aşmakta, batı illerinde ise % 10'lu seviyelere kadar düşmektedir. TR63 Bölgesi'nde ise Bölge genelindeki toplam 687.667 hanenin % 42'si 5 ve üzeri kişiden oluşmaktadır. Bu oran, Kahramanmaraş ilinde % 45, Hatay ve Osmaniye illerinde % 40'tır.

Tablo 12. TR63 Bölgesi Ortalama Hanehalkı ve Hane Büyüklükleri

İl / Bölge	Hane Sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	Hane Büyüklüğü				
			1	2	3	4	5+
Hatay	340.807	4,3	27.228	45.404	53.736	77.125	137.314
K.Maraş	233.969	4,5	17.353	29.389	33.728	48.690	104.809
Osmaniye	112.891	4,3	8.190	15.260	18.164	26.300	44.977
TR63	687.667	4,4	52.771	90.053	105.628	152.115	287.100
Türkiye	19.481.678	3,8	2.291.275	3.581.801	3.848.178	4.369.591	5.390.833

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2011

TASLAK

3. DEMOGRAFİK GÖSTERGELER

Türkiye'de 1980 sonrası yoğunlaşan sosyal politikaların da etkisiyle nüfusun yapısı, niteliği ve dağılımında önemli değişiklikler olmuştur. Nüfus artış hızının yavaşlaması, yaşlı nüfusun artmaya başlaması ve ağırlıklı yaş ortalamasının artması gibi yapısal değişikliklerin yanı sıra doğum, evlilik ve ölüm gibi demografik niteliklerde de değişimler yaşanmıştır.

Nüfus artışının doğal bir etmeni olan doğum verilerinde kaba doğum hızı ve doğurganlık hızında görülen düşüşe ilave olarak doğum yapan annenin yaş grubunda da yükselme görülmektedir. 2001 yılında Türkiye'de yaşanan 1.323.195 doğumun % 44'ü 24 yaş ve altı yaş grubunda yer alan kadınlar tarafından gerçekleştirilmiş iken, bu oran 2011 yılında % 34'e gerilemiştir. Ayrıca 2001 yılında doğumların en fazla görüldüğü yaş grubu 20-24 iken 2011 yılında 25-29 yaş grubu olmuştur. Doğum sayısının en fazla arttığı yaş grubu ise % 40 artış ile 30-34 yaş grubudur.

TR63 Bölgesinde de Türkiye geneline paralel olarak genel doğum sayısında azalma olmakla birlikte 30-34 yaş grubunda doğum sayısının arttığı görülmektedir.

Tablo 13. TR63 Bölgesi Doğum Sayısının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2011)

Yıl	-15	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50+	Bilinmeyen	Toplam
2001	106	7.969	21.521	18.300	10.395	5.883	1.412	293	53	119	66.051
2011	25	6.098	17.481	17.816	12.287	5.181	1.093	120	11	358	60.470

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Demografi, Doğum İstatistikleri, 2011

Doğum sayısına ilişkin TÜİK verilerine göre Türkiye'de toplam doğum sayısı 2001-2011 döneminde % 6,5 azalmış olup TR63 Bölgesi'nde ise doğum sayısındaki azalma Türkiye ortalamasının da üzerinde, % 8,5 olarak gerçekleşmiştir. İller itibariyle doğum sayısı incelendiğinde ise Hatay ilinde % 5 oranında bir azalmaya karşın, Kahramanmaraş ilinde % 11, Osmaniye ilinde ise % 12,6'lık bir azalma görülmektedir. Özellikle Osmaniye ilinde bu kadar yüksek bir azalma görülmesine karşın nüfusunun, Türkiye toplam artış hızının da üzerinde artış göstermesi doğum dışında diğer etmenlerin Osmaniye ilinin nüfus artışında daha etkin olduğunu göstermektedir.

Doğum gibi doğal nüfus artışını etkileyen faktörlerden diğeri de ölümdür. Kaba doğum hızı ve doğurganlık oranının yıllar itibariyle azalmasına rağmen Türkiye'de yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve bunun sonucunda ölüm yaşının üst yaş gruplarına doğru ilerlemesi, Türkiye toplam nüfus artışında rol oynamaktadır.

2001 yılı ölüm verilerine göre Türkiye'deki toplam ölümlerin % 29'u 75 ve üzeri yaş gruplarında görülmekte iken, 2011 yılı verilerine göre bu oran % 46'ya yükselmiştir. Aynı dönem içerisinde diğer tüm yaş gruplarındaki ölümlerde oran olarak azalma görülmektedir. Ölümlerin yaş gruplarına göre dağılımında "0" (sıfır) yaş grubunda ise çarpıcı bir azalma görülmüş ve bu gruptaki ölümlerin toplam ölümlere oranı % 8,5 iken 2011 yılında % 3,8'e gerilemiştir.

TR63 Bölgesi'nde de Türkiye ortalamalarına benzer şekilde ölümlerde yaş grubu yıllar itibariyle yükselmiş ve 2001 yılında 75 ve üzeri yaş gruplarındaki ölümlerin toplam ölüm sayısına oranı % 30'dan 2011 yılında % 43'e yükselmiştir. Yine benzer şekilde "0" yaş grubundaki ölümlerin oranı 2001

TASLAK

yılında % 10 iken 2011 yılında % 7 olmuştur. Ancak Bölgede "0" yaş grubundaki ölüm oranı ağırlığın Türkiye ortalamasının iki katı olması dikkat çekmektedir. Ayrıca bu yaşta görülen ölümlerin toplam içerisindeki ağırlığı Türkiye genelinde ve TR63 Bölgesinin diğer illerinde azalırken, Hatay ilinde artış göstererek 2001 yılında % 4'ten 2011 yılında % 6'ya yükselmiştir.

Tablo 14. Ölümlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2011)

İl / Bölge	0	1-14	15-29	30-49	50-74	75+	Toplam
Hatay	399	176	225	518	2.330	2.755	6.403
Kahramanmaraş	323	129	178	315	1.420	1.925	4.290
Osmaniye	137	63	85	168	843	885	2.181
TR63	859	368	488	1.001	4.593	5.565	12.874
Türkiye	14.500	8.565	10.487	27.585	143.162	170.982	375.281

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Demografi, Ölüm İstatistikleri, 2011

Ölüm olaylarının nedenlerinden biri olan ve sosyal bir sorun alanı olarak da üzerinde çalışmalar yapılan intihar verilerinde TR63 Bölgesi, Türkiye ortalamalarının altında yer almaktadır. AB ülkelerinde yapılan hesaplama yöntemine göre ölümlü sonuçlanan intihar olaylarının 100.000 kişiye oranı yöntemi ile elde edilen verilere göre Türkiye ortalaması 3,6 iken, bu veri TR63 Bölgesi'nde 2,6 olarak hesaplanmıştır. Aynı verinin AB ortalaması 9,4'tür. Avrupa Birliği üyesi ülkelerde en düşük 2,9 ile Yunanistan için hesaplanan intihar oranı, TR63 Bölgesi'nde en düşük AB üyesi ülkenin de gerisindedir.

Tablo 15. Yaş Grubuna Göre İntiharlar (A: Erkek, B: Kadın, 2011)

İl / Bölge	-15		15-29		30-49		50-74		75 +		Toplam	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Hatay	0	4	6	7	5	0	9	1	2	0	22	12
K.Maraş	0	0	7	11	9	3	2	0	2	0	20	14
Osmaniye	0	1	4	3	2	0	2	0	0	0	8	4
TR63	0	5	17	21	16	3	13	1	4	0	50	30
Türkiye	48	58	538	366	702	216	472	120	119	41	1.879	801

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Demografi, Ölüm İstatistikleri, 2011

Nüfusun yaş ortalamasının artması ve çocuk sahibi olma yaşının daha ileriki yaş gruplarına doğru ilerlemesine paralel olarak evlenme yaşı da üst yaş gruplarına doğru yoğunlaşmaktadır. Erkek ve kadın cinsiyetine göre yaş grupları değişmekle birlikte her iki cinsiyette de evlenme yaşı yıllar itibariyle daha üst yaş gruplarına doğru gelişim göstermektedir. 2001 yılı verilerine göre Türkiye'de yapılan evliliklerde kadınların % 72'si ve erkeklerin % 43'ü 24 ve altı yaş grubunda iken 2011 yılında bu veri kadınlarda % 58'e, erkeklerde ise % 30'a gerilemiştir.

TR63 Bölgesi genelinde ve özelinde Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde de Türkiye geneli ile paralel olarak evliliklerde, kadınlarda 24 yaş ve altı yaş gruplarında, erkeklerde ise 24-49 yaş gruplarında yoğunlaşma görülmekte ve yıllar itibariyle her iki cinsiyette de evlilik yaşı artmaktadır. Ortalama ilk evlilik yaşı Türkiye' de ve TR63 Bölgesi'nde erkeklerde 27, kadınlarda 23 tür.

TASLAK

Tablo 16. Evliliklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (A: Damat, B: Gelin, 2011)

İl / Bölge	16-24		24-49		50+		Bilinmeyen	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Hatay	3.345	8.169	9.227	4.491	562	132	78	420
Kahramanmaraş	3.335	6.598	5.638	2.478	275	97	38	113
Osmaniye	1.358	2.665	2.768	1.520	149	54	7	43
TR63	8.038	17.432	17.633	8.489	986	283	123	576
Türkiye	176.421	344.930	392.865	223.995	20.198	8.692	3.291	15.158

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Demografi, Evlenme İstatistikleri, 2011

2011 yılında toplam 592.775 evliliğin yapıldığı Türkiye'de evlilik oranı (Bin kişi başına evlilik sayısı) 8'dir. Bu oran AB üyesi ülkelerde ortalama 4,5 olup Türkiye, tüm AB üye ve aday ülkeler arasında en yüksek orana sahiptir. Türkiye'yi 6,9 ile Makedonya, 6,2 Malta ve 6,0 ile Polonya takip etmektedir. AB üyesi ülkelerde ortalama evlilik oranı 1980 yılında 7,9 iken, yıllar itibariyle sürekli azalan bir eğilim göstermiş olup, aynı dönemde Türkiye'de sabit olarak seyretmiştir.[4] Aynı yöntemden hareketle TR63 Bölgesi'nde evlilik oranı 8,8 olup, üç ilde de aynı oran elde edilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi 2011 yılı verilerine göre 592.775 evliliğin yaşandığı Türkiye'de, 120.117 boşanma gerçekleşmiştir. 2001-2011 döneminde Türkiye'deki toplam boşanma sayısında % 30 artış yaşanmış olup, TR63 Bölgesi'nde % 27 artış yaşanmıştır. Boşanmaların en büyük (% 96) nedeni geçimsizliktir.

Tablo 17. Boşanmaların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (A: Erkek, B: Kadın, 2011)

İl / Bölge	16-24		25-49		50+		Bilinmeyen	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Hatay	66	397	1.588	1.333	258	147	5	40
Kahramanmaraş	114	376	1.186	974	159	83	6	32
Osmaniye	32	139	491	415	66	31	0	4
TR63	212	912	3.265	2.722	483	261	11	76
Türkiye	5.045	18.691	96.975	89.514	17.402	9.677	695	2.235

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Demografi, Boşanma İstatistikleri, 2011

İller bazında boşanma verileri incelendiğinde 2001-2011 yılları arasında boşanma sayısı Hatay ilinde % 19, Kahramanmaraş ilinde ise % 30 artışla Türkiye ortalamaları ve altında seyrederken Osmaniye ilinde çarpıcı bir şekilde % 50 artış göstermiştir. AB ülkelerinde kullanılan ve 1000 kişi başına boşanma sayısında elde edilen boşanma oranı Türkiye genelinde 1,6 olurken, TR63 Bölgesi'nde 1,3, Hatay ilinde 1,3, Kahramanmaraş ilinde 1,4 ve Osmaniye ilinde 1,2 olarak hesaplanmıştır.

[4] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics#Database, Erişim Tarihi: 27.06.2013

4. GÖÇ

Belirli bir alan içerisinde daimi ikametgâh yerlerinin değişmesi olarak tanımlanan göç, uluslararası, ülke içi, köyden kent merkezlerine, kent merkezlerinde köylere şeklinde mekânsal olarak farklı alanlarda analiz edildiği gibi, göç eden nüfusun cinsiyet, eğitim durumu, mesleki durum gibi farklı niteliklerine göre de değerlendirilmektedir.

Birleşmiş Miletler (BM) verilerine göre 2010 yılında dünyada yaklaşık 214 milyon kişi uluslararası göçmen durumundadır. Bu göç olaylarının 127 milyonu gelişmiş ülkelerde, 86 milyonu az gelişmiş ülkelerde ve 11 milyonu da yoksul ülkelerde gerçekleşmiştir. Aynı verilere göre, 2000 yılında uluslararası göçmenlerin dünya toplam nüfusuna oranı % 2,9 iken, 2010 yılında % 3,1 olmuştur. Uluslararası nitelikte göç edenlerin toplam nüfusa oranı Okyanusya'da % 17, Kuzey Amerika'da % 14 ve Avrupa'da % 10'ları bulmakta iken, Afrika, Asya ve Latin Amerika'da % 1,5-2 civarlarındadır.[5]

Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde uluslararası nitelikli göç hareketleri genel itibariyle eğitim, teknik işgücü ve kariyer gelişimi odaklı yasal hareketler olarak görülmekte iken, azgelişmiş ya da gelişmemiş ülkelerden kaynaklanan hareketlilik, istihdam ve hayat şartlarının iyileştirilmesi odaklı ve çoğunlukla yasal olmayan hareketler olarak görülmektedir.

Türkiye'deki göç hareketliliği de dünya genelinde yaşanan göç hareketlerine paralel bir nitelik göstermekte ve metropoller, metropol alt merkezleri ve endüstriyel büyüme odaklarına[6] doğru, eğitim, istihdam, kariyer gelişimi ve yaşam kalitesi odaklı olmaktadır. Türkiye'de 1965-1970 döneminde iller arası göç edenlerin toplam nüfusa oranı % 10,7 iken, 2011 yılı verilerine göre bu oran % 3,24 olarak gerçekleşmiştir[7].

Türkiye'de ülke içi yaşanan göç hareketleri ile dünya genelinde ülkelerarası yaşanan göç hareketliliği yaş grupları itibariyle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki göçün % 46'sının 15-29 yaş grubunda gerçekleştiği, dünya genelindeki göç hareketlerinde ise bu yaş grubunun ağırlığının % 21 olduğu görülmektedir. Bu oran Asya ve Afrika ülkelerinde daha yakın seyretmekle birlikte, Avrupa ve Kuzey Amerika gibi gelişmiş ekonomilerde daha üst yaş gruplarının ağırlığı artmaktadır.[8]

Son yıllarda TÜİK tarafından yıllık olarak yayımlanmaya başlayan göç istatistikleri 2008-2011 yılları arası dönem için incelendiğinde, Türkiye'deki göç hareketliliğinin dönem içerisinde artış gösterdiği görülmektedir. 2008 yılında Türkiye genelinde 1.903.234 kişi Düzey 1 Bölgeleri arasında göç etmişken, 2011 yılında bu sayı 2.045.720 kişiye yükselmektedir. Göç verileri Düzey 1 Bölgesi gibi geniş ölçekli bir alandan Düzey 2 ve Düzey 3 bazında daha dar alanlarda incelendiğinde, 2011 yılındaki toplam göç hareketi Düzey 2 ölçeğinde 2.246.828 kişiye, Düzey 3 ölçeğinde ise 2.420.181 kişiye yükselmektedir.

Bu veriler doğrultusunda, göç hareketlerini daha geniş ölçekte ele alan Düzey 1 bazlı verilerin, daha dar ölçekli Düzey 3 bazlı verilere yakın seyretmesi, Türkiye'deki göç hareketlerinde belirli alanların ülke genelinde cazibe merkezi olduğuna işaret etmektedir. Bu cazibe merkezleri Türkiye genelinden göç almak suretiyle Düzey 1 bazında göç hareketliliğinin iller arasında yaşanan göç hareketleri kadar yoğun olmasına neden olmaktadır.

[5] http://esa.un.org/MigAge/index.asp?panel=1, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[6] BGUS Sınıflaması, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi Taslağı 2013-2023,Kalkınma Bakanlığı, 2012
[7] Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi Taslağı 2013-2023, Kalkınma Bakanlığı, 2012
[8] http://esa.un.org/MigAge/p2k0data.asp, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

2008-2011 yılları arasındaki göç hareketliliği, bölgelerin aldığı göç ile verdiği göç arasında bir karşılaştırma yapılmak suretiyle incelendiğinde, İstanbul Bölgesinin cazibesini koruduğu görülmektedir. Ayrıca, Ankara ve Konya Alt Bölgelerinden oluşan Batı Anadolu Bölgesinin göç alan konumunun güçlendiği, Erzurum ve Ağrı Alt Bölgelerinden oluşan Kuzeydoğu Anadolu ve Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin Alt Bölgelerinde oluşan Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin ise net göç veren bölgeler olmasına rağmen bu konumlarının hızla zayıfladığı görülmektedir.

Tablo 18. Düzey 1 Bölgeleri Göç Verileri

Düzey 1 Bölge		Nüfus		Net Göç (Kişi)		Net Göç Hızı (‰)		Net Göç Farkı (Kişi) (2011-2008)
		2008	2011	2008	2011	2008	2011	
TR1	İstanbul	12.697.164	13.624.240	26.675	121.782	2,10	8,98	95.107
TR2	Batı Marmara	3.107.425	3.210.147	30.074	15.861	9,73	4,95	-14.213
TR3	Ege	9.384.848	9.687.692	34.692	1.225	3,70	0,13	-33.467
TR4	Doğu Marmara	6.579.426	6.952.685	82.161	42.824	12,57	6,18	-39.337
TR5	Batı Anadolu	6.748.952	7.163.453	20.063	50.308	2,98	7,05	30.245
TR6	Akdeniz	9.050.691	9.495.788	19.449	-11.797	2,15	-1,24	-31.246
TR7	Orta Anadolu	3.792.508	3.843.731	-34.299	-33.878	-9,00	-8,78	421
TR8	Batı Karadeniz	4.478.029	4.477.107	-19.529	-39.557	-4,35	-8,80	-20.028
TR9	Doğu Karadeniz	2.507.387	2.513.021	-5.622	-24.949	-2,24	-9,88	-19.327
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.201.862	2.230.394	-58.268	-27.973	-26,12	-12,46	30.295
TRB	Ortadoğu Anadolu	3.618.056	3.709.838	-39.613	-61.679	-10,89	-16,49	-22.066
TRC	Güneydoğu Anadolu	7.350.752	7.816.173	-55.783	-32.167	-7,56	-4,11	23.616

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Göç İstatistikleri, 2011

Göç verileri Düzey 1 Bölgeleri bazında incelendiğinde dikkat çeken bir diğer husus ise Tekirdağ ve Balıkesir Alt Bölgelerinden oluşan Batı Marmara, İzmir, Aydın Manisa Alt Bölgelerinden oluşan Ege ve Bursa ve Kocaeli Alt Bölgelerinden oluşan Doğu Marmara Bölgelerinin net göç alan konumlarının zayıflamasıdır. Buna göre Türkiye'nin batı bölgelerine yönelik göç akışının İstanbul dışında nispeten zayıfladığı söylenebilir. Akdeniz Bölgesi ise 2008 yılında göç alan konumunda iken 2011 yılında göç veren konumuna gelmiştir.

Göç verileri Düzey 2 Bölgeleri bazında incelendiğinde de İstanbul ve Ankara Bölgelerinin göç alma cazibesinin bu dönem içerisinde arttığı görülmektedir. Bunun yanı sıra net olarak göç veren konumunda olmasına rağmen TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt), TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) ve TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) Bölgelerinin bu konumlarının hissedilir ölçüde azaldığı görülmektedir. Bunun karşısında TRB2 (Van, Hakkari, Bitlis, Muş) ve TR9 (Trabzon, Rize, Ordu, Giresun, Artvin, Gümüşhane) Bölgelerindeki net göç veren durum daha da ivme kazanmıştır. Ayrıca TR41 (Bursa, Bilecik, Eskişehir) ve TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) Bölgelerinin net göç alma özelliğinde hızlı bir yavaşlama olduğu görülmektedir.

Düzey 2 Bölgeleri arasındaki göç hareketliliği yaş gruplarına göre incelendiğinde, 2008 yılında göç edenlerin % 64'ünün 29 ve daha alt yaş gruplarında olduğu görülmektedir. Bu oran 2011 yılında % 65'e yükselmektedir. 0-14 çocuk yaş grubu ve 15-29 genç yaş grubu olarak iki ana grupta ele alınabilecek 29 ve altı yaşlarda göç hareketliliğinin yoğunlaşması, Türkiye'de yaşanan göç hareketliliğinin temel olarak ekonomik kaygılar (istihdam) ve eğitim amaçlı olarak oluştuğunu

TASLAK

göstermektedir. Çoğunlukla yükseköğrenim olmak üzere eğitim çağındaki genç nüfusun ve ekonomik kaygılarla ebeveynleriyle birlikte göç eden çocukların göç hareketliğindeki ağırlığı Türkiye'deki göçün niteliğini ortaya koymaktadır.

Tablo 19. Göç Hareketlerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2011)

Yaş Grubu	Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye		TR63*		Türkiye	
	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Aldığı Göç	Verdiği Göç
0-14	6.695	7.281	4.655	6.236	3.904	3.823	13.399	15.485	435.367	435.367
15-29	13.434	18.906	10.001	16.139	6.295	9.294	26.403	41.012	1.033.400	1.033.400
30-49	7.569	8.861	5.334	6.943	4.218	4.277	15.187	18.147	546.604	546.604
50+	1.811	2.116	1.726	1.687	1.258	1.026	4.105	4.139	231.457	231.457
Toplam	29.509	37.164	21.716	31.005	15.675	18.420	59.094	78.783	2.246.828	2.246.828

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Göç İstatistikleri, 2011

Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinden oluşan TR63 Bölgesi ise 2008 yılında aldığı 64.348 kişi göç ve verdiği 65.819 kişi göç ile net göç veren (1.471 kişi) konumunda iken, 2011 yılında bu konumu daha da derinleşmiş ve aldığı göç sayısı 59.094'e düşmesine rağmen verdiği göç 78.783 kişiye yükselmiştir. Böylece 2011 yılında 19.689 kişi ile TR63 Bölgesinin net göç veren konumunun biraz daha derinleştiği anlaşılmaktadır.

TR63 Bölgesinin aldığı ve verdiği göç içerisinde, çocuk ve genç yaş gruplarının ağırlığı Türkiye ortalamalarına göre daha fazladır. TR63 Bölgesinin aldığı göçün % 67'si ve verdiği göçün % 72'si 29 ve alt yaş gruplarında görülmektedir. Bölgenin bu yaş gruplarındaki verdiği göçün aldığı göçten daha fazla olmasının temel sebebi, 20-24 yaş grubunda verilen göçün yüksek olmasıdır. Bu noktada, bu yaş grubunun yükseköğrenim yaş grubu ile örtüştüğü düşünüldüğünde, Bölgenin verdiği göçün niteliğinde eğitimin önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

Bölgedeki göç hareketliliği iller bazında incelendiğinde, 2008 yılında net göç alan konumundaki Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin, 2011 yılında net göç veren konuma geldiği, hem 2008, hem de 2011 yılında net göç veren Hatay ilinin ise bu konumunun biraz daha derinleştiği görülmektedir. 2011 yılı itibariyle TR63 Bölgesi hem bölgesel toplamda hem de tek tek iller bazında net göç veren konumundadır.

Tablo 20. İllere Göre Göç Verileri

İl / Bölge	Nüfus		Net Göç		Net Göç Hızı	
	2008	2011	2008	2011	2008	2011
Hatay	1.413.287	1.474.223	-3.165	-7.655	-2,24	-5,18
Kahramanmaraş	1.029.298	1.054.210	568	-9.289	0,55	-8,77
Osmaniye	464.704	485.357	1.126	-2.745	2,43	-5,64
TR63	2.907.289	3.013.790	-1.471	-19.689	-0,51	-6,51
Türkiye	71.517.100	74.724.269	0	0	0	0

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Göç İstatistikleri, 2011

TASLAK

2008 yılındaki göç veren il konumunu 2011 yılında biraz daha pekiştiren Hatay ilinde verilen göçün % 51'i genç nüfus grubu olarak nitelendirilen 15-29 yaş grubunda gerçekleşmiştir. 2008 yılında binde -2,24 olan net göç hızı, 2011 yılında binde -5,18 olmuştur. Hatay ilinin göç verdiği iller incelendiğinde ilk sırada yer alan İstanbul'u sırasıyla Adana, Antalya, Ankara ve Mersin illeri takip etmektedir. 2011 yılında 29.509 kişi göç alan Hatay ili, yine ilk sırada İstanbul olmak üzere, en fazla göçü Adana, Mersin, Gaziantep ve Antalya illerinden almıştır.

Kahramanmaraş ilinin 2008 yılında binde 0,55 olarak nötr seviyeye yakın olarak gerçekleşen göç hızı, 2011 yılında Bölgenin diğer illerine göre daha hızlı bir düşüş ile binde -8,77 olarak gerçekleşmiş ve Kahramanmaraş ili net göç veren il haline gelmiştir. Bölge ve Türkiye genelinde görülen göç hareketlerine paralel olarak Kahramanmaraş ilinin de verdiği göçün % 52'si 15-29 yaş grubu içerisinde kaydedilmiştir. Kahramanmaraş ili, İstanbul ilk sırada olmak üzere en fazla göçü sırasıyla Gaziantep, Adana, Osmaniye ve Mersin illerinden almış, yine ilk sırada İstanbul olmak üzere en fazla göçü Gaziantep, Antalya, Ankara ve Osmaniye illerine vermiştir.

Bölgenin en genç ili Osmaniye ise 2005 ve sonrası yıllarda sanayi sektöründe yapılan yatırımların etkisi ve yeni gelişmekte olan üniversitesi ile göç almaya başlamış, ancak her iki alanda da yatırımların durağanlaşması ile 2008 yılında net göç alan konumu yerini 2011 yılında net göç veren il konumu olarak değiştirmiştir. 2008 yılında binde 2,43 ile pozitif olan net göç hızı, 2011 yılında binde -5,64 ile negatif olmuştur. Osmaniye ili, Bölgenin diğer illerinden farklı olarak en fazla göçü Adana'dan almış ve bu ili sırasıyla Kahramanmaraş, Hatay, İstanbul ve Gaziantep illeri takip etmiştir. İlin en fazla göç verdiği iller ise sırasıyla Adana, İstanbul, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Hatay illeri olmuştur.

Bölge genelinde göç hareketliliğindeki yaş grupları ile göç verilen ve alınan iller incelendiğinde, Bölge illerinde verilen göçün 15-29 aralığındaki eğitim yaş gruplarında ve İstanbul ve Ankara gibi eğitim olanakları bakımından cazibe merkezleri olan illere, diğer yaş grupları ve illere olandan daha fazla bir yoğunluk oluştuğu görülmektedir. Bu durum Bölgenin verdiği göçte temel nedenin eğitim olduğunu göstermektedir. Eğitim kadar bir diğer önemli neden ise ekonomik kaygılardan oluşmaktadır. 15-29 olarak belirlenen ve genellikle eğitim dönemi olarak tanımlanan yaş grubu, 15-49 olarak genişletildiğinde, Bölge genelinde verilen göçün % 70'inden fazlasının bu yaş aralığında olduğu görülmektedir. Eğitim sonrası istihdam dönemi olarak değerlendirilebilecek 25-49 yaş aralığını da içine alan bu aralıkta yoğunlaşan göç hareketleri, göçün ekonomik kaygılardan kaynaklanan yönünü de ortaya koymaktadır.

TASLAK

5. EĞİTİM

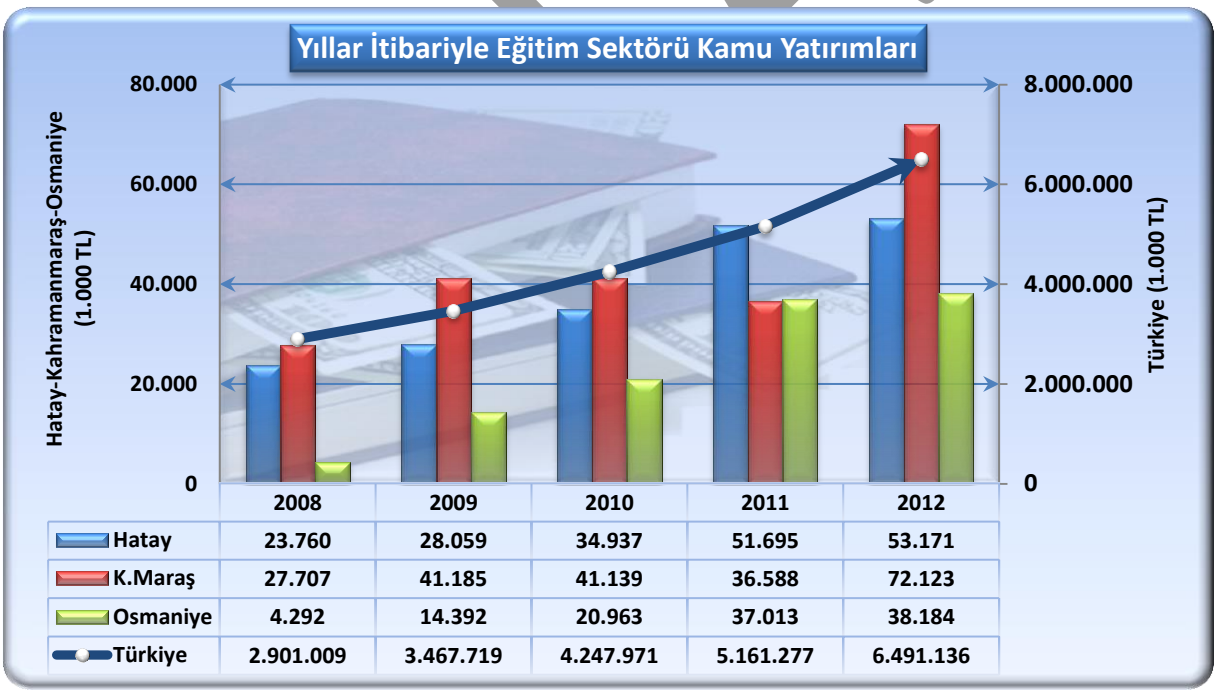
İyi eğitimli nüfus, bir ülkenin sosyal ve ekonomik refahı için gereklidir. Eğitim; bilgi ve beceriye sahip olmanın yanı sıra, toplumda ve ekonomide etkin bir şekilde yer almak için gerekli yeterlilikleri olan bireyler sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamdaki en somut örnek; iyi bir eğitime sahip bireylerin iyi bir iş bulma ve yeterli para kazanma olasılığının artmasıdır.

OECD Kaliteli Yaşam endeksinde, 36 OECD ülkesi arasında sonuncu sırada yer alan Türkiye'de, 25-64 yaş aralığındaki bireylerin % 31'i yüksekokul mezunu iken, bu oran OECD ortalamasının (% 74) çok altında kalmaktadır. Bununla beraber, erkeklerin % 36'sının ve kadınların ise % 26'sının yüksekokul mezunu olduğu Türkiye'de, cinsiyet bazlı farkın % 10 seviyesinde olduğu görülmektedir. OECD ortalamalarına göre bu oranların farkı ise sadece % 2'dir.

5.1. Türkiye'de Eğitim

OECD verilerine göre Türkiye eğitimde son dönemlerde gelişim gösterse de, diğer OECD ülkelerinden geride kalmaktadır. Bu sebepten dolayı Türkiye'de eğitim alanında gerek kamu, gerek özel sektör tarafından gerçekleştirilecek ciddi yatırımlara ihtiyaç vardır. Türkiye'de kamu yatırımlarının yıllar itibariyle arttığı görülmekte olup, 2012 yılında eğitime 6,5 milyar liralık kamu yatırımı gerçekleştirilmiştir. Bu yatırım Türkiye'de toplam kamu yatırımının % 15'ini oluşturmaktadır.

Şekil 5. Yıllar İtibariyle Türkiye ve TR63 Bölgesinde Eğitim Alanında Kamu Yatırımları

	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	23.760	28.059	34.937	51.695	53.171
K.Maraş	27.707	41.185	41.139	36.588	72.123
Osmaniye	4.292	14.392	20.963	37.013	38.184
Türkiye	2.901.009	3.467.719	4.247.971	5.161.277	6.491.136

Kaynak: Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı, Kalkınma Bakanlığı, 2012, Link: http://www2.dpt.gov.tr/kamuyat/ilozet.html, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Şekil 5'te görüleceği üzere 2008 yılında Hatay ilinde eğitim alanında 23,7 milyon lira olan kamu yatırımları, 2012 yılında 53 milyon liraya; Kahramanmaraş ilinde 27,7 milyon liradan, 72 milyon liraya ve Osmaniye ilinde 4,3 milyon liradan 38 milyon liraya yükselmiştir. TR63 Bölgesinde 2012 yılında eğitim alanında en çok yatırım Kahramanmaraş ilinde yapılmıştır.

5.2. Okur-Yazarlık Durumu

Türkiye'de okuma-yazma bilen oranı 2008 yılında % 85,7 iken, 2012 yılında % 8'lik bir artış oranıyla % 93,3'e yükselmiştir. Hatay ilinde bu artış % 10, Kahramanmaraş ilinde % 8 ve Osmaniye ilinde % 7 olduğu Şekil 6 üzerinde görülmektedir. 2010 yılından sonra Hatay ilinde eğitim alanında yapılan yatırımlar ve yerel halkın bilinçlenmesiyle okur-yazarlık oranı Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır.

Şekil 6. Yıllar İtibariyle Türkiye ve TR63 Bölgesi Okur Yazarlık Oranları

	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	85%	87%	90%	93%	95%
K.Maraş	83%	86%	88%	90%	91%
Osmaniye	84%	87%	89%	91%	91%
Türkiye	86%	88%	90%	92%	93%

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2012

Türkiye'de 2012 yılı verilerine göre okur-yazarlık oranı erkekler için % 95,97, kadınlar için % 90,67'dir. TR63 Bölgesi bazında incelendiğinde ise, okur-yazarlık oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Hatay ilinde kadın okur-yazar oranı Türkiye ortalamalarının üzerinde iken, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde bu oran ülke ortalamasının altında kalınmıştır.

Şekil 7. Türkiye'nin ve TR63 Bölgesinin Cinsiyete Göre Okuma-Yazma Oranları

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2012

Türkiye'de erkekler ve kadınlar arasında 5,3 puanlık okur-yazarlık farkı bulunmaktadır. Hatay ilinde bu fark Türkiye ortalamasının altında iken (2,47), Kahramanmaraş ilinde 7,95 ve Osmaniye ilinde ise 8,40'lık fark ile Türkiye ortalamasının üzerindedir.

5.2.1. Hatay İli ve İlçelerinde Okur-Yazarlık Durumu

2012 yılı ADNKS veri tabanından alınan bilgilere göre Hatay ili ilçeleri için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 21. Hatay İli ve İlçeleri Okuma Yazma Oranları

İlçe / İl	Okuma Yazma Bilen Oranı (+6 Yaş, %)			Okuma Yazma Bilmeyen Oranı (+6 Yaş, %)			Bilinmeyen (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	94,9%	96,4%	93,3%	3,3%	1,3%	5,2%	1,9%	2,3%	1,4%
Altınözü	93,1%	93,5%	92,7%	3,5%	2,0%	5,0%	3,4%	4,5%	2,3%
Belen	97,1%	97,9%	96,4%	1,7%	0,9%	2,5%	1,2%	1,2%	1,1%
Dörtyol	95,8%	97,6%	94,0%	2,7%	0,9%	4,6%	1,5%	1,5%	1,4%
Erzin	95,9%	97,6%	94,2%	2,8%	1,1%	4,4%	1,4%	1,3%	1,4%
Hassa	94,9%	96,5%	93,2%	3,5%	1,7%	5,2%	1,7%	1,8%	1,5%
İskenderun	94,8%	95,6%	94,0%	2,3%	1,0%	3,7%	2,9%	3,4%	2,3%
Kırıkhan	94,2%	95,5%	92,9%	3,4%	1,7%	5,0%	2,4%	2,8%	2,1%
Kumlu	92,7%	93,6%	91,8%	3,1%	1,7%	4,5%	4,2%	4,8%	3,7%
Reyhanlı	92,8%	94,1%	91,5%	3,4%	1,7%	5,2%	3,7%	4,2%	3,3%
Samandağ	94,0%	94,7%	93,3%	3,6%	1,8%	5,3%	2,4%	3,5%	1,4%
Yayladağı	95,1%	96,1%	94,0%	3,3%	1,8%	4,9%	1,7%	2,1%	1,1%
Hatay	94,7%	95,9%	93,5%	3,0%	1,3%	4,7%	2,3%	2,7%	1,8%

Kaynak: TÜİK, ADNKS, 2012

Altınözü, İskenderun, Kırıkhan, Kumlu, Reyhanlı ve Samandağ ilçeleri okur-yazarlık oranı, Hatay ili ortalamasının altında kalmaktadır. Hatay ilinde en yüksek okur-yazarlık oranına Belen ilçesi sahiptir.

5.2.2. Kahramanmaraş İli ve İlçelerinde Okur-Yazarlık Durumu

2012 yılı ADNKS veri tabanından alınan bilgilere göre Kahramanmaraş ili ilçeleri için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır:

Tablo 22. Kahramanmaraş İli ve İlçeleri Okuma Yazma Oranları

İlçe / İl	Okuma Yazma Bilen Oranı (+6 Yaş, %)			Okuma Yazma Bilmeyen Oranı (+6 Yaş, %)			Bilinmeyen (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	92,2%	96,0%	88,2%	6,1%	2,2%	10,0%	1,8%	1,8%	1,8%
Afşin	90,4%	95,4%	85,1%	7,0%	2,0%	12,3%	2,6%	2,5%	2,6%
Andırın	92,9%	95,4%	90,3%	5,2%	2,4%	8,1%	2,0%	2,2%	1,7%
Çağlıyancerit	87,9%	92,0%	83,7%	9,0%	4,2%	14,0%	3,1%	3,8%	2,4%
Ekinözü	90,7%	93,1%	88,1%	5,7%	3,2%	8,5%	3,6%	3,7%	3,4%
Elbistan	92,1%	94,9%	89,1%	4,8%	1,8%	8,0%	3,1%	3,3%	2,9%
Göksun	89,6%	93,8%	85,4%	7,1%	3,0%	11,2%	3,3%	3,3%	3,4%
Nurhak	88,2%	91,6%	84,5%	8,2%	4,0%	12,6%	3,7%	4,4%	2,9%
Pazarcık	83,8%	89,7%	78,0%	11,3%	5,1%	17,5%	4,9%	5,2%	4,5%
Türkoğlu	91,0%	95,2%	86,5%	6,5%	2,2%	11,1%	2,5%	2,6%	2,4%
K.Maraş	91,1%	95,0%	87,1%	6,5%	2,5%	10,6%	2,5%	2,6%	2,3%

Kaynak: TÜİK, ADNKS, 2012

Çağlayancerit, Ekinözü, Göksun, Nurhak, Pazarcık ve Elbistan ilçeleri okur-yazarlık oranı, Kahramanmaraş ili ortalamasının altında kalmaktadır. Kahramanmaraş ilinde en yüksek okur-yazarlık oranına Andırın ilçesi sahiptir.

5.2.3. Osmaniye İli ve İlçelerinde Okur-Yazarlık Durumu

2012 yılı ADNKS veri tabanından alınan bilgilere göre Osmaniye ili ilçeleri için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır:

Tablo 23. Osmaniye İli ve İlçeleri Okuma Yazma Oranları

İlçe / İl	Okuma Yazma Bilen Oranı (+6 Yaş, %)			Okuma Yazma Bilmeyen Oranı (+6 Yaş, %)			Bilinmeyen (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	92,0%	95,8%	88,1%	5,6%	1,9%	9,4%	2,4%	2,3%	2,5%
Bahçe	91,5%	95,6%	87,3%	7,2%	3,1%	11,3%	1,4%	1,3%	1,4%
Düziçi	91,4%	95,8%	87,0%	6,8%	2,7%	10,9%	1,8%	1,6%	2,0%
Hasanbeyli	92,9%	96,4%	89,3%	5,9%	2,4%	9,4%	1,3%	1,2%	1,4%
Kadirli	90,0%	94,5%	85,6%	7,5%	2,7%	12,2%	2,5%	2,8%	2,2%
Sumbas	86,5%	93,4%	79,6%	10,5%	3,2%	17,7%	3,1%	3,5%	2,7%
Toprakkale	93,1%	96,2%	88,8%	5,2%	1,6%	9,9%	1,8%	2,2%	1,2%
Osmaniye	91,3%	95,4%	87,0%	6,5%	2,3%	10,7%	2,3%	2,3%	2,3%

Kaynak: TÜİK, ADNKS, 2012

TASLAK

Kadirli ve Sumbas ilçelerinin okur-yazarlık oranı, Osmaniye ili ortalamasının altında kalmaktadır. Osmaniye ilinde en yüksek okur-yazarlık oranına ise Toprakkale ilçesi sahiptir.

5.3. Okul Öncesi Eğitim

Okul öncesi dönem olarak tanımlanan 0-6 yaş aralığı, büyüme ve gelişmenin en hızlı olduğu, insan yaşamının en kritik dönemlerinden biridir. Okul öncesi dönemde kazanılan alışkanlıkların, becerilerin ve edinilen bilgilerin yaşamın ileri yıllarına taşınan etkileri olduğu bilinmektedir. Çocukların fiziksel, ruhsal, zihinsel olarak sağlıklı büyüme ve gelişmesi, bilinçli bir okul öncesi rehberliğiyle gerçekleşmektedir.[9]

Tablo 24. TR63 Bölgesi Okul Öncesi Eğitiminde Temel Veriler (2012-2013 Öğretim Yılı)

İl / Bölge	Okul	Şube	Öğrenci		Öğretmen		Derslik
			Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Hatay	659	1.657	18.441	17.022	89	1.055	1.099
K.Maraş	469	906	8.453	7.450	126	789	708
Osmaniye	209	443	4.370	3.953	51	406	300
TR63	1.337	3.006	31.264	28.425	266	2.250	2.107
Türkiye	27.197	61.920	562.179	515.754	3.620	59.313	49.372

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, MEB, 2013, Link: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2012-2013 yılı okul öncesi öğretimde Türkiye'de toplam 27.197 okul bulunmakta ve bunların 1.337'si TR63 Bölgesinde yer almaktadır. Bölgede en fazla okul sayısı Hatay ilinde olup, Hatay ilini sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir. Ayrıca 2012-2013 yılı okul öncesi verilerine göre Türkiye'de 1.077.933 öğrenci ve 62.933 öğretmen bulunmakta, TR63 Bölgesinde ise 59.689 öğrenci ile 2.516 öğretmen bulunmaktadır. Bölge içerisinde en fazla öğrenci ve öğretmen sayısı Hatay ilinde olup, Hatay ilini sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir. Türkiye'de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ortalama 17 iken, TR63 Bölgesinde bu sayı 24'tür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri için sırasıyla 31, 17 ve 18'dir. Hatay ilinde okul öncesi eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının fazla olması, ilde öğretmen ihtiyacının olduğunu göstermektedir.

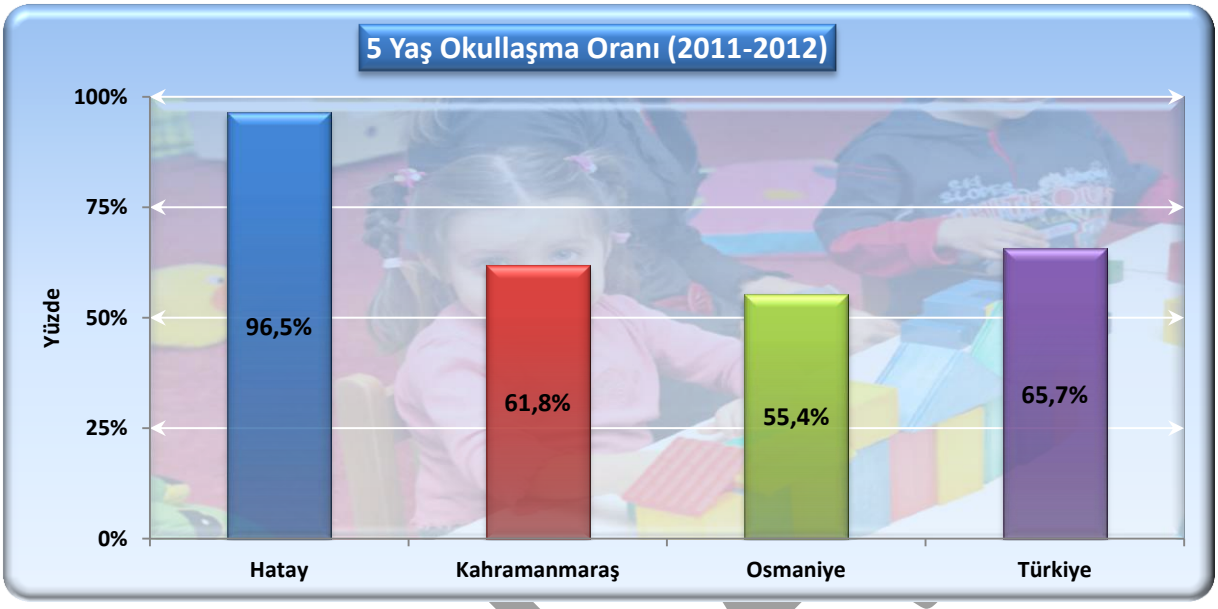
Milli eğitim istatistiklerine göre 2011-2012 yılı okul öncesi okullaşma oranları üç farklı yaş grubunda incelenmektedir. 3-5 yaş aralığı için Türkiye'de okul öncesi okullaşma oranı % 30,9'dur. Hatay (% 62) ili bu oranının üstünde yer almasına rağmen Kahramanmaraş (% 26) ve Osmaniye (% 28) illeri bu oranının altında kalmaktadır. 4-5 yaş aralığı için Türkiye'de okul öncesi okullaşma oranı % 44'tür. Yine Hatay (% 89) ili bu oranının üstünde yer almasına rağmen Kahramanmaraş (% 38) ve Osmaniye (% 41) illeri bu oranının altında yer almaktadır. 5 yaş grubunda Türkiye'de okul öncesi öğretim okullaşma oranı % 65,7 olup, Hatay ili için bu oran % 96,5; Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri için ise bu oran sırasıyla % 61,8 ve 55,4'tür. Hatay ilindeki yüksek oran dışında, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde

[9] Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi, 2013, Link: http://www.okuloncesi.hacettepe.edu.tr/, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

okullaşma oranları Türkiye ortalamalarında olmakla beraber, ulusal bir politika olarak önceliklendirilen okul öncesi eğitimde, bölge genelinde fiziki mekân ve öğretmen ihtiyacını karşılamaya yönelik yatırımlar ile okul öncesi eğitim konusunda bilinçlendirme faaliyetleri önem taşımaktadır.

Şekil 8. Okul Öncesi Okullaşma Oranları (2011-2012 Öğretim Yılı, %)

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, MEB, 2013, Link: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Erkek ve kadınlar arasındaki okul öncesi öğretim okullaşma oranı farkı çok az olmakla birlikte hem Türkiye genelinde, hem de TR63 Bölgesi ve illerinde % 4'ü geçmemektedir.

5.4. İlköğretim

1997 yılında Sekiz Yıllık Zorunlu ve Kesintisiz Eğitim Kanunu ile Türkiye'de zorunlu eğitim sekiz yıldan oluşmakta olan ilköğretim eğitimine dönüşmüştür. 2012 yılında ise İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik sonucu getirilen yeniliklerle 4+4+4 eğitim sistemine geçilmiştir. Bu sistemdeki iki temel amaçtan biri toplumun ortalama eğitim süresini yükseltmek, diğeri ise eğitim sisteminin, bireylerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin gerektirdiği yönlendirmeyi mümkün kılacak şekilde düzenlenmesidir.

Tablo 25. İlköğretimde Okullaşma Oranları (2011-2012 Öğretim Yılı)

İl	Toplam	Erkek	Kadın
Hatay	**98,61%**	**98,74%**	**98,48%**
Kahramanmaraş	**98,26%**	**98,29%**	**98,22%**
Osmaniye	**97,15%**	**97,20%**	**97,09%**
Türkiye	98,67%	98,77%	98,56%

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, MEB, 2013, Link: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

Türkiye'de ilköğretim okullaşma oranı % 98,67'dir. Bölge illerinden Hatay % 98,61, Kahramanmaraş % 98,26 ve Osmaniye % 97,15'lik değer ile bu oranının altında kalmaktadır. Bununla beraber, ilköğretim okullaşma oranı bakımından erkek ve kadınlar arasındaki oran farkı çok az olmakla birlikte, hem Türkiye genelinde, hem de TR63 Bölgesi illerinde % 3'ü geçmemektedir.

Tablo 26. Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2011-2012 Öğretim Yılı)

İl / Bölge	Okul	Şube	Öğrenci		Öğretmen		Derslik
			Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Hatay	640	9.039	124.587	119.707	5.783	5.700	7.779
K.Maraş	720	7.605	94.667	88.892	5.049	3.427	5.261
Osmaniye	230	3.281	41.696	38.729	2.233	1.876	2.393
TR63	1.590	19.925	260.950	247.328	13.065	11.003	15.433
Türkiye	32.108	422.751	5.622.661	5.356.640	238.854	276.998	344.710

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, MEB, 2013, Link: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2011-2012 yılı ilköğretimde Türkiye'de toplam 32.108 okul bulunmakta ve bunun 1.590 tanesi TR63 Bölgesinde yer almaktadır. Bölge içerisinde okul sayısı en fazla Hatay ilinde yer almakta ve Hatay ilini sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir. Ayrıca 2011-2012 öğretim yılı için Türkiye'de 10.979.301 ilköğretim öğrencisi ile 515.582 öğretmen; TR63 Bölgesinde ise 508.278 öğrenci ile 24.068 öğretmen bulunmaktadır. Bölge içerisinde öğrenci ve öğretmen sayısı en fazla Hatay ilinde bulunmakta ve Hatay ilini sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir.

Tablo 27. Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (Göstergeler)

İl / Bölge	Okul	Şube	Öğretmen	Derslik
Hatay	367	26	20	30
Kahramanmaraş	247	23	21	34
Osmaniye	336	24	19	32
TR63	320	25	20	32
Türkiye	323	25	20	30

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, MEB, 2013, Link: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2011-2012 yılı ilköğretimde istatistiki göstergelere göre Türkiye'de okul başına düşen öğrenci sayısı 323'tür ve Bölge genelinde öğrenci sayısı 320'dir. Hatay ve Osmaniye ilerinde bu sayı ortalamanın üzerinde yer alırken Kahramanmaraş ilinde ortalamanın altındadır. Dolayısıyla Hatay ve Osmaniye illerinde okul ihtiyacı olduğu görülmektedir. Türkiye, Bölge geneli ve Hatay ilinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 20 iken, Kahramanmaraş ilinde 21 ve Osmaniye ilinde 19'dur. Türkiye'de derslik başına düşen öğrenci sayısı 30 iken, TR63 Bölgesinde 32'dir. Hatay ilinde bu rakam ülke ortalamasıyla aynıyken Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri ülke ortalamasının üstünde yer almaktadır.

TASLAK

5.5. Genel ve Mesleki Ortaöğretim

Türkiye'de ortaöğretim, genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretim olarak 3 sınıfa ayrılmaktadır. Mesleki ortaöğretim kurumları, özellikle fabrika ve atölyelerin ara eleman ihtiyaçlarının karşılanması için Cumhuriyetin ilk yıllarında oluşturulmuştur. Bu yapı ile sanayi kuruluşlarının ara eleman ihtiyacı karşılanmakta, bununla beraber, bu kurumlardan mezun olan öğrencilerin ise mesleki eğitimleri ve donanımları sayesinde kolay iş bulmaları sağlanmış olmaktadır.

Tablo 28. Ortaöğretimde Okullaşma Oranları (2011-2012 Öğretim Yılı)

İl	Toplam	Erkek	Kadın
Hatay	64,87%	65,91%	63,77%
Kahramanmaraş	60,56%	63,10%	57,87%
Osmaniye	72,78%	73,48%	72,04%
Türkiye	67,37%	68,53%	66,14%

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, MEB, 2013, Link: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye'de ortaöğretimde okullaşma oranı % 67,37 olup, Hatay ve Kahramanmaraş illeri bu oranının altında; Osmaniye ili ise üstünde yer almaktadır. Erkek ve kadınlar arasındaki ortaöğretim okullaşma oranı farkı ülke genelinde % 2,39'dur. Hatay ve Osmaniye illeri bu rakamın altında; Kahramanmaraş ili ise üstünde yer almaktadır.

Tablo 29. Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı (2011-2012 Öğretim Yılı)

İl / Bölge	Okul Türü	Okul Sayısı	Şube Sayısı	Öğrenci (Kişi)		Öğretmen (Kişi)		Derslik Sayısı
				Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Hatay	Ortaöğretim	148	2.894	48.840	43.944	2.598	1.540	1.951
	Genel Ortaöğretim	73	1.617	25.873	24.823	1.430	825	1.228
	Mesleki ve Teknik	75	1.277	22.967	19.121	1.168	715	723
K. Maraş	Ortaöğretim	134	2.013	35.918	29.779	2.257	958	1.628
	Genel Ortaöğretim	55	1.049	19.148	16.815	1.147	456	842
	Mesleki ve Teknik	79	964	16.770	12.964	1.110	502	786
Osmaniye	Ortaöğretim	67	1.211	18.366	16.441	1.329	569	854
	Genel Ortaöğretim	34	629	8.336	8.635	689	262	497
	Mesleki ve Teknik	33	582	10.030	7.806	640	307	357
TR63	Ortaöğretim	349	6.118	103.124	90.164	6.184	3.067	4.433
	Genel Ortaöğretim	162	3.295	53.357	50.273	3.266	1.543	2.567
	Mesleki ve Teknik	187	2.823	49.767	39.891	2.918	1.524	1.866
Türkiye	Ortaöğretim	9.672	148.703	2.526.428	2.229.858	134.153	101.661	121.914
	Genel Ortaöğretim	4.171	77.608	1.375.231	1.290.835	68.554	54.162	69.882
	Mesleki ve Teknik	5.501	71.095	1.151.197	939.023	65.599	47.499	52.032

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2012

2011-2012 yılı ortaöğretimde Türkiye'de toplam 9.672 okul bulunmakta ve bunun 349 adedi TR63 Bölgesinde yer almaktadır. Bölge içerisinde toplam ortaöğretim okul sayısı en fazla Hatay ilinde bulunmaktadır ve Hatay ilini sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir. Genel ortaöğretimde Türkiye'de toplam 4.171 okul bulunmakta ve bu 4.171 okulun 162 adedi TR63 Bölgesinde yer almaktadır. Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerindeki genel ortaöğretim okulu sayısı sırasıyla 73, 55 ve 34'tür. Mesleki ve teknik ortaöğretimde Türkiye'de toplam 5.501 okul bulunmakta ve bu sayının 187 adedi TR63 Bölgesinde bulunmaktadır. Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerindeki mesleki ve teknik öğretim okulu sayısı sırasıyla 75, 79 ve 33'tür. Ayrıca 2011-2012 yılı için Türkiye'de toplam 4.756.286 ortaöğretim öğrencisi ve 235.814 ortaöğretim öğretmeni bulunmaktadır. TR63 Bölgesinde ise 193.288 ortaöğretim öğrencisi ve 9.251 öğretmeni vardır. Bölge içerisinde ortaöğretimde toplam öğrenci ve öğretmen sayısı en fazla Hatay ilinde bulunmakta ve Hatay ilini de sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir. Genel ortaöğretimde ise Türkiye'de toplam 2.666.066 ortaöğretim öğrencisi ve 122.716 öğretmen bulunmaktadır. TR63 Bölgesinde ise 103.630 öğrenci ve 4.809 öğretmen vardır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde ise Türkiye'de toplam 2.090.220 ortaöğretim öğrencisi ve 113.098 öğretmen bulunmaktadır. TR63 Bölgesinde ise 89.658 öğrenci ile 4.442 öğretmen vardır. Hem genel, hem de mesleki ve teknik ortaöğretimde toplam öğrenci ve öğretmen sayısı en fazla Hatay ilinde yer almakta ve Hatay ilini de sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir.

Tablo 30. Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (Göstergeler)

İl	Okul Türü	Okul	Şube	Öğretmen	Derslik
Hatay	Ortaöğretim	527	27	19	40
	Genel Ortaöğretim	545	25	18	32
	Mesleki ve Teknik	511	30	20	53
K.Maraş	Ortaöğretim	419	28	17	34
	Genel Ortaöğretim	524	27	18	34
	Mesleki ve Teknik	345	28	17	35
Osmaniye	Ortaöğretim	458	25	16	36
	Genel Ortaöğretim	426	23	15	29
	Mesleki ve Teknik	491	28	17	45
Türkiye	Ortaöğretim	395	26	16	31
	Genel Ortaöğretim	476	26	16	28
	Mesleki ve Teknik	333	26	16	35

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2012

Tablo 30'dan görüleceği üzere, Bölgede ilköğretimde görülen fiziki altyapı ihtiyacı, ortaöğretimde daha belirgin ve öncelikli olarak kendini göstermektedir. 2011-2012 yılı ortaöğretimde Türkiye'de okul başına düşen öğrenci sayısı 395 iken, TR63 Bölgesinin tüm illeri bu ortalamanın üstündedir. Genel ile mesleki ortaöğretimde ülke genelinde okul başına düşen öğrenci sayısı sırasıyla 476 ve 333'tür. Genel ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısında Hatay ve Kahramanmaraş illeri ortalamanın üzerindeyken, Osmaniye ili ortalamanın altındadır. Mesleki ortaöğretimde ise TR63 Bölgesinde yer alan her üç il de ortalamanın üstündedir. Ayrıca ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye'de ve Osmaniye ilinde 16 iken Hatay ilinde 19; Kahramanmaraş ilinde

17'dir. Genel ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye'de 16 iken, Osmaniye ili dışındaki TR63 Bölgesinin illerinde bu rakam ülke ortalamasının üzerindedir. Mesleki ve Teknik ortaöğretimde ise TR63 Bölgesinin tüm illeri ülke ortalamasının üzerindedir. Tüm ortaöğretim okullarında derslik başına düşen öğrenci sayısı ülke genelinde 31 iken, genel ve mesleki ortaöğretimde bu rakamlar sırasıyla 28 ve 35'tir. Hem toplamda hem de genel ve mesleki ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı TR63 Bölgesinin tüm illerinde ülke ortalamasının üzerindedir.

5.6. Çıraklık ve Yaygın Eğitim

Çıraklık eğitimi, zorunlu temel eğitimini tamamlayıp bir işyerinde meslek öğrenmek amacıyla çalışan gençlerin teorik ve pratik eğitimini kapsayan eğitim türüdür. Çıraklar, haftada bir gün mesleki eğitim merkezlerinde veya Milli Eğitim Bakanlığı'nca (MEB) uygun bulunan iş yerlerinin eğitim birimlerinde teorik, haftanın kalan günlerinde işyerinde pratik eğitim alırlar.[10]

Yaygın eğitim hizmetleri; yönetmelikte okuma-yazma kursları, meslekî ve teknik eğitim ile sosyal ve kültürel kurslar olmak üzere üç ana bölümde düzenlenmiştir. Hedef grubu örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da bu sistemin herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden çıkmış kişileri kapsar. Kamuda yaygın eğitimi en yoğun uygulayan kuruluş MEB'dir. (MESS EĞİTİM, 2009)

TÜİK verilerine göre 2010-2011 öğretim yılında Türkiye'de 969 ve TR63 Bölgesinde toplam 29 adet Halk Eğitim Merkezi (HEM) bulunmaktadır. 2010-2011 öğretim döneminde Türkiye'deki HEM'lerde yaklaşık 4,5 milyon kursiyer eğitim görmüş ve 6 bin öğretmen görev yapmıştır. TR63 Bölgesinde ise yaklaşık 165 bin kursiyer eğitim görmüş ve 209 adet öğretmen görev yapmıştır. Gerek HEM sayısı, gerekse kursiyer ve öğretmen sayılarında Hatay ili ilk sırada yer almakta, Hatay ilini Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir. Türkiye'de 310 adet, TR63 Bölgesinde ise 8 adet Mesleki Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Kahramanmaraş ile Osmaniye illerinde 3'er adet, Hatay ilinde ise 2 adet Mesleki Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Türkiye genelinde Mesleki Eğitim Merkezlerinde 2010-2011 öğretim döneminde yaklaşık 287 bin kursiyer eğitim görmüş ve 4.450 öğretmen görev yapmıştır. TR63 Bölgesinde ise yaklaşık 13 bin kursiyer eğitim görmüş ve 172 öğretmen görev yapmıştır. Kursiyer sayılarında Hatay ili ilk sırada yer almakta, Hatay ilini sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir. Mesleki eğitim kursu öğretmen sayılarında ise Hatay ili ilk, Osmaniye ili 2. ve Kahramanmaraş ili ise 3. sırada yer almaktadır. 3308 sayılı kanun kapsamında kurulan meslek kurslarında Türkiye'de yaklaşık 63 bin kişi, TR63 Bölgesinde ise yaklaşık 3 bin kişi başarılı olarak kurslarını tamamlamıştır. Bu kapsamda eğitimi tamamlayan kursiyer sayılarında Kahramanmaraş ili ilk sırada yer alırken, Hatay ili 2. ve Osmaniye ili ise 3. sırada yer almaktadır. Türkiye'de 335, TR63 Bölgesinde ise 13 Kız Sanat Okulu bulunmaktadır. Bu kapsamda 2010-2011 öğretim döneminde Türkiye'de yaklaşık 30 bin kursiyer eğitim görmüş ve 109 öğretmen görev yapmıştır. Bölgede ise 600 kursiyer eğitim görmüş, 425 kursiyer başarılı olmuştur. Gerek Kız Sanat Okulu sayısı gerekse kursiyer ve öğretmen sayılarında Hatay ili ilk sırada yer almakta, Hatay ilini sırasıyla Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir.

[10] Yaygın Eğitim Kapsamında Mesleki Eğitim Sistemi, Mess Eğitim Vakfı, 2009, Link: http://www.messegitim.com.tr/ti/579/0/yaygin-egitim-kapsaminda-mesleki-egitim-sistemi, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

TR63 Bölgesinde kurulu sanayi yapısı ve Bölgenin hızla artmakta olan yatırım cazibesi göz önüne alındığında, mesleki eğitimin sanayi yapısına uygun olarak önceliklendirilmesi gerekmektedir. İskenderun-Dörtyol-Osmaniye hattında kurulu ana metal sanayi, Kahramanmaraş ilinde tekstil ve metal mutfak eşya sektörlerinin rekabetçi üstünlüklerinin geliştirilmesi ve Hatay ilinde ayakkabıcılık ve mobilyacılık, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde gıda sanayinin rekabet gücünün artırılmasında nitelikli işgücünün önemi büyüktür. Ayrıca bölgede hızla artan enerji yatırımları ile lojistik ve turizm sektörlerindeki gelişme potansiyeli, bu alanlarda nitelikli işgücü arzına stratejik bir misyon yüklemektedir. Bu kapsamda, Bölgede kurulu ve gelişim potansiyeli olan sektörlerle uyumlu mesleki eğitim programlarının geliştirilebilmesi amacıyla, Mesleki Yeterlik Kurumu tarafından belirlenen meslek standartları doğrultusunda, Milli Eğitim Müdürlükleri, Üniversiteler, İş Kurumu İl Müdürlükleri ve ilgili sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşları ile işbirliği platformları oluşturulması önemli görülmektedir.

Mesleki eğitimde teorik eğitim ve uygulama bütünlüğünün sağlanması ve işgücünün niteliğinin artırılası amacıyla teorik eğitim sonrasında uygulamalı eğitim ve staj programlarına ağırlık verilmesi kritik öneme sahiptir. Bu amaçla özel sektör ve ilgili sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde etkin staj programlarının uygulanması önemli görülmektedir.

Tablo 31. Eğitim Kurumlarına Göre Temel Veriler (2010-2011 Öğretim Yılı)

2010 - 2011 Sonu	Kurum	Kurum Sayısı	Başlayan Kursiyer	Bitiren Kursiyer	Öğretmen	Derslik
Hatay	Halk Eğitim Merkezi	12	83.334	79.857	81	28
	Mesleki Eğitim Merkezi	2	5.739	5.739	41	22
	Meslek Kursları (3308 No.lu Kanun)	-	1.262	1.140	-	-
	Pratik Kız Sanat Okulu	8	374	231	-	-
K.Maraş	Halk Eğitim Merkezi	10	58.742	57.677	92	53
	Mesleki Eğitim Merkezi	3	4.420	4.420	82	21
	Meslek Kursları (3308 No.lu Kanun)	-	2.117	1.882	-	-
	Pratik Kız Sanat Okulu	3	137	122	-	-
Osmaniye	Halk Eğitim Merkezi	7	24.565	23.601	36	15
	Mesleki Eğitim Merkezi	3	2.740	2.740	49	20
	Meslek Kursları (3308 No.lu Kanun)	-	85	82	-	-
	Pratik Kız Sanat Okulu	2	89	72	-	-
TR63	Halk Eğitim Merkezi	29	166.641	161.135	209	96
	Mesleki Eğitim Merkezi	8	12.899	12.899	172	63
	Meslek Kursları (3308 No.lu Kanun)	-	3.464	3.104	-	-
	Pratik Kız Sanat Okulu	13	600	425	-	-
Türkiye	Halk Eğitim Merkezi	969	4.502.273	4.356.308	6.298	3.439
	Mesleki Eğitim Merkezi	310	287.430	287.430	4.450	2.151
	Meslek Kursları (3308 No.lu Kanun)	-	72.948	62.306	-	-
	Pratik Kız Sanat Okulu	335	30.522	23.565	109	41

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2011

TÜİK verilerine göre 2010-2011 öğretim yılında Türkiye'de 3.961, TR63 Bölgesinde ise 158 adet özel dershane bulunmaktadır. 2010-2011 öğretim döneminde özel dershanelerde Türkiye'de yaklaşık 1,2 milyon kursiyer eğitim görmüş ve 50 bin öğretmen görev yapmıştır. TR63 Bölgesinde ise özel

dershanelerde yaklaşık 50 bin kursiyer eğitim görmüş ve 2.003 adet öğretmen görev yapmıştır. Türkiye'de 3.270, TR63 Bölgesinde ise 122 adet motorlu taşıt sürücü kursu bulunmaktadır. Türkiye'de sürücü kurslarında yaklaşık 1,8 milyon kursiyer başarılı olurken, 21 bin öğretmen görev yapmıştır. TR63 Bölgesinde ise yaklaşık 83 bin kursiyer eğitim görmüş ve 898 öğretmen görev yapmıştır. Diğer muhtelif kurslarda Türkiye'de toplam 2.150 kurum hizmet verirken, TR63 Bölgesinde 46 kurum hizmet vermiştir. Türkiye'de bu kapsamda yaklaşık 200 bin kursiyer başarılı olmuş ve 5.629 öğretmen görev yapmıştır. TR63 Bölgesinde ise 3.716 kursiyer başarılı olmuş ve 114 öğretmen görev yapmıştır. Özel dershaneler, sürücü kursları ve muhtelif kurslarda, gerek dershane sayısı, gerekse kursiyer ve öğretmen sayısı bakımından Hatay ili ilk sırada yer almakta, Hatay ilini de Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri takip etmektedir.

Tablo 32. Eğitim Kurumlarına Göre Temel Veriler (2010-2011 Öğretim Yılı)

2010-2011 Sonu	Kurum	Kurum Sayısı	Başlayan Kursiyer	Bitiren Kursiyer	Öğretmen	Derslik
Hatay	Özel Dershane	80	21.512	21.512	1035	793
	Motorlu Taşıt Sürücü Kursu	51	43.363	43.363	457	150
	Muhtelif Kurslar	31	3.521	2.607	96	155
	Özel Etüt Eğitim Merkezi	8	297	297	14	23
K.Maraş	Özel Dershane	45	16.599	16.599	561	476
	Motorlu Taşıt Sürücü Kursu	46	24.478	24.478	245	134
	Muhtelif Kurslar	10	806	578	14	21
	Özel Etüt Eğitim Merkezi	1	120	120	4	7
Osmaniye	Özel Dershane	33	12.055	12.055	407	316
	Motorlu Taşıt Sürücü Kursu	25	16.002	16.002	196	70
	Muhtelif Kurslar	5	535	531	4	28
	Özel Etüt Eğitim Merkezi	6	431	431	15	28
TR63	Özel Dershane	158	50.166	50.166	2003	1585
	Motorlu Taşıt Sürücü Kursu	122	83.843	83.843	898	354
	Muhtelif Kurslar	46	4.862	3.716	114	204
	Özel Etüt Eğitim Merkezi	15	848	848	33	58
Türkiye	Özel Dershane	3961	1.219.472	1.219.472	50.163	44.740
	Motorlu Taşıt Sürücü Kursu	3270	1.815.867	1.815.867	21.038	9.637
	Muhtelif Kurslar	2150	293.221	193.792	5629	9527
	Özel Etüt Eğitim Merkezi	562	18.833	18.833	1250	1803

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2011

Türkiye'de 562, TR63 Bölgesinde ise 15 Özel Etüt Merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerin 8'i Hatay, biri Kahramanmaraş ve 6'sı Osmaniye ilinde yer almaktadır. Türkiye'de yaklaşık 19 bin, TR63 Bölgesinde ise 850 kişi Özel Etüt Merkezlerinde eğitim görmüştür. Bu kapsamda Türkiye'de 1.250, TR63 Bölgesinde ise 33 öğretmen görev yapmıştır. Özel Etüt Eğitim Merkezleri kapsamında kursiyer ve öğretmen sayılarında Osmaniye ilk sırada yer almakta, Osmaniye ilini sırasıyla Hatay ve Kahramanmaraş illeri takip etmektedir.

TÜİK yaygın eğitim verilerine göre, Türkiye'de 2010-2011 öğretim yılında 1.605, TR63 Bölgesinde ise 86 adet Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi bulunmaktadır. 2010-2011 öğretim döneminde Türkiye ölçeğinde bu merkezlerde yaklaşık 240 bin kursiyer eğitim görmüş ve 13.448 öğretmen görev

yapmıştır. TR63 Bölgesinde ise yaklaşık 12 bin öğrenci eğitim almış ve 644 adet eğitimci çalışmıştır. Hem merkez sayısında, hem de öğrenci ve öğretmen sayısında Hatay ili ilk sırada, Osmaniye ili 2. ve Kahramanmaraş ili ise son sırada yer almaktadır.

Tablo 33. Eğitim Kurumlarına Göre Temel Veriler (2010-2011 Öğretim Yılı)

2010-2011 Sonu	Kurum	Kurum Sayısı	Başlayan Kursiyer	Bitiren Kursiyer	Öğretmen	Derslik
Hatay	Özel Eğitim ve Rehab. Merkezi	51	7.011	7.011	392	563
	Özel Eğitim	3	787	787	-	-
	Bilim Sanat Merkezi	1	140	140	3	18
	Öğretilebilir Zihin. Eng. İş Eğit.Mrk.	1	10	10	-	-
K.Maraş	Özel Eğitim ve Rehab. Merkezi	15	2.381	2.381	122	187
	Özel Eğitim	2	972	972	-	-
	Bilim Sanat Merkezi	1	198	198	15	12
	Öğretilebilir Zihin. Eng. İş Eğit.Mrk.	1	31	31	-	-
Osmaniye	Özel Eğitim ve Rehab. Merkezi	20	2.577	2.577	130	191
	Özel Eğitim	-	-	-	-	-
	Bilim Sanat Merkezi	-	-	-	-	-
	Öğretilebilir Zihin. Eng. İş Eğit.Mrk.	2	48	48	-	-
TR63	Özel Eğitim ve Rehab. Merkezi	86	11.969	11.969	644	941
	Özel Eğitim	5	1.759	1.759	-	-
	Bilim Sanat Merkezi	2	338	338	18	30
	Öğretilebilir Zihin. Eng. İş Eğit.Mrk.	4	89	89	-	-
Türkiye	Özel Eğitim ve Rehab. Merkezi	1605	241.746	241.746	13.448	19.433
	Özel Eğitim	112	23.638	23.638	-	-
	Bilim Sanat Merkezi	62	10.807	10.807	712	599
	Öğretilebilir Zihin. Eng. İş Eğit.Mrk.	135	4.302	4.302	104	53

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2011

Türkiye'de 112, Hatay ilinde 3 ve Kahramanmaraş ilinde 2 özel eğitim kurumu bulunurken, Osmaniye ilinde özel eğitim kurumu bulunmamaktadır. Türkiye'de yaklaşık 24 bin kişi; Hatay ilinde 787 ve Kahramanmaraş ilinde 972 kişi bu kurumlarda eğitim almıştır. Türkiye'de 62, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde 1'er Bilim Sanat Merkezi bulunurken, Osmaniye ilinde Bilim Sanat Merkezi bulunmamaktadır. Türkiye'de yaklaşık 11 bin kişi; Hatay ilinde 140 ve Kahramanmaraş ilinde 198 kişi bu kurumlarda eğitim almıştır. Bilim Sanat Merkezlerinde Bölgedeki 18 eğitimcinin 3'ü Hatay ilinde ve 15'i de Kahramanmaraş ilinde görev yapmıştır. Türkiye'de 135, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde birer ve Osmaniye ilinde 2 adet Zihinsel Engelliler Merkez bulunmaktadır. Türkiye'de yaklaşık 4.300 kişi, Osmaniye ilinde 48, Kahramanmaraş ilinde 31 ve Hatay ilinde 10 kişi bu kurumlarda eğitim almıştır.

5.7. Yükseköğretim

Türkiye'de yükseköğrenimin yaygınlaştırılarak eğitimli bireylerin sayısında artışı sağlamak için her ilde en az bir üniversitenin mevcut olması hedef alınmıştır. Hatay ilinde Mustafa Kemal Üniversitesi (MKÜ), Kahramanmaraş ilinde Sütçü İmam Üniversitesi, Osmaniye ilinde de Korkut Ata Üniversitesi

(OKÜ) olmak üzere TR63 Bölgesinde üç devlet üniversitesi bulunmaktadır. TÜİK verilere göre 2011-2012 öğretim yılında TR63 Bölgesinde toplam 22.515 lisans ve 28.846 ön lisans öğrencisi mevcuttur. TR63 Bölgesinde hem lisans, hem de ön lisans öğrencileri sayılarında Hatay ili ilk sırada, Kahramanmaraş ili 2. ve Osmaniye ili ise 3. sıradadır. Mustafa Kemal Üniversitesi Bölgede en çok öğrenciyi barındıran yükseköğrenim kurumudur. Bölgede yeni kayıtlı toplam 16.747 öğrenci vardır. Bu rakamın 5.991'i lisans, 10.756'sı ön lisans öğrencisidir. TR63 Bölgesindeki üniversitelerden 2010-2011 öğretim yılında toplam 8.930 öğrenci mezun olmuştur.

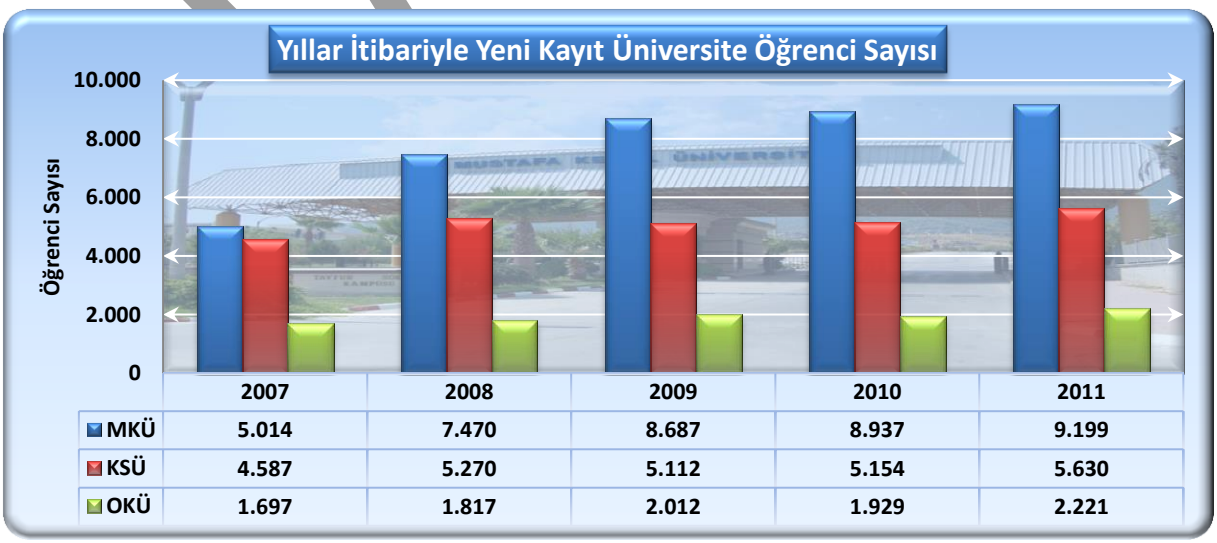
Tablo 34. Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları (2011-2012 Öğretim Yılı)

2011 - 2012 Öğretim Yılı		Toplam Öğrenci Sayısı		
		Toplam	Kız	Erkek
Mustafa Kemal Üniversitesi	Lisans	11.806	5.261	6.545
	Ön Lisans	16.518	5.332	11.186
	Toplam	28.324	10.593	17.731
Sütçü İmam Üniversitesi	Lisans	9.441	4.230	5.211
	Ön Lisans	8.160	2.729	5.431
	Toplam	17.601	6.959	10.642
Korkut Ata Üniversitesi	Lisans	1.268	569	699
	Ön Lisans	4.168	1.289	2.879
	Toplam	5.436	1.858	3.578
TR63	Lisans	22.515	10.060	12.455
	Ön Lisans	28.846	9.350	19.496
	Toplam	51.361	19.410	31.951

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2012

2012-2013 öğretim yılı verilerine göre Mustafa Kemal Üniversitesi'nde kayıtlı toplam 12.655 lisans öğrencisi ve 18.693 ön lisans öğrencisi mevcuttur. Aynı öğretim yılında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi 2.388'i yeni kayıt olmak üzere, toplam 6.492 öğrenci barındırırken, 2011-2012 eğitim yılında toplam 1.148 öğrenci bu üniversiteden mezun olmuştur.

Şekil 9. Yıllar İtibariyle TR63 Bölgesi Yeni Kayıt Üniversite Öğrenci Sayısı (2012-2013 Öğretim Yılı)

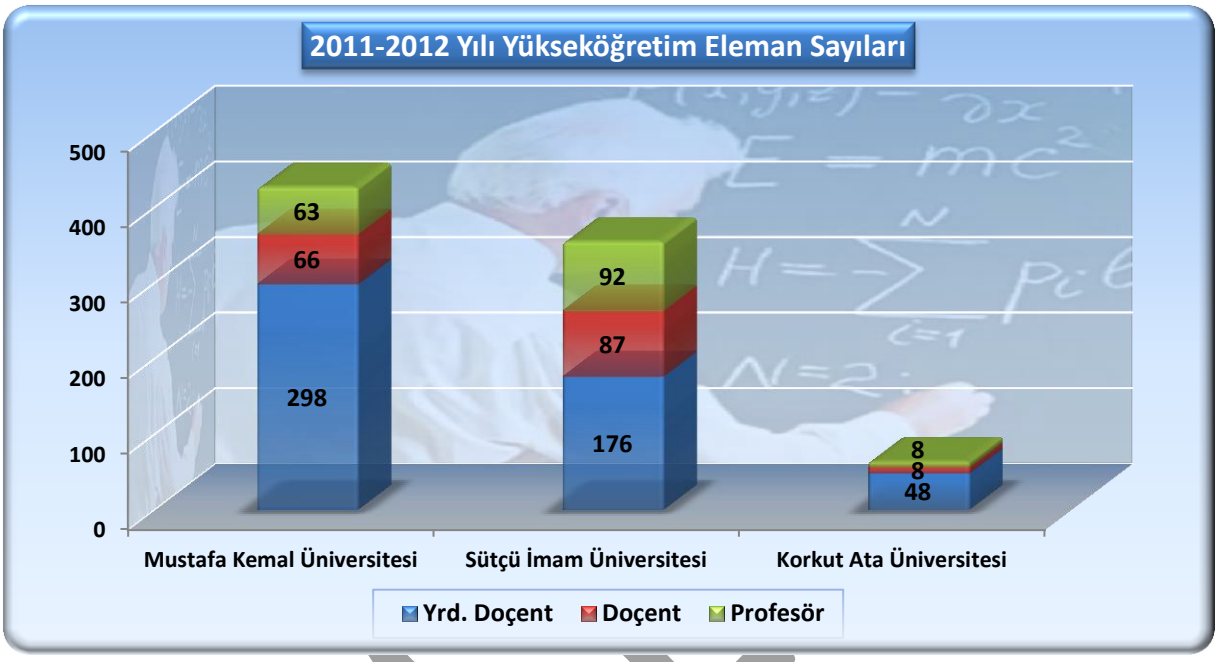

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2013

TASL

TÜİK'ten alınan verilere göre 2011-2012 öğretim yılı için Türkiye'de toplam 118.839, Bölgede ise 2.160 öğretim elemanı vardır. Hatay ilinde bulunan 987 öğretim elemanının 63'ü profesör, 66'sı doçent ve 298'i de yardımcı doçenttir. Sütçü İmam Üniversitesi'nde bulunan 945 öğretim elemanının 92'si profesör, 87'si doçent ve 176'sı yardımcı doçenttir. Osmaniye ilinde ise 228 öğretim elemanının 8'i profesör, 8'i doçent ve 48'i yardımcı doçenttir. Sütçü İmam Üniversitesi profesör ve doçent sayısında ilk sırada yer alırken, MKÜ 2., OKÜ ise 3. sırada yer almaktadır.

Şekil 10. Yükseköğretimde Öğretim Elemanı Sayıları (2011-2012 Öğretim Yılı)

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri, 2012

Bölgede önemli bir insan kaynağı sunan üniversiteler ile sanayi kuruluşlarının birliğini sağlayıcı uygulamalar ile mesleki eğitimin Bölgenin ekonomik yapısına uygun bir şekilde geliştirilmesine yönelik işbirliği platformlarının oluşturulması gerekmektedir.

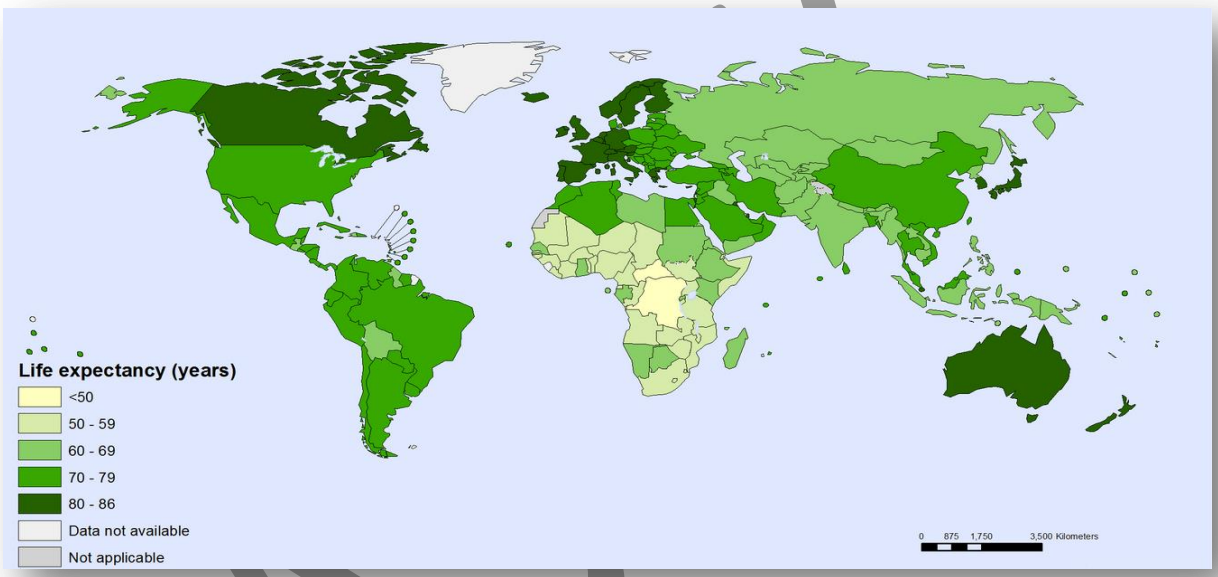
TASK

6. SAĞLIK

Sanayi Devrimi'nin, üretim artışı, büyük nüfus hareketlerinin meydana gelmesi ve kentleşme gibi sonuçları, sağlık hizmetlerini de önemli derecede etkilemiştir. Bu dönemde hastalık ve bilim konusundaki yargıların değişmesi, sağlık alanında işbölümü ve uzmanlaşmanın artması, risk paylaşımı mantığından hareketle sigortacılığın ortaya çıkması gibi etkenler, her ülkenin kendine özgü sağlık sistemini kurmasına yol açmıştır.[11]

Türkiye'nin dünya ülkeleri arasındaki yerinin değerlendirildiği OECD yaşam kalitesi endeksine göre, Türkiye'de yaşam kalitesi OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmaktadır. Türkiye'nin % 68'i yeni bir güne daha olumlu bakarken, bu rakam OECD ülkelerinde ortalama % 80 olarak hesaplanmıştır.

Harita 4. Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (2011)

Kaynak: Map Library, WHO, 2011, Link: http://gamapserver.who.int/mapLibrary/Files/Maps/Global_LifeExpectancy_bothsexes_2011.png, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Bir diğer sağlık göstergesi olarak ortalama yaşam süreleri ele alındığında; refah düzeyi yüksek olan ülkelerde gelire bağlı olarak ortalama yaşam süreleri de farklılık göstermektedir. Alınan besin öğelerine göre sağlıklı beslenme yaşam kalitesini artırmakta, dolayısıyla ortalama yaşam süresi de artırmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2011 yılında ülkelerin doğumda beklenen yaşam sürelerine göre oluşturulan Harita 4'te, Japonya, Avustralya Avrupa ülkeleri ve Kanada gibi sosyoekonomik yönden gelişmiş ülkelerde ortalama 80-86 yıl iken, Türkiye; Doğu Avrupa, Amerika ve Güney Amerika gibi ülkelerde ortalama 70-79 yıl arasında değişmektedir. Afrika ülkelerinde ise ortalama yaşama süresinin 50 yılın altında kaldığı görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayımlanan, insani gelişmeyi, gelirin yanı sıra eğitim ve sağlığa ilişkin göstergeleri de dikkate alarak ölçmeyi hedefleyen İnsani Gelişme Endeksine (İGE) göre Türkiye, ekonomik anlamda son yıllarda gösterdiği önemli ilerlemelere rağmen, İGE

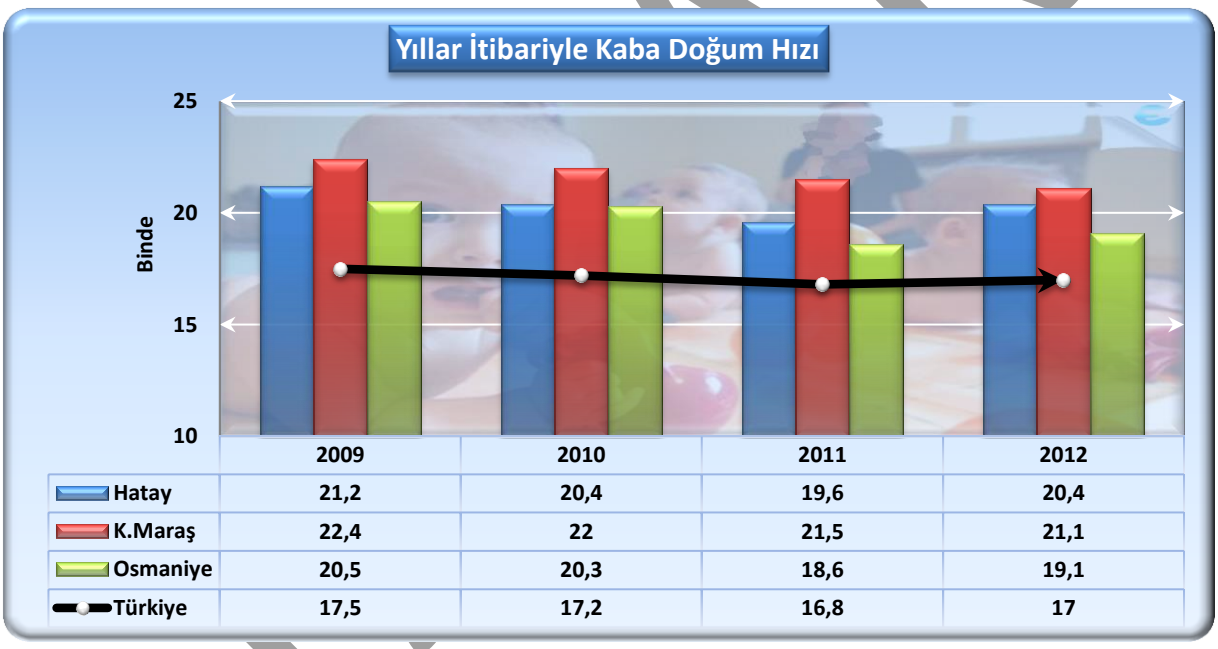
[11] Sağlık Hizmetlerinin Geçmişi ve Gelişimi, Haydar Sur, Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi

sıralamasında, gelire göre olan sıralamasından daha geridedir. Türkiye'nin İGE değeri 2010 yılında 0,679 olup, bu değer ile Türkiye 169 ülke arasında 83. sırada yer almaktadır.[12]

Genellikle 1.000 nüfus başına düşen doğum sayısı olarak ifade edilen kaba doğum hızı Dünya ve Türkiye açısından değerlendirildiğinde, 2010-2015 dönemi tahminlerine göre Dünya ortalaması binde 19,2'dir. Kaba doğum hızının en yüksek olduğu ülkeler arasında Nijer (binde 47,7), Zambiya (binde 46,5) ve Mali (binde 45) yer almaktadır. Kaba doğum hızının en düşük olduğu ülkeler arasında ise Almanya (binde 8,7), Japonya (binde 8,5) ve Bosna-Hersek (binde 8,2) bulunmaktadır. Kaba doğum hızı binde 17 olan Türkiye, 186 ülke arasında 109. sırada yer almaktadır.

2045-2050 dönemi tahminlerine göre dünyada kaba doğum hızının binde 14,2 olması beklenmektedir. Bu dönemde, kaba doğum hızının en yüksek olacağı tahmin edilen ülkeler arasında Zambiya (binde 36,9), Somali (binde 33,6) ve Malavi (binde 33,2) bulunmaktadır. Bu dönemde kaba doğum hızının en düşük olacağı varsayılan ülkeler arasında ise Portekiz (binde 7,9), Bosna-Hersek (binde 7,4) ve Katar (binde 6,2) bulunmaktadır. Kaba doğum hızı binde 11,5 olarak tahmin edilen Türkiye'nin, 186 ülke arasında 106. sırada yer alması beklenmektedir.

Şekil 11. Yıllar İtibariyle Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Kaba Doğum Hızı

	2009	2010	2011	2012
Hatay	21,2	20,4	19,6	20,4
K.Maraş	22,4	22	21,5	21,1
Osmaniye	20,5	20,3	18,6	19,1
Türkiye	17,5	17,2	16,8	17

Kaynak: TÜİK, Sağlık İstatistikleri, 2012

Türkiye'de 2009 yılında kaba doğum hızı ‰ 17,5 iken, 2012 yılında bu hız ‰ 17'ye düşmüştür. Hatay ilinde 2012 yılındaki kaba doğum hızı ‰ 20,4 iken, Kahramanmaraş ilinde ‰ 21,1 ve Osmaniye ilinde ‰ 19,1 olarak hesaplanmıştır. TR63 Bölgesi kaba doğum hızı bakımından yıllar itibariyle Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir.

Önemli bir sağlık göstergesi olarak kabul edilen bebek ölüm hızı, belli bir yıl içindeki her 1.000 canlı doğan bebek için bir yaşını doldurmadan ölen bebek sayısıdır. 2010-2015 dönemi tahminlerine göre

[12] Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi, Kalkınma Bakanlığı, 2011, Link: http://www.dpt.gov.tr/ DocObjects/View/13562/Turkiyenin_Insani_Gelisme_EndeksiveEndeksSiralamasininAnalizi .pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

dünyada bebek ölüm hızı binde 41,8'dir. Bebek ölüm hızının en yüksek olduğu ülkeler arasında Afganistan (binde 124,5), Çad (binde 123,9) ve Somali (binde 100) bulunmaktadır. Bebek ölüm hızının en düşük olduğu ülkeler arasında ise Japonya (binde 2,6), Lüksemburg (binde 2,3) ve Singapur (binde 1,9) bulunmaktadır. Bebek ölüm hızı binde 12,2 olan Türkiye, 186 ülke arasında 120. sırada yer almaktadır.

2045-2050 dönemi tahminlerine göre dünyada bebek ölüm hızının binde 23,4 olması beklenmektedir. Bu dönemde, bebek ölüm hızının en yüksek olacağı tahmin edilen ülkeler arasında Afganistan (binde 66,6), Çad (binde 59) ve Somali (binde 48,1) bulunmaktadır. Bu dönemde bebek ölüm hızının en düşük olacağı tahmin edilen ülkeler arasında ise İsrail (binde 2), İzlanda ve Singapur (binde 1,9) yer almaktadır. Bebek ölüm hızı binde 5,3 olarak tahmin edilen Türkiye'nin, 186 ülke arasında 133. sırada yer alması beklenmektedir.

Şekil 12. Yıllar İtibariyle Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Bebek Ölüm Hızı

	2009	2010	2011	2012
Hatay	13,5	12,2	13,7	14,1
K.Maraş	14,1	13,0	14,5	13,0
Osmaniye	14,0	13,4	15,3	12,7
Türkiye	13,8	12,0	11,7	11,6

Kaynak: TÜİK, Sağlık İstatistikleri, 2012

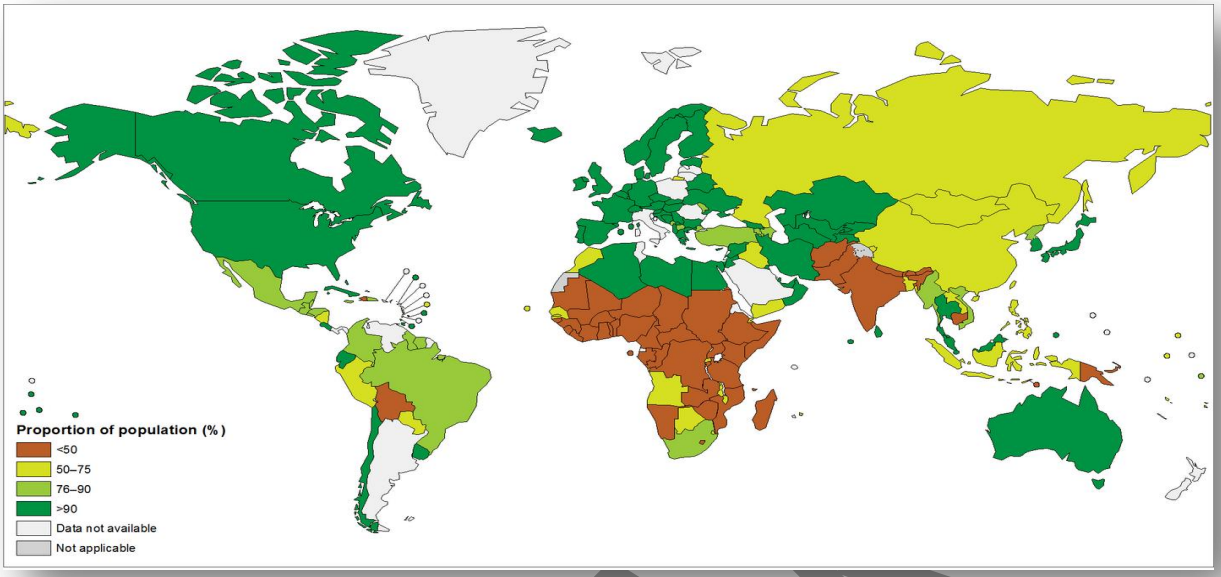
Türkiye'de 2009 yılında bebek ölüm hızı ‰ 13,8 iken, 2012 yılında bu hız ‰ 11,6'ya düşmüştür. Hatay ilinde 2012 yılındaki bebek ölüm hızı ‰ 14,1 iken, Kahramanmaraş ilinde ‰ 13 ve Osmaniye ilinde ‰12,7 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde yıllar itibariyle bebek ölümleri azalmıştır.

6.1. Sağlık Kuruluşları ve Sağlık Hizmetleri Sistemi

Bireylerin ve buna bağlı olarak toplumların sağlıklı olabilmeleri ve bunun sürekliliğinin sağlanabilmesi için sağlık hizmetleri büyük önem taşımaktadır. Sağlık hizmetleri, toplumların gelişmişlik seviyelerine paralel olarak değişiklik göstermektedir. Bunun yanında toplumların sağlık ve dolayısı ile hastalık konusuna bakışları da, kültürel algılamaları ve sosyal yaşamları doğrultusunda değişim göstermektedir.[13]

[13] Sağlık Hizmetlerinin Sunumunda Yeni Açılımlar ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Asuman ALTAY, Sayıştay Dergisi, 2007

Harita 5. Ülkelerin Nüfuslarına Göre Gelişmiş Bir Sağlık Tesisine Erişim Oranı (%, 2010)

Kaynak: Map Library, WHO, 2010, Link: http://gamapserver.who.int/mapLibrary/Files/Maps/Global_LifeExpectancy_bothsexes_2011.png, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Dünya üzerinde gelişmiş bir sağlık tesisine erişim imkânının gösterildiği Harita 5'te, Amerika, Kanada ve Avrupa ülkeleri nüfusunun % 90'dan fazlası böyle bir imkâna sahipken, Türkiye ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerin nüfusunun % 75-90'ı gelişmiş bir sağlık tesisine erişebilmektedir. Afrika ülkelerinde ise nüfusun yarısından çoğu gelişmiş bir sağlık tesisine erişmede güçlük çekmektedir.

Türkiye'de sağlık politikaları geliştirmek, uygulamak ve sağlık hizmetlerini sunmak resmi olarak Sağlık Bakanlığı'nın görevidir. Sağlık Bakanlığı'nın yanı sıra diğer kamu kurumları, hükümet dışı kuruluşlar ve özel sektör çoğunlukla tedaviye yönelik sağlık hizmetlerinin yürütülmesine katkıda bulunmaktadırlar.

Türkiye'de sağlık hizmeti mevcut sunum kapasitesinin kullanımında ve kısa-orta-uzun dönem sağlık planlamalarında; bölgesel ihtiyaçlar ve hizmet verilen nüfusun sağlık alanındaki öncelikli ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak, sağlık insan gücü, sağlık tesisi ve modern tıp teknolojisine uygun ve doğru tespit edilmesi, bu kapasitenin, kamu ve özel ayrımı yapmaksızın akılcı ve verimli kullanılarak atıl kapasite ve kaynak israfına sebebiyet verilmemesi ve eldeki mevcut kapasitenin sağlık hizmet sunumuna olumlu biçimde yansıtılarak hizmetin kaliteli, etkili, hızlı, erişilebilir ve hakkaniyetli sunulmasını gerekli kılmaktadır. Sağlık Bakanlığı bu gereklilikten hareketle; sağlık hizmet sunumunda bölge merkezli sağlık uygulaması anlayışını benimsemiştir. Türkiye'de sağlık hizmet sunumu ve sağlık planlaması bakımından, 29 Sağlık Bölgesine ayrılmıştır. Aşağıdaki haritada 21 bölge olarak görünmesinin nedeni ise bazı illerin yoğun sağlık hizmetleri gereksinimlerini karşılamak amacıyla birleştirilmesinden kaynaklanmaktadır.

TASLAK

Harita 6. Türkiye Acil Sağlık Hizmet Bölgeleri

Kaynak: Acil Sağlık Hizmet Bölgeleri, Sağlık Bakanlığı, 2012, Link: http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-15997/acil-saglik-hizmet-bolgeleri-2012.html, Erişim Tarihi: 26.06.2013

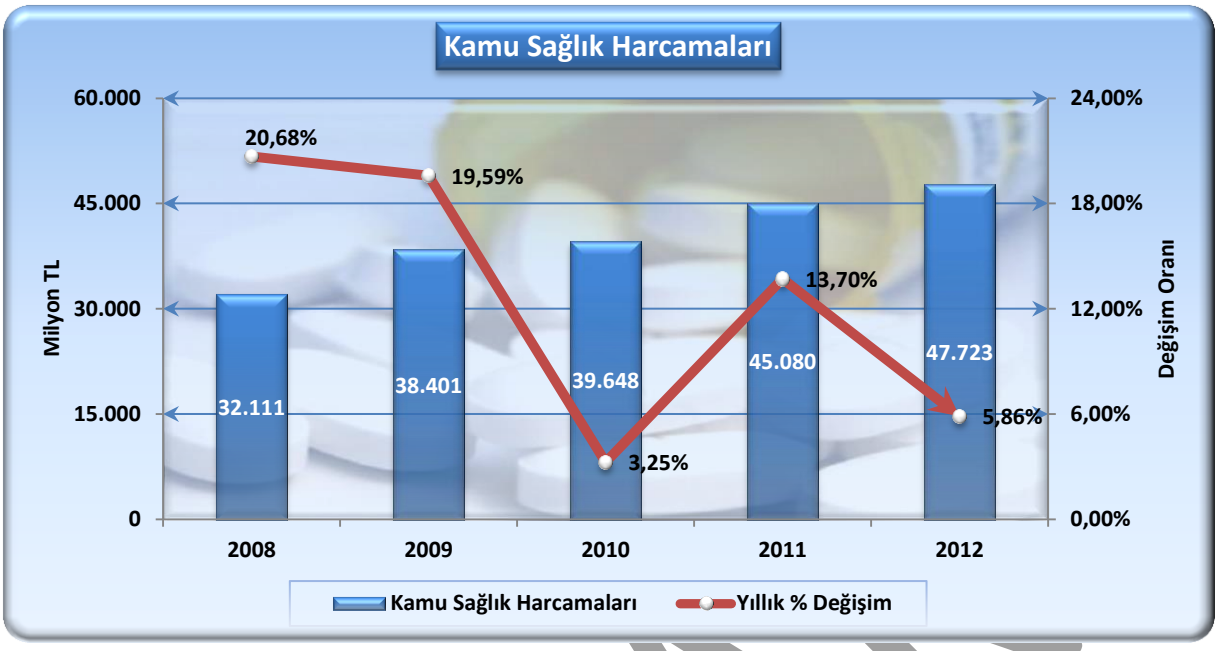
Her bir sağlık bölgesi için; nüfus, ulaşım imkânları, sağlık insan gücü mevcudu, sağlık tesislerinin şartları, hizmet sunum kapasitesi ve sahip olduğu benzeri sağlık kaynakları itibariyle, bölge sağlık merkezi konumunu üstlenecek kapasitedeki "Bölge Merkezi İller" ve bu illere bağlı, Alt Bölge merkezi rolü verilmiş iller belirlenmiştir. Alt bölge merkezi iller, güçlendirilmiş ilçelerle ilişkilendirilmiştir. Güçlendirilmiş ilçelere, nüfus yoğunluğu bakımından daha küçük ilçeler bağlanmıştır.[14] Bu kapsamda, sağlık hizmetleri sunumunda bölge merkezli organizasyonda TR63 Bölgesi'nde bulunan illerden; Hatay ve Osmaniye illeri Adana ili ile birlikte Adana Sağlık Bölgesi'ni oluştururken, Kahramanmaraş ili ise Gaziantep Kilis ve Adıyaman illeriyle beraber Gaziantep Sağlık Bölgesi'ni oluşturmaktadır.

Yıllar itibarıyla sağlık harcamalarında önemli artışlar olmuştur. 2008 yılı sonunda bir önceki yıla göre toplam sağlık harcamalarındaki artış % 20,7 iken, 2009 yılı sonunda bir önceki yıla göre artış % 19,6 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılındaki artış % 3,2 olurken, 2011 yılındaki artış % 13,7 ve son olarak, 2012 yılındaki artış ise % 5,9 olarak gerçekleşmiştir. 2008-2012 yılları arasında sağlık harcamalarındaki toplam artış oranı % 138'dir.

[14] Sağlık Bölge Planlaması Hakkında Genelge Ile Hastane Yatak Ve Rolleri Tescil Onayı, Sağlık Bakanlığı, 2010, Link: http:// www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-10633/saglik-bolge-planlamasi-hakkinda-genelge-ile-hastane-ya-.html, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

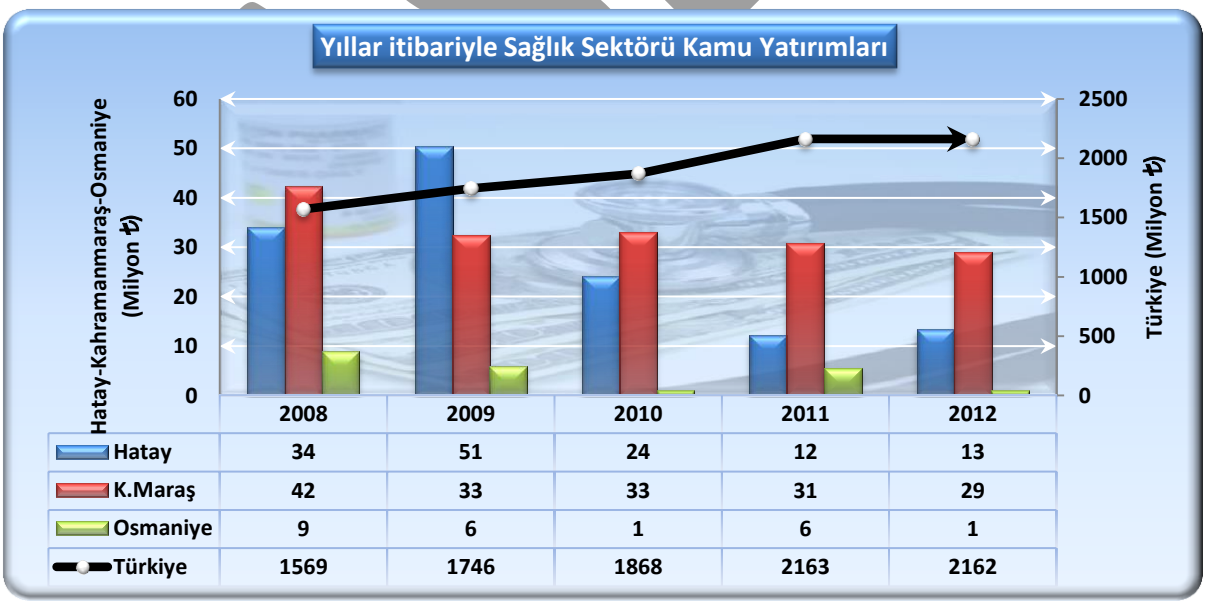
Şekil 13. Yıllar İtibariyle Türkiye'de Kamu Sağlık Harcamaları

Kaynak: 2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, 2012

Türkiye'de 2012 yılında kişi başına kamu sağlık harcaması 631 TL'dir. 2011 yılı verilerine göre OECD ülkeleri kişi başına sağlık harcamaları incelendiğinde, en yüksek harcamaları İsviçre'nin 5.489 dolar, Norveç'in 5.235 dolar ve Kanada'nın ise 4.607 dolar ile gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu kapsamda, Türkiye OECD ülkelerinin içerisinde son sırada yer almaktadır. Bununla beraber, Türkiye sağlığa yapılan kişi başına harcamalarda en fazla artış gerçekleştiren ülke konumundadır.

Şekil 14. Yıllar İtibariyle Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Sağlık Sektörü Kamu Yatırımları

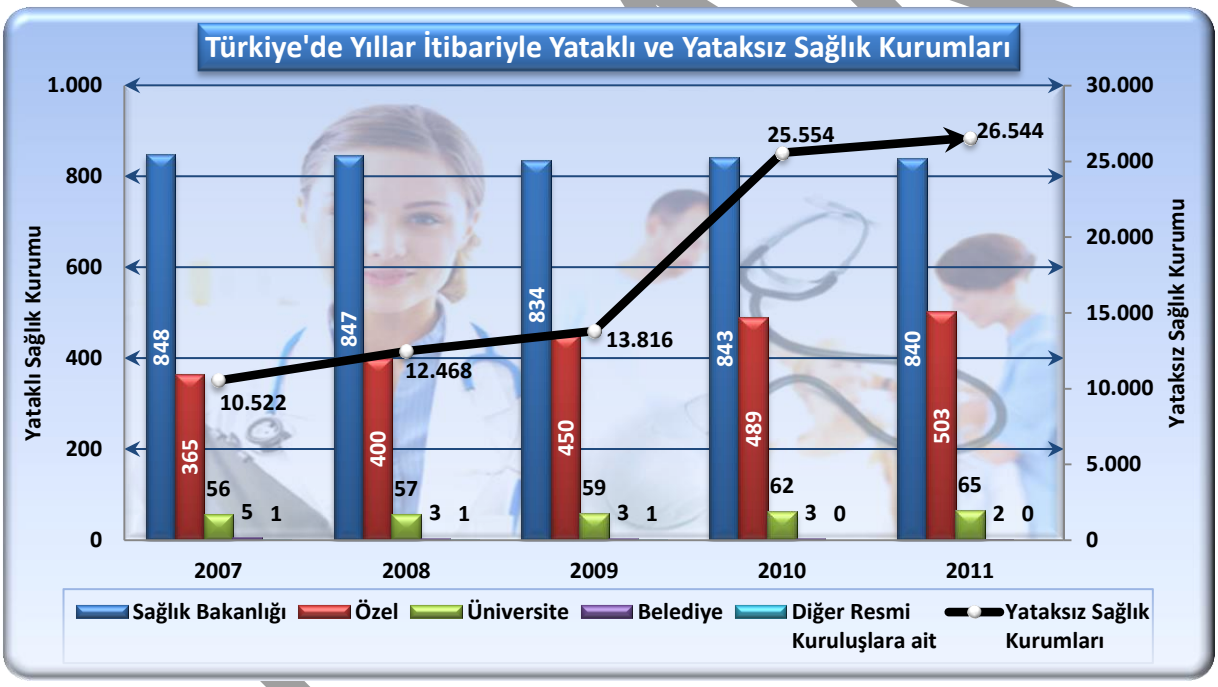
Kaynak: Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı, Kalkınma Bakanlığı, 2012, Link: http://www2.dpt.gov.tr/kamuyat/ilozet.html, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye'nin sağlıkta OECD ortalamalarına ulaşması amacıyla daha fazla kamu ve özel sektör yatırımlarına ihtiyacı vardır. Şekil 14'te görüldüğü üzere sağlık sektörü kamu yatırımları Hatay ilinde 2008 yılında 34 milyon liradan, 2012 yılında 13,3 milyon liraya; Kahramanmaraş ilinde 2008 yılında 42,2 milyon liradan, 2012 yılında 29 milyon liraya ve Osmaniye ilinde 2008 yılında 8,8 milyon liradan,

2012 yılında 1 milyon TL'ye düşmüştür. Aynı zaman dilimi içinde, Türkiye'de gerçekleşen sağlık sektörü kamu yatırımlarının 1.568 milyon TL'den, 2.161 milyon TL'ye çıktığı düşünüldüğünde, Bölge içindeki sağlık sektörü kamu yatırımlarının da azalmak yerine, artması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Sağlık altyapısı yönünden önemli sıkıntıları bulunan Bölgenin, jeopolitik konumu ve bu jeopolitik konuma dayalı olarak Ortadoğu sağlık turizmi potansiyeli değerlendirildiğinde, Bölgeye yapılacak sağlık yatırımlarının önemi daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

2011 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye'de Sağlık Bakanlığı'na bağlı 840 adet yataklı sağlık kurumu bulunurken, 65 adet üniversite hastanesi ve belediyelere ait 2 adet hastane bulunmaktadır. Diğer bakanlıklara ve resmi kuruluşlara ait hastaneler ise 14 Şubat 2005 tarihli 927 sayılı Sağlık Bakanlığı makam onayı ile Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir. 2011 yılında kişilere, derneklere veya yabancı kişilere bağlı Türkiye'de toplam 503 adet özel hastane bulunmaktadır. Türkiye'de 2007 yılında ayakta tedavi sistemi uygulanan 10.522 adet sağlık kuruluşu mevcutken, son dönemde sağlıktan herkesin yararlanması için geliştirilen uygulamayla toplam yataksız sağlık kuruluşu[15] sayısı 2011 yılında 26.544'e ulaşmıştır.

Şekil 15. Yıllar İtibariyle Türkiye'de Toplam Yataklı ve Yataksız Sağlık Kurumlarının Dağılımı[16]

Kaynak: TÜİK, Sağlık İstatistikleri, 2011

6.2. Hastane Sayıları ve Yatak Sayıları

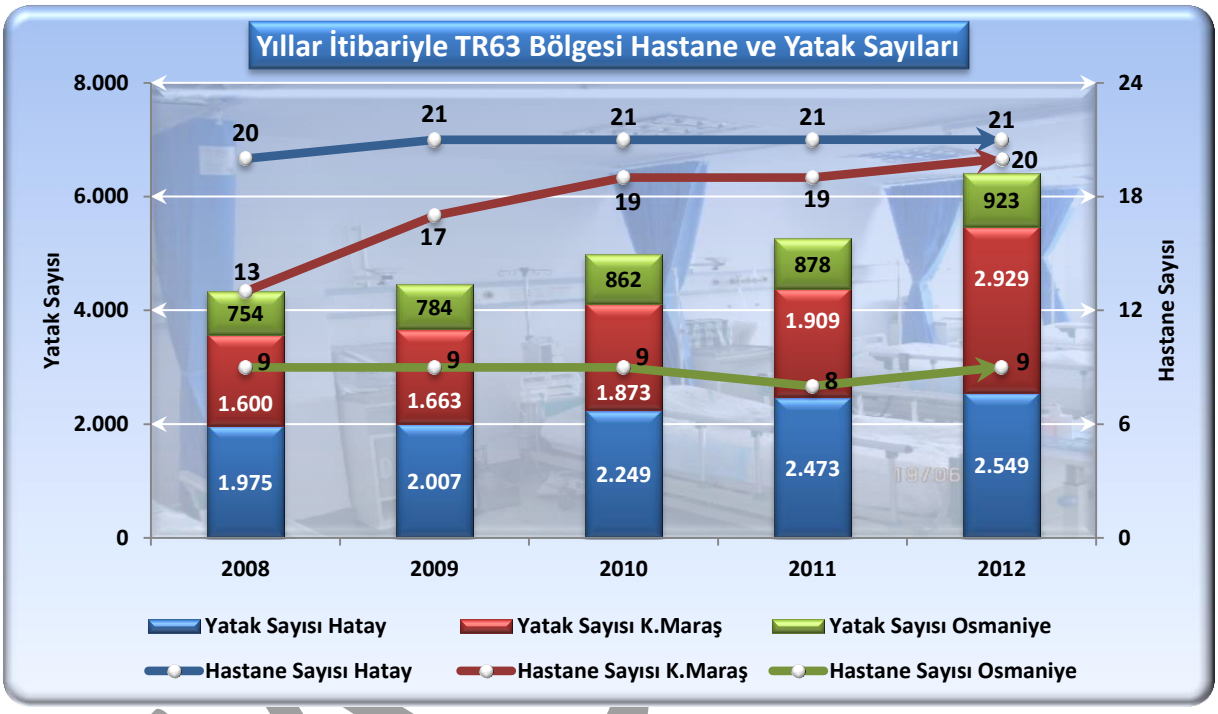
2010 yılı verilerine göre OECD ülkelerinde hastane ve hastane yatak sayılarına göre yapılan değerlendirmede, Japonya'da 1.000 kişi başına 13,6 hastane yatağı düşerken Kore'de 8,8 ve Almanya'da 6,4 yatak düşmekte, Türkiye'de ise 2,5 yatak düşmektedir.

[15] Sağlık Ocağı, Aile Hekimliği Birimi, Verem Savaş Dispanseri, AÇSAP Merkezi, Kanser Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezleri sayıları dâhil edilmiştir. Değerler geriye dönük güncellenmiştir. 2000 yılı öncesine ait tanıma uygun sağlıklı verilere ulaşılamamıştır.

[16] Sağlık Bakanlığı'na ait hastane sayısındaki belli yıllarda görülen azalışlar genel itibariyle hastane birleşmelerinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de genel hastanelere ilişkin yatırım tekliflerinin incelenmesinde ve değerlendirilmesinde, her bir mülkî idare biriminde yeni hastane kurulması planlanırken, o birimin merkez nüfusu, coğrafî durumu, ulaşılabilirliği, nüfus artış hızı gibi kriterler göz önünde tutulmaktadır. Ayrıca ülkenin sosyoekonomik yapısındaki değişmeler ve ülke nüfusundaki hızlı artış sebebiyle öncelikli hedef, ilçelerde her on bin nüfusa yirmi beş yataklı hastane kurulması olup; ilçe merkezinin nüfusu on binden az olan ilçelere hastane kurulmamaktadır. Büyükşehirlerde ise, yüz bin nüfusa bir hastane kurulması esas alınmaktadır. Hastane kurulması talep edilen ilçenin en yakın hastaneye olan uzaklığı kırk kilometreden az olmayacak şekilde planlama yapılmaktadır.[17]

Şekil 16. Yıllar İtibariyle TR63 Bölgesinde Hastane ve Yatak Sayıları

Kaynak: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye İl Sağlık Müdürlükleri, 2012

TR63 Bölgesinde yıllar itibariyle hastane ve yatak sayılarına göre dağılımında, nüfus artış hızı ve erişilebilirlik gibi kriterler söz konusu olmaktadır. 2012 yılı verilerine göre, Hatay ilinde 21 hastanede 2.549 adet, Kahramanmaraş ilinde 20 hastanede 2.929 adet ve Osmaniye ilinde 9 hastanede 923 adet yatak kapasitesi bulunmaktadır. 2011 yılına göre Kahramanmaraş ilindeki artışı, 2012 yılında açılan 1.000 yatak kapasiteli Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi etken olmaktadır.

Antakya merkezde 11 bloktan oluşan 750 yataklı Antakya Devlet Hastanesi TOKİ tarafından ihalesi yapılıp, çalışmaları başlamıştır. Antakya Devlet Hastanesi, Hatay ilinde yataklı tedavi kurumlarının kapasitesini artırarak 1,5 milyon nüfuslu Hatay ilinin tamamına hizmet verecek olan çok özel bir hastane konumuna gelecektir. Söz konusu projenin 2014 yılının sonunda hizmete hazır hale getirilmesi de planlanmaktadır.[18] Bunun yanı sıra, Hatay ili Kırıkhan ilçesinde 150 yatak kapasiteli devlet hastanesinin inşası 2010 yılında Kamu Yatırımları Programına alınmış ve 2015 yılında bitirilip hizmete açılması planlanmaktadır.

[17] Sağlık Bakanlığına Ait Hastanelerin Yatırım Esaslarının Tespitine Dair Yönerge, Sağlık Bakanlığı, 2001, Link: http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/mev/mev_yonr/saglik_bakanigina_ait_hastanelerin_yatirim.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[18] Hatay'a 750 Yataklı Devlet Hastanesi, Hatay Valiliği, 2013, Link: http://www.hatay.gov.tr/HaberDetay.aspx?HaberId=10351, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Tablo 35. TR63 Bölgesinde Kurum Türüne Göre Hastane Sayısı Yatak Sayıları (2012)

İl	Tür	İlçe	Hastane Sayısı	Tescilli Yatak Sayısı	Yoğun Bakım Yatak Sayısı	Nitelikli Yatak Sayısı
Hatay	Özel	Antakya	6	386	114	273
		İskenderun	2	155	51	100
		Kırıkhan	2	96	17	80
		Toplam	10	637	182	453
	Sağlık Bakanlığı	Altınözü	1	50	0	2
		Antakya	2	561	63	105
		Dörtyol	1	132	19	12
		Erzin	1	25	0	15
		Hassa	1	50	0	2
		İskenderun	1	535	60	295
		Kırıkhan	1	90	5	9
		Reyhanlı	1	103	5	68
		Samandağı	1	48	4	0
		Toplam	10	1594	156	508
	Üniversite	Antakya	1	318	45	299
		Toplam	1	318	45	299
K.Maraş	Özel	Elbistan	1	56	17	40
		Merkez	5	224	106	127
		Toplam	6	280	123	167
	Sağlık Bakanlığı	Afşin	1	101	4	4
		Andırın	1	24	0	2
		Çağlayancerit	1	14	0	6
		Ekinözü	1	10	0	0
		Elbistan	1	234	7	113
		Göksun	1	53	0	0
		Merkez	4	1.865	136	603
		Nurhak	1	19	0	14
		Pazarcık	1	100	10	75
		Türkoğlu	1	50	0	0
		Toplam	13	2470	157	817
	Üniversite	Merkez	1	179	39	29
		Toplam	1	179	39	29
Osmaniye	Özel	Kadirli	1	33	5	25
		Merkez	5	220	53	171
		Toplam	6	253	58	196
	Sağlık Bakanlığı	Düziçi	1	75	5	16
		Kadirli	1	150	15	75
		Merkez	1	445	38	159
		Toplam	3	670	58	250
Toplam		Hatay	21	2549	383	1260
		K.Maraş	20	2929	319	1013
		Osmaniye	9	923	116	446
TR63 Bölgesi Toplam			50	6.401	818	2.719

Kaynak: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye İl Sağlık Müdürlükleri, 2012

TR63 Bölgesinde 2012 yılı itibariyle kurum türüne ve hastanelerin ve hasta yataklarının dağılımına göre toplam 22 adet özel hastane, 26 adet Sağlık Bakanlığı'na bağlı kamu hastanesi ve Hatay ile Kahramanmaraş illerinde birer tane üniversite hastanesi olmak üzere toplam 50 adet hastane bulunmaktadır. Ayrıca kurum türüne göre hastanelerde bulunan tescilli toplam 6.401 adet yatağın, 2.549 adedi Hatay ilinde, 2.929 adedi Kahramanmaraş ilinde ve 923 adedi de Osmaniye ilinde bulunmaktadır.

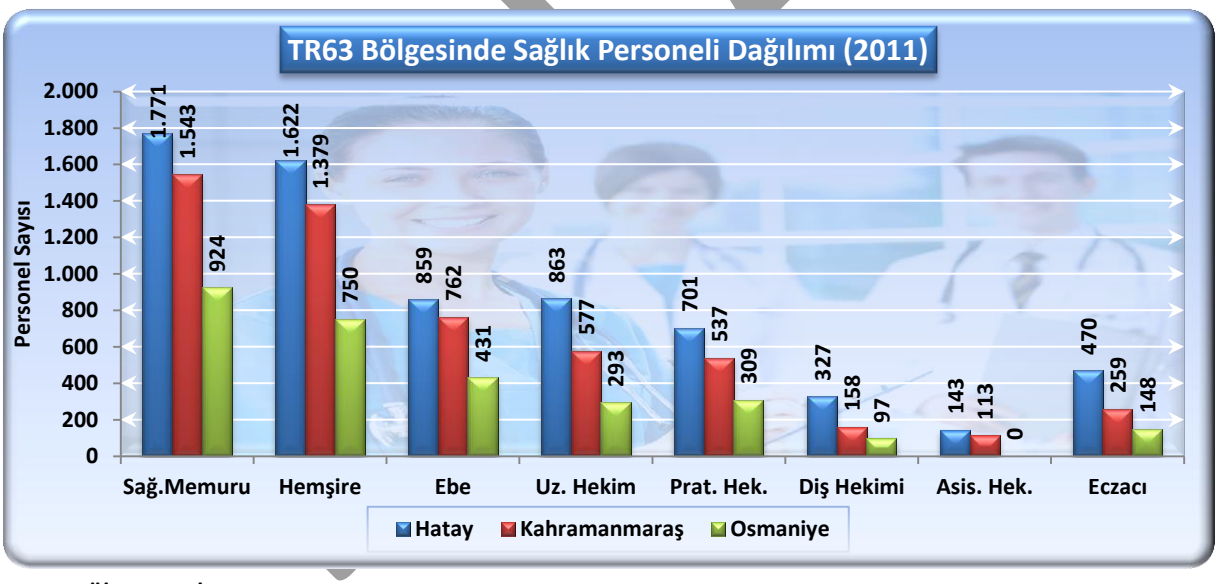
Bir ya da daha fazla organ veya organ sistemlerinde ciddi işlev bozukluğu nedeniyle yoğun bakım gereksinimi olan hastaların iyileştirilmesini amaçlayan, fiziksel alt yapısı ve konumu itibariyle hasta bakımı açısından kritik önem taşıyan, ileri teknolojiye sahip cihazlarla donatılmış, yaşamsal göstergelerin izlendiği, hasta takip ve tedavisinin 24 saat esasına dayalı olarak kesintisiz sağlandığı yoğun bakım yatak sayısı sağlık altyapısı bakımından önemli göstergelerden bir diğeridir.[19] TR63 Bölgesinde toplam 818 adet yoğun bakım yatağı bulunmakta olup, bunların 383'ü Hatay, 319'u Kahramanmaraş ve 116'sı da Osmaniye ilindedir.

6.3. Sağlık Personeli

OECD 2011 yılı verilerine göre, 100.000 kişiye Avusturya'da 478, İspanya'da 410, Norveç'te 407, İsviçre'de 381 ve Almanya'da 373 hekim düşerken, Türkiye'de bu sayı 169 olup, Türkiye bu değerin en düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.[20]

Türk Sağlık-Sen tarafından gerçekleştirilen Doktor İstihdamı Araştırması'na göre Türkiye'de görev yapan 126.029 doktorun, 66.259'u uzman, 39.712'si pratisyen ve 20.253'ü asistandır. Türkiye'de bir doktor başına 592 hasta düşmektedir. Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerde 73.382, üniversitelerde 26.388 ve özel sağlık kuruluşlarında 26.259 doktor görev yapmaktadır. Sadece Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerde görev yapan doktorlar dikkate alındığında, bir doktor 1.018 kişiye bakmak durumunda kalmaktadır.[21]

Şekil 17. TR63 Bölgesinde Toplam Sağlık Personeli Sayısı (2011)

Kaynak: TÜİK, Sağlık İstatistikleri, 2011

TR63 Bölgesi sağlık sektörü beşeri kaynağı bakımından yetersiz kalmaktadır. 2011 yılı TÜİK Sağlık İstatistiklerine göre, Türkiye'deki toplam nüfusun % 4'ünün TR63 Bölgesinde bulunmasına rağmen, Türkiye'deki toplam uzman hekim sayısının % 2,7'si Bölgede görev yapmaktadır. TR63 Bölgesinde yıllar itibariyle sağlık personel sayılarında bir iyileşme olmakla birlikte, nüfus artışıyla aynı oranda bir gelişme seviyesi yakalanamamaktadır.

[19] Yataklı Sağlık Tesislerinde Yoğun Bakim Hizmetlerinin Uygulama Usul Ve Esasları Hakkında Tebliğ, Resmi Gazete, 2011
[20] Health Care Resources, OECD, 2011, Link:http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=HEALTH_REAC, Erişim Tarihi: 26.06.2013
[21] Bir Doktora 592 Kişi Düşüyor, Türk Sağlık-Sen, 2013, Link: http://www.turksagliksen.org.tr/haberler/ sendikamizdan-haberler/11808-bir-doktora-592-kisi-dusuyor.html, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2011 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye'de yüz bin kişiye 88 uzman hekim düşerken, Hatay ilinde 59, Kahramanmaraş ilinde 55 ve Osmaniye ilinde 60 uzman hekim düşmektedir. Türkiye'de yüz bin kişiye 28 diş hekimi düşerken, Hatay ilinde 22, Kahramanmaraş ilinde 15 ve Osmaniye ilinde 20 diş hekimi düşmektedir.

2012 yılında TR63 Bölgesinde hastaneye bir sağlık problemi şikâyetiyle gelen kişilerin dağılımı incelendiğinde, en çok başvuru Hatay ilinde gerçekleşmiştir. Bir yıl içerisinde hastanelere nüfusun dört katı kadar başvuru yapıldığı, dolayısıyla şikâyetlerde bir kişi en az dört defa acil hariç olarak muayene olmak için ziyaret gerçekleştirdiği görülmektedir. Hastanelerde hizmet veren klinisyen hekimlerin günlük muayene sayıları incelendiğinde, Hatay ilinde bir hekimin gün içerisinde ortalama 24 hasta muayene ettiği, Kahramanmaraş ilinde 25 hasta ve Osmaniye ilinde 24 hasta muayene gerçekleştirildiği görülmektedir.

Tablo 36. TR63 Bölgesinde Gerçekleştirilen Muayene ve Yatan Hasta Sayıları (2012)

Tür	İl	Toplam Muayene Sayısı (Acil, Diğer ve Diş dâhil)	Toplam Acil Muayene Sayısı	Klinisyen Uzman Hekim Başına Düşen Günlük Muayene (Acil ve Diş hariç)	Toplam Yatan Hasta Sayısı
Özel	Hatay	1.505.181	246.391	23	77.436
	K.Maraş	1.293.259	493.956	25	33.384
	Osmaniye	1.000.218	324.108	20	41.753
Sağlık Bakanlığı	Hatay	4.792.408	1.681.161	27	140.245
	K.Maraş	3.864.546	1.330.418	26	122.404
	Osmaniye	1.813.717	607.958	30	72.521
Üniversite	Hatay	266.137	26.876	8	28.378
	K.Maraş	325.791	63.458	11	16.688
Toplam	Hatay	6.563.726	1.954.428	24	246.059
	Kahramanmaraş	5.483.596	1.887.832	25	172.476
	Osmaniye	2.813.935	932.066	24	114.274
	TR63 Bölgesi Toplam	14.861.257	4.774.326	24	532.809

Kaynak: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye İl Sağlık Müdürlükleri, 2012

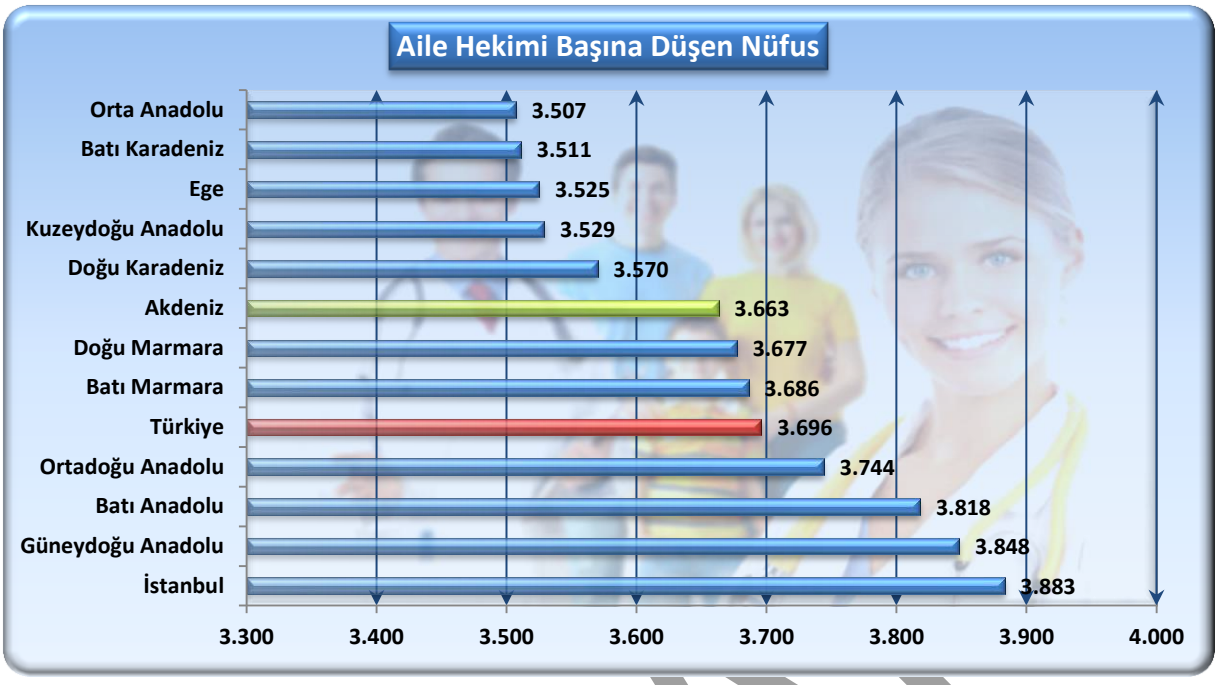
6.4. Aile Hekimliği

Dünya'da kapsamlı ve kişisel hizmet verebilecek aile hekimliğinin gelişmesi ve yaygınlaşması 1950'lerde başlamıştır.[22] Türkiye'de ise Aile Hekimliği pilot uygulaması 5258 sayılı kanun ile 24.11.2004 tarih ve 25650 sayılı Resmi Gazetede, Aile Hekimliği Pilot Uygulaması Hakkında Yönetmelik ise 06.07.2005 tarih ve 25867 sayılı Resmi Gazete ile yaygınlaştırılmıştır. Aile Hekimliği uygulaması ile gerek kır-kent, gerekse doğu-batı arasında sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık göstergeleri ile ilgili farklılıkların azaltılması amaçlanmaktadır.[23]

[22] Dünya'da Aile Hekimliği, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2012, Link: http://www.ailehekimligi.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&id=55&layout=blog&Itemid=214, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[23] Neden Aile Hekimliği, Sağlık Bakanlığı, 2013, Link: http://www.ailehekimligi.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=211, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Şekil 18. İBBS Düzey 1 Temelinde Aktif Çalışan Aile Hekimi Başına Düşen Nüfus

Kaynak: Sağlık İstatistikleri Yıllığı, Sağlık Bakanlığı, 2011

2010 yılı itibariyle tüm Türkiye'de Aile Hekimliği uygulamasına geçilmiştir. Türkiye'de aile hekimi başına 3.696 kişi düşerken, nüfusun yoğun olduğu bölgelerde bu gösterge daha yüksek olmakta, TR63Bölgesini içeren Akdeniz Bölgesinde ise aile hekimi başına 3.663 kişiyle ülke göstergesinden daha düşük bir değer elde edildiği görülmektedir.

İl genelinde sağlık hizmetleri, birinci basamak sağlık hizmetleri olarak nitelendirilen, Aile Sağlığı Merkezleri ve Toplum Sağlığı Merkezleri tarafından ihtiyaçlar giderilmektedir.

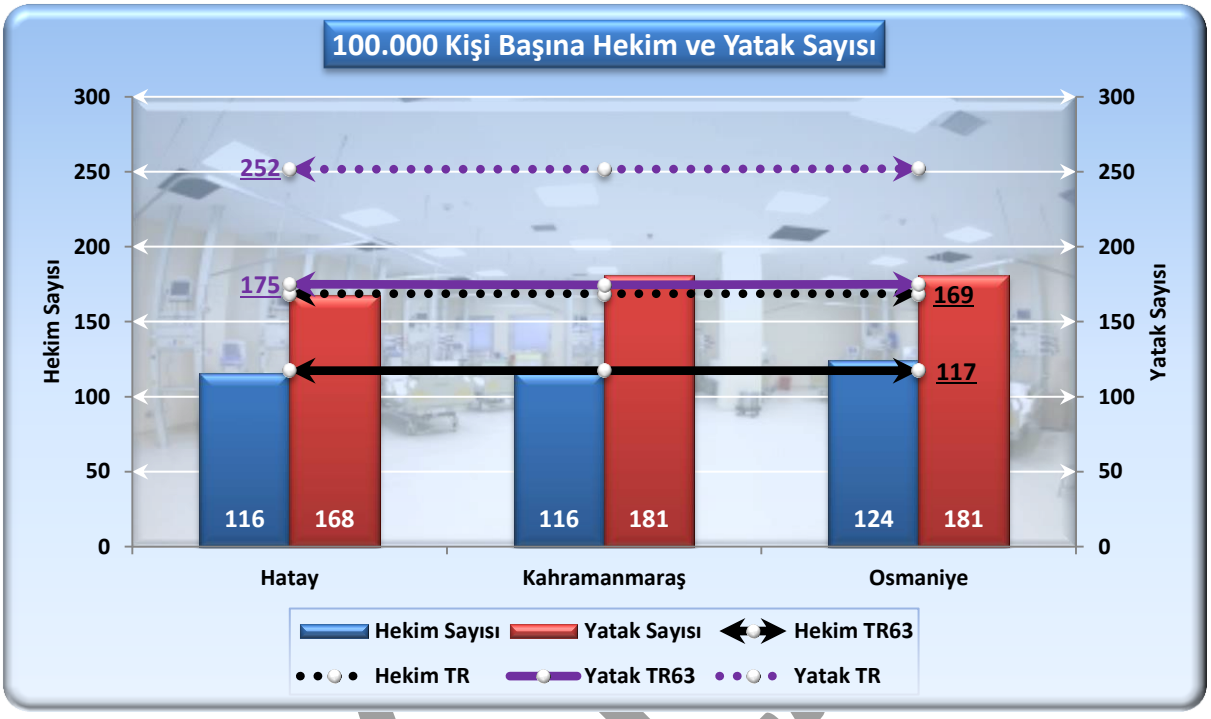
Tablo 37. İlçe Bazlı Aile Sağlığı Merkezleri (2012)

Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
İlçe	ASM Sayısı	İlçe	ASM Sayısı	İlçe	ASM Sayısı
Merkez İlçe	50	Merkez İlçe	49	Merkez İlçe	23
İskenderun	38	Elbistan	14	Kadirli	13
Samandağ	19	Afşin	12	Düziçi	9
Dörtyol	16	Pazarcık	8	Sumbas	4
Kırıkhan	10	Göksun	7	Toprakkale	3
Altınözü	9	Türkoğlu	7	Bahçe	1
Hassa	8	Andırın	4	Hasanbeyli	1
Reyhanlı	7	Ç. cerit	3		
Belen	4	Nurhak	3		
Yayladağı	4	Ekinözü	1		
Erzin	3				
Kumlu	2				
Toplam	170	Toplam	108	Toplam	54
				TR63 Toplam	332

Kaynak: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye İl Sağlık Müdürlükleri, 2012

Tablo 37'de TR63 Bölgesinde yer alan ilçelerde bulunan Aile Sağlığı Merkezlerinin sayıları verilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere Aile Sağlığı Merkezi sayıları nüfusa bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesi için Sağlık Bakanlığı tarafından 2010 yılı itibariyle Sağlık Ocakları, Aile Sağlığı Merkezlerine dönüşmüştür.

Şekil 19. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde 100.000 Kişi Başına Düşen Hekim ve Hastane Yatak Sayısı

Kaynak: TÜİK, Sağlık İstatistikleri, 2011

Türkiye'de 2008 yılında 100.000 kişi başına 234 adet yatak düşerken, bu sayı 2011 yılında 252'ye yükselmiştir. Türkiye ortalamalarının altında kalan TR63 Bölgesi illerinden Hatay'da bu gösterge 2008 yılında 140 yatak iken, 2011'de 168'e yükselmiş, Kahramanmaraş'ta 2008 yılında 155 yatak iken, 2011 yılında 181'e ve Osmaniye'de 162 yatak iken, 2011 yılında 181'e yükselmiştir. TR63 Bölgesi içerisinde Hatay ili nüfus bakımından en yoğun il olmasına rağmen, 100.000 kişi başına düşen yatak kapasitesinde en düşük olan il konumundadır. 2011 Yılı toplam hekim sayısında ise Türkiye'de 100.000 kişiye 169 hekim düşerken, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde 116'şar hekim, Osmaniye ilinde de 124 hekim düşmektedir.

TR63 Bölgesi Sağlık personeli ve hastane yatak kapasitesi gibi temel sağlık hizmetleri göstergelerinde Türkiye ortalamalarının gerisinde yer aldığı gibi, OECD ve AB ortalamalarının da oldukça altındadır. Bu nedenle, TR63 Bölgesi'nde sektörün fiziki olanaklarının ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Hatay ilinin Orta Doğu ülkelerine yönelik sağlık hizmetlerinde varış noktası olabilme potansiyeli göz önüne alınarak, sağlık altyapısının iyileştirilmesi sağlık turizmi bakımından da önemli görülmektedir.

TASLAK

7. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sivil Toplum kavramı, devletten ayrı ve bağımsız yapısı ile katılıma açık, toplum menfaatleri doğrultusunda çalışan ve farklılıkları içselleştirmiş demokratik bir toplumu ifade etmektedir. Sivil Toplum yaklaşımında, bireylerin ve çıkar gruplarının siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlara ilişkin taleplerinde söz sahibi olduğu ve yönetilenlerin karar alma mekanizmalarında aktif rol oynadığı bir toplum söz konusudur. Bu bağlamda, Sivil Toplumu oluşturan sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel gruplar Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK) meydana getirmektedir.

Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (BM), Türkiye'de STK'ların en çok işbirliği yaptığı uluslararası kuruluşlardır.

Uluslararası literatürde 'Non Governmental Organizations' (Hükümet Dışı Kuruluşlar) olarak ifade edilen STK'ların, sürdürülebilir kalkınmadaki rolü ilk kez Birleşmiş Milletler kuruluş sözleşmesinde tanımlanmıştır.[24] Sivil toplum kuruluşlarının Birleşmiş Milletler ile ilk resmi teması 1946 yılında Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından sağlanmıştır. Uluslararası, bölgesel ve ulusal sivil toplum örgütleri, kar amacı gütmeyen kamu ve gönüllü kuruluşların danışmanlık statüsünü elde etmişlerdir. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in (ECOSOC) dışında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı da (UNDP) sivil toplumla ilgilenen en önemli kuruluşlardan biridir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı sivil toplumun artan öneminin bir parçası olmayı hedeflemektedir. Bu hedefini ise sivil toplum kuruluşlarının kurulması, desteklenmesi ve fonksiyonlarının çeşitlenmesini sağlayarak yapmaktadır.[25]

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, sivil toplumun güçlendirilmesi için aşağıda sıralanan üç temel hedef belirlemiştir. Bunlar;

- Sivil toplumun aktif bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için yatırım yaparak zemin hazırlamak,
- Bireylerin kolektif eylemlerini harekete geçirebilmek ve demokrasiye destek sağlamak için çalışmak,
- Hükümet dışı organizasyonların aktif rolünün geliştirilmesi için onları teşvik etmektir.[26]

AB anlayışına göre ise STK'lar, örgütlenmiş bireylerin toplumsal ve ekonomik kalkınmaya, sivil toplum düzenine ve katılımcı demokrasinin oluşturulmasına ve sürdürülebilmesine katkı sağlayan kuruluşlardır.[27] AB kurumları, tüm sivil toplum kuruluşlarının AB karar alma sürecinde etkili olmasını istemektedir. AB'de sivil toplum kuruluşları, kamu otoriteleri ve vatandaşlar arasında aracı görevi görerek kamu yararına hareket eden örgütsel yapılardır. Bunlar;

- Sosyal ortaklar olarak da adlandırılan işçi ve işveren birlikleri/sendikaları,
- Sosyal ortaklar dışındaki ekonomik ve sosyal aktörler, meslek kuruluşları sosyal ve ekonomik örgütler,
- Çevre ve insan hakları örgütleri, tüketici dernekleri, hayırsever kuruluşlar, eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşları,

[24] http://www.kamudenetciligi.gov.tr/contents/files/35501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf
[25] http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=591:bm-ve-sivil-toplum&catid=49:akademik&Itemid=113
[26] http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=591:bm-ve-sivil-toplum&catid=49:akademik&Itemid=113
[27] http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sivil-toplumcunun-el-kitabi-2.pdf

TASLAK

❖ Halka yakın ve üyelere yönelik faaliyet gösteren gençlik örgütleri, aile dernekleri, dinsel örgütler ve yerel yaşama katılımı sağlayan cemaat anlayışına dayalı kuruluşlardır.[28]

Türkiye'de ise yasal statüleri açısından bakıldığında dernekler, vakıflar, sendikalar, meslek örgütleri, kooperatifler ve birlikler Sivil Toplum Kuruluşu olarak adlandırılır. Sivil Toplum Endeksi Projesi'nin 2011 yılında yaptığı araştırmaya göre Türkiye'de toplam 166.068 adet STK bulunmaktadır.[29]

Tablo 38. Türkiye'de Bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarının Statülerine Göre Dağılımı (2011)

Yasal Statü	Sayı	Yüzde
Dernekler	89.495	56,01%
Vakıflar	4.547	2,96%
İşçi Sendikaları	94	0,06%
Kamu İşçileri Sendikaları	93	0,06%
Meslek Odaları	4.749	3,09%
Kooperatifler	58.090	37,82%
Toplam	166.068	100%

Kaynak: Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu 2

Türkiye'deki STK sayısının dağılımında % 56,01 oranında ilk sırada yer alan derneklerin % 18,1'ini dini hizmetlerin geliştirilmesine yönelik hizmet faaliyetleri veren cami dernekleri, % 14,3'ünü spor kulüpleri, % 13,7'sini yardımlaşma dernekleri, % 9,5'ini kalkınma ve konut dernekleri, % 10'unu ise mesleki dayanışma örgütleri oluşturmaktadır. Bu durumda derneklerin % 65'inin herhangi bir politikaları etkileme gündemi olmadığı ve sosyal hizmetler ile dayanışmaya odaklandığı görülmektedir. STK sayısının dağılımda % 2,96 oranında paya sahip olan vakıfların çalışma alanları arasında % 56,1 oranında sosyal yardım, % 47,5 oranında eğitim ve % 21,84 oranında sağlık hizmetleri ön sırada gelmektedir.

Vakıfların sadece % 1,28'i demokrasi-hukuk-insan hakları alanlarında çalışmaktadır.[30] Engelliler, kadınlar ve çocuklar gibi dezavantajlı gruplarla çalışan ve onların haklarına yönelik savunuculuk faaliyetleri yürütülebilecek kuruluşların da sayısı son derece düşüktür. Çalışma alanlarına ek olarak, faaliyet türleri de dernek ve vakıfların sosyal alanda daha aktif olduğunu göstermektedir.

Bunun yanı sıra, Türkiye'de sivil toplum kuruluşları arasında önemli yeri olan işçi sendikalarının, özelikle 1980 öncesi ile karşılaştırıldığında, sınırlı miktarda etkinlik gerçekleştirdikleri, ancak farklı siyasal görüşlerde olan federasyon ve konfederasyonlar altında birleşen işçi sendikalarının etkinliklerini artırdığı görülmektedir. Ayrıca, sosyal fayda sağlayan kooperatiflerin ise, genellikle tek başına ekonomik değeri olmayan küçük malların bir araya getirilerek piyasaya sunulduğu veya tek başına piyasa koşullarında üretim yeteneği bulunmayan küçük üreticilerin birleşerek oluşturduğu yapılar olduğu görülmektedir. Kooperatiflerin, özellikle kalkınmakta olan bölgelerde etkili bir istihdam

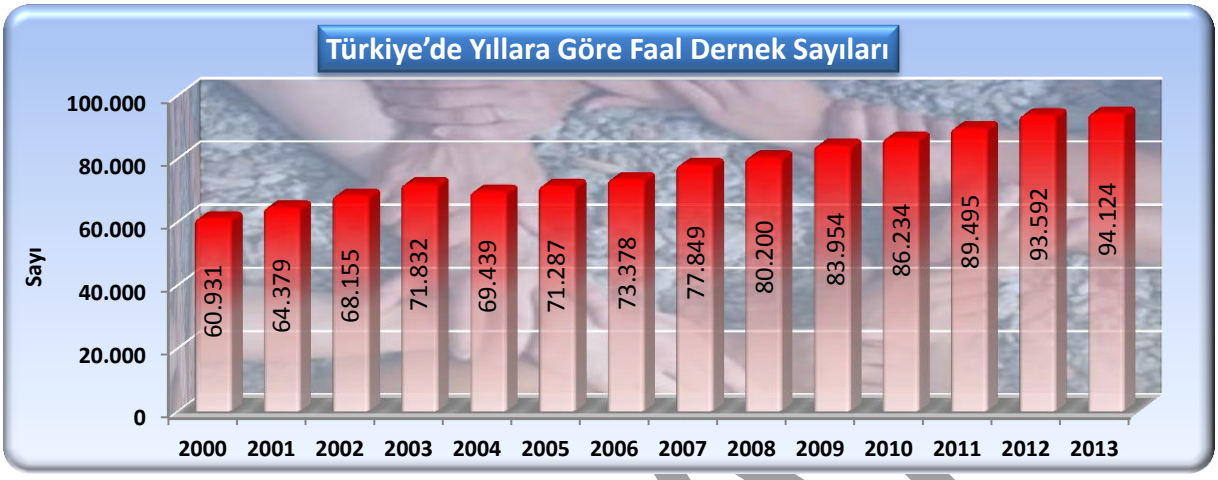
[28] http://abm.tobb.org.tr/raporlaryayinlar/AB%20ile%20iliskilerde%20STK'larin%20rolu%20calisma%20Grubu%20Raporu.doc
[29] http://www.step.org.tr/images/UserFiles/File/step2011_web%20SON.pdf
[30] Vakıflar Genel Müdürlüğü

TASLAK

aracı ve verimli bir gelir kaynağı olarak önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. Öte yandan meslek ve iş örgütlerinin de sivil toplum alanına aktif katılımları sürmektedir.[31]

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın 2011 Sivil Toplum İzleme raporuna göre, 2000 - 2010 yılları arasında dernek sayısı % 40 artmıştır.[32]

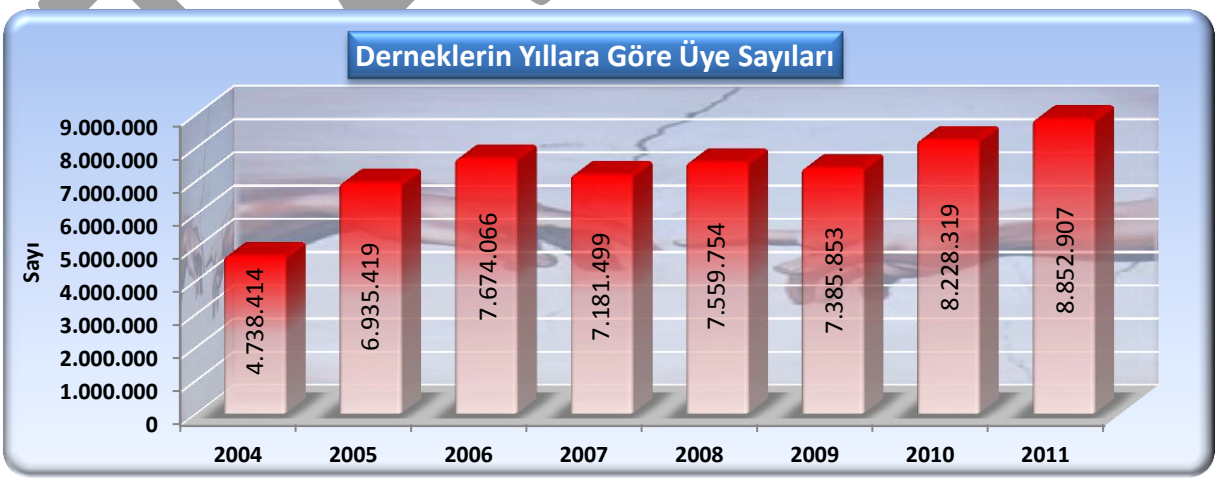
Şekil 20. Türkiye'de Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Daire Başkanlığı

Yukarıdaki şekilde yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere dernek sayısında her yıl artış görülmektedir. Ancak 2004 yılında dernek sayısında azalma olmuştur. Bunun nedeni, 5072 Sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İlişkin Kanun'dur. Bu kanun ile birlikte birçok dernek ve vakıf kendisini feshetmiştir. Kanunda kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde kurulu dernek ve vakıfların, bu kurum ve kuruluşlarda faaliyette bulunmaları yasaklanmıştır. Dolayısıyla 2004 yılında dernek ve vakıfların varlık nedenleri ortadan kalktığı için kapanmışlardır.[33] Sonraki yıllarda dernek sayısındaki artış devam etmektedir. 2011 yılında 89.495 olan dernek sayısı 2012 yılında % 0,04 artışla 93.592 olmuştur. Ayrıca, yıllara göre dernek sayısındaki artışa paralel olarak üye sayılarında da artış görülmektedir.

Şekil 21. Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları

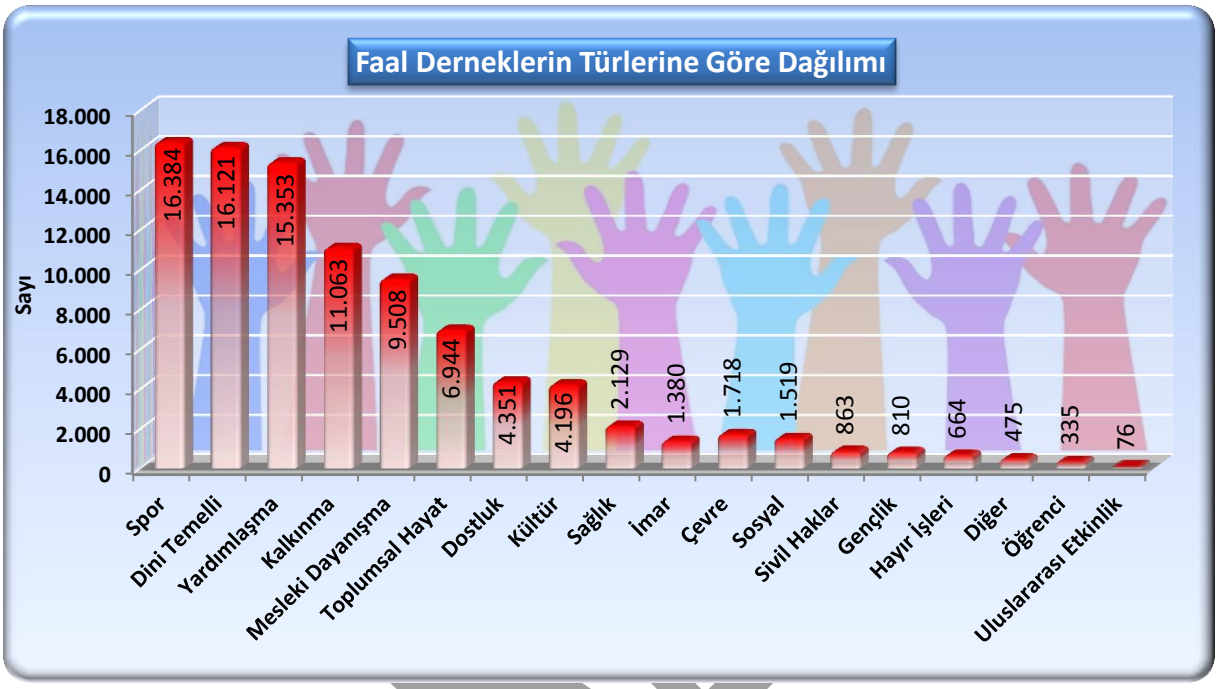
Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı

[31] http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/step2011_web%20SON.pdf
[32] http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Izleme%20Raporu_YO_katlama.pdf
[33] http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=12&lang=tr

TASLAK

Yukarıdaki tabloda gösterildiği üzere 2004 yılında, 5072 Sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İlişkin Kanun sonrası derneklerin kapanması ile 4.738.414'e düşen dernek üye sayısı 2011 yılında yaklaşık 2 kat artarak 8.852.907 olmuştur. Türkiye'nin 2011 yılı nüfusunun 73 milyon olduğu düşünüldüğünde, nüfusun yaklaşık % 12'sinin derneklere üye olduğunu söylemek mümkündür.[34] Bunun yanı sıra, derneklerin faaliyet dağılımları incelendiğinde, 16.384 adet dernek ile Spor alanında faaliyet gösteren derneklerin birinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Şekil 22. Faal Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Sayıları

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı

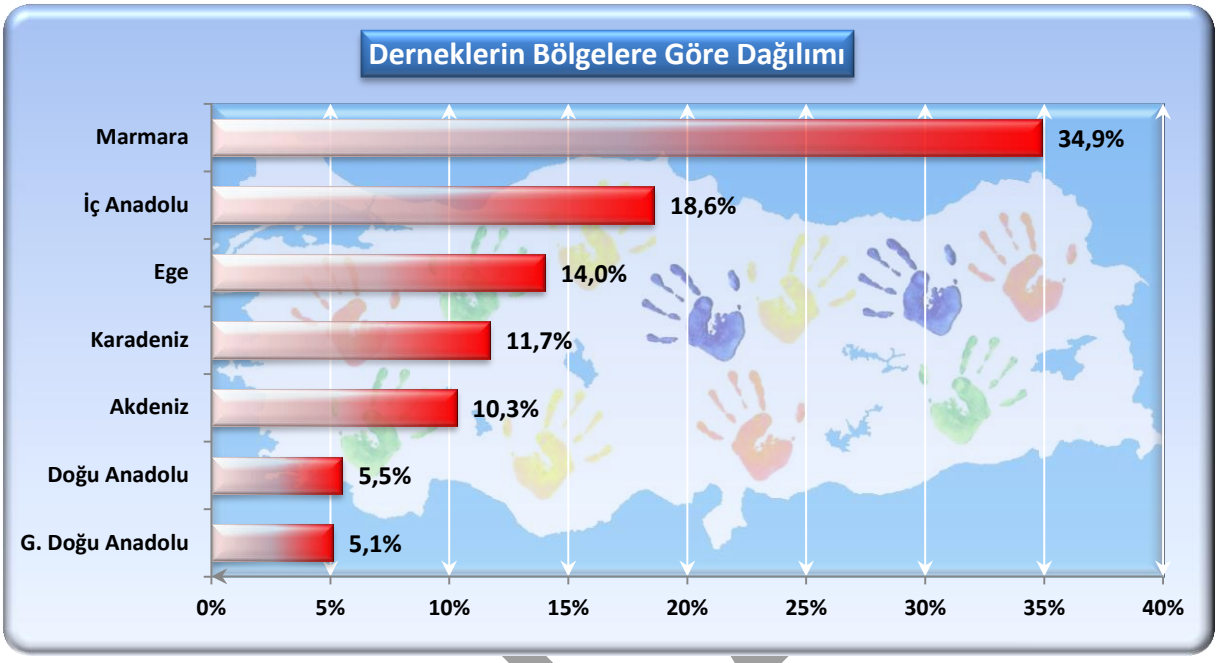
Spor faaliyetleri ve dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik hizmet faaliyetleri (cami, kuran kursu, kilise, havra vb.) amacıyla kurulan dernekler ön sıralarda yer alırken, kalkınmaya yönelik faaliyetleri olan dernekler 4. sırada yer almaktadır. Uluslararası etkinlik, öğrenci faaliyetleri, hayır işleri, gençlik faaliyetleri, sivil haklar, sosyal faaliyetler, çevre, imar ve sağlık konularında çalışma yapmak üzere kurulan dernek sayıları diğer dernek çeşitlerinin sayılarına göre düşüktür.

STK'ların toplam üye sayıları incelendiğinde, Türkiye'de sivil toplum üyeliğine gösterilen ilginin zayıf düzeyde olduğu görülmektedir. 'Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet Raporu'nda STK üyeliği zayıf çıkarken, bu zayıflığa neden olan faktörler şöyle sıralanmaktadır; insanların maddi yetersizliklerinin olması (% 23), sivil toplum faaliyetlerine duyulan ilginin zayıflığı (% 15) ve insanların çevrelerinde bu faaliyetlere katılımın az olması (% 16). Aynı araştırmada en yüksek üyelik oranları sivil toplum kuruşları listesinin dışında bırakılan siyasi partilere (% 25), üyeliğin gönüllülük esasına dayanmadığı meslek odalarına (% 12,1) ve spor kulüplerine (% 9,7) ait olmuştur. Ayrıca, "Türkiye'de Bölgesel Düzeyde Sivil Toplum Değerlendirmesi"nde belirtildiği üzere, STK'lar bütün toplumsal grupları eşit ölçüde temsil etmemektedir. Bu rapora göre, 'elit'lerin STK'lardaki temsiliyet oranı yüksekken, az gelirli, kırsal kesimden, kadın ve azınlık gruplarının temsiliyeti daha sınırlıdır.[35]

[34] http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Image/SivilIzlemeYoneticiOzeti.29.03.13.pdf
[35] http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Uluslararasi%20STEP%20Turkiye%20Ulke%20Raporu.pdf

Coğrafi anlamda STK'lar Türkiye'nin 81 ilinin tümünde faaliyet göstermektedir. Örneğin her ilde en az 10 dernek bulunmaktadır. Ancak STK'ların Türkiye içerisindeki dağılımı eşit değildir ve ağırlıklı olarak büyükşehirlerde bulunmaktadırlar.

Şekil 23. Türkiye'deki Derneklerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı (2013)

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı

Yukarıdaki tabloda Türkiye'deki dernekleşmenin bölgeler arasındaki dağılımı yer almaktadır. STK'ların ağırlıklı olarak kentsel alanlarda ve büyükşehirlerde yoğunlaşmaları, bölgelerarası sosyoekonomik ayrımlara işaret etmektedir. Örneğin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki terör sonrası ortam, bölgede kurulan STK sayılarında ve bu bölgeye yönelik devlet ve bağışçı desteğinde artış yaratmaktadır. Ancak diğer bölgelere oranla Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi dernek sayısı azdır. En çok derneğin Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte, TR63 Düzey 2 Bölgesinin de yer aldığı Akdeniz Bölgesi ise derneklerin bölge dağılımında % 10,3 oranında 5. sırada yer almaktadır.

Tablo 39. Akdeniz Bölgesi İllerinde Faaliyette Bulunan Dernek Sayısı

Akdeniz Bölgesi İlleri	İlde Bulunan Dernek Sayısı
Antalya	2.522
Adana	2.015
Mersin	1.777
Hatay	1.116
Kahramanmaraş	862
Isparta	815
Osmaniye	519
Burdur	352
Toplam	9.978

Kaynak: DOĞAKA

TASLAK

Dernekler bölge dağılımında geri sıralarda yer alan Akdeniz Bölgesi'nde, 8 ilde toplam dernek sayısı 9.978 tanedir. TR63 Bölgesinde ise toplam 2.497 adet dernek bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Akdeniz Bölgesi'nde yer alan derneklerin % 25'i TR63 Düzey 2 Bölgesini oluşturan Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde yer almaktadır.

Tablo 40. Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye İllerinin Dernek ve Dernek Üye Sayıları (2013)

İl	Dernek Sayısı	Dernek Üye Sayısı
Hatay	1.116	77.145
Kahramanmaraş	862	38.854
Osmaniye	519	23.131
Toplam	2.497	139.130

Kaynak: DOĞAKA

Hatay ilinde 1.116 adet dernek bulunmakta olup, bu derneklerdeki toplam üye sayısı 77.145'tir. Aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere, Hatay ilindeki derneklerin 504 tanesi Merkez ilçede yer alırken, üye sayısı 28.263 tanedir. Ancak, İskenderun 262 dernek sayısı ile ilçe sıralamasında 2. sırada yer alırken, derneklere üye kişi sayısı bakımından 34.056 ile ilçe sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. İskenderun ilçesi, dernek sayısı bakımından Merkez ilçeden daha az derneğe sahip olmasına rağmen, derneklere katılımda Hatay ilinin niceliksel olarak en önde olan ilçesidir. Kumlu ilçesi ise 6 adet dernek ve 180 adet dernek üyesi ile en az derneğe sahip olan ilçedir.

Tablo 41. Hatay İli ve İlçelerinde Bulunan Dernek ve Dernek Üye Sayıları

Hatay İlçe	Dernek Sayısı	Dernek Üye Sayısı
Antakya	504	28.263
İskenderun	262	34.056
Dörtyol	102	4.574
Samandağ	67	2.988
Kırıkhan	57	2.563
Reyhanlı	31	1.198
Hassa	26	920
Erzin	24	1.092
Belen	12	415
Yayladağı	12	422
Altınözü	11	474
Kumlu	6	180
Toplam	1.114	77.145

Kaynak: Hatay İl Dernekler Müdürlüğü

Faaliyet alanlarına göre Türkiye sıralamasında 2. sırada olan insani yardım dernekleri, 290 adet ile Hatay ilinde ilk sırada yer almaktadır.

SLAK

Tablo 42. Hatay İlinde Bulunan Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Türleri

Dernek Türleri	Sayı
İnsani Yardım	290
Spor	254
Mesleki ve Dayanışma	238
Dini	77
Kültür, Sanat ve Turizm	59
Eğitim-Araştırma	54
Çevre ve Hayvanları Koruma	41
Hak ve Savunuculuk	24
Sağlık	19
Düşünce Temelli	18
Engelli	16
İmar, Şehircilik ve Kalkınma	10
Şehit Yakını ve Gazi	7
Toplumsal Değerleri Yaşatma	6
Gıda, Tarım ve Hayvancılık	3
Toplam	1.116

Kaynak: Hatay İl Dernekler Müdürlüğü

Kahramanmaraş ilinde toplam 862 dernek bulunmaktadır. Bu derneklere üye sayısı toplam 38.854 kişidir. Aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere, Kahramanmaraş Merkez'de 476 dernek ve 23.656 dernek üyesi bulunmaktadır. Merkez ilçe, dernek sıralamasında ilk sırada yer alırken, ilçeler arasında dernek ve üye sayısında farklılıklar bulunmaktadır.

Tablo 43. Kahramanmaraş İli ve İlçelerinde Bulunan Dernek ve Dernek Üye Sayıları

Kahramanmaraş İlçe	Dernek Sayısı	Dernek Üye Sayısı
Merkez	476	23.656
Elbistan	142	5.345
Afşin	75	2.991
Göksun	38	1.439
Pazarcık	38	1.955
Türkoğlu	36	1.353
Andırın	27	1.131
Ekinözü	12	297
Çağlayancerit	11	345
Nurhak	8	342
Toplam	863	38.854

Kaynak: Kahramanmaraş İl Dernekler Müdürlüğü

Faaliyet alanlarına göre Kahramanmaraş ilindeki dernekler değerlendirildiğinde, ilde bulunan 225 adet insani yardım derneği bu alanda ilk sırada yer almaktadır. Sıralamada insani yardım derneklerini 204 adet ile dini dernekler, 145 adet ile mesleki ve dayanışma dernekleri ve 137 adet ile spor dernekleri takip etmektedir.

Tablo 44. Kahramanmaraş İlinde Bulunan Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Türleri

Dernek Türleri	Sayı
İnsani Yardım	225
Dini	204
Mesleki ve Dayanışma	145
Spor	137
Kültür, Sanat ve Turizm	40
Çevre ve Hayvanları Koruma	31
Eğitim-Araştırma	20
Toplumsal Değerleri Yaşatma	18
Sağlık	16
Engelli	15
Düşünce Temelli	8
Uluslararası Teşekküller ve İşbirliği	3
Toplam	862

Kaynak: Kahramanmaraş İl Dernekler Müdürlüğü

Osmaniye ilinde ise toplam dernek sayısı 519, derneğe üye sayısı 23.131 kişidir. Aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere, derneklerin yoğun olduğu ilçe 312 dernek sayısı ve 15.429 üye sayısı ile Osmaniye Merkez ilçedir.

Tablo 45. Osmaniye İli ve İlçelerinde Bulunan Dernek ve Dernek Üye Sayıları

Osmaniye İlçe	Dernek Sayısı	Dernek Üye Sayısı
Merkez	312	15.429
Kadirli	84	3.811
Düziçi	71	2.207
Bahçe	30	878
Toprakkale	12	308
Hasanbeyli	5	224
Sumbas	5	274
Toplam	519	23.131

Kaynak: Osmaniye İl Dernekler Müdürlüğü

Osmaniye Merkez ilçe ile karşılaştırıldığında, ilin diğer ilçelerindeki dernek ve üye sayılarının oldukça düşük kaldığı görülmektedir. Bununla beraber, dernek ve üye sayılarında ilçeler arasında da önemli farklılıklar gözlemlenmektedir. Düziçi ilçesinde 71, Kadirli ilçesinde 84 dernek bulunurken, Hasanbeyli

ve Sumbas ilçelerinde 5'er, Bahçe ilçesinde 30, Toprakkale ilçesinde ise 12 adet dernek bulunmaktadır. Osmaniye ilinde en çok dini ve mesleki dayanışma dernekleri bulunmaktadır.

Tablo 46. Osmaniye İlinde Bulunan Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Türleri

Dernek Türleri	Sayı
Dini	112
Mesleki ve Dayanışma	112
Spor	96
İnsani Yardım	50
Çevre ve Hayvanları Koruma	38
Eğitim-Araştırma	36
Kültür, Sanat ve Turizm	28
Kamu Kurumları ve Personeli Destekleyen	11
Engelli	8
Düşünce Temelli	7
Hak ve Savunuculuk	7
Sağlık	7
Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim	4
Gıda, Tarım ve Hayvancılık	3
İmar, Şehircilik ve Kalkınma	3
Toplam	519

Kaynak: Osmaniye İl Dernekler Müdürlüğü

Derneklerin aksine vakıflar yurdun tümüne dağılmamıştır. Bu durumun sebepleri arasında vakıfların derneklere kıyasla sayıca azlığı ve kurulmalarının zorluğu sayılabilir.[36]

Türkiye'de Vakıflar idare şekilleri bakımından 3'e ayrılmaktadır. Bunlar mazbut vakıflar, mülhak ve esnaf vakıflar ve cemaat vakıflardır. Mazbut vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilen vakıflara denmektedir. Mülhak vakıflar, 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve yönetimi vakfenden soyundan gelenlere şart edilmiş vakıflardır. Cemaat ve Esnaf Vakıfları ise, Cumhuriyet öncesinde gayrimüslim Türk vatandaşlarının oluşturduğu hayır kurumlarıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 2013 verilerine göre, Türkiye'de 276 tane Mülhak ve Esnaf Vakfı, 165 tane de Cemaat Vakfı bulunmaktadır. TR63 Bölgesinde ise toplam 7 tane Mülhak ve Esnaf Vakfı ve 12 tane de cemaat vakfı bulunmaktadır.

Hatay ilindeki 6 Mülhak ve Esnaf Vakfı'nın 2 tanesi İskenderun ilçesinde, 4 tanesi Merkez ilçede, Kahramanmaraş ilindeki Mülhak ve Esnaf Vakfı ise Merkez ilçede bulunmaktadır. Osmaniye ilinde ise Mülhak ve Esnaf Vakfı bulunmamaktadır.

[36] İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı

Tablo 47. TR63 Bölgesi İllerinde Bulunan Vakıf Sayıları

İl	Mülhak ve Esnaf Vakfı	Cemaat Vakfı
Hatay	6	12
Kahramanmaraş	1	0
Osmaniye	0	0
Toplam	7	12

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde Cemaat Vakfı bulunmazken, Hatay ilinde 12 Cemaat Vakfı bulunmaktadır. Cemaat Vakıflarının ilçeler ve türler dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 48. Hatay İli İlçelerinde Bulunan Cemaat Vakıfları (2013)

İlçeler	Sayısı	Cemaat Türleri
Altınözü	2	Rum
Antakya	2	Rum
Antakya	2	Musevi
İskenderun	2	Rum
İskenderun	1	Ermeni
Kırıkhan	1	Ermeni
Samandağ	2	Rum
Toplam	12	

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Türkiye'de 76 tane Rum Cemaatine, 53 tane Ermeni Cemaatine, 19 tane Musevi Cemaatine ait Vakıf bulunurken, Hatay ilinde 8 tane Rum Cemaatine, 2 tane Musevi Cemaatine ve 2 tane de Ermeni Cemaatine ait Vakıf bulunmaktadır.[37]

7.1. STK'larda Kurumsal Kapasite

Sivil Toplum Kuruluşlarının kurumsal kapasiteleri, insan kaynakları, teknolojiye erişimleri ve mali sürdürülebilirlik üzerinden değerlendirilmektedir.

STK'ların insan kaynakları, ücretli çalışanlar ve gönüllülerden oluşmaktadır. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın 2011 yılındaki araştırmasına göre STK'ların % 57'sinin ücretli çalışanı yoktur. STK'ların % 41'lik kısmının ise 6 ile 20 gönüllü çalışanı bulunmaktadır. Ayrıca ücretli çalışanların % 60'ı idari ve mali işlerde, % 15'i uzmanlık alanlarında ve % 8,5'i yöneticilik pozisyonunda çalışmaktadır.[38] Uzman ve yönetici pozisyonunda çalışanların az sayıda olması, STK'ların yürüttükleri projelerden verim alamamasına neden olmaktadır.

[37] Vakıflar Genel Müdürlüğü
[38] http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Izleme%20Raporu_web.pdf

Ayrıca ücretli çalışan sayısı, dernekler ile vakıflar arasında farklılık göstermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 2011 yılında ücretli personel çalıştıran vakıf sayısı 1.798, vakıflarda ücretli çalışan personel sayısı ise 13.633'dür.[39] Cemaat Vakıflarında ücretli çalışan personel sayısı 1.560, ücretli personel çalıştıran cemaat vakfı sayısı 80 tanedir. Mülhak ve Esnaf Vakıflarında ücretli çalışan personel sayısı 59, ücretli çalıştıran vakıf sayısı 25 tanedir.[40]

Ücretli personel çalıştıran dernek sayısı ise 4.466, derneklerde ücretli çalışan personel sayısı ise 23.250'dir. 2011 TÜİK verilerine göre vakıf ve derneklerde ücretli çalışan sayısının toplam istihdam edilen nüfusa oranı 0.001'dir. [41] Vakıf ve derneklerin ücretli çalışanlarının az olması, yürüttükleri proje ve çalışmalarda, çalışmaların etkinliği ve devamlılığını etkilemektedir.

STK'ların kurumsal kapasitelerinin değerlendirilmesinde diğer belirleyici unsur, sivil toplumun teknolojiye erişimidir. Bilgisayar sahibi derneklerin bölgesel dağılımı incelendiğinde, Marmara Bölgesi % 39,81 ile teknolojik altyapı konusunda bölgeler içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi % 9,49 ile 5 bölge sıralamasında 5. Sırada yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi ise % 3,07 ile derneklerin en az bilgisayara sahip olduğu bölgedir.[42] 2011 verilerine göre Hatay ilinde 139, Kahramanmaraş ilinde 90, Osmaniye ilinde ise 30 derneğin bilgisayar sahibi olduğu belirlenmiştir.

Derneklerin beyanlarını Dernekler Bilgi Sistemi (DERBİS) aracılığı ile göndermeleri, e-dernek kullanımını arttırmıştır. 2006 yılında 3.866 olan DERBİS kullanımı 2011 yılında 56.456 olmuştur. Hatay ilinde 1.137, Kahramanmaraş ilinde 491, Osmaniye ilinde 494 dernek DERBİS kullanıcısıdır. Ancak, e-dernek kullanımında görülen artış, bilgisayar sahibi derneklerin sayısındaki artışı ile paralel değildir. STK'ların kısıtlı mali kaynakları, bilgisayar altyapılarının gelişmesindeki en büyük engel olarak görülmektedir.

Mali sürdürülebilirlik, STK'ların idari giderlerinin karşılanması, insan kaynaklarını ve teknolojiyi kullanma ve proje uygulamalarında önemli bir rol oynamaktadır. STK'ların kurumsal altyapılarını ve faaliyetlerini destekleyen düzenli bir kamu fonu bulunmamaktadır. Ancak, bazı kamu kuruluşları tarafından açılan hibe programlarına başvuru yaparak, STK'lar kurumsal altyapılarını geliştirebilmektedirler. STK'ların başlıca mali kaynakları üyelik aidatları, hizmet/ürün satışı ile elde edilen gelirler, bireysel bağışlar ve şirketlerin sosyal sorumluluk çalışmaları kapsamındaki destekleridir.

İnsan kaynaklarında ve teknolojiye erişimde yaşanılan sıkıntılar, STK faaliyetlerinin etkinliğini ve devamlılığını olumsuz yönde etkileyen unsurlardır. Mali kaynakların yetersizliğinin neden olduğu bu olumsuzluklar, STK'ların uluslararası fonlara ve hibe programlarına başvurmalarını ve mali destek almalarını engellemekte, proje yürütmelerini zorlaştırmaktadır.

7.2. STK'lara Sağlanan Kalkınma Bakanlığı Fonları

Kalkınma Bakanlığı, STK'lara yönelik mali desteğini GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkalığı, Sosyal Destek Programı (SODES) ve Kalkınma Ajansları aracılığı ile gerçekleştirmektedir.

[39] Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?Id=192
[40] Vakıflar Genel Müdürlüğü
[41] Türkiye İstatistik Kurumu (Haziran 2011)
[42] http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=12&lang=tr

TASLAK

Kalkınma Ajansları kamu-özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek üzere hareket etmektedir. Düzenlenen eğitimler, araştırma projeleri ve mali destekler aracılığı ile STK'lara destek olmaktadır. TR63 Bölgesinde de STK'lar, Teknik Destek, Doğrudan Faaliyet Desteği ve Sosyal Destek Programlarına başvuru yapabilmektedir. 2008 yılında başlatılan Sosyal Destek Programı (SODES) kamu kurum ve kuruluşları ile STK'ların başvurabildiği bir hibe programıdır. 2013 yılı itibari ile 34 ilde uygulanmaktadır. SODES programı dâhilinde 2012 yılında STK'lara 66.505.583 TL mali destek sağlanmıştır. STK'ların yararlandığı hibe miktarı, programın toplam bütçesinin % 34'ünü oluşturmaktadır.

Pilot uygulama olarak 2011 yılında TR63 Bölgesi illerinde Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı tarafından uygulanan SODES Programı, bölgede 455 projeye destek sağlanmıştır. SODES Programı, STK'lara pozitif ayrımcılık yaparak STK projelerinin bütçesinin programın toplam bütçesinin % 25'inin altında kalması durumunda STK'ların ikinci projelerini de desteklemektedir. Bu nedenle, TR63 Bölgesinde STK'ların en fazla yararlandığı hibe programı SODES olmuştur.

TASLAK

8. İŞGÜCÜ

Genel bir yaklaşım ile istihdam edilenler ve işsizlerin toplamı olarak ifade edilen işgücü, üretimin en önemli aracıdır. Gelişmiş ya da az gelişmiş tüm ekonomilerde üzerinde hassasiyetle durulan potansiyel bir sorun alanı olan istihdam, ülkeler açısından ekonomik yapı üzerinde olduğu kadar sosyal yapı üzerinde de önemli etkilere sahiptir.

İstihdam oranı, genel itibariyle 15-64 yaş grubu arasında kabul edilen çalışabilir nüfus içerisinde istihdam edilenlerin oranını göstermektedir. 2012 yılı verilerine göre istihdam oranı AB ülkelerinde ortalama % 64,6 [43] ve OECD ülkelerinde ortalama % 65,0 iken, bu oran, İzlanda ve İsviçre'de % 80 ile OECD ülkelerinde en yüksek değeri, % 49,7 ile Türkiye'de en düşük değeri almaktadır.[44] Ancak OECD verilerine göre son 3 yıllık süreçte Türkiye'de istihdam oranı verileri artma eğilimde olup, % 50,2 istihdam oranına sahip Yunanistan'ı 2013 yılı içerisinde geride bırakacağı tahmin edilmektedir. Yunanistan ile birlikte İspanya, İtalya, Portekiz ve Polonya % 55-60 arasında değişen istihdam oranları ile AB ve OECD ülkeleri arasında en düşük değerlere sahip diğer ülkelerdir.

Tablo 49. Bazı Ülke ve Bölgelerin İstihdam Oranları (2012)

Açıklama	Türkiye	Yunanistan	İspanya	Polonya	ABD	İsviçre	AB	OECD
İstihdam Oranı	49,7%	50,2%	54,6%	60,5%	67,3%	79,8%	64,6%	65,0%

Kaynak: AB, OECD

İstihdam oranları cinsiyete, nüfusun yaş gruplarına ve eğitim durumlarına göre değişmektedir. 2011 yılı verilerine göre AB ülkelerinde erkeklerde % 75 olan istihdam oranı, kadınlarda % 62,3'e gerilemektedir. Kadın nüfustaki istihdam oranı İzlanda ve İsveç'te % 77'yi aşmakta olup, Almanya ve Hollanda'da % 71, ABD'de % 65 ve Japonya'da % 63,4 seviyesindedir. Genel istihdam oranında olduğu gibi kadınların istihdam oranında da AB ve OECD ülkeleri arasında en düşük değer % 29,7 ile Türkiye'dedir. Bu ülke grupları arasında Türkiye'ye en yakın değerler Makedonya, Malta, Yunanistan ve Meksika gibi ülkelerde görülmekte olup, kadınlardaki istihdam oranı % 40'lar civarındadır.[45]

Erkeklerde istihdam oranı verilerinde ise Türkiye % 75,1 ile AB ortalamalarını (% 75) yakalamış durumdadır. Bu oran Belçika, İtalya, Fransa, Portekiz, Polonya gibi üye devletlerde % 70-74 arasında değişmekte iken, İspanya, Macaristan, Hırvatistan, Litvanya ve Bulgaristan'da % 70'in de altındadır.[46]

İstihdam oranı yaş grupları arasında da önemli farklılıklar göstermektedir. Genellikle orta ve yükseköğrenim dönemi ile istihdamın ilk dönemleri olarak değerlendirilebilecek 15-24 yaş grubunda, AB ülkelerinde ortalama istihdam oranı % 32,7, OECD ülkelerinde ise % 39,2 seviyesindedir. Bu oran OECD verilerine göre Türkiye'de % 31,2 iken, İsviçre ve Hollanda'da % 60'lar seviyesinde ve İspanya, İtalya ve Yunanistan'da % 20'lerin altındadır.

Türkiye'de 15-24 yaş grubundaki istihdam oranı gerek eğitim kaygıları, gerekse istihdam olanakları gibi nedenlerle bölgeler arasında düzensizlikler göstermektedir. Özellikle 15-19 yaş grubunda Trabzon merkezli TR90 Bölgesi'nde % 11,6 ile en düşük değerini, % 34 ile Aydın merkezli TR32 Bölgesi'nde en

[43] http://epp.eurostat.ec.europa.eu, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[44] http://stats.oecd.org/, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[45] http://epp.eurostat.ec.europa.eu, Erişim Tarihi: 27.06.2013, http://stats.oecd.org/, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[46] http://epp.eurostat.ec.europa.eu, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

yüksek değerini alan istihdam oranı, doğu-batı, gelişmiş-az gelişmiş ayrımından bağımsız olarak, oldukça düzensiz bir görünüm sergilemektedir. 15-29 yaş grubunda TR63 Bölgesi'ndeki istihdam oranı ise % 18,2'dir.

20-24 yaş grubunda ise istihdam oranı nispeten daha düzenli bir görünüm sergilemekte ve % 40-50 bandında yoğunlaşmaktadır. Bu durumun istisnaları, aşağı yönde % 21 ile Şanlıurfa merkezli TRC2 Bölgesi ve % 24,2 ile Mardin merkezli TRC3 Bölgesi; yukarı yönde ise % 58,4 ile Kastamonu merkezli TR82 Bölgesi ve % 56,8 ile Antalya merkezli TR61 Bölgesi'dir.

AB ve OECD ülkelerinde de olduğu üzere Türkiye'de de istihdam oranının en yüksek olduğu yaş grubu 25-54 arası yaş grubudur. Bu yaş grubundaki istihdam oranları çoğu AB ve OECD ülkelerinde % 70 ve üzerinde iken, Türkiye'de de TRC2 ve TRC3 Bölgeleri dışında diğer tüm bölgelerde % 50'nin üzerinde olup, çoğunlukla % 65 civarlarındadır. Bu oran TR63 Bölgesi'nde % 54 civarındadır.

Eğitim durumuna göre istihdam oranları ise ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademeleri arasında eğitim seviyesi ile paralel olarak yükselmektedir. Eurostat verilerine göre AB üyesi ülkelerde ilköğretim seviyesinde ortalama % 43,9 olan istihdam oranı, Türkiye'de % 44,8 ve AB üyesi ülkelerde ortaöğretim seviyesinde ortalama % 68,5 olan istihdam oranı, Türkiye'de % 52,8'dir. İstihdam oranının en yüksek olduğu eğitim seviyesi yükseköğretim seviyesi olup, AB üyesi ülkelerde % 82,0 ve Türkiye'de % 73,8'dir.[47] Türkiye'de bölgeler arasında % 65 ile % 76 arasında değişen yükseköğretim mezunları arasındaki istihdam oranı, TR63 Bölgesi'nde % 72,2'dir.

TÜİK tarafından 2011 yılında yapılan "Nüfus ve Konut Araştırması" sonuçlarına göre, istihdam oranları Hatay ilinde % 40,9, Kahramanmaraş ilinde % 42,2 ve Osmaniye ilinde % 38,6'dır. Aynı verilere göre Türkiye'de ortalama istihdam oranı % 43,7 olarak belirlenmiş olup, bu oran % 58,2 ile Ardahan ilinde en yüksek değerini ve % 34,8 ile Kırıkkale ilinde en düşük değerini almıştır. TR63 Bölgesi'nde işgücü ve istihdam verileri genel olarak Türkiye ortalamalarının altında bir performans göstermektedir.

Bir ülkede çalışma çağındaki nüfus içerisinde istihdam edilenler ile işsizlerin toplamından oluşan işgücü ve bu tanıma bağlı olarak işgücü verileri ile ilgili analizler, istihdam piyasalarının en önemli çıktılarını oluşturmaktadır. TÜİK tarafından "Okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, hastane, hapishane, kışla ya da orduevinde ikamet edenler dışında kalan nüfus" olarak tanımlanan kurumsal olmayan nüfusun içerisinde işgücünün oranını gösteren işgücüne katılma oranı ile işgücünün eğitim, yaş grubu ve cinsiyet gibi nitelikleri, ekonomilerin istihdam yapılarını ortaya koymaktadır.

Bu tanımlamalar doğrultusunda, Eurostat 2012 yılı verilerine göre AB ülkelerinde % 72 olan işgücüne katılma oranı, erkeklerde % 78, kadınlarda ise % 65,5'tir. Aynı verilere göre, bu oran Türkiye'de toplamda % 53,9 iken, erkeklerde % 75,3, kadınlarda ise % 32,6'dır.[48] OECD ülkelerinde ise 2011 yılı verilerine göre ortalama % 70,6 olan işgücüne katılma oranı, erkeklerde % 79,5, kadınlarda ise % 61,8'dir.[49]

Türkiye, işgücüne katılım oranlarında AB ve OECD ülkeleri arasında en düşük orana sahip ülkedir. Bu ülkeler arasında Türkiye'ye en yakın konumda bulunan ülkeler, % 54,4 ile Güney Afrika, % 62,2 ile İtalya ve % 62,3 ile Meksika'dır. Türkiye'de işgücüne katılma oranının düşük olmasının nedeni,

[47] http://epp.eurostat.ec.europa.eu, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[48] http://epp.eurostat.ec.europa.eu, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[49] http://stats.oecd.org/, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

verilerden de anlaşılacağı üzere, kadınların işgücüne katılma oranının oldukça düşük seviyelerde olmasıdır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı, AB ve OECD ortalamalarının yarısı kadardır. Türkiye'de % 32,6 olan kadınlarda işgücüne katılım oranı, Türkiye'ye en yakın OECD ülkesi olan Meksika'da % 45,9, Güney Afrika'da ise % 47,9'dur.

İşgücüne katılma oranı da istihdam oranı ile benzer şekilde cinsiyet, yaş grupları ve eğitim durumuna göre değişmektedir. 25-54 yaş arası erkeklerde % 90'ların üzerine çıkan bu oran, 15-19 yaş grubu kadınlarda hem AB, hem de OECD ortalamalarında % 25'lere kadar gerilemektedir. Aynı şekilde ilköğretim sürecinden yükseköğretim sürecine kadar mezun olunan eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katlım oranı da % 55-60 seviyesinden, % 85-90 seviyelerine kadar yükselmektedir.

Türkiye'de de küresel göstergelere paralel olarak işgücüne katılma oranı, eğitim, yaş grubu ve cinsiyet gibi kriterler çerçevesinde değişiklikler göstermektedir. 2012 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye'de 19 Milyon 147 bin erkek ve 8 Milyon 192 bin kadın olmak üzere, işgücü içerisinde toplam 27 Milyon 338 bin kişi bulunmaktadır. Genel nüfusun kadın ve erkek arasında dengeli olarak dağıldığı Türkiye'de, işgücünün % 70'i erkeklerden oluşmaktadır. Bunun temel nedeni, kadınlarda işgücüne katılma oranının % 32,6 gibi çok düşük seviyelerde olmasıdır.

OECD verilerine göre, 2000 yılında Türkiye'de işgücüne katılma oranı % 52,4 iken, 2012 yılında % 53,9'a yükselmiştir.[50] Erkeklerde 2000 yılında % 76'lar civarında olan işgücüne katılım oranı, 2012 yılında da aynı seviyelerde iken, kadınlarda 2000 yılında % 28 olan katılım oranı, 2012 yılında % 32'leri aşmış durumdadır. Kadınların işgücüne katılım oranının artması ile birlikte kadın işgücü sayısı da artmakta, buna karşılık kadın işsizlik oranı aynı dönem içerisinde azalmaktadır. Bu durum da Türkiye'de kadınların işgücüne katılımında ve istihdamında pozitif bir sürecin yaşandığını göstermektedir.

2012 yılı TÜİK verilerine göre, erkeklerde 25-54 arası dışındaki yaş gruplarında, kadınlarda ise tüm yaş gruplarında, kırsal alanlarda işgücüne katılma oranının kentsel alanlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, tarım sektörünün istihdam yapısına olan etkilerinin ortaya konulması bakımından önemli görülmektedir.

Türkiye'de işgücüne katılım oranları Düzey 2 bölgeleri bazında incelendiğinde, 2004-2012 yılları döneminde 20-54 yaş arasındaki tüm yaş gruplarında Türkiye genelinde bir iyileşme olduğu söylenebilir. Bu durumun istisnaları Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan TR83 ve TR90 Bölgeleri ile Mardin merkezli TRC3 Bölgesi'dir. Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde tüm yaş gruplarında azalma söz konusu iken, TRC3 Bölgesi'nde 20-54 yaş grubu dışındaki diğer yaş gruplarında artış söz konusudur. TR63 Bölgesi'nde ise 15-19 yaş grubundaki küçük azalmanın dışında diğer yaş gruplarında önemli bir sıçrama söz konusudur.

Tablo 50. TR63 Bölgesi Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılma Oranı

Yıl	15-19	20-24	25-34	35-54	55+
2004	23,3%	40,2%	52,7%	51,1%	20,1%
2012	22,7%	52,5%	60,4%	60,1%	27,8%

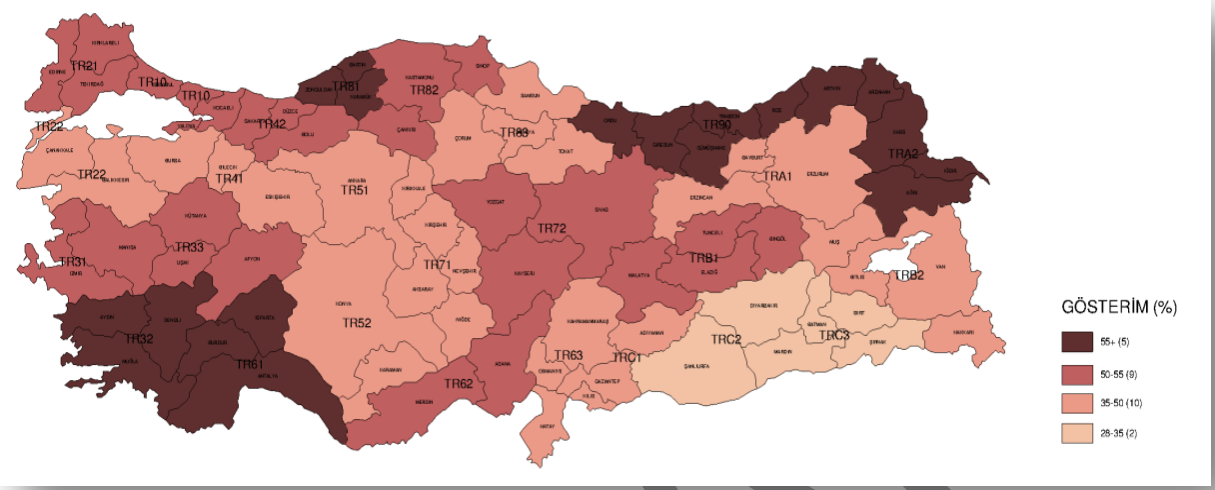
Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

[50] http://stats.oecd.org/, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

Eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranı, Türkiye genelinde eğitim seviyesi ile doğru orantılı olarak artmaktadır. İşgücüne katılma oranın en yüksek olduğu yükseköğretim düzeyinde işgücüne katılma oranı % 85,7 ile Zonguldak merkezli TR81 Bölgesi'nde en yüksek değerini, % 65,8 ile Şanlıurfa merkezli TRC2 Bölgesi'nde en düşük değerini almaktadır.

Harita 7. Düzey 2 Bölgelerinde İşgücüne Katılım Oranı (2012)

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

TR63 Bölgesi'nde de % 81,7 ile yükseköğretim seviyesinde en üst düzeye çıkan işgücüne katılma oranı, lise ve dengi mesleki eğitim seviyesinde % 54,7, ilköğretim (ortaokul dâhil) seviyesinde % 47,9 ve okuma yazma bilmeyenler arasında ise % 25,6 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 51. TR63 Bölgesi Eğitim Seviyesine Göre İşgücüne Katılma Oranı

Yıl	Okuma Yazma Bilmeyen	Lise altı	Lise ve Dengi Meslek Okulu	Yükseköğretim
2004	15,3%	41,8%	49,2%	81,7%
2012	25,6%	47,9%	54,7%	81,7%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

TÜİK tarafından 2011 yılında yapılan "Nüfus ve Konut Araştırması" sonuçlarına göre işgücüne katılım oranları, Hatay ilinde % 45,8, Kahramanmaraş ilinde % 46,1 ve Osmaniye ilinde % 43,3'tür. Aynı verilere göre, Türkiye'de ortalama işgücüne katılım oranı % 47,5 olarak belirlenmiş olup, bu oran % 61,7 ile Ardahan ilinde en yüksek değerini ve % 38,8 ile Kırıkkale ilinde en düşük değerini almıştır. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de işgücüne dâhil olmayanların % 50,5'i ev işleri ile meşgul olduklarını, % 20'si eğitim-öğretim döneminde olduklarını, % 15,5'i emekli olduğunu, % 10,4'ü hastalık, özürlülük ve yaşlılık nedeniyle çalışacak durumda olmadığını belirtmiş, % 3,7'si ise bunların dışında başka sebepler göstermiştir. TR63 Bölgesi illerinde ise ev işleri ile meşguliyet nedeniyle işgücüne dâhil olmayanların oranı, Türkiye ortalamasının üzerinde ve % 54 civarındadır. Eğitim-öğretim çağında olanlar Türkiye ortalaması seviyesinde iken, emekli olduğunu belirtenler % 10'un altında, çalışamaz durumda olanlar ise % 14'tür.

TASLAK

Tablo 52. TR63 Bölgesi ve İllerinde İşgücüne Dâhil Olmama Nedenleri (2011, %)

İl / Bölge	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus (Bin Kişi)	Ev İşleri İle Meşgul	Eğitim - Öğretim	Emekli	Çalışamaz Halde (Hasta - Özürlü - Yaşlı)	Diğer
Hatay	560	55,1%	18,3%	10,1%	13,8%	2,7%
K.Maraş	391	54,9%	21,2%	7,7%	14,2%	2,0%
Osmaniye	194	52,5%	21,0%	9,6%	14,0%	2,9%
TR63	1.146	54,6%	19,7%	9,2%	14,0%	2,5%
Türkiye	29.129	50,5%	20,0%	15,5%	10,4%	3,7%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2011

2012 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye'deki toplam işgücü 27 Milyon 339 Bin kişidir. Türkiye toplam işgücünün % 18,5'i oluşturan TR10 İstanbul Bölgesi ile birlikte TR51 Ankara Bölgesi, TR31 İzmir Bölgesi, Kocaeli merkezli TR42 Bölgesi ve Adana merkezli TR62 Bölgesi, işgücünün yoğun olarak toplandığı bölgelerdir. TR63 Bölgesi'ndeki işgücü ise 1 Milyon 30 Bin kişidir.

Türkiye'deki toplam işgücünün % 18,2'si yükseköğretim mezunu, % 20,3'ü lise ve dengi meslek okul mezunu ve % 61,5'i de lise altı eğitim kurumları mezunu ya da herhangi bir okul mezunu olmayanlardan oluşmaktadır. 2007-2012 döneminde toplam işgücü sayısındaki artışa rağmen, 2007 yılı verilerine göre % 13,8 olan yükseköğretim mezunlarının oranı 2012 yılında artmıştır. Bu artışa rağmen, hem Türkiye genelinde, hem TR63 Bölgesi'nde toplam işgücünün % 60'ından fazlası hala lise altı eğitim düzeyindedir.

Tablo 53. Türkiye'de Yaş Grupları ve Eğitim Durumlarına Göre İşgücü (Bin Kişi, 2012)

Türkiye	Okuma-Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul / İlköğretim	Ortaokul veya Dengi Meslek Okul	Lise ve Dengi Meslek Okul	Yüksekokul veya Fakülte	Toplam
15-19	13	132	1.192	1	233	4	1.575
20-24	41	212	1.010	1	967	620	2.851
25-29	56	194	1.185	389	1.096	1.172	4.092
30-34	74	92	1.516	523	1.088	1.027	4.320
35-39	74	74	1.735	346	760	782	3.771
40-44	106	87	1.756	369	546	577	3.441
45-49	137	100	1.414	308	413	361	2.733
50-54	160	91	1.030	158	280	217	1.936
55-59	160	109	644	79	105	139	1.236
60-64	152	85	361	33	35	63	730
65+	191	119	276	18	16	34	654
Toplam	1.164	1.295	12.120	2.225	5.539	4.996	27.339

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012 (Yuvarlamalardan dolayı satır ve sütun toplamları tutmayabilir.)

TR63 Bölgesi'nde ise toplam işgücü içerisinde yükseköğretim mezunlarının oranı, Türkiye ortalamasının altında yer almakta olup, % 13,8'dir. Ancak Türkiye geneline yaygınlaşan yükseköğretimin yıllar itibariyle artan ivmesi, TR63 Bölgesi'nde de görülmektedir.

SLAK

Tablo 54. TR63 Bölgesi'nde Yaş Grupları ve Eğitim Durumlarına Göre İşgücü (Bin Kişi, 2012)

Yaş Grubu	Okuma Yazma Bilmeyen	Lise altı	Lise ve Dengi Meslek Okulu	Yükseköğretim	Toplam
15-19	1	56	7	0	64
20-24	2	46	34	20	102
25-34	6	152	63	66	287
35-54	35	319	57	53	463
55+	37	68	5	4	113
Toplam	80	641	167	142	1.030

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012 (Yuvarlamalardan dolayı satır ve sütun toplamları tutmayabilir.)

2007-2012 döneminde Türkiye'de toplam istihdam 4 Milyon 83 Bin kişi artarak, 24 Milyon 821 Bin kişiye ulaşmıştır. Bu dönemdeki Türkiye genelindeki nüfus artışı % 7,14, istihdam sayısındaki artış ise % 19,7 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Türkiye'deki işgücü sayısının da % 18,2 artış gösterdiği göz önüne alındığında, oluşturulan yeni istihdam alanlarının hem nüfus artışından, hem de işgücüne katılım eğiliminin artmasından kaynaklanan talebi karşıladığı görülmektedir.

Türkiye'deki toplam istihdamın % 49,4'ü hizmetler, % 26'sı sanayi ve % 24,6'sı tarım sektöründe yer almaktadır. Eurostat tarafından NACE sınıflamasına göre yapılan istihdam verileri gruplandığında, Avrupa Birliği ülkelerinde bu dağılım % 80,5 hizmetler, % 17,9 sanayi ve % 1,6 tarım sektörü şeklinde oluşmaktadır.[51]

Türkiye'deki toplam istihdam; eğitim durumu ve sektörler itibariyle incelendiğinde tarım sektöründe istihdam edilenlerin % 92'sinin lise altı eğitim düzeyinde olduğu, bunun dışında madencilik, inşaat, konaklama ve yiyecek hizmetleri ile ulaştırma ve depolama gibi görece emek yoğun sektörlerde lise altı eğitim düzeyindekilerin istihdam oranlarının % 70 civarlarında olduğu görülmektedir.

Yükseköğretim düzeyindeki istihdamın yaklaşık dörtte birlik kısmının eğitim hizmetlerinde olduğu Türkiye'de, kamu yönetimi, imalat sanayi, ticaret ile sağlık ve sosyal hizmet faaliyetlerinde de yükseköğretim düzeyinde eğitime sahip kişilerin istihdamı gelişmektedir.

TR63 Bölgesi istihdamında tarım sektörü, Türkiye ortalamalarına göre daha fazla pay almaktadır. Bölge genelinde istihdam edilenlerin % 32'si tarım, % 24'ü sanayi ve % 44'ü de hizmetler sektöründedir. Türkiye'de yıllar itibariyle azalmakta olan tarımsal istihdam, TR63 Bölgesi'nde önemini korumaktadır.

TASLAK

[51] http://epp.eurostat.ec.europa.eu sitesinde yer alan bilgilerden derlenmiştir, Erişim Tarihi: 27.06.2013

Tablo 55. Türkiye'de İstihdam Edilenlerin Sektör ve Eğitim Bazlı Dağılımı (Bin Kişi, 2012)

Sektör	Lise altı	Lise ve Dengi Meslek Okulu	Yüksekokul veya Fakülte	Toplam
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	5.638	377	82	6.097
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	77	25	11	113
İmalat Sanayi	2.890	1.056	474	4.420
Elektrik, Gaz, Buhar, Su ve Kanalizasyon	109	66	45	220
İnşaat ve Bayındırlık İşleri	1.279	290	140	1.709
Toptan ve Perakende Ticaret	1.928	11	475	3.503
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	821	290	95	1.206
Ulaştırma ve Depolama	713	260	123	1.096
Bilgi ve İletişim	43	83	112	238
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	21	66	177	264
Gayrimenkul Faaliyetleri	119	42	24	185
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	64	133	309	506
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	501	315	109	925
Kamu Yönetimi ve Savunma	328	349	782	1.459
Eğitim Hizmetleri	113	110	1.002	1.225
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	205	187	415	807
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor	45	36	26	107
Diğer Hizmet Faaliyetleri	506	148	94	748
Toplam	15.396	4.932	4.493	24.821

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012 (Yuvarlamalardan dolayı satır ve sütun toplamları tutmayabilir.)

TÜİK tarafından 2012 yılı verilerine göre yayımlanan bu verilerin yanı sıra, yine TÜİK tarafından 2011 yılında yapılan Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre, iller bazında açıklanan istihdam verilerinde tarım sektörünün TR63 Bölgesi'ndeki ağırlığı % 27,7 olarak açıklanmaktadır. Aynı verilere göre, tarım sektörünün Türkiye genelindeki payı % 22,7'dir. 2011 ve 2012 yıllarında Türkiye'deki istihdam piyasasındaki verileri bu ölçüde değiştirecek bir gelişme olmadığı düşünüldüğünde, hesaplama yöntemlerinden kaynaklandığı varsayılan bu farklılara rağmen, Bölgedeki istihdam yapısında Türkiye ölçeğine göre tarım sektörünün öne çıkması ve hizmetler sektörünün daha az pay alması değişmemektedir. Sanayi sektörünün istihdam içerisindeki payı Türkiye ortalamaları ile paralel olmakla birlikte, Osmaniye ilinin gelişen sanayisi ve Hatay ile Kahramanmaraş illerindeki yeni yatırımlar, önümüzdeki dönemde sanayi sektörünün istihdam yapısı içerisinde payının artacağını göstermektedir.

TASLAK

Tablo 56. İstihdamın Ana Sektörler İtibariyle Dağılımı (2011, %)

İl / Bölge	Tarım	Sanayi	Hizmet
Hatay	25,3%	24,3%	50,4%
Kahramanmaraş	31,8%	31,7%	36,5%
Osmaniye	25,8%	29,6%	44,6%
TR63	27,7%	27,7%	44,6%
Türkiye	22,7%	27,2%	50,1%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2011

Türkiye'deki istihdamın % 18'i yükseköğretim, % 20'si lise ve dengi meslek okulu ve % 62'si lise altı eğitim seviyesinde bulunan kişilerden oluşmaktadır. Eğitim kademelerinin AB üyesi ülkelerin istihdamındaki ortalama payı, yükseköğretimde % 32, lise ve dengi öğretimde % 49 ve lise altı öğretimde % 19'dur.[52]

Tablo 57. Türkiye'de İstihdam Edilenlerin Eğitim ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Bin Kişi, 2012)

Yaş Grubu	Lise altı	Lise ve Dengi Meslek Okul	Yüksekokul veya Fakülte	Toplam
15-19	1.157	179	2	1.338
20-24	1.079	786	443	2.309
25-34	3.641	1.959	1.955	7.556
35-54	7.367	1.860	1.865	11.093
55+	2.151	147	227	2.525
Toplam	15.396	4.932	4.493	24.821

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012 (Yuvarlamalardan dolayı satır ve sütun toplamları tutmayabilir.)

TR63 Bölgesi'nde istihdam edilenlerin eğitim düzeylerine göre dağılımı da Türkiye geneli ile paralel niteliktedir. Bölgede istihdam edilenlerin % 14'ü yükseköğretim, % 18,'i lise ve dengi öğretim ve % 68'i lise altı öğretim düzeyinde bulunan kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 58. TR63 Bölgesi İstihdamında Eğitim ve Yaş Gruplarına Göre Dağılım (Bin Kişi, 2012)

Yaş Grubu	Lise altı	Lise ve Dengi Meslek Okul	Yükseköğretim	Toplam
15-19	45	5	1	51
20-24	41	27	13	81
25-34	143	54	57	255
35-54	322	53	51	427
55+	100	4	4	108
Toplam	653	144	125	922

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012 (Yuvarlamalardan dolayı satır ve sütun toplamları tutmayabilir.)

İstihdam oranı, işgücüne katılma oranı ve toplam işgücü gibi göstergelerde olduğu gibi Türkiye'de istihdam edilenler içerisinde kadın istihdamı, AB ve OECD ortalamalarına göre oldukça düşük seviyelerdedir. Türkiye'de toplam istihdamın % 29,45'i kadınlardan oluşmakta iken, kadınların toplam istihdam içerisindeki oranı AB üye ülkelerinde ortalama % 48, OECD üye ülkelerinde ise ortalama % 44'tür. Kadın istihdamının TR63 Bölgesi'ndeki oranı ise % 29,61'dir.

2007-2012 yılları arasında Türkiye'de toplam istihdamdaki % 20'ler civarında artış göstermekle birlikte, aynı dönem içerisinde kadın istihdamındaki artış % 36,4 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında 5 Milyon 356 Bin olan kadın istihdamı, 2012 yılında 7 Milyon 309 Bin olmuştur. Nicelik olarak görülen bu artış ile birlikte, 2007-2012 döneminde 25-39 yaş grupları içerisinde yükseköğretim mezunu kadın istihdamındaki çarpıcı artış, en belirgin çıktı olarak göze çarpmaktadır. TR63 Bölgesi'nde de Türkiye geneli ile paralel seyreden bu görünüm kadın istihdam oranının artmaya devam edeceğini

[52] http://epp.eurostat.ec.europa.eu, Erişim Tarihi: 27.06.2013

göstermektedir. Diğer taraftan kadın istihdamı içerisinde en yüksek paya sahip olan lise altı eğitim düzeyi mezunlarının (% 33) çoğunlukla tarım sektöründe görülmekte olan meşguliyetlerinin tarım dışı alanlara da kaymaya başladığı görülmektedir.

TR63 Bölgesindeki kadın istihdamı da Türkiye verileri ile genel olarak paralel niteliklere sahip olmakla birlikte, Bölgede lise altı eğitim düzeyindeki kadınların toplam kadın istihdamındaki payı (% 56) ülke ortalamasından daha fazladır. Bölgenin genel istihdam yapısında tarım sektörünün ağırlığının Türkiye ortalamalarına göre fazla olmasından da kaynaklanan bu durum 2007-2012 yılları arasında neredeyse hiçbir değişiklik göstermemiştir. Bölgedeki kadın istihdamında okuma yazma bilmeyen ve lise altı eğitim düzeyine sahip olanların % 70'i tarım sektöründe yer almaktadır.

Toplam kadın istihdamı içerisinde henüz yapısal bir dönüşüm olarak verilere yansımamış olsa da, aynı dönem içerisinde, Bölgede yüksekokul veya fakülte mezunu kadınların istihdamı iki katın üzerinde artış göstermiş ve 2007 yılında 17.000 olan bu sayı 2012 yılında 35.000'e yükselmiştir. Bu artış, önümüzdeki dönemde kadın istihdamı içerisinde eğitim düzeyinin ağırlık olarak artmaya başlayacağını ve bununla birlikte tarım dışı sektörel bir çeşitlenmenin yaygınlaşacağını göstermektedir.

Tablo 59. TR63 Bölgesi Kadın İstihdamının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (2012, Bin Kişi)

İstihdam Alanı	Okuma-Yazma Bilmeyen	Lise altı	Lise ve Dengi Meslek Okulu	Yükseköğretim	Toplam
Tarım Dışı	8	57	21	35	120
Tarım	52	96	5	0	153
Toplam	60	153	25	35	273

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012 (Yuvarlamalardan dolayı satır ve sütun toplamları tutmayabilir.)

İşgücü piyasalarına yönelik yapılan analiz çalışmalarında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri olan kayıtlılık, genel olarak, kişilerin yasal düzenlemeler çerçevesinde ve ilgili kurumların bilgisi dâhilinde çalıştırılması olarak tanımlanmaktadır. 2012 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye'de 24 Milyon 821 Bin kişi olarak hesaplanan toplam istihdam edilenlerin % 39'u kayıt dışı olarak çalıştırılmaktadır. Bu oran çalışanların cinsiyeti, istihdam edildikleri sektör ve eğitim durumlarına göre değişmektedir. Yükseköğretim düzeyinde eğitime sahip kadınlarda % 95,2 olan kayıtlı istihdam oranı, okuma yazma bilmeyenler kadınlarda % 5'in altına düşmektedir. Kayıtlı istihdamdaki en düşük veriler kırsal kesimde tarım sektöründe çalışan kadınlarda görülmekte olup, bu oran % 3,7'dir. Kayıtlılık, eğitim seviyesi ile doğru orantılı olarak artmakta ve tarım dışı sektörler ile kentsel bölgelerde diğer alanlara göre daha yüksek düzeyde görülmektedir.

Tablo 60. Türkiye'de İstihdam Edilenlerin Kayıtlılık Durumu (2012, Bin Kişi)

İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumu	Kayıtlı Değil	Kayıtlı	Toplam
Lise altı	8.383	7.012	15.395
Lise ve Dengi Meslek Okulu	1.014	3.918	4.932
Yükseköğretim	289	4.204	4.493
Toplam	9.686	15.135	24.821

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012 (Yuvarlamalardan dolayı satır ve sütun toplamları tutmayabilir.)

TASLAK

Türkiye'de kayıtlı istihdamın en yüksek olduğu bölgeler, % 82,33 ile TR51 Ankara, % 80,64 ile TR10 İstanbul ve % 76,33 ile Bursa merkezli TR41 Bölgesi'dir. Sanayi ve hizmetler sektörünün yoğun olduğu bu bölgelerde, istihdam edilenler arasındaki eğitim düzeyinin de diğer bölgeler göre yüksek olması, istihdamda kayıtlılığı da artırmaktadır. Diğer taraftan tarım sektörünün temel ekonomik faaliyet olduğu Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde kayıtlı istihdam oranları oldukça düşük seviyelerdedir. Kayıtlı istihdamın en düşük olduğu bölgeler, % 27,26 ile Van merkezli TRB2, % 30,77 ile Ağrı merkezli TRA2 ve % 36,73 ile Şanlıurfa merkezli TRC2 Bölgeleridir.

TR63 Bölgesi'nde kayıtlı istihdam oranı ise Türkiye ortalamasının altındadır. 2012 yılı verilerine göre, 922 bin kişi olarak belirlenen toplam istihdamın % 54'ü kayıt dışıdır. Bu oran tarım dışı sektörlerde % 35'e kadar gerilemekte iken, tarım sektöründe % 93'tür. Tarım sektörünün Bölge ekonomisi ve istihdam yapısı üzerindeki etkisi kayıtlı ekonomi ve istihdam üzerinde de kendisini göstermektedir.

Bölge istihdamındaki kayıtlılık, Türkiye ile paralel bir şekilde eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Lise altı eğitim seviyesinde % 67,2 olan kayıt dışı istihdam oranı, yükseköğretim seviyesinde % 8,7'ye gerilemektedir. Bölgedeki kayıt dışı istihdam oranı, hem tek tek eğitim kademeleri bazında, hem de tarım ve tarım dışı sektörler sınıflamasında Türkiye ortalamalarından yüksektir.

Tablo 61. TR63 Bölgesinde İstihdam Edilenlerin Kayıtlılık Durumu (2012, Bin Kişi)

İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumu	Kayıtlı Değil	Kayıtlı	Toplam
Lise altı	439	214	653
Lise ve Dengi Meslek Okulu	46	98	144
Yükseköğretim	11	115	126
Toplam	495	427	922

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012 (Yuvarlamalardan dolayı satır ve sütun toplamları tutmayabilir.)

2007-2012 döneminde Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranı % 45'ten % 39'a gerilemiştir. Aynı dönemde TR63 Bölgesi'ndeki kayıt dışı istihdam oranı ise % 57'den % 53'e gerilemiştir. Bölgede tarım sektörünün istihdam üzerindeki etkisi, kayıt dışı istihdam oranlarının düşmemesinde önemli bir unsur olarak kendini göstermektedir. Özellikle Bölgede 153 bin kişi olarak tahmin edilen tarım sektöründeki kadın istihdamının neredeyse tamamının (% 98,3) kayıt dışı olması bu etkiyi belirginleştirmektedir. Bunun yanında istihdam edilenler arasında eğitim düzeyinin artması, kayıtlı istihdamı pozitif olarak etkilemektedir. Bölgede 2007 yılındaki toplam istihdamda % 9,7 olan yükseköğretim düzeyi oranı, 2012 yılında % 13,7'ye yükselmiştir. Yükseköğretim eğitimine sahip olan kesimin istihdamında % 90'ları aşan kayıtlılık durumu göz önüne alındığında, bu eğitim düzeyindeki artışın, kayıtlı istihdama olan pozitif katkısı ortaya çıkmaktadır.

8.1. İşsizlik

Belirli bir dönem içerisinde herhangi bir şekilde istihdam edilmeyen kişilerden iş arama kanallarını kullanan veya yakın bir süre içerisinde iş başı yapabilecek durumda olan kişiler için kullanılan işsiz tanımı, bu kişilerin toplamının işgücü içerisindeki oranı ile belirli bir alandaki işsizlik oranını oluşturmaktadır.

TASLAK

İşsizlik oranı, genel ekonomik görünüme ilişkin yapılan analizlerde temel göstergelerden birisi olarak kullanılmakta olup özellikle 2008 yılından günümüze kadar geçen süreçte, Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere dünya genelinde yaşanan ekonomik durgunluk ve kriz döneminde bu önemini daha da artırmıştır. 2007 yılında % 7,2 olan Avrupa Birliği üye ülkelerindeki ortalama işsizlik oranı 2012 yılında % 10,5'e yükselmiş ve bu dönem içerisinde yaşanan ekonomik sorunlar işsizlik oranlarına da belirgin bir şekilde yansımıştır. Ekonomik krizden en çok etkilenen ülkeler olan Yunanistan'da aynı dönem içerisinde işsizliğin % 8,3'ten % 24,3'e, İspanya'da % 8,3'ten % 25'e yükselmesi de bu olumsuzlukların işsizliğe yansımasının en çarpıcı örnekleri olmuştur. Almanya dışında tüm AB üyesi ülkelerde işsizliğin arttığı bu dönemde OECD ülkelerinde de ortalama işsizlik oranı 2007 yılında % 5,6'dan 2011 yılında % 7,9'a yükselmiştir. 2012 yılına ilişkin resmi bir veri olmamasına rağmen OECD ülkelerinde de işsizliğin artmaya devam ettiği tahmin edilmektedir. OECD ülkelerinden ABD'de 2007 yılında % 4,6 olan işsizlik 2012 yılında % 8,1'e, Japonya'da ise % 3,9'dan % 4,3'e yükselmiştir. Bu ülkelerde AB ülkelerinden farklı bir durum olarak, işsizlik 2011 yılı ile birlikte tekrar düşüş eğilimine girmiştir. Türkiye'de de dünyada yaşanan bu gelişmelere paralel olarak 2007 yılında % 10,3 olan işsizlik oranı 2009 yılında % 14 ile en yüksek düzeye ulaşmış, daha sonra AB ülkelerine göre pozitif bir ayrışma göstererek hızlı bir gerileme ile 2012 yılında % 9,2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 62. Türkiye'de İşsizlik Oranları

Açıklama	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İşsizlik Oranı	10,3%	11,0%	14,0%	11,9%	9,8%	9,2%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

İşsizlik oranları da istihdam ve işgücü verilerinde görüldüğü üzere; cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve kentsel ve kırsal özelliklere göre değişiklik göstermektedir. 2012 yılında Türkiye'de ortalama % 9,2 olan işsizlik oranı, meslek lisesi mezunu kadınlar arasında % 19,4'e yükselirken, yükseköğretim mezunu erkekler arasında % 7,2'ye gerilemektedir. İşsizlik oranı verilerinde en ilginç sonuçlardan birisi okuma yazma bilmeyen kadınlarda işsizlik oranının % 1,4'e kadar düşmesidir. Bu sonucun ortaya çıkmasında bu kapsamdaki kadın nüfusun işgücüne katılmaması ve katılanların da büyük ölçüde tarım sektöründe yer alması önemli rol oynamaktadır.

Türkiye'de düşük eğitim seviyelerindeki işsizlik oranı kadınlarda erkeklerden daha düşük düzeydedir. Özellikle kırsal bölgelerde hem işgücüne katılım oranlarının düşük olması hem de tarım sektörünün bu kesimden gelen istihdam taleplerini karşılayabilme özelliği nedeniyle kadın işsizliği düşük seviyelerde oluşmaktadır. Bunun yanında lise ve yükseköğretim seviyesinde ise erkeklerde işsizlik oranı kadınlara göre daha düşük seviyelerdedir. 2012 yılı verilerine göre yükseköğretim seviyesinde erkeklerde % 7,2 olan işsizlik oranı kadınlarda % 14,7'dir.

Tablo 63. Türkiye'de Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları (%, 2012)

Cinsiyet	Okuma-Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya Dengi Meslek Okul	Genel Lise	Lise Dengi Meslek Okul	Yüksekokul veya Fakülte	İlköğretim
Erkek	9,9%	13,1%	7,2%	7,9%	9,2%	7,5%	7,2%	14,3%
Kadın	1,4%	5,2%	6,4%	15,4%	19,0%	19,4%	14,7%	13,2%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

TASLAK

İşsizlik oranları yaş gruplarına göre incelendiğinde ise 40 ve altı yaş gruplarında kadınlardaki işsizlik oranının erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Bu yaş gruplarında özellikle kentsel nüfus içerisinde kadınlarda son 10 yıllık süre içerisinde artmaya başlayan işgücüne katılma eğilimine karşın kadınların yeterince istihdam alanı bulamaması, kadın işsizlik oranlarını yükseltmiştir. 40 yaş ve üzerinde ise kadınların işgücüne katılım eğiliminin azalması ile birlikte işgücü piyasasından çekilmesi kadın işsizlik oranlarında hızlı bir gerilemeye neden olmaktadır.

Tablo 64. Türkiye'de Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%, 2012)

Cinsiyet	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Erkek	14,9%	17,1%	10,4%	7,1%	6,1%	6,3%	7,3%	7,3%	6,4%	4,3%	1,2%
Kadın	14,9%	22,2%	16,5%	10,9%	8,8%	6,8%	5,0%	3,9%	2,6%	0,7%	0,2%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

İşsizlik verileri kentsel ve kırsal alanlarda da kendi iç dinamikleri nedeniyle farklılık göstermektedir. Kırsal bölgelerde tarım sektörünün etkisi ile özellikle düşük eğitim seviyelerinde yer alan nüfus içerisinde işsizlik oranı azalmakta iken aynı eğitim düzeyine sahip nüfusun, kentsel bölgelerde işgücüne katılım eğilimi göstermesine rağmen istihdam edilebilirliğinin daha düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte eğitim seviyesi arttıkça kırsal bölgelerde de işsizlik oranları yükselmektedir.

Tablo 65. Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Alanlarda Eğitim Düzeyine Göre İşsizlik Oranları (%, 2012)

Alan Türü	Okuma-Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya Dengi Meslek Okul	Genel Lise	Lise Dengi Meslek Okul	Yüksekokul veya Fakülte	İlköğretim
Kent	11,7%	15,4%	9,8%	10,2%	12,6%	10,3%	9,9%	16,7%
Kır	1,3%	5,3%	3,6%	5,7%	8,6%	9,2%	11,6%	9,7%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

Harita 8. Düzey 2 Bölgelerine Göre İşsizlik Oranları (2012)

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

TASLAK

TÜİK verilerine göre Türkiye'deki işgücü sayısı 2007 yılında 23 Milyon 114 Bin kişi olan işgücü % 18 oranında bir artış ile 2012 yılında 27 Milyon 339 Bin kişi olmuştur. TR63 Bölgesi'nde ise işgücü sayısı 2007 yılında 807 Bin kişi iken 2012 yılında % 28'lik artışla 1 Milyon 30 Bin kişi olmuştur. Aynı dönemde Türkiye'deki işsiz sayısı % 6, TR63 Bölgesi'ndeki işsiz sayısı ise % 7 artış göstermiştir. Bu verilerden hareketle 2007-2012 döneminde TR63 Bölgesi istihdam piyasasında Türkiye ortalamalarına göre daha belirgin bir iyileşmenin yaşandığı söylenebilir.

Tablo 66. Türkiye ve TR63 Bölgesi İşsizlik Oranları (%)

Ölçek	2008	2009	2010	2011	2012
TR63	15,8%	18,0%	13,6%	12,0%	10,4%
Türkiye	11,0%	14,0%	11,9%	9,8%	9,2%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

TR63 Bölgesi işsizlik verilerinde de Türkiye ölçeğinde olduğu üzere cinsiyet, yaş grupları, eğitim düzeyi ve kent-kır yerleşimlerine göre değişiklikler görülmektedir. İstihdam piyasalarındaki iyileşmelere rağmen kadınların işgücüne katılım eğiliminin artması kadın işsizlik oranlarının azalmasını engellemiştir. 25-34 yaş arası erkeklerde 2007 yılında % 13,8 olan işsizlik oranı 2012 yılında % 11,2'ye gerilerken kadınlarda 2007 yılında % 12 iken 2012 yılında % 12,5'e yükselmiştir.

Tablo 67. TR63 Bölgesi İşsizlik Oranının Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%)

Cinsiyet	Yıl	15-19	20-24	25-34	35-54	55+
Erkek	2007	18,7%	27,6%	13,8%	10,1%	8,3%
	2012	20,3%	20,0%	11,2%	8,8%	5,3%
Kadın	2007	17,0%	21,6%	12,0%	4,1%	0,0%
	2012	18,0%	20,5%	12,5%	5,4%	1,7%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

Her ne kadar işsizlik oranları açısından olumsuz bir durum gibi görülse de kadınların işgücü eğilimlerinin artması önemli görülmektedir. Buna karşın istihdam piyasalarında da bu eğilimin talep yönlü desteklenmesi gerekmektedir.

Eğitim seviyesine göre işsizlik oranları incelendiğinde; özellikle kırsal bölgelerdeki tarım sektörünün etkisi ile düşük eğitim seviyesinde kadın işsizlik oranlarının düşük olduğu görülmekte iken, lise ve yükseköğretim seviyesinde kadın işsizliği önemli oranda artmaktadır. Ancak kadınların işgücüne katılım eğiliminin artmasına rağmen lise ve yükseköğretimde kadın işsizliği azalan bir trend içerisindedir. Erkeklerde ise istihdam piyasalarındaki iyileşme ile birlikte eğitim düzeyine göre işsizlik oranlarında da iyileşme görülmektedir.

TASLAK

Tablo 68. TR63 Bölgesinde İşsizlik Oranlarının Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (%)

Cinsiyet	Yıl	Okuma Yazma Bilmeyen	Lise altı	Lise ve Dengi Meslek Okulu	Yükseköğretim
Erkek	2012	8,4%	11,3%	11,4%	8,8%
	2007	11,7%	13,8%	14,8%	8,3%
Kadın	2012	2,5%	6,7%	23,2%	18,0%
	2007	0,3%	5,3%	27,9%	19,7%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

TR63 Bölgesi illerinin il bazlı işsizlik göstergeleri ise 2011 yılında TÜİK tarafından yapılan Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre Hatay ilinde % 10,8, Kahramanmaraş ilinde % 8,4 ve Osmaniye ilinde % 10,9 olarak açıklanmıştır. Bu sonuçların TÜİK tarafından yapılan diğer çalışmaların sonuçları ile uyumsuzluk gösterdiği düşünülmekle birlikte Bölge illerinde 2008 yılından bu yana istihdam piyasasında Türkiye ölçeğinin üzerinde bir iyileşme sağlandığı ancak hala Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerindeki işsizlik oranlarının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu düşünülmektedir.

TASLAK

9. TURİZM

Dünya turizmi geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden itibaren hızlı bir dönüşüme ve gelişime sahne olmuştur. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya, Kore ve Türkiye gibi yeni güçler, bir yandan turizm faaliyetlerinden aldıkları payı artırırken, diğer yandan refah seviyelerinin artması sebebiyle turizm talebinin artışına katkı sağlamaktadırlar. Ekonomik gelişmelerin yanı sıra, ulaşım teknolojileri alanında ortaya çıkan gelişmeler ile birlikte havayolu taşımacılığının yaygınlaşması ve ucuzlaması da turizm faaliyetlerinin artmasına katkı sağlayan bir diğer etkendir.[53]

Dünya genelinde yabancı turist sayısı 2012 yılı itibariyle 1 milyarı geçmiş ve uluslararası turizm geliri de 1 trilyon doları aşmıştır. Uluslararası turizmin ulaştığı bu devasa rakamların yanı sıra kamu politikaları açısından çok da göz önünde bulundurulmayan iç turizm de ekonomik olarak büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde turizm harcamalarının % 77'si, ülke vatandaşlarının iç turizm harcamalarından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde, İstanbul, Antalya, İzmir gibi önemli sayıda yabancı turist çeken merkezlerin yanı sıra, önemli ölçüde iç turizm faaliyeti de bulunmaktadır. Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planına göre 47 milyar dolar ile iç turizm gelirleri, yabancı ziyaretçilerin ülkede bıraktığı 23 milyar dolarlık geliri ikiye katlamaktadır. TR63 Bölgesinde hazırlanan Turizm Mastır Planları ile hem iç turizm, hem de uluslararası turizm gelirlerini artırmaya yönelik stratejiler geliştirilmiştir.

9.1. Mevcut Durum

Uluslararası Gelişmeler

1990 yılında 435 milyon kişi olan uluslararası turist sayısı 2000 yılında 674 milyona ulaşmış, 2012 yılında ise 1 milyar kişiyi geçmiştir. Benzer şekilde, 1990 yılında 206 milyar dolar olan uluslararası turizm gelirleri 2000 yılında 515 milyar dolara ulaşmış, 2012 yılında ise 1 trilyon doları geçmiştir. 2011 yılında uluslararası turizm seyahatlerinin % 51'i havayolu, % 41'i karayolu, % 6'sı denizyolu ve % 2'si tren yolu ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 69. Uluslararası Turizm Verileri

Yıllar	Turist Sayısı (Milyon Kişi)	Turizm Geliri (Milyar Dolar)
2009	883	853
2010	952	927
2011	996	1.030
2012	1.035	1.075

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü, 2012

1982 yılında Turizmi Teşvik Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra turizm hamlesi gerçekleştiren Türkiye, bugün uluslararası turizmde önemli bir varış noktasıdır. 1990 yılında 5,5 milyon kişi olan yabancı ziyaretçi sayısı, 2010 yılında 28,6 milyona ulaşmış; turizm gelirleri de 2,6 milyar dolardan 20,8 milyar dolara ulaşmıştır. 2011 yılı verilerine göre Türkiye dünya sıralamasında 29 milyon ziyaretçi ile İtalya'nın ardından 6. sırada yer almaktadır.

[53] Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı'ndan derlenmiştir.

TASLAK

Tablo 70. Ülkelere Göre Uluslararası Turist Sayısı

Sıra	Ülke	2011 Yılı Turist Sayısı (Milyon Kişi)	Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı	2011 Yılı Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)
1	Fransa	79,5	3,0%	53,8
2	ABD	62,6	4,2%	116,3
3	Çin	57,6	3,4%	48,5
4	İspanya	56,7	7,6%	59,9
5	İtalya	46,1	5,7%	43,0
6	**Türkiye***	29,3	8,7%	23,0
7	Britanya	29,2	3,2%	35,9
8	Almanya	28,4	5,5%	38,8
9	Malezya	24,7	0,6%	18,3
10	Meksika	23,4	0,5%	11,9

***** Günübirlikçiler dâhil edilmemiştir.

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü, 2011

2011 yılı verilerine göre, Türkiye 23 milyar dolarlık turizm geliri elde etmiştir. Türkiye'nin 2011 yılı ihracatının 134 milyar olduğu düşünüldüğünde, turizm faaliyetlerinin ekonomik değeri tek başına bu ihracatın % 17'sine denk gelmekte ve her yıl verilen dış ticaret açığının azaltılmasına önemli miktarda katkı sağlamaktadır. OECD verilerine göre turizm sektörü Türkiye'nin gayri safi yurtiçi hasılasının % 2,8'ini, dolaylı etkileriyle birlikte % 3,6'sını oluşturmaktadır.[54] 2010 yılında doğrudan turizm sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 3,3 milyon kişi olmuştur.

Tablo 71. En Çok Turizm Harcaması Yapan Ülkeler

Ülke	Uluslararası Turizm Harcaması (Milyar $)				Yerel Para Birimi Değişim Oranı		Pazar Payı 2012*
	2005	2010	2011	2012	11/10	12*/11	
Çin	21,8	54,9	72,6	102,0	($) 32,3%	($) 40,5%	9,5%
Almanya	74,4	78,1	85,9	83,8	4,7%	5,8%	7,8%
ABD	69,9	75,5	78,7	83,7	4,2%	6,4%	7,8%
İngiltere	59,6	50,0	51,0	52,3	-1,6%	4,1%	4,9%
Rusya	17,3	26,6	32,5	42,8	($) 22,1%	($) 31,8%	4,0%
Fransa	31,8	39,0	44,1	38,1	7,6%	-6,4%	3,5%
Kanada	18,0	29,6	33,3	35,2	8,2%	6,7%	3,3%
Japonya	27,3	27,9	27,2	28,1	-11,2%	3,1%	2,6%
Avustralya	11,3	22,2	26,7	27,6	7,0%	2,9%	2,6%
İtalya	22,4	27,1	28,7	26,2	0,8%	-1,0%	2,4%
Singapur	10,1	18,7	21,4	22,4	5,7%	3,9%	2,1%
Brezilya	4,7	16,4	21,3	22,2	($) 29,5%	($) 4,6%	2,1%
Belçika	15,0	18,9	22,1	21,7	11,1%	6,6%	2,0%
Hong Kong	13,3	17,5	19,2	20,5	9,7%	6,7%	1,9%
Hollanda	16,2	19,6	20,5	20,2	-0,4%	6,5%	1,9%

Kaynak: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/tsen_0.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

Küresel ekonomiye eklemlendikten sonra dünya ekonomik verilerini yeniden şekillendiren Çin, son yıllarda turizm sektöründeki başat güçler arasına girmiş ve en çok uluslararası turizm harcaması yapan ülkeler listesinde uzun yıllardır ilk sırada yer alan Almanya'yı 2012 yılında 102 milyar dolar

[54] OECD Turizm Trendleri ve Politikaları 2012, OECD, 2012

harcama ile geçerek ilk sıraya yükselmiştir. Çin'den sora en çok uluslararası turizm harcaması yapan ülkeler sırasıyla Almanya, ABD, Britanya ve Rusya olmuştur.

Türkiye ve TR63 Bölgesi

Sınır kapılarına göre yabancı ziyaretçi sayıları incelendiğinde, 2012 yılında en çok ziyaretçi 10,3 milyon kişi Antalya iline gelmiştir. Hatay ili 350 bin kişi ile Türkiye'de 9. sırada yer almaktadır. 2008-2012 yılları arasındaki 5 yıllık süreç ele alındığında, Türkiye genelinde yabancı ziyaretçi sayısı istikrarlı biçimde artarken, Hatay ilinin verilerinde çok büyük artışlar ve ani düşüşler meydana gelmiştir.

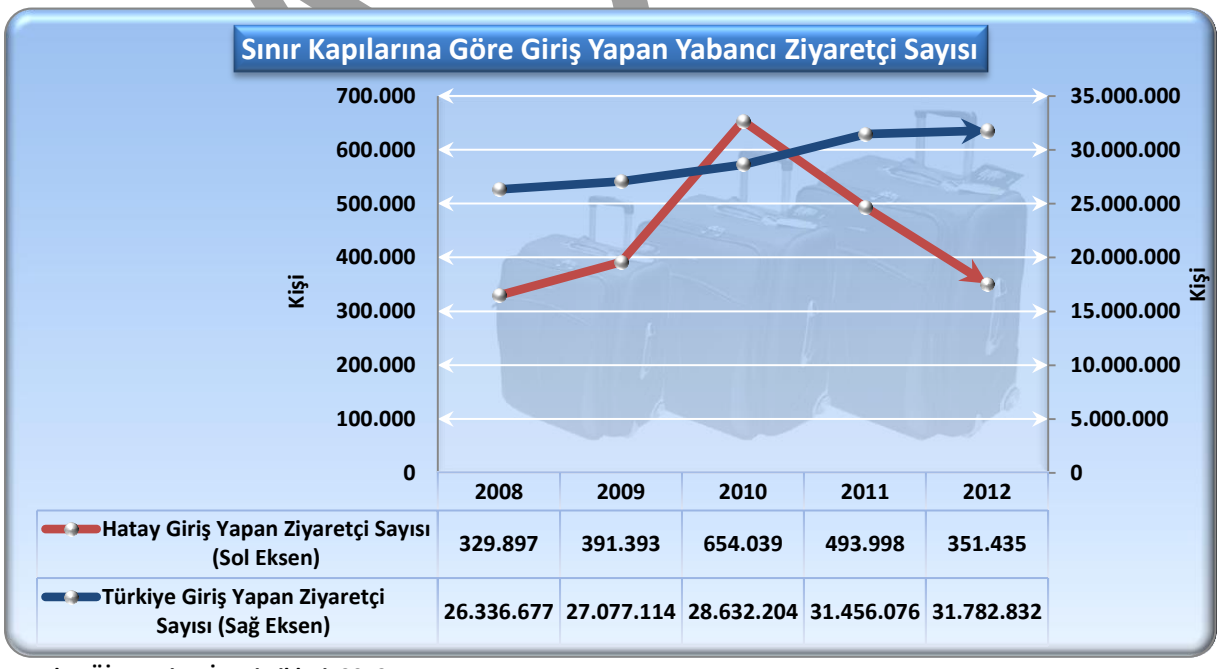
Tablo 72. Sınır Kapılarına Göre Giriş Yapan Yabancı Ziyaretçi Sayısı

Yıllar	Giriş Yapan Yabancı Ziyaretçi Sayısı (Kişi)		Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı	
	Türkiye	Hatay	Türkiye	Hatay
2008	26.336.677	329.897	13%	30%
2009	27.077.114	391.393	3%	19%
2010	28.632.204	654.039	6%	67%
2011	31.456.076	493.998	10%	-25%
2012	31.782.832	351.435	1%	-29%

Kaynak: TÜİK, Turizm İstatistikleri, 2012

İlk olarak Türkiye ile Suriye arasında 16 Eylül 2009 tarihinde imzalanan Vizelerin Karşılıklı Kaldırılması Anlaşmasının etkileri ile bir sonraki yıl Hatay ili sınır kapılarından giriş yapan ziyaretçi sayısı % 67 oranında artmış, daha sonra ise Ortadoğu'da peş peşe yaşanan siyasi krizler ile 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla % 25 ve % 29'luk düşüşler meydana gelmiştir. En nihayetinde 2012 yılında sınır kapılarından Hatay iline giriş yapan ziyaretçi sayısı 2008 yılı verileriyle aynı seviyeye düşmüştür.

Şekil 24. Sınır Kapılarına Göre Giriş Yapan Yabancı Ziyaretçi Sayısı

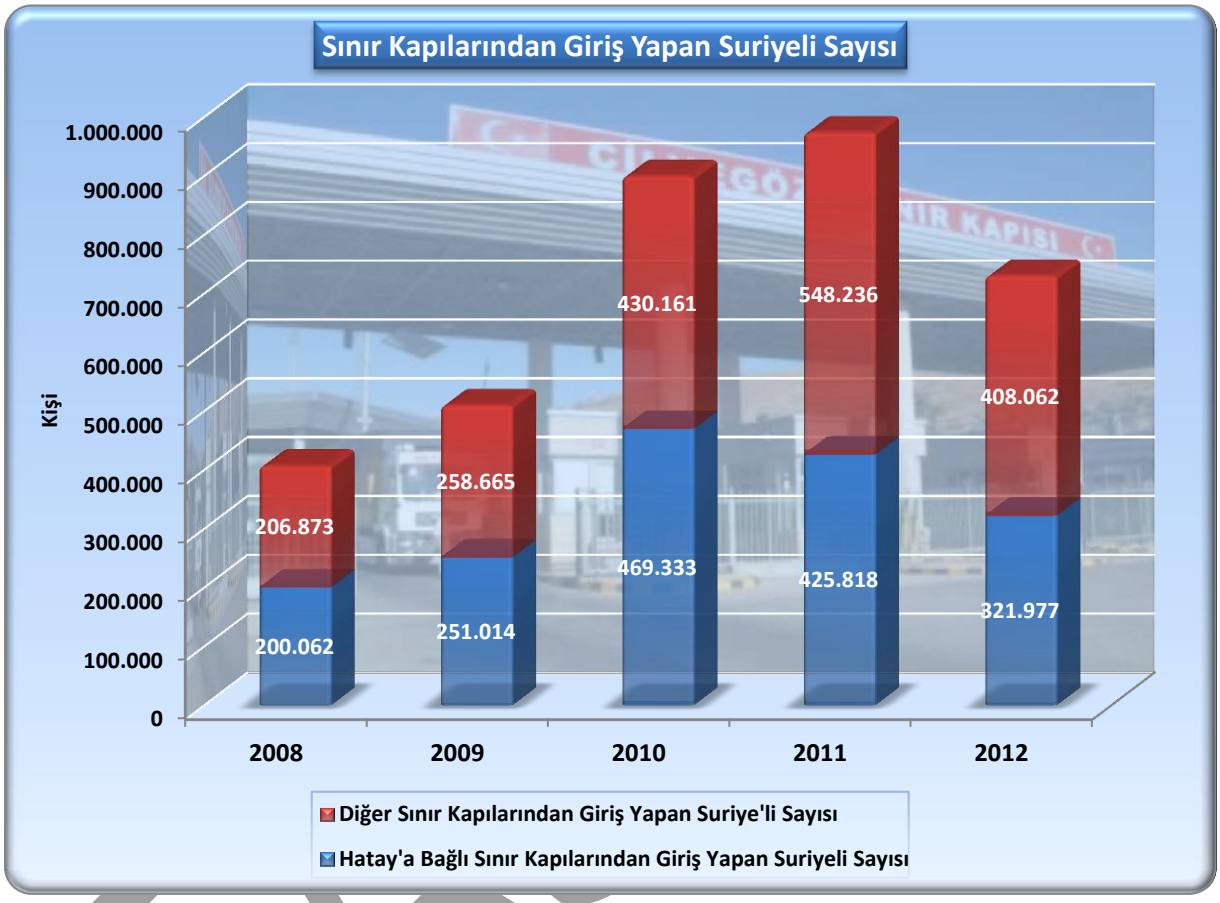

Kaynak: TÜİK, Turizm İstatistikleri, 2012

2012 yılı verilerine göre Türkiye'ye giriş yapan yabancı ziyaretçilerin % 72'si havayolunu kullanırken, Hatay iline giriş yapan ziyaretçilerin % 95'i karayolunu kullanmaktadır. Bu veriler ışığında Suriye'de

yaşanan iç çatışmaların Hatay ili sınır kapılarından giriş yapan ziyaretçi sayılarını büyük oranda etkilemesi olağan görülmektedir. Aynı yıl Hatay iline giriş yapan ziyaretçilerin yaklaşık % 92'si Suriye vatandaşıdır. Hatay ili sınır kapılarından giriş yapan ziyaretçilerin en yüksek olduğu 2010 yılında, giriş yapan 650 bin ziyaretçinin % 72'sinin Suriye vatandaşı olduğu düşünüldüğünde, Suriye'de yaşanan siyasi belirsizliğin Hatay ili turizmini ne ölçüde etkilediği daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Şekil 25. Sınır Kapılarından Giriş Yapan Suriye Vatandaşı Sayısı

Kaynak: TÜİK, Turizm İstatistikleri, 2012

Türkiye'de belediye belgeli ve işletme belgeli tesislere gelen yerli ve yabancı ziyaretçilerin konaklama verilerini incelendiğinde, bu alandaki en yüksek değerin Antalya ilinin öncülüğünü yaptığı TR61 Bölgesine ait olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesi, 865 bin tesise geliş sayısı ile Düzey 2 bölgeleri arasında 13. sırada yer almaktadır. Tesise geliş sayısının yanı sıra, ortalama konaklama süresinde de TR61 Bölgesi ilk sırada yer alırken, TR63 (Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye) Bölgesi ortalama 1,3 gün ile düşük bir konaklama süresine sahiptir. Bölge illerinde hazırlanan Turizm Mastır Planlarında, ziyaretçi sayısının yanı sıra konaklama süresinin de artırılarak turizm gelirlerinin yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Tablo 73. TR63 Bölgesi İlçelere Göre Konaklama Sayıları (2011)

İl / İlçe		Ziyaretçi Sayısı		Ziyaretçi Oranı		Toplam Ziyaretçi Sayısı
		Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	
Hatay	Antakya	41.468	188.080	18,1%	81,9%	229.548
	Belen	78	2.301	3,3%	96,7%	2.379
	Dörtyol	655	11.836	5,2%	94,8%	12.491
	Erzin	104	1.602	6,1%	93,9%	1.706
	İskenderun	11.469	92.499	11,0%	89,0%	103.968
	Kumlu	598	6.534	8,4%	91,6%	7.132
	Reyhanlı	24	548	4,2%	95,8%	572
	Samandağ	19	614	3,0%	97,0%	633
K.Maraş	Merkez	2.504	345.918	0,7%	99,3%	348.422
	Elbistan	473	79.370	0,6%	99,4%	79.843
	Afşin	0	3.324	0,0%	100,0%	3.324
	Ekinözü	270	16.336	1,6%	98,4%	16.606
	Göksun	14	2.226	0,6%	99,4%	2.240
	Pazarcık	0	2.124	0,0%	100,0%	2.124
Osmaniye	Merkez	564	43.678	1,3%	98,7%	44.242
	Bahçe	0	627	0,0%	100,0%	627
	Kadirli	65	9.934	0,7%	99,3%	9.999
Hatay Toplam		54.415	304.014	15,2%	84,8%	358.429
K.Maraş Toplam		3.261	449.298	0,7%	99,3%	452.559
Osmaniye Toplam		629	54.239	1,1%	98,9%	54.868
TR63 Bölgesi Toplam		58.305	807.551	6,7%	93,3%	865.856

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011

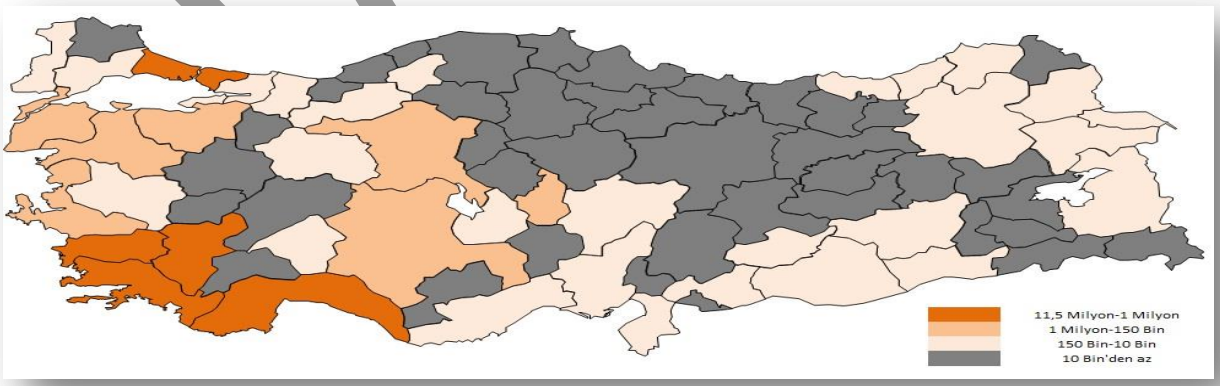
TR63 Bölgesinde Hatay ilinin 8, Kahramanmaraş ilinin 6, Osmaniye ilinin ise 3 ilçesinde işletme veya belediye belgeli tesis bulunmaktadır. Hatay ilinde en fazla yabancı ziyaretçi Antakya ilçesine gelirken, benzer şekilde toplam ziyaretçi sayısında da Antakya ilçesi ilk sıradadır. İli ziyarete gelen turistlerin % 84,8'i yerli iken, % 15,2'si yabancı ziyaretçidir. İlin turizm istatistikleriyle ilgili dikkat çekici husus, Hatay ili genelinde ortalama konaklama süresi 1,8 gün iken, Samandağ ilçesinde 6 gün olmasıdır. Bu durum deniz turizminde konaklama süresinin yüksek olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Kahramanmaraş ili turizmi genel itibariyle yerli turistlere yöneliktir. En fazla ziyaretçi Merkez ilçeye gelmektedir. İlin ortalama konaklama süresi 1,3 gün olup, ortalama konaklama süresinde en yüksek değer 2,1 ile Ekinözü ilçesine aittir. Ekinözü ilçesine gelen turistler genellikle içmecelerden faydalanma amacıyla gelmektedir. Osmaniye ili, TR63 Bölgesinin en az turist çeken ilidir. En fazla ziyaretçi merkez ilçeye gelirken, ilde ortalama konaklama süresi 1,4 gündür.

Tablo 74. Konaklama İstatistikleri[55] (2011)

IBBS Düzey 2	IBBS Düzey 2 Adı	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	14.533.253	63.717.100	4,4
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	8.339.211	24.966.920	3,0
TR10	İstanbul	8.623.541	17.405.366	2,0
TR31	İzmir	3.019.284	6.196.798	2,1
TR22	Balıkesir, Çanakkale	3.424.654	5.542.211	1,6
TR51	Ankara	2.062.016	2.589.121	1,3
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	1.528.216	2.479.719	1,6
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	1.505.899	2.368.580	1,6
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1.639.907	2.109.149	1,3
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	1.212.086	2.048.227	1,7
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	1.414.414	1.990.001	1,4
TR62	Adana, Mersin	1.037.289	1.412.548	1,4
TR63	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	865.856	1.133.645	1,3
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	660.218	1.088.525	1,6
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	706.059	1.039.443	1,5
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	683.763	849.931	1,2
TR52	Konya, Karaman	665.230	805.023	1,2
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	594.688	755.762	1,3
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	512.005	720.770	1,4
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	535.077	663.720	1,2
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	529.606	652.635	1,2
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	524.895	633.339	1,2
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	406.013	550.941	1,4
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	399.116	468.141	1,2
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	308.610	445.534	1,4
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	294.870	335.079	1,1
	Türkiye Toplam	56.025.776	142.968.228	2,6

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011

Harita 9. İllere Göre Yabancı Ziyaretçilerin Tesise Geliş Sayısı (2011)

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden üretilmiştir.

[55] Konaklama istatistikleri 2011 yılında belediye belgeli ve turizm işletme belgeli tesislerde yerli ve yabancı toplam ziyaretçi sayısını ifade etmektedir.

Türkiye'de her geçen yıl turizm işletme belgeli tesis sayısı ve yatak sayısı artmaktadır. Bununla beraber, TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye) Bölgesinde bugüne kadar gerçekleştirilen turizm yatırımları, Türkiye geneli düşünüldüğünde, oldukça düşük kalmıştır. TR63 Bölgesi 4.100 yatak kapasitesi ile bölgeler arasında 15. sırada yer almaktadır.

Tablo 75. Turizm İşletme Belgeli Tesis Sayısı (2011)

IBBS Düzey 2	IBBS Düzey 2 Adı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	716	327.536
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	485	116.961
TR10	İstanbul	386	66.551
TR31	İzmir	141	27.283
TR51	Ankara	153	20.714
TR22	Balıkesir, Çanakkale	115	13.472
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	72	10.322
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	63	10.310
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	71	9.358
TR62	Adana, Mersin	67	9.172
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	75	7.043
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	36	6.048
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	43	5.118
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	39	4.249
TR63	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	36	4.100
TR52	Konya, Karaman	25	3.846
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	45	3.728
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	28	3.670
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	28	3.661
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	20	2.624
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	40	2.576
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	15	2.509
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	22	2.336
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	23	2.335
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	22	2.319
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	17	1.088
	Türkiye Toplam	2.783	668.829

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011

Tablo 76. Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Yatak Sayısı

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	2.050	2.316	2.597	2.597	2.881
Kahramanmaraş	684	671	813	813	899
Osmaniye	104	104	-	120	320
TR63	2.838	3.091	3.410	3.530	4.100
Türkiye	532.262	567.470	608.765	629.465	688.829

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011

Bölge illerini incelediğimizde turizm işletme belgeli tesis sayısı, Türkiye'deki tesislerin yalnızca % 1,3'ü iken, yatırım aşamasındaki tesislerin sayısının Türkiye'deki yatırım aşamasındaki tesislere oranı %

3,7'dir. Yatırım aşamasındaki tesislerin tamamlanması ile Bölgedeki yatak kapasitesi şu anki kapasitenin 2 katına yükselecektir.

Tablo 77. TR63 Bölgesi Tesis Sayısı

İl / Bölge	Tesis Sayısı		Yatak Sayısı	
	Turizm Yatırımı Belgeli	Turizm İşletme Belgeli	Turizm Yatırımı Belgeli	Turizm İşletme Belgeli
Hatay	22	26	4.693	2.881
Kahramanmaraş	9	8	811	899
Osmaniye	3	2	404	320
TR63	34	36	5.908	4.100
Türkiye	922	2.783	267.900	688.829

Kaynak: TÜİK, Turizm İstatistikleri, 2012

Tablo 78. Düzey 2 Bölgelerine Göre Turizm Sektörü Teşvik Belgesi Sayısı (2009-2012)

IBBS Düzey 2	IBBS Düzey 2 Adı	Belge Sayısı	Belge Tutarı (TL)
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	190	3.914.280.518
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	134	1.392.534.207
TR10	İstanbul	109	3.192.052.391
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	71	323.315.902
TR62	Adana, Mersin	53	459.194.870
TR31	İzmir	45	482.324.811
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	42	280.413.323
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	40	378.692.277
TR63	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	39	342.635.425
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	35	148.063.517
TR51	Ankara	34	447.235.761
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	34	344.601.005
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	31	425.830.516
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	31	196.322.536
TR22	Balıkesir, Çanakkale	30	260.045.362
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	29	188.377.366
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	25	186.013.448
TR52	Konya, Karaman	22	254.060.885
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	21	160.030.226
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	19	51.277.588
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	18	119.012.185
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	18	280.760.766
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	16	265.936.283
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	16	115.065.714
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	14	115.520.699
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	11	75.162.237
	Türkiye Toplam	1.127	14.398.759.818

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2012

Turizm sektöründe alınan teşvik belgeleri incelendiğinde, 2012 yılında Bölgede 10 adet yatırım teşvik belgesi alındığı ve bu teşvik belgeleri ile 93 milyon TL'lik turizm yatırımının öngörüldüğü görülmektedir. 2009-2012 yılları arasında Turizm Sektöründe alınan teşvik belgeleri incelendiğinde ise TR63 Bölgesinde yaklaşık 343 milyon TL'lik turizm yatırımının öngörüldüğü, bu yatırımların Türkiye genelinde yapılan Teşvik belgeli yatırımlara oranının % 2,4 olduğu ve TR63 Bölgesinin 9. sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 79. TR63 Bölgesi Turizm Sektörü Yatırım Teşvik Belgesi Sayısı (2012)

İl / Bölge	Belge Adedi	Yatırım Teşvik Belgeleri Tutarı (Bin TL)
Hatay	7	79.247
Kahramanmaraş	2	9.083
Osmaniye	1	4.793
TR63	**10**	**93.123**
Türkiye	**356**	**4.636.000**

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2012

TR63 Bölgesinde yer alan müze ve ören yerleri ziyaret rakamları, Türkiye ölçeğinde önemli bir yer tutmamaktadır. Kahramanmaraş ilinde faal müze bulunmamakla birlikte, Osmaniye ilinde 2010 yılından itibaren müze ve ören yeri ziyaretleri hesaplanmıştır. Hatay ilinin başat rol oynadığı TR63 Bölgesinde, 2012 yılında 275 bin kişi müze ve ören yerlerini ziyaret etmiştir.

Tablo 80. Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları

İl / Bölge	2009	2010	2011	2012
Hatay	215.515	219.342	245.768	257.547
Kahramanmaraş	-	-	-	-
Osmaniye	-	29.644	20.565	16.618
TR63	215.515	248.986	266.333	274.165
Türkiye	21.233.722	25.854.341	28.462.893	28.781.308

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012

TR63 Bölgesinde yer alan Hatay ve Kahramanmaraş ili Havaalanlarından sadece Hatay ili Havaalanı dış hat yolcularını kabul etmektedir. Devlet Hava Meydanları İşletmesi verilerine göre 2011 yılında dış hat seferleri ile taşınan yolcu sayısı 136 bin kişi iken, 2012 yılında bu rakam % 16 artarak 157 bine ulaşmıştır.

Tablo 81. Gelen ve Giden Yolcu Sayıları

İl / Bölge	İç Hat (Gelen + Giden)		Dış Hat (Gelen + Giden)		Toplam (Gelen + Giden)	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Hatay	553.527	506.433	136.059	157.459	689.586	663.892
K.Maraş	95.740	102.046	-	-	95.740	102.046
Osmaniye	-	-	-	-	-	-
TR63	649.267	608.479	136.059	157.459	785.326	765.938
Türkiye	58.258.324	64.721.316	59.362.145	65.630.304	117.620.469	130.351.620

Kaynak: Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, 2012

TASLAK

Hatay ilinde 1, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde ise ikişer tane olmak üzere TR63 Bölgesinde toplam 5 adet kültür merkezi bulunmaktadır. Kütüphane sayılarını incelediğimizde ise TR63 Bölgesinde 39 adet kütüphane bulunmakta ve bu kütüphanelerin Türkiye'deki toplam kütüphane sayısına oranı % 3,5'tir. Bölgede 46 adet sinema salonunda gösterilen filmleri 600 bin kişi izlemiştir. 14 adet tiyatro salonunda 235 gösteri düzenlenmiş ve bu gösteriler yaklaşık 62 bin seyirci tarafından izlenmiştir.

Tablo 82. Kültür, Sanat Etkinlikleri Sayıları

İl / Bölge	Sinema		Tiyatro			Kültür Merkezi	Kütüphane
	Sinema Salonu	Seyirci	Tiyatro Salonu	Gösteri	Seyirci		
Hatay	27	402.452	8	142	35.842	1	18
Kahramanmaraş	17	184.662	3	45	18.640	2	14
Osmaniye	2	12.000	3	48	7.150	2	7
TR63	46	599.114	14	235	61.632	5	39
Türkiye	1.917	37.439.786	511	23.361	5.385.588	93	1.118

Kaynak: TÜİK, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011

Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri[56]

Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (KTKGM) ve Turizm Merkezlerinin (TM) tespitinde Türkiye'nin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyo-kültürel turizm değerleri, kış, av ve su sporları ve sağlık turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli dikkate alınmaktadır.

Türkiye'de 33 adet KTKGB ve 227 adet Turizm Merkezi olup, TR63 Bölgesinde Hatay Belen Güzel Yayla Turizm Merkezi, Hatay İskenderun Kıyı Bandı Turizm Merkezi, Hatay Samandağ Turizm Bölgesi ve Osmaniye Haruniye Termal Turizm Merkezi olmak üzere 4 adet Turizm Merkezi bulunmaktadır.

Turizm Mastır Planları Açısından TR63 Bölgesi

Ulusal ölçekli bu temel yaklaşıma yönelik hedeflerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak alternatif turizm kaynakları olan TR63 Bölgesi'nde, turizm sektörü, hem ulusal ekonomiye katkı sağlaması hem de bölgesel kalkınmada kaynak çeşitliliği oluşturması bakımından önemli görülmektedir. TR63 Bölge Planı 2010-2013 strateji metninde, TR63 Bölgesinin ekonomik ve sosyal kalkınmasında öncelikli 5 gelişme ekseninden biri olarak değerlendirilen sektörün sahip olduğu kaynak ve potansiyeller ile bunların ekonomiye kazandırılmasına yönelik stratejilerin geliştirildiği Turizm Master Planları il ölçeğinde hazırlanmıştır.

Bu çalışmalarda Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin turizm sektöründe sahip olduğu değerler tür ve mekân bazında incelenmiş, ulusal öncelik ve stratejiler doğrultusunda bu değerlerin bölgesel kalkınmaya olan katkıları incelenmiştir.

[56] Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü web sitesi, 2634 Sayılı "Turizmi Teşvik Kanunu" ve "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Turizm Merkezlerinin Belirlenmesine ve İlanına İlişkin Yönetmelik"ten derlenmiştir.

TASLAK

Hatay

Tarihi, kültürel mirası ve iklimi ile turizmde önemli bir potansiyele sahip olan ve Kültür ve Turizm Bakanlığının 81 İl içinde "Marka Kent" olmaya aday gösterdiği 15 il arasında yer alan Hatay ilinin turizm sektöründen alacağı payın artırılması ve bu amaç doğrultusunda Hatay iline yatırım yapmak isteyen kişi ve kuruluşlar için bir yol haritası oluşturması amacıyla;

- Kentin potansiyelini ve kıyaslamalı rekabet üstünlüklerini,
- Konaklama ve altyapıya ilişkin eksiklikleri ve çözümlerini,
- Teknoloji ve girişimciliği,
- Özgün destinasyon tasarımlarını
- Etkin bir reklam ve tanıtım stratejisini

ön plana çıkaran Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı; Hatay Valiliği, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü koordinasyonunda hazırlanmıştır. Planla topyekün, entegre bir anlayışla Hatay ili turizm sektörünün dönüşümünün sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu eylem planıyla Hatay ilinin 2023 yılı itibarıyla;

- 13.500 yatak kapasitesine
- 1 milyon yerli ve yabancı ziyaretçi sayısına
- Yaklaşık 600 milyon dolar turizm gelirine
- İşsizlikte 5 puan ilave düşüşe

ulaşarak, Türkiye'nin 5. büyük turizm merkezi olması hedeflenmektedir.

Tablo 83. Hatay Turizm Projeksiyonları

Kapasite ve Performans Kriterleri	2010	2015	2023
Ziyaretçi Sayısı (Kişi)	356.853	560.629	1.000.000
Yatak Kapasitesi	2.766	8.820	13.505
Konaklama Süresi	1,80	2,00	3,00
Yıllık Turizm Geliri (Milyon $)	118	214	564
Turizm Sektöründe İstihdam Edilen Kişi Sayısı	5.312	9.505	23.010

Kaynak: Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012

Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planında yer alan 5 adet Arz ve 3 adet Talep Stratejilerinde, 35 hedef ve bu hedeflere ulaşmak için 145 tedbir bulunmaktadır. Bu tedbirlerin uygulanması ile birlikte Hatay iline gelen yerli ve yabancı ziyaretçi sayısının 2015 yılında 560 bine, 2023 yılında ise 1 milyon kişiye ulaşması; yatak kapasitesinin özel sektör yatırımları ile 2015 yılında 8.820'ye, 2023 yılında ise 13.500'e ulaşması; yıllık turizm gelirinin 2015 yılında 214 milyon dolara, 2023 yılında ise 564 milyon dolara ulaşması ve turizm sektöründe istihdam edilen kişi sayısının 2015 yılında 9.500'e 2023 yılında ise 23 bine ulaşması öngörülmektedir.

Hatay ili turizm gelirlerini, ilin önde gelen turizm varlıkları ve ilde konaklama süresini artırmak amacıyla tur operatörlerine yönelik turizm güzergâhları belirlenmiştir. Hatay ili turizm varlıkları ve bölge illeriyle entegre tur güzergâhları aşağıda yer almaktadır.

TASLAK

Tablo 84. Hatay İli Turizm Varlıkları

Sıra	Tarih, Kültür Ve İnanç Varlıkları
1	Aççana Höyüğü
2	Antakya Kalesi
3	Antakya Katolik Kilisesi
4	Antakya Musevi Havrası
5	Antakya Ortodoks Kilisesi
6	Antakya Protestan Kilisesi
7	Bakras Kalesi
8	Barlaam Manastırı
9	Beşikli Mağara
10	Beyazıt Bestami Makamı
11	Habib-İ Neccar Camii
12	Hatay Arkeoloji Müzesi
13	Hatay Devleti Müzesi
14	Hz. Hızır Makamı
15	İssos Harabeleri
16	Kanuni Sultan Süleyman Kervansarayı
17	Koz Kalesi
18	Kurşunlu Han
19	Musa Ağacı
20	Payas Kalesi
21	Saint Pierre Kilisesi
22	Saint Simon Manastırı
23	Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi
24	Şeyh Ahmet Kuseyri Camii
25	Titus Tüneli
26	Ulu Camii
27	Vakıflıköy

Sıra	Termal Turizm Varlıkları
1	Reyhanlı Kaplıcaları (Hamamat)
2	Erzin Başlamış Kaplıcaları
3	Alaattin Köyü Termal Suyu
4	Kisecik Köyü Şifalı Suyu

Sıra	Gurme Turizm Varlıkları
1	Humus
2	Zahter
3	Kâğıt-Tepsi Kebabı
4	Aşur
5	Maklube
6	Haytalı
7	Tuzda Tavuk
8	Belen Tava
9	Künefe
10	Ceviz Reçeli
11	Nar Ekşisi
12	Peynir
13	Muammara

Sıra	Yayla Ve Turizmi Alanları
1	Alan Yaylası (Kırıkhan)
2	Atik Yaylası
3	Güzelyayla (Soğukoluk)
4	Çataloluk Yaylası
5	Dörtyol (Çökek) Yaylası
6	Erzin Karıncalı
7	Teknepınar (Batıayaz)
8	Harbiye Şelaleleri
9	Şenköy

Sıra	Deniz Turizmi Alanları
1	Arsuz
2	Burnaz Plajı
3	Çevlik
4	Payas Plajı
5	Yayladağı Sahilleri (Dalış Turizmi)

Kaynak: Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012

Tablo 85. Hatay İli Tur Güzergâhları

Hatay Tur Güzergâhı		
I. Gün	II. Gün	III. Gün
St. Pierre Kilisesi	St.Simon Manastırı	Koz Kalesi
Habib-i Neccar Camii	Titus Tüneli, Beşikli Mağara ve Hızır Makamı	Barlaam Manastırı
Hatay Arkeoloji Müzesi	Vakıflı Köyü	Ulu Cami
Eski Antakya evleri	Hıdırbey Köyü ve Musa Ağacı	Uzun Çarşı - Hatay ürünleri alışverişi
Ortodoks, Protestan ve Katolik kiliseleri	Batıayaz	Türkiye'nin en güney noktası olan Yayladağı Topraktutan Köyü
Musevi Havrası	Harbiye	Şenköy
IV.Gün	V. Gün	VI.Gün
Bakras Kalesi	Gölbaşı ve dağ ceylanları	İskenderun
Aççana Höyüğü	Beyazit Bestami Makamı	Payas Kalesi
Hamamat Kaplıcaları	Kanuni Sultan Süleyman Kervansarayı	Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi
	Güzelyayla	Issos Antik Kenti
	Arsuz	Erzin Kaplıcaları
Yurt İçi Tur Güzergâhı		
I. Gün - Hatay	II. Gün - Hatay	III. Gün - Osmaniye & Kahramanmaraş
St. Pierre Kilisesi	Hıdırbey Köyü ve Musa Ağacı	Karatepe Açıkhava Müzesi
Habib-i Neccar Camii	Vakıflı Köyü	Kastabala Ören Yeri
Hatay Arkeoloji Müzesi	Titus Tüneli ve Beşikli Mağara	Ehsab-ı Kehf
Harbiye	Hızır Makamı	Kahramanmaraş merkez
Ortodoks, Protestan ve Katolik kiliseleri	Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi	
Musevi Havrası	Payas Kalesi	
Uzun Çarşı - Hatay ürünleri alışverişi	Issos Antik Kenti	
IV.Gün - Gaziantep	V. Gün - Gaziantep & Şanlıurfa	VI.Gün - Şanlıurfa
Gaziantep merkez	Zeugma	Göbeklitepe
Dülük Antik Kenti	Birecik & Halfeti	Harran
Yavuzeli	Şanlıurfa merkez	Bozova
Rumkale		Şanlıurfa merkez

Kaynak: Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012

Kahramanmaraş

İpek ve Baharat yollarının üzerinde kurulmuş Kahramanmaraş ilinin turizm potansiyelini etkin olarak kullanmak, turizmden aldığı payı arttırmak, konaklama kapasitesini geliştirip altyapı eksikliklerini gidermek ve tanıtımını sağlamak amacı ile Kahramanmaraş İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır.

Tablo 86. Kahramanmaraş Turizm Projeksiyonları

Turizm Göstergesi	2012	2015	2023
Ziyaretçi Sayısı (Kişi)	102.141	135.949	333.702
Yıllık Turizm Geliri (Milyon $)	23	34	104
Turizm Sektöründe İstihdam Edilen Kişi Sayısı	1.023	2.227	17.297

Kaynak: Kahramanmaraş İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012

Kahramanmaraş İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planında 5 eksen altında 17 hedef ve bu hedeflere ulaşmak için 74 tedbir bulunmaktadır. Bu tedbirlerin uygulanması ile birlikte ziyaretçi sayısı 2015 yılında 136 bine ve 2023 yılında 333 bine; yıllık turizm geliri 2015 yılında 34 milyon dolara ve 2023 yılında 104 milyon dolara; turizm sektöründe istihdam edilen kişi sayısı ise 2015 yılında 2.200 ve 2023 yılında 17 bin kişiye ulaşması hedeflenmektedir.

Kahramanmaraş ilinde yer alan turizm varlıkları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 87. Kahramanmaraş İli Yerel Turizm Varlıkları

Kültür Turizmi	Gurme Turizmi	İnanç Turizmi
Arasa Camisi	Acem Pilavı	Abdulhamid Han Cami
Çukur Hamamı	Ekşili Aya Sulusu	Acemli Camisi
Dedeler Konağı	Ekşili Çorba	Afşin Eshab-ı Kehf Külliyesi
Kapalı Çarşı	İçli Köfte	Alaüddevle Türbesi
Katiphan	Maraş Dövme Dondurma	Derdiment Dede Türbesi
Kocabaş Konağı	Maraş Kebabı	Elbistan Himmet Baba Cami
Mahmut Arif Paşa Konağı	Maraş Pul Biberi	Elbistan Karahöyük
Saraçhane Çarşısı	Maraş Tarhanası	Elbistan Ulu Cami
Süleymanlı Aslanlı Çeşme	Mumbar Dolması	Hatuniye Cami ve Türbesi
Süleymanlı Kanlı Köprü	Salep	İklime Hatun Mescidi ve Türbesi
Tarihi Ceyhan Köprüsü	Şıracılık+ Kabarcık Üzümü	Malik Bin Eşter Türbesi
Taşhan	Tarhana Çorbası	Taş Medrese
	Yanyana (Eliböğründe)	Ulu Cami
		Yum Baba Türbesi

Doğa Turizmi
Başkonuş Yaylası
Beyoğlu Kasabası Gavur Gölü
Çimendağı-Uludaz
Döngel Mağaraları ve Şelalesi
Fırnız Vadisi
Kapıça Tabiat Parkı
Körsulu Vadisi
Menzelet Baraj Gölü ve Ali Kayası
Savruk Mağarası ve Şelalesi
Tekir Yeşilgöz Obruğu
Yavşan Tabiat Parkı Yaylası

Mozaikler
Germanicia Antik Kenti

Sağlık / Şifa Turizmi
Ekinözü İçmeleri
Ilıca Kaplıcası

Milli Mücadele Turizmi
Kahramanmaraş Kalesi
Kahramanmaraş Müzesi
Kurtuluş Anıtı
Kurtuluş Müzesi
Sütçü İmam Anıt Mezarı

Kaynak: Kahramanmaraş İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012

Osmaniye

Mevcut durumda katma değer ve istihdam olanakları açısından turizm sektöründe önemli bir yere sahip olmayan Osmaniye ili, ulaşım eksenleri üzerindeki avantajlı konumunun kullanılması ve doğru stratejilerin takip edilmesi ile turizmde olumlu sonuçların alınabileceği bir il konumundadır.[57] Bu doğrultuda hazırlanan Osmaniye İli Turizm Stratejisi ve Eylem Planında, 5 eksen 22 hedef ve bu hedeflere ulaşmak için 59 tedbir bulunmaktadır. Bu tedbirlerin uygulanması ile birlikte ziyaretçi sayısının 2015 yılında 68 bine, 2023 yılında 130 bine; yatak kapasitesinin 2015 yılında 2 bine, 2023 yılında 3.884'e; turizm sektöründe istihdam edilen kişi sayısının 2015 yılında 2 bine, 2023 yılında

[57] Osmaniye İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı

4.849'a ve yıllık turizm gelirlerinin ise 2015 yılında 20 milyon dolara, 2023 yılında ise 76 milyon dolara yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Tablo 88. Osmaniye Turizm Projeksiyonları

Kapasite ve Performans Kriterleri	2010	2015	2023
Ziyaretçi Sayısı (kişi)	47.417	68.254	130.411
Yatak Kapasitesi	1.311	1.979	3.884
Yerli Ziyaretçi Konaklama Süresi	1,3	1,5	2,0
Yabancı Ziyaretçi Konaklama Süresi	2,0	2,2	3,3
Yıllık Turizm Geliri (Milyon $)	5,7	20,0	76,6
Turizm Sektöründe İstihdam Edilen Kişi Sayısı	1.308	2.031	4.849

Kaynak: Osmaniye İli Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012

Osmaniye ili turizm varlıkları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 89. Osmaniye İli Turizm Varlıkları

Sıra	Kaleler
1	Karatepe-Aslantaş Geç Hitit Kalesi
2	Toprakkale Kalesi
3	Hemite (Amuda) Kalesi
4	Harun Reşit Kalesi
5	Kaypak (Savranda) Kalesi
6	Çardak Kalesi
7	Aşılı Kalesi
8	Çem Kalesi
9	Bahçe Kalesi
10	Babaoğlan Kalesi
11	Gebeli (Kötü) Kalesi
12	Esenli Kalesi
13	Domuztepe Kalesi
14	Değirmendere Kalesi
15	Heçkeren Kalesi
16	Karafrenk Kalesi
17	Kalkan Kalesi
18	Kum Kalesi
19	Kurt Kalesi
20	Mitisin Kalesi
21	Kürek Kalesi

Sıra	Doğal Turizm Varlıkları
1	Karatepe-Aslantaş Milli Parkı
2	Şarlak Şelalesi
3	Karaçay Şelalesi
4	Çiftmazı Mesire Alanı
5	Kalecik Barajı
6	Yarpuz Yaylası, Suyun Gözü
7	Kırmıtlı Kuş Cenneti

Sıra	Yaylalar
1	Zorkun-Olukbaşı-Ürün Yaylaları
2	Sumbas-Bağdaş Yaylası
3	Kadirli-Maksutoğlu Yaylası
4	Kadirli-Beyoğlu-Savrungözü-Dokurcun ve Çığşar Yaylaları
5	Hasanbeyli-Almanpınarı Yaylası

Sıra	Camiler
1	Kadirli Alacami
2	Ağcabey Cami
3	Envar-ül Hamit Cami

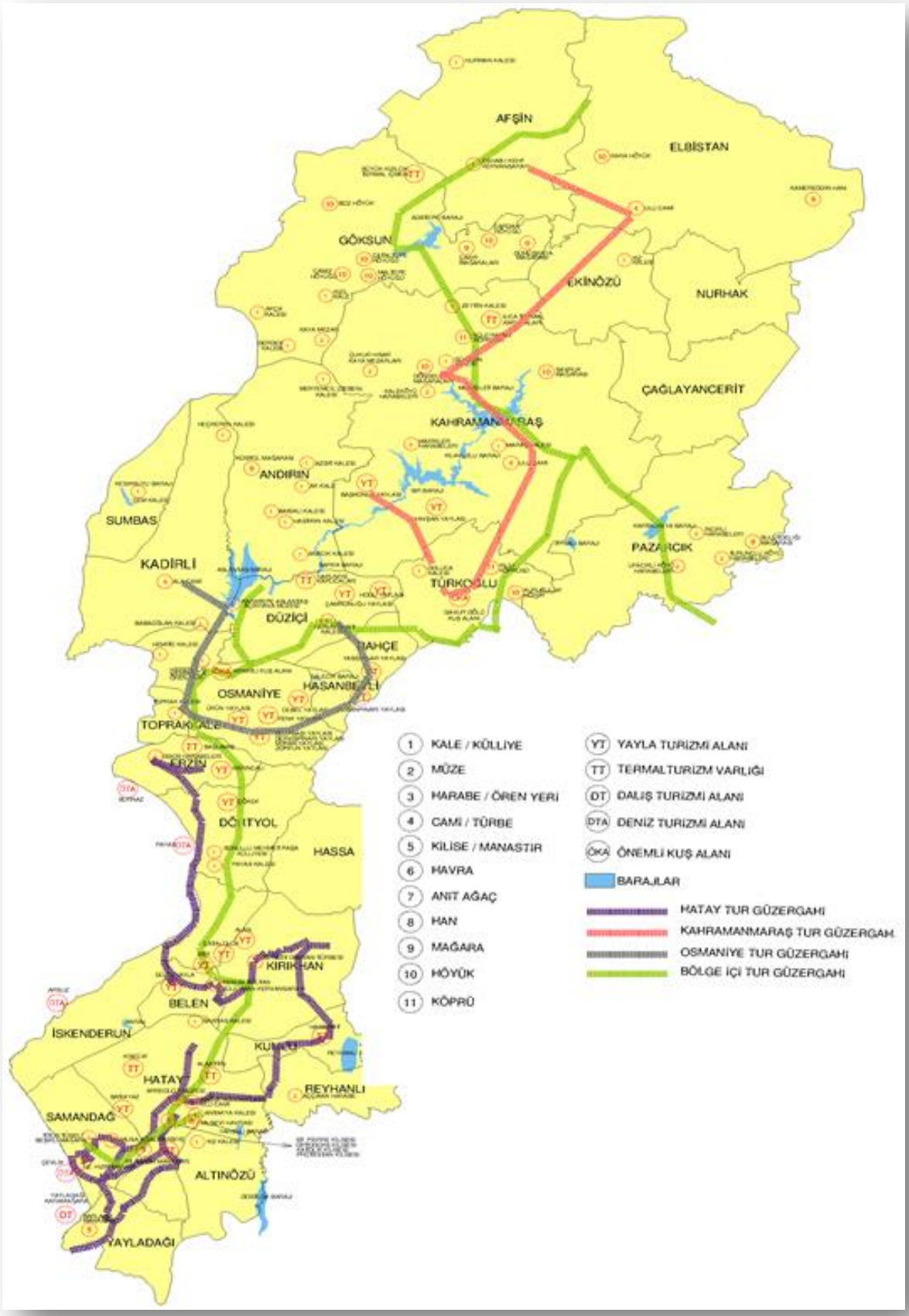
Sıra	Termal Turizm Varlıkları
1	Haruniye Kaplıcaları
2	Kokar Kaplıcaları

Sıra	Müzeler ve Ören Yerleri
1	Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi
2	Bodrumkale-Kastabala Şehri

Kaynak: Osmaniye İli Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012

Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri Turizm Stratejisi ve Eylem Planlarında yer alan turizm varlıkları ve tur güzergâhları doğrultusunda TR63 Bölgesi Turizm Varlıkları haritası (Harita 10) hazırlanmış ve bölge içinde yer alan önemli turizm varlıkları türlerine göre haritaya işlenmiştir.

Harita 10. TR63 Bölgesi Turizm Varlıkları

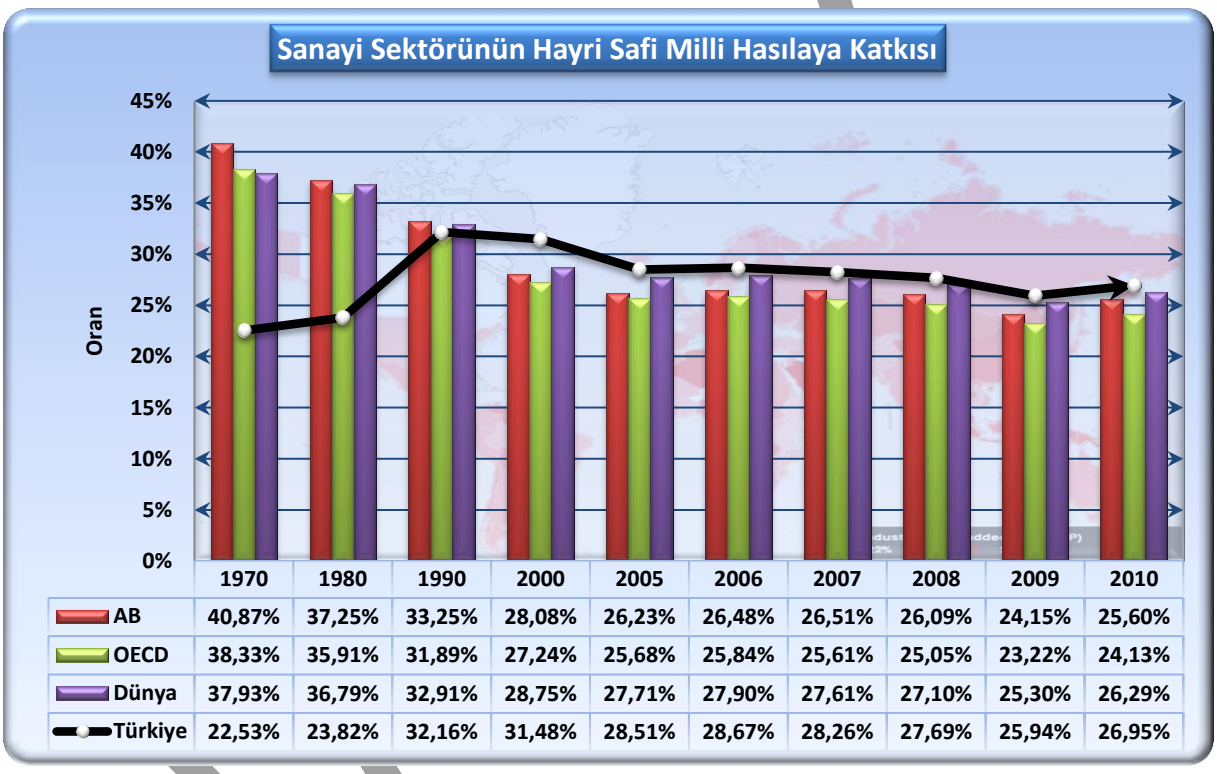
Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

10. SANAYİ

Sürdürülebilir kalkınma hedefine erişebilmek için devletlerin beşeri, sosyal, ekonomik, mekânsal ve kültürel değer ve kaynaklarını toplu olarak harekete geçirmesi gerekmektedir. Kalkınmanın farklı boyutlarını temsil eden bu parametrelerden biri olan ekonomi, diğer boyutlara altlık oluşturması sebebiyle öne çıkmaktadır. Sanayi ise, son birkaç yüzyıldır genel olarak ekonomilerin temelini oluşturma ve ekonominin lokomotifi olma görevini tarım sektöründen devralarak, devletlerin kalkınma politikalarında öncelikli sektörlerden biri haline gelmiştir.

Dünya üzerinde büyümekte olan ekonomilerin sektörel yapısına bakıldığında, sanayi sektörünün büyüme rakamlarındaki etkisinin ciddi seviyelerde olduğu görülmektedir.

Şekil 26. Sanayi Sektörünün Gayri Safi Milli Hasılaya Katkısı

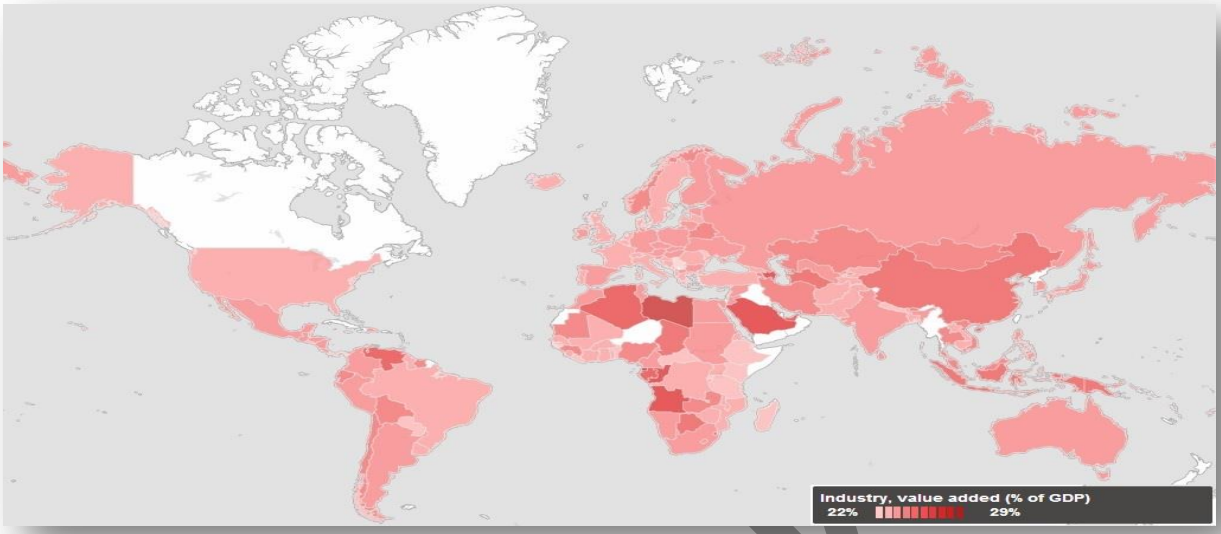
	1970	1980	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
AB	40,87%	37,25%	33,25%	28,08%	26,23%	26,48%	26,51%	26,09%	24,15%	25,60%
OECD	38,33%	35,91%	31,89%	27,24%	25,68%	25,84%	25,61%	25,05%	23,22%	24,13%
Dünya	37,93%	36,79%	32,91%	28,75%	27,71%	27,90%	27,61%	27,10%	25,30%	26,29%
Türkiye	22,53%	23,82%	32,16%	31,48%	28,51%	28,67%	28,26%	27,69%	25,94%	26,95%

Kaynak: Industry, value added (% of GDP),Dünya Bankası,2013, Link: http://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS/countries/1W?display=map, Erişim Tarihi: 25.06.2013

1970 yılından 2010'a kadar olan 40 yıllık periyot içinde, sanayi sektörünün gayri safi milli hasılaya katkısı oran olarak incelendiğinde, Türkiye'de bu oranın % 22,53'ten, % 26,95'e çıkmış olduğu tespit edilmektedir. 1970 yılında, AB, OECD ve Dünyaya ait verilerin, Türkiye'deki orandan bir hayli yüksek olmasına rağmen, 2010 yılına gelindiğinde, Türkiye'de sanayi sektörünün, gayri safi milli hasılaya katkısının, AB, OECD ve Dünya rakamlarını geride bıraktığı ortaya çıkmaktadır.

Dünya Bankası verilerine göre renklendirilen dünya haritası incelendiğinde, Türkiye sanayisinin gayri safi yurtiçi hasılaya katkısının, gelişmiş ülkelerdeki ortalamayı yakalamış olduğu görsel açıdan da görülmektedir. Bununla beraber, söz konusu kaynakta sanayi verilerine madencilik verileri de dâhil edilmiştir. Bu nedenle, Suudi Arabistan, Venezüella ve Libya gibi petrol ve doğalgaz benzeri yer altı zenginliklerine sahip olan ülkelerin sanayilerinin, gayri safi yurtiçi hasılaya katkısı daha yüksek çıkmaktadır.

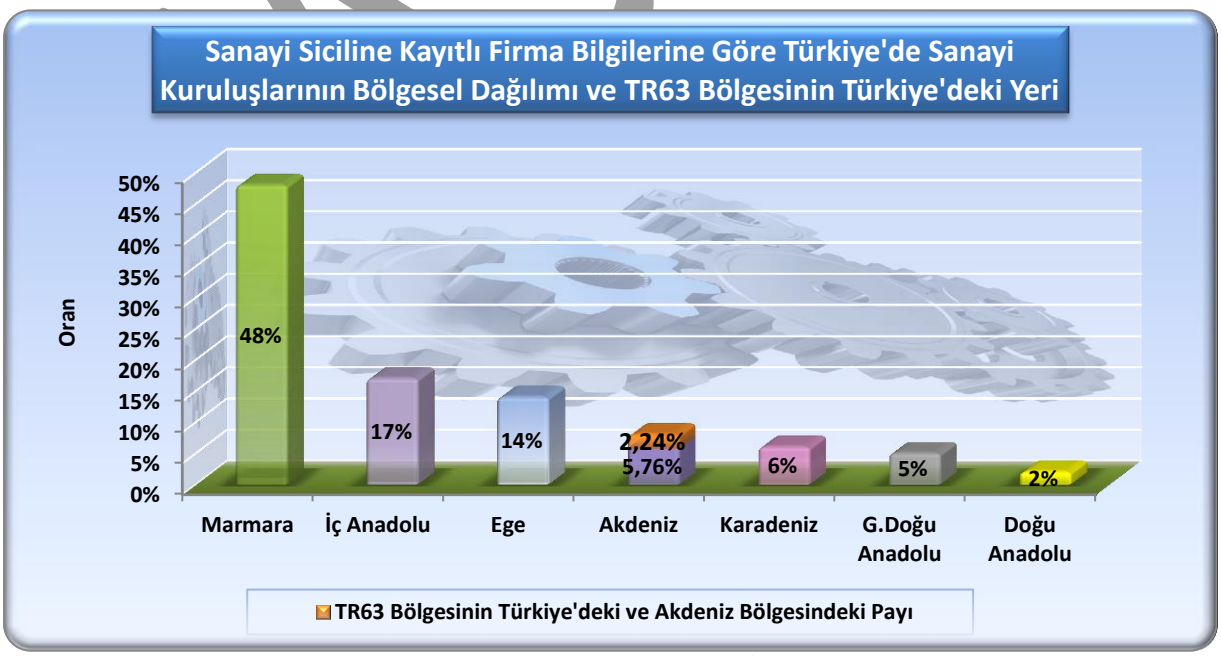
Harita 11. Dünya Üzerinde Sanayi Sektörünün Gayri Safi Milli Hasılaya Katkısı (%)

Kaynak: Industry, value added (% of GDP), Dünya Bankası, 2013, Link: http://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS/countries/1W?display=map, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Türkiye'de sanayi sektörü, ekonomik büyümenin lokomotifi durumundadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin vizyon olarak ortaya koymuş olduğu 2023 hedeflerine erişebilmesi ve dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girebilmesi için, sanayi sektörünün ulusal çapta olduğu kadar, bölgesel çapta da önemi bulunmaktadır. Bu nedenle, her bir Düzey 2 bölgesinin ulusal sanayi politikalarına altlık oluşturacak şekilde, sanayi hedeflerini belirlemesi ve bu hedefler doğrultusunda mevcut sanayi altyapısını geliştirmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, öncelikli olarak TR63 Bölgesinin mevcut durumda ülke sanayisine yaptığı katkının analiz edilmesinde fayda vardır.

Şekil 27. Sanayi Kuruluşlarının Bölgesel Dağılımı ve TR63 Bölgesinin Türkiye'deki Yeri[58]

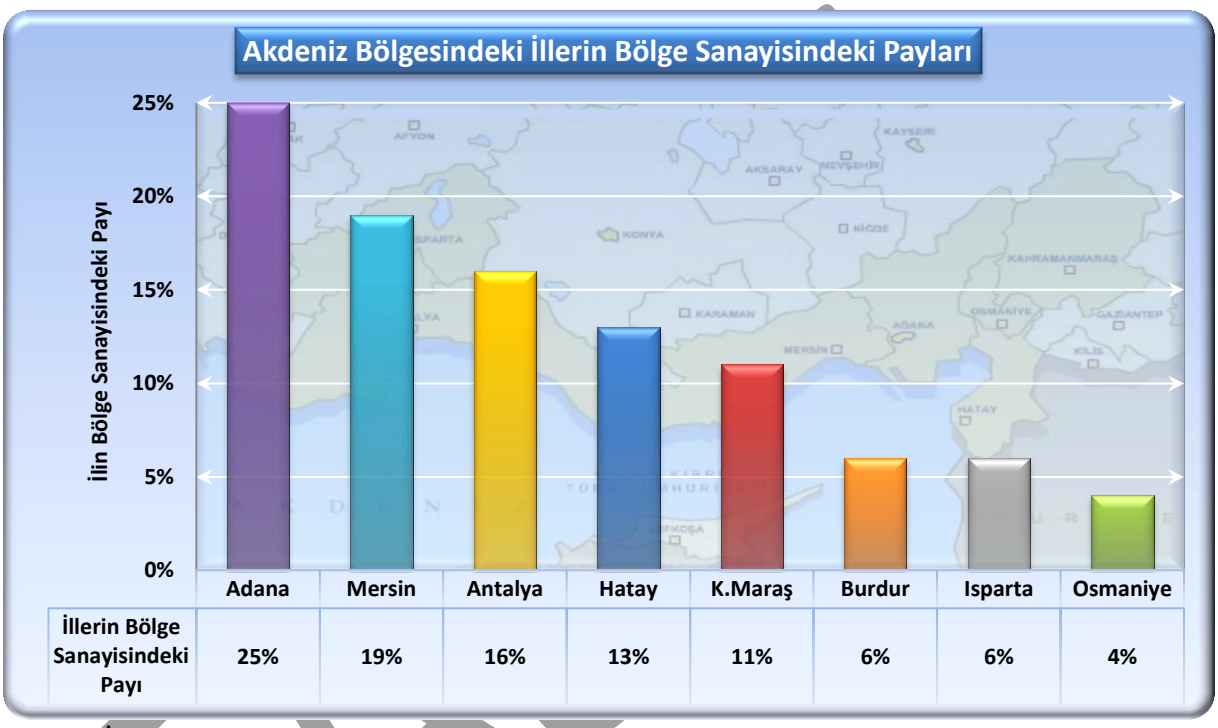

Kaynak: 81 İl Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012[59]

[58] Grafik sanayi siciline kayıtlı firma bilgilerine göre oluşturulmuştur.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2012 yılında yayınlamış olduğu 81 İl Durum Raporu'nda yer alan, Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesindeki sanayi işletmelerinin dağılımı incelendiğinde, bu işletmelerin hemen hemen yarısının Marmara Bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir. TR63 Bölgesinin yer aldığı Akdeniz Bölgesi ise, % 8'lik bir pay ile bu sıralamada 4. sırada yer almaktadır. Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinden oluşan TR63 Bölgesi ise bu % 8'lik payın 2,4 puanlık kısmını oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile yapılan hesaplamalar neticesinde Türkiye'deki sanayi işletmelerinin % 2,24'ünün TR63 Bölgesinde bulunduğunu tespit edilmektedir. Bu tablo, diğer pek çok göstergede olduğu gibi, Marmara Bölgesi'nin sanayi işletmeleri açısından da Türkiye'deki ağırlığını kanıtlamakta ve gelişmişlik açısından bölgeler arası farkı gözler önüne sermektedir.

Şekil 28. Akdeniz Bölgesindeki İllerin Bölge Sanayisindeki Payları

Kaynak: 81 İl Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

Akdeniz Bölgesindeki illerin bölge sanayisi içindeki payları incelendiğinde, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin sırasıyla Akdeniz Bölgesinde 4., 5. ve 8. sırada yer aldığı görülmektedir. Bununla beraber, Akdeniz Bölgesi sanayisinin ¼'üne ve tek başına tüm Türkiye'de yer alan sanayi işletmelerin % 2'sine sahip olan Adana ili ile TR63 Bölgesindeki tüm illerin sınırının bulunması, Bölgenin bu avantajı daha iyi değerlendirmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Bu nedenle, sanayi alanında Adana ili ile TR63 Bölgesindeki illerin yapacağı işbirliği, hem Bölge illerinin lehine sonuçlanacak, hem de başka alanlarda yapılacak işbirlikleri için bir altlık oluşturabilecektir.

TR63 Bölgesinin sanayi dokusunun daha yakından incelenebilmesi için mevcut sanayi kuruluşlarının sektörel dağılımının irdelenmesi gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan Tablo 90, sanayi siciline kayıtlı firma bilgilerine göre TR63 Bölgesinin sanayi yapısını ve il bazında öne çıkan sektörleri göstermektedir.

[59] İlgili kaynakta bulunan veriler, Bakanlar Kurulu'nun 22 Eylül 2002 tarih ve 2002/4720 sayılı kararı ile Resmi Gazetede yayımlanan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına uygun olmadığı için, olduğu hali ile ele alınmış ve kaynakta var olan 7 coğrafi bölge üzerinden TR63 bölgesinin payı elde edilmiştir.

Tablo 90. TR63 Bölgesinin Sanayi Dokusu

- Gıda Ürünleri İmalatı
- Hatay % 33, Osmaniye % 32, Kahramanmaraş % 25
- Tekstil Ürünleri İmalatı
- Kahramanmaraş % 24, Osmaniye % 8, Hatay % 5
- Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine teçhizatı hariç)
- Kahramanmaraş % 13, Osmaniye % 8, Hatay % 4
- Ana Metal Sanayi
- Hatay % 7, Osmaniye % 7, Kahramanmaraş % 5
- Diğer Madencilik ve Taşocakçılığı
- Osmaniye % 7, Kahramanmaraş % 6, Hatay % 5
- Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı
- Kahramanmaraş % 6, Hatay % 5, Osmaniye % 5
- Kauçuk ve Plastik Ürünleri İmalatı
- Hatay % 7, Osmaniye % 5, Kahramanmaraş % 2
- Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı
- Hatay % 6, Osmaniye % 3, Kahramanmaraş % 2
- Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı
- Hatay % 5, Osmaniye % 3, Kahramanmaraş % 2
- Mobilya İmalatı
- Hatay % 3, Kahramanmaraş % 2, Osmaniye % 2
- Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı
- Osmaniye % 2, Hatay % 1, Kahramanmaraş % 1
- Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya hariç)
- Hatay % 8, Osmaniye % 2
- Giyim Eşyası İmalatı, Kürkün İşlenmesi ve Boyanması
- Kahramanmaraş % 5, Osmaniye % 2
- Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Ürünleri İmalatı
- Osmaniye % 3, Hatay % 2
- Motorlu Kara Taşıtı Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı
- Osmaniye % 3, Hatay % 2
- Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı
- Hatay % 3, Osmaniye % 1
- Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı
- Hatay % 2, Osmaniye % 1
- Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtımı
- Kahramanmaraş % 1, Osmaniye % 1
- İçecek İmalatı
- Hatay % 1, Osmaniye % 1
- Metal Cevherleri Madenciliği
- Hatay % 1, Osmaniye % 1

Kaynak: 81 İl Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

Tablodan görüleceği üzere, TR63 Bölgesindeki her bir ilin sahip olduğu sanayinin en az ¼'ünü gıda ürünleri imalatı oluşturmaktadır. Bununla beraber, Hatay ilinde İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nın 1975 yılından itibaren kademeli olarak üretime geçmesi ile ilde demir-çelik sanayii önem kazanmaya başlamış, gerek istihdam hacmi, gerek yarattığı katma değer açısından, Bölgede imalat sanayinin itici gücü olmuştur. Demir çelikten sonra, Hatay ilinde imalat sanayi, özellikle makine, filtre, tarım araç-gereçleri, ayakkabı-deri işlemeciliği ve mobilya üretiminde gelişmiştir.

Kahramanmaraş ilinde ise gıda ürünleri imalatından sonra, tekstil ürünleri imalatı, fabrikasyon metal ürünleri imalatı (Metal mutfak eşyası) Bölge sanayisi bakımından öne çıkmaktadır. Türkiye iplik üretiminin % 27,4'ünü karşılayan Kahramanmaraş ilinde, tekstil ve konfeksiyon imalatının önemi büyüktür. Bu sektör tek başına il işgücünün yarısından fazlasını istihdam etmesinin yanı sıra, il ihracatının % 86,3'ünü karşılamaktadır. Bununla beraber, sanayinin en önemli girdilerinden biri olan enerji bakımından Kahramanmaraş ilinin, linyit ile çalışan Türkiye'nin en büyük termik santraline sahip olması, il ve TR63 Bölgesi açısından önemli bir avantaj olarak değerlendirilmektedir.

1996 senesinde il olmasından sonra, Osmaniye ilinin tarıma dayalı sanayisi, son yıllarda faaliyete geçen organize sanayi bölgelerinde yapılan yatırımlar ile dönüşmeye ve sağlanan ivme pozitif bir şekilde rakamlara yansımaya başlamıştır. Özellikle demir çelik ve metal sektörü ile ilgili firmaların ilde yatırım yapması ve kurulan fabrikaların üretime geçmesi, Osmaniye ilinin sanayileşmesi yolunda önemli bir kilometre taşı olmuştur. Bununla beraber, 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu ve diğer teşvikler, ilde son yıllarda tekstil sektöründe de gelişme kaydedilmesini ve yeni istihdam kapılarının açılmasını sağlamıştır.[60]

İlçeler bazında TR63 Bölgesi incelendiğinde, sanayi siciline kayıtlı firma bakımından Hatay ilinde, Antakya, İskenderun ve Dörtyol; Osmaniye ilinde, Merkez ilçe, Toprakkale ve Kadirli; Kahramanmaraş ilinde ise Merkez ilçe öne çıkmaktadır.

TR63 Bölgesinde sanayi siciline kayıtlı firmaların istihdamı göz önünde bulundurulduğunda, sırasıyla % 45,3'lük pay ile Kahramanmaraş Merkez ilçenin birinci, % 14,1'lik pay ile Hatay ili İskenderun ilçesinin ikinci, % 10,9'luk pay ile Osmaniye ilinin Toprakkale ilçesinin de üçüncü geldiği görülmektedir.

Bölgede firma başına istihdam sayısı değerlendirildiğinde ise, sırasıyla Toprakkale, Afşin, İskenderun, Kahramanmaraş Merkez, Elbistan, Bahçe ve Türkoğlu ilçelerinde firma başına 50 kişiyi geçen istihdamın gerçekleşmesi, büyük ölçekli firmaların veya emek yoğun sanayilerin bu ilçelerde yoğunlaştığını işaret etmektedir. Bununla beraber, her üç ilde de sanayinin belli ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Hatay ilinde, Erzin, Kumlu ve Yayladağı; Kahramanmaraş ilinde, Andırın, Çağlayancerit, Ekinözü ve Nurhak; Osmaniye ilinde ise Hasanbeyli ilçelerinde sanayi siciline kayıtlı firma sayısının, il geneline oranının % 1'den az olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, ilçeler arası sanayileşme farkını göstermesi açısından değer taşımaktadır.

[60] 81 İl Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

TASLAK

Tablo 91. İlçe Bazında Sanayi Siciline Kayıtlı İşletmeler

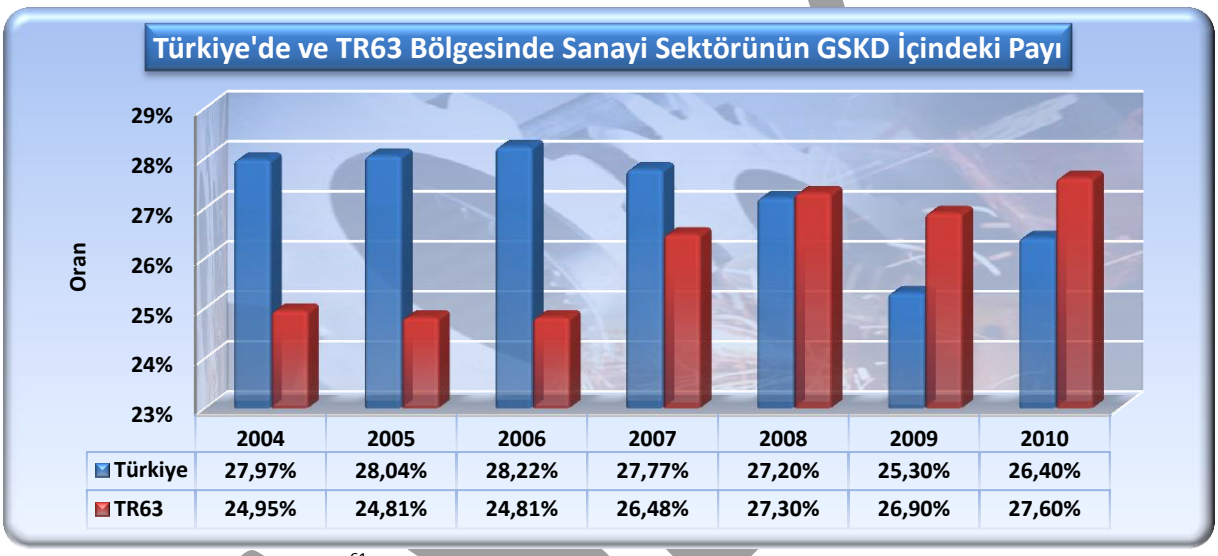
İl	İlçeler	İlçede Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firma Sayısı	İlçede Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firma Sayısının İlde Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firma Sayısına Oranı (%)	İlçede Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firma Sayısının TR63 Bölgesinde Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firma Sayısına Oranı (%)	İlçede Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firmalarda Çalışan İşçi Sayısı (Kişi)	İlçede Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firmalarda Çalışan İşçi Sayısının İlde Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firmalarda Çalışan İşçi Sayısına Oranı (%)	İlçede Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firmalarda Çalışan İşçi Sayısının TR63 Bölgesinde Bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firmalarda Çalışan İşçi Sayısına Oranı (%)	Firma Başına İstihdam Sayısı
Hatay	Antakya	343	44,1%	19,4%	4.831	21,5%	6,5%	14
	Altınözü	26	3,3%	1,5%	117	0,5%	0,2%	5
	Belen	54	6,9%	3,1%	1.391	6,2%	1,9%	26
	Dörtyol	93	12,0%	5,3%	3.912	17,4%	5,2%	42
	Erzin	7	0,9%	0,4%	64	0,3%	0,1%	9
	İskenderun	146	18,8%	8,3%	10.540	47,0%	14,1%	72
	Kırıkhan	48	6,2%	2,7%	811	3,6%	1,1%	17
	Kumlu	5	0,6%	0,3%	44	0,2%	0,1%	9
	Reyhanlı	25	3,2%	1,4%	492	2,2%	0,7%	20
	Samandağ	10	1,3%	0,6%	67	0,3%	0,1%	7
	Hassa	18	2,3%	1,0%	148	0,7%	0,2%	8
	Yayladağı	3	0,4%	0,2%	8	0,0%	0,0%	3
K.Maraş	Afşin	16	2,2%	0,9%	1.259	3,1%	1,7%	79
	Andırın	4	0,5%	0,2%	51	0,1%	0,1%	13
	Çağlayancerit	2	0,3%	0,1%	20	0,0%	0,0%	10
	Ekinözü	1	0,1%	0,1%	44	0,1%	0,1%	44
	Elbistan	33	4,5%	1,9%	1.840	4,5%	2,5%	56
	Göksun	8	1,1%	0,5%	84	0,2%	0,1%	11
	Merkez	589	80,0%	33,4%	33.861	82,7%	45,3%	57
	Nurhak	1	0,1%	0,1%	11	0,0%	0,0%	11
	Pazarcık	30	4,1%	1,7%	1.101	2,7%	1,5%	37
	Türkoğlu	52	7,1%	2,9%	2.685	6,6%	3,6%	52
Osmaniye	Merkez	92	36,8%	5,2%	1.636	14,4%	2,2%	18
	Bahçe	10	4,0%	0,6%	534	4,7%	0,7%	53
	Düziçi	12	4,8%	0,7%	200	1,8%	0,3%	17
	Hasanbeyli	1	0,4%	0,1%	4	0,0%	0,0%	4
	Kadirli	31	12,4%	1,8%	811	7,2%	1,1%	26
	Sumbas	3	1,2%	0,2%	26	0,2%	0,0%	9
	Toprakkale	101	40,4%	5,7%	8.112	71,6%	10,9%	80

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye İl Müdürlüklerinden alınan verilerden derlenmiştir.

Bölge genelinde belirli yörelerde yoğunlaşmış ve bazı sektörlerde rekabetçi yapısı gelişmiş durumda olan sanayi kompozisyonu, sektörel bazda orta ve yüksek teknolojili bir üretim yapısına sahip olsa da, genel olarak düşük ve orta düzey teknolojiye sahiptir. Kalkınma Bakanlığı ve Türkonfed tarafından hazırlanan iki ayrı analiz çalışmasında da TR63 Bölgesi, orta-düşük teknolojili imalat sanayi sektörlerinin yer aldığı bölgeler arasında gösterilmiştir. Bu kapsamda, Bölge'de teknolojik seviyenin geliştirilmesi sadece üretim bantlarının ve ekipmanlarının yenilenmesi olarak değil, aynı zamanda yenilikçi üretim süreçlerinin ve yeni ürün tasarımlarının da Bölge ekonomisine kazandırılacağı yapısal bir gelişme (dönüşüm) olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bölge sanayisinin gelişmişlik seviyesinin anlaşılabilmesi için bazı temel göstergeler bulunmaktadır. Bunlardan biri de sektörün gayri safi katma değeri içindeki yeridir.

Şekil 29. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Sanayi Sektörünün GSKD İçindeki Payı

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Türkiye	27,97%	28,04%	28,22%	27,77%	27,20%	25,30%	26,40%
TR63	24,95%	24,81%	24,81%	26,48%	27,30%	26,90%	27,60%

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar, 2010[61]

Yukarıda verilen şekilden görüleceği üzere, sanayi sektörü Türkiye gayrisafi katma değerine ortalama % 26 civarında katkı sağlamaktadır. TR63 Bölgesinde bulunan sanayi sektörü ise, 2007 yılı itibariyle kaydetmeye başladığı ivme ile 2008 yılında Türkiye ortalamasının üzerinde bir oran yakalamış ve 2010 yılında gayrisafi katma değere katkısı % 27,60 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar, bölge sanayisinin uygun şartlar oluştuğunda ülke ortalamasının üzerinde bir performans ortaya koyabileceğinin açık bir göstergesidir.

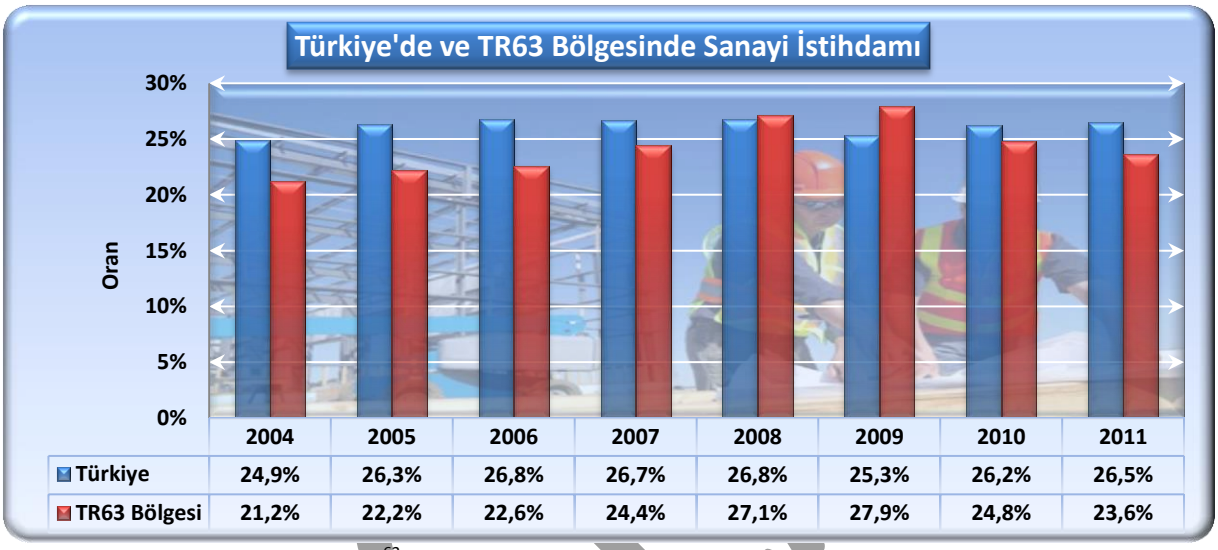
Bölge sanayisinin istihdama katkısını ve genel anlamda Bölge kaynaklarının temel işgücü ihtiyacını karşıladığını gösteren diğer bir gösterge olan sanayi istihdamı verileri, yine bölge sanayisinin potansiyelini göstermesi açısından önemli bir kaynaktır.

2004 – 2011 yılları arasında Türkiye'de sanayinin istihdama olan etkisi incelendiğinde, 2004 yılından küresel ekonomik krizin ortaya çıktığı 2008 yılına kadar sanayi istihdamının % 24,9 seviyesinden % 26,8 seviyesine çıktığı, krizin etkisiyle yaşanan düşüşten sonra, 2011 yılında tekrar % 27 seviyesinin zorlamaya başladığı görülmektedir. 2004 yılında TR63 Bölgesindeki sanayi istihdamının ise, Türkiye ortalamasından % 3,7 puan düşük olduğu görülmektedir. Yıllar içinde bu farkı kapatan TR63 Bölgesi, 2008 yılında Türkiye ortalamasını geçmiş, 2009 yılında ise Türkiye ortalaması ile arasındaki farkı lehine % 1,6 puana çıkarmıştır. Küresel mali krizin etkisini TR63 Bölgesinde göstermeye başlaması ve

[61] Türkiye İstatistik Kurumu resmi web sayfasının Bölgesel Hesaplar bölümünde bulunan "Sektörlerin Gayrisafi Katma Değer İçindeki Payları - İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 2" linkinden elde edilen veriler düzenlenerek grafik elde edilmiştir.

Suriye'de ortaya çıkan siyasi kriz, TR63 Bölgesindeki sanayiyi olumsuz yönde etkilemiş ve bu olumsuzluk sanayi istihdam rakamlarına yansımıştır. Bu nedenle, TR63 Bölgesindeki sanayi istihdamı düşüşe geçmiş ve 2011 yılı itibariyle Türkiye ile TR63 Bölgesinin sanayi istihdamı ortalaması arasındaki fark % 2,9 puan seviyesine çıkmıştır. 2004 yılından başlayarak 2011 yıllına kadar olan süreç, genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, Türkiye sanayi istihdamı ortalaması ile TR63 Bölgesi sanayi istihdamı ortalaması arasındaki farkın % 0,8 puan kapandığı görülmektedir. Bununla beraber, Suriye'deki siyasi belirsizlik ve uluslararası mali krizin etkili olmadığı bazı yıllarda, Bölgenin sanayi istihdamı açısından sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarabildiği ve Türkiye ortalamasının üzerine çıktığı görülmektedir.

Şekil 30. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Sanayi İstihdamı

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye	24,9%	26,3%	26,8%	26,7%	26,8%	25,3%	26,2%	26,5%
TR63 Bölgesi	21,2%	22,2%	22,6%	24,4%	27,1%	27,9%	24,8%	23,6%

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.[62]

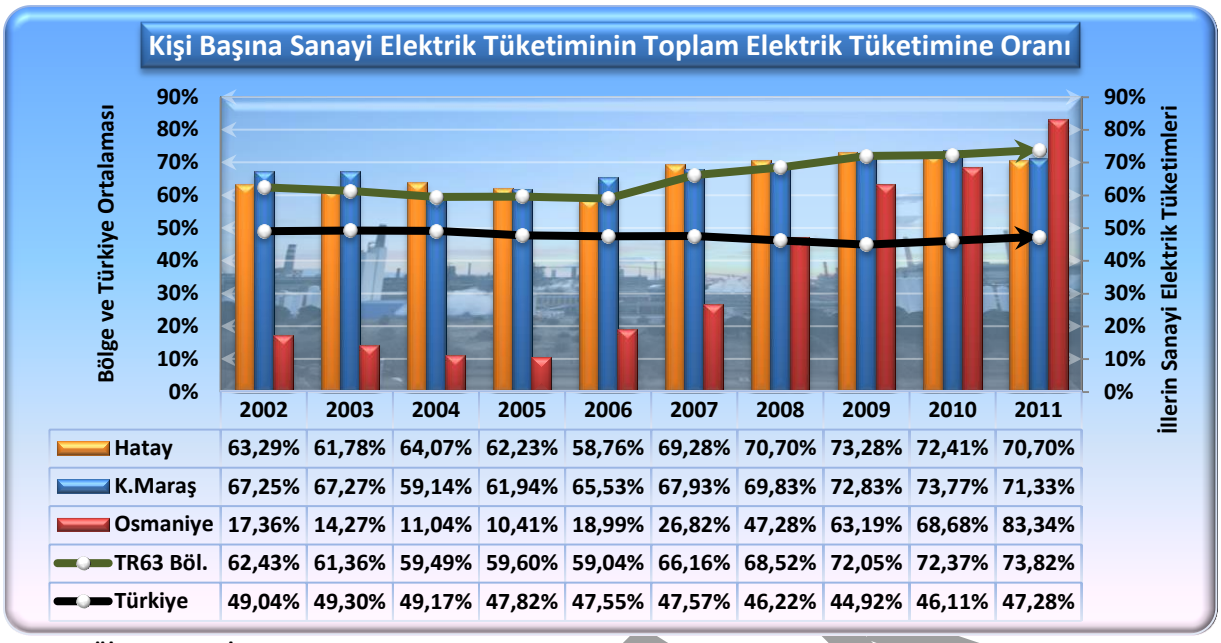
Sanayi sektörünün TR63 Bölgesine sağladığı istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, Hatay ilinde, ana metal sanayinin % 43, gıda ürünleri imalatının % 12; Kahramanmaraş ilinde, tekstil sektörünün % 51, giyim eşyası imalatı, kürkün işlenmesi ve boyanmasının % 13; Osmaniye ilinde, tekstil sektörünün % 25, ana metal sanayinin ise % 20 istihdam sağladığı görülmektedir.[63] Rakamlardan da anlaşılabileceği üzere Osmaniye ili, Hatay ilinde yoğunlaşan ana metal sanayi ve Kahramanmaraş ilinde yoğunlaşan tekstil sektörü istihdamını kendi sınırları içinde buluşturabilmiş ve bölge şartlarından başarılı bir şekilde faydalanılabileceğini göstermiştir.

Bölge sanayisinin gelişmişlik seviyesinin daha iyi anlaşılabilmesini sağlayan diğer bir gösterge de Bölge sanayisinin enerji tüketimidir. TR63 Bölgesindeki sanayi işletmeleri, Türkiye'nin büyük bir kısmında olduğu gibi, ana enerji kaynağı olarak elektrikten faydalanmaktadır. 2002 – 2011 yılları arasında kişi başına sanayi elektrik tüketiminin, toplam elektrik tüketimine oranı incelendiğinde, Türkiye genelinde ortalama 2 puanlık (% 49,04 - % 47,28) bir düşüş olmasına rağmen, TR63 Bölgesinde ortalama 11 puan (% 62,43 - % 73,82) artmıştır. Bununla beraber, TR63 Bölgesindeki tüm illerde Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketiminin arttığı, Osmaniye ilinin Toplam Elektrik Tüketimindeki yüksek miktardaki artışın kök sebebinin sanayi sektöründeki büyüme olduğu açık bir şekilde grafik üzerinde görülmektedir. Osmaniye ilinde 2002 yılına göre sanayi elektrik tüketimi, 2011 yılına gelene kadar yaklaşık olarak 11 kat artmıştır.

[62] Türkiye İstatistik Kurumu resmi web sayfasının İstihdam, İşsizlik ve Ücret menü başlığında yer alan "İşgücü İstatistikleri > Veri > İstatistiksel Tablolar > Hane Halkı İşgücü Anketi Bölgesel Sonuçları > Düzey 2 > İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İktisadi Faaliyet Kolları" linkinden elde edilen veriler düzenlenerek grafik elde edilmiştir.

[63] 81 İl Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

Şekil 31. Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketiminin Toplam Elektrik Tüketimine Oranı

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	63,29%	61,78%	64,07%	62,23%	58,76%	69,28%	70,70%	73,28%	72,41%	70,70%
K.Maraş	67,25%	67,27%	59,14%	61,94%	65,53%	67,93%	69,83%	72,83%	73,77%	71,33%
Osmaniye	17,36%	14,27%	11,04%	10,41%	18,99%	26,82%	47,28%	63,19%	68,68%	83,34%
TR63 Böl.	62,43%	61,36%	59,49%	59,60%	59,04%	66,16%	68,52%	72,05%	72,37%	73,82%
Türkiye	49,04%	49,30%	49,17%	47,82%	47,55%	47,57%	46,22%	44,92%	46,11%	47,28%

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2011

Günümüzde bir bölgedeki sanayi varlığının hacmini ve sektörel rekabet içindeki konumunu ortaya koyan en önemli göstergelerden biri de İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından her yıl hazırlanan 'Türkiye'nin İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu' listesidir.

Tablo 92. TR63 Bölgesinden 2011 Yılı İSO 500 Listesine Giren Kuruluşlar [64]

2011 İSO 500 Listesine Göre TR63 Bölgesindeki Sırası	Kuruluş Adı	İl	2010 İSO 500 Sırası	2011 İSO 500 Sırası
1	İskenderun Demir ve Çelik A.Ş.	Hatay	10 ↑	8
2	Tosçelik Profil ve Sac Endüstrisi A.Ş.	Hatay	28 ↑	25
3	Yolbulan Baştuğ Metalurji Sanayi A.Ş.	Osmaniye	- ↑	39
4	Yazıcı Demir Çelik San. ve Tur. Tic. A.Ş.	Hatay	52 ↑	43
5	Yücel Boru ve Profil Endüstrisi A.Ş.	Hatay	56 ↑	55
6	Nursan Metalurji Endüstrisi A.Ş.	Hatay	58 ↓	61
7	Ekinciler Demir ve Çelik Sanayi A.Ş.	Hatay	85 ↑	70
8	MMK Met. San. Tic. ve Lim. İşlet. A.Ş.	Hatay	318 ↑	78
9	Noksel Çelik Boru Sanayi A.Ş.	Hatay	84 ↓	85
10	Nursan Çelik Sanayi ve Haddecilik A.Ş.	Hatay	96 ↓	134
11	Tosyalı Demir Çelik Sanayi A.Ş.	Hatay	132 ↓	151
12	Baştuğ Çelik Sanayi A.Ş.	Hatay	285 ↑	191
13	İlhanlar Had. Boru Prof. ve Teks. San. Ltd. Şti.	Hatay	222 ↑	194
14	Matesa Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	248 ↓	284
15	Kipaş Mensucat İşletmeleri A.Ş.	Kahramanmaraş	286 ↓	293
16	Mem Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	278 ↓	311
17	Erdem Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	358 ↓	369
18	KÇS K.Maraş Çimento Beton San. ve Maden. İşlet. A.Ş.	Kahramanmaraş	403 ↑	381
19	Kipaş Denim İşletmeleri A.Ş.	Kahramanmaraş	351 ↓	394
20	Koç Haddecilik, Teks. İnş. San. ve Tic. A.Ş.	Hatay	- ↑	472
21	Yolbulan Metal San. ve Tic. A.Ş.	Hatay	262 ↓	485
	İskur Tekstil Enerji Tic. ve San. A.Ş.	Kahramanmaraş	499	-

Kaynak: Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu İSO 500 Raporunun Sonuçları, İstanbul Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.iso.org.tr/tr/web/besyuzbuyuk/turkiye-nin-500-buyuk-sanayi-kurulusu--iso-500-raporunun-sonuclari.html, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[64] İskur Tekstil Enerji Tic. ve San. A.Ş. 2010 yılında ISO'nun İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu' listesinde 499. sırada yer almıştır.

En son 2011 yılında hazırlanan İSO 500 listesine TR63 Bölgesinden 21 adet kuruluş girmeyi başarmıştır. 2011 yılı İSO 500 listesi, 2010 yılı İSO 500 listesi ile karşılaştırıldığında, TR63 Bölgesinden listeye girmeyi başaran kuruluş sayısının 20'den 21'e çıktığı, 2010 yılı listesinde bulunmayan iki adet kuruluşun 2011 listesinde yer aldığı görülmektedir. Bununla beraber, 2010 yılı listesinde yer almasına rağmen, 1 adet kuruluşun 2011 yılı listesine girememiştir. 2011 yılı listesinde bulunan 21 adet TR63 Bölgesi kuruluşundan 11 tanesi, bir önceki yıla göre, listede üst sıralara tırmanırken, geriye kalan 10 adet kuruluş ise 2011 listesinde bir miktar arka sıralara düşmüştür.

Şekil 32. TR63 Bölgesinden İSO 500 Listesine Giren Kuruluşların İl Bazında Dağılımı[65]

Kaynak: 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (Geçmiş Yıllar), İstanbul Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.iso.org.tr/tr/web/statiksayfalar/besyuz_buyuk_gecmis_yillar.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013

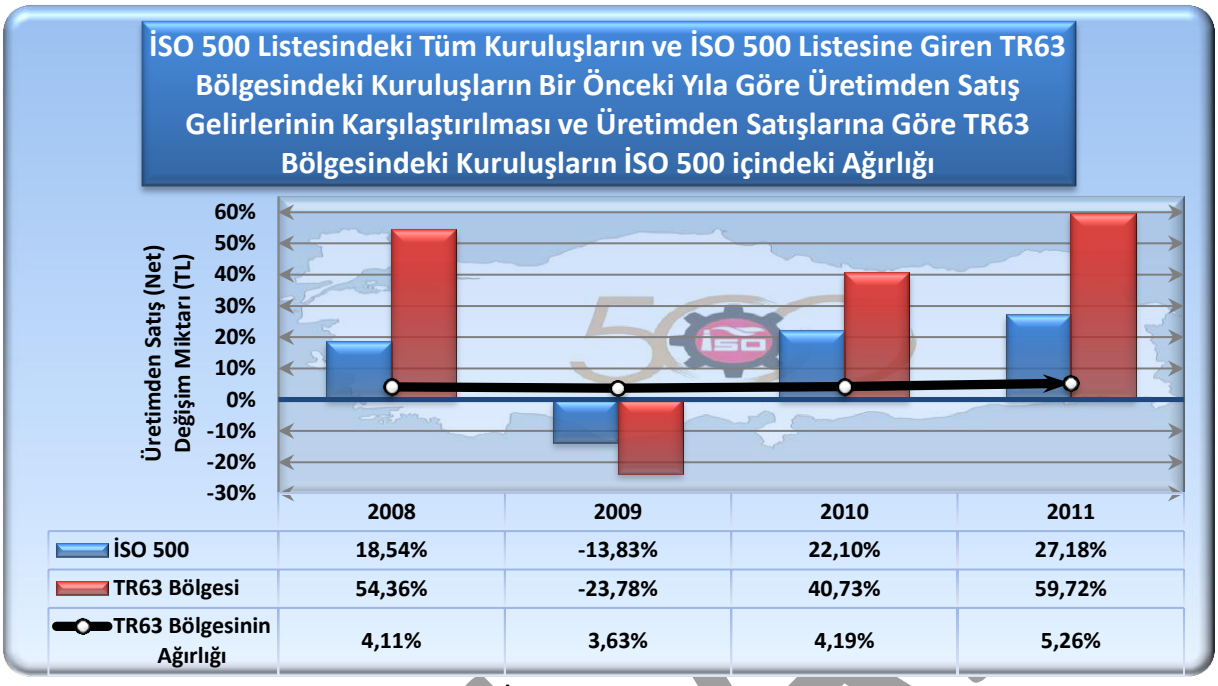
Ortalama 5 yıllık periyotlar halinde geçtiğimiz son 15 yıl incelendiğinde, 1997 yılında Türkiye'nin İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu listesine TR63 Bölgesinden giren 5 adet kuruluşun, 2002 yılında 12'ye, 2007 yılında 15'e, 2011 yılında ise 21'e çıktığı ve Bölge içinde sanayi hacminin hızla yükselmekte olduğu ortaya çıkmaktadır. Bölge içinde Hatay ilinin yıllar itibariyle İSO 500 listesinde yer alan kuruluş sayısı açısından sahip olduğu potansiyeli pekiştirerek, Kahramanmaraş ili ile olan farkı artırmış olduğu görülmektedir. Bununla beraber, Osmaniye ili ise 2011 yılı ile beraber, Türkiye'nin ilk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu listesine 1 adet kuruluş ile girmeyi başarmıştır. Tablo 92'den görüleceği üzere, bu kuruluş listenin üst sıralarından ilk girişini yaparak, net satış hacminin büyüklüğünü ortaya koymuştur.

İSO tarafından her yıl hazırlanan Türkiye'nin İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu listesine giren TR63 Bölgesi lokasyonlu kuruluşların, tüm listedeki kuruluşlar ile üretimden net satış göstergesi bakımından karşılaştırması yapıldığında, TR63 Bölgesindeki sanayinin İSO 500 listesinde de ağırlığını artırmakta olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bir önceki yılına göre, 2008 yılından 2011 yılına kadar olan yıllar üretimden net satış rakamları üzerinden karşılaştırıldığında, TR63 Bölgesinden İSO 500 listesine giren kuruluşların, tüm listedeki kuruluşların ortalama performansına göre ortalama iki kat daha fazla satış miktarına ulaştığı görülmektedir. Bu performans neticesinde, 2008 yılında İSO 500

[65] İstanbul ve Ankara gibi İSO 500 listelerinde bağlı bulunduğu oda TR63 Bölgesi dışında başka bir lokasyonda olmasına rağmen, bir tane fabrikası bulunan ve bu üretim merkezi TR63 Bölgesinde olan kuruluşlar, TR63 Bölgesi kapsamında değerlendirilmiştir.

listesinde % 4,11'lik paya sahip olan TR63 Bölgesinin, 2011 yılında payını % 5,26'ya çıkarmayı başardığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

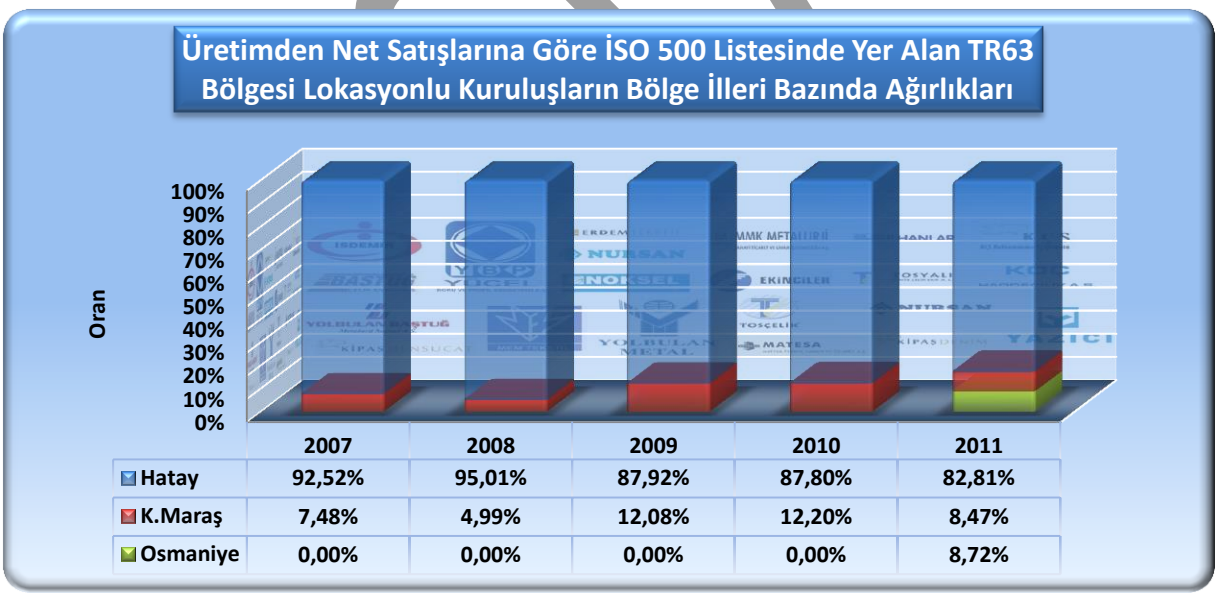
Şekil 33. İSO 500 Listesindeki Kuruluşların Karşılaştırması[66]

	2008	2009	2010	2011
İSO 500	18,54%	-13,83%	22,10%	27,18%
TR63 Bölgesi	54,36%	-23,78%	40,73%	59,72%
TR63 Bölgesinin Ağırlığı	4,11%	3,63%	4,19%	5,26%

Kaynak: 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (Geçmiş Yıllar), İstanbul Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.iso.org.tr/tr/web/statiksayfalar/besyuz_buyuk_gecmis_yillar.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Şekil 34. İSO 500 Listesinde Yer Alan Kuruluşların Dağılımı

	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	92,52%	95,01%	87,92%	87,80%	82,81%
K.Maraş	7,48%	4,99%	12,08%	12,20%	8,47%
Osmaniye	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	8,72%

Kaynak: 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (Geçmiş Yıllar), İstanbul Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.iso.org.tr/tr/web/statiksayfalar/besyuz_buyuk_gecmis_yillar.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013

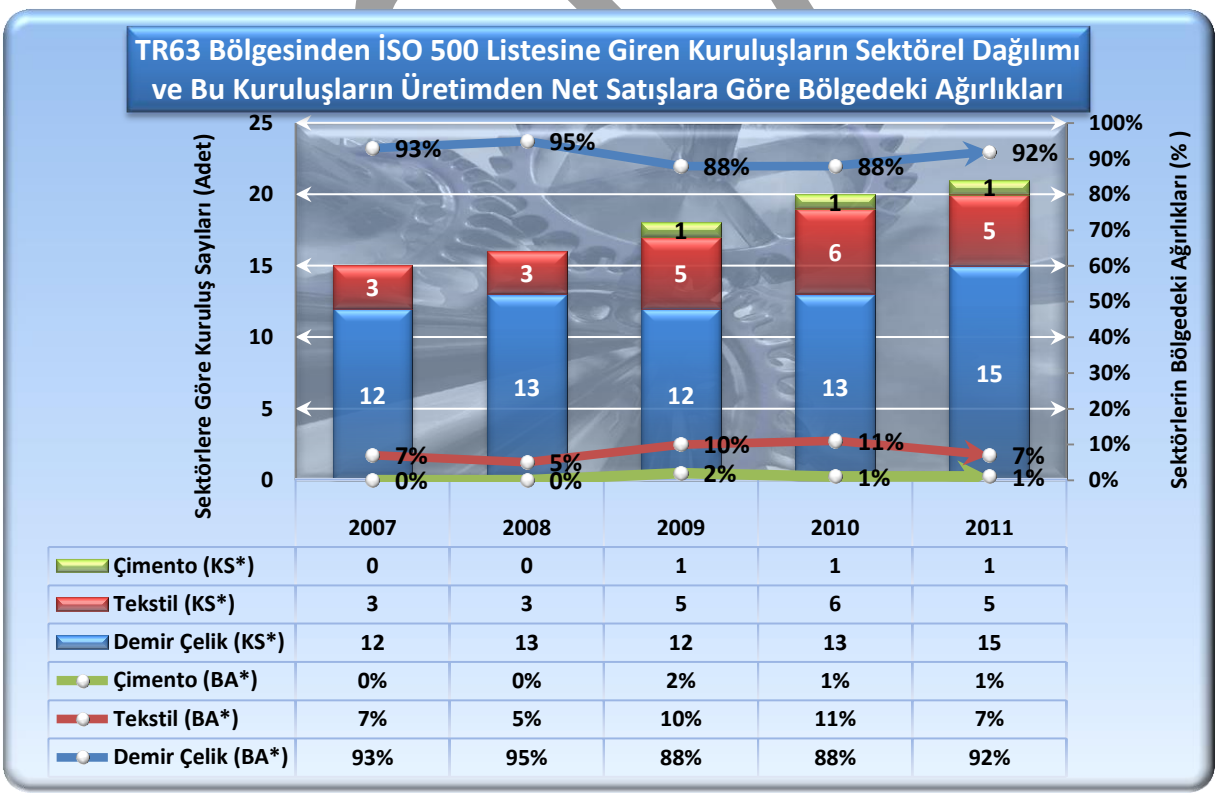
İSO 500 listesinde yer alan TR63 Bölgesi Lokasyonlu kuruluşların üretimden net satışlarına göre Bölge illeri bazında ağırlıkları incelendiğinde ise, Hatay ilinin geçmiş yıllar itibariyle % 90'larda olan ağırlığının 2009 yılı itibariyle % 80'lere düştüğü görülmektedir. Bu grafiğin, Hatay ili lehine bu

[66] TR63 Bölgesi haricinde Türkiye'nin başka bölgelerinde üretim merkezi bulunan Yücel Boru ve Profil Endüstrisi A.Ş. ve Noksel Çelik Boru Sanayi A.Ş. ile irtibata geçilerek, TR63 Bölgesindeki fabrikalarından kaynaklanan üretimden satış (net) payları öğrenilmiştir. 2011 yılı verilerine göre, Yücel Boru ve Profil Endüstrisi A.Ş.'nin TR63 Bölgesindeki fabrikasının toplam üretiminden satış payının % 26,69 olduğu; Noksel Çelik Boru Sanayi A.Ş. için ise bu değerin % 18 olduğu bilgisi alınmıştır. Bu veriler dikkate alınarak il ve TR63 Bölgesi ile ilgili hesaplamalar yapılmıştır.

miktarda baskın olmasının nedeni, bu ildeki demir çelik sektörünün sadece bulunduğu Bölge bazında değil, Türkiye ölçeğinde de en büyük hacimli sektör yoğunlaşmasını oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Demir çelik gibi ağır sanayi sektörünün hacim olarak baskınlığı, bu grafikte Osmaniye ili örneği ile de ortaya kendini göstermektedir. Daha önce ortaya konulan Tablo 92'den de görüleceği üzere, 2011 yılında Kahramanmaraş ilinden 6 adet kuruluş İSO ilk 500 listesine girmiştir. Buna rağmen, Osmaniye ilinden bu listeye ilk defa 2011 yılında giren demir çelik sektöründeki 1 kuruluş, Kahramanmaraş ilindeki 6 kuruluşun yaptığı üretimden satış (net) hacmini, tek başına gerçekleştirebilme kapasitesine sahip olduğu görülmektedir.

TR63 Bölgesinden İSO 500 listesine giren sanayi kuruluşları sektörel bazda daha detaylı bir şekilde incelendiğinde, TR63 Bölgesinin 3 farklı sektör ile listeye dâhil olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesi, 2011 yılı verilerine göre, demir çelik sektöründen 15 kuruluş, tekstil sektöründen 5 kuruluş ve çimento sektöründen 1 kuruluş ile İSO 500 listesine girmiştir. Üretimden satış (net) rakamlarına göre bu kuruluşların ilgili sektörlere sağlamış olduğu ağırlık göz önünde bulundurulduğunda, demir çelik sektörünün % 92 ağırlık ile ilk sırada, tekstil sektörünün % 7'lik ağırlık ile ikinci sırada, çimento sektörünün ise % 1'lik pay ile üçüncü sırada geldiği görülmektedir. Ayrıca, 2007 ve 2008 yıllarında payı % 5 - % 7 bandında seyretmekte olan tekstil sektörü, 2009 yılında payını % 10'a, 2010 yılında ise % 11'e çıkarmıştır. Bu durumun nedeni, ekonomik hacim bakımından diğer pek çok sanayi sektöründen daha büyük olan demir çelik sektörünün, küresel ekonomik krizde yaşadığı küçük çaplı daralmanın, tekstil sektörünün Bölgedeki payına olan pozitif etkisi olarak değerlendirilmiştir. Nitekim 2011 yılı itibariyle TR63 Bölgesinde demir çelik sektörü, üretimden satış (net) payını tekrar % 90 seviyelerine çıkarmış; tekstil sektörü ise 2007 yılında sahip olduğu üretimden satış (net) payına geri dönmüştür.

Şekil 35. İSO 500 Listesine Giren TR63 Bölgesi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı[67]

Kaynak: 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (Geçmiş Yıllar), İstanbul Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.iso.org.tr/tr/web/statiksayfalar/besyuz_buyuk_gecmis_yillar.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[67] Şekilde KS kısaltması "Kuruluş Sayısı"nı, BA kısaltması ise "Üretimden Net Satışlara Göre Bölgedeki Ağırlık" terimini ifade etmektedir.

İSO tarafından "Türkiye'nin İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" listesi ile beraber "Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" listesi de yayımlanmaktadır. Bu liste ilk 500 sanayi kuruluşu arasına girmesi beklenebilecek kuruluşları göstermesi açısından değer taşımaktadır. Bu nedenle, ikinci 500 büyük sanayi kuruluşu listesinin değerlendirmesi, TR63 Bölgesindeki sanayi potansiyelini göstermesi açsından faydalı olacaktır.

TR63 Bölgesi ölçeğinde Türkiye'nin ikinci 500 büyük sanayi kuruluşu listesi değerlendirildiğinde, TR63 Bölgesinden 2011 yılında listeye 13 adet kuruluşun girmiş olduğu, bu 13 kuruluşun 10 adedinin Kahramanmaraş ilinden, 3 adedinin ise Hatay ilinden olduğu görülmektedir. Sektörel bazda değerlendirme yapıldığında ise, İSO birinci 500 listesinde olduğu gibi Hatay ilinin demir çelik, Kahramanmaraş ilinin ise tekstil sektörü ile öne çıktığı görülmektedir. Bölge bazında birinci 500 ve ikinci 500 listeleri arasındaki sektörel ölçekteki farklılıklar, Kahramanmaraş ilinden gıda, kâğıt ve elektrolitik bakır ve iletkenlerin üretimini yapan metal sektöründen birer kuruluşun ikinci 500 büyük sanayi kuruluşu arasında yer almasıdır. Sektörel çeşitliliğin artış göstermesi pozitif bir durum olmakla beraber, konu ile ilgili ulusal ve uluslararası çapta bu sektörlerin desteklenmesi ve rekabet edebilirliklerinin artırılması gerekmektedir. 2011 yılı Türkiye'nin ikinci 500 büyük sanayi kuruluşu listesinde yer alan kuruluşların, bir önceki yıla göre performansları incelendiğinde ise, bir adet kuruluşun 2010 yılında, ilk 500 büyük sanayi kuruluşu listesinde yer almasına rağmen, 2011 yılında ikinci 500 büyük sanayi kuruluşu arasına gerilemiş olduğu görülmektedir. İki adet kuruluş ise 2010 yılında ikinci 500 büyük sanayi kuruluşu listesindeyken, 2011 yılında liste dışında kalmıştır. 2011 yılı listesinde yer alan 13 kuruluştan 7'si bir önceki yıla göre listede daha ön sıralarda yer bulurken; 6 tanesinin ise, listede 2010 yılındaki sıralarını koruyamadıkları görülmektedir.

Tablo 93. TR63 Bölgesinden 2011 Yılı İSO İkinci 500 Listesine Giren Kuruluşlar

2011 İSO II. 500 Listesine Göre TR63 Bölgesindeki Sırası	Kuruluşlar	İl	2010 İSO II. 500 Sırası	2011 İSO II. 500 Sırası
1	İskur Tekstil Enerji Tic. ve San. A.Ş.	Kahramanmaraş	-*	↓ 30
2	Ertu Demir Çelik San. ve Tic. A.Ş.	Hatay	157	↑ 42
3	Şirikçioğlu Mensucat San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	294	↑ 67
4	Kendirliler Haddecilik San. ve Tic. A.Ş.	Hatay	-	↑ 74
5	Gemciler Güven Metal San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	150	↑ 79
6	Mipsan Kahramanmaraş İplik San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	219	↑ 144
7	Arıkan Mensucat San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	414	↑ 203
8	Kahramanmaraş Kağıt San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	181	↓ 224
9	İskur Örme San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	312	↑ 286
10	MARTEKS Maraş Tekstil Sanayi A.Ş.	Kahramanmaraş	283	↓ 339
11	Yaşar Dondurma ve Gıda Maddeleri A.Ş.	Kahramanmaraş	316	↓ 402
12	Hatboru Çelik Boru San. ve Tic. Ltd. Şti.	Hatay	143	↓ 404
13	Bozkurt Konfeksiyon Sanayi A.Ş.	Kahramanmaraş	432	↓ 468
-	Arsan Tekstil Tic. ve San. A.Ş.	Kahramanmaraş	236	-
-	Midaş Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	Kahramanmaraş	459	-

Kaynak: Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu - 2011, İstanbul Sanayi Odası, 2011, Link: http://www.iso.org.tr/tr/web/besyuzbuyuk/turkiye-nin-ikinci-500-buyuk-sanayi-kurulusu--iso-500-raporunun-sonuclari.html, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Günümüzde bir bölgedeki sanayi varlığının en önemli göstergelerinden bir diğeri de söz konusu bölgedeki organize sanayi bölgelerinin varlığıdır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında, sanayinin belirli bir plan dâhilinde konumlandırılması ve geliştirilmesinin önemine bağlı olarak, dünyada ilk defa İngiltere'de hayata geçirilen Organize Sanayi Bölgesi (OSB) uygulaması, Türkiye'de ilk defa 1962 yılında hayata geçirilmiş, 1982 yılına kadar ise herhangi bir yasal mevzuat olmadan gelişimine devam etmiştir.[68] Zaman içinde Türkiye'de kabul gören OSB'ler, günümüzde Türkiye'nin hemen hemen tüm illerine yayılmıştır. Bu kapsamda, TR63 Bölgesinde geçmiş yıllarda kurulmuş olan toplam 6 adet OSB Bölgeye hizmet vermeye devam etmektedir.

Tablo 94. TR63 Bölgesinde Yer Alan OSB'ler[69]

İl	Adı	Boş Parsel Sayısı	Büyüklüğü (Hektar)	Toplam Sanayi Parseli	Üretimdeki Firma Sayısı	Çalışan Kişi Sayısı
Hatay	Hatay OSB	0	152	75	49	2.000
	İskenderun OSB	0	208	48	35	4.963
	Hatay Payas OSB	0	53	42	36	2.500
	Erzin 75.Yıl OSB*	-	100	-	-	-
	İskenderun II OSB*	-	100	-	-	-
	Hayvancılık OSB*	-	363	-	-	-
K.Maraş	K.Maraş OSB	0	300	56	49	6.567
	Elbistan OSB*	-	112	-	-	-
	Türkoğlu OSB*	-	126	-	-	-
	Tekstil OSB*	-	520	-	-	-
Osmaniye	Osmaniye OSB	1	699	134	110	11.000
	Kadirli OSB	4	120	39	21	681
	Osmaniye 2. OSB*	-	600	-	-	-
Hatay Toplam		0	976	165	120	9.463
K.Maraş Toplam		0	1.058	56	49	6.567
Osmaniye Toplam		5	1.419	173	131	11.681
TR63 Bölgesi Toplam		5	3.453	394	300	27.711

Kaynak: T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye İl Müdürlükleri, DOĞAKA Osmaniye Yatırım Destek Ofisi ve Hatay Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler derlenerek tablo oluşturulmuştur.

Tablodan görüleceği üzere, TR63 Bölgesindeki OSB'lerden 3 adedi Hatay ilinde, 2 adedi Osmaniye ilinde ve 1 adedi ise Kahramanmaraş ilinde yer almaktadır. Bu sanayi bölgelerinden en büyük alana sahip olan ve en fazla çalışanın istihdam edildiği sanayi bölgeleri sırasıyla, Osmaniye OSB, Kahramanmaraş OSB ve İskenderun OSB'dir.

[68] Organize Sanayi Bölgeleri Hizmetleri, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012, Link: http://www.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180&lng=tr, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[69] * İşaretli olan sanayi siteleri Yer Seçimi yapılan ve Kamulaştırma süreci devam eden organize sanayi bölgelerini belirtmektedir.

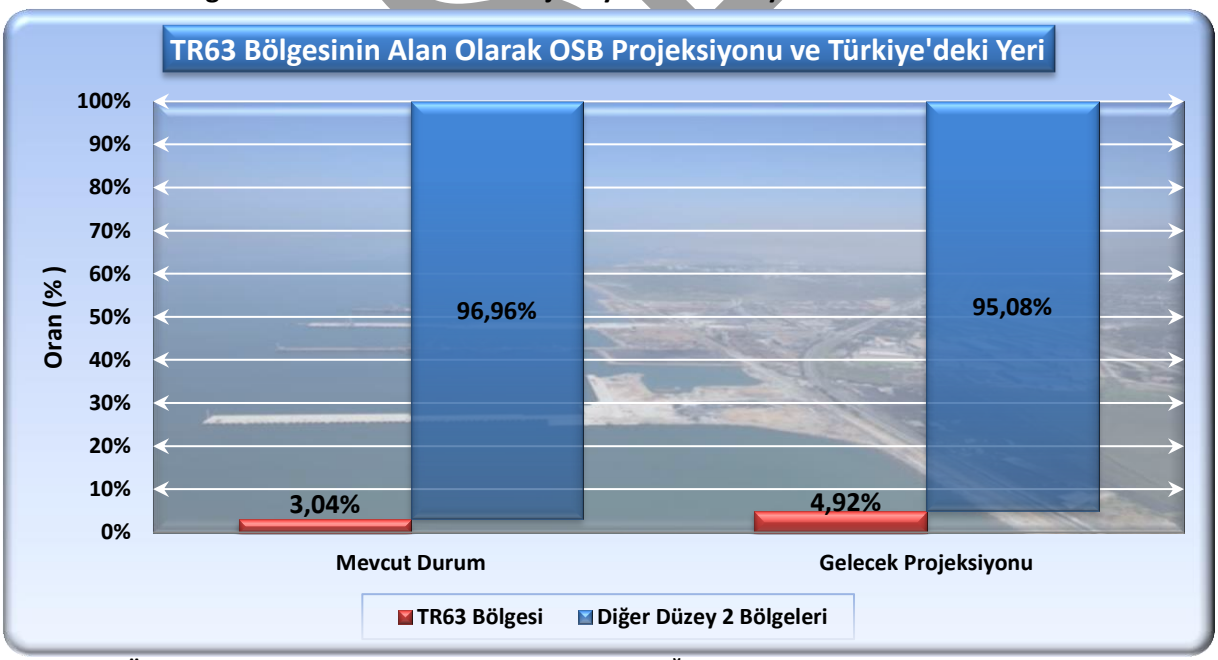
Hatay ilinde Ezin 75. Yıl, İskenderun II ve Hayvancılık; Kahramanmaraş ilinde, Elbistan, Türkoğlu ve Tekstil; Osmaniye ilinde ise II. Osmaniye OSB, yer seçimi yapılan ve kamulaştırma süreci devam eden organize sanayi bölgeleri arasında bulunmaktadır. Sıralanan OSB'lerin hayata geçmesi ile beraber, Hatay ili OSB alanı 563, Kahramanmaraş ili OSB alanı 758, Osmaniye OSB alanı ise 600 hektar artarak, TR63 Bölgesinin şu an mevcut olan toplam 1.532 hektarlık sahasını 3.453 hektara çıkartacaktır.

Şekil 36. TR63 Bölgesindeki OSB'lerin Alan Olarak Gelecek Projeksiyonu

Kaynak: T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye İl Müdürlükleri, DOĞAKA Osmaniye Yatırım Destek Ofisi ve Hatay Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler derlenerek tablo oluşturulmuştur.

Şekil 37. TR63 Bölgesinin Alan Olarak OSB Projeksiyonu ve Türkiye'deki Yeri

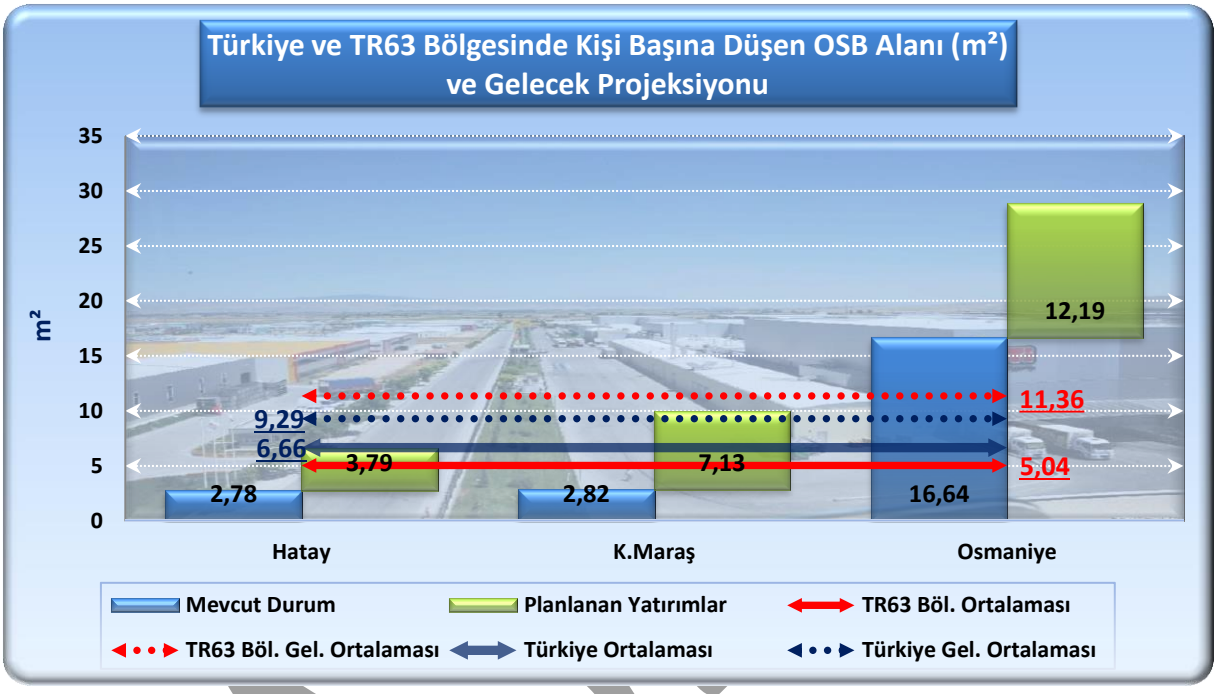

Kaynak: OSB Üst Kuruluşu web sayfasından edinilen bilgiler ve DOĞAKA Osmaniye Yatırım Destek Ofisi ve Hatay Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler derlenerek tablo oluşturulmuştur.[70]

[70] T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye İl Müdürlükleri, DOĞAKA Osmaniye Yatırım Destek Ofisi ve Hatay Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler derlenerek tablo oluşturulmuştur.

TR63 Bölgesinde önümüzdeki yıllarda OSB olarak işletilmesi planlanan 1.921 hektar arazi ile mevcutta kullanılan arazi miktarı 1.532 hektardan, 3.453 hektara çıkıyor olacaktır. Türkiye'nin diğer Düzey 2 bölgelerinde aynı dönemdeki artış miktarı ise 19.860 hektar olarak hesaplanmakta olup, 50.381 hektar arazinin, 70.241 hektara ulaşmasını sağlıyor olacaktır. Bu veriler ışığında TR63 Bölgesinin OSB alanı olarak gelecek projeksiyonu çıkartıldığında, Türkiye'deki mevcut olan % 3,04'lük payının, % 4,96'ya çıkacağı öngörülmektedir. Dağınık ve altyapı problemi olan sanayi tesislerinin, bu durumdan kademeli olarak da olsa uzaklaştıklarını gösteren bu veriler, erişilen ivmenin korunması ve geliştirilmesi bakımından değer taşımaktadır.

Şekil 38. Türkiye ve TR63 Bölgesinde Kişi Başına Düşen OSB Alanı (m²) ve Gelecek Projeksiyonu

Kaynak: Dünya'da ve Türkiye'de OSB Uygulamaları, OSB Üst Kuruluşu, 2011, Link: http://www.osbuk.org.tr/index.php?page=content/osbuygulama&id=1, Erişim Tarihi: 25.06.2013 ve TÜİK ADNKS, DOĞAKA Osmaniye Yatırım Destek Ofisi ve Hatay Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler derlenerek tablo oluşturulmuştur.[71]

Bulundukları lokasyonlar baz alınarak kişi başına düşen OSB alanları m² cinsinden hesaplandığında, mevcut durumda Hatay ve Kahramanmaraş illerinin, Türkiye ve TR63 Bölgesi ortalamasının altında kaldığı, Osmaniye ilinin ise her iki ortalamanın üzerinde ortalama değere sahip olduğu görülmektedir. Türkiye ve TR63 Bölgesinde yer seçimi, kamulaştırma, planlama, altyapı inşaatı aşamasındaki OSB'ler dikkate alınarak bir gelecek projeksiyonu oluşturulduğunda, Hatay ilinin Türkiye ortalamasına yaklaşmasına rağmen, yine de Türkiye ortalamasının altında kalmaya devam edeceği, Türkiye ortalamasının altında olan Kahramanmaraş ili değerinin bu ortalamaya erişerek, Türkiye ortalamasını geçeceği, Osmaniye ilinin ise Türkiye ortalamasından yüksek olan değerini koruyacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Oluşturulan gelecek projeksiyonu, Hatay ili ile ilgili OSB yatırımlarına önümüzdeki dönemde ağırlık verilmesi gerektiğini, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin ise yakalamış oldukları ivmeyi korumaları gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

[71] T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye İl Müdürlükleri, DOĞAKA Osmaniye Yatırım Destek Ofisi ve Hatay Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler derlenerek tablo oluşturulmuştur. Kişi başına düşen OSB metrekare bilgisi bulunurken, TUİK 2012 nüfus rakamları baz alınmıştır.

Plansız ve denetimsiz bir şekilde yapılaşmış, mahalle ve sokakların köşelerinde sıkışıp kalmış, oldukça dağınık yapıda, her türlü sağlık koşullarından ve çağdaş ticaret anlayışından uzak işletmelerin, altyapı, idare ve sosyal kurum hizmetleri ile donatılmış alanlara toplayarak, büyük işletmelere dönüşmeleri ve organize sanayi bölgelerinde yer almaları hedefleyen Küçük Sanayi Siteleri (KSS), TR63 Bölgesinde gelişimine devam etmektedir. Bu kapsamda, TR63 Bölgesinde faaliyete devam eden 20 adet, farklı planlama ve kuruluş evresinde bulunan toplam 7 adet KSS bulunmaktadır.

Tablo 95. TR63 Bölgesinde Var Olan ve Planlanan KSS'ler

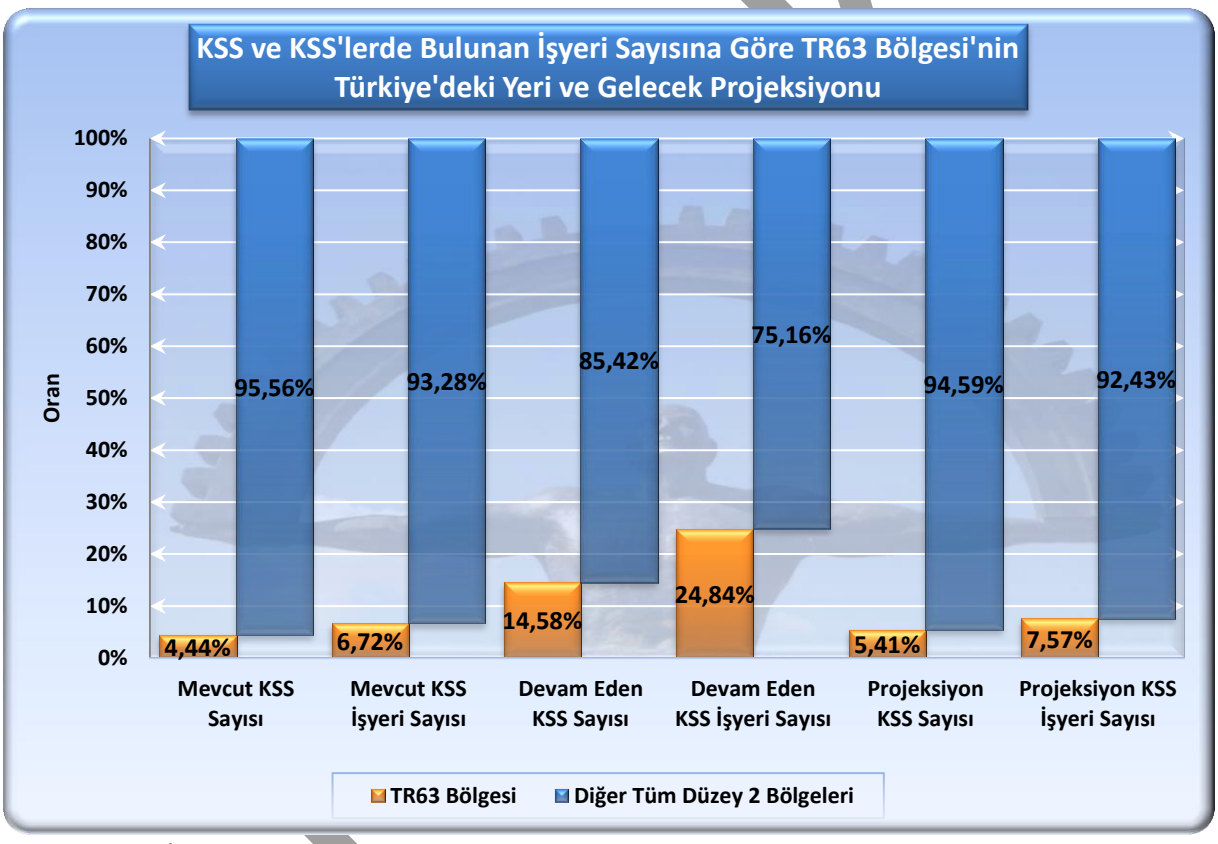
İl	Durum	Küçük Sanayi Sitesi Adı	Toplam İşyeri Sayısı	İstihdam	İşletme Başına İstihdam
Hatay	Faal	Antakya KSS	1.529	6.000	3,92
		İskenderun KSS	700	2.000	2,86
		Dörtyol KSS	146	576	3,95
		Payas KSS	151	280	1,85
		Kırıkhan KSS	200	475	2,38
	Plan.	Antakya Ayakkabıcılık KSS	300	-	-
		Antakya Mobilyacılar İhtisas KSS	100	-	-
		Erzin KSS	100	-	-
		Reyhanlı KSS	242	-	-
K.Maraş	Faal	Afşin KSS	100	300	3,00
		Elbistan KSS I-II	419	1.650	3,94
		Göksun KSS	106	320	3,02
		K.Maraş Merkez KSS I-II-III	1.908	7.500	3,93
		Narlı	50	60	1,20
		Terziler ve Konfeksiyoncular İhtisas KSS	65	500	7,69
		Yeni Elbistan KSS	22	66	3,00
	Plan.	Merkez Ahşap İşleri KSS	187	-	-
Osmaniye	Faal	Bahçe	78	140	1,79
		Düziçi	100	142	1,42
		Osmaniye Merkez KSS I-II	600	2.750	4,58
		Kadirli KSS	153	213	1,39
	Plan.	Mobilyacılar ve Ağaç İmalatçıları KSS	100	-	-
		Toprakkale KSS	242	-	-
Faal		Hatay Toplam	2.726	9.331	3,42
		Kahramanmaraş Toplam	2.670	10.396	3,89
		Osmaniye Toplam	931	3.245	3,49
		TR63 Bölgesi Toplam	6.327	22.972	3,63

Kaynak: 81 İl Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012 ve Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü Hizmetleri, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013, Link: http://www.sanayi.gov.tr/Files/Attachments/OtherFiles/2013-yili-kss-odenek-dagi-25012013092440.pdf kaynağındaki veriler derlenerek elde edilmiştir.[72]

[72] Hatay iline dair veriler, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Hatay İl Müdürlüğü'nden alınan verilere uygun olarak güncellenmiştir. Farklı planlama ve kuruluş evresinde olan KKS'ler plan statüsünde gösterilmiştir.

Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere, TR63 Bölgesinde faaliyet gösteren 20 adet KSS'den 5'i Hatay ilinde, 10'u Kahramanmaraş ilinde, geriye kalan diğer 5'i de Osmaniye ilinde bulunmaktadır. Sıralama bu şekilde olmasına rağmen, içinde barındırdığı işletme sayısı bakımından Hatay ili, Kahramanmaraş ilinin önünde yer almaktadır. Bununla beraber, geleceğe dönük yatırımlar ile bu farkın Hatay ili lehine daha da açılacağı öngörülmektedir. İstihdam bakımından TR63 Bölgesindeki KSS'ler değerlendirmeye tabi tutulduğunda ise KSS sayısı ile doğru orantılı olarak bir sıralama oluşmaktadır. Bunun en önemli sebebi Kahramanmaraş ilinde doğrudan insan emeğinin yoğun olarak kullanıldığı tekstil sektörünün hâkim olmasından ileri gelmektedir. KSS'lerin temel amacı olan, kuruluşların büyük işletmelere dönüşmeleri ve OSB'lerde yer almaları hedefi düşünüldüğünde, detaylı analizler ile bu sanayi sitelerinde faaliyet gösteren işletmelerin yeterli potansiyel taşıyıp taşımadığına dair gerekli incelemelerin yapılması ve bu işletmelere ihtiyaca yönelik desteklerin sunulması ile mümkün olabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 39. KSS ve KSS'lerde Bulunan İşyeri Sayısına Göre Bölgenin Türkiye'deki Yeri ve Projeksiyonu

Kaynak: KSS'lerin İllere Göre Dağılımı, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013, Link: http://www.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=188&lng=tr, Erişim Tarihi: 25.06.2013 kaynağındaki veriler derlenerek elde edilmiştir.[73]

Tablo 95'teki veriler ile Türkiye'deki KSS'lerin verileri karşılaştırıldığında, TR63 Bölgesi, faaliyetteki 20 adet KSS'si ile Türkiye'deki toplam 450 KSS arasında % 4,44'lük paya sahip olduğu görülmektedir. KSS'lerdeki kurulu şirket sayılarına bakıldığında ise, 94.186 işletmeden 6.327'sinin TR63 Bölgesinde olması itibariyle, bu alanda Türkiye'de % 6,72'lik paya sahip olunduğu ortaya çıkmaktadır. Kuruluş aşamasında olan KSS projeleri baz alınarak değerlendirme yapıldığında ise ortaya çıkan sonuç daha dikkat çekicidir. Kuruluş aşamasında olan KSS sayısı ve bu KSS'lerde faaliyet gösterecek işletmelerin

[73] TR63 Bölgesine dair veriler, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye İl Müdürlüklerinden alınan verilere uygun olarak güncellenmiş ve bu güncellemeler, ilgili kaynakta bulunan tabloya yansıtılarak yukarıdaki şekil elde edilmiştir.

sayısı bakımından TR63 Bölgesi Türkiye'de sırasıyla % 14,58 ve % 24,84'lük paya sahiptir. Bu durum, KSS projeleri bakımından, TR63 Bölgesinin Türkiye'nin geri kalan Düzey 2 Bölgelerine göre çok avantajlı bir durumda olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Kuruluş aşamasında olan 48 KSS projesinden 7'si, bu 48 KSS'de faaliyete geçecek 5.116 işletmeden ise 1.271'i TR63 Bölgesindedir. Bu verilere dayanarak gelecek projeksiyonu oluşturulduğunda, KSS sayısı bazında TR63 Bölgesinin Türkiye'deki payı % 4,44'ten % 5,41'e; KSS'lerde bulunan işletme miktarında ise TR63 Bölgesinin payı % 6,72'den, % 7,57'ye çıkacağı öngörülmektedir. Bu gelişme çerçevesinde, öngörülen büyüme sonrası ortaya çıkabilecek sanayi gereksinimleri ve olası sıkıntılar için gerçekleştirilmesi gereken faaliyetlerin uygulamaya konulma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

TR63 Bölgesinde Öne Çıkan Sektörler

Demir-Çelik

Türkiye'nin 2023 yılına ilişkin 500 milyar $ ihracat hedefini gerçekleştirmede, 55 milyar $ hedefi ile makine ve otomotivden sonraki en önemli sektör demir çelik sanayidir. Bununla beraber, sektörün ekonomide lokomotif etkisi bulunmaktadır. Bunun nedeni, demir çelik sektörünün diğer sektörler ile olan çok yakın ilişkisinin bulunması ve tüm endüstriyel dallara girdi vermesinden kaynaklanmaktadır. Demir çelik sektörü, otomotiv, gemi, demiryolu, inşaat gibi temel sanayi dallarının başlıca tedarikçisi konumundadır. Bu nedenle, sektördeki değişimler ekonominin tümünü yakından ilgilendirmektedir.[74]

Türkiye, mevcut durum itibariyle dünyadaki 66 adet çelik üreticisi arasında 10. sırada, Avrupa'daki çelik üreticileri arasında ise Almanya'dan sonra 2. sırada yer almaktadır.[75] Demir çelik sektörünün gayri safi yurtiçi hâsıladaki ve imalat sanayi üretimindeki payı, ihracat, net döviz girdisi, istihdam, rekabet edebilirlik, yatırımlar, dışa açıklık ve makroekonomik büyüklükler açısından ülkemizdeki en önemli beş sektörden biridir. Bununla beraber, Türk demir çelik sektörü, hâlihazırda yaşanan küreselleşme sürecinde üretim, pazarlama, ihracat, ticaret alanlarında dünya ile entegrasyonunu büyük ölçüde tamamlamıştır. Sektör bu alanlardaki yeterliliğini, gelişmiş ve gelişmekte olan pazarların tamamına yakınına yaptığı ihracat ile kanıtlamaktadır.[76] Bu göstergeler, Türkiye'nin demir çelik üretiminde belli bir seviyeye geldiğini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Aşağıdaki tablodan görüleceği üzere, dünya çelik üretiminde 10. Sırada bulunan Türkiye, 2011 yılında, dünyanın çelik üretimini en hızlı arttıran ülkesi olmuştur. Bununla beraber, bu 10 ülkenin 2000 yılı itibariyle üretim artışı incelendiğinde, Türkiye'nin Çin ve Hindistan'dan sonra dünyada çelik üretimi en çok artan 3. ülkesi olduğu ve bu başarıyı % 138,5'lik bir artış oranı ile yakaladığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin üretimdeki artış performansını devam ettirmesi durumunda, önümüzdeki birkaç yıl içinde demir çelik üretiminde dünyada sekizinci sıraya yerleşeceğini belirtmek mümkündür.

TASLAK

[74] Demir Çelik Sektörü Rekabet Gücü Raporu 2011, TÜSİAD - Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu (REF) - Sektörel Dernekler Federasyonu (SEFERED), 2011

[75] Demir Çelik Sektörü Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012/1

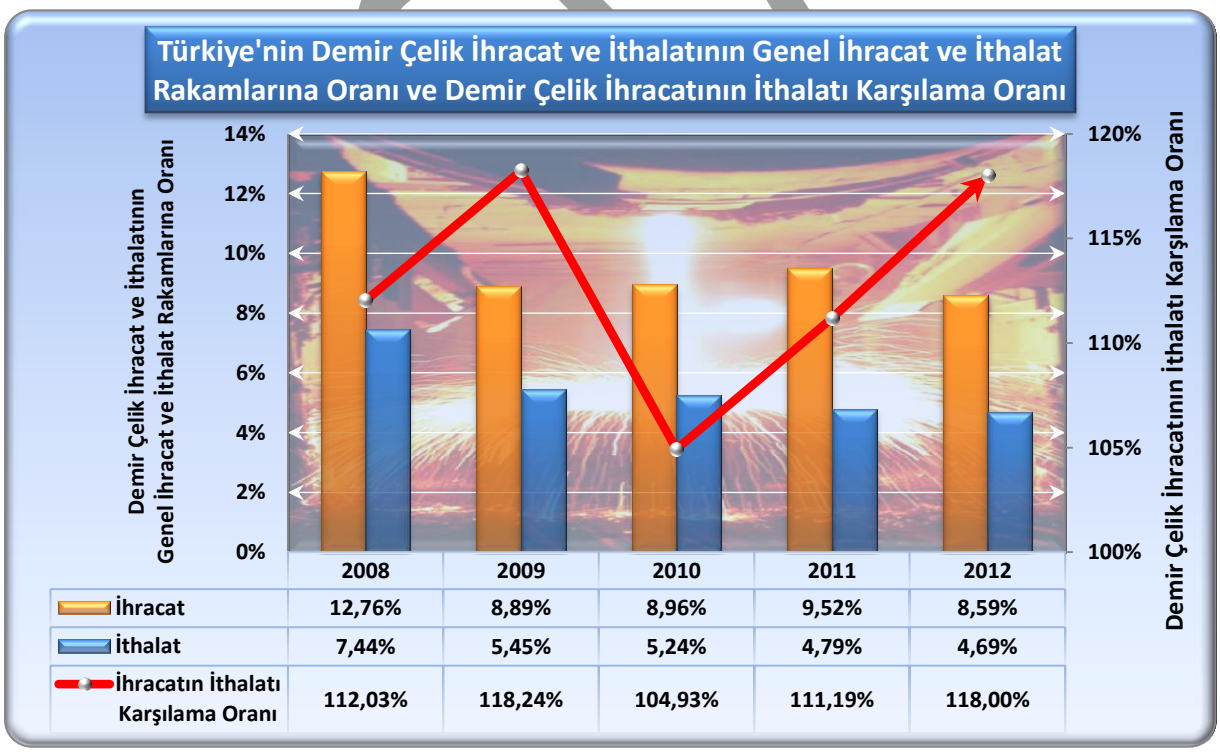
[76] Türkiye Demir Çelik ve Demir Dışı Metaller Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

Tablo 96. Yıllık Ham Çelik Üretimde Başlıca Ülkeler

Ülke	Üretim (Milyon Ton)				Sıra	Pay		Değişim	
	2000	2009	2010	2011	2011	2000	2011	2000-2011	2010-2011
Çin	127,2	577,1	638,7	695,5	1	15,0%	45,5%	446,8%	8,9%
Japonya	106,4	87,5	110,0	107,6	2	12,6%	7,0%	1,1%	-2,2%
ABD	101,8	58,2	80,5	86,4	3	12,0%	5,7%	-15,1%	7,3%
Hindistan	26,9	63,5	68,3	72,2	4	3,2%	4,7%	168,4%	5,7%
Rusya	59,1	60,0	66,9	68,7	5	7,0%	4,5%	16,2%	2,7%
Güney Kore	43,1	48,6	58,9	68,5	6	5,1%	4,5%	58,9%	16,3%
Almanya	46,4	32,7	43,8	44,3	7	5,5%	2,9%	-4,5%	1,1%
Ukrayna	31,4	29,9	33,4	35,3	8	3,7%	2,3%	12,4%	5,7%
Brezilya	27,9	26,5	32,9	35,2	9	3,3%	2,3%	26,2%	7,0%
Türkiye	14,3	25,3	29,1	34,1	10	1,7%	2,2%	138,5%	17,2%
Diğerleri	262,6	226,6	267,7	279,5		31,0%	18,3%	6,4%	4,4%
Dünya	847,1	1.235,9	1.430,2	1.527,3		100,0%	100,0%	-	-

Kaynak: Türkiye Demir Çelik ve Demir Dışı Metaller Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

Şekil 40. Türkiye'nin Demir Çelik İhracat ve İthalatının Genel İhracat ve İthalat Rakamlarına Oranı

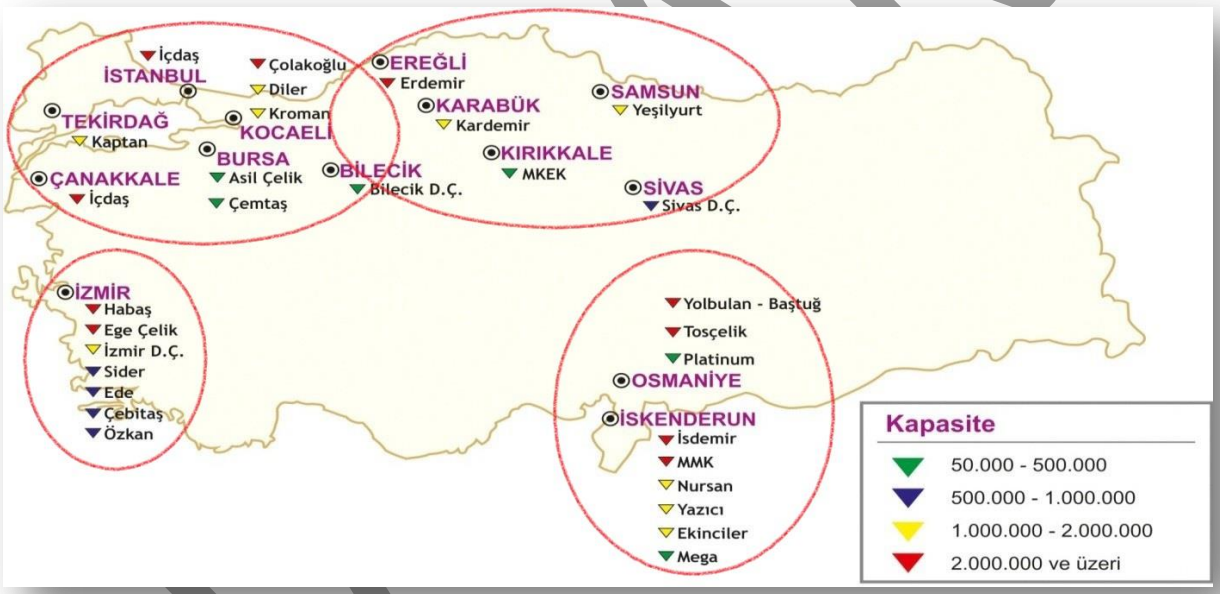
Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Türkiye'nin sanayi sektörleri arasında demir çelik sektörünün ağırlığı, ihracat ve ithalat rakamlarına da yansımaktadır. Yukarıdaki şekilden görüleceği üzere, 2008 yılında Türkiye'nin tüm ihracatının % 12,76'sını demir çelikten sağladığı görülmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi, sektör dünya ile

entegrasyonunu büyük ölçüde tamamladığından, 2008 yılı itibariyle yaşanmaya başlanan küresel ekonomik krizin demir çelik sektörünü etkilediği ve küresel ekonomik krizin hala dünyada etkisini sürdürmesinden ötürü, 2009 yılında gerçekleşen ortalama % 8'lik ihracat payının birkaç yıldır sabit kaldığı ve 2008 yılı seviyesine henüz geri dönülemediği ortaya çıkan rakamlardan anlaşılmaktadır. Demir çelik sektörünün ithalattaki payı ise, yine ihracat payı ile doğru orantılı olarak düşüşe geçmiştir. Bununla beraber, aynı yıllar çerçevesinde sektöre yönelik yapılan ithalat ile sektörün yapmış olduğu ihracat karşılaştırıldığında, küresel ekonomik krizin etkisi ile yaklaşık 14 puanlık bir düşüş olmuş olsa da, 2011 yılında sektörün hemen toparlandığı ve yukarıda belirtilen tüm yıllarda fazla verdiği görülmektedir. Hem iç piyasa talebini karşılayan, hem de ihracatın ithalatı karşılayıp fazla verdiği bu sektör, küresel ekonomik kriz döneminde göstermiş olduğu performans ile rekabet gücünü ortaya koymuştur.

Türkiye açısından bu derecede önemli konuma gelmiş olan çelik sektörünün, ülke coğrafyası üzerinde dağılımına bakıldığında, kabaca Marmara, Karadeniz, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde üretim merkezlerinin yoğunlaştığı görülmektedir.

Harita 12. Türkiye Çelik Kapasitesi Haritası

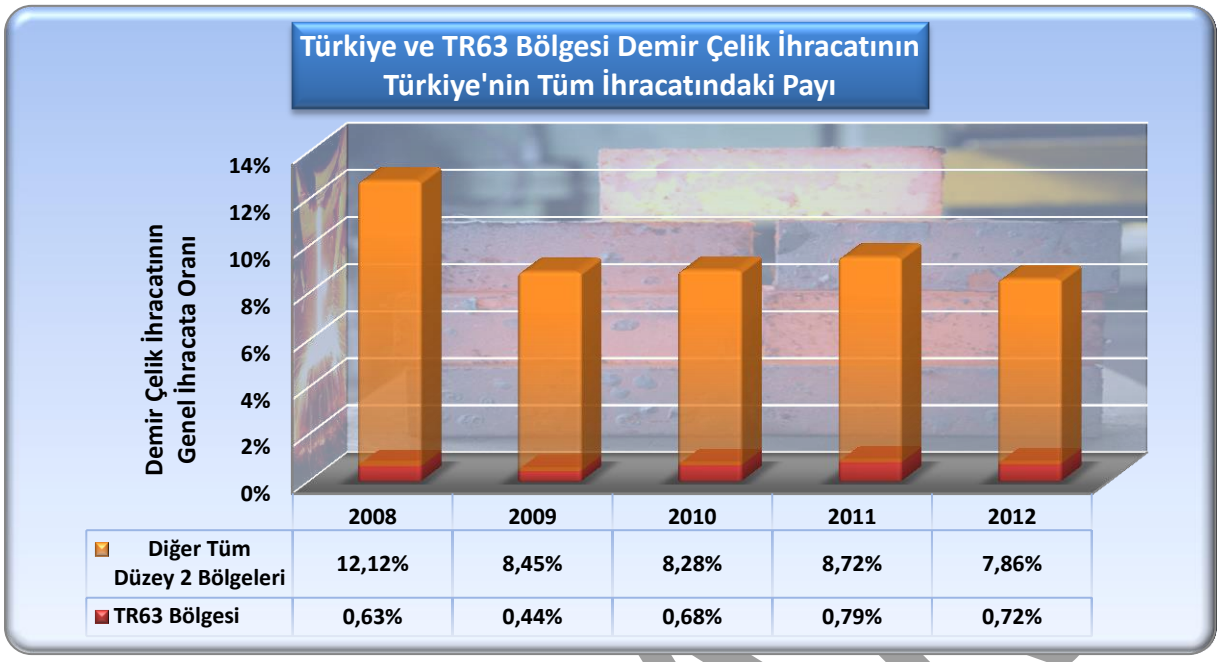

Kaynak: Demir Çelik Sektörü Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012/1

Akdeniz Bölgesi'nde, tamamı TR63 Bölgesi sınırları içinde bulunan büyük ölçekli çelik fabrikaları, toplam kurulu güç açısından Türkiye'nin lideri konumundadır. Osmaniye ilinde ve Hatay ilinin İskenderun ilçesinde bulunan bu fabrikaların toplam çelik üretim kapasitesi miktarı 16,4 milyon tondur. 2012 yılında sırasıyla, Marmara Bölgesindeki çelik fabrikalarında 14,5; Ege Bölgesindeki çelik fabrikalarında 11,3; Karadeniz Bölgesindeki çelik fabrikalarında ise toplam 7,9 milyon ton üretim kapasitesi mevcuttur.[77]

[77] Türkiye Çelik Haritası, Türkiye Çelik Üreticileri Derneği, 2012, Link: http://www.dcud.org.tr/tr/page.asp?id=1

Şekil 41. Türkiye ve TR63 Bölgesi Demir Çelik İhracatının Türkiye'nin Tüm İhracatındaki Payı

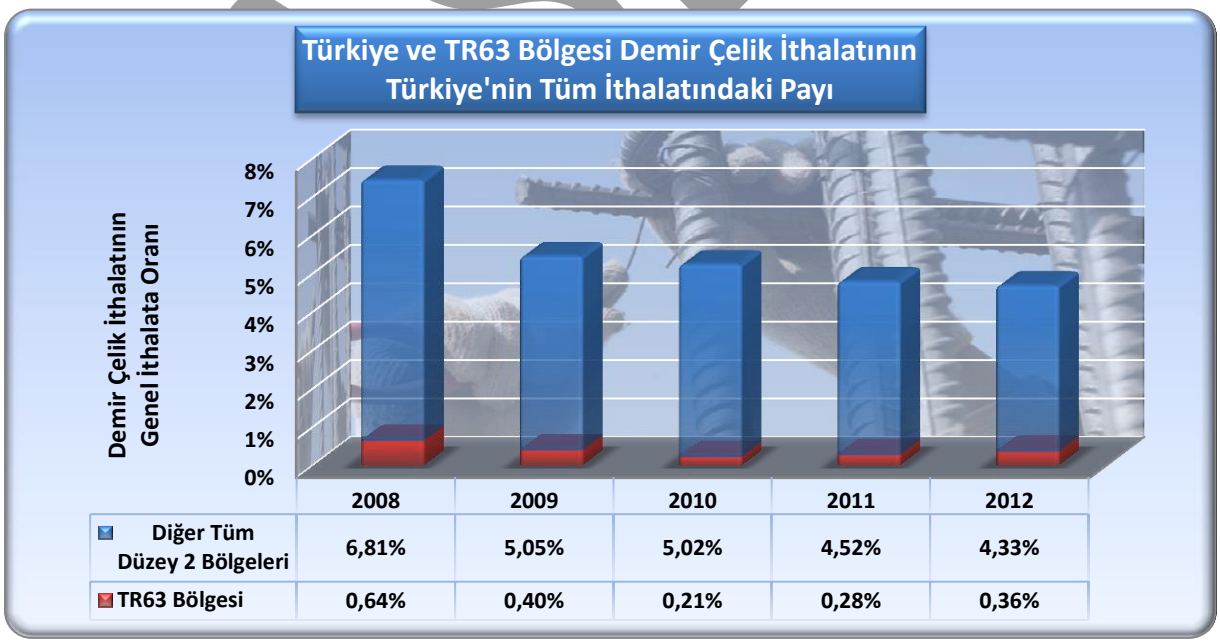

	2008	2009	2010	2011	2012
Diğer Tüm Düzey 2 Bölgeleri	12,12%	8,45%	8,28%	8,72%	7,86%
TR63 Bölgesi	0,63%	0,44%	0,68%	0,79%	0,72%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Türkiye'nin demir çelik ihracatının tüm ihracatına oranında, TR63 Bölgesinin yeri incelendiğinde, 2012 yılı itibariyle demir çelik ihracatının yaklaşık olarak % 10'luk bir kısmının TR63 Bölgesi tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu grafik aynı zamanda Türkiye'nin tüm ihracatının yaklaşık % 0,75'lik kısmının, TR63 Bölgesi demir çelik sektörü tarafından karşılanmakta olduğunu göstermesi açısından değerlidir.

Şekil 42. Türkiye ve TR63 Bölgesi Demir Çelik İthalatının Türkiye'nin Tüm İthalatındaki Payı

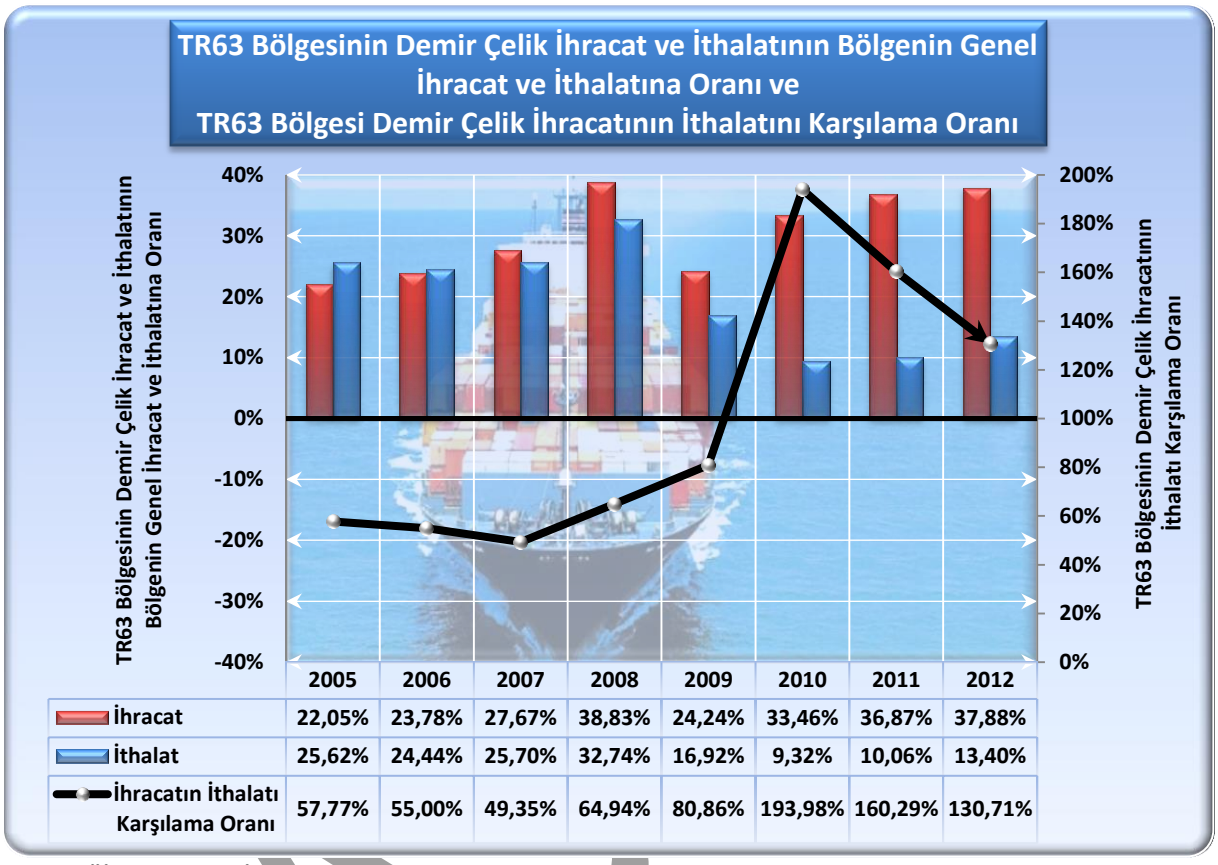
	2008	2009	2010	2011	2012
Diğer Tüm Düzey 2 Bölgeleri	6,81%	5,05%	5,02%	4,52%	4,33%
TR63 Bölgesi	0,64%	0,40%	0,21%	0,28%	0,36%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Türkiye'nin demir çelik ithalatının ülkenin tüm ithalatındaki oranı değerlendirildiğinde, demir çelik yapımında kullanılan hurdanın Türkiye'nin önemli ithalat kalemlerinden biri olduğu ve 2012 yılı itibariyle tüm ithalat kalemleri arasında ortalama % 4 - % 5'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Bu pay ile dünya hurda ithalatının % 19,3'lük kısmını gerçekleştiren Türkiye, dünyada en çok hurda ithalatı yapan ülke konumuna gelmiştir.[78] TR63 Bölgesindeki demir çelik sektörü ise, 2012 yılında 843.693.121 $'lık ithalatı ile Türkiye genel ithalatı içinde % 0,36'lık oran elde ederek, Türkiye'nin genel ithalat rakamlarında belirgin bir paya sahip olmayı sürdürmüştür.

Şekil 43. Bölge Demir Çelik İhracat ve İthalatının Bölgenin Genel İhracat ve İthalatına Oranı

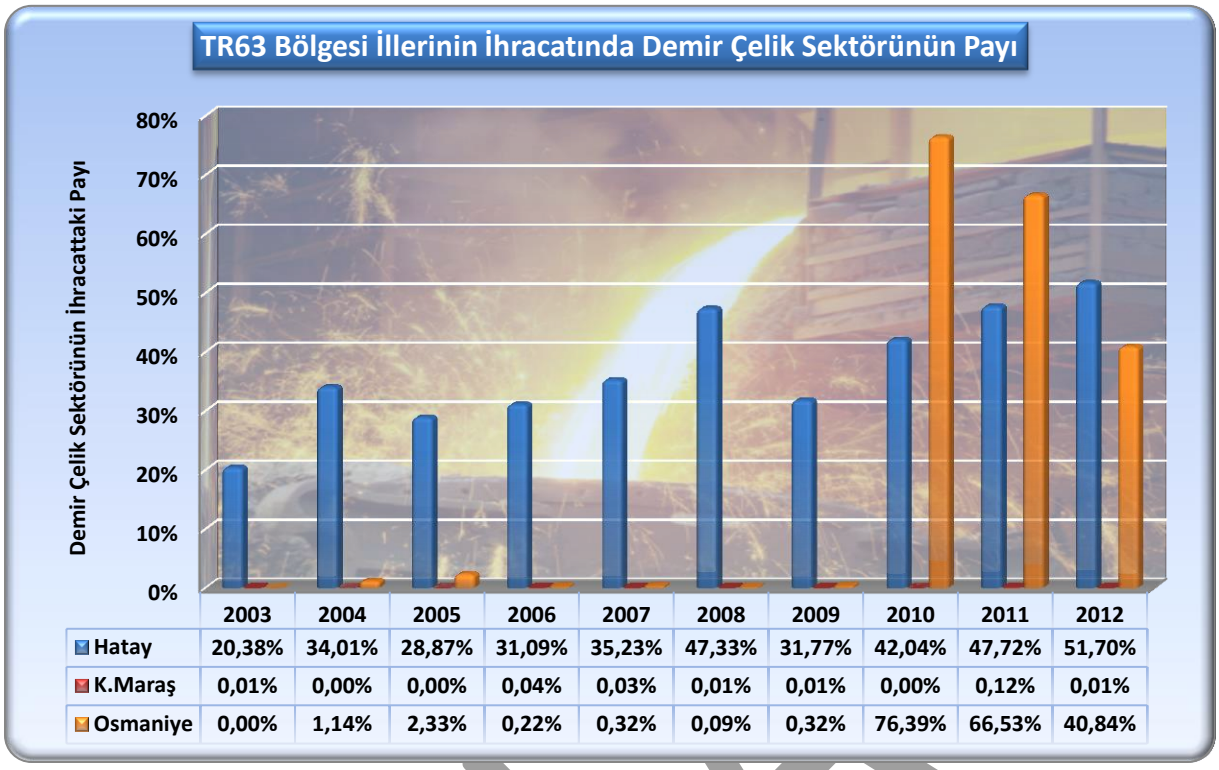
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İhracat	22,05%	23,78%	27,67%	38,83%	24,24%	33,46%	36,87%	37,88%
İthalat	25,62%	24,44%	25,70%	32,74%	16,92%	9,32%	10,06%	13,40%
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	57,77%	55,00%	49,35%	64,94%	80,86%	193,98%	160,29%	130,71%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Üretim kapasitesi bakımından Türkiye'nin en yüksek rakamlarına ulaşan TR63 Bölgesi demir çelik sektörü, Bölge ithalat ve ihracatında da ciddi seviyede pay sahibidir. 2005 yılında TR63 Bölgesinin ihracatında % 22,05'lik paya sahip olan demir çelik sektörü, bu payı istikrarlı bir artış ile 2008 yılına kadar % 39,83'e taşımıştır. Dünya ile entegrasyonunu büyük ölçüde sağlamış olan TR63 Bölgesi demir çelik sektörü, bu nedenle küresel ekonomik kriz ortamından etkilenmekten kurtulamazken, krizi fırsata dönüştürebilmiş ve 2008 yılı sonrasında uygulanan sektör politikaları sayesinde ihracat rakamlarını 4 yıl gibi bir sürede eski seviyesine çıkarabilmiştir. Bu dönemde sektör, ithalat rakamlarını düşük tutarak bölgeye ve ülkeye sağladığı katkıyı artırmayı başarabilmiştir. Grafikte gösterilen zaman periyodunda yer alan 2010 yılı içinde, TR63 Bölgesi demir çelik sektörü ihracatının ithalatı karşılama oranı ilk defa % 100'ün üzerine çıkarak, % 193,98 seviyesine ulaşmıştır. 2011 ve 2012 yıllarında bu oran düşmüş ve aynı zamanda iç piyasa taleplerini karşılıyor olsa da, sektör ihracatı hala Bölgede kendi ithalatını karşılamaya devam etmektedir. Yakalanan bu pozitif değerin korunması ve geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması, hem TR63 Bölgesi, hem de Türkiye için sağlanan avantajın sürekliliğini sağlaması açısından önemlidir.

[78] 2011 Yılı Değerlendirmesi, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

Şekil 44. TR63 Bölgesi İllerinin İhracatında Demir Çelik Sektörünün Payı

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	20,38%	34,01%	28,87%	31,09%	35,23%	47,33%	31,77%	42,04%	47,72%	51,70%
K.Maraş	0,01%	0,00%	0,00%	0,04%	0,03%	0,01%	0,01%	0,00%	0,12%	0,01%
Osmaniye	0,00%	1,14%	2,33%	0,22%	0,32%	0,09%	0,32%	76,39%	66,53%	40,84%

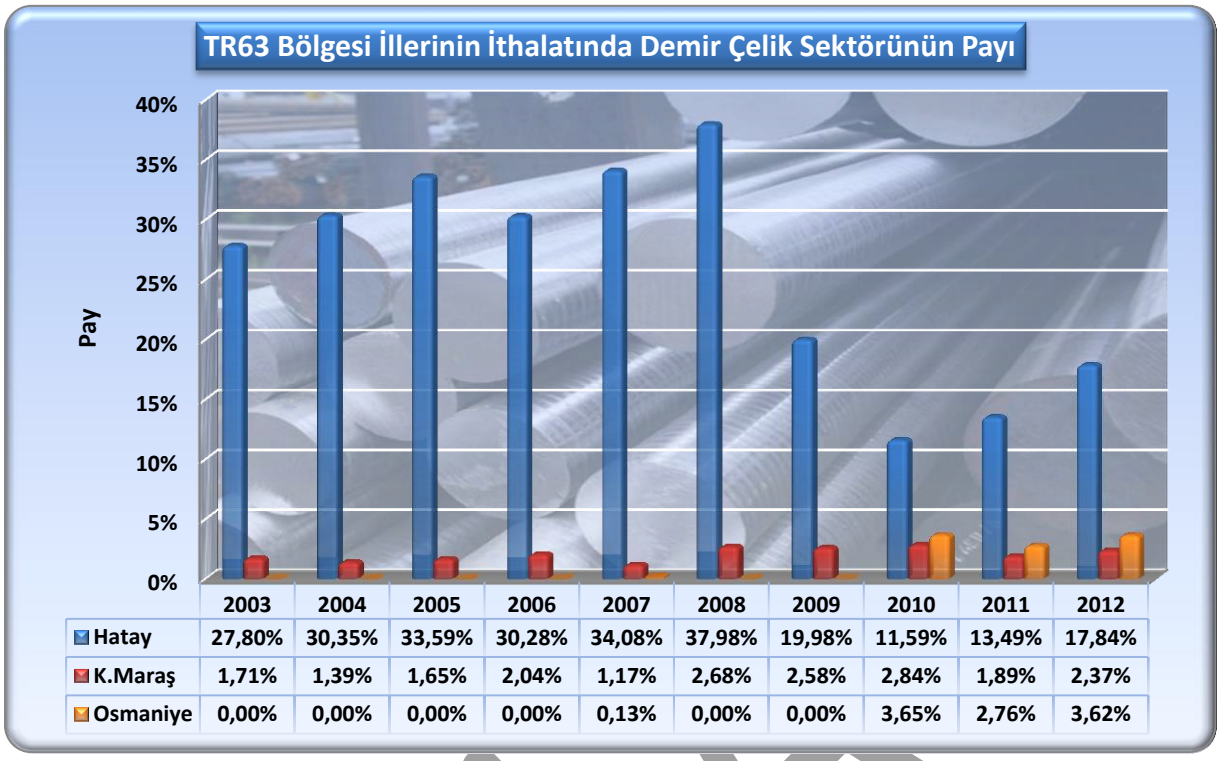
Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Bölge illerinin ihracatı içinde demir çelik sektörünün yeri incelendiğinde, 2010 yılına kadar sadece Hatay ilinin ihracatında demir çelik sektörünün önemli bir yer kapladığı görülmektedir. Bununla beraber, 2002 yılında Hatay ihracatının % 20,38'ini sağlayan demir çelik sektörünün, 2012 yılında bu payını % 51,70'e çıkartmış olması, sektörün Hatay ilinin ihracatında büyüyen etkisini göstermesi açısından değerli bir bilgidir. Buna ilaveten, Bölge illerinden olan Osmaniye ilinde de sektöre yönelik yatırımların hayata geçmesi, demir çelik sektörünün 2010 yılında ilin ihracatında hemen ilk sırayı almasını sağlamış ve % 76,39'luk pay ile ilin ihracat göstergelerinde yerini almıştır. 2011 ve 2012 yıllarında ise diğer illerde olduğu gibi sektörün iç piyasa talebini de karşılamasından dolayı bu rakamın % 40,84 seviyesine çekilmiş olmasına rağmen, sektöre yönelik yatırımların devam etmesi durumunda, Osmaniye ilinin ana ihracat sektörünün demir çelik olacağını ifade etmek mümkündür.

TR63 Bölgesi illerinin ithalatında demir çelik sektörünün payı, ihracat rakamları ile benzerlik gösterse de, ufak da olsa bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Öncelikle, Bölge illerinin ithalatlarında demir çelik sektörünün payı, ihracatlarındaki paya göre daha düşük olduğu görülmektedir. Özellikle küresel ekonomik kriz sonrasında, Hatay ilinin ithalatında demir çelik sektörünün payı önemli derecede düşmüş, bu il için 2002 yılında % 27'lerde olan seviye, 2012 yılında % 17'lere gerilemiştir. 2010 yılı itibariyle demir çelik üretiminin başladığı Osmaniye ilinde ise, demir çelik sektörüne yönelik yapılan ithalatın % 4'e yaklaştığı görülmektedir. Metal mutfak eşyası sektörünün gelişmiş olduğu Kahramanmaraş ilinin ithalat kalemleri içinde % 1 - % 2 seviyelerinde olsa da, devamlı surette Demir Çelik sektörünün belirgin bir payı bulunmaktadır. Kahramanmaraş ilinde demir çelik sektörünün ithalat payının, metal mutfak eşyası sektörünün gelişimine de paralel olarak büyümeye devam etmesi öngörülmektedir.

TASLAK

Şekil 45. TR63 Bölgesi İllerinin İthalatında Demir Çelik Sektörünün Payı

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	27,80%	30,35%	33,59%	30,28%	34,08%	37,98%	19,98%	11,59%	13,49%	17,84%
K.Maraş	1,71%	1,39%	1,65%	2,04%	1,17%	2,68%	2,58%	2,84%	1,89%	2,37%
Osmaniye	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,13%	0,00%	0,00%	3,65%	2,76%	3,62%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Tüm avantajları ile Bölgedeki demir çelik sanayi, yeni sektörlerin Bölge sanayisine eklemlenmesine olanak sağlayacak niteliklere sahiptir. Bu nedenle, demir çelik sektörünü temel girdi olarak kullanan beyaz eşya ve otomotiv sanayi gibi katma değeri ve üretim teknolojisi daha yüksek alanlarda yatırımları gündeme getirmektedir.

Bununla beraber, Bölgenin dış ticaretinde en yüksek değerlere sahip demir çelik sektöründe, uluslararası rekabet şartlarını sağlamak amacıyla, girdi ve enerji maliyetlerini azaltamaya ve sektörde belirleyici rol oynamaya yönelik AR-GE ve ÜR-GE çalışmaları ve buna paralel olarak teknolojik ilerleme önemli görülmektedir. Bununla beraber, bu faaliyetlerin sürdürülebilirliğini sağlayacak mesleki eğitimin bölgedeki kurulu sanayi yapısına uygun olarak geliştirilmesi de önemli bir konu başlığı olarak değerlendirilmektedir.

Ayakkabıcılık

Dünyanın hemen hemen her yerinde insanların vazgeçilmez tüketim malları arasında olan ayakkabı, kullanım hacmi itibariyle günümüzde küresel ölçekte ayakkabıcılık sektörünü meydana getirmiştir. 2011 yılı Birleşmiş Milletler verilerine göre nüfusu toplam 7 milyara ulaşan dünyada[79], yine aynı yılın verilerine göre 21 milyar çiftten fazla ayakkabı üretilmiştir.[80] Bu bilgiye dayanarak, mevcut durumda dünyada kişi başına yıllık ayakkabı tüketim sayısının 3 çift olduğunu söylemek mümkündür. Bununla beraber, yıllık ayakkabı tüketim miktarının, ülkelerin gelişmişlik seviyesine ve insanların refahı ile doğrudan ilişkili olduğu ve söz konusu parametrelerden kuvvetli bir şekilde etkilendiği kabul edilen bir gerçektir.

[79] UN News Centre, Birleşmiş Milletler, 2011, Link: http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40257#.UWV3-ZNtHHo
[80] 2012 World Analysis, APICCAPS, 2013

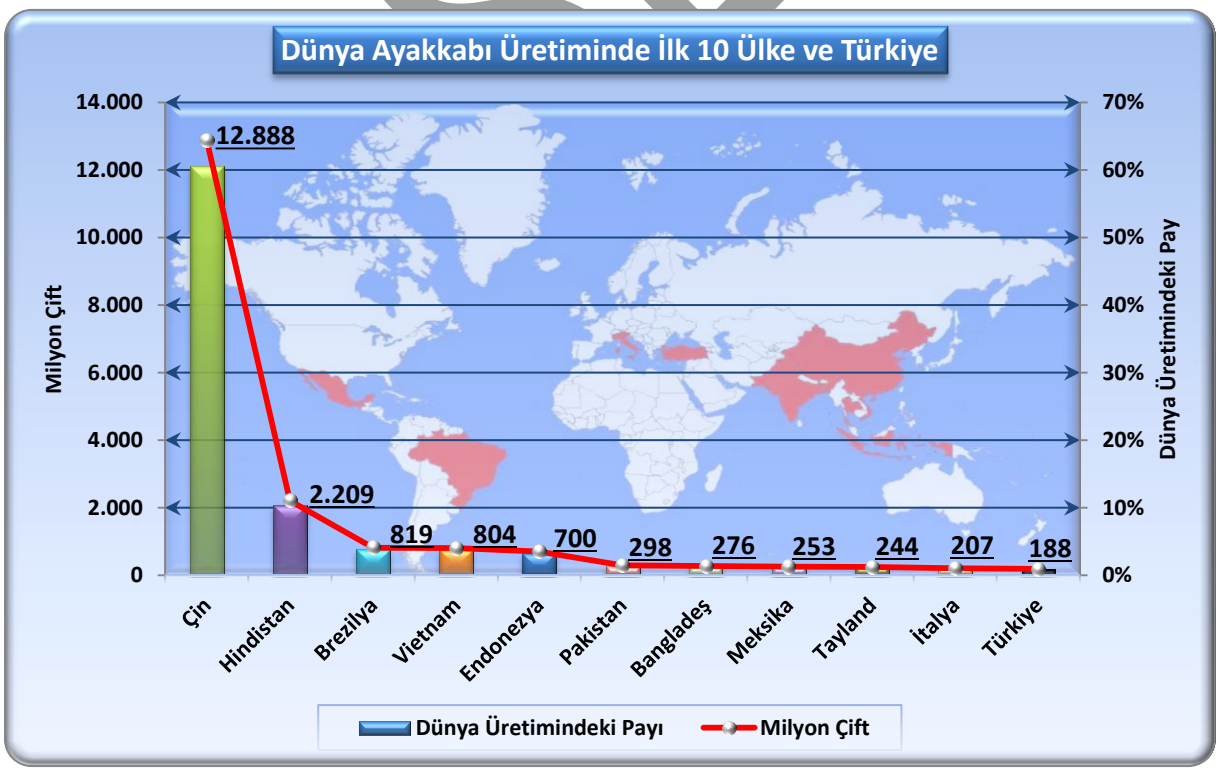
Harita 13. Dünya Ayakkabı Üretiminin Kıtalara Göre Oransal Dağılımı

Kaynak: 2012 World Footwear Yearbook, APICCAPS, 2012

Kıtalararası üretim rakamları, Asya kıtasının % 87'lik pay ile dünyanın en fazla ayakkabı üreten kıtası olduğunu göstermektedir. Asya kıtasını ortalama % 7, % 3, % 3 ve % 1'den az pay ile sırasıyla Amerika, Avrupa, Afrika ve Avustralya kıtaları takip etmektedir.

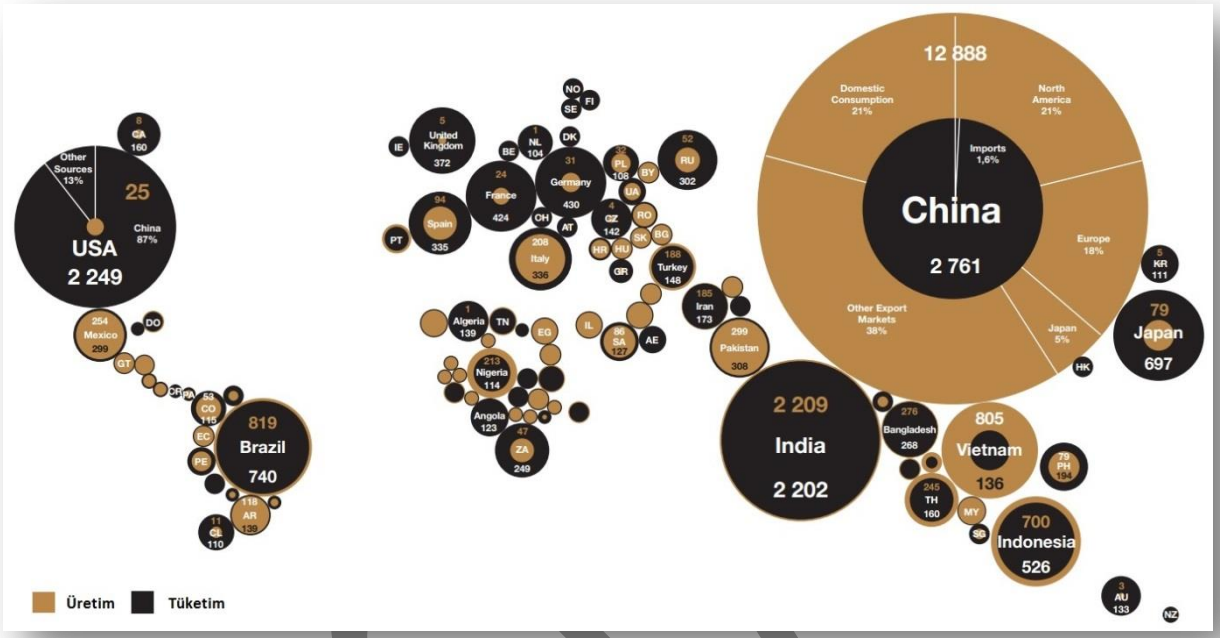
Şekil 46. Dünya Ayakkabı Üretiminde İlk 10 Ülke ve Türkiye

Kaynak: 2012 World Data Map, APICCAPS, 2013

2011 Yılı rakamları ile dünya ayakkabı üretiminde öne çıkan ülkeler incelendiğinde, Dünya Ayakkabı Üretiminin Kıtalara Göre Oransal Dağılımı haritası ile paralel olarak, bu ülkelerin büyük bir kısmının Asya kıtasında yer aldığı görülmektedir. Çin, 12 Milyar 887 çift ayakkabı üretimi ile dünya ayakkabı sektörü üretiminin % 60'ını tek başına karşılamaktadır. Türkiye ise bu sıralamada yıllık 188 milyon çift ayakkabı üretimi ile 11. sırada yer almaktadır.

Harita 14. Ülkelerin Ayakkabı Üretimi ve Tüketimi (Milyon Çift)

Kaynak: 2012 World Data Map, APICCAPS, 2013

Ülkelerin ayakkabı üretim ve tüketim rakamları incelendiğinde ise, Vietnam ve Çin'in ayakkabı üretimlerinin ülke tüketimlerinden ciddi miktarda fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, bu ülkelerin küresel boyutta ayakkabı ihracatçısı olduğunu göstermektedir. Yine yukarıdaki verilerden anlaşılabileceği üzere, Amerika Birleşik Devletleri yıllık 25 milyon çift ayakkabı üretiminin karşılığında, 2 Milyar 249 Milyon çift ayakkabı tüketimi ile bu sektördeki en büyük ithalatçı ülke konumundadır. Amerika Birleşik Devletleri'ni bu alanda İngiltere, Fransa, Almanya ve İspanya takip etmektedir. Türkiye ise yıllık 188 Milyon çift ayakkabı üretiminin karşısında, yine yıllık 148 milyon çift ayakkabı tüketmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi, bu rakamlar ile Türkiye dünyanın 11. Ayakkabı ihracat eden ülkesi durumundadır. Bununla beraber, her ne kadar bu rakamlar Türkiye'nin kendi ayakkabı ihtiyacını kendisi karşılıyor gibi gösterse de, ayakkabı sektöründeki ürün çeşitliliği ve markalaşma, ihracatın yanında ayakkabı ithalatı yapılmasını da gerekli kılmaktadır. Bu tablonun, ortaya koymuş olduğu diğer bir durum ise, Türkiye'nin yıllık ortalama ayakkabı tüketiminin, dünya yıllık ortalama ayakkabı tüketiminden bir miktar aşağı olduğunu göstermesidir. Yukarıda belirtildiği gibi, dünyanın kişi başı ortalama ayakkabı tüketimi yılda 3 çift iken, bu rakam Türkiye'de 2 çiftin bir miktar üstünde kalmaktadır. Bu durum, ülkenin refahının artmaya devam etmesi durumunda, zamanla iç pazar talebinin daha fazla artacağını ortaya koymaktadır.

Türkiye'de ayakkabı üretimi daha detaylı olarak incelendiğinde, sektörün büyük bir kısmının küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluştuğu görülmektedir. Ekonomi Bakanlığı'nın 2012 yılında yayınlamış olduğu sektör raporuna göre, sektörde 300.000 kişi istihdam edilmesine rağmen, bu rakamın sadece

20.000 kişilik kısmı sanayileşmiş işletmelerde istihdam edildiği varsayılmaktadır. Bu işletmelerin coğrafi dağılımına bakıldığında ise, üretici işletmelerin % 50'sinin İstanbul ilinde faaliyet gösterdiği, İzmir, Konya, Bursa, Ankara, Gaziantep, Manisa, Denizli, Adana, Malatya ve Çorum illerinin ise ayakkabı üretiminde öne çıkan diğer şehirler olduğu görülmektedir.[81]

TR63 Bölgesinde, Hatay ili erkek, Kahramanmaraş ili ise bayan ayakkabısı üretimi ile öne çıkmaktadır. Bununla beraber, Türkiye'de ayakkabı sektörünün genel itibariyle yarı makineleşmiş yapısının bir yansıması olarak, her iki ilde de ayakkabıcılık sektörü usta çırak ilişkisine dayanan, merdiven altı şeklinde tarif edilen küçük işletmelerden oluşmaktadır. Yarı makineleşme sebebiyle, emek yoğun yapının Bölge ayakkabıcılık sektöründe hâkim olması, beraberinde üretim, satış ve istihdam alanında kayıt dışılığı beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, resmi kaynaklara geçen rakamlar ile sektörün Bölgedeki gerçek hacmi konusunda farklılıklar bulunmakta, üretim, ihracat ve ithalat gibi temel verilere sağlıklı bir şekilde erişilememektedir.

Sektör temsilcileri Kahramanmaraş ilinde, fason dâhil, 100 adet kadar irili ufaklı atölyede üretim yapıldığı bilgisini vermektedir.[82] Hatay ilinde ise, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı'nın 2011 yılında Hatay ili ayakkabı sektörü için yapmış olduğu saha çalışması, sektörün mevcut durumu ile ilgili en sağlıklı verilerin temin edilebileceği kaynak durumundadır. Hatay ilinde Ayakkabıcılar Odası'na kayıtlı 104 adet ayakkabı imalatçısı bulunmaktadır. Yapılan saha çalışmasında ise 48 adet kayıt dışı işletmeye ulaşılmış ve tespit edilebilen işletme sayısı (fason dâhil) 152 olarak belirlenmiştir. Bununla beraber, ilde satış yapan işletmeler de dâhil edildiğinde, Hatay ili ayakkabı sektöründe faaliyet gösteren işletme sayısı 600'e ulaşmaktadır. Bu işletmelerin % 92,1'inin 10 veya daha az çalışana sahip olması, yukarıda da vurgulandığı gibi, sektörün küçük ölçekli işletmelerden oluştuğunu göstermektedir. Mevcut işletmelerin % 8'inin 20 yıldan, % 75'inin ise 10 yıldan fazla süredir faaliyet göstermesi ise, sektöre yönelik know-how olarak ifade edilen temel düzeyde alanı ile ilgili teknik bilgi ve uzmanlığın, Hatay ilinde belli bir olgunluğa eriştiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Yukarıda belirtilen sebepler nedeniyle, üretim rakamlarına dair net verilerin temin edilememesine rağmen, yapılan hesaplamalara göre Hatay ilinde yılda ortalama 7,5 milyon çift[83], Kahramanmaraş ilinde ise 3 milyon çift ayakkabı üretilmektedir.[84] Bu rakamlar dikkate alındığında, 2011 yılı Türkiye ayakkabı üretim rakamlarına göre, TR63 Bölgesinin % 10 ile % 15 arasında yurt içi ayakkabı üretimini sağladığını belirtmek mümkündür. Bununla beraber, diğer bölgelerdeki mevcut olabilecek kayıt dışı üretimin, TR63 Bölgesinin payının bir miktar aşağı çekilmesine sebep olacağını gözden kaçırmamak gerekecektir.

TASLAK

[81] Ayakkabı Sektörü, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012
[82] Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, Haberler: 51. Meclis Toplantısı, 2013, Link: http://www.kmtso.org.tr/haber.php?id=1359, Erişim Tarihi: 25.06.2013
[83] Ayakkabıcılık Eğitim, Tasarım Merkezi ve Ortak Kullanım Atölyesi Kurulması Proje Önerisi Sunumu, DOĞAKA, 2011
[84] Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, Haberler: 51. Meclis Toplantısı, 2013, Link: http://www.kmtso.org.tr/haber.php?id=1359

Harita 15. Dünya Ayakkabı İhracatında İlk 10 Ülke ve Türkiye

		Çift (Milyon)	Dünya Payı
1	Çin	10 170	73.1%
2	Hong-Kong	362	2.6%
3	Vietnam	316	2.3%
4	İtalya	229	1.7%
5	Belçika	207	1.5%
6	Endonezya	206	1.5%
7	Almanya	194	1.4%
8	Hollanda	143	1.0%
9	Tayland	141	1.0%
10	İspanya	130	0.9%
16	Türkiye	93	0.7%

Kaynak: 2012 World Footwear Yearbook, APICCAPS, 2013

Avrupa kıtası dünya ayakkabı üretiminin % 3'ü yapılmasına rağmen, dünya ayakkabı ihracatından % 11'lik bir paya sahip olması, özellikle dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Bu durum, üretim miktarı bazında Asya ülkeleri ile rekabet edemeyen Avrupa kıtasının, nitelikli ürünler ile bu sektörde rekabet gücünü ortaya koyduğunu göstermektedir. Üretim payına göre elde edilen ihracat payı, Türkiye ve TR63 Bölgesindeki ayakkabı sektörü için alternatif stratejik tercih olabileceği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, markalı nitelikli ürünlerin Türkiye'ye kazandırılması önem taşımaktadır. Ülkeler arası ihracat rakamları karşılaştırıldığında ise, Çin'in dünya ayakkabı ihracatının % 73'ünü tek başına yaptığı, Türkiye'nin ise % 0,7'lik pay ile 16. sırada olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin yıllar itibariyle ihracat rakamları incelendiğinde, sektör ihracatının genel itibariyle istikrarlı bir şekilde arttığı ve ortalama yıllık ihracat artışının 41 Milyon $ olduğu görülmektedir. Rusya, Irak, Suudi Arabistan, Almanya ve Bulgaristan Türkiye'nin ayakkabı ihracatı yaptığı ilk 5 ülkeyi oluşturmaktadır.[85]

Şekil 47. Türkiye Ayakkabı İhracatının Gelişimi

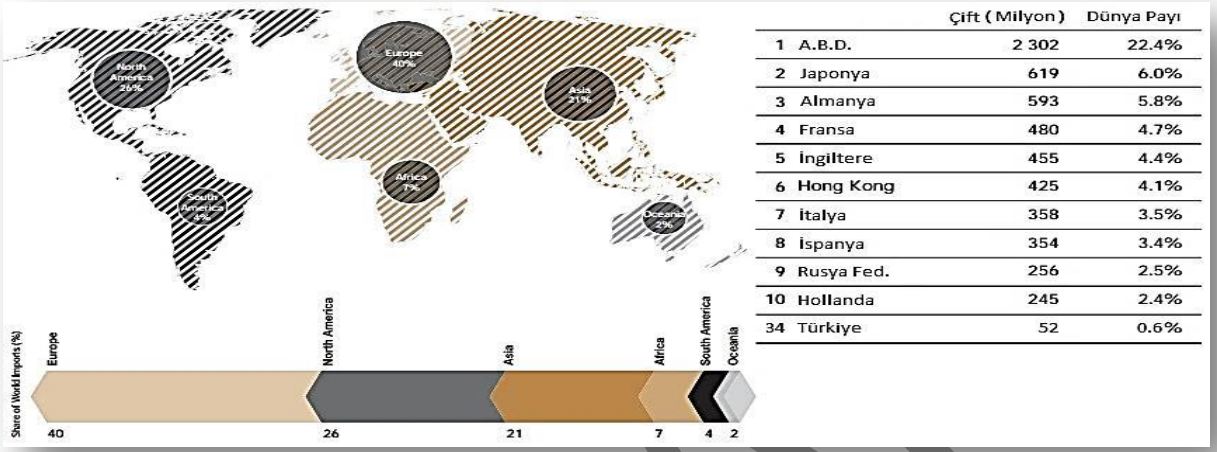
Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

[85] Ayakkabı Sektörü, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012

TASLAK

Yapılan saha araştırması neticesinde, TR63 Bölgesinden kısıtlı miktarda ayakkabı ihracatı yapıldığı, genel itibariyle, Bölgeden iç piyasa talebinin karşılandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bununla beraber, coğrafi yakınlık sebebiyle TR63 Bölgesi ayakkabı sektörünün ihracat yaptığı ülkelerin genellikle Ortadoğu lokasyonlu olduğu görülmektedir. Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan, Lübnan ve Azerbaycan TR63 Bölgesinin ayakkabı ihraç ettiği ülkelerin başında gelmektedir.[86]

Harita 16. Dünya Ayakkabı İthalatı

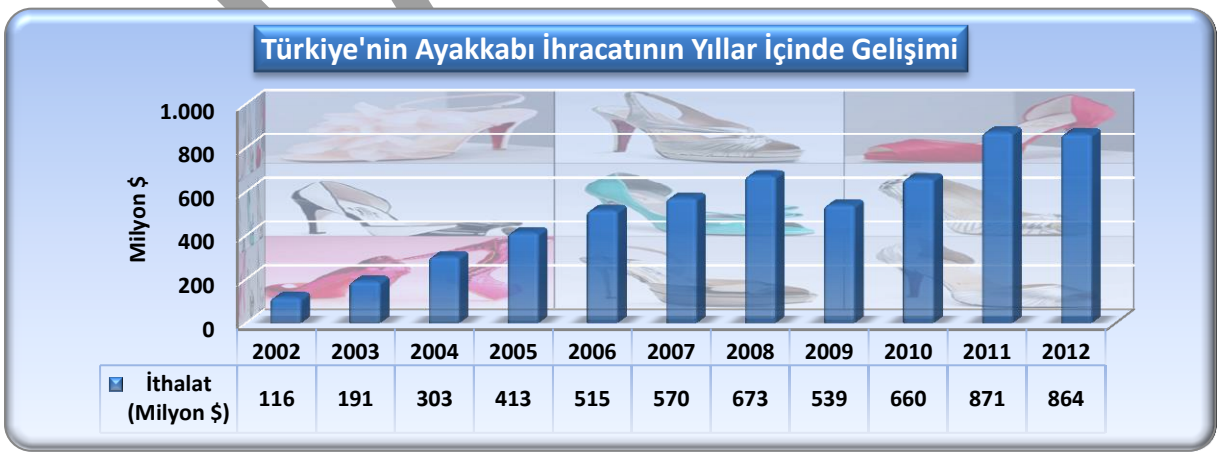

		Çift (Milyon)	Dünya Payı
1	A.B.D.	2 302	22.4%
2	Japonya	619	6.0%
3	Almanya	593	5.8%
4	Fransa	480	4.7%
5	İngiltere	455	4.4%
6	Hong Kong	425	4.1%
7	İtalya	358	3.5%
8	İspanya	354	3.4%
9	Rusya Fed.	256	2.5%
10	Hollanda	245	2.4%
34	Türkiye	52	0.6%

Kaynak: 2012 World Footwear Yearbook, APICCAPS, 2013

Dünya ayakkabı ithalatında, kıta olarak Avrupa'nın % 40, ülke bazında ise Amerika Birleşik Devletleri'nin % 22,4'lük pay ile dünyada en fazla ayakkabı ithalatı yaptığı görülmektedir. Bununla beraber, Türkiye, yapmış olduğu yıllık 52 milyon çift ayakkabı ithalatı ile 34. sırada yer almaktadır. Üretim rakamlarından anımsanacağı üzere, 2011 yılında Türkiye'nin yıllık ayakkabı üretimi 188 milyon, tüketimi ise 148 milyon çifttir. Bu bağlamda, Türkiye kullanılan her dört ayakkabıdan birinin ithal olduğu, bunun sebebinin ise, üretimin tüketici beklentilerini tam anlamıyla karşılamamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bununla beraber, kıta olarak dünyanın en büyük pazarı olan Avrupa ile iç içe bulunan Türkiye'nin, bu avantajını yeterli miktarda değerlendiremediği sonucuna ulaşmak da mümkündür.

Şekil 48. Türkiye Ayakkabı İthalatının Gelişimi

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

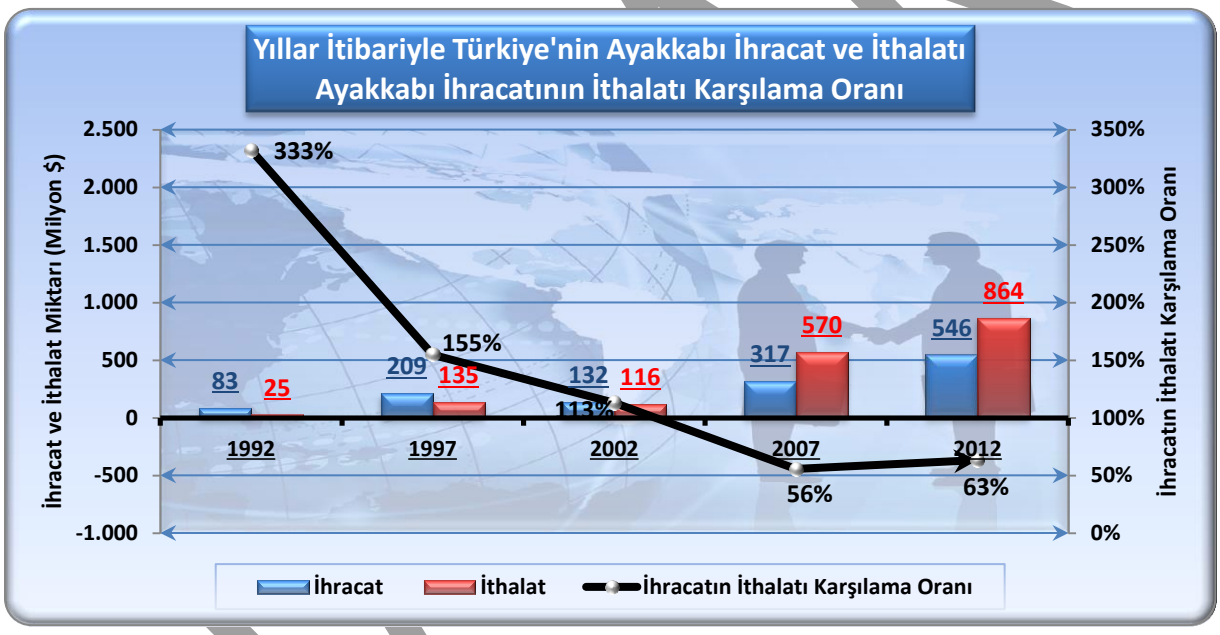
[86] Ayakkabıcılık Eğitim, Tasarım Merkezi ve Ortak Kullanım Atölyesi Proje Önerisi Sunumu, DOĞAKA, 2011

TASLAK

Türkiye'nin yıllar itibariyle ayakkabı ithalatı incelendiğinde, ihracat grafiğine paralel olarak yıllar itibariyle artış eğiliminin kuvvetli olduğu görülmektedir. Bununla beraber, son 10 yıl içinde sektöre yönelik ihracat artışı yıllık ortalama 41 Milyon $ iken, ithalat için bu değer 75 Milyon $ seviyesindedir. Türkiye ayakkabı sektörünün son 20 yıllık ihracat ve ithalat verileri incelendiğinde dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

5 yıllık periyotlar ile Türkiye'nin son 20 yıllık ayakkabı ihracat ve ithalat performansı incelendiğinde, ihracat miktarının 83 milyon $'dan, 546 milyon $'a çıkmasına rağmen, ithalatın 25 milyon $'dan, 864 milyon $'a çıkarak daha keskin bir artış gerçekleştirdiği görülmektedir. Bununla beraber, ihracatın ithalatı karşılama oranının % 333 seviyesinden % 63 seviyesine gerilediği ve 2000'li yıllar itibariyle dış ticaret açığı verildiği rakamlardan anlaşılmaktadır. 2006 yılında % 46 seviyesine kadar düşen ihracatın ithalatı karşılama oranında, son yıllarda iyileşme görülmesine rağmen, 2023 yılı dış ticaret hedefleri doğrultusunda, ulusal ve bölgesel bazda sektörün sıkıntıları ile daha fazla ilgilenilmesi, stratejik kararların alınması, en kısa süre içinde uygulanması ve desteklenmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 49. Türkiye'nin Ayakkabı İhracat ve İthalatı, Ayakkabı İhracatının İthalatı Karşılama Oranı

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Şekil 50. Ülkelere Göre Ayakkabı Üretiminden Elde Edilen Katma Değer

Kaynak: 2012 World Footwear Yearbook, APICCAPS, 2013

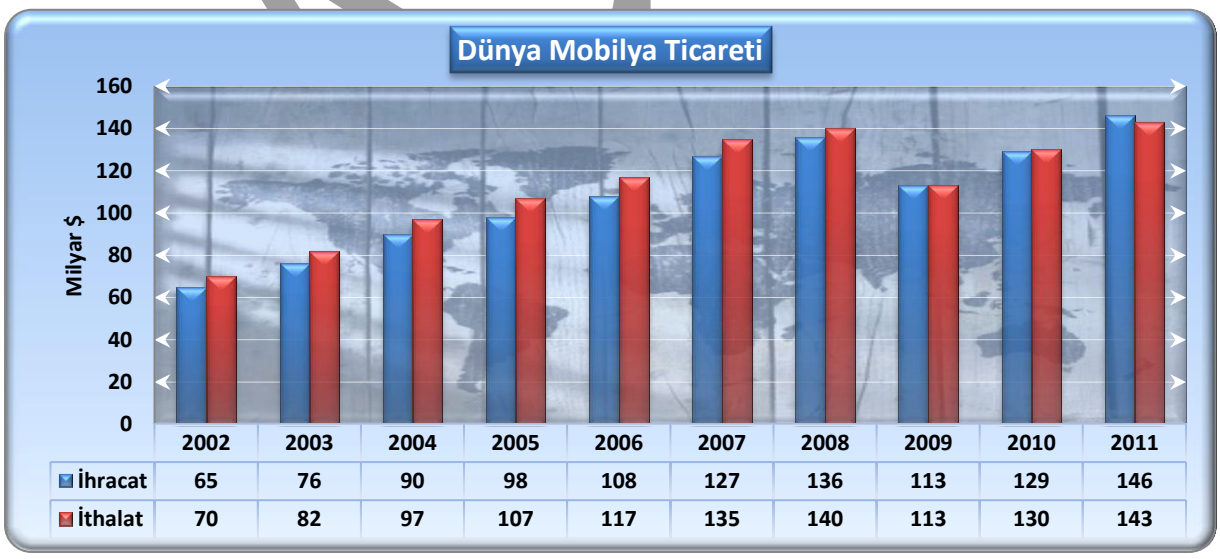
Ayakkabı sektöründe ülkelerin birim başına elde ettiği katma değeri gösteren yukarıdaki grafik, ulusal ve bölgesel bazda sektöre dair stratejik kararlar alınırken, markalaşma, AR-GE ve kaliteye özellikle önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayakkabı ihracatı yapan ülkelerin birim başına elde ettikleri katma değer dikkate alındığında, küresel ölçekteki ihracat ve ithalat sıralamalarından farklı bir grafik elde edilmektedir. İtalya bir çift ayakkabı başına elde etmiş olduğu 45 $'lık katma değer ile listenin başında yer alırken, Portekiz ve Fransa, İtalya'yı takip etmektedir. Dünya ayakkabı ihracat birincisi Çin ise, bir çift ayakkabı başına 4 $'dan daha az elde ettiği katma değer ile 15. sırada gelmektedir. Türkiye ise bu 15 ülkelik sıralamada henüz yer bulamamaktadır.

Ayakkabıcılık sektörünün dünya üzerindeki ihracat, ithalat ve birim başına ülkelere sağlamış olduğu katma değer incelendiğinde, TR63 Bölgesinde sektörün öncelikle altyapı sıkıntılarının giderilerek, markalaşma yoluna gitmesi gerektiği, AR-GE ve kaliteye odaklanarak birim başına sağlanan katma değerin artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bölge sektörünün, yegâne sıkıntısı altyapı olmayıp, girişimcilik, pazarlama, beşeri sermaye vb. konularda da mesafe kat etmesi gerekmekte ise de, diğer unsurlar için altlık oluşturması nedeniyle altyapı ihtiyacı öncelikli durumdadır. Bu amaç doğrultusunda, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı tarafından, AB Katılım Öncesi Mali Yardım Fonu'nun (IPA) bileşeni olan Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı'na sunulmak üzere "Ayakkabıcılık Eğitim, Tasarım Merkezi ve Ortak Kullanım Atölyesi" isimli proje hazırlanmıştır. IPA'nın 2014-2020 yılı mali döneminde değerlendirilmek üzere söz konusu proje gündeme getirilecek ve konu üzerindeki çalışmalara devam edilecektir.

Mobilya Sektörü

Günlük hayatın hemen hemen her alanında kullanılan ve bireyin, toplumun refah seviyesini yansıtan en önemli göstergelerden biri olan mobilya, ortaya çıkardığı sektör ile günümüz dünyasında tüketim hızındaki artışa paralel olarak, dünya ticaretindeki payını artırmaya devam etmektedir.

Şekil 51. Dünya Mobilya Ticareti (Milyar ABD Doları)

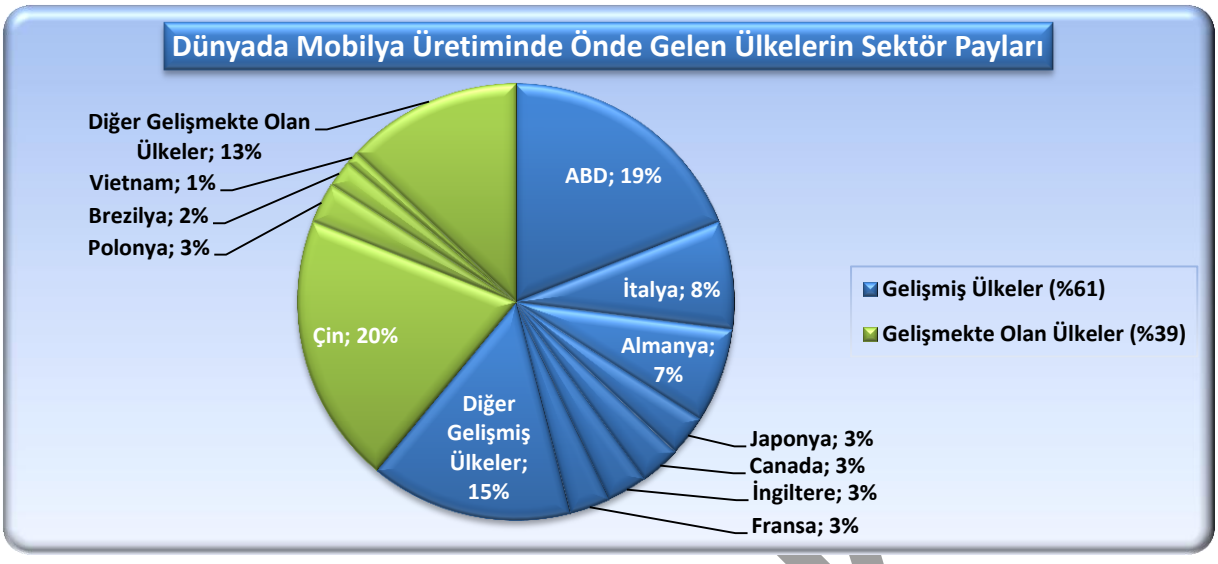
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İhracat	65	76	90	98	108	127	136	113	129	146
İthalat	70	82	97	107	117	135	140	113	130	143

Kaynak: Furniture, UN Comtrade, Link: http://comtrade.un.org/pb/FileFetch.aspx?docID=4733&type=commodity%20pages, Erişim Tarihi: 25.06.2013

2002 - 2011 yılları arasındaki zaman dilimi incelendiğinde, küresel mali krizin olumsuz etkisini ilk defa hissettirdiği 2009 yılı hariç tutulmak üzere, mobilya sektörünün dünya ticaretindeki hacminin sürekli büyüdüğü ve on yıllık süreçte mobilya ihracatında 2 kattan fazla artış gerçekleştiği görülmektedir.

ASLAK

Şekil 52. Dünya Mobilya Üretiminde Önde Gelen Ülkelerin Sektör Payları

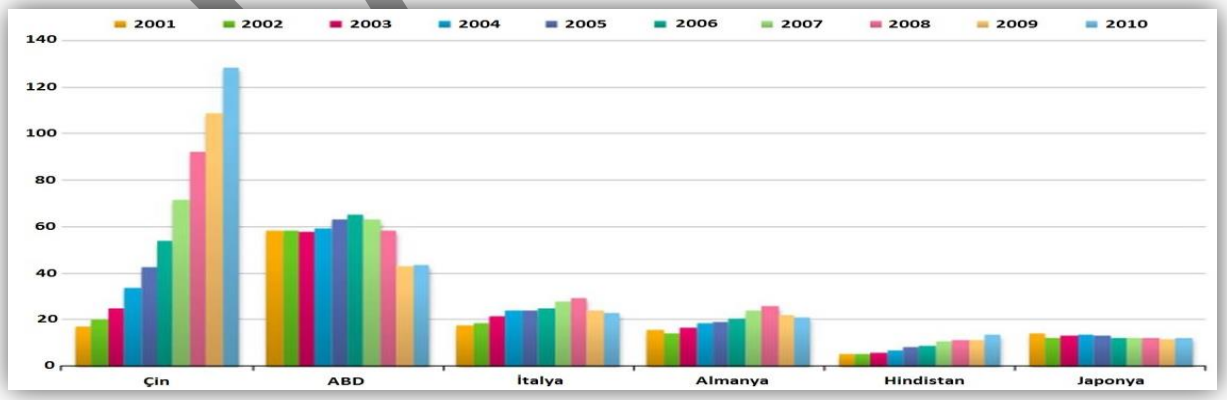

Kaynak: World Furniture Outlook Summary, CSIL, 2009

Dünyada mobilya üretiminde önde gelen ülkeler incelendiğinde, % 61'lik oran ile sektörde gelişmiş ülkelerin en büyük pazar payına sahip olduğu tespit edilmektedir. Bununla beraber, Çin, diğer pek çok sektörde olduğu gibi, mobilya üretiminde de dünya birincisi iken, ABD ve İtalya ise, Çin'den sonra gelen dünyanın en büyük mobilya üreticileri konumundadır. Mobilya üreten tüm bu ülkelerin üretim rakamları miktar olarak birleştiğinde, sektör büyüklüğünün 420 Milyar $'a ulaşmış olduğu görülmektedir.[87]

Mobilya üretiminde ilk 6 sırada yer alan ülkelerin 2001 ile 2010 yılları arasındaki üretim performansları incelendiğinde, özellikle gelişmiş ülkelerin küresel ekonomik kriz sonrası mobilya üretim rakamlarında genel itibariyle düşüş meydana gelmeye başladığı, sadece Japonya'nın son yıllarda üretim rakamlarını ancak koruyabildiği görülmektedir. Bununla beraber, Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerin üretim miktarları küresel ekonomik krize rağmen artmaya devam etmiştir. Ancak, Çin'in ve Hindistan'ın üretim artış oranları arasında ciddi miktarda fark olduğu net bir şekilde ortadadır.

Şekil 53. Mobilya Sektörü Üretiminde Öncü Ülkeler ve Üretim Miktarları (Milyar ABD Doları)

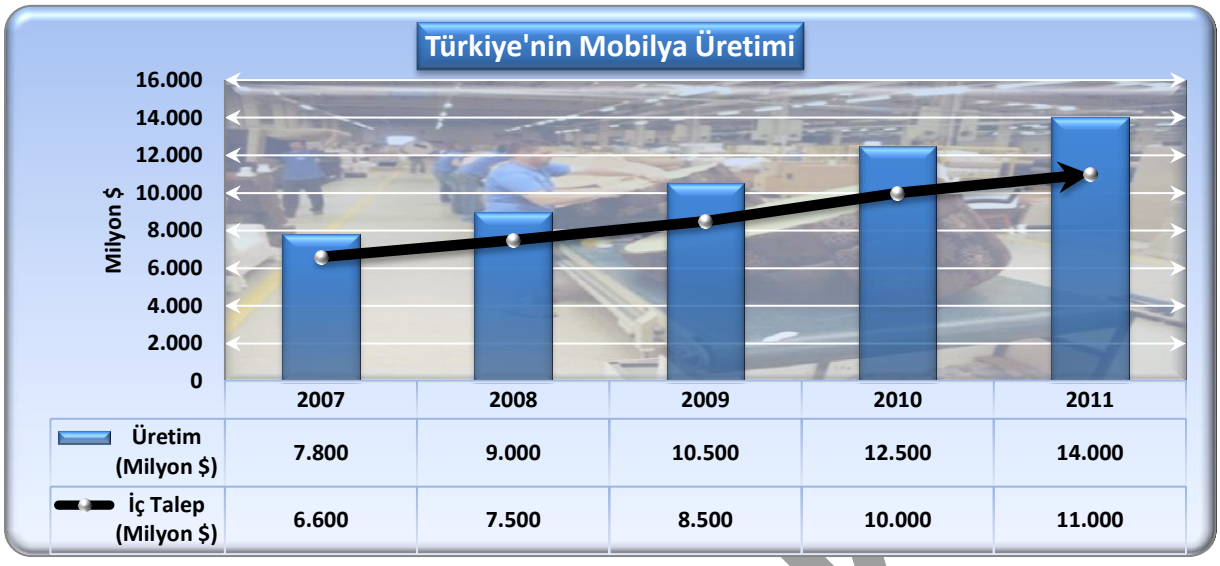

Kaynak: Major Furniture Producing Countries, European Furniture Industries Confederation, 2012

[87] World Furniture Outlook 2013, CSIL, 2013

TASLAK

Şekil 54. Türkiye Mobilya Üretimi

Kaynak: Mobilya Sektörü Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

İhracatta yerli kaynakları en çok kullanırken, ithal girdilere bağımlılığı en az sektörlerden olan mobilyacılık, Türkiye'de özellikle son 15–20 yıllık süreçte küçük ölçekli işletmelerin yanı sıra, orta ve büyük ölçekli işletmelerin sayısı artmasıyla ciddi miktarda mesafe kat etmiştir. Bu ilerleme Türkiye'nin mobilya üretim rakamlarına da yansımıştır. Türkiye, 2011 yılında gerçekleştirmiş olduğu 14 Milyar $'lık mobilya üretim hacmi ile bu konuda dünyada 14. sıradadır. Türkiye'deki mobilya sektörü, küresel ekonomik krizden etkilenen diğer sektörlerin aksine, üretim rakamları bakımından 2007 ile 2011 yılları arasında kesintisiz büyümeye devam etmiştir. Bu durumun en önemli sebebi, sektörün mevcut durumda genel itibariyle iç piyasa talebini karşılamasından ileri gelmektedir. Bu doğrultuda, 2023 yılı hedefi olarak konulan 25 Milyar $'lık üretim hedefinin, 15 Milyar $'lık kısmını oluşturan iç pazar hedefine 2023 yılı gelmeden erişilmesi ise kuvvetle muhtemeldir.[88]

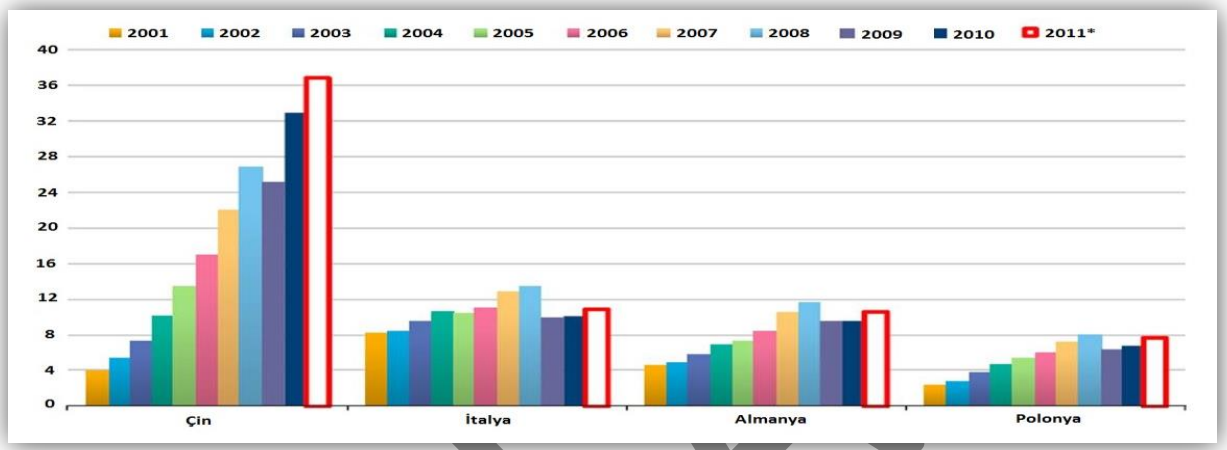
TR63 Bölgesinde sanayi siciline kayıtlı mobilya sektöründeki işletmelerin, diğer tüm işletmelere oranı incelendiğinde, Hatay ilinde % 3, Kahramanmaraş ilinde % 2, Osmaniye ilinde ise % 2'lik oranın mevcut olduğu görülmektedir.[89] Bununla beraber, özellikle Hatay ilinde mobilya sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yoğunluğu, Bölgede sanayi siciline kayıtlı olmayan işletme sayısının ciddi boyutta olduğunu göstermektedir. Hatay ilinde Mustafa Kemal Üniversitesi'nin katkılarıyla, Antakya Küçük Sanayi Yapı Kooperatifi tarafından yapılan anket çalışmasında 712 firmaya ulaşılması, bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Buna ilaveten, yapılan hesaplamalara göre, sadece Hatay ilinde 1.500 firmanın mobilyacılığın çeşitli kollarında faaliyet göstermekte olduğu hesaplanmaktadır.[90] Kahramanmaraş ili ise, son 10 yılda mobilyacılık sektöründe önemli mesafe kaydetmiş durumdadır. Bunun en önemli göstergesi ise, sektörün il ihracat rakamlarındaki yükselişidir. Bununla beraber, sektör ile ilgili olarak, Kahramanmaraş ilinde Ahşap İşleri KSS'nin kuruluş çalışmaları devam etmektedir. Osmaniye ilinde de, var olan potansiyeli hayata geçirmek, mevcut işletmelerin verimliliğini artırmak ve ortak fayda üretmek üzere Mobilyacılar ve Ağaç İmalatçıları Küçük Sanayi Sitesi'nin kurulması için çalışmalar sürdürülmektedir. TR63 Bölgesinde, mobilya sektörüne dair bu denli yaygın üretim yapılmasına rağmen, işletmelerin gerek çalışan sayısı,

[88] Mobilya Sektörü Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012
[89] 81 İl Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012
[90] Antakya Mobilya ve Ayakkabıcılık Sektörel Araştırma Projesi, Kalkınma Bakanlığı, ATSO, DOGAKA, 2011

TASLAK

gerekse ciroları itibariyle küçük ölçekli veya mikro işletme statüsünde olmaları, üretim rakamlarının sağlıklı bir şekilde elde edilememesine ve sektör ile ilgili bölgesel ve ulusal ölçüde analiz ve karşılaştırmalar yapılamamasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda, Hatay ilinde mobilya sektörü işletmelerinin arzu edilen kapasitede daha kaliteli ürün üretebilmeleri ve pazardaki rekabet güçlerini artırabilmeleri için T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Programı kapsamında, Mobilyacılar için Ortak Kullanım Atölyesi kurulması planlanmakta ve proje ihale dokümanları hazırlık sürecinde bulunmaktadır.

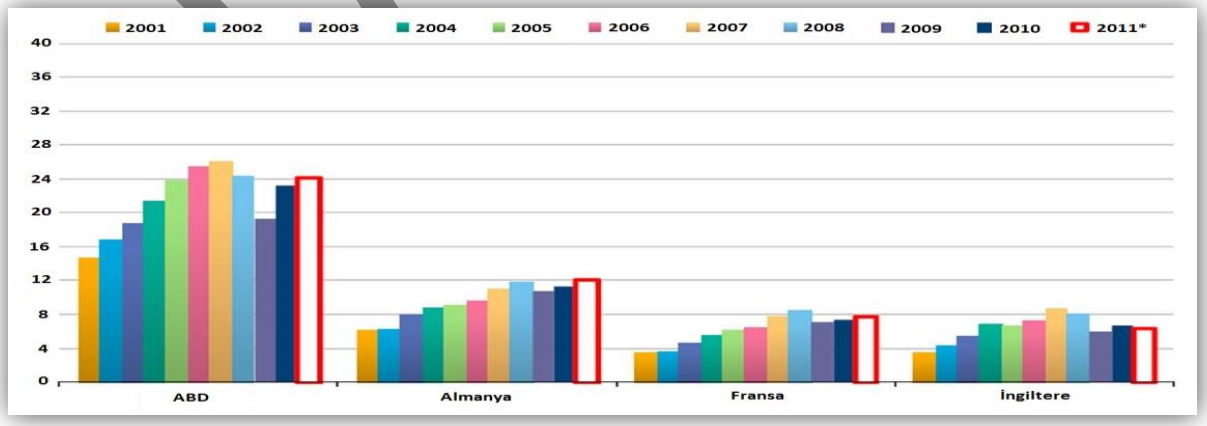
Şekil 55. Mobilya Sektörü İhracatında Öncü Ülkeler ve İhracat Miktarları (Milyar ABD Doları)

Kaynak: Major Furniture Producing Countries, European Furniture Industries Confederation, 2012

Dünyada en çok mobilya ihracatı yapan 4 ülkesi incelendiğinde, bunlardan birincisinin Asya, diğer üçünün ise Avrupa ülkesi olduğu görülmektedir. Bu 4 ülkenin tamamı küresel mali krizden 2009 yılında etkilenirken, Çin'in 2010 yılı itibariyle hızlı yükselişine devam ettiği, İtalya, Almanya ve Polonya'nın ise, 2010 yılında mevcut ihracat rakamlarını koruduktan sonra, 2011 yılı itibariyle tekrar kendi ölçeklerinde ihracat rakamlarını arttırmaya başladıkları ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, Çin ile ardından gelen üç ülkenin ihracat rakamları arasında büyük miktarda fark bulunduğu dikkat çekmektedir.

Şekil 56. Mobilya Sektörü İthalatında Öncü Ülkeler ve İthalat Miktarları (Milyar ABD Doları)

Kaynak: Major Furniture Producing Countries, European Furniture Industries Confederation, 2012[91]

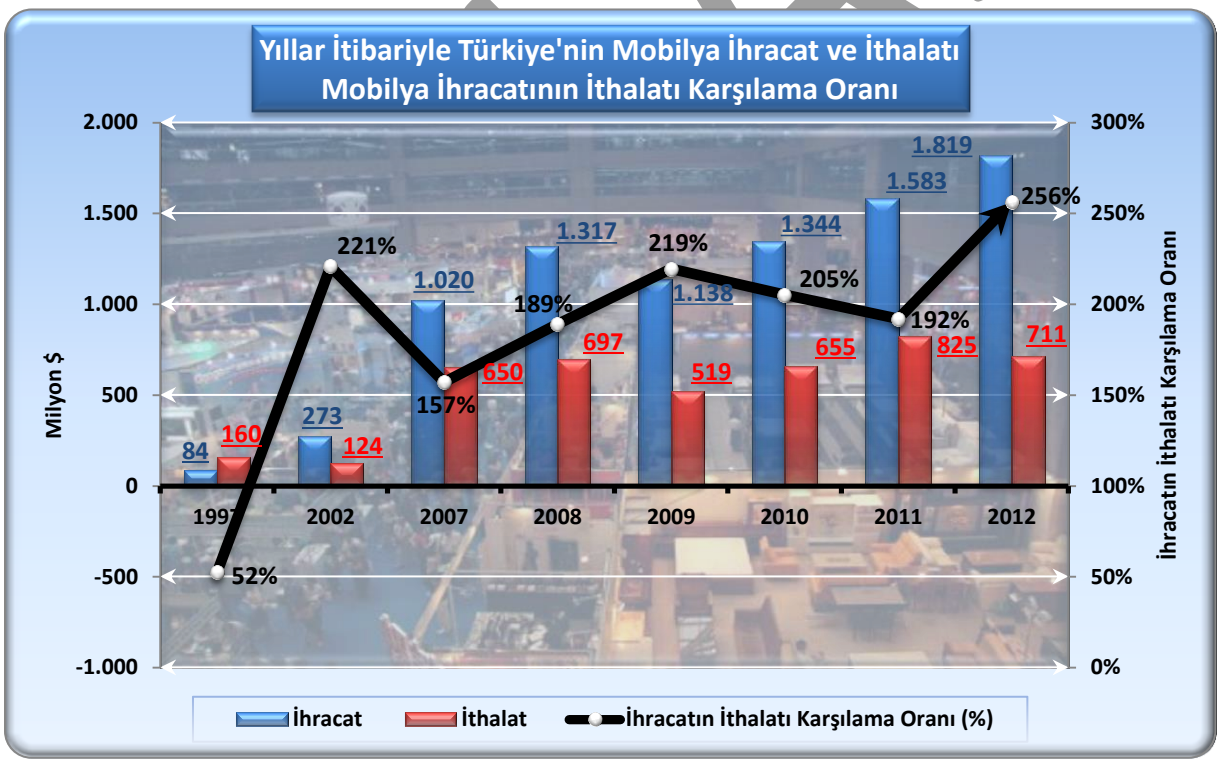
[91] 2011 yılı verileri öngörüye dayandırılarak ilgili kaynak tarafından belirlenmiştir.

TASLAK

Dünyada mobilya ithalat rakamlarına değerlendirmeye alındığında, ABD'nin dünyanın en büyük mobilya ithalatçısı konumunda olduğu; Almanya, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinin ise, diğer büyük ithalatçı ülkeler olduğu görülmektedir. Dünyanın en büyük mobilya ihracatçılarından biri olan Almanya'nın, genel itibariyle mobilya ithalatı, ihracatından az da olsa daha fazla durumdadır.

Türkiye'de mobilya sektörünün kat etmiş olduğu mesafe, ihracat ve ithalat rakamları ile daha belirgin hale gelmektedir. Şekil 57'de görüleceği üzere, 1997 yılında Türkiye'de dış ticaret açığı veren sektör, 2002 yılında 273 Milyon $ ihracat, 124 Milyon $ ithalat ile kendi ölçeğine göre ciddi bir dış ticaret fazlası vermiştir. 2007 yılı itibariyle de dış ticaret fazlası vermeye devam eden sektör, 2012 yılında dış ticaret fazla oranını % 256'ya çıkararak, bu alanda yeni bir rekor kırmış ve ihracatta 1 Milyar 819 Milyon $ seviyesini yakalamıştır. Türkiye, 2011 yılı rakamları ile dünyada mobilya ihracatında 22., mobilya ithalatında ise 30. sıradadır. Mobilya sektörünün son 10 yılda göstermiş olduğu performans ile sektör için 2023 yılı hedefi olarak ortaya konulmuş olan 3 Milyar $'lık çıtaya, planlanan zamandan daha önce erişebileceği ve yeni bir hedefleme yapılması gerekeceği muhtemeldir. Bununla beraber, Türkiye'nin mobilya sektöründe göstermiş olduğu bu performans ile 2016 yılında dünyanın en çok mobilya ihraç eden 10 ülkesi arasına girmesi beklenmektedir.[92] Bu bağlamda, ilk defa 9. Kalkınma planında adı geçen sektörün,[93] Türkiye ve tüm Düzey 2 bölgeleri açısından önemi açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Şekil 57. Türkiye'nin Mobilya İhracat ve İthalatı, Mobilya İhracatının İthalatı Karşılama Oranı

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

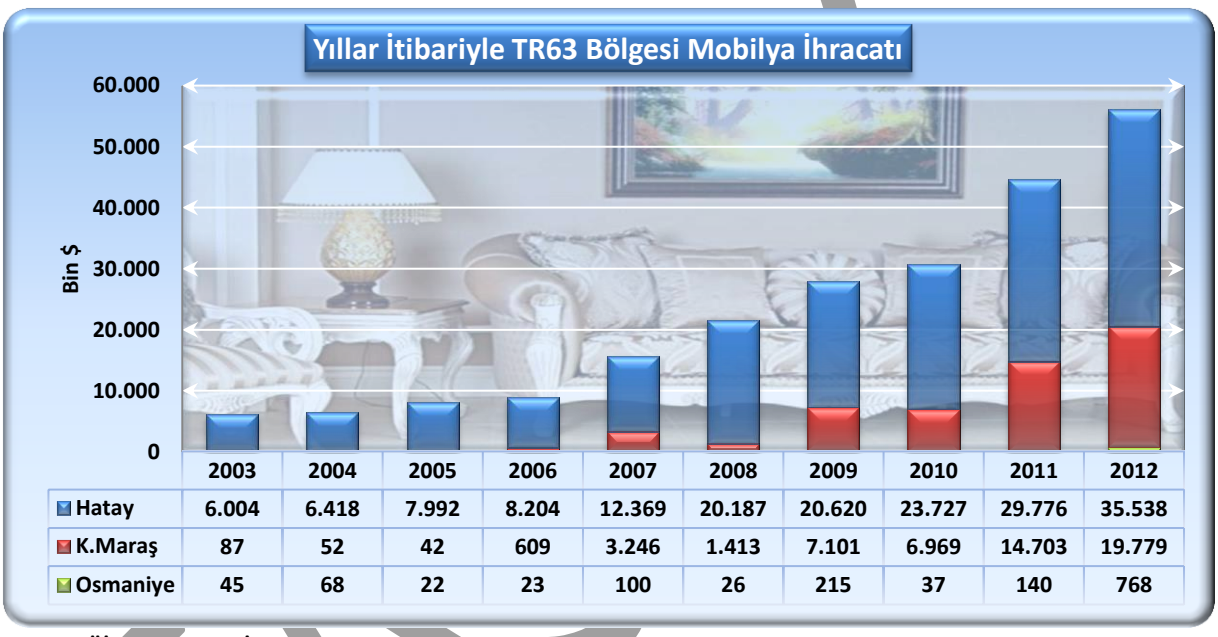
Türkiye'nin mobilya ihracatı ve ithalatı yaptığı ülkeler değerlendirildiğinde, ihracatta Asya ülkeleri, ithalatta ise Avrupa ülkeleri dikkati çekmektedir. İhracatta ilk 5 ülke sırasıyla, Irak, Almanya, Azerbaycan, İran ve Fransa'dan; ithalatta ise Çin, İtalya, Almanya, Polonya ve Fransa'dan

[92] Mobilya Sektörü Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012
[93] Türkiye Mobilya Ürünleri Meclisi Sektörü Raporu, TOBB, 2012

oluşmaktadır. Bununla beraber, Çin'den 2011 rakamları ile yapılan 292.961.262 $'lık ithalata karşın, Çin'in ardından gelen 4 Avrupa ülkesinden toplamda 272.325.573 $'lık ithalat yapıldığını[94] ve Çin'den yapılan ithalat rakamına, bu 4 Avrupa ülkesinden yapılan toplam ithalat rakamının erişemediğini belirtmek gerekmektedir.

TR63 Bölgesinde mobilya sektörünün gerçekleştirdiği ihracat ele alındığında, Hatay ilinin Bölgede öne çıktığını görmek mümkündür. Bununla beraber, 2003 ile 2012 yılları arasında Bölge illerinin ihracat büyüklükleri incelendiğinde, 2003 yılında Hatay ili, Kahramanmaraş ilinden 69, Osmaniye ilinden 133 kat daha fazla mobilya ihracatı yaparken, 10 yıl sonrasında bu farkın kapanmakta olduğu açık bir şekilde görülmektedir. 2012 yılı itibariyle Hatay ilinin mobilya ihracatı, Kahramanmaraş ilinden 1,80 kat, Osmaniye ilinden ise 46 kat fazla hale gelmiştir.

Şekil 58. TR63 Bölgesi Mobilya İhracatı

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	6.004	6.418	7.992	8.204	12.369	20.187	20.620	23.727	29.776	35.538
K.Maraş	87	52	42	609	3.246	1.413	7.101	6.969	14.703	19.779
Osmaniye	45	68	22	23	100	26	215	37	140	768

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Bölge illerinden olan Hatay'da, Mustafa Kemal Üniversitesi'nin katkılarıyla Antakya Küçük Sanayi Yapı Kooperatifi tarafından yapılan anket çalışması, sektörün bu ildeki ihracat profiline dair bazı temel verileri daha detaylı şekilde göstermektedir. Bu çalışmada ulaşılabilen 712 işletmeden alınan bilgiye göre, bu işletmelerden sadece 34'ü, yani % 9,3'ü, ihracat yapmaktadır. Sektördeki firmaların ihracat yapma düşüncesine sahip olsa bile, CE Kalite Belgesi'ne sahip olan sadece 1 firma olması, AB'ye ihracat konusunda bir altyapıya sahip olunmadığının da bir işareti sayılabilir. Buna ek olarak, sektör çalışanlarının öğrenim düzeylerinin düşüklüğü, dış piyasalar hakkında bilgi eksikliği ve dış ticarette ihtiyaç duyulan çalışan profilinin yetersizliği de bu konuda vurgulanması gereken önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Beklendiği gibi Bölgenin mobilya ihracatı yaptığı ülkeler, Orta Doğu bölgesi ile sınırlı kalmaktadır. Bu bilgiye paralel olarak, Irak, Suudi Arabistan, Suriye, Lübnan ve Ürdün TR63 Bölgesinin mobilya ihracatı yaptığı ilk 5 ülkeyi oluşturmaktadır. Sektörün mevcutta ihracat yapmayan % 18,7'lik bir bölümünün, ihracat yapmayı planlıyor olması, gerekli bilgilendirme ve altyapının sağlanması ile ihracata yönelebileceğini göstermektedir. İhracata yönelik olarak, farkındalık

[94] Türkiye Mobilya Ürünleri Meclisi Sektörü Raporu, TOBB, 2012

sağlanmasının ardından, ihracat süreci hakkında bilgilendirme, kalite standartları edinimi gibi altyapı hazırlıklarının tamamlanması neticesinde, ihracata yönelimin artacağı düşünülmektedir.[95]

Bu bölümün başında değinildiği gibi, sektör olarak mobilyacılık, ihracatta yerli kaynakları ağırlıklı olarak kullanırken, ithal girdilere bağımlılığı en az sektörlerden olması itibariyle diğer sektörlerden farklılaşmaktadır. Sektörün doğası itibariyle ithalata fazla gereksinim duymaması, Bölgede sektöre yönelik ithalat rakamlarının önemli seviyede olmamasını beraberinde getirmektedir. 2012 yılında sektöre yönelik Hatay ilinde 791 bin, Kahramanmaraş ilinde 1.160 bin, Osmaniye ilinde ise 204 bin $'lık ithalat yapılmıştır.

Metal Mutfak Eşya (Pişirme Eşyaları) Sektörü[96]

Pişirme eşyaları, mutfak eşyaları, masa eşyaları ve tabak takımı, çatal, kaşık ve bıçak setleri ve cam eşyalar ile beraber ev eşyaları grubunun alt segmentini oluşturmaktadır. Sektörün tüm dünyada oldukça dinamik ve son kullanıcı tercihleri ile yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Dünya üzerinde sektörde öne çıkan işletmeler markalarını oluşturup, bilinirliğini artırmış ve bu markalar için ürünlerini farklılaştırmışlardır. Çok farklı segmentleri olan sektör, büyük markalar arasında yoğun bir rekabet ortamı doğurmaktadır. Bununla beraber, bu durum sadece tanınmış markalar için kazanımlar yaratmak yerine, yenilikçi ve kaliteli ürünleri ödüllendirmekte ve sektörün diğer sektörlerden farklılaşmasını sağlamaktadır.

Tablo 97. Küresel Ev Eşyaları ve Özel Ürünler Sektörünü Oluşturan Alt Segmentlerin Sektör Payları

Kategori	Pay
Yemek eşyaları	32%
İçecek eşyaları	24%
Pişirme eşyaları	18%
Fırın eşyaları	12%
Sofra eşyaları	7%
Çatal kaşık	7%
Diğer	0%

Kaynak: Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Sektörü Strateji Raporu, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012

Küresel ev eşyaları ve özel ürünler sektörü, 2010 yılında toplam 19,1 Milyar $ gelir elde etmiştir ve bu rakam, 2006-2010 yılları arasında yıllık bileşik % 0,5'lik bir büyüme oranına tekabül etmektedir. Diğer taraftan, sektörün 2010-2015 döneminde yıllık bileşik büyüme oranının % 1,8'i bulması beklenmektedir. Pişirme eşyaları alt sektörü ise, 2010 yılında dünyada 3,4 Milyar $'lık bir gelirle sektörün toplam değerinin % 18'lik payına sahiptir. Pişirme eşyaları pazar performansının 2010-2015 yılları arasında artması tahmin edilmekle beraber, bu büyümenin (yıllık bileşik büyüme oranı) % 4,6 olarak gerçekleşerek, 23,9 Milyar $'a ulaşması beklenmektedir.

[95] Antakya Mobilya ve Ayakkabıcılık Sektörel Araştırma Projesi, Kalkınma Bakanlığı, ATSO, DOGAKA, 2011

[96] Bu bölüm Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen "Ağ Oluşturma ve Bölgesel İşbirliği İçin KOBİ'lerin Güçlendirilmesine Yönelik Teknik Yardım Projesi" (KOBİ İşbirliği ve Kümelenme Projesi) kapsamında hazırlanan Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Sektörü Strateji Raporu'ndan derlenerek hazırlanmıştır.

Metal pişirme eşyaları segmentinde dünyadaki ilk 10 ihracatçı ülke listelendiğinde, Çin'in % 43'lük pay ile sektörde birinci sırada olduğu görülmektedir. Çin'in ardından gelen ülkelerin aralarındaki ihracat farkının genel itibariyle çok fazla olmadığı ve listedeki sıralamanın yıllık performansa göre değişebileceği bir durum söz konusudur. Bununla beraber, 2007-2010 yılları arasında ihracat rakamları incelendiğinde, Türkiye ile beraber ilk 10'da yer alan 5 ülkenin ihracat miktarlarında düşüşün olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'de sektörün sıkıntıları ile daha yakından ilgilenilmesine ve uluslararası rekabet gücünün artırılmasına dair gerekliliği ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 98. Geçmiş Yıllar İtibariyle Metal Pişirme Eşyaları Segmentinde İlk 10 İhracatçı Ülke

No	Ülke	İhracat Değeri (x 1.000 $)				Artış (2007-2010)	Sektör Payı
		2007	2008	2009	2010		
1	Çin	2.688.254	2.910.398	2.711.451	3.607.179	34,2%	43%
2	Italya	666.683	723.613	545.361	595.337	-10,7%	7%
3	Almanya	419.638	458.565	412.121	439.299	4,7%	5%
4	Fransa	442.383	468.854	396.383	427.037	-3,5%	5%
5	Hindistan	443.548	462.532	368.089	417.440	-5,9%	5%
6	Thayland	257.860	290.903	235.569	295.795	14,7%	4%
7	ABD	187.999	217.622	183.967	214.715	14,2%	3%
8	Belçika	201.133	221.625	186.703	190.398	-5,3%	2%
9	Kore	142.303	154.562	150.206	182.587	28,3%	2%
10	Turkiye	196.103	195.162	182.720	182.461	-7,0%	2%
	Diğer	1.973.295	1.990.202	1.564.238	1.790.129	-9,3%	21%
	Dünya	7.619.199	8.094.038	6.936.808	8.342.377	9,5%	100%

Kaynak: Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Sektörü Strateji Raporu, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012

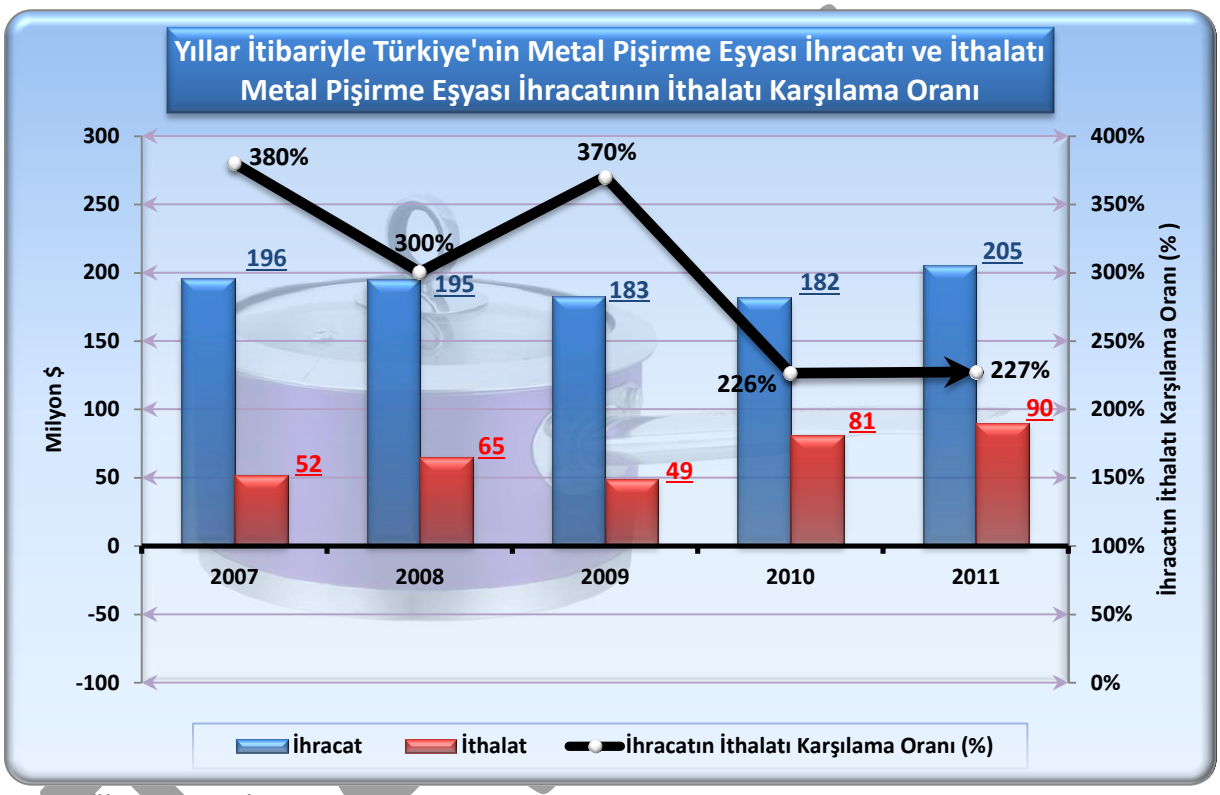
Tablo 99. Geçmiş Yıllar İtibariyle Metal Pişirme Eşyaları Segmentinde İlk 10 İthalatçı Ülke

No	Ülke	İthalat Değeri (x 1.000 $)				Artış (2007-2010)	Sektör Payı
		2007	2008	2009	2010		
1	ABD	1.881.345	1.792.885	1.556.053	1.935.394	2,9%	21%
2	Almanya	623.099	688.367	642.448	747.702	20,0%	8%
3	Japonya	515.072	594.924	550.431	573.736	11,4%	6%
4	Fransa	351.104	384.231	367.925	412.080	17,4%	4%
5	İngiltere	430.075	419.198	337.507	390.816	-9,1%	4%
6	Kanada	295.899	339.398	287.239	346.292	17,0%	4%
7	Hollanda	197.545	219.701	234.925	251.160	27,1%	3%
8	Italya	240.438	238.709	185.805	249.863	3,9%	3%
9	Rusya Fed.	154.703	206.361	175.413	249.381	61,2%	3%
10	İspanya	270.964	267.726	215.435	241.099	-11,0%	3%
22	Turkiye	51.604	64.960	49.365	80.588	56,2%	1%
	Diğer	3.252.493	3.652.650	3.143.942	3.833.468	17,9%	41%
	Dünya	8.264.341	8.869.110	7.746.488	9.311.579	12,7%	100%

Kaynak: Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Sektörü Strateji Raporu, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012

Metal pişirme eşyaları segmentinde dünyadaki ilk 10 ithalatçı ülkesi incelendiğinde ise, ABD'nin % 21'lik pay ile sektörün en büyük pazarı olduğu görülmektedir. Bununla beraber, genel itibariyle Türkiye'nin yakın çevresinde bulundan diğer batılı ülkeler de sektörün önemli pazarları konumundadır. Türkiye ise sektörün ithalat rakamlarına göre dünyada 22. sırada bulunmaktadır. Tabloda ele alınan yıllar itibariyle dalgalı bir seyir eden Türkiye'nin ithalat rakamları, 2010 yılında göstermiş olduğu büyük artış ile 2007 - 2010 yılları arasındaki dönemde sektör ithalatının % 56 oranında artması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Söz konusu artış, tabloda belirtilen ülkeler arasında Türkiye'nin, Rusya Federasyonu'ndan sonra metal pişirme eşya ithalatı en fazla artan ülkesi olmasına sebep olmuştur.

Şekil 59. Türkiye'nin Metal Pişirme Eşyası İhracatı ve İthalatı, İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Türkiye'nin metal pişirme eşyası sektöründeki ithalat ve ihracatı 2007 ve 2011 yılları arasındaki periyotta daha detaylı bir şekilde incelendiğinde, ihracatının ortalama olarak 2007 yılındaki seviyesini korumaya çalışırken, ithalatında yüksek artış gerçekleştiği görülmektedir. Bu nedenle, 2007 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı % 380 seviyelerindeyken, bu değer 2011 yılında % 227 seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu durum, yenilikçi ve kaliteli ürünlerin her zaman tüketici tarafından talep edildiği bu sektör için, ulusal olarak yeni bir strateji ve yol haritası belirlenmesi ve bu sektörde üretim yapan bölgelerdeki işletmelerin desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin metal pişirme ürünlerini ihraç ettiği başlıca ülkeler ele alındığında, 2007 yılı itibariyle Mısır'a yapılan ihracatta büyük bir artış gerçekleştiği ve Almanya'ya yapılan ihracatın da kademeli olarak düşmesi ile beraber, Mısır'ın en büyük ihracat pazarı konumuna geldiği gözlemlenmektedir. Bununla beraber, söz konusu 5 yıllık periyotta Mısır ve İran dışında kalan ilk 10'daki tüm ülkeler ile sürekli bir artış eğiliminin olmadığı ve yıllar arasında ülkelere yapılan ihracat rakamlarında dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir.

TR63 Bölgesinde, Metal Mutfak Eşyaları sektöründe öne çıkan Kahramanmaraş ili, Türkiye ölçeğinde de bu sektörde önemli paya sahip olmayı başarmıştır. Kahramanmaraş ilinde metal mutfak eşyaları üretim geçmişi 1950'li yıllara kadar uzanmaktadır. Bakır ve alüminyum mutfak eşyaları üreten küçük atölyeler, bugünün modern paslanmaz çelik eşya üretiminin temel bilgi birikimini oluşturmaktadır. Bu ildeki metal pişirme firmaları ağırlıklı olarak tencere, tava, çaydanlık, düdüklü tencere, cezve ve yapışmaz kaplamalı alüminyum eşyaları üretmektedir. Kahramanmaraş ilinde 50 kadar Küçük ve Orta Bütçeli İşletme (KOBİ) aktif bir şekilde metal mutfak eşyaları ve bu ürünlerde kullanılan parçaları (kulp, kapak ve taban vb.) üretmektedir. Bölgedeki bu şirketler, Türkiye'nin metal mutfak eşyaları ürünlerinin toplam değeri olan (Kahramanmaraş ilinde üretilen ürünler bazında) 334 Milyon $'ın, yaklaşık % 54'lük kısmı olan, 180 Milyon $ büyüklüğünde bir üretim gerçekleştirmektedir. Sektörde yaklaşık 3.500 kişi çalışmakta olup, önemli derecede istihdam yaratması bakımından Bölge ekonomisine büyük katkısı vardır.

Tablo 100. Türkiye'nin Metal Pişirme Ürünlerinde Başı Çeken İhracat Pazarları (2007-2011)

Sıra	Ülke	İhracat Değeri (x 1.000 $)					Sektör Payı (2011)
		2007	2008	2009	2010	2011	
1	Mısır	11.151	13.418	18.736	27.917	34.089	17%
2	Almanya	29.702	23.830	20.549	15.471	19.295	9%
3	Irak	7.813	15.450	19.293	16.166	14.933	7%
4	İran	4.225	5.027	5.859	7.474	13.279	6%
5	İtalya	9.973	8.135	3.594	7.641	11.271	5%
6	Azerbaycan	7.126	8.713	10.328	9.789	11.054	5%
7	Rusya Fed.	10.581	10.685	5.229	6.152	9.681	5%
8	Fransa	7.176	6.821	5.162	6.672	7.976	4%
9	S. Arabistan	3.070	2.989	3.291	3.934	4.947	2%
10	İsrail	7.228	7.721	7.690	5.633	4.373	2%
	Diğer	98.058	92.373	82.989	75.612	74.106	36%
	Dünya	196.103	195.162	182.720	182.461	205.004	100%

Kaynak: Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Sektörü Strateji Raporu, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012

Kahramanmaraş ili Metal Pişirme Sektörünün Türkiye'deki yeri, ilin başlıca ihracat yaptığı ülkelerin incelenmesi ve il sektörünün bu ülkelere yaptığı ihracatın Türkiye geneli ile kıyaslanması durumunda daha iyi anlaşılmaktadır. Kahramanmaraş ili Metal Pişirme Sektörü her yıl 20'den fazla ülkeye ihracat yapmaktadır. Bununla beraber, ilin sektör ihracatı sadece yakın çevre ülkelerle sınırlı kalmamakta, dünyanın çeşitli noktalarındaki ülke pazarlarına da erişmektedir. Türkiye'nin metal pişirme ürünleri ihracatında ilk üçte bulunan Mısır, Almanya ve Irak'a yapılan ihracatın sırasıyla, % 27, % 4 ve % 29'u, tek başına Kahramanmaraş ili tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin, Suriye, Macaristan ve Endonezya'ya yaptığı sektör ihracatının % 70'ten fazlasının ise, yine tek başına Kahramanmaraş ilinden gerçekleşmesi diğer önemli bir göstergedir.

Tablo 101. Metal Pişirme Ürünleri Sektöründe Kahramanmaraş İlinin İhracat Yaptığı Başlıca Ülkeler

Ülke	(x 1000 $)		Oran	
	Türkiye	Kahramanmaraş İlinin Türkiye İhracatındaki Miktarsal Payı	Kahramanmaraş İlinin Türkiye İhracattaki Payı	İlgili Ülkenin Kahramanmaraş İli Metal Pişirme Ürün Sektörü İhracatındaki Payı
Mısır	34.089	9.344	27%	31%
Irak	14.933	4.329	29%	14%
Suriye	3.463	2.493	72%	8%
Italya	11.271	1.882	17%	6%
Israil	4.373	1.743	40%	6%
Çekoslavakya	3.021	1.686	56%	6%
Macaristan	1.731	1.291	75%	4%
Azerbaycan	11.054	829	8%	3%
Almanya	19.295	818	4%	3%
Romanya	3.333	579	17%	2%
Gürcistan	2.162	519	24%	2%
S. Arabistan	4.947	498	10%	2%
Bulgaristan	1.636	465	28%	2%
Lübnan	1.919	458	24%	2%
Rusya Fed.	9.681	450	5%	1%
Ürdün	1.215	424	35%	1%
BAE	2.342	420	18%	1%
Sırbistan	2.786	236	8%	1%
Fransa	7.976	171	2%	1%
Endonezya	230	167	72%	1%
Diğer	63.547	1.409	-	3%
Toplam	205.004	30.211	15%	97%

Kaynak: Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Sektörü Strateji Raporu, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012

Kahramanmaraş ilinin bu sektörde göstermiş olduğu başarı ve gelecek için barındırdığı potansiyel, Ekonomi Bakanlığı liderliğinde ve Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ortaklığı ile devam eden Avrupa Birliği destekli "KOBİ İşbirliği ve Kümelenme Projesi" kapsamında da ele alınmaya değer bulunmuştur. Kahramanmaraş ilinde Metal Pişirme Sektörü ile ilgili olarak var olan potansiyelin daha iyi değerlendirilmesi, girişimci ve yenilikçi yaklaşımlarla geliştirmesi, güçlü markalara sahip, Dünya'nın önde gelen üretim ve pazarlama üssü haline getirme vizyonu ile 22 Şubat 2011 tarihinde 30 ay süreli proje başlatılmıştır. Halen çalışmaları devam eden proje ile sektörün rekabet gücünün artırılması için kümelenme yaklaşımı kullanılmaktadır.

Tekstil

Giyinme, sıcak ve soğuktan korunma gibi insanlığın en temel ihtiyaçlarından doğması itibariyle binlerce yıldır hayatımızın içinde olan tekstil ürünleri, günümüzde pek çağrışım yapmamasına rağmen, diğer sektörler tarafından da yoğun bir şekilde tamamlayıcı ürün olarak kullanılmakta ve hacmi dünyada milyar dolarlar ile ifade edilen büyük bir sektörü ifade etmektedir. Elyaftan iplik ve

mamul kumaşa kadar olan kısmın tekstil, kumaştan giyim eşyası elde edilene kadar olan sürecin ise hazır giyim olarak adlandırıldığı sektör, bir bütün halinde değerlendirildiğinde, dünya üzerindeki ihracat hacminin 2010 yılında 602 Milyar $'a ulaştığı ve sektörün dünya mal ticaretindeki payının ise % 4,1 olarak gerçekleştiği görülmektedir.[97]

Bununla beraber, tekstil sektörü dünya üzerinde bu büyüklüğe erişirken, ulusal ve uluslararası çapta değişim sürecinden geçmeye devam etmektedir. Küreselleşmenin de etkisi ile sektör, 1970'li yıllardan itibaren gelişmiş ülkelerden, gelişmekte olan ülkelere kaymış ve gelişmekte olan ülkelerde ekonominin itici gücü ve istihdamın temel kaynağı olmuştur. Buna rağmen, gelişmiş sanayi ülkeleri, İtalya gibi AB ülkeleri ve ABD, hala sektörün güçlü ihracatçı ülkeleri arasındadırlar. Son yıllarda gerçekleştirilen teknolojik gelişmeler ve yapısal değişiklikler sonucu, sektör bu ülkelerde sermaye yoğun bir sanayi dalı haline dönüşmüş, teknik ve akıllı tekstiller gibi katma değeri yüksek ürünlerin üretimine yönelmiştir. Türkiye'de ise özellikle 1980 yılı itibariyle yaşanan yapısal değişim sonrasında tekstil ve hazır giyim sektörü, gayrisafi yurt içi hasıladaki ve imalat sanayi üretimindeki payı, ihracat, ekonomiye sağladığı net döviz girdisi, istihdam, yatırım hacmi, dışa açıklık ve makroekonomik büyüklükler açısından Türkiye'nin lokomotif sektörlerinden biri haline gelmiştir.[98] Bu kapsamda, sektör Türkiye'nin GSYH'sinin % 10'undan fazlasını ve ihracatının % 18,5'ini karşılarken, sağladığı istihdamın ise 2 Milyon kişiye ulaştığı hesaplanmaktadır.[99]

Bu çerçevede, Türkiye'de bulunan pek çok Düzey 2 bölgesinde faaliyet gösteren tekstil sektörü, zamanla TR63 Bölge ekonomisi içinde de önemli bir yer edinmiştir. Bölgede gelişimini sürdürmeye devam eden sektör, TR63 Bölgesindeki tüm illerde aktif olarak faaliyet göstermekle beraber, özellikle Kahramanmaraş ilinin ekonomik hayatında önemli bir yere sahiptir.

Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası'nın, Kahramanmaraş Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü ortaklığı ve Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı'nın finansal desteği ile yaptırdığı Kahramanmaraş'ın Üretim ve Teknolojik Altyapısının Araştırılması Projesi, sektörün Kahramanmaraş ili için önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kahramanmaraş ili sanayi envanterine göre, sektör olarak Gıdada 96, Metalde 87, Yapı Elemanlarında 11, Kâğıtta 9, Ambalajda 5 ve Petro Kimyada 2 adet firma bulunan ilde, 249 adet, yani tüm bu sektörlerin toplamından daha fazla miktarda, tekstil firması bulunmaktadır. Firma sayısında olduğu gibi, istihdam edilen çalışan sayısı bakımından da ildeki diğer tüm sektörlerden önünde bulunan tekstil sektörü, emek yoğun yapısı nedeniyle bu alandaki farkını çok daha belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Kahramanmaraş ilinde bulunan diğer tüm sektörlerde toplam 6.325 kişi istihdam edilirken, tekstil sektöründe 22.581 kişi istihdam edilmektedir.[100] Kahramanmaraş ilinin 2011 yılı ekonomik göstergelerine göre, bu insan gücü ile yılda 359 bin ton iplik, 138 milyon metre dokuma kumaş, 49 milyon metre denim, 122 bin ton örme kumaş, 22,7 milyon adet konfeksiyon üretimi yapılmakta, 191 bin ton boya ve kasar işi gerçekleştirilmektedir. Bu haliyle Türkiye iplik üretiminin % 27,4'ünü, dokuma kumaş üretiminin % 8,4'ünü gerçekleştiren Kahramanmaraş ili, Türkiye'nin önemli tekstil merkezlerinden biri haline gelmiş durumdadır.[101]

[97] Tekstil, Hazırgiyim, Deri ve Deri Ürünleri Sektörleri Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

[98] Küresel Rekabet Baskısı Altında Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Dönüşüm Stratejileri ve Yeni Yol Haritası, MÜSİAD, 2008

[99] 2011 Yılı Değerlendirmesi, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

[100] Ekonomik Göstergeler, Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.kmtso.org.tr/e_gostergeler/41.htm

[101] Kahramanmaraş'ın Ekonomik Göstergeleri, Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, 2011

TASLAK

Tablo 102. Kahramanmaraş İlindeki Tekstil Sektörünün Sanayi Altyapısı

Alan	Üretim Kapasiteleri	Miktar Birimi	Firma Sayısı	İstihdam Durumu	Firma Başına Düşen İstihdam Sayısı
İplik Fabrikaları	Ring: 159.173	Ton/Yıl	82	11.552	141
	Open-End: 246.007				
Dokuma Fabrikası	Kumaş: 154.640.046	Mt/Yıl	26	2.391	92
	Denim: 48.675.053				
Örgü Kumaş Fabrikası	113.207	Ton/Yıl	43	1.214	28
Çırçır	26.000	Ton/Yıl	47	800	17
Boya-Kasar Fabrikası	İplik Boya: 14.085	Ton/Yıl	23	3.650	159
	Elyaf Boya: 3.612				
	Örgü Boya: 52.695				
	Kumaş Boya: 66.415				
	Örgü Baskı: 11.747				
	Kumaş Baskı: 4.392				
	Örgü Kasar: 45.574				
	Kumaş Kasar: 39.873				
Hidrofil Pamuk	Hidrofil Pamuk: 1.176.000	Kg/Yıl	2	54	27
Konfeksiyon Fabrikası	T-shirt: 12.582.000	Adet/Yıl	26	2.920	112
	Pantolon: 4.142.000				
	Ceket: 488.000				
	Etek: 200.000				
	Takım: 120.000				
	İş Elbisesi: 15.440				
	Gömlek: 800.000				
	Eşofman: 200.000				
	İç Çamaşırı: 700.000				
Toplam	-	-	249	22.581	-

Kaynak: Ekonomik Göstergeler, Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.kmtso.org.tr/e_gostergeler/41.htm, Erişim Tarihi: 25.06.2013

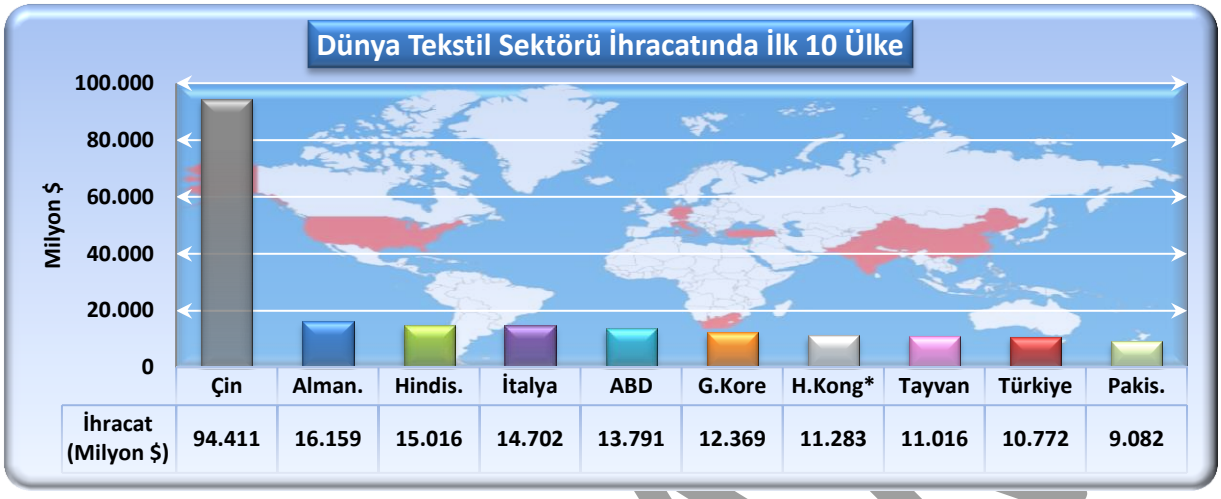
Harita 17. Dünya Tekstil Sektörü İhracatında Öne Çıkan Ülkeler

Kaynak: International Trade and Market Access Data, Dünya Ticaret Örgütü, 2011, Link: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22en%22}}, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Dünya Ticaret Örgütü'nün 2011 yılına ait tekstil sektörü ihracat rakamlarını görselleştirildiği haritaya göre, Çin, Almanya, Hindistan, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri ile beraber Türkiye'de tekstil ihracatında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır.

Şekil 60. Tekstil İhracatında İlk 10 Ülke

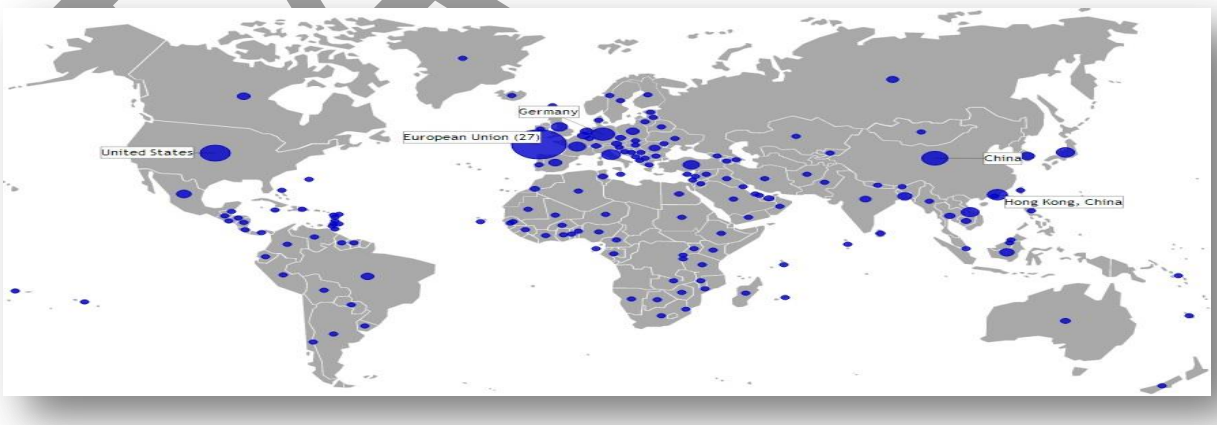

	Çin	Alman.	Hindis.	İtalya	ABD	G.Kore	H.Kong*	Tayvan	Türkiye	Pakis.
İhracat (Milyon $)	94.411	16.159	15.016	14.702	13.791	12.369	11.283	11.016	10.772	9.082

Kaynak: International Trade and Market Access Data, Dünya Ticaret Örgütü, 2011, Link:http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22en%22}}, Erişim Tarihi: 25.06.2013[102]

Dünyada tekstil ihracatı gerçekleştirilen ilk 10 ülke değerlendirmeye tabi tutulduğunda, Çin'in, ardından gelen 7 ülkenin tekstil ihracatından daha fazla miktarda tekstil ihracatını tek başına yaptığı görülmektedir. Bununla beraber, Çin'den sonra gelen ülkeler, 9 ile 16 Milyar $ bandında tekstil ihracatı yapmakta iken, bu ülkelerin yaptıkları ihracat rakamları arasında çok yüksek fark bulunmamaktadır. Türkiye bu listede 9. (Hong Kong'un Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı olduğu düşünüldüğünde 8.) sırada; Avrupa kıtası bazında değerlendirildiğinde ise 3. sırada bulunmaktadır.

Harita 18. Tekstil Sektörü İthalatında Öne Çıkan Ülkeler

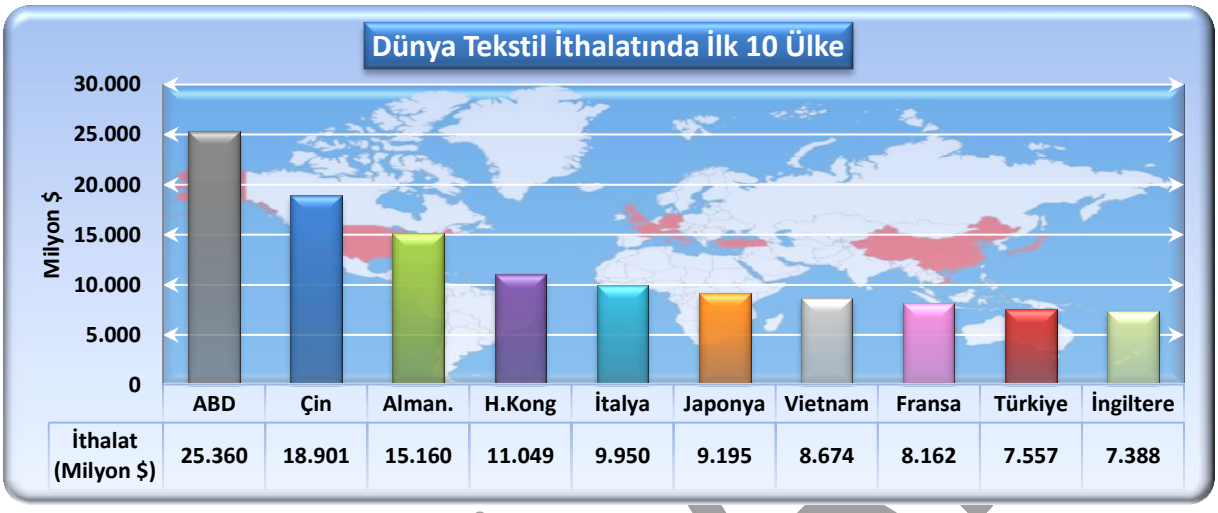

Kaynak: International Trade and Market Access Data, Dünya Ticaret Örgütü, 2011, Link: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22en%22}}, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[102] 1997 yılına kadar Birleşik Krallık'a bağlı sömürge ve adalar grubu iken, aynı sene Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı özel yönetim bölgesi olan Hong Kong, Dünya Ticaret Örgütü'nün web sayfasında olduğu hali ile listede bulundurulmuş ve görselleştirilmiştir. Dünya tekstil ithalatının gösterildiği listede de aynı durum söz konusudur.

Dünya Ticaret Örgütü'nün 2011 yılına ait ithalat rakamlarının görselleştirildiği haritaya göre ise, Türkiye yine dünyada en fazla tekstil ithalatı yapan ilk 10 ülke arasında yer almaktadır. Tekstil ihracatında öne çıkan ülkelerin aynı zamanda ithalat rakamlarında da genel itibariyle ilk 10'da yer almaları, aslında hazır giyim ihracatında görülen artışa bağlı olarak, hammadde ihtiyaçlarını karşılamalarından kaynaklanmaktadır.[103]

Şekil 61. Tekstil İthalatında İlk 10 Ülke

	ABD	Çin	Alman.	H.Kong	İtalya	Japonya	Vietnam	Fransa	Türkiye	İngiltere
İthalat (Milyon $)	25.360	18.901	15.160	11.049	9.950	9.195	8.674	8.162	7.557	7.388

Kaynak: International Trade and Market Access Data, Dünya Ticaret Örgütü, 2011, Link: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22en%22}}, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Yukarıda yapılan açıklamaya istinaden dünya tekstil sektörü ihracatında ilk 10'a giren ülkelerden 6'sının, Dünya Ticaret Örgütü'nün 2011 yılı tekstil ithalatı listesinde de ilk 10'a girdiği görülmektedir. Bununla beraber, bu 6 ülkenin ithalat ve ihracat rakamlarına bakıldığında, ABD haricindeki diğer ülkelerin dış ticaret açığı vermediği, ABD'nin tekstil sektörü ihracatının ithalatı karşılama oranının % 54 seviyesinde gerçekleştiği ve 11.569 Milyon $ ile dünya için en büyük tekstil sektörü pazarı olduğu ortaya çıkmaktadır. Çin ise ithalat rakamlarına göre dünya ikincisi olarak listede bulunsa da, yapmış olduğu ihracatın, ithalatından ortalama olarak 5 kat daha fazla olduğu ve tekstil sektöründen dünya üzerinde en fazla gelir elde eden ülke konumunda olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin tekstil sektörü ihracat ve ithalat rakamlarına son 10 yıl itibariyle bakıldığında, sektör ihracat ve ithalat rakamlarının ortalama olarak aynı oranda arttığı görülmektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranında ise küresel mali krize kadar % 200 bandının üzerinde seyretmiş, kriz ile beraber % 180 seviyesine kadar gerilemiştir. TÜİK tarafından yayınlanan geçici 2012 yılı verilerine göre değerlendirme yapıldığında ise, sektörün 2012 yılında toparlandığını söylemek mümkündür. Söz konusu periyottaki rakamlar genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, tekstil sektörünün Türkiye için önemini koruduğu, 2023 yılı için 500 Milyar $'lık ihracat hedefine ulaşılabilmesi için hazır giyim dâhil tekstil sektörü için konulan toplam 100 Milyar $ ihracat hedefi ile[104] sektörün önümüzdeki yıllarda önemini daha da artıracağı, ülke sanayisinde üstlenmiş olduğu rolü devam ettireceği değerlendirilmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün 2010 yılı verilerine göre hazır giyim ile beraber 21,8

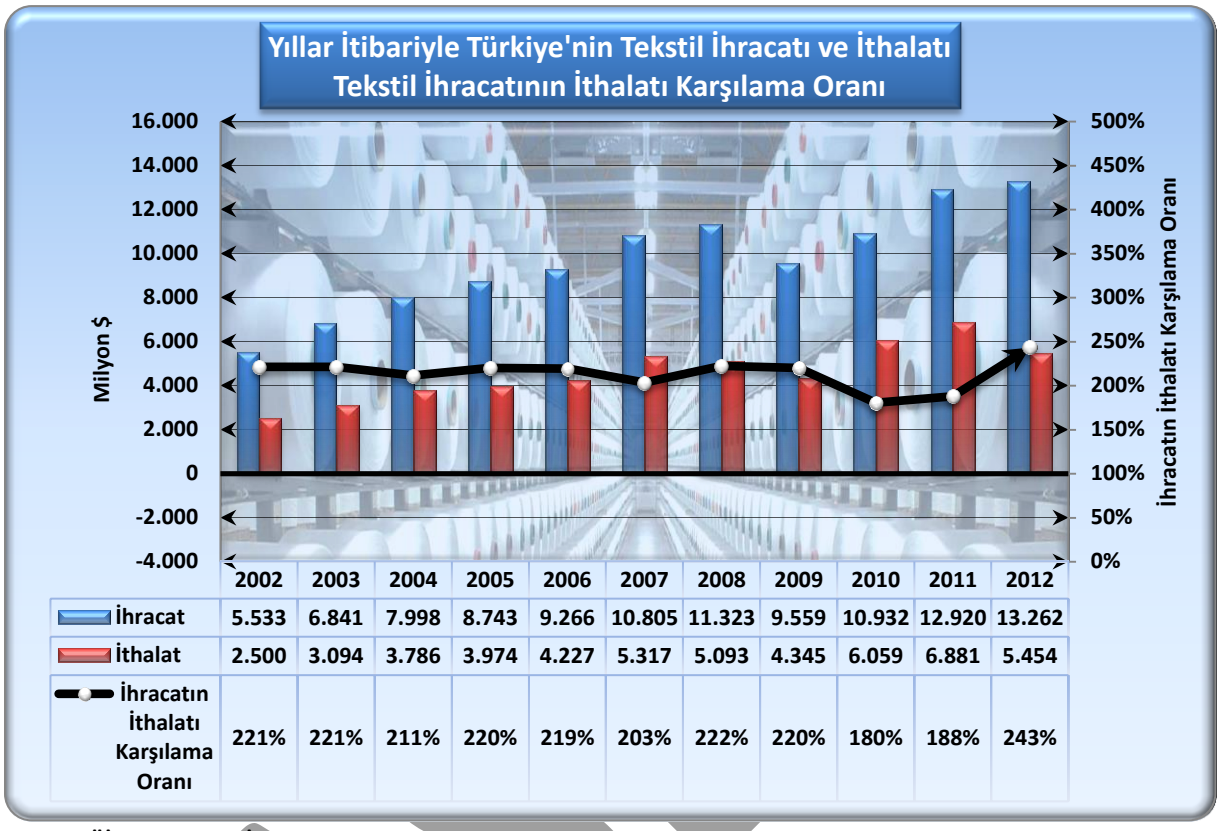
[103] 2011 Yılı Değerlendirmesi, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

[104] Tekstil, Hazırgiyim, Deri ve Deri Ürünleri Sektörleri Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

TASLAK

Milyar $'a erişen sektör ihracatı 2023 hedefine ulaşmaktan uzak olmamakla beraber, TR63 Bölgesi gibi tüm Düzey 2 bölgelerinin bu kapsamda potansiyellerini en verimli şekilde hayata geçirmesi gerekmektedir.

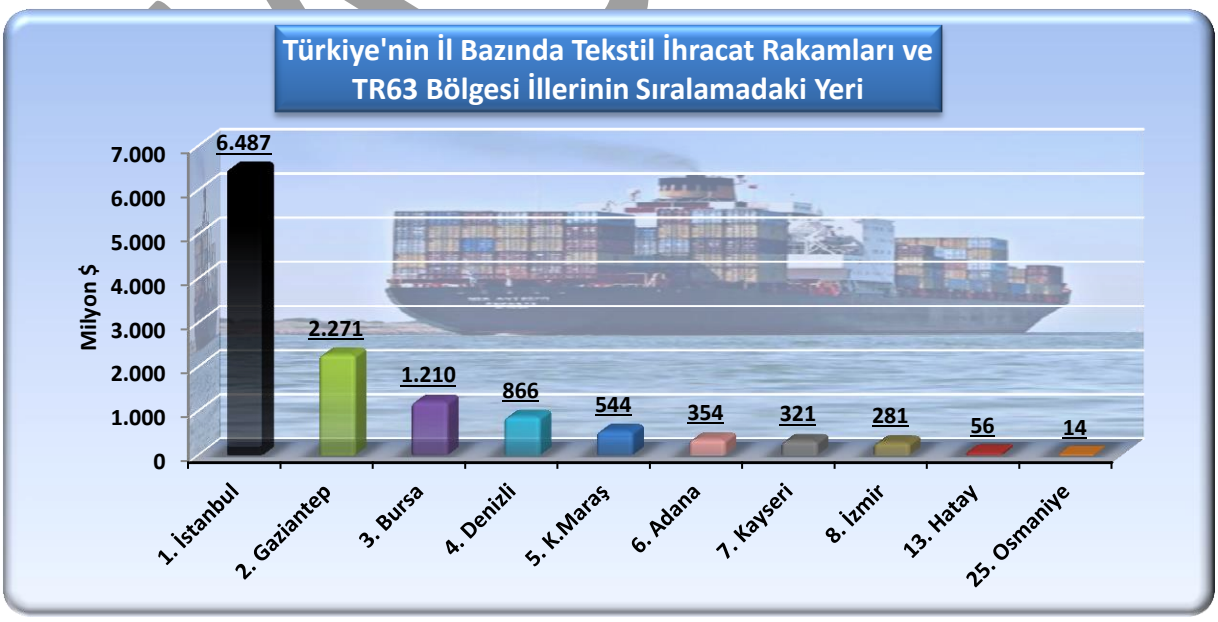
Şekil 62. Türkiye'nin Tekstil İhracatı ve İthalatı, Tekstil İhracatının İthalatı Karşılama Oranı

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İhracat	5.533	6.841	7.998	8.743	9.266	10.805	11.323	9.559	10.932	12.920	13.262
İthalat	2.500	3.094	3.786	3.974	4.227	5.317	5.093	4.345	6.059	6.881	5.454
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	221%	221%	211%	220%	219%	203%	222%	220%	180%	188%	243%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Şekil 63. Türkiye'nin İl Bazında Tekstil İhracat Rakamları ve Bölge İllerinin Türkiye'deki Sırası

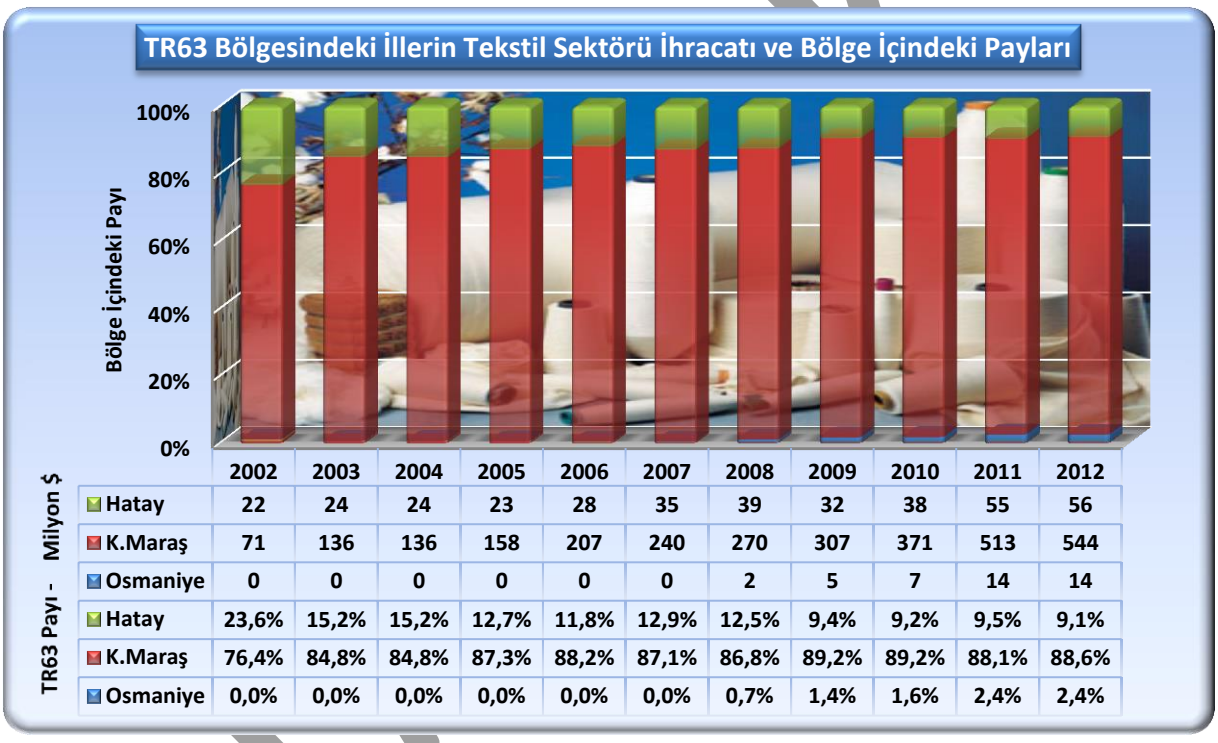
Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Türkiye'de tekstil ihracatı yapan iller listelendiğinde, İstanbul ilinin tekstil ihracatında büyük fark ile önde olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesinde yer alan Kahramanmaraş ilinin 544 Milyon $ ihracat

rakamı ile ilk 5 arasında yer aldığı listede, Hatay ili 56 Milyon $ ile 13., Osmaniye ili ise 14 Milyon $ ile 25. sırada yer almaktadır. Yukarıdaki şekilde öne çıkan noktalardan bir diğeri de, en yüksek tekstil ihracatı yapan 7 il arasında bulunan Kahramanmaraş ilinin, geriye kalan 6 ilden 3'ü, yani Gaziantep, Adana ve Kayseri ile sınırının bulunmasıdır.

TÜİK rakamlarına göre, 2012 yılında Türkiye'nin tekstil sektöründe ihracat yaptığı ilk 5 ülkeye bakıldığında, sırasıyla Almanya, Rusya Federasyonu, İngiltere, İtalya ve ABD'nin bu listeyi oluşturduğu görülmektedir. Kahramanmaraş ili için aynı listeye doğrudan ulaşılamamasından ötürü, ilin genel ihracatını hangi ülkelere yaptığını değerlendirmek, ilin ihracatındaki payı % 72 olan tekstil sektörü için genel bir fikir vereceği değerlendirilmektedir. TÜİK'in 2012 yılı rakamlarına göre, İtalya, Brezilya, Irak, Rusya Federasyonu ve Almanya, Kahramanmaraş ilinin en fazla ihracat yaptığı ülkeleri oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere, Asya kıtasından Avrupa'ya, Avrupa'dan Amerika kıtasına kadar dünyanın birçok köşesine Kahramanmaraş ilinden tekstil ihracatı yapılmaktadır.

Şekil 64. TR63 Bölgesindeki İllerin Tekstil Sektörü İhracatı ve Bölge İçindeki Payları

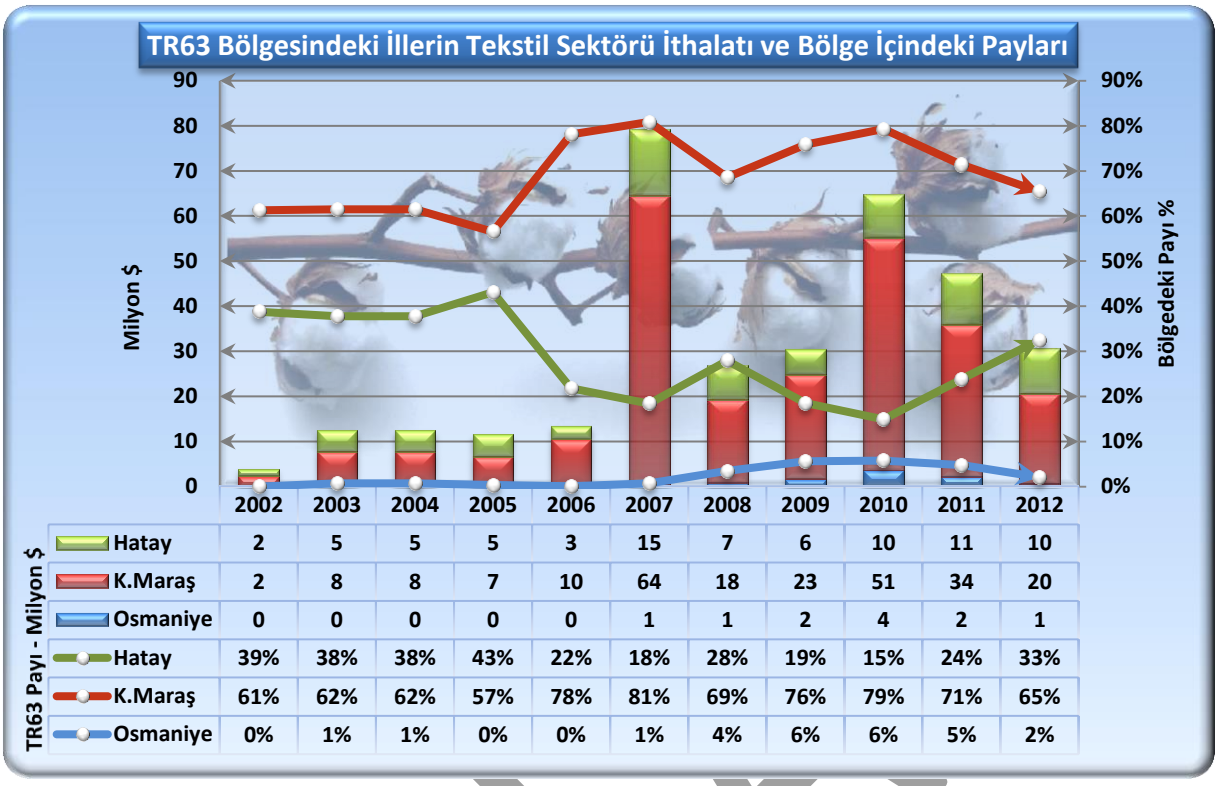

TR63 Payı - Milyon $	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	22	24	24	23	28	35	39	32	38	55	56
K.Maraş	71	136	136	158	207	240	270	307	371	513	544
Osmaniye	0	0	0	0	0	0	2	5	7	14	14
Hatay	23,6%	15,2%	15,2%	12,7%	11,8%	12,9%	12,5%	9,4%	9,2%	9,5%	9,1%
K.Maraş	76,4%	84,8%	84,8%	87,3%	88,2%	87,1%	86,8%	89,2%	89,2%	88,1%	88,6%
Osmaniye	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%	1,4%	1,6%	2,4%	2,4%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

TR63 Bölgesindeki illerin tekstil ihracatı ve Bölge içindeki payları incelendiğinde, yukarıda vurgulandığı gibi Kahramanmaraş ilinin sektörde Hatay ve Osmaniye ilinden daha önde yer aldığı görülmektedir. 2002 - 2012 yılları arasında Kahramanmaraş ilindeki tekstil sektörü, ihracatını yaklaşık 8 kat artırmış ve TR63 Bölgesindeki ağırlığını % 76,4'ten, % 88,6'ya çıkarmıştır. Hatay ili ise bu periyotta miktar olarak ihracatını 22 Milyon $'dan, 56 Milyon $'a çıkarmış olsa da, Bölge içindeki payı % 23,6'dan, % 9,1'e düşmüştür. Osmaniye ilinde yapılan yatırımlar neticesinde ise, var olmayan sektör ihracatı 2008 itibariyle ortaya çıkmaya başlamış ve 2012 yılında 14 Milyon $'lık ihracat ile Bölge içinde % 2,4 pay elde etmiştir. Söz konusu veriler, TR63 Bölgesinde 2002 yılında 93 Milyon $ olan sektör ihracatının, 2012 yılında 614 Milyon $'a ulaşmış olduğunu ve Bölgenin Türkiye tekstil ihracatındaki payını bu periyotta % 1,6'dan, % 4,6'ya çıkartarak, tekstil sektöründe ulusal bazda önemli bir aktör haline geldiğini göstermektedir.

Şekil 65. TR63 Bölgesindeki İllerin Tekstil Sektörü İthalatı ve Bölge İçindeki Payları

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Tekstil sektörüne yönelik TR63 Bölgesinde yapılan ithalat değerlendirildiğinde, dalgalanmalı bir seyir izlemesine rağmen 2002-2012 yılları arasında ithalatın artmış olduğu, gelinen noktada ise miktar olarak ithalat rakamlarının Bölge için çok ciddi seviyede olmadığı görülmektedir. TR63 Bölgesinde 2002 yılı itibariyle, ihracatı ile doğru orantılı olarak en yüksek tekstil ithalatı Kahramanmaraş ili tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kümelenme

Türkiye için 2023 yılı itibariyle dünyanın en büyük ilk 10 ekonomisinden biri olma hedefi, ancak ekonomide doğru stratejilerin belirlenip ve bu stratejilerin en etkin şekilde uygulanması ile mümkün olacaktır. Kümelenme, bu hedef doğrultusunda mevcut potansiyeli en etkin şekilde ekonomik değere dönüştürmek ve geliştirmek amacıyla kullanılmaya başlanan; bununla beraber, ilgili kurum ve kuruluşlarca önemi her geçen gün biraz daha fazla vurgulanan ve yurt genelinde içselleştirilip, benimsenmesi için yoğun çaba sarf edilen kalkınma stratejilerinden bir tanesidir.

Kümelenme ile ilgili yazılmış eserler incelendiğinde, kavram olarak üzerinde mutabık kalınan bir tanımın olmadığı görülmektedir. Farklı yazarlar tarafından kabul edilen kümelenme tanımları ortaya konulduğunda, kümelerin coğrafi yakınlık, yoğunlaşma ve ilişki ağları gibi kavramlar etrafında ele alındığı görülmektedir.[105] Bununla beraber, bir yığın halinde, aynı iş kolundaki ve bu iş kolunu tamamlayıcı nitelikteki kurum ve kuruluşların bir arada bulunması kümelenme için yeterli gelmemekte, bunların işbirliği içinde çalışması ve birbirini tamamlayıcı ve destekleyici özellik sergilemeleri gerekmektedir.

[105] Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kümelenme Yaklaşımı ve Türkiye İçin Kümelenme Destek Modeli Önerisi, F. Alsaç, 2010

TASLAK

Son dönemde ulusal ve uluslararası ölçekte kullanılan en etkin ve yaygın sektörel ve bölgesel kalkınma araçlarından biri olan kümelenmenin temelinde rekabet yatmaktadır. Uluslararası literatür göz önüne alındığında, rekabetçiliğin iki temel unsuru olduğu gözlemlenmektedir. Bunlar, verimlilik ve inovasyon unsurlarıdır. Yani, istisnalar hariç, ancak ve ancak verimlilik ve inovasyonu temel alan bir düşünce ile hareket eden işletmeler küreselleşen dünyada rekabetçi olabilir. Bu bağlamda kümelenme ise, verimlilik ve inovasyon aracılığı ile uluslararası rekabetçiliği elde etmeyi hedefleyen bir yaklaşım ve tekniktir. Kümelenme yaklaşımı, verimlilik ve inovasyonu getirmesinin yanı sıra işletmelerin operasyon maliyetlerini de düşürmektedir.[106]

Kümelenmenin faydaları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kümelenmenin üretkenliği artırarak, verimliliği yükselttiği ve yeni ürünlerin oluşmasını sağlayacak yenilikçiliği besleyerek, kümelenmeye dâhil olan işletmelere rekabet avantajı kazandırdığı söylenebilir. Ayrıca, kümelenmeler, girdilere sahip olmada, bilgiye, teknolojiye, üretimde emeği geçen işletmelere erişmede ve gelişimi teşvik etmede avantajlar sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, deneyimli bir işgücü havuzu, işletmelerin bir araya geldiği kümelenmelerde oluşturulabilir. Bu da işletmelerin personel alımında, işlem maliyetlerini düşürmelerini ve zaman kazanmalarını sağlar. Gelişmiş bir kümelenme ayrıca diğer önemli girdilerin sağlanmasında da etkin bir rol oynar. Uzaktaki bir tedarikçiden kaynak sağlamak yerine, yerel tedarikçileri kullanmak işlem maliyetlerini düşürür. Bu sayede, pazar, teknoloji ve rekabet bilgilerinin tamamı kümelenme içinde birikir. En önemlisi, kümelenme oluşumu sayesinde, işletmeler, kamu kuruluşları, eğitim kurumları (okullar, üniversiteler vb.) ve sivil toplum kuruluşları arasında olması gereken işbirliğinin ortaya çıkması sağlanır.[107] Kümelenme kavramını akademik anlamda ilk ele alan kişi olan Michael Porter, aynı kümelenme içinde olup, işbirliği içinde çalışması gereken unsurları şu şekilde listelemiştir[108];

- Firmalar ve/veya İşletmeler,
- Bilgi Üreten Kurumlar (Üniversiteler, araştırma kurumları, mühendislik şirketleri vb.),
- Destekleyici Kurumlar (Acenteler, danışmanlık şirketleri, bankalar, sigorta şirketleri vb.),
- Müşteriler,
- Kümelenmeyi Destekleyen İlgili Kamu Kurumları (KOSGEB vb.),
- Sektörel Sivil Toplum Kuruluşları,
- Yerel Yönetimler,
- Sektöre Yönelik Medya,
- Kontrol Ve Standartları Düzenleyen Kuruluşlar

Kümelenme yaklaşımı, uluslararası rekabette avantajlar sağlayabilmesi için ülke ekonomilerinin ana gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Türkiye'de de kümelenme projeleri 2000'li yıllar itibariyle uygulanmaya başlanmış[109] ve 2007-2013 yılları için hazırlanan 9. Kalkınma Planı'nda kendine yer bularak, ulusal kalkınma stratejileri arasına girmiştir. Bu strateji kapsamında yürütülmekte olan ve Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından desteklenen KOBİ İşbirliği ve Kümelenme Projesi ile Türkiye'nin Küme/Potansiyel Küme haritası çıkartılmış, stratejilere kaynaklık etmesi için ilgili kurum ve kuruluşların kullanımına sunulmuştur.

[106] Kümelenme Temelli Kalkınma Stratejileri, H. Eraslan, 2009

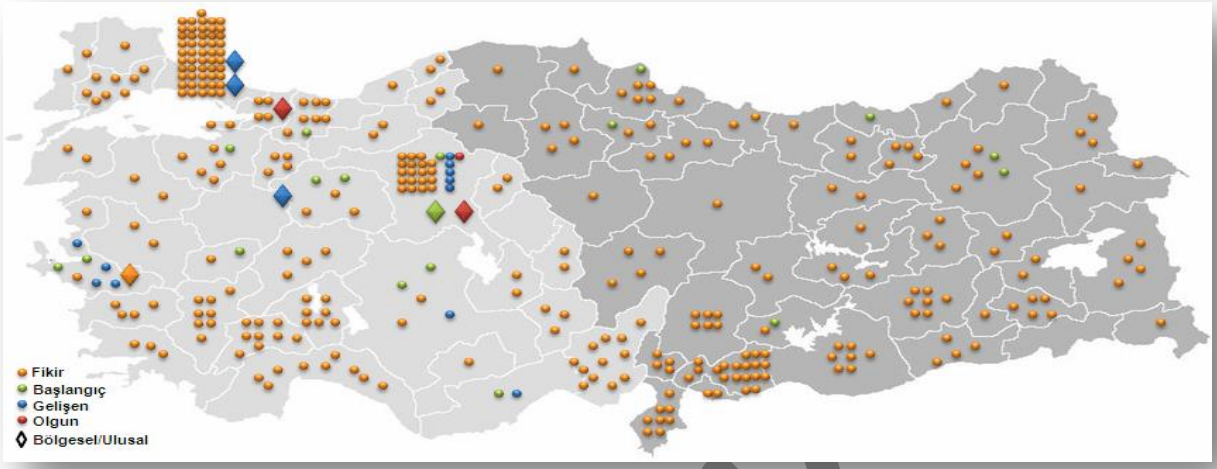
[107] Rekabet İçin Kümelenme Temelli Yaklaşımlara İhtiyacımız Var, M. Bulu, 2009

[108] Clusters and New Economics of Competition, M. Porter, 1998

[109] Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kümelenme Yaklaşımı ve Türkiye İçin Kümelenme Destek Modeli Önerisi, F. Alsaç, 2010

TASLAK

Harita 19. Türkiye'nin Küme ve Potansiyel Küme Haritası

Kaynak: KOBİ İşbirliği ve Kümelenmesi Projesi - Kümeler için Ortak Rekabet Alanları Stratejisi Raporu, Ekonomi Bakanlığı, 2012

Kümeler için Rekabet Alanları Stratejisi Raporu'ndan elde edilen verilere göre, ülkemizde toplam 356 adet kümelenme tespiti yapılmıştır. 356 kümenin türlerine bakıldığında, % 70'ten fazlasının sanayi kümesi olduğu, ardından sırasıyla hizmet kümeleri, geleneksel kümeler ve teknoloji kümelerinin geldiği görülmektedir. Bu 356 adet kümelenmeden, 321 adedi potansiyel küme, yani fikir aşamasındaki kümelerdir. Bu miktarda potansiyel küme varlığının tespit edilmiş olması, konuya dair ülkemizde gelişme alanının genişliğini göstermektedir. 321 adet kümeden geriye kalan 35'i ise mevcut faal kümeleri göstermektedir. Mevcut 35 kümenin 18'i başlangıç, 14 tanesi gelişen ve geriye kalan 3 tanesi de olgunluk aşamasındadır. Bu 35 kümenin 27'si ise, uluslararasılaştırma ve ihracat odaklıdır. Bu da kümelenmenin ulusal kalkınma stratejisine ve hedeflerine hizmet etmekte olduğunu göstermektedir.

TR63 Bölgesinde, toplam 18 adet potansiyel kümenin fikir aşamasında olduğu tespiti yapılmıştır. Bunlar; Hatay ilinde Mobilyacılık ve Mobilya Aksesuarları, Ayakkabıcılık, İpekçilik, Sağlık Turizmi, Tıbbi ve Aromatik Bitki, Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin, Lojistik; Kahramanmaraş ilinde Tekstil, Kuyumculuk, Süt ve Süt Ürünleri, Kırmızı Biber, Ahşap Oymacılığı, Metal Mutfak Eşyaları; Osmaniye ilinde ise, Demir Çelik, Yerfıstığı, Bıçakçılık ve Kilimcilik kümelenmeleridir. Bununla beraber, fikir aşamasındaki bu kümelenme potansiyellerinin hangisi veya hangilerinin başlangıç seviyesine geçmek için daha uygun olduğunu anlayabilmek için detaylı bir saha çalışmasının yapılması gerektiği düşünülmektedir. Buna benzer bir çalışma Ekonomi Bakanlığı tarafından 2011 yılı içinde TR63 Bölgesi şehirlerinden Kahramanmaraş ili için gerçekleştirilmiştir. KOBİ İşbirliği ve Kümelenme Projesi kapsamında gerçekleştirilen bu çalışmada, Kahramanmaraş ilinde öne çıkmakta olan tekstil, metal sanayi (mutfak gereçleri) ve gıda (dondurma üretimi) sektörleri incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışma, Kahramanmaraş ili hakkında 20'den fazla raporun ve yayının incelenmesi ile başlamış, sektörlerin mevcut yapısını anlamak ve masa araştırması sırasında elde edilen verileri doğrulamak için yapılan saha araştırması ile tamamlanmıştır. Saha araştırması sırasında Kahramanmaraş ilinde bulunan 25 adet paydaş ve şirketlerle görüşme yapılmıştır. Çalışmada metal mutfak eşyası sektörünün Kahramanmaraş ili için birincil kümelenme potansiyeline sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Sonrasında ise, sırasıyla tekstil ve dondurma sektörlerinin Kahramanmaraş ilinde yapılabilecek kümelenme çalışması için uygun sektörler olacağı kanaatine varılmıştır.

TASLAK

Kahramanmaraş ili metal mutfak eşyası sektörü ile ilgili gerçekleştirilen analizler (Beş Güç Analizi, Değer Zinciri Analizi, Tedarik Zinciri Analizi, İşbirliği Seviyesi Analizi, Potansiyel Pazarların Analizi, Sektör İhtiyaç Analizi, Rekabet Analizi gibi) ve analizler neticesinde elde edilen sonuçlar, sektör için yeni bir yol haritası çıkarılması açısından bir altlık oluşturmaktadır. Bu analizlerden biri olan GZFT analizinin sonuçları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 103. Kahramanmaraş İli Metal Mutfak Sektörü GZFT Analizi

A - GÜÇLÜ YANLAR	Firma Ölçeği		
	Küçük	Orta	Büyük
Kaynaklar			
Bilgi ve Know-How			
Ortakların deneyim, öngörü ve fırsatlardan yararlanma becerisi	✓	✓	✓
Sektör temsilcileri, çıraklıktan beri işin içinde, tüm süreçlere hâkimler	✓	✓	
Şirket ortaklarının ürün ve pazar bilgisi	✓	✓	
Şirket yönetiminin faaliyet alanında bilgi ve deneyimi	✓	✓	✓
Bilim ve teknoloji üstünlüğü			✓
Liderlik üstünlüğü		✓	✓
Uluslararası fonlardan ve desteklerden faydalanma konusundaki deneyimleri			✓
Fiziksel Altyapı			
AB, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya coğrafi yakınlık ve hızlı teslimat	✓	✓	✓
Üretim teknolojisinin yeni olması			✓
Üretim kapasitesi		✓	✓
İnsan Kaynağı			
Kendi öz kaynaklarını kullanmaları, aile fertlerinin şirket içinde görev alması, iş bölümü yapılabilmesi	✓	✓	
Büyüme stratejilerini uygulamaya yönelik insan, finansman ve pazar bilgisinin güçlü olması			✓
Mali Kaynaklar			
Büyümeyi sağlayacak yeterli mali güce ve mali itibara sahip olması		✓	✓
İşbirliği ve ortaklıklara imkân verecek mali ve teknik alt yapının varlığı			✓
Yüksek karlılık ve verimlilik			✓
Yetkinlikler			
Teknik			
Kaynak Planlama ve Yönetimi			
Üretimde esnek olmaları, küçük sipariş miktarları için servis verebilmeleri	✓	✓	
Bilgi teknolojileri, yönetim raporlama yazılımları vb. alanlarda yapılanmış ve çalışan bir alt yapının olması (Excel, ERP, İnsan kaynakları yazılımı)			✓
Siparişlere hızla cevap verebilme	✓	✓	✓
Tedarik yönetimi ve itibarı			✓
Teslimatlarını zamanında yapması	✓	✓	✓
Marka Tescil, Patent, Lisans, Faydalı Model			
Tescilli markaların varlığı		✓	✓
Pazarlama ve Satış Organizasyonu Yetkinliği			
Türkiye'de yaygın bayilik ve satış ağı		✓	✓
İç pazara yönelik işlevsel web sitesinin olması		✓	✓
30'dan fazla ülke ile bağlantılarının olması ve ihracatı artırma hedefi			✓

Üretim Yönetimi			
Uzun yıllara dayalı üretim tecrübesi	✓	✓	✓
Üretimde deneyimli kadronun olması		✓	✓
İhracata yönelik üretim kapasitesi yeterliliği		✓	✓
AR-GE Yetkinliği			
Ürün geliştirme, AR-GE sistem alt yapısı ve ekibinin varlığı			✓
Bilişim Sistemleri Yönetimi Etkinliği			
Bilgi iletişim alt yapısının ve sistemlerin varlığı			✓
Kalite Yönetim, Çevre ve İş Güvenliği Sistemleri			
Üretim standartlarının ve kalite bilincinin olması			✓
Standart ve Mevzuatlara Uygunluk			
Standartlara uygun, kaliteli üretim			✓
Ürün standartlarının tanımlı olması			✓
Teknolojik Yetkinlik			
Çok miktarda kalıp birikimi sayesinde müşteri beklentilerine hızla cevap verme imkânı, aynı zamanda birçok farklı modeli piyasaya sunma avantajı		✓	✓
Dünya standartlarında üretim teknolojisine sahip olma			✓
Fire oranlarının düşüklüğü			✓
Üretim Yönetimi			
İhracata yönelik üretim kapasitesi yeterliliği			✓
Uzun yıllara dayalı üretim tecrübesi			✓
Üretimde deneyimli kadronun olması			✓
Yönetsel			
İnsan Kaynakları Yönetimi			
Personel yetkinliği, özellikle üretimde çalışanların teknik yetkinliklerinin yeterli düzeyde olması		✓	✓
Kurumsal Yönetim			
Satın alma süreci ve hammadde standartlarının tanımlı olması.		✓	✓
Kurum kimlik standartlarının ve kurumsal yapının geliştirilmiş olması			✓
Organizasyon, görev tanımları ve süreçlerin tanımlı olması			✓
Ortakların eğitimli genç kuşağa güven duyması ve desteklemesi			✓
Şirketin ürün ve hizmet standartlarının tanımlı olması			✓
Pazar Payı-Marka Gücü-İtibar			
Türkiye Pazarında iyi bilinen üretim üssü olmaları	✓	✓	✓
Yüksek Pazar Payı (Paslanmaz Çelik)	✓	✓	✓
Türkiye'de marka olmuş, iyi firmalara üretim yapabilecek potansiyele sahip olmaları		✓	✓
Ürün kalite algılaması hitap ettikleri segmente göre (fayda/fiyat kıyaslandığında) genel olarak iyi	✓	✓	✓
Marka bilinirliği ve ürün çeşitliliği			✓
Ulusal markaya sahip olması			✓
Ürünlerin kalite ve bilinirliği			✓
Stratejik Yönetim			
İlk gelen olma avantajı		✓	✓
Pazar payını büyütme hedefinin varlığı		✓	✓
Şirket yönetiminin büyüme ve karlılık hedefinin olması		✓	✓
Tamamlayıcı sektörlerin (kulp, kutu, cam kapak) Bölgedeki varlığı	✓	✓	✓
Ürün çeşitliliğinin mevcut müşteri portföyüne uygun olması		✓	✓

Kaliteden ödün verilmemesi, müşteri talebi doğrultusunda kaliteli hammadde kullanımı		✓	✓
Markalaşma hedefinin varlığı			✓
Yönetimde gelişim ve büyüme motivasyonunun olması			✓
Müşteri ile güvene dayalı ve müşteri odaklı ilişkiler kurulması			✓

B - ZAYIF YANLAR	Firma Ölçeği		
	Küçük	Orta	Büyük
Kaynaklar			
Bilgi ve Know-how			
Firma üst düzey yöneticilerinin genel bilgi ve eğitim seviyesi	✓	✓	
Fiziksel Altyapı			
Büyümek için yeterli ve uygun arazinin olmaması	✓	✓	✓
İnsan Kaynağı			
Vasıflı ve kalifiye teknik ve ara eleman eksikliği	✓	✓	✓
Mali Kaynaklar			
Büyümek için yeterli sermaye ve finansman kaynağının olmaması? (Kullanamama)	✓	✓	
Üretimde eski teknoloji kullanımı, yeni yatırımlar için kaynakların yetersiz olması	✓	✓	
Yetkinlikler			
Teknik			
Kaynak Planlama ve Yönetimi			
Orta vadede üretim binalarının artan iş hacmine bağlı olarak genişleme imkânının olmaması	✓	✓	
Entegre kaynak planlamasını ve yönetimini sağlayacak sistem ve yazılım alt yapısının olmaması	✓	✓	✓
Talep bağlantılı olmayan üretim planlama	✓	✓	
Marka Tescil, Patent, Lisans, Faydalı Model			
Marka tescilinin olmaması	✓		
Patent ve lisans hakları	✓		
Pazarlama ve Satış Organizasyonu Yetkinliği			
İhracata yönelik web sitesi	✓	✓	✓
Üretim Yönetimi			
Rakiplere göre üretim maliyetlerinin yüksekliği ve artan fiyat rekabeti	✓		
Üretim süreçlerinde teknik bilgi ve birikimin yeterli düzeyde olmaması	✓		
Ölçek eksikliğinden verimsiz üretim yapılması	✓	✓	
Ürün ve Hizmet Geliştirme Süreçleri			
Ürün geliştirme ve üretim süreçlerinin etkin bir stratejiye dayanmaması	✓	✓	✓
İstikrarlı Müşteri Tabanı			
İstikrarlı bir yurt içi ve yurtdışı müşteri veri tabanının olmaması	✓	✓	
Kalite Yönetim, Çevre ve İş Güvenliği Sistemleri			
İş ve işçi güvenliği ile ilgili yetersizlikler	✓	✓	✓
ISO 22000 gıda, OHSAS 18001 İş sağlığı ve güvenliği, ISO 14001 çevre yönetim sistemlerinin kurulmamış olması	✓	✓	✓
Kalite Yönetim Sistemlerinin bulunmaması veya uygulanmaması	✓	✓	✓
Ürün standartlarının ve üretim formüllerinin tanımlı olmaması	✓	✓	
Ürün ve hizmet kalitesini belgeleyen standartların ve sistemlerin bulunmaması	✓	✓	✓
Standart ve Mevzuatlara Uygunluk			
Standart ve mevzuata uygunluk	✓	✓	

Teknolojik Yetkinlik			
Bilişim Teknolojilerinin etkin kullanılması	✓	✓	
Düşük teknolojik seviye, otomasyon, insan gücüne bağımlılık	✓	✓	✓
Düşük üretim ve teslimat kapasitesi (büyük siparişlerin alınamaması)	✓	✓	✓
Aktif Dış ticaret ve İhracat Departmanı			
Dış ticaret Pazar ve uygulama bilgisi	✓	✓	
Yurtdışından gelen talepler veya aracı satıcılar üzerinden ihracat yapılması; aktif ihracat departmanlarının bulunmaması	✓	✓	
Yönetsel			
İnsan Kaynakları Yönetimi			
İnsan kaynakları organizasyon ve sistemlerinin olmaması	✓	✓	
Kariyer planlaması yapmaya uygun bir organizasyon yapısının olmaması	✓	✓	
Üretimde personel devir hızı	✓	✓	✓
Kurumsal Yönetim			
Aile şirketinden kurumsal yapıya dönüşüm süreci	✓	✓	✓
Bilgi paylaşımı bağlamında İletişim eksikliği	✓	✓	✓
Zayıf organizasyon imajı	✓	✓	
Kurumda süreç, prosedür ve raporlamaya yönelik yazılım alt yapısının olmaması. Mevcut bilişim altyapısı (yazılım ve donanım) yönetim sistemleri ile üretim ve pazarlama faaliyetlerini destekleyebilecek bir yapıda olmaması.	✓	✓	✓
Kurumsallaşma düzeyi ve kurum kültürü	✓	✓	✓
Pazarlama ve satış süreçlerinin şirket ortaklarına bağlı olması	✓	✓	✓
Profesyonel yönetici bulunmaması ve profesyonel yönetim kavramlarının bilinmemesi	✓	✓	
Ürün çeşitlendirme (katma değeri yüksek ürün çeşitlendirme) eksikliği	✓	✓	✓
Yetkinlik ve hedef bazlı objektif bir performans ölçümleme sistematiğinin olmaması.	✓	✓	✓
Süreç Yönetimi			
İhracat süreçlerinin ve organizasyonunun profesyonel olmayan yapılanma biçimi	✓	✓	
Operasyonel süreçlerin verimliliğini artırmaya yönelik öneri sistematiğinin olmaması	✓	✓	✓
Öneri sistemi ve süreç iyileştirme	✓	✓	✓
Stratejik Yönetim			
Fon ve desteklerden faydalanma konusundaki yetersizlik	✓	✓	
Çalışan memnuniyetinin ölçümlenmemesi	✓	✓	✓
Dağıtım kanalları yapılandırılmamış durumda, aracılarla satış (hatta nakliyeci)	✓	✓	
Dağıtım kanallarının gücüne boyun eğiyorlar (fiyat, ödeme, teslimat, stok)	✓	✓	✓
Dış Pazar araştırması ve geliştirmesine yönelik stratejik pazarlama planlaması ve yönetimi süreçleri tanımlı değildir	✓	✓	✓
Düşük satış ve üretim hacmi	✓	✓	✓
Pazar beklentisine göre düşük veya orta düzeyde ürün kalitesi	✓	✓	
Pazar beklentisine göre orta ve ortanın üzerinde ürün kalitesi			✓
Hammadde fiyatlarına dayalı ürün fiyatlandırması	✓	✓	✓
Hedef ülke pazar araştırmasının profesyonel bir şekilde yapılmaması	✓	✓	✓
İhracatta planlama ve satış süreçlerinin strateji ve hedef bazlı yapılanması	✓	✓	✓
İnovasyon eksikliği	✓	✓	✓
Markalaşma düzeyi, Markalaşma konusunda yetersiz deneyim ve vizyon	✓	✓	✓
Nihai müşteri ihtiyaçlarının analizi ve müşteri odaklı pazarlama yönetimi	✓	✓	✓

Organizasyon yapısı ve yönetim sistemi	✓	✓	✓
Pazarlama hedefleri ve alt yapısı eksik	✓	✓	✓
Pazarlama ve satış stratejilerinin olmaması	✓	✓	
Rekabetçi yapı ve büyümede fiyat dışında silah olmaması	✓	✓	
Stratejik planlama ve hedeflerle yönetim organizasyon ve süreçleri, pazarlama stratejileri ve planlama	✓	✓	✓
Şirket stratejilerinin ve planlarının organizasyon ile paylaşımı?	✓	✓	✓
Şirketin istikrarlı bir yurt içi müşteri veri tabanının olmaması	✓	✓	
Şirketin yeni ürün geliştirmeye yönelik süreçlerinin olmaması ve yeni tasarımlar oluşturulmasında sürekli bir işlev olmaması	✓	✓	✓
Tasarım yoksunluğu-Stil, Fonksiyon	✓	✓	✓
Tasarım, AR-GE süreçlerinin rekabet üstünlüğü sağlayacak proaktif yapıda olmaması	✓	✓	✓
Tek vardiyalı düşük kapasite kullanımı	✓	✓	✓
Uluslararası marka bilinirliği	✓	✓	✓
Yeni pazarlara girme ve sürekli, istikrarlı müşteri oluşturma	✓	✓	
Yönetsel yetkinliklerin yeterli düzeyde olmaması	✓	✓	
Kaynak Planlama ve Yönetimi			
Ana hammaddede dışa bağımlılık	✓	✓	✓
Maliyet analizlerini tam olarak yapılamaması	✓	✓	
Vizyon			
İhracatı geliştirici işbirliği ve ortaklıklara açıklık	✓	✓	✓
İşbirliği ve ortaklıklara açıklık	✓	✓	✓
Teknoloji ve Sistem Yönetim			
Teknolojinin etkin kullanılması	✓	✓	✓
Yetersiz Mali Kaynak			
Pazarlama bütçesinin olmaması	✓	✓	
Pazarlama bütçesinin kısıtlı olması			✓
C - FIRSATLAR	**Firma Ölçeği**		
	Küçük	**Orta**	**Büyük**
Coğrafi konumu itibari ile birçok potansiyel pazara yakın olması; Ortadoğu, Türki Cumhuriyetleri, Kuzey Afrika...	✓	✓	✓
Mevcut ürün portföyü dışında Pazar fırsatlarının mevcudiyeti	✓	✓	✓
Tasarıma ağırlık vererek öne çıkma imkânı	✓	✓	✓
Teknolojik gelişmelerin getirdiği verimlilik, inovasyon ve karlılık potansiyeli	✓	✓	✓
Yeni ürünlerin geliştirilebilmesi için uygun teknoloji ve bilginin dünyadaki erişilebilir olması	✓	✓	✓
Internet sayesinde, bilgiye erişimin kolaylaşması	✓	✓	✓
Mutfak eşyaları sektörünün Pazar büyüklüğü	✓	✓	✓
Metal mutfak eşyası sektörünün devam eden büyüme trendi	✓	✓	✓
Merkezi idarenin ihracatı arttırma yönünde, çok yönlü hibe ve teşvik programları	✓	✓	✓
Kahramanmaraş'ın kalkınmada öncelikli iller arasında yer alması	✓	✓	✓
Bölgesel be Merkezi idarenin Bölgedeki sektörü destekleme iradesi	✓	✓	✓
Kümelenme ve işbirliği fırsatları	✓	✓	✓
URGE proje destekleri	✓	✓	✓

D - TEHDİTLER	Firma Ölçeği		
	Küçük	Orta	Büyük
Global ekonomik krizler sebebi ile tüketicilerin satın alma güçlerinin azalması	✓	✓	✓
Gelişmiş ekonomilerde, evde yemek pişirme kültürünün giderek azalması	✓	✓	✓
Müşteri tercih ve isteklerinde hızlı değişim	✓	✓	✓
Düşük orta gelir grubundan orta üst gelir grubuna geçen tüketicinin beklentilerinin yükselmesi	✓	✓	✓
İkame ürünlerin ve çeşitliliğinin artması	✓	✓	✓
İç piyasa satışlarında tahsilât vadelerinin uzaması	✓	✓	✓
Rekabetin gücünün artması	✓	✓	✓
İş Gücü maliyetlerinde artış	✓	✓	✓
Döviz ve hammadde fiyatlarındaki dalgalanmalar	✓	✓	✓
Girdi maliyetlerinin artması	✓	✓	✓
Enerji ve işçilik maliyetlerinin Uzakdoğu'da bizden daha düşük olması	✓	✓	✓
Uzakdoğu firmalarının tasarıma ağırlık vermeye başlaması	✓	✓	✓
KDV'nin yüksek olması, iç satışları olumsuz etkilemesi ve kayıt dışılığı artıran unsurlar arasında sayılması	✓	✓	✓
Kahramanmaraş metal mutfak eşyaları üretim sektörünün zayıflatıcı şöhreti (Türkiye'nin Çin'i)	✓	✓	✓
Kahramanmaraş firmalarının yerel yıkıcı rekabeti (fiyat, ödeme vadesi, taklit ürün vb.)	✓	✓	✓
Haksız rekabet; yerli üretimde markasız merdiven altı ve kayıt dışı	✓	✓	✓

Kaynak: Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Sektörü Strateji Raporu, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012

Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Endüstrisi içerisinde yer alan işletmelerin güçlü ve zayıf yönleri de küçük ölçekten büyük ölçeğe doğru farlılıklar gösterdiği için, detaylı strateji kurgulanmasında ve segmentlerin spesifik gereksinimlerinin desteklenmesi sürecine katkı sağlaması amacıyla firma ölçeği bazında değerlendirme yapılmıştır. GZFT analizinde içsel faktörler içerisinde değerlendirilen Güçlü yanlar "Kaynaklar" (Bilgi ve Know-how, Fiziksel Alt Yapı, İnsan Kaynakları, Mali Kaynaklar) ve "Yetkinlikler" (Yönetsel ve Teknik) eksenlerinde gruplandırılmıştır. Diğer taraftan Zayıf yanlar da aynı şekilde "Kaynaklar" (Bilgi ve know-how, Fiziksel alt yapı, İnsan Kaynakları, Finansal Kaynaklar) ve "Yeterlilikler" (Yönetsel ve Teknik) eksenlerinde gruplandırılmıştır. Dışsal faktörlerden olan Fırsatlar ve Tehditler kapsamına elde edilen analiz bulguları, sektör özelinde firma ölçeğinden bağımsız olarak hepsi için geçerli kılınarak sunulmuştur.

Yapılan bu çalışma sonucunda ortaya konulan raporda elde edilen veriler, kümelenme çalışması için girdi olabilecek niteliktedir. Çalışmada metal mutfak eşyası sektörünün Kahramanmaraş ili için birincil kümelenme potansiyeline sahip olması, katılımcıların da genel kanaati ile doğrulanmıştır.

Ulusal olarak farklılaşmış bir ürüne ve marka değerine sahip olmasına rağmen, Kahramanmaraş ilinde dondurmacılık sektörünün bu listede son sırada yer almış olması, Türkiye'de kümelenme konusunda mevcut sıkıntılara ışık tutması açısından manidardır. İstisna olarak ilde markalaşıp kurumsallaşan, diğerlerinden farklılaşan birkaç işletme bulunsa da, TR63 Bölgesinde ve genel itibariyle de Türkiye'de, kümelenme potansiyeli bulunan farklı sektörlerde benzer sıkıntılar bulunmaktadır. Bu sıkıntılardan bir tanesi kurumsallaşamamadır. Kurumsallaşma, kavram olarak işletmelerin çevrelerindeki yasalara ve baskılara uyum sağlayıp, uymak zorunda oldukları kuralları yerine getirerek çevreden destek

TASLAK

sağlamaları olarak ifade edilebilir.[110] Genel itibariyle ise, işletmenin piyasa şartlarına uyum sağlamasını, cevap vermesini ve rekabetten uzaklaşarak içine kapanık bir hayat sürmemesini ifade eder. Kurumsallaşmanın dışında kalan işletmeler değişime kapalıdır ve işletmenin hemen hemen tüm yönetim yetkisi merkezde toplanmıştır. Günümüzde aile şirketlerinin büyük bir çoğunluğunda bu sıkıntı mevcuttur. Diğer bir sıkıntı ise, sektörün ildeki küçük ölçekli ve çok parçalı yapısıdır. İstisnaları dışarıda bırakmak kaydıyla, pek çok sektörde işletmeler küçük ölçeklidir ve iç rekabete odaklanmışlardır. Üçüncü bir neden olarak sıralanabilecek strateji eksikliği ise, işletmelerin işbirliğinden uzak olmalarını ve birlikte hem ulusal ve hem de uluslararası rekabete girmeyi hedeflememelerini işaretlemektedir. Bu tür özellikleri gösteren sektörlerdeki işletmelerin ortak vizyona sahip olabilmeleri ve sektör içi güven ortamının tesis edilebilmesi için ciddi anlamda çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

İlgili raporun sonuç kısmında dondurmacılık sektörünün önünde yer alan tekstil ve metal mutfak eşyası sektörüne ait işletmelerin, uluslararası değer zincirine entegre olma çabalarından dolayı farklılaştığı ortaya çıkmaktadır. Ancak işbirliğine daha açık olmasından dolayı metal mutfak eşyası sektörü, Kahramanmaraş ilinde kümelenme için en uygun potansiyele sahip sektör olarak değerlendirilmiştir.

Ekonomi Bakanlığı'nın KOBİ İşbirliği ve Kümelenme Projesi kapsamında gerçekleştirmiş olduğu bu çalışma, TR63 Bölgesinde bulunan Hatay ve Osmaniye illerinin sanayi kolları için de bu tür çalışmaların yapılma ihtiyacını ortaya koyması nedeniyle ayrıca değerlidir. Bu amaç ile Hatay ilinde demir-çelik, otomotiv filtre, ayakkabıcılık ve mobilya; Osmaniye ilinde ise yer fıstığı ve demir çelik sektörlerinin üzerinde detaylı bir çalışma yapılabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, Hatay ilindeki mobilyacılık sektörü ile ilgili Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2013 yılı ilk çeyreğinde başlatmış olduğu çalışma halen devam etmektedir.

Endüstriyel Simbiyoz

"Ortak yaşama" anlamına gelen "Simbiyoz" veya "Simbiyozis" terimi, birden fazla canlı türünün belirli koşullar altında bir arada yaşaması ve birbirlerinin varlığından karşılıklı olarak yarar sağlaması anlamına gelmektedir.[111] Endüstriyel simbiyoz (ES) ise, doğadaki bu kavramın endüstriyel işletmelere uyarlanmasıdır ve doğadakine benzer şekilde birbirine yakın iki veya daha fazla bağımsız endüstriyel işletme arasında madde ve enerji değişimi olarak tanımlanmıştır. Bu şekilde, iki veya daha fazla sayıda işletme arasında sektörel olarak ilişki olmamasına ve mekânsal olarak aynı lokasyonda bulunmamasına rağmen, bir sektörün atığının veya yan ürünlerinin, diğer bir sektörün girdisi olarak kullanılıp ürüne dönüştürülmesi ES'nin en temel uygulaması olarak kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle ES, bağımsız işletmeleri daha sürdürülebilir ve yenilikçi bir kaynak kullanım yaklaşımı çerçevesinde bir araya getirmektedir. Bu malzeme, enerji, su ve yan ürünlerin fiziksel değişimi de dâhil olmak üzere, atıklar dâhil her türlü varlığın, lojistik ve uzmanlık kaynaklarının paylaşımı anlamına gelmektedir. Bu sayede hem bölgesel, hem de ulusal ölçekte kaynak verimliliği sağlama, katma değer yaratma, yeni istihdam alanları açma, çevresel kalite, çalışma koşulları ve halk sağlığını geliştirme, rekabet avantajı sağlama, mevzuata uyumunu kolaylaştırma vb. alanlarda önemli olanaklar sağlayan

[110] Organizational Diversity and Change in Institutional Theory, Organization Studies, A. Kondra, 1998

[111] TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, TÜBİTAK, 2013, Link: http://biltek.tubitak.gov.tr/merak_ettikleriniz/index.php?kategori_id=2&soru_id=330

TASLAK

ES, bu özellikleri ile bölgesel kalkınmayı da destekleyen bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. AB Bölgesel Kalkınma Genel Müdürlüğü yayınları, ES uygulamalarını önemli birer eko-inovasyon örneği ve sürdürülebilirlik aracı olarak belirtmekte, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından desteklenen ES projelerine yer vermektedir.[112]

Tablo 104. İngiltere Ulusal Endüstriyel Simbiyoz Programının 5 Yıllık Kazanç Tablosu

Kazanç Türü	Yıllık Kazanç Miktarı	5 yıllık Toplam Kazanç Miktarı
İşletmelerdeki Tasarruf Miktarı	£ 156 Milyon	£ 780 Milyon
İşletmelerin İlave Satışları	£ 176 Milyon	£ 880 Milyon
Yergömütlerde Azalan Atık Miktarı	7 Milyon ton	35 Milyon ton
CO_2 Salınımında Azalım	6 Milyon ton	30 Milyon ton
Hammadde Tasarrufu	10 Milyon ton	49 Milyon ton
Tehlikeli Atık Azaltımı	0,4 Milyon ton	1,8 Milyon ton
Su Tasarrufu	10 Milyon ton	48 Milyon ton
İş İmkanları	8.770 Kişi	53.000 Kişi

Kaynak: Dünyada Endüstriyel Simbiyoz, BTC, TTGV, International Synergies, 2013, Link: http://www.endustriyelsimbiyoz.org/endustriyel-simbiyoz-ve-uygulama-ornekleri/dunyada-endustriyel-simbiyoz/ingiltere/

ES'nin ABD, Çin, Brezilya, Danimarka, İngiltere, İsviçre ve Kanada gibi dünyanın çeşitli ülkelerinde başarılı örnekleri bulunmaktadır. 2005 yılında İngiltere Hükümeti'nin (Çevre, Gıda ve Köyişleri Bakanlığı – DEFRA) bir programı olarak başlatılan "Ulusal Endüstriyel Simbiyoz Programı (NISP)" ise, bu alanda dünyadaki en başarılı örneklerden biri olarak değerlendirilmektedir. Program DEFRA adına International Synergies Ltd. (ISL) Şirketi tarafından "bölgesel" bir yaklaşım ile yürütülmektedir. Programın 5 yıllık faaliyeti sonucunda dikkate değer çevresel kazanımlar sağlanmıştır. ISL tarafından verilen bilgilere göre, İngiltere'de NISP kapsamında aşağıdaki tabloda gösterilen miktarlarda kazançlar elde edilmiştir.

ES, sektörler arası işbirliği potansiyellerinin incelenip ortaya çıkartılması için yüksek AR-GE çalışmalarına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, dünya üzerindeki diğer örneklerde de olduğu gibi, kamunun bu alandaki ilgi ve desteğine muhtaç durumdadır. Bununla beraber, 2010 yılında gerçekleştirilen ayrıntılı hazırlık çalışmaları sonrasında, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) ve Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Şirketi arasında 27 Aralık 2010 tarihinde imzalanan sözleşme ile uygulama aşaması başlayan "İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesi", özel sektörün bu konuya eğilmesi itibariyle dünyadaki diğer uygulamalardan farklılaşmaktadır. Bu proje ile ES yaklaşımının, firmalar arası işbirliği ve dayanışmayı artırarak, hem çevresel, hem de ekonomik getiriler sağlayan bir mekanizma olarak İskenderun Körfezi'nde hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Buna ilaveten, teknik ve idari altyapının oluşturulması, ES olanaklarının belirlenmesi ve pilot projelerin geliştirilip uygulamaya konulması, ES uygulamalarına yönelik bir veri tabanı ve iletişim ağı oluşturulması, paydaşlar arasında ES uygulamalarının yaygınlaştırılması, ulusal bir ES programına

[112] Endüstriyel Simbiyoz Nedir? BTC, TTGV, International Synergies, 2013, Link: http://www.endustriyelsimbiyoz.org/endustriyel-simbiyoz-ve-uygulama-ornekleri/endustriyel-simbiyoz-nedir/, Erişim Tarihi: 25.06.2013

TASLAK

yönelik uygulama modeli ve planının geliştirilmesi gibi hedefler projenin diğer amaçlarını oluşturmaktadır.[113]

Proje kapsamında gerçekleştirilen çalışmaların, özellikle Türkiye'de ES hakkında farkındalık oluşturma ve kalkınma aracı olarak ilgili aktörler tarafından kullanmasını sağlama açısından gayet başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda, 2013 yılı ikinci ve üçüncü çeyreğinde Çukurova Kalkınma Ajansı, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı ve İpekyolu Kalkınma Ajansı, ajanslar arası işbirliğini geliştirmek ve ortak çalışma alanlarını belirlemek üzere bir araya gelmiş ve endüstriyel simbiyoz konusu da gündem maddelerinden biri olarak değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan toplantılar neticesinde, bu üç kalkınma ajansının bölgelerinde yer alan illerde öne çıkan sektörler bir havuzda toplanarak, şu ana kadar aralarında simbiyotik ilişki tespit edilmiş olan sektörlerin bulunduğu şema ile eşleştirilmiştir. Söz konusu ajanslar bölgelerarası simbiyotik ilişki potansiyeli yüksek olan sektörler (Tarım, Gıda ve Tekstil gibi) ile ilgili olarak, önümüzdeki kalkınma döneminde bir araya gelerek ortak çalışma yürütülmesine karar verilmiştir.

"İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesi" kapsamında simbiyotik ilişki tespit edilen bazı sektörlerden örnekler aşağıda verilmiştir;

Tablo 105. İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesinde Tespit Edilen Simbiyotik İlişkiler

Sektörler	Simbiyoz Konusu
Demir Çelik İnşaat	Elektrik ark fırını (EAF) ocaklarında üretilen çelik izabe cürufunun karayolu inşaatında dolgu, temel ve alt temel malzemesi olarak kullanımı
Soda Çimento	Soda proses atığının çimento minör katkı maddesi olarak kalker yerine kullanılması
Pamuk Tohumu Üretimi Biyoremidasyon Petrol Boru Hattı	Pamuk tohumu üretimi atıklarının biyoremediasyon malzemesi üretiminde kullanılması ve petrol ile kontamine olmuş topraktaki/sudaki kirliliğin giderilmesi için kullanılması
Meyve Suyu Konsantresi Üretimi Yem Sektörü	Meyve suyu sanayi artığı posalarından teknolojik işlemler ile alternatif yem hammaddesi geri kazanılması ve hayvan beslemede kullanım olanaklarının belirlenmesi
Deniz Ürünleri Üretimi Yem Sektörü	İstridye ve salyangoz kabuklarının işlenerek mikronize toz yem katkı maddesi olarak kanatlı hayvan besiciliğinde değerlendirilmesi

Kaynak: İskenderun Körfezinde Endüstriyel Simbiyoz Projesi, Endüstriyel Simbiyoz Çalıştayı, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, 2013

AB Destek Programları Kapsamında TR63 Bölgesinde Gerçekleştirilen Programlar

2007-2013 programlama döneminde, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından uygulanan Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP) çerçevesinde, TR63 Bölgesinde bugüne kadar bütçesi yaklaşık 34,3 milyon Avro olan 6 proje AB Türkiye Delegasyonu tarafından kabul edilmiştir. Söz konusu projelerin 2 tanesi uygulama, 4 tanesi ise ihale aşamasındadır.

[113] İskenderun Körfezinde Endüstriyel Simbiyoz Projesi, Endüstriyel Simbiyoz Çalıştayı, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, 2013

Avrupa-Türkiye İş Merkezleri Ağının Genişletilmesi Projesi, Hatay ilinin de dâhil olduğu dört ilde (Sivas, Hatay, Batman, Van) uygulanmaktadır. Yaklaşık 7 milyon Avro bütçeli proje ile KOBİ'lerin ve girişimcilerin kuruluş süreçlerinde yaşadığı sorunları azaltması ve kurulduktan sonra rekabet edebilirliğini artırması, işletme kültürünü ve yeteneklerini yeni kurulan işletmelere aktaracak bir yapının kurulması, insan kaynakları yönetimi, kümelenme ve ağ oluşumu, inovasyon, araştırma ve geliştirme üzerine eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmektedir.

Kümelenme ile Ağ Oluşturma ve Bölgesel İşbirliği için KOBİ'lerin Güçlendirilmesi Projesi ise Kahramanmaraş ilinin de dâhil olduğu beş ilde (Samsun, Trabzon, Gaziantep, Kahramanmaraş, Çorum) uygulanmaktadır. 4,8 milyon Avro bütçeli proje kapsamında, bölgeler arası ve bölgesel işbirliği ve ağların geliştirilmesi için stratejiler oluşturulmakta, pilot çalışmalar yürütülmekte, online yönetim bilgi sistemi kurulmakta ve ulusal kıyaslama sisteminin (benchmarking) oluşturulması gibi faaliyetlerle uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğinin artırılması amaçlanmaktadır.

İhale aşamasında olan, 7,5 milyon Avro bütçeli Osmaniye İş Geliştirme Merkezinin Kurulması Projesi kapsamında ise, 38 işlikli İş Geliştirme Merkezi binası inşaa edilecek ve merkezin kurulması ve işletilmesiyle ilgili gerekli iş planı ve hizmet el kitapları hazırlanacaktır.

İhale aşamasında olan, yaklaşık 7 milyon Avro bütçeli Hatay Mobilyacılar için Ortak Kullanım Atölyesi Projesi kapsamında ise, Hatay ilinde el işçiliği ile üretim yapan mobilya, ahşap işleme KOBİ'lerinin ortak kullanımına yönelik bir ortak kullanım atölyesi kurulması, gerekli makine-ekipmanın alımı ve el işçiliği üretimini tekrar canlandırmak, niş pazarlar için ürün oluşturmak ve KOBİ'lerin rekabet gücünü artırmak için eğitim ve danışmanlık desteği verilmesi, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yürütülmesi amaçlanmaktadır.

İhale aşamasında olan 2,6 milyon Avro bütçeli Kahramanmaraş Biberi İş Kümesi Projesi kapsamında, Kahramanmaraş ilinde faaliyet gösteren biber işleme KOBİ'lerinin kümelenme faaliyetleri ile bir araya getirilerek işbirliği yapmalarının sağlanması, rekabet güçlerinin artırılması, ortak kullanımlarına yönelik paketleme ünitesi için makine-ekipman alımı, küme faaliyetlerinin yürütüleceği merkezin tefrişatının yapılması planlanmaktadır.

İhale aşamasında olan 5,4 milyon Avro bütçeli Doğu Akdeniz Ekonomik Kalkınma ve İş Geliştirme Merkezi Kurulması Projesi kapsamında ise, Kahramanmaraş ilinde 34 işlikli bir İş Geliştirme Merkezinin kurularak, Kahramanmaraş ilinde girişimcilik altyapısının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

10. TARIM

Giriş

1950'li yıllarda 2,5 milyar olan dünya nüfusu, 1999 yılında 5 milyara, 2011 yılında ise 7 milyara yükselmiştir. 870 milyonu açlık tehlikesi altındaki[114] bu büyük nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılamak için tarımsal alanları doğru kullanmak ve verimli tarım yöntemlerini uygulamak önem taşımaktadır. Bu doğrultuda birçok ülke tarafından tarım ve tarıma dayalı sanayinin önemi kavranarak, mevcut yapı eleştirel bir bakış açısı ile gözden geçirilmiş ve geleceğe yönelik politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Ülkemizde de 9. Kalkınma Planında tarımsal verimliliğin düşük olduğu tespit edilmiş; arazi toplulaştırma, gölet ve sulama yatırımları, mevzuat düzenlemesi, tarımsal ürün çeşitlendirmesi gibi reformlarla tarımsal yapının daha etkin ve verimli kullanılması hedeflenmiştir.

10.1. İklim ve Bitki Örtüsü

Ülkemizin 3 tarafının denizlerle çevrili olması, bölgeler arasında dağların denize olan konumlarındaki farklılıklar ve yeryüzü şekillerinin çeşitlilik göstermesi, Karasal, Akdeniz, Marmara (geçiş), Karadeniz gibi farklı iklim tiplerinin doğmasına yol açmıştır.[115] TR63 Bölgesi, Karasal iklim ve Akdeniz ikliminin etkileri altında kalmaktadır. Akdeniz iklimi görünen bölgelerde yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı; karasal iklimin etki gösterdiği bölgelerde ise yazları sıcak, kışları soğuk ve kar yağışlıdır. TR63 Bölgesinin Hatay ve Osmaniye illerinde Akdeniz iklimi görülürken, Kahramanmaraş ilinin güney kesimlerinde Akdeniz, kuzey kesimlerinde ise karasal iklim etkilidir.

Tablo 106. Uzun Yıllar Ortalama Sıcaklık, Güneşlenme ve Yağış Miktarları (1970-2011)

İl / Bölge	Ortalama Sıcaklık (◦C)	Ortalama Güneşlenme Süresi (Saat)	Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (Kg/m²)
Hatay	**18,3**	**7,3**	**89,8**
Kahramanmaraş	**16,8**	**6,9**	**59,5**
Osmaniye	**18,2**	**7,5**	**67,7**
TR63	17,8	7,2	72,3
Türkiye	12,8	7,5	53,6

Kaynak: MGM, 2011

TR63 Bölgesi illerinin ve Türkiye'nin ortalama sıcaklıkları karşılaştırıldığında, ortalama sıcaklıkların ve toplam yağış miktarının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu gözlemlenmektedir.

Bölgenin Akdeniz yamaçlarında maki bitki örtüsü görülmekle beraber, özellikle Kahramanmaraş ilinin kuzeyine doğru gidildikçe, karasal iklim özelliklerinin kendini göstermesi ile beraber bozkırlar artmaktadır.

[114] The State of Food Insecurity in the World, FAO,2012
[115] Türkiye İklimi, Serhat ŞENSOY, Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Harita 20. Türkiye'nin Ortalama Donlu Günler Sayısı (1971-2000)

Kaynak: Türkiye İklimi, Serhat ŞENSOY, Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Türkiye ortalama donlu günler sayısına bakıldığında kıyı bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi en az don olaylarına rastlanılan bölgelerdir. TR63 Bölgesinde de Hatay ve Osmaniye illeri en az donlu gün geçiren iller arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye'de yaz günleri sayısında da Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri; TR63 Bölgesinde de Osmaniye ve Hatay illeri yılın neredeyse yarısını yaz günü olarak geçmektedir. Bu durum ilerleyen bölümlerde detaylı şekilde incelenecek olan bitkisel üretim değerlerine, sebze ve meyve yetiştiriciliğine katkı sağlamaktadır.

Harita 21. Türkiye'nin Ortalama Yaz Günleri Sayısı (1971-2000)

Kaynak: Türkiye İklimi, Serhat ŞENSOY, Meteoroloji Genel Müdürlüğü

10.2. Arazi Dağılımı

Bölgedeki tarım alanları, Türkiye'deki toplam tarım alanlarının % 2,9'unu, Bölgenin toplam arazi varlığının ise % 30,3'ünü kapsamakta olup, bu oran Türkiye ortalamasıyla (% 30,4) paralellik göstermektedir.

Bölgede tarım yapılan arazilerinin % 70'i tarla ürünleri, % 23'ü meyve ve % 7'si sebze üretim alanı olarak kullanılmaktadır. Nadasa bırakılan tarım alanlarının toplam tarım alanlarına oranı % 5'tir. İklim

özellikleri ve tarımda sulama imkânlarının yeterli olması, nadasa bırakılan alanların Türkiye ortalamasına göre (% 18) oldukça düşük seviyelerde kalmasının en büyük nedenleridir.

Tarım arazilerinin kullanım alanlarına göre dağılımında sebze ve meyve üretim alanları % 30 ile Türkiye ortalamasının üzerinde yer aldığı (% 17); buna karşılık tarla ürünleri üretim alanlarının (% 70) Türkiye ortalamasına göre (% 83) daha az yer kapladığı görülmektedir.

Tablo 107. TR63 Bölgesi Arazi Durumu (2012)

İl / Bölge	Deniz Seviyesinden Yükseklik (m)	Yüzölçümü (Ha)	Tarım Alanları (ha)				
			Toplam Tarım Alanı	Ekilen Tarla Alanı	Nadas Alanı	Sebze Bahçeleri Alanı	Meyve Alanı
Hatay	80	540.300	254.983	130.892	6.752	34.847	82.478
K.Maraş	568	1.434.600	322.308	216.473	28.610	10.369	66.855
Osmaniye	212	328.000	120.901	103.998	190	4.468	12.244
TR63	-	2.302.900	698.192	451.363	35.552	49.684	161.577
Türkiye	-	78.356.200	23.795.481	15.464.452	4.286.137	827.114	3.212.989

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Son yıllarda Türkiye'de kullanılan tarım alanları ve bu alanların kullanım amaçlarına göre dağılımı incelendiğinde, hem Türkiye'de, hem de TR63 Bölgesinde kullanılan toplam tarım alanların azaldığı görülmektedir. 2007 yılında 24.887.394 hektar olan Türkiye toplam tarım alanı, 2012 yılında % 4,4 azalarak 23.795.481 hektara gerilemiştir. Bölgedeki toplam tarım alanları da aynı dönemde % 12,3 azalarak, 796.170 hektardan 698.192 hektara düşmüştür. Bölgedeki tarım alanları azalırken, sebze üretilen ve meyvelik alanlarda artış yaşanmıştır. Özellikle meyvelik alanların yaklaşık % 18 oranında artması, meyve yetiştiriciliğinde uzmanlaşma eğiliminin arttığını göstermektedir.

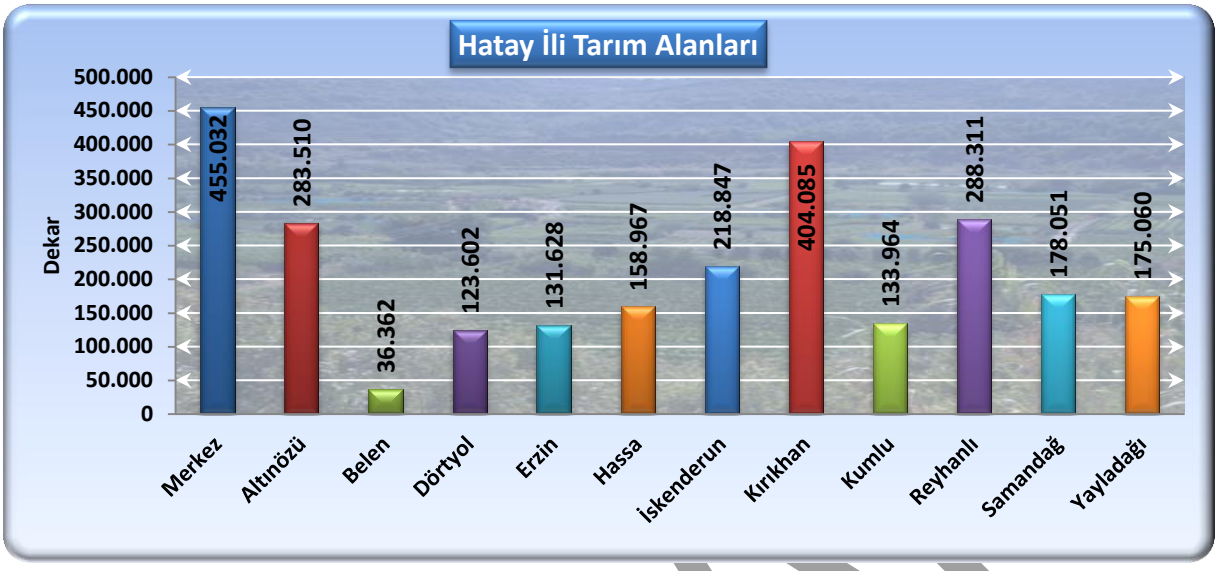
Tablo 108. Hatay İli Tarım Alanları (2011)

İlçe Adı	Toplam Tarım Alanı (Dekar)	Ekilen Tarla Alanı (Dekar)	Nadas Alanı (Dekar)	Sebze Bahçeleri Alanı (Dekar)	Meyve Alanı (Dekar)
Merkez	455.032	258.752	28.006	55.468	112.806
Altınözü	283.510	117.668	0	8.560	157.282
Belen	36.362	16.219	0	2.352	17.791
Dörtyol	123.602	18.692	0	21.200	83.710
Erzin	131.628	15.376	2.138	8.098	106.016
Hassa	158.967	52.375	16.118	8.395	82.079
İskenderun	218.847	78.130	0	81.529	59.188
Kırıkhan	404.085	338.585	0	26.635	38.865
Kumlu	133.964	128.602	0	480	4.882
Reyhanlı	288.311	262.142	0	8.967	17.202
Samandağ	178.051	41.619	0	75.100	61.332
Yayladağı	175.060	110.738	0	9.784	54.538
Toplam	2.587.419	1.438.898	46.262	306.568	795.691

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Bölgenin tarım alanlarının % 36,5'i Hatay, % 46,2'si Kahramanmaraş ve % 17,3'ü Osmaniye ilinde yer almaktadır. Hatay ilinin yüzölçümünün % 47,2'si tarım alanlarına ayrılmıştır. Bu oran hem TR63 Bölgesi ortalamasının (% 30,3), hem de Türkiye ortalamasının (% 30,4) üzerindedir.

Şekil 66. Hatay İli Toplam Tarım Alanları

Hatay ilinde en geniş tarım alanları merkez ilçe olan Antakya'dadır. Sırasıyla, Kırıkhan, Reyhanlı, Altınözü ilçeleri Antakya ilçesini takip etmektedir. Dörtyol % 88, Erzin % 78, Samandağ % 76 ve İskenderun ise % 67 oranları ile meyve ve sebze üretim alanlarının, toplam üretim alanları içinde en yüksek paya sahip olduğu ilk 4 ilçe olarak öne çıkmaktadır. Bu ilçelerde başta turunçgiller üretimi olmak üzere, tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretimine göre tarımsal değeri daha yüksek ürünler üretilmektedir.

Tablo 109. Kahramanmaraş İli Tarım Alanları (2011)

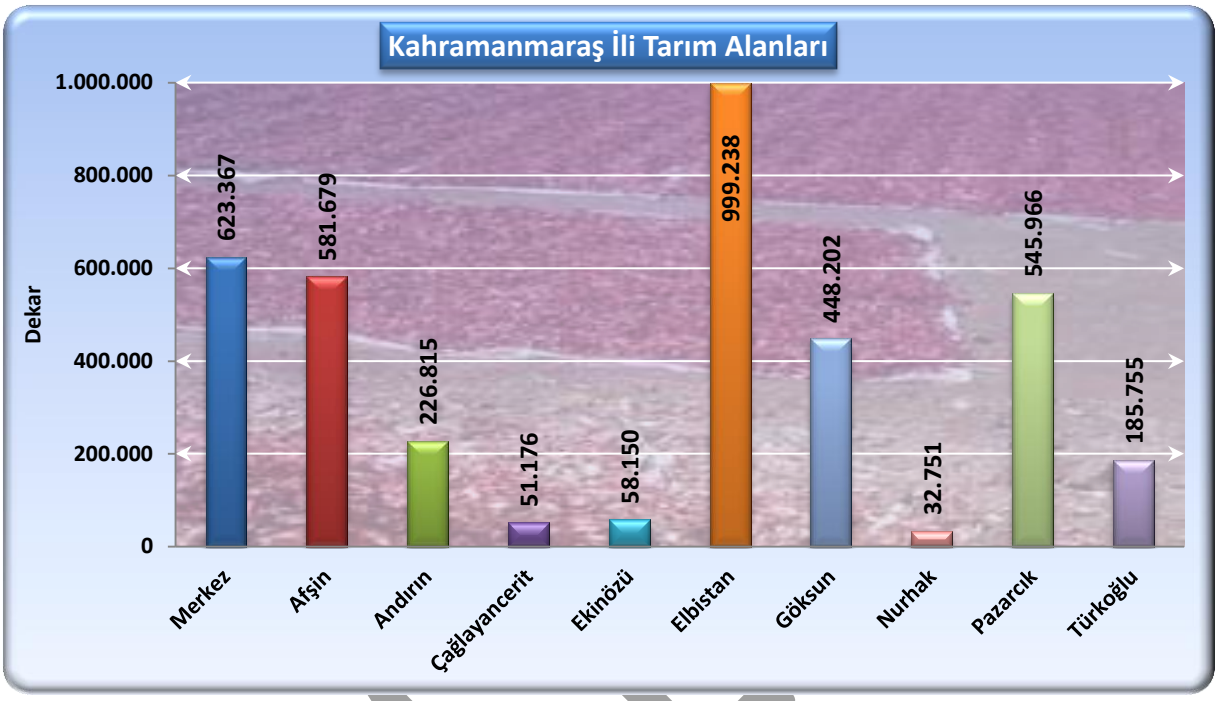
İlçe Adı	Toplam Tarım Alanı (Dekar)	Ekilen Tarla Alanı (Dekar)	Nadas Alanı (Dekar)	Sebze Bahçeleri Alanı (Dekar)	Meyve Alanı (Dekar)
Merkez	623.367	390.611	7.000	30.741	195.015
Afşin	581.679	483.279	50.000	15.000	33.400
Andırın	226.815	169.145	38.000	3.218	16.452
Çağlayancerit	51.176	36.576	0	450	14.150
Ekinözü	58.150	43.504	2.000	1.180	11.466
Elbistan	999.238	749.780	134.918	16.110	98.430
Göksun	448.202	399.012	10.250	4.700	34.240
Nurhak	32.751	18.281	11.500	546	2.424
Pazarcık	545.966	324.920	0	4.194	216.852
Türkoğlu	185.755	157.811	3.200	2.876	21.868
Toplam	3.753.099	2.772.919	256.868	79.015	644.297

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

TR63 Bölgesinin en geniş yüzölçümüne sahip ili olan Kahramanmaraş'ın % 22,5'ini tarım alanları kaplamaktadır. İlde en geniş tarım alanları Elbistan ilçesinde yer almaktadır. Kahramanmaraş ilinin

kuzeyinde yer alan ve karasal iklimin etkili olduğu ilçede, en çok tarla bitkileri üretilmektedir. Elbistan ilçesinden sonra en geniş tarım alanları Merkez, Afşin ve Pazarcık ilçelerinde yer almaktadır. Elbistan ilçesinde tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretim alanları, toplam tarım alanlarının % 85'ini oluştururken, Pazarcık ve Kahramanmaraş merkez ilçeleri ise sebze ve meyve üretim alanlarının, toplam tarım alanlarına oranının en yüksek olduğu ilk iki ilçe olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 67. Kahramanmaraş İli Tarım Alanları

Bölgenin en az tarım alanlarına sahip ili olmasına rağmen, yüzölçümü/tarım alanı oranı % 36,9 ile hem Bölge ortalamasının, hem de Türkiye ortalamasının üzerinde olan Osmaniye ilinde, en geniş tarım alanları Kadirli ilçesinde ve merkez ilçede yer almaktadır. Bu iki ilçede en çok üretilen ürünler mısır, buğday ve yer fıstığıdır.

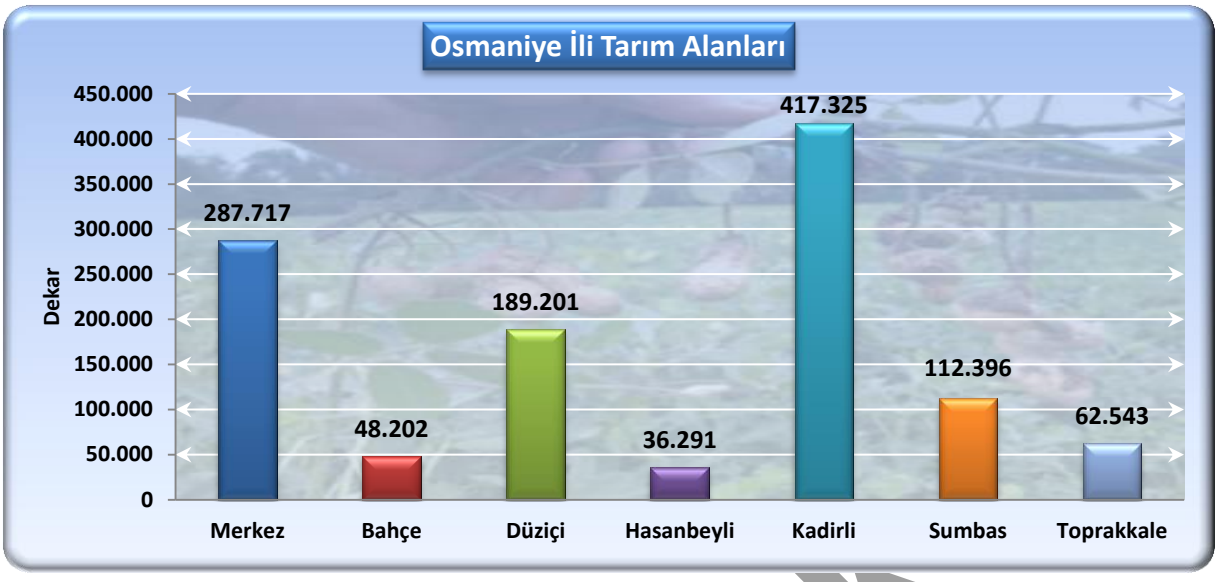
Tablo 110. Osmaniye İli Tarım Alanları (Dekar, 2011)

İlçe Adı	Toplam Tarım Alanı (Dekar)	Ekilen Tarla Alanı (Dekar)	Nadas Alanı (Dekar)	Sebze Bahçeleri Alanı (Dekar)	Meyve Alanı (Dekar)
Merkez	287.717	250.257	0	4.800	32.660
Bahçe	48.202	34.399	945	1.940	10.918
Düziçi	189.201	167.437	0	2.460	19.304
Hasanbeyli	36.291	27.675	355	521	7.740
Kadirli	417.325	357.941	0	25.874	33.510
Sumbas	112.396	92.921	0	7.775	11.700
Toprakkale	62.543	45.505	0	30	17.008
Toplam	1.153.675	976.135	1.300	43.400	132.840

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

TASL

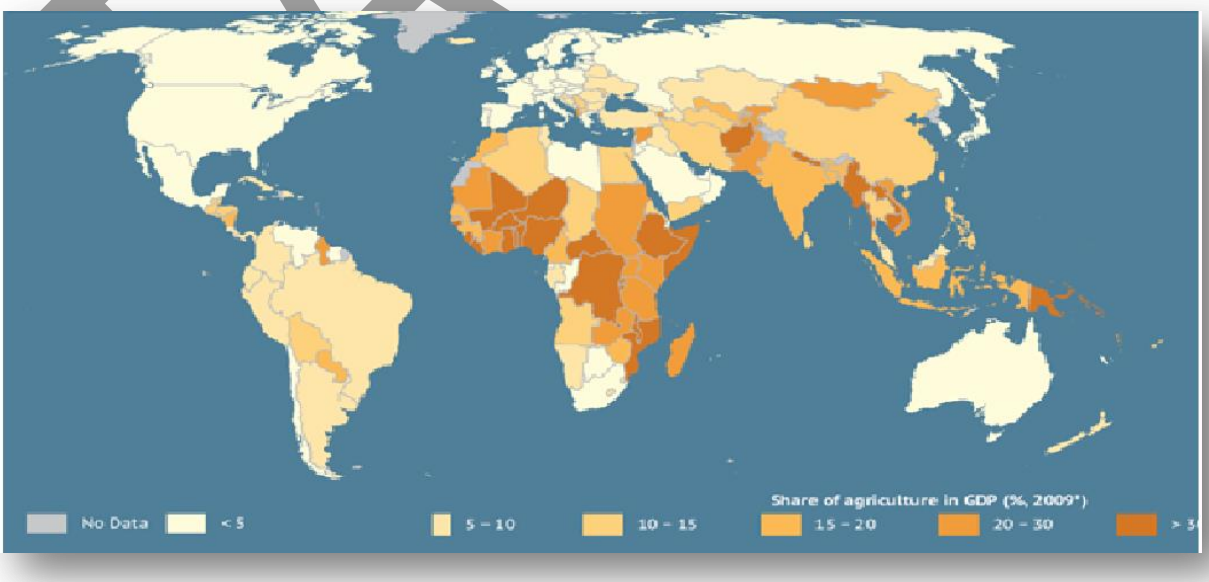
Şekil 68. Osmaniye İli Tarım Alanları

10.3. Tarım Sektörü ve Ekonomi

Dünya nüfusunun % 45'i, Türkiye nüfusunun % 23'ü, TR63 Bölgesinin ise % 41'i kırsal alanda yaşamaktadır. Gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün GSYİH içindeki payı önemli bir yer tutmazken, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde bu oran yüksektir. Dünya Tarım Örgütü 2009 verilerine göre, Somali % 65,5 ile tarım sektörünün GSYİH içindeki payının en yüksek olduğu ülke konumundadır. Danimarka, Almanya, Lüksemburg gibi Avrupa ülkelerinde ise, tarım sektörünün GSYİH içindeki payı % 1'in altındayken, Türkiye'de % 8,3 olarak gerçekleşmiştir. Harita 22'den da görüleceği üzere gelişmiş ülkelerin yer aldığı Avrupa, Amerika ve Avustralya kıtası gibi bölgelerde tarım sektörünün GSYİH içindeki payı % 5'in altındadır. Özellikle Afrika kıtasında yer alan ülkelerde ise, tarım sektörünün GSYİH içindeki payı yüksektir.

Harita 22. Ülkelere Göre Tarım Sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla İçindeki Payı

Kaynak: Gıda ve Tarım Örgütü İstatistik Yıllığı, BM Gıda ve Tarım Örgütü, 2012

TASLAK

Türkiye'de tarım sektörünün GSYİH içindeki payı 1968 yılında % 39,8 iken, 1990 yılında % 17'ye, 2012 yılında ise % 7,9'a düşmüştür[116] Sektörün GSYİH içindeki payının sürekli azalması, uygulanan politikalarla sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmesinden ve bu sektörlerdeki nispi artış oranlarının tarım sektöründen daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Tarım sektörünün GSYİH içindeki payının azalması önemini yitirmesine değil, 13 milyondan 75 milyona çıkan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması için daha da önemli bir sektör haline gelmesine sebebiyet vermiştir. Dünya Bankası verilerine göre, tarıma dayalı sektörlerdeki büyüme, yoksulluğu azaltmada diğer sektörlere göre 3,2 kat daha etkilidir.

Tablo 111. Tarım Sektörünün Gayri Safi Katma Değer İçindeki Payı

Bölge / Ülke	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
TR63	20%	21%	18%	16%	16%	16%	16%
Türkiye	11%	11%	9%	9%	9%	9%	10%

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar, 2010

2010 yılı verilerine göre, tarım sektörünün Dünya Gayri Safi Katma Değer (GSKD) ortalaması % 4'tür. En yüksek tarımsal GSKD ortalaması % 15 ile Afrika kıtasında, en düşük tarımsal katma değer ise, % 2 ile Amerika ve Avrupa kıtalarındadır[117]. Türkiye'de ise tarım sektörünün GSKD içindeki payı 2004-2010 yılları arasında ortalama % 10 civarında gerçeklemiştir.

Dünya'da olduğu gibi ülkemizde de, ekonomik gelişmişlik seviyesi arttıkça, tarım sektörünün GSKD içindeki payı düşmektedir. İstanbul ve Ankara tarım sektörünün GSKD içindeki payı en düşük olduğu ilk 2 Düzey 2 bölgesidir. TR63 Bölgesi incelendiğinde ise, tarım sektörünün gayri safi katma değer içindeki payının, Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmekte olduğu ve Düzey 2 Bölgeleri sıralamasında 15. sırada yer aldığı görülmektedir. 2010 yılında TR63 Bölgesinde hizmet, sanayi ve tarım sektörlerinin GSKD içindeki payları sırasıyla, % 56,8, % 27,6 ve % 15,6 olarak gerçekleşmiştir.

TASLAK

[116] TÜİK, Ulusal Hesaplar, 2012
[117] FAO Statistical Yearbook 2012, Food and Agriculture Organization of The UN, Rome, 2012

Tablo 112. Düzey 2 Bölgelerinde Tarım Sektörünün GSKD İçindeki Payı (2010)

Sıra	IBBS Düzey 2 Adı	GSKD İçindeki Payı
1	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	26,6%
2	Şanlıurfa, Diyarbakır	25,3%
3	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	23,8%
4	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	23,1%
5	Kastamonu, Çankırı, Sinop	22,6%
6	Balıkesir, Çanakkale	22,0%
7	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	19,9%
8	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	19,9%
9	Konya, Karaman	19,4%
10	Antalya, Isparta, Burdur	18,7%
11	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	18,1%
12	Erzurum, Erzincan, Bayburt	17,9%
13	Aydın, Denizli, Muğla	16,7%
14	Adana, Mersin	15,9%
15	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	15,6%
16	Kayseri, Sivas, Yozgat	14,9%
17	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	13,3%
18	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	13,2%
19	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	11,9%
20	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	11,1%
21	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	7,1%
22	İzmir	5,9%
23	Zonguldak, Karabük, Bartın	5,8%
24	Bursa, Eskişehir, Bilecik	5,7%
25	Ankara	2,9%
26	İstanbul	0,2%

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar, 2010

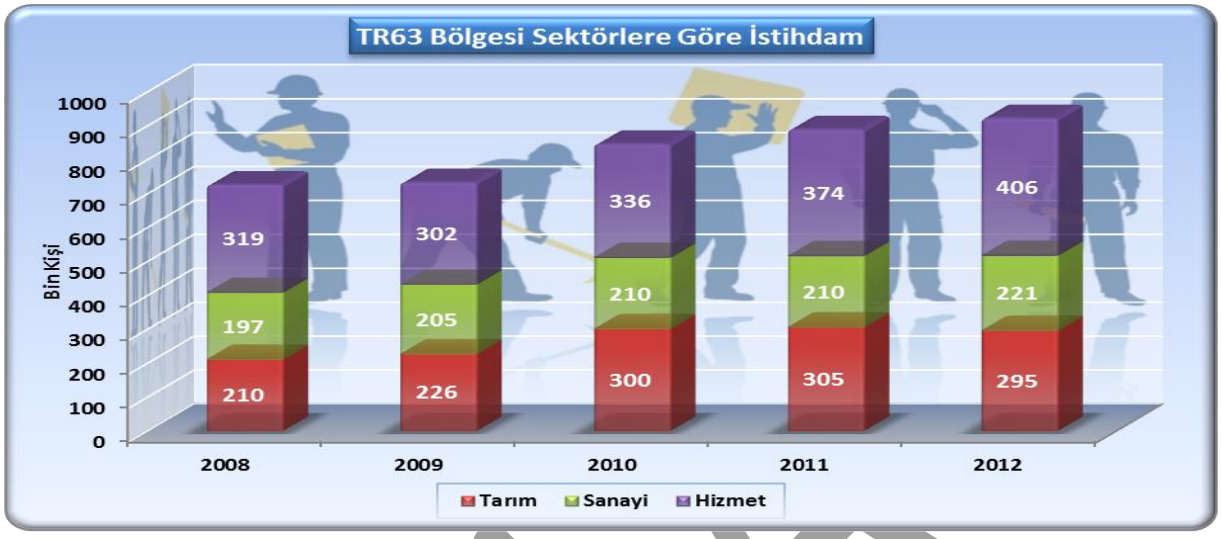
Tablo 113.Tarım Sektörü ve Toplam İstihdam

Yıl	Bölge / Ülke	Toplam İstihdam (Bin Kişi)	Tarım (Bin Kişi)	Sanayi (Bin Kişi)	Hizmet (Bin Kişi)	Tarım Sektörünün Toplam İstihdam İçindeki Payı
2008	TR63	725	210	197	319	28,9%
	Türkiye	21.194	5.016	5.682	10.495	23,7%
2009	TR63	733	226	205	302	30,9%
	Türkiye	21.277	5.240	5.385	10.652	24,6%
2010	TR63	847	300	210	336	35,5%
	Türkiye	22.594	5.683	5.927	10.985	25,2%
2011	TR63	889	305	210	374	34,3%
	Türkiye	24.110	6.143	6.380	11.587	25,5%
2012	TR63	922	295	221	406	32,0%
	Türkiye	24.821	6.097	6.460	12.264	24,6%

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

Az gelişmiş ülkelerde tarım sektörü ekonominin motoru işlevi yapmaktadır ve bu ülkelerin birçoğunda toplam istihdamın 2/3'ü tarım sektöründe çalışmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler sınıflandırmasına alabileceğimiz Türkiye'de ise tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı % 25'ler seviyesindedir. Kırsal nüfusun yüksek olduğu TR63 Bölgesinde ise, tarım sektörünün toplam istihdam ve GSKD içindeki payı Türkiye ortalamalarına göre daha yüksektir.

Şekil 69. TR63 Bölgesi Sektörlere Göre İstihdam

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

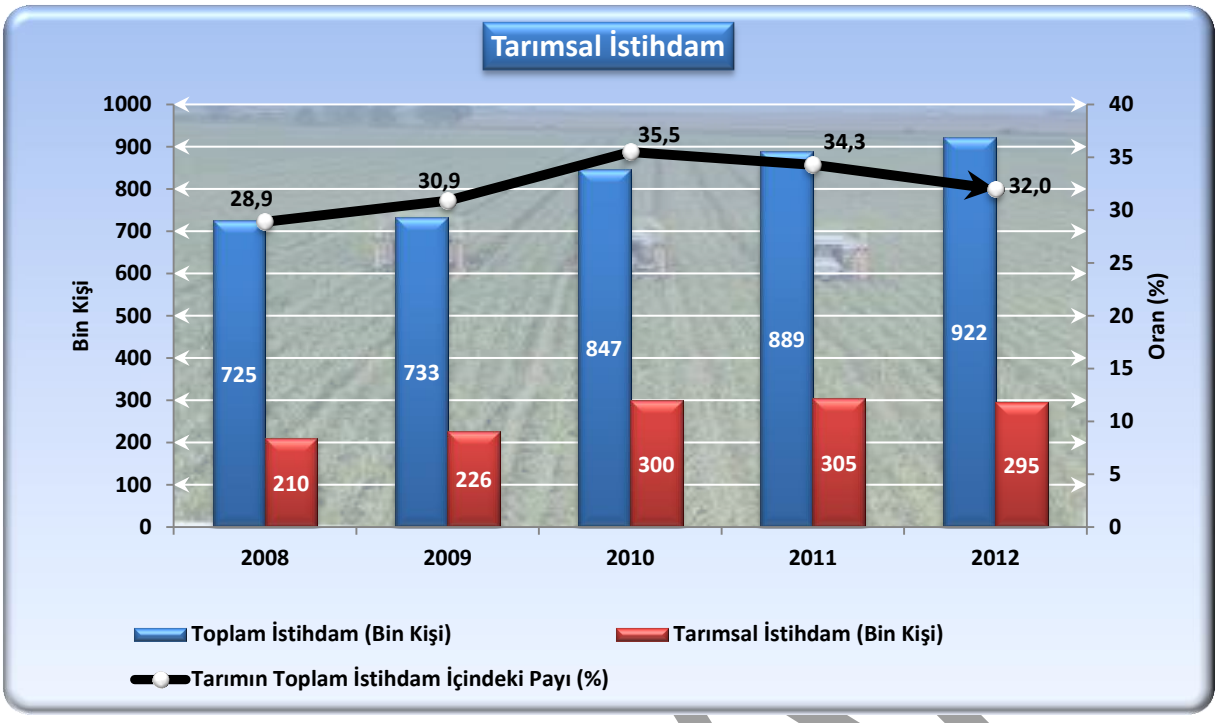
Tarım sektörünün istihdam içindeki payı her geçen yıl azalmaktadır. Sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişim sonucunda doğan istihdam olanakları ve tarımsal üretimde gelişmiş teknoloji kullanımı ve mekanizasyon uygulamaları, tarımın istihdam içindeki payının azalmasındaki en önemli iki etkendir[118]. Tarımın istihdamdaki payı 1988 yılında % 46,5 iken, 2000 yılında % 36'ya, 2012 yılında ise, % 24,6'ya gerilemiştir. TR63 Bölgesinde ise tarımsal istihdam oranı 2012 yılında % 32 ile Türkiye ortalamalarının üzerinde gerçekleşmiştir.

Dünya Tarım İhracatı 2011 yılında 1,3 trilyon doların üzerinde gerçekleşmiştir. Dünya Tarım ihracatında en yüksek payı % 10 ile ABD, % 7,5 ile Hollanda ve % 6,2 ile Almanya almıştır. Türkiye ise yine aynı yıl 14,4 milyar dolar ile dünya tarım ihracatı pastasından % 1,1'lik pay alarak, 22. sırada yer almıştır.[119] Türkiye'nin toplam ihracatında tarımdan ziyade sanayi sektörü otomotiv, hazır giyim, çelik ve kimyevi maddeler ile öne plana çıkmaktadır. Bu dört sanayi kolu 2012 yılında toplam ihracatın yaklaşık % 50'sini gerçekleştirmiştir.

Türkiye'deki toplam istihdamın % 49,4'ü hizmetler, % 26'sı sanayi ve % 24,6'sı tarım sektöründe yer almaktadır. TR63 Bölgesi istihdamında tarım sektörü, Türkiye ortalamalarına göre daha fazla pay almaktadır. Bölge genelinde istihdam edilenlerin % 32'si tarım, % 24'ü sanayi ve % 44'ü de hizmetler sektöründedir. Türkiye'de yıllar itibariyle azalmakta olan tarımsal istihdam, TR63 Bölgesi'nde önemini korumaktadır.

[118] Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Stratejik Planından (2010-2014) derlenmiştir.
[119] Tarım Ürünleri İhracatına İlişkin Sektör Değerlendirmesi, Gamze Kahyaoğlu Aytaç, Ekonomi Bakanlığı İhracat Geliştirme Müdürlüğü, 2013

Şekil 70. TR63 Bölgesi Tarım Sektörünün İstihdam İçindeki Payı

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012

Tablo 114. Toplam İhracat ve Tarım Sektörü İhracatı Karşılaştırması (2012)

İl / Bölge	Toplam İhracat (Bin Dolar)	Tarımsal İhracat (Bin Dolar)	Tarımsal İhracatın Toplam İhracat İçindeki Payı
Hatay	2.083.842	681.560	33%
Kahramanmaraş	765.637	32.161	4%
Osmaniye	117.876	5.261	4%
TR63	2.967.355	718.982	24%
Türkiye	137.709.929	19.158.123	14%

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), 2012

2012 yılında Türkiye tarım sektörü ihracatı 19 milyar dolar olarak gerçeklemiş ve toplam ihracattan % 14'lük pay almıştır. Bunun yanı sıra, tarıma dayalı işlenmiş ürünlerin Türkiye ihracatında % 8,3'lük pay aldığını düşünüldüğünde, tarım ve tarıma dayalı sektörlerin Türkiye ihracatının neredeyse ¼'ünü oluşturduğu görülmektedir. 2012 yılında tarım ve tarıma dayalı sektörlerde Türkiye'nin toplam ihracatı 30 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir.

TR63 Bölgesinde 3 Milyar Doları bulan toplam ihracatın % 24,2'si tarımsal ürünlerden oluşmaktadır. Bu veri Türkiye ortalamasının çok üzerinde olan bir değerdir. İl ölçeğinde inceleme yapıldığında ise Hatay ili ihracatının 1/3'ünün tarımsal ürünlerden oluşurken, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin tarımsal ürün ihracatlarının ise Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bununla beraber, Bölgenin tarımsal ürün ihracatında en büyük pay, yaklaşık 456 milyon $ ile yaş meyve ve sebze sektörüne ait olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye'nin genel ekonomik yapısında tarım sektörünün yaşadığı çözülme, TR63 Bölgesi'nde daha düşük oranlarda görülmekte, hatta bazı bölgelerinde tarım sektörünün önemi daha da artmaktadır.

10.4. Tarımsal Üretim

Bitkisel üretim ve hayvansal üretimin toplamından oluşan tarımsal üretim verileri incelendiğinde, Türkiye bitkisel üretiminin tarımsal üretim değerlerinin büyük bir bölümünü karşıladığı görülmektedir. 2011 yılı verilerine göre, Türkiye toplam tarımsal üretim değerinin % 4'ü TR63 Bölgesinden karşılanmaktadır. Bu değerin yaklaşık % 52,2'si Hatay ilinde, % 28,8'i Kahramanmaraş ve % 19'u Osmaniye ilinde üretilmektedir.

Tablo 115. Tarımsal Üretim Değerleri (Bin TL)

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	2.187.625	2.397.512	2.273.855	2.567.766	2.746.912
Kahramanmaraş	1.148.198	1.447.251	1.494.754	1.486.980	1.512.564
Osmaniye	587.081	744.558	686.542	1.109.459	1.003.235
TR63	3.922.904	4.589.322	4.455.152	5.164.204	5.262.710
Türkiye	79.708.948	89.827.096	94.878.207	118.166.246	131.551.055

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

TR63 Bölgesinde kişi başına düşen tarımsal üretim değeri, Türkiye ortalamasının az da olsa altındadır. TR63 Bölgesinde 2011 yılı verilerine göre en yüksek kişi başına düşen tarımsal üretim değeri 2.067 TL ile Osmaniye ilinde, en düşük tarımsal üretim değeri ise 1.435 TL ile Kahramanmaraş ilindedir.

Tablo 116. Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değerleri (TL)

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	1.578	1.697	1.570	1.734	1.863
Kahramanmaraş	1.143	1.406	1.441	1.424	1.435
Osmaniye	1.296	1.602	1.455	2.315	2.067
TR63	1.380	1.578	1.506	1.719	1.746
Türkiye	1.130	1.256	1.308	1.603	1.761

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Bölgeler açısından kişi başına düşen tarımsal üretim değerleri incelendiğinde, Antalya ilinin başat rol oynadığı TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) Bölgesi kişi başına düşen 3.734 TL tarımsal üretim değeri ile ilk sırada yer almaktadır. TR63 Bölgesi kişi başına düşen tarımsal üretim değeri, 2007 yılından 2011 yılına kadar toplam % 27 büyüyerek, 1.380 TL'den 1.746 TL'ye yükselmiş ve Düzey 2 bölgeleri arasında 12. sırada yer almıştır.

Tablo 117. Bölgelere Göre Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (TL)

Bölge Kodu	Bölge Adı	Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (TL)
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	3.734
TR22	Balıkesir, Çanakkale	3.052
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	2.977
TR52	Konya, Karaman	2.614
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	2.595
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2.321
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	2.172
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	2.171
TR62	Adana, Mersin	2.170
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	2.031
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	1.977
TR63	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	1.746
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1.691
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	1.608
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	1.421
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	1.289
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	1.210
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	1.209
TR31	İzmir	1.052
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	1.030
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	947
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	901
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	703
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	692
TR51	Ankara	586
TR10	İstanbul	30

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Harita 23. Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

Bitkisel Üretim

Türkiye'nin bitkisel ürün üretimi incelendiğinde, üretim alanı bakımından en önemli yeri tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretiminin yapıldığı tarla alanlarının oluşturduğu görülmektedir. Türkiye'de toplam tarım alanlarının % 83'ünde bu ürünlerin tarımı yapılmaktadır. TR63 Bölgesinde ise, toplam tarım alanlarının yaklaşık % 70'i bu ürünlere ayrılmıştır. Bölgenin toplam tarla alanlarının % 50'si Kahramanmaraş, % 28,3'ü Hatay, % 21,4'ü Osmaniye ilinde yer almaktadır. TR63 Bölgesinde bitkisel ürünler üretiminde buğday, arpa, mısır ve şekerpancarı öne çıkmaktadır.

TR63 Bölgesinde üretilmekte olan tahıllar ve diğer bitkisel ürünler incelendiğinde, Hatay ilinde pamuk, buğday, mısır ve fiğ üretim alanları ve üretim miktarları bakımından öne çıkmaktadır. Kahramanmaraş ilinde şekerpancarı, mısır, buğday ve arpa; Osmaniye ilinde ise, buğday, mısır ve yer fıstığı ön plana çıkmaktadır. Türkiye sebze ve meyve üretimi incelendiğinde, sebze ürünlerinden en çok domates, karpuz, kavun ve hıyar; meyve ürünlerinden ise, üzüm, portakal, elma ve zeytinin en fazla miktarda üretildiği görülmektedir. TR63 Bölgesinde ise, sebze üretiminde domates, turp, patlıcan, karpuz ve hıyar; meyve üretiminde portakal, mandalina, üzüm ve zeytin en çok üretilen ürünler olarak öne çıkmaktadır. 2011 yılında Türkiye'de üretilen tarla ürünlerinin % 3,75'i, sebze üretiminin ise % 4,54'ü TR63 Bölgesi tarafından karşılanmıştır. Meyve üretiminde ise, özellikle turunçgiller üretiminin Hatay ilinde yaygın olmasının etkisiyle % 8,37'lik bir oran yakalanmıştır.

Tablo 118. Bitkisel Üretim Miktarları (2011)

Ürün Grubu	TR63 Bölgesi (Ton)	Türkiye (Ton)	Oranı
Tarla Ürünleri	3.602.278	96.020.627	3,75%
Sebzeler	1.150.011	25.327.769	4,54%
Meyveler	1.379.817	16.484.359	8,37%

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Türkiye genelinde bitkisel üretim değeri 2007 yılından 2011 yılına kadar % 56,7 artarken, TR63 Bölgesinde bu dönemdeki artış oranı % 41,8 oranında gerçekleşerek, Türkiye ortalamasının altında olmuştur. Hatay ili Bölgenin tarımsal üretim değerinin % 53,6'sını karşılarken, Kahramanmaraş ili % 28'ini, Osmaniye ili ise 18,4'ünü karşılamaktadır. TR63 Bölgesi Türkiye'deki toplam tarım alanlarının % 2,9'una sahipken, tarımsal üretimden % 5,4 pay alması, Bölgedeki tarım arazilerinin Türkiye ortalaması üzerinde bir verimlilik ile kullanıldığını göstermektedir. 2011 yılı illere göre bitkisel üretim verileri incelendiğinde, Hatay ili Türkiye genelinde 6. sırada, Kahramanmaraş ili 20. ve Osmaniye ili 36. sırada yer almaktadır.

Tablo 119. Bitkisel Üretim Değerleri (Bin TL)

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	1.983.799	2.180.537	2.091.296	2.263.009	2.592.312
Kahramanmaraş	935.120	1.199.526	1.283.127	1.209.399	1.354.136
Osmaniye	494.929	632.936	571.576	922.938	893.403
TR63	3.413.848	4.013.000	3.946.000	4.395.345	4.839.850
Türkiye	56.787.424	66.010.114	68.267.486	80.038.126	88.979.273

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

TASLAK

TR63 Bölgesinde kişi başına düşen bitkisel üretim değeri, Türkiye ortalamasının üzerindedir. 2011 yılı verilerine göre, TR63 Bölgesinde en yüksek kişi başına düşen bitkisel üretim değeri 1.841 TL ile Osmaniye ilinde, en düşük bitkisel üretim değeri ise 1.285 TL ile Kahramanmaraş ilindedir.

Tablo 120. Kişi Başına Düşen Bitkisel Üretim Değeri (TL)

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	1.431	1.543	1.444	1.528	1.758
Kahramanmaraş	931	1.165	1.237	1.158	1.285
Osmaniye	1.093	1.362	1.211	1.926	1.841
TR63	1.201	1.380	1.334	1.463	1.606
Türkiye	805	923	941	1.086	1.191

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

2011 yılı verilerine göre, bölgeler açısından kişi başına düşen bitkisel üretim değerleri incelendiğinde Antalya ilinin başat rol oynadığı TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) Bölgesi kişi başına düşen 3.487 TL bitkisel üretim değeri ile ilk sırada yer almaktadır. TR63 Bölgesi kişi başına düşen bitkisel üretim değeri, 2007 yılından 2011 yılına kadar toplam % 33,7 büyüyerek, 1.201 TL'den 1.606 TL'ye yükselmiş ve Düzey 2 bölgeleri arasında 11. sırada yer almıştır.

Tablo 121. Bölgelere Göre Kişi Başına Düşen Bitkisel Üretim Değeri (TL)

Bölge Kodu	Bölge Adı	Kişi Başına Düşen Bitkisel Üretim Değeri (TL)
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	3.487
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	2.576
TR22	Balıkesir, Çanakkale	2.474
TR52	Konya, Karaman	2.274
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	2.220
TR62	Adana, Mersin	2.007
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2.000
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	1.817
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	1.788
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	1.759
TR63	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	1.606
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	1.513
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1.304
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	1.167
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	1.098
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	1.010
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	956
TR31	İzmir	920
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	865
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	767
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	762
TR51	Ankara	528
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	520
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	386
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	340
TR10	İstanbul	22

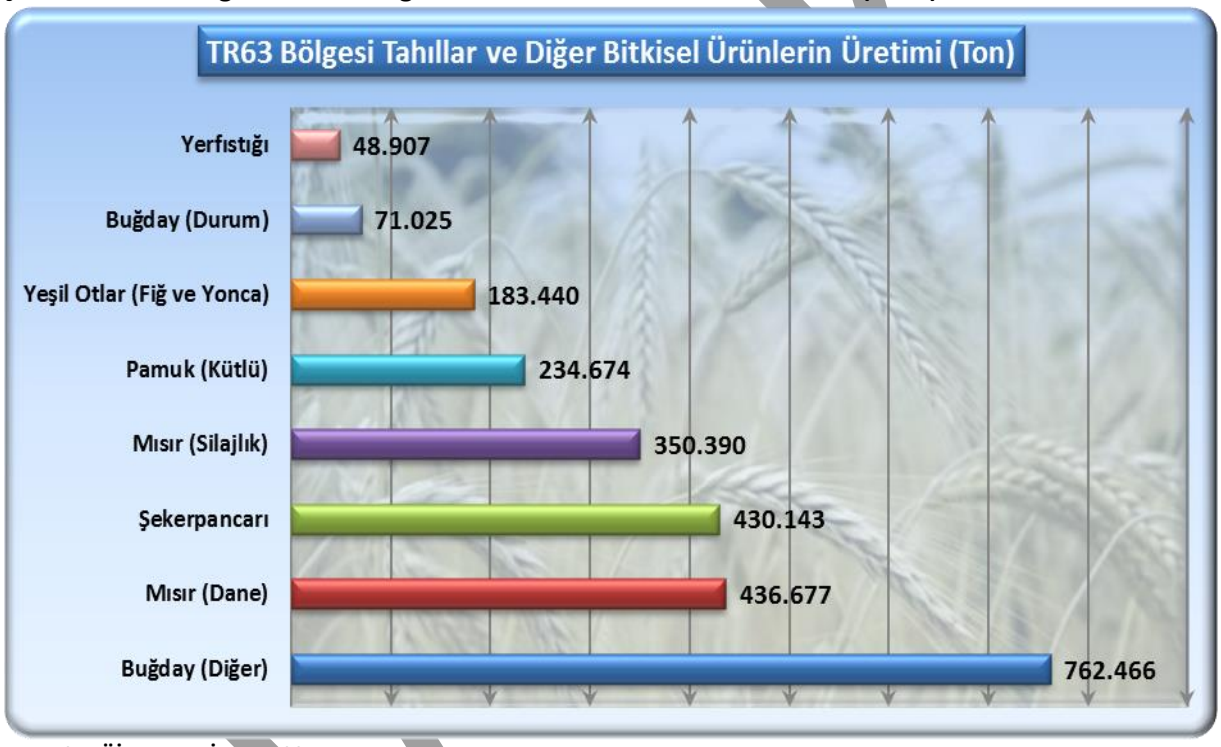
Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Bu noktada TR63 Bölgesi'nde yaygın durumdaki geleneksel üretim yöntemlerinin etkisi ortaya çıkmaktadır. Bölgede oldukça geniş bir ürün yelpazesi olmasına rağmen üretimde modern tarım tekniklerinin kullanımı sınırlıdır. Bu durum düşük katma değerli ve standart ürün üretimine neden olmakta ve üretilen tarımsal değer de düşük düzeylerde kalmaktadır. Uygun arazi yapısı ve iklim koşullarına rağmen seracılığın neredeyse yok denecek kadar az düzeyde olması dikkat çekicidir. Son yıllarda küçük ölçekte de olsa geliştirilmeye başlanılan seracılık faaliyetleri için bölgedeki tarım alanlarının büyük bir kısmı uygun koşullara sahiptir. Bölgenin ürün katma değerinin ve kalitesinin artırılmasında seracılık faaliyetlerinin yaygınlaştırılması önemli görülmektedir.

Tahıl ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretimi

Hatay ilinde en çok Buğday, Pamuk, Mısır, Fiğ ve Patates; Kahramanmaraş ilinde Şekerpancarı, Buğday, Pamuk ve Arpa, Osmaniye ilinde Mısır, Buğday ve Yerfıstığı üretilmektedir.

Şekil 71. TR63 Bölgesi Tahıl ve Diğer Bitkisel Ürünler Üretim Miktarları (2012)

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Tarla bitkileri üretiminin ilçelere göre dağılımı Tablo 122, Tablo 123 ve Tablo 124'te verilmiştir. Hatay ilinde merkez ilçe; Kahramanmaraş ilinde Elbistan, Afşin, Pazarcık ve Merkez; Osmaniye ilinde ise Kadirli ve merkez ilçe tarla bitkileri üretimi bakımından ön plana çıkmaktadır.

Tablo 122. Hatay İli İlçelerinde En Çok Üretilen Tarla Bitkileri (2012)

Hatay Merkez	
Ürün	Ton
Mısır (Silajlık)	70.000
Buğday	45.199
Pamuk (Lif+çiğit)	39.264
Mısır (Dane)	26.552
Fiğ (Yeşil Ot)	17.503

Altınözü	
Ürün	Ton
Buğday	16.584
Pamuk (Lif+Çiğit)	6.945
Tütün	1.543
Fiğ (Yeşil Ot)	1.469
Nohut	240

Belen	
Ürün	Ton
Buğday	3.321
Pamuk (Lif+Çiğit)	1.095
Mısır (Dane)	902
Fiğ (Yeşil Ot)	300
Arpa	64

Dörtyol	
Ürün	Ton
Buğday	6.427
Arpa	137

Erzin	
Ürün	Ton
Buğday	3.847
Mısır (Dane)	541
Arpa	172

Hassa	
Ürün	Ton
Buğday	10.260
Pamuk (Lif+Çiğit)	5.587
Mısır (Dane)	4.232
Mısır (Silajlık)	4.125
Arpa	280

İskenderun	
Ürün	Ton
Buğday	24.802
Pamuk (Lif+Çiğit)	2.886
Mısır (Silajlık)	2.500
Mısır (Dane)	638
Arpa	157

Kırıkhan	
Ürün	Ton
Pamuk (Lif+Çiğit)	78.306
Buğday	54.745
Mısır (Dane)	49.738
Mısır (Silajlık)	7.500
Fiğ (Yeşil Ot)	750

Kumlu	
Ürün	Ton
Pamuk (Lif+Çiğit)	27.050
Buğday	23.080
Mısır (Dane)	6.676
Mısır (Silajlık)	575
Ayçiçeği (Yağlık)	181

Reyhanlı	
Ürün	Ton
Mısır (Dane)	46.864
Buğday	46.122
Pamuk (Lif+Çiğit)	41.126
Patates	26.905
Mısır (Silajlık)	2.500

Samandağ	
Ürün	Ton
Buğday	8.219
Patates	1.870
Fiğ (Yeşil Ot)	400
Arpa	74
Bezelye	62

Yayladağı	
Ürün	Ton
Mısır (Hasıl)	12.816
Buğday	12.183
Fiğ (Yeşil Ot)	11.405
Yonca (Yeşil Ot)	9.301
Arpa	3.014

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Tablo 123. Kahramanmaraş İli İlçelerinde En Çok Üretilen Tarla Bitkileri

Kahramanmaraş Merkez	
Ürün adı	Ton
Buğday	61.357
Mısır (Dane)	49.410
Fiğ (Yeşil Ot)	30.000
Pamuk (Çiğit+Lif)	12.298
Mısır (Silajlık)	10.000

Afşin	
Ürün adı	Ton
Şekerpancarı	140.008
Buğday (Durum)	111.642
Arpa	24.026
Ayçiçeği (Çerezlik)	7.443
Mısır (Silajlık)	5.200

Andırın	
Ürün adı	Ton
Fiğ (Yeşil Ot)	32.250
Buğday	18.308
Mısır (Dane)	15.721
Mısır (Silajlık)	14.810
Yerfıstığı	6.600

Çağlayancerit	
Ürün adı	Ton
Buğday	3.923
Mısır (Silajlık)	1.341
Şekerpancarı	1.205
Fiğ (Yeşil Ot)	1.200
Mısır (Dane)	887

Ekinözü	
Ürün adı	Ton
Buğday	10.277
Şekerpancarı	8.557
Arpa (Diğer)	3.096
Mısır (Silajlık)	500
Fiğ (Yeşil Ot)	59

Elbistan	
Ürün adı	Ton
Şekerpancarı	195.196
Buğday	118.437
Arpa	71.541
Mısır (Silajlık)	30.000
Ayçiçeği (Çerezlik)	9.825

Göksun	
Ürün adı	Ton
Yonca (Yeşil Ot)	27.000
Buğday	27.553
Şekerpancarı	23.133
Patates	7.650
Arpa	6.874

Nurhak	
Ürün adı	Ton
Buğday	2.557
Arpa	429
Fiğ (Yeşil Ot)	225
Fasulye (Kuru)	100
Mısır (Dane)	96

Pazarcık	
Ürün adı	Ton
Buğday	64.678
Mısır (Dane)	55.158
Mısır (Silajlık)	32.500
Pamuk (Çiğit+Lif)	14.552
Fiğ (Yeşil Ot)	10.000

Türkoğlu	
Ürün adı	Ton
Buğday	45.592
Mısır (Dane)	33.854
Mısır (Silajlık)	13.250
Şekerpancarı	7.826
Pamuk (Çiğit+Lif)	3.843

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Tablo 124. Osmaniye İli İlçelerinde En Çok Üretilen Tarla Bitkileri

Osmaniye Merkez	
Ürün adı	Ton
Mısır (Dane)	92.617
Buğday	74.799
Yerfıstığı	10.069
Mısır (Silajlık)	9.752
Ayçiçeği (Yağlık)	6.150

Bahçe	
Ürün adı	Ton
Mısır (Silajlık)	7.795
Buğday (Diğer)	7.219
Fiğ (Yeşil Ot)	4.060
Arpa (Diğer)	1.479
Mısır (Dane)	845

Düziçi	
Ürün adı	Ton
Buğday (Diğer)	66.694
Mısır (Silajlık)	16.855
Mısır (Dane)	15.570
Yerfıstığı	8.541
Fiğ (Yeşil Ot)	1.400

Hasanbeyli	
Ürün adı	Ton
Buğday (Diğer)	6.011
Mısır (Silajlık)	1.400
Arpa (Diğer)	994
Fiğ (Yeşil Ot)	900
Mısır (Dane)	147

Kadirli	
Ürün adı	Ton
Mısır (Dane)	130.755
Buğday (Diğer)	94.156
Yerfıstığı	14.000
Mısır (Silajlık)	13.000
Arpa (Diğer)	9.658

Sumbas	
Ürün adı	Ton
Mısır (Dane)	42.880
Buğday	19.510
Mısır (Silajlık)	9.000
Fiğ (Yeşil Ot)	8.000
Yerfıstığı	3.000

Toprakkale	
Ürün adı	Ton
Mısır (Dane)	17.261
Buğday (Diğer)	11.891
Mısır (Silajlık)	750
Ayçiçeği (Yağlık)	527
Yerfıstığı	300

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Sebze Üretimi

2010 yılında dünyada 52,7 milyon hektar alanda 965 milyon ton sebze yetiştirilmiş olup, domates 146 milyon ton ile dünyada en çok yetiştirilen sebzedir.[120] Çin en çok sebze yetiştiren ülke konumundayken, Türkiye 25,8 milyon ton ile en çok sebze yetiştirilen 4. ülke konumundadır. Türkiye'nin dünya sebze üretimi içindeki payı % 2,7'dir.

Tablo 125. Dünya Sebze Üretimi (2010)

Ülke	Üretim Miktarı (Milyon Ton)	Dünya Sebze Üretimi İçindeki Payı
Çin	473,1	49,0%
Hindistan	99,7	10,3%
ABD	35,3	3,7%
Türkiye	25,8	2,7%
Mısır	19,5	2,0%
İran	18,7	1,9%
İtalya	13,5	1,4%
Rusya	13,2	1,4%
Dünya Toplamı	965,8	100%

Kaynak: BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), 2010

[120] Ekonomi Bakanlığı, Yaş Sebze ve Meyve Sektör Raporu

Türkiye sebze üretimi incelendiğinde, TR63 Bölgesi 1 milyon 150 bin ton ile Türkiye üretiminin % 4,5'lik payını karşılamakta ve Düzey 2 bölgeleri arasında 9. sırada yer almaktadır. Hatay ili Bölgenin sebze üretiminin % 62'sini tek başına karşılamaktadır.

Tablo 126. Sebze Üretim Miktarı (2011)

Bölge Kodu	Bölge	Üretim Miktarı (Ton)
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	4.229.419
TR62	Adana, Mersin	2.911.609
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2.472.113
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	2.165.086
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	1.747.548
TR31	İzmir	1.677.646
TR22	Balıkesir, Çanakkale	1.606.282
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	1.605.649
TR63	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	1.150.011
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	1.100.022
TR52	Konya, Karaman	920.430
TR51	Ankara	843.374
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	356.470
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir	348.016
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	335.781
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	296.816
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	256.137
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	254.077
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	236.085
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	181.394
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	151.408
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	119.289
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	99.616
TR10	İstanbul	92.761
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin	88.324
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	82.406

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Harita 24. İllere Göre Sebze Üretim Miktarları (Ton, 2011)

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir

TR63 Bölgesi sebze üretiminin ilçelere göre dağılımı Tablo 127'de verilmiştir. Hatay ilinde Samandağ, İskenderun, Merkez ilçe ve Kırıkhan; Kahramanmaraş ilinde Elbistan ve merkez ilçe; Osmaniye ilinde ise Kadirli sebze üretimi bakımından öne çıkmaktadır.

Tablo 127. TR63 Bölgesi İlçelerine Göre Sebze Üretimi (Ton, 2011)

Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
İlçe	Ton	İlçe	Ton	İlçe	Ton
Samandağ	212.283	Elbistan	58.322	Kadirli	199.444
İskenderun	166.491	Merkez	54.846	Sumbas	19.955
Merkez	135.149	Afşin	44.133	Merkez	15.894
Kırıkhan	65.824	Pazarcık	9.475	Düziçi	6.247
Dörtyol	36.030	Türkoğlu	8.124	Bahçe	3.462
Yayladağı	26.557	Göksun	7.331	Hasanbeyli	808
Reyhanlı	20.173	Ekinözü	4.091	Toprakkale	108
Altınözü	17.272	Andırın	3.944		
Erzin	15.451	Nurhak	1.161		
Hassa	11.099	Çağlayancerit	980		
Belen	3.919				
Kumlu	1.438				
Toplam	711.686	Toplam	192.407	Toplam	245.918

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Hatay ilinde en çok domates, soğan ve havuç; Kahramanmaraş ilinde en çok domates, karpuz ve soğan; Osmaniye ilinde en çok turp ve karpuz üretilmektedir. (Tablo 128, Tablo 129 ve Tablo 130)

TASLAK

Tablo 128. İlçelere Göre Üretimi En Fazla Olan İlk 5 Sebze (Hatay, 2012)

Antakya		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	16.889	53.202
Hıyar (Sofralık)	4.210	14.125
Soğan (Kuru)	5.432	11.252
Domates (Salçalık)	2.650	10.351
Kabak (Sakız)	2.950	7.275

Altınözü		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Soğan (Kuru)	4.291	8.889
Kavun	1.050	2.625
Domates (Salçalık)	950	2.318
Sarımsak (Kuru)	2.655	1.760
Fasulye (Taze)	720	1.080

Belen		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	820	1.601
Hıyar (Sofralık)	300	630
Patlıcan	135	203
Biber (Sivri)	200	200
Soğan (Kuru)	139	173

Dörtyol		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Fasulye (Taze)	9.500	8.550
Patlıcan	2.000	7.000
Marul (Göbekli)	1.750	3.500
Soğan (Kuru)	1.811	3.376
Hıyar (Sofralık)	1.000	3.000

Erzin		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Karpuz	512	3.551
Ispanak	1.500	1.800
Hıyar (Turşuluk)	600	1.500
Domates (Sofralık)	504	1.495
Fasulye (Taze)	1.305	1.320

Hassa		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Fasulye (Taze)	1.200	1.200
Domates (Sofralık)	300	1.172
Kavun	270	540
Marul (Göbekli)	360	468
Lahana (Karayaprak)	115	161

İskenderun		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Hıyar (Sofralık)	8.200	24.600
Domates (Sofralık)	7.317	21.996
Patlıcan	7.200	21.600
Marul (Göbekli)	8.200	16.400
Maydonoz	11.500	12.765

Kırıkhan		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Havuç	24.281	72.843
Kavun	13.500	28.500
Domates (Sofralık)	1.054	3.102
Hıyar (Sofralık)	311	810
Bezelye (Taze)	640	320

Kumlu		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Soğan (Kuru)	6.639	13.753
Kavun	340	1.020
Biber (Salçalık)	50	125
Domates (Sofralık)	20	90
Biber (Sivri)	10	20

Reyhanlı		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Soğan (Kuru)	22.934	57.002
Domates (Sofralık)	2.710	9.260
Patlıcan	970	2.910
Kavun	1.070	2.140
Hıyar (Sofralık)	352	1.140

Samandağ		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	8.017	36.303
Patlıcan	7.376	18.474
Maydonoz	5.000	6.250
Soğan (Kuru)	3.742	6.202
Kabak (Sakız)	2.608	3.917

Yayladağı		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	2.710	9.586
Patlıcan	2.200	6.600
Soğan (Kuru)	7.122	6.491
Hıyar (Sofralık)	626	2.198
Soğan (Taze)	700	1.050

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Tablo 129. İlçelere Göre Üretimi En Fazla Olan İlk 5 Sebze (Kahramanmaraş, 2012)

Merkez		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Soğan (Kuru)	9.656	24.001
Hıyar (Sofralık)	5.000	15.000
Domates (Sofralık)	8.040	14.447
Sarımsak (Kuru)	3.621	5.700
Patlıcan	3.750	5.625

Afşin		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	5.600	21.868
Domates (Salçalık)	2.150	8.396
Karpuz	2.950	7.375
Kavun	1.190	2.380
Lahana (Beyaz)	420	2.100

Andırın		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Lahana (Beyaz)	550	3.300
Turp (Kırmızı)	2.400	1.800
Karpuz	350	1.400
Domates (Sofralık)	180	351
Kavun	110	330

Çağlayancerit		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	265	776
Soğan (Kuru)	80	83
Soğan (Taze)	42	80
Fasulye (Taze)	90	59
Biber (Salçalık)	43	58

Ekinözü		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	800	1.562
Karpuz	80	320
Fasulye (Taze)	40	48
Hıyar (Sofralık)	30	30
Biber (Sivri)	30	27

Elbistan		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	6.700	29.433
Karpuz	4.000	16.000
Hıyar (Sofralık)	1.400	3.500
Lahana (Beyaz)	550	3.300
Domates (Salçalık)	300	1.464

Göksun		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	2.750	5.368
Soğan (Kuru)	1.207	1.201
Lahana (Beyaz)	200	500
Fasulye (Taze)	600	480
Sarımsak (Kuru)	604	400

Nurhak		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	200	713
Domates (Salçalık)	50	183
Soğan (Taze)	50	125
Biber (Salçalık)	50	63
Biber (Sivri)	60	60

Pazarcık		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Sarımsak (Kuru)	2.752	3.418
Biber (Salçalık)	500	2.500
Kavun	800	2.000
Domates (Salçalık)	1.000	1.659
Biber (Sivri)	500	1.000

Türkoğlu		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	605	2.067
Hıyar (Sofralık)	590	1.652
Acur	640	1.344
Karpuz	220	924
Patlıcan	270	594

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Tablo 130. İlçelere Göre Üretimi En Fazla Olan İlk 5 Sebze (Osmaniye, 2012)

MERKEZ		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Karpuz	2.140	10.272
Soğan (Kuru)	1.448	4.921
Patlıcan	240	1.320
Marul (Göbekli)	388	844
Domates (Sofralık)	245	512

BAHÇE		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	665	1.607
Patlıcan	230	558
Biber (Sivri)	255	319
Hıyar (Sofralık)	210	315
Fasulye (Taze)	210	163

DÜZİÇİ		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Karpuz	300	1.110
Domates (Sofralık)	300	586
Kavun	130	260
Fasulye (Taze)	200	200
Biber (Salçalık)	70	133

HASANBEYLİ		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Domates (Sofralık)	413	605
Lahana (Beyaz)	24	72
Soğan (Taze)	20	32
Patlıcan	19	30
Hıyar (Sofralık)	12	19

KADİRLİ		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Turp (kırmızı)	32.000	96.000
Karpuz	9.516	48.612
Biber (Salçalık)	3.200	8.000
Kavun	2.000	6.000
Lahana (Beyaz)	1.200	4.800

SUMBAS		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Turp (kırmızı)	2.950	8.260
Biber (Salçalık)	2.815	5.067
Karpuz	1.110	3.441
Ispanak	500	600
Soğan (Kuru)	290	528

TOPRAKKALE		
Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
Soğan (Kuru)	362	1.051
Kabak (Sakız)	15	24
Biber (Sivri)	11	12
Pırasa	4	12
Ispanak	3	5

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Meyve Üretimi

2010 yılı verilerine göre, dünya üzerinde 55,7 milyon hektarlık alanda, yaklaşık 610 milyon ton meyve üretimi yapılmıştır. En fazla üretimi gerçekleştirilen yaş meyve ürünü 102 milyon ton ile muz olup muzu sırasıyla elma, portakal ve üzüm takip etmektedir.[121] Çin, 122 milyon tonun üzerinde yaş meyve üretimi ile dünyada ilk sırada yer almaktadır. Türkiye, yaklaşık 14 milyon tonluk meyve üretimi ile dünya üretiminden % 2,3 pay almakta olup, bu alanda dünyada 10. sırada yer almaktadır.

[121] Ekonomi Bakanlığı, Yaş Meyve ve Sebze Sektör Raporu,2013

Tablo 131. Dünya Meyve Üretimi (Milyon Ton, 2010)

Sıra	Ülke	Üretim (Milyon Ton)	Pay
1	Çin	122,2	20,0%
2	Hindistan	84,8	13,9%
3	Brezilya	39,3	6,4%
4	ABD	25,4	4,2%
5	İtalya	16,9	2,8%
6	Filipinler	16,2	2,7%
7	Meksika	15,3	2,5%
8	İspanya	15,2	2,5%
9	Endonezya	14,9	2,4%
10	**Türkiye**	13,9	2,3%
11	İran	12,1	2,0%
	Genel Toplam	609,4	100%

Kaynak: Yaş Meyve ve Sebze Sektör Raporu, Ekonomi Bakanlığı, 2013

2011 yılında Türkiye'de yaklaşık 18 milyon ton meyve üretilmiştir. TR63 Bölgesi, meyve üretiminde Düzey 2 Bölgeleri arasında 6. sırada yer almaktadır. Hatay ili Bölgenin meyve üretiminin % 65'ini tek başına karşılarken, bu ilin meyve üretiminde Dörtyol ve Erzin ilçelerinde yetiştirilen turunçgiller önem taşımaktadır.

Tablo 132. TR63 Bölgesi İlçelerine Göre Meyve Üretimi (Ton, 2011)

Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
İlçe	Üretim	İlçe	Üretim	İlçe	Üretim
Erzin	234.834	Pazarcık	125.789	Sumbas	32.144
Dörtyol	228.958	Merkez	115.532	Merkez	31.130
İskenderun	96.383	Afşin	33.771	Toprakkale	22.019
Samandağ	84.515	Elbistan	26.267	Kadirli	15.361
Merkez	79.855	Göksun	20.540	Düziçi	12.207
Hassa	62.095	Çağlayancerit	14.131	Bahçe	4.080
Altınözü	53.835	Türkoğlu	10.827	Hasanbeyli	3.037
Kırıkhan	25.175	Ekinözü	10.649		
Belen	10.010	Andırın	7.417		
Yayladağı	8.741	Nurhak	3.407		
Reyhanlı	6.287				
Kumlu	821				
Toplam	891.509	Toplam	368.330	Toplam	119.978

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Tablo 133. Meyve Üretim Miktarı (2011)

Bölge Kodu	Bölge	Üretim Miktarı (Ton)
TR62	Adana, Mersin	2.985.038
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	1.992.586
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	1.958.392
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	1.920.922
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin	1.564.894
TR63	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	1.379.817
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	678.659
TR31	İzmir	677.993
TR22	Balıkesir, Çanakkale	641.592
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	636.206
TR52	Konya, Karaman	487.937
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	485.851
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	408.996
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	363.018
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	348.250
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	293.171
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	253.368
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	238.249
TR51	Ankara	147.640
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	111.951
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	89.108
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	87.791
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	76.937
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	71.765
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	43.565
TR10	İstanbul	7.921

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Düzey 2 Bölgelerine göre meyve üretimi haritası incelendiğinde, Ege ve Akdeniz kıyıları ile Doğu Akdeniz Bölgesi hem tarım için elverişli iklim koşullarının olması, hem de ürün bazında ihtisaslaşmanın etkileriyle meyve üretiminde öne çıkmaktadır. Akdeniz ve Ege kıyıları domates, turunçgiller, zeytin, incir, elma, üzüm; Doğu Karadeniz kıyıları ise çay ve fındık üretiminde ön sıralarda yer almaktadır.

Harita 25. Türkiye Bölgelere Göre Meyve Üretim Miktarı (2011)

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

TASLAK

Yaş Meyve ve Sebze İhracatı

Türkiye Dünya Yaş Meyve-Sebze ihracatında önemli bir rol oynamaktadır. 88,3 milyar $'lık ihracatın 2,1 milyar $'ı ülkemiz tarafından yapılmakta ve Türkiye dünya yaş meyve sebze ihracatından % 2,4'lük pay almaktadır. Hatay ili 522 milyon $ ile 2010 yılında Türkiye Yaş Meyve-Sebze ihracatının % 25'ini tek başına gerçekleştirmiştir. Hatay ili dünya yaş meyve sebze ihracatından % 0,6'lık paya sahiptir.

Tablo 134. Dünya Yaş Meyve ve Sebze İhracatı (2010)

Sıra	Ülke	İhracat (Bin Dolar)	Pay
1	İspanya	11.208.373	12,7%
2	Hollanda	9.163.424	10,4%
3	ABD	6.928.631	7,9%
4	Meksika	5.707.129	6,5%
5	Çin	5.512.171	6,2%
6	İtalya	4.121.470	4,7%
7	Belçika	3.660.681	4,1%
8	Fransa	3.463.248	3,9%
9	Ekvador	3.084.655	3,5%
10	**Türkiye**	**2.122.021**	**2,4%**
	Dünya Toplamı	88.317.459	100%
	Hatay	**521.478**	**0,6%**

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Yaş Meyve ve Sebze Sektör Raporu, 2013

2010 yılı verilerine göre dünya turunçgiller ihracatı yaklaşık 11,5 milyar dolardır. Türkiye, Dünya turunçgiller ihracatında 862 milyon dolarlık ihracat ile dünya turunçgiller ihracatı pastasından % 7,5'lik pay almaktadır. Türkiye'de 2011 yılı turunçgiller üretimi incelendiğinde, TR63 Bölgesi 616 bin ton ile 1,9 milyon ton üreten Adana ve Mersin illerinden oluşan Çukurova Bölgesinin ardından ikinci sırada yer almaktadır. Bölgenin turunçgiller üretiminin büyük bir kısmını karşılayan Hatay ili mandalina üretiminde 242 bin ton ile Türkiye'de ilk sırada yer almaktadır.[122]

Zeytincilik

Akdeniz ülkelerinde yaygın olarak yetiştirilen zeytin, ülkemiz bitkisel üretiminde önemli bir rol oynamaktadır. Dünya Tarım Örgütünün 2009 yılı verilerine göre Türkiye, 780 bin hektar ile İspanya, Tunus ve İtalya'dan sonra en çok zeytin üretim alanına sahip 4. ülkedir ve dünya zeytin üretim alanlarının % 8'ine sahiptir. Benzer şekilde, Türkiye 2009 yılında 1,3 milyon ton ile dünya zeytin üretiminden % 7'lik pay alarak 4. sırada yer almıştır.

Bölgelere göre zeytin üretimi incelendiğinde, TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) Bölgesi, 400 bin ton ile Türkiye'de en çok zeytin üretimi yapan bölgedir. Bölge, zeytin dikili alan bakımından da Türkiye'de ilk sıradadır. TR63 Bölgesi zeytin dikili alan bakımından Türkiye'de 6. sırada yer almasına rağmen, 231 bin ton ile zeytin üretiminde Bölgeler arasında 4. sırada yer almaktadır.

[122] TÜİK

TASLAK

Tablo 135. Bölgelere Göre Zeytin Üretimi (2012)

Bölge Kodu	Bölge	Üretim (Ton)
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	400.741
TR31	İzmir	340.084
TR22	Balıkesir, Çanakkale	316.028
TR63	**Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye**	231.716
TR62	Adana, Mersin	162.182
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	137.794
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	77.146
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	62.264
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	57.405
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	11.940
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	9.318
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	4.662
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	4.549
TR52	Konya, Karaman	2.830
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	1.089
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	189
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	58
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	5

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Harita 26. Türkiye Zeytin Üretimi

Kaynak: Tarım İstatistikleri Özeti 2011, TÜİK

TR63 Bölgesi zeytin alanlarının % 76'sı Hatay, % 11'i Kahramanmaraş ve % 13'ü Osmaniye ilinde yer almaktadır. Benzer şekilde, Hatay ili % 77'lik oran ile Bölgedeki zeytin üretiminin büyük bir kısmını karşılamaktadır. Ancak ağaç başına ortalama verimde Osmaniye ili Bölgede ilk sırada yer almakta ve zeytincilik konusunda hızlı bir gelişme kaydetmektedir. 2004-2010 yılları arasında Bölge genelinde zeytin dikili alan % 30 artış gösterirken, Osmaniye ilinde bu oran % 220 olmuştur.[123]

TR63 Bölgesi meyve üretiminin ilçelere göre dağılımı Tablo 137, Tablo 138 ve Tablo 139'da verilmiştir. Hatay ilinde turunçgiller ve zeytin; Kahramanmaraş ilinde üzüm ve elma; Osmaniye ilinde ise zeytin üretimi ön plana çıkmaktadır.

[123] TR63 Bölgesi Zeytincilik Sektör Raporu ve Fizibilite Çalışması, DOĞAKA, 2011

Tablo 136. TR63 Bölgesi Karşılaştırmalı Zeytin Üretimi (2012)

İl / Bölge	Zeytin Dikili Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Toplam Ağaç Sayısı
Hatay	495.087	178.750	13.940.868
Kahramanmaraş	71.384	4.669	1.605.774
Osmaniye	87.584	48.297	2.364.185
TR63	654.055	231.716	17.910.827
Türkiye	8.137.650	1.820.000	157.905.154

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

Tablo 137. İlçelere Göre En Çok Üretilen Meyveler (Hatay, 2011)

Antakya

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Yağlık)	27.062
Erik	14.262
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	13.500
Kır. Biber (Baharatlık-İşlenmemiş)	5.147
Zeytin (Sofralık)	4.362

Altınözü

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Yağlık)	44.120
Zeytin (Sofralık)	7.400
Nar	630
Elma (Diğer)	330
Armut	318

Belen

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Trabzon Hurması	2.341
Zeytin (Sofralık)	1.016
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	875
Elma (Starking)	848
Erik	820

Dörtyol

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Portakal (Washington)	112.570
Mandalina (Satsuma)	95.580
Greyfurt (Altıntop)	7.100
Zeytin (Sofralık)	6.732
Mandalina (Diğer)	3.600

Erzin

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Portakal (Washington)	109.000
Mandalina (Satsuma)	72.000
Greyfurt (Altıntop)	17.000
Mandalina (Diğer)	16.805
Portakal (Diğer)	9.300

Hassa

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	40.890
Zeytin (Yağlık)	10.260
Zeytin (Sofralık)	2.866
Nar	804
Kayısı	352

İskenderun

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Limon	26.263
Zeytin (Yağlık)	19.022
Mandalina (Satsuma)	12.713
Portakal (Washington)	9.540
Portakal (Diğer)	5.781

Kırıkhan

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Kır. Biber (Baharatlık-İşlenmemiş)	17.805
Zeytin (Yağlık)	16.360
Nar	4.600
Zeytin (Sofralık)	1.201
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	750

Kumlu

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Sofralık)	734
Nar	74
Şeftali (Nektarin)	5
Kayısı	5
Erik	3

Reyhanlı

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Yağlık)	4.628
Kır. Biber (Baharatlık-İşlenmemiş)	2.550
Nar	1.300
Şeftali (Nektarin)	101
Badem	98

Samandağ

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Mandalina (Satsuma)	24.690
Zeytin (Yağlık)	13.560
Portakal (Washington)	9.333
Portakal (Diğer)	9.082
Mandalina (Diğer)	7.793

Yayladağı

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Yağlık)	3.378
Erik	1.326
İncir	690
Nar	688
Elma (Diğer)	600

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Tablo 138. İlçelere Göre En Çok Üretilen Meyveler (Kahramanmaraş, 2011)

Merkez	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	96.000
Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	5.500
Kır. Biber (Baharatlık-İşlenmemiş)	3.000
Zeytin (Yağlık)	2.870
Antep Fıstığı	1.140

Afşin	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	14.000
Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	5.823
Elma (Starking)	3.787
Elma (Amasya)	3.300
Elma (Golden)	1.892

Andırın	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Kiraz	2.720
Ceviz	910
Mandalina (Diğer)	825
Elma (Diğer)	689
Portakal (Diğer)	552

Çağlayancerit	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Elma (Diğer)	4.786
Elma (Golden)	4.466
Ceviz	3.092
Elma (Starking)	760
Elma (Grannysmith)	475

Ekinözü	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Elma (Diğer)	3.749
Elma (Grannysmith)	2.814
Elma (Golden)	1.237
Kayısı	998
Ceviz	620

Elbistan	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Elma (Starking)	11.150
Kayısı	11.136
Elma (Grannysmith)	1.050
Elma (Golden)	651
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	600

Göksun	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Elma (Diğer)	10.423
Elma (Starking)	3.612
Elma (Golden)	1.776
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	1.530
Armut	928

Nurhak	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Elma (Grannysmith)	1.050
Elma (Starking)	915
Elma (Golden)	600
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	472
Elma (Diğer)	120

Pazarcık	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	76.537
Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	43.452
Kır. Biber (Baharatlık-İşlenmemiş)	3.800
Antep Fıstığı	2.775
Armut	631

Türkoğlu	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	5.250
Kır. Biber (Baharatlık-İşlenmemiş)	1.050
Antep Fıstığı	977
Çilek	828
Zeytin (Yağlık)	762

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Tablo 139. İlçelere Göre En Çok Üretilen Meyveler (Osmaniye, 2011)

Merkez	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Yağlık)	9.974
Zeytin (Sofralık)	6.624
Portakal (Washington)	4.921
Portakal (Diğer)	4.367
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	1.026

Bahçe	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	1.170
Kiraz	750
Zeytin (Sofralık)	497
Elma (Starking)	378
Çilek	290

Düziçi	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Yağlık)	8.292
Portakal (Diğer)	916
Nar	715
Zeytin (Sofralık)	648
Elma (Diğer)	570

Hasanbeyli	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Kiraz	1.646
Zeytin (Yağlık)	536
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	240
Zeytin (Sofralık)	234
Elma (Starking)	99

Kadirli	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Yağlık)	8.000
Zeytin (Sofralık)	1.707
Nar	944
Kayısı	739
Şeftali (Diğer)	630

Sumbas	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Portakal (Diğer)	7.654
Portakal (Washington)	7.500
Portakal (Yafa)	6.780
Zeytin (Yağlık)	4.498
Mandalina (Diğer)	3.519

Toprakkale	
Ürün Adı	Üretim (Ton)
Zeytin (Sofralık)	14.453
Zeytin (Yağlık)	5.727
Mandalina (King)	700
Portakal (Washington)	400
Mandalina (Satsuma)	296

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

10.4.1. Örtü Altı Üretim

Bölgenin örtü altı üretiminin iklim ve arazi koşulları bakımından avantajları olmasına rağmen, Türkiye toplam örtü altı tarım alanlarının yalnızca % 2,1'ine sahiptir. Örtü altı tarım alanlarının büyük bir bölümü Hatay ilinde yer almaktadır. 2010 yılında TR63 Bölgesinde toplam 47.500 ton sebze ve meyve üretilmiştir.[124] Domates, karpuz, hıyar, biber ve patlıcan, TR63 Bölgesinde en çok üretilen örtü altı ürünleri olmuştur. TR63 Bölgesinde katma değeri ve ürün verimliliği daha yüksek olan örtü altı üretimin gelişmesi için çiftçilerin bilinçlendirilmesi ve örtü altı üretimi konusunda devlet desteklerinin daha geniş kesimleri yayılması gerekmektedir.

[124] TÜİK

Tablo 140. Niteliklerine Göre Örtü Altı Tarım Alanları (2010)

İl / Bölge	Cam Sera (Dekar)	Plastik Sera (Dekar)	Yüksek Tünel (Dekar)	Alçak Tünel (Dekar)	Toplam (Dekar)
Hatay	4	584	1.756	8.665	11.009
Kahramanmaraş	10	30	-	-	40
Osmaniye	-	26	7	1.006	1.039
TR63	14	640	1.763	9.671	12.088
Türkiye	80.772	230.543	81.521	170.969	563.805

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2010

10.4.2. Organik Üretim

TR63 Bölgesi, Dünya ve Türkiye genelinde yaygınlaşan organik tarım pastasından küçük bir pay almaktadır. 2011 yılı itibariyle Türkiye genelinde organik üretim yapan çiftçilerin yalnızca % 0,4'ü TR63 Bölgesinde bulunmakta, bunların da büyük bir bölümü Hatay ilinde yer almaktadır. Hatay ilinde pamuk, buğday ve zeytin; Kahramanmaraş ilinde ise kayısı ön plana çıkarken Osmaniye ilinde ise kayda değer organik üretim gerçekleşmemektedir. Ancak bu ürünlerin üretimi ekonomik olarak önemli değerlere ulaşamamıştır.

Tablo 141. Organik Üretim Yapan Çiftçi Sayısı

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	34	48	213	177	159
Kahramanmaraş	8	12	39	48	1
Osmaniye	-	-	1	-	1
TR63	42	60	253	225	161
Türkiye	16.276	14.926	35.565	42.097	42.460

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2010

2010 yılı verilerine göre Türkiye'de organik tarım yapan çiftçi başına 12,1 hektar organik tarım alanı düşmektedir. TR63 Bölgesi incelendiğinde, Hatay ili organik üretim yapan çiftçi başına 28 hektar organik tarım alanı ile Türkiye ortalamalarının üzerinde yer almakta, Kahramanmaraş ili ise 11,4 hektar ile Türkiye ortalamalarının altında kalmaktadır.

Tablo 142. Organik Üretim Yapılan Alan (Hektar)

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	1.530	1.404	4.671	4.971	4.846
Kahramanmaraş	683	465	*	548	*
Osmaniye	-	-	*	-	*
TR63	2.214	1.869	5.194	5.518	4.954
Türkiye	174.283	166.883	501.641	510.033	614.618

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

2011 yılında Türkiye'de 1,6 milyon tonun üzerinde organik üretim yapılırken, bunun yalnızca % 2,2'si TR63 Bölgesinde üretilmiştir. Bölgenin Türkiye toplam tarımsal üretiminden aldığı payın yaklaşık % 4,5 olduğu düşünüldüğünde, organik tarımdan aldığı payın düşük kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

TASLAK

Tablo 143. Organik Bitkisel Üretim (Ton)

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	7.625	8.213	36.848	36.028	36.938
Kahramanmaraş	4.999	6.055	-	3.704	-
Osmaniye	-	-	-	-	-
TR63	12.625	14.268	38.788	39.731	37.016
Türkiye	568.128	530.224	983.715	1.343.737	1.659.543

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Hatay ili Tarım ve Kırsal Kalkınma Stratejik Planında, organik tarımın geliştirilmesine yönelik çiftçilere eğitim verilmesi ve üretici sayısının artırılması, pamuk, mısır, buğday, zeytin ve nar gibi organik tarımı yapılan ürünlerin üretim alanlarının artırılması; lif kabağı, tıbbi ve aromatik bitkiler, bal, badem ve ceviz gibi seçilmiş ürünlerin organik tarımının yapılması ve 2015 yılına kadar il genelinde bitkisel üretim alanının en az % 3'ünde organik tarımın yapılması planlanmaktadır.

10.4.3. Hayvansal Üretim

Tarım sektörünün önemli alt sektörlerinden biri olan hayvancılık sektörü, 2009 yılı verilerine göre tarımsal gayri safi hasılanın % 37'sini oluşturmaktadır. Bu oran AB ülkelerinde % 48, ABD'de % 44 iken, gelişmekte olan ülkelerde % 30'lar civarında kalmıştır.[125] Türkiye, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık sektöründe, dünya pastasından önemli bir pay almamaktadır. 2011 yılı verilerine göre, Türkiye'deki büyükbaş hayvan sayısı, dünya büyükbaş hayvan sayısının % 0,8'ine ve küçükbaş hayvan sayısının % 1,7'sine sahip durumdadır.

TR63 Bölgesi genel olarak Türkiye hayvancılık sektöründe çok başarılı bir grafik sergilememektedir. 2011 verilerine göre, Türkiye'deki toplam büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığının yalnızca % 2,8'i Bölgede yer almaktadır. Buna rağmen, 2011 yılında bir önceki yıla göre artış oranı % 15 olarak gerçekleşmiş ve % 9,7 olan Türkiye ortalamasının üzerinde bir artış sağlanmıştır. Bölgedeki toplam büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığının % 52'si Kahramanmaraş, % 30'u Hatay ve % 18'i Osmaniye ilinde yer almaktadır.

Tablo 144. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvan Sayısı

İl / Bölge	Küçükbaş			Büyükbaş		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Hatay	154.456	163.097	240.192	106.364	127.241	129.622
Kahramanmaraş	428.483	491.215	520.765	111.345	98.034	119.283
Osmaniye	117.385	125.839	157.438	58.761	64.747	65.810
TR63	700.324	780.151	918.395	276.470	290.022	314.715
Türkiye	26.877.793	29.382.924	32.309.518	10.811.165	11.454.526	12.483.969
Dünya	1.975.763.415	1.919.242.817	1.919.242.817	1.607.116.903	1.620.301.260	1.595.174.555

Kaynak: TÜİK, Hayvancılık Sektör Raporu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 2011

TR63 Bölgesi ilçelerine göre büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları Tablo 145 ve Tablo 146'da verilmiştir. En çok büyükbaş hayvan sayısı Hatay Merkez ilçe, Kahramanmaraş Merkez ilçe, Elbistan ve

[125] Hayvancılık Sektör Raporu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 2011

TASLAK

Kadirli ilçelerinde yer almaktadır. En çok küçükbaş hayvan ise Pazarcık, Kırıkhan ve Kahramanmaraş Merkez ilçelerinde yetiştirilmektedir.

Tablo 145. TR63 Bölgesi İlçelerine Göre Büyükbaş Hayvan Sayısı (2011)

Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
İlçe	Büyükbaş Hayvan Sayısı	İlçe	Büyükbaş Hayvan Sayısı	İlçe	Büyükbaş Hayvan Sayısı
Merkez	42.681	Merkez	30.205	Merkez	13.012
Altınözü	8.800	Afşin	13.750	Bahçe	2.530
Belen	1.321	Andırın	13.780	Düziçi	11.685
Dörtyol	6.520	Çağlayancerit	2.550	Hasanbeyli	1.368
Erzin	1.894	Ekinözü	5.022	Kadirli	23.035
Hassa	6.518	Elbistan	23.377	Sumbas	7.822
İskenderun	11.000	Göksun	11.635	Toprakkale	6.358
Kırıkhan	9.835	Nurhak	1.488		
Kumlu	3.460	Pazarcık	8.691		
Reyhanlı	9.569	Türkoğlu	8.785		
Samandağ	20.302				
Yayladağı	7.722				
Toplam	129.622	Toplam	119.283	Toplam	65.810

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Tablo 146. TR63 Bölgesi İlçelerine Göre Küçükbaş Hayvan Sayısı (2011)

Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
İlçe	Küçükbaş Hayvan Sayısı	İlçe	Küçükbaş Hayvan Sayısı	İlçe	Küçükbaş Hayvan Sayısı
Merkez	20.390	Merkez	81.000	Merkez	39.800
Altınözü	3.100	Afşin	48.130	Bahçe	9.061
Belen	11.240	Andırın	23.450	Düziçi	21.597
Dörtyol	8.400	Çağlayancerit	30.370	Hasanbeyli	8.020
Erzin	10.404	Ekinözü	8.020	Kadirli	35.000
Hassa	53.023	Elbistan	55.350	Sumbas	11.950
İskenderun	3.900	Göksun	35.950	Toprakkale	32.010
Kırıkhan	81.200	Nurhak	26.610		
Kumlu	11.690	Pazarcık	181.980		
Reyhanlı	17.560	Türkoğlu	29.905		
Samandağ	4.060				
Yayladağı	15.225				
Toplam	240.192	Toplam	520.765	Toplam	157.438

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığında olduğu gibi, TR63 Bölgesinin kümes hayvancılığında da Türkiye'de önemli bir yeri bulunmamaktadır. 2009 yılında Türkiye kümes hayvanlarının % 1,3'ü TR63 Bölgesinde yer alırken, bu rakam 2011 yılında 0,7'ye düşmüştür. Bu oransal azalma, 2010 yılında 1,6 milyon olan Antakya ilçesindeki et tavuğu sayısının, 2011 yılında 380 bine düşmesinden kaynaklanmaktadır. Başta Suriye olmak üzere Ortadoğu'da yaşanan krizler sebebiyle Türkiye'de birçok sektörde daralma yaşanırken, tavukçuluk sektörünü canlandırdığı sektör temsilcileri tarafından

belirtilmekte ve 2012 yılı verilerinde kümes hayvanı ihracatında önceki yıllara göre artış beklenmektedir.

Tablo 147. Türkiye ve TR63 Bölgesinde Kümes Hayvanı Sayıları

İl / Bölge	2009	2010	2011
Hatay	2.044.301	2.101.397	867.514
Kahramanmaraş	456.729	454.770	445.931
Osmaniye	533.054	227.768	365.191
TR63	3.034.084	2.783.935	1.678.636
Türkiye	234.082.206	238.972.961	241.498.538

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Tablo 148. İlçelere Göre Kümes Hayvanı Sayısı (2012)

Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
İlçe	Kümes Hayvanı Sayısı	İlçe	Kümes Hayvanı Sayısı	İlçe	Kümes Hayvanı Sayısı
Merkez	1.007.327	Merkez	189.050	Merkez	160.910
Altınözü	4.200	Afşin	66.140	Bahçe	21.048
Belen	29.852	Andırın	47.940	Düziçi	61.705
Dörtyol	20.000	Çağlayancerit	4.185	Hasanbeyli	3.880
Erzin	17.760	Ekinözü	8.890	Kadirli	15.000
Hassa	47.720	Elbistan	10.300	Sumbas	20.000
İskenderun	21.660	Göksun	47.620	Toprakkale	180.420
Kırıkhan	3.010	Nurhak	900		
Kumlu	6.271	Pazarcık	4.570		
Reyhanlı	8.010	Türkoğlu	30.010		
Samandağ	79.365				
Yayladağı	23.120				
Toplam	1.268.295	Toplam	409.605	Toplam	462.963

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

2011 yılı verilerine göre, arıcılık faaliyetlerinde TR63 Bölgesi Türkiye'deki toplam kovan varlığının % 3,8'ine sahiptir. Bölgede arıcılık faaliyetleri Hatay Dörtyol ve Hatay Merkez, Kahramanmaraş Merkez, Elbistan ve Göksun, Osmaniye Merkez ve Kadirli ilçelerinde yoğunlaşmıştır. 2011 yılında bal üretimi konusunda Osmaniye ili, 2009 yılı üretimini neredeyse ikiye katlamış ve Bölgenin kovan başına verimi en yüksek olan ili olmuştur.

Tablo 149. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Arıcılık Faaliyetleri

İl / Bölge	Toplam Kovan			Bal Üretimi (Ton)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Hatay	81.021	88.115	88.618	1.276	1.316	1.239
Kahramanmaraş	61.380	63.758	67.447	758	809	849
Osmaniye	53.420	61.665	71.377	656	855	1.045
TR63	195.821	213.538	227.442	2.691	2.980	3.132
Türkiye	5.339.224	5.602.669	6.011.332	82.003	81.115	94.245

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığı, kümes hayvancılığı ve arıcılık sektörü verilerinden de anlaşılacağı üzere, TR63 Bölgesi Türkiye çapında küçük bir rol oynamakta ve sektörün gelişimi için politikalar üretilmesi gerekmektedir. Hayvansal üretim değerleri incelendiğinde, TR63 Bölgesinin Türkiye hayvansal ürünler değerinin % 1'ini dahi karşılamadığı gözlemlenmektedir. 2011 yılı verilerine göre, en yüksek hayvansal ürün değeri 158 milyon TL ile Kahramanmaraş, en yüksek kişi başına hayvansal ürün değeri ise 226 TL ile Osmaniye iline aittir. Her halükarda Bölge 570 TL olan kişi başına hayvansal ürün değerinde Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

Tablo 150. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Hayvansal Üretim Değerleri

İl / Bölge	Hayvansal Ürünler Değeri (Bin TL)			Kişi Başına Hayvansal Ürünler Değeri (TL)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Hatay	182.559	304.757	154.600	126	206	105
Kahramanmaraş	211.627	277.581	158.428	204	266	150
Osmaniye	114.966	186.521	109.832	244	389	226
TR63	509.152	768.859	422.860	172	256	140
Türkiye	26.610.721	38.128.120	42.571.782	367	517	570

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

Harita 27. İllerin Hayvansal Ürünler Değerleri

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

TASLAK

Son dönemde Bölgede artan hayvan yemi üretimi, ulusal kredi imkânlarının ve kredilerden faydalanan çiftçi sayısının artması ve buna benzer gelişmeler ile sektöre hareket getirmesine rağmen, sektör henüz Türkiye hayvansal üretim ortalamalarının çok uzağında kalmaktadır.

10.4.4. Su Ürünleri Üretimi

Türkiye'de 2011 yılında üretilen 189 bin ton balığın değeri yaklaşık 1 milyar 300 milyon TL'dir. TR63 Bölgesinin bu pazardan aldığı pay ise yalnızca % 2 olarak gerçekleşmiştir.

Kültür balıkçılığının yanı sıra, 2011 yılında Türkiye denizlerinde, yaklaşık 928 milyon TL değerinde, 432 bin ton balık avlanmıştır. Bu miktarın yarısından fazlası Karadeniz Bölgesinde avlanmakla beraber, Akdeniz Bölgesinde yaklaşık 30,5 bin ton balık avlanmıştır. İç sularda ise avlanan ortalama 37 bin ton balığın yaklaşık % 3,5'i TR63 Bölgesinde yapılmıştır.

Türkiye genelinde avcılık ve kültür balıkçılığı toplamında 703 bin ton balık üretilmiş ve bunun yaklaşık % 10'u ihraç edilmiştir. 2011 yılı verilerine göre su ürünleri üretiminin % 68'i deniz ürünlerinden, % 5'i iç su ürünlerinden ve % 27'si yetiştiricilikten elde edilmiştir.

Tablo 151. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Kültür Balıkçılığı Üretimi (Ton)

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	446	1.178	1.166	1.260	1.096
Kahramanmaraş	2.047	2.652	3.540	1.736	2.589
Osmaniye	38	104	134	123	124
TR63	2.531	3.934	4.840	3.119	3.809
Türkiye	139.873	152.186	158.729	167.141	188.790

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2011

10.4.5. Orman Ürünleri Üretimi

1963 yılından günümüze Türkiye'nin orman varlığı 1,5 milyon hektar artmıştır. Yaklaşık 78 Milyon hektar yüzölçümüne sahip olan Türkiye'de ormanlar, 2012 yılı itibariyle toplam ülke yüzölçümünün % 27,6'sını kaplamaktadır.

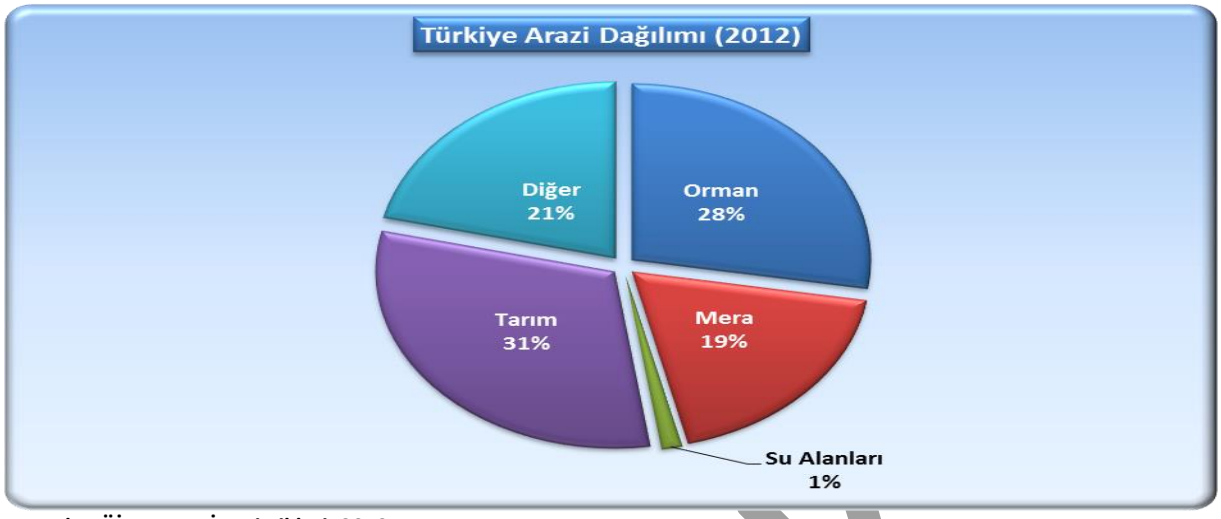
Tablo 152. Türkiye Arazi Dağılımı (2012)

Arazi Kullanımı	Alan (Ha)	Pay
Orman	21.678.134	27,60%
Mera	14.617.000	18,60%
Su Alanları	1.050.854	1,40%
Tarım	24.437.000	31,10%
Diğer	16.751.482	21,30%

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü (OGM), 2012

TASLAK

Şekil 72. Türkiye Arazi Dağılımı

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2012

TR63 Bölgesi Türkiye orman varlığının % 4'üne sahiptir. Bölgede orman varlığı en çok Kahramanmaraş ilinde, en az ise Osmaniye ilinde bulunmaktadır. Hatay ili yüzölçümünün % 39'u, Kahramanmaraş ili yüzölçümünün % 35, Osmaniye ili yüzölçümünün % 48'i ormanlık alanlardır.

Tablo 153. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Orman Alanları

İl / Bölge	Orman Alanı (Ha)	Toplam Orman Alanları İçindeki Payı
Hatay	210.926	1,0%
Kahramanmaraş	506.377	2,3%
Osmaniye	152.576	0,7%
TR63	869.879	4,0%
Türkiye	21.678.134	100%

Kaynak: OGM

Ağaç ve orman ürünleri sektöründe kâğıt ve kâğıt ürünleri, orman bitkileri, ağaç ve ağaç mamulleri ve mobilyalar yer almaktadır. Ağaç ve orman ürünleri ihracatının toplam dünya ihracatı içindeki payı 2008 yılında % 3,17 ile yaklaşık 465 milyar dolar olmuştur. 1990 yılında Türkiye'de sektör ihracatı 117 milyon dolar ile dünya ihracatının yalnızca % 0,08'ini karşılarken, bu miktar 2008 yılında yaklaşık 3 milyar dolar olmuş ve dünya ihracatının % 0,64'üne ulaşmıştır.[126] Sektör Türkiye ihracatında da 1990 yılından günümüze büyük bir gelişim göstermiştir. 1990 yılında 117 milyon dolar olan sektör ihracatı, 2012 yılında 3,9 milyar dolara ulaşmış ve Türkiye ihracatı içindeki payı % 0,9'dan % 2,8'e yükselmiştir. 2000 yılından günümüze Ağaç Mamulleri ve Orman ürünleri sektörü yaklaşık 10 kat büyümüştür. TR63 Bölgesinin ihracat rakamları incelendiğinde, ağaç ve orman ürünleri ihracatının neredeyse tamamının Hatay ili tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Hatay ili, 2012 yılında Türkiye ihracatının % 1,5'ini gerçekleştirmiştir.

[126] Ağaç ve Orman Ürünleri Sektörü, TİM, Mart 2010, Link: http://www.iib.org.tr/files/downloads/PageFiles/%7B67E20D34-88B6-4493-B785-F0461FAF8665%7D/Files/Agac%20ve%20Orman%202023%20Proje%20Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 26.03.2013

Harita 28. Türkiye Orman Varlığı Haritası

Kaynak: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Link: http://www.ogm.gov.tr/Sayfalar/Ormanlarimiz/T%C3%BCrkiye-Orman-Varl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-Haritas%C4%B1.aspx, Erişim Tarihi: 26.03.2013

Tablo 154. Türkiye'nin ve TR63 Bölgesinin Ağaç ve Orman Ürünleri İhracatı (Bin Dolar)

İl / Bölge	2011	2012
Hatay	47.142	53.955
Kahramanmaraş	3.298	1.558
Osmaniye	13	522
TR63	50.453	56.035
Türkiye	3.390.418	3.865.766

Kaynak: TİM, 2012

10.5. Sulama

Tarih boyunca birçok medeniyetin ilerlemesine, gelişmesine sebep olan su ve su kaynaklarına yakınlık, günümüzde stratejik öneme sahip bir unsur haline gelmiştir. Birçok uygarlık su havzalarına yakın yerlerde kurulmuş, su havzalarına uzak olanlar ise göç ederek su kaynaklarına ulaşmayı planlamıştır. Bugün ise artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla su ve su kaynaklarının doğru kullanımı hayati önem taşımaktadır.

Türkiye'de tarım sektöründe yapılan kamu yatırımlarının % 68'inin sulama konusunda olması, Türkiye'nin tarımda sulama konusuna verdiği önemi göstermektedir. Türkiye'nin tarım arazilerinin % 30,4'ü ekonomik olarak sulanabilir niteliktedir.[127] Bu alanın yaklaşık % 65'i sulamaya açılmıştır. TR63 Bölgesi bu bakımdan incelendiğinde, Hatay ilinde toplam tarım arazilerinin % 69'unun, Kahramanmaraş ilinde % 48'inin, Osmaniye ilinde ise % 55'inin sulanabildiği görülmektedir.

[127] http://www.dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari, Erişim Tarihi: 22.03.2013

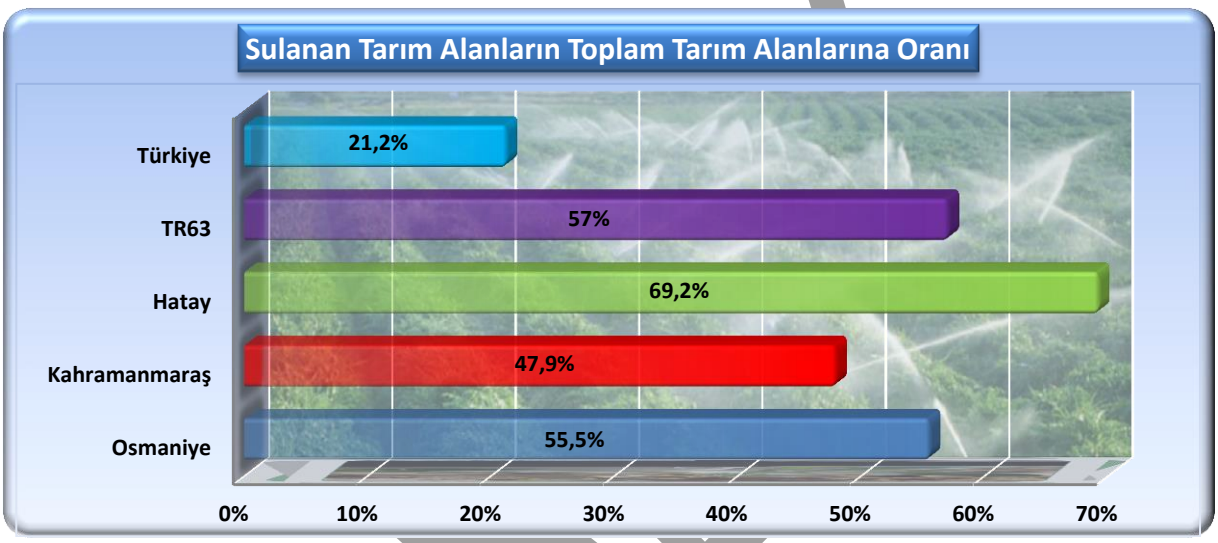
Tablo 155. Tarım Arazileri Sulama Durumu

İl / Bölge	Devlet Sulaması (Ha)	Halk Sulaması (Ha)	Toplam (Ha)	Sulanan Arazilerin Tarım Arazileri İçindeki Payı
Hatay	47.005	129.510	176.515	69,2%
Kahramanmaraş*	61.045	93.460	154.505	47,9%
Osmaniye	63.472	3.583	67.055	55,5%
TR63	171.522	226.553	398.075	57,0%
Türkiye	4.280.000*	1.000.000	5.280.000	21,2%

*2009-2010 verileridir.

Kaynak: TÜİK, DSİ, Tarım İstatistikleri, 2011

Şekil 73. Sulanan Arazilerin Toplam Tarım Arazilerine Oranı

Kaynak: TÜİK

Hatay ilinde 23, Kahramanmaraş ilinde 23 ve Osmaniye ilinde 6 olmak üzere, TR63 Bölgesinde toplam 52 adet sulama kooperatifi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, TR63 Bölgesinde tarımsal alanların sulanmasına yönelik önemli projeler bulunmaktadır.

Tablo 156.TR63 Bölgesi Önemli Sulama Projeleri

Proje Adı	Proje Tamamlanma Yılı	İller	Sulanacak Alan (ha)
Amik-Tahtaköprü 1. Merhale	2013	Hatay	11.900
Mehmetli Barajı Yükseltilmesi	2013	Osmaniye	4.970
Ayvalı	2015	Kahramanmaraş	1.680
Aş. Ceyhan Aslantaş 3. Merhale	2016	Hatay, Osmaniye	15.800
Büyük Karaçay	2016	Hatay	3.554
Hatay-Asi Nehri Dostluk Barajı	2016	Hatay	10.000
Orta Ceyhan Kartalkaya 2. Merhale	2017	Kahramanmaraş	4.934
Orta Ceyhan Menzelet 2. Merhale	2018	Kahramanmaraş, Gaziantep	59.765
Adatepe	2019	Kahramanmaraş	35.840
Reyhanlı Barajı	2019	Hatay	60.000
		Toplam Sulanacak Tarım Alanı	208.443

Kaynak: 2013 Yılı Yatırım Programı

TR63 Bölgesinin, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde halk sulaması, devlet sulamasından daha fazla iken, Osmaniye ilinde ise devlet sulaması, halk sulamasına göre daha fazla yer tutmaktadır. Söz konusu sulama projeleriyle birlikte, hâlihazırda Türkiye ortalamalarının üzerinde sulanan tarım alanlarına sahip Bölgede, tarımsal sulama yönetiminin gelişmesi, bilinçsiz halk sulamaları sebebiyle ortaya çıkan su kayıplarının önlenmesi, ürün çeşitliliğinin ve verimliliğin artması öngörülmektedir.

10.6. Tarımsal Örgütlenme

Birlikte hareket etme ve işbirliği, bir sektörün gelişmesi için büyük önem taşımaktadır. Tarımsal örgütlenme olan bölgelerde, üretimden pazarlamaya kadar ortak hareket etme bilinci gelişmiş ve sektör temsilcileri pazardan daha büyük pay almışlardır. Dünya genelinde faaliyet gösteren Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu (IFAP) ve Avrupa Birliği Tarım Örgütleri Komitesi (COPA) Türkiye'de tarım sektöründe yer alan Ziraat Odaları Birliği'nin de üye olduğu önemli örgütler arasında yer almaktadır.

Türkiye'de üretici örgütleri ana hatlarıyla mesleki örgütler ve ekonomik amaçlı örgütler olarak iki ana başlık altında incelenebilir.[128] Üreticileri mesleki olarak temsil eden, onların mesleki ve sosyo-ekonomik sorunlarını dile getiren ve bu gibi konularda politikalar oluşturulmasına çalışan örgütler, Mesleki Örgütler olarak adlandırılmakta ve bu örgütlerin başında ise Ziraat Odaları gelmektedir. Ekonomik örgütler ise, esas itibarıyla üretim, girdi temini, işleme, pazarlama vb. faaliyetleri yerine getiren daha çok ekonomik amaçlı örgütlenmelerdir. Bu örgütlerin başında da kooperatifler gelmektedir.[129]

Türkiye'de 746 ziraat odası ve bu odalara üye yaklaşık 5 milyon 400 bin kişi bulunmaktadır. Sayısı 750'yi aşan üretici birliği ve bu birliklere üye yaklaşık 150 bin kişi vardır. Damızlık hayvancılık ve arıcılık konusunda 246 yetiştirici birliğine kayıtlı 240 bin çiftçi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, ülke genelinde yaklaşık 230 bin kişinin üye olduğu 525 çiftçi derneği faaliyet göstermektedir.

Tablo 157. Türkiye Tarım Sektörü Üretici Birlikleri

Üretici Birlikleri		
Ürün / Ürün Grupları	**Birlik Sayısı**	**Üye Sayısı**
Hayvansal Üretim	**429**	**118.575**
Meyve	**150**	**10.522**
Süs Bitkisi	**63**	**7.425**
Tarla Bitkileri	**71**	**6.932**
Su Ürünleri	**27**	**916**
Organik Ürünler	**20**	**759**
Toplam	760	145.129

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2013

TR63 Bölgesinde 21 üretici birliği bulunmakta ve bu birliklerin 1.793 ortağı bulunmaktadır. TR63 Bölgesinde faaliyette olan üretici birliklerinin 13'ü meyvecilik üzerine, geriye kalan üretici birlikleri ise hayvansal ürünlere yöneliktir. TR63 Bölgesinde ayrıca 28 Ziraat Odası faaliyet göstermektedir.

[128] Tarımda Örgütlenme ve Sorunları, Erkan REHBER, http://www.erekonomi.com/orgut.pdf, Erişim Tarihi: 27.03.2013
[129] Tarımda Örgütlenme ve Sorunları, Erkan REHBER, http://www.erekonomi.com/orgut.pdf, Erişim Tarihi: 27.03.2013

TASLAK

Tablo 158. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde Faaliyet Gösteren Birlik Sayısı

İl / Bölge	Birlik Sayısı	Üye Sayısı
Hatay	6	372
Kahramanmaraş	6	192
Osmaniye	9	1.229
TR63	21	1.793
Türkiye	760	145.129

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü 2013

Türkiye'de tarım alanında 4,5 milyon ortağı bulunan 13 binin üzerinde kooperatif bulunmaktadır. Türkiye'de en çok tarımsal kalkınma alanında, daha sonra ise sulama konusunda kooperatifler bulunmaktadır. Hatay ilinde 65, Kahramanmaraş ilinde 142 ve Osmaniye ilinde 61 olmak üzere TR63 Bölgesinde toplam 268 tarımsal kooperatif bulunmaktadır. Türkiye'deki toplam kooperatiflerin % 2'si TR63 Bölgesinde yer alırken, bu kooperatiflerin çoğunluğu tarımsal kalkınma alanında faaliyet göstermektedir.

Tablo 159. Türkiye Genelinde Tarımsal Kooperatifler

Türü	Sayısı	Ortak Sayısı
Tarımsal Kalkınma	8.209	843.441
Sulama	2.500	296.070
Su Ürünleri	559	30.035
Pancar Ekicileri	31	1.640.097
Tarım Kredi	1.711	1.080.476
Tarım Satış (*)	332	670.493
Toplam	13.342	4.560.612

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

Ülkemizde tarımın istihdamdaki payı yüksek olmasına rağmen, milli gelir içindeki payı düşüktür. Üreticilerin bir araya gelmesi ve ortak politikalar geliştirmesi; tarım sektöründe faaliyet gösteren çiftçilerin ve işletmelerin daha yüksek gelir elde etmesi için önem taşımaktadır. Tarımsal örgütlenmede verimliliği ve pazarlamada rekabet gücünü artırıcı etkinliğin artırılması hususu 9. Kalkınma Planı'nda yer almış ve buna ilişkin mevzuat düzenlemelerinin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ulusal düzeyde yapılacak mevzuat düzenlemelerinin yanı sıra bölgesel düzeyde ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde tarımsal örgütlülüğün etkileri ile ilgili bilinç ve farkındalık düzeyini artıracak eğitimler yapılması ve örnek uygulamaların incelenmesi önemli görülmektedir.

10.7. Tarımsal Krediler

10.7.1. Nakdi ve Gayri Nakdi Krediler

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verilerine göre, Bölgede kullanılan toplam kredi hacmi içerisinde tarım sektöründe kullanılan kredilerin payı, Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Bölgede kullanılan tarımsal krediler, toplam kredilerin % 4,3'ünü oluştururken, Türkiye'de

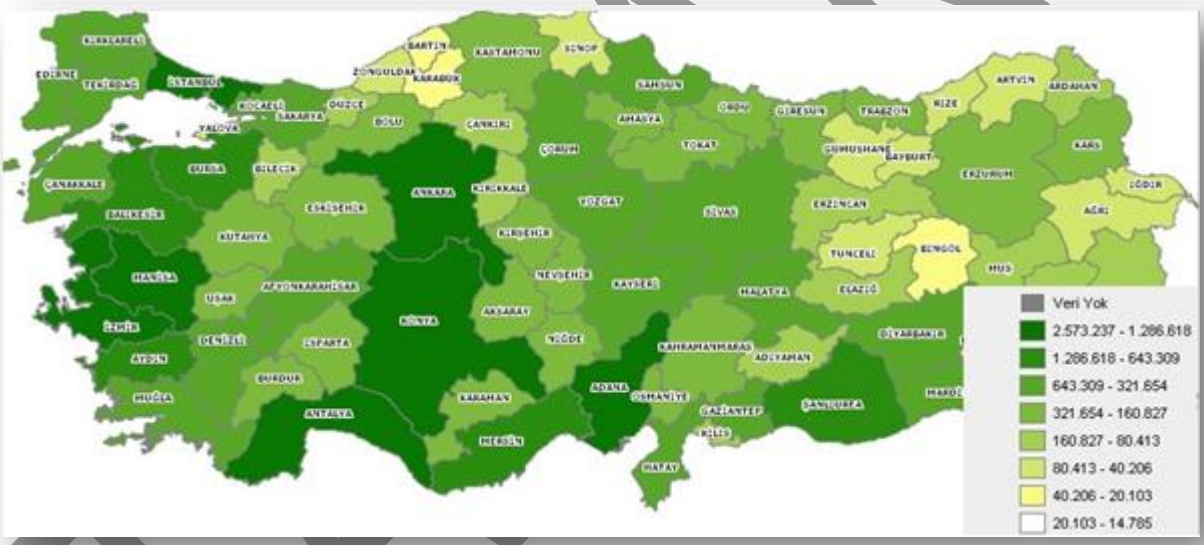
bu ortalama % 3,5'tir. Osmaniye ili, tarımsal kredilerin toplam kredilere oranında % 8,8 ile Bölgede ilk sırada yer almaktadır. Hatay, en yüksek tarımsal kredi kullanılan il olmasına rağmen, kullanılan toplam kredi içinde tarımsal kredilerin oranı düşük kalmıştır.

Tablo 160. Tarımsal Kredi Kullanımı (09/2012)

İl / Bölge	Kullanılan Toplam Kredi (Bin TL)	Tarımsal Kredi (Bin TL)	Kişi Başına Düşen Tarımsal Kredi (TL)	Tarımsal Kredi Payı
Hatay	15.559.087	596.146	402	3,8%
Kahramanmaraş	6.612.591	246.916	232	3,7%
Osmaniye	2.591.956	227.535	462	8,8%
TR63	24.763.634	1.070.597	352	4,3%
Türkiye	960.829.761	33.905.905	448	3,5%

Kaynak: BDDK, 2012

Harita 29. Ziraat ve Balıkçılık Sektörü İllere Göre Kredi Kullanımı(12/2012)

Kaynak: BDDK, 2012

TR63 Bölgesi kişi başına düşen tarımsal kredi miktarı Türkiye ortalamalarının altındadır. En fazla kredi Hatay ilinde kullanılmış olup, Bölgenin kullandığı toplam tarımsal kredinin % 56'sını oluşturmaktadır.

10.7.2. Tarım Sektörü Teşvik Belgeleri

2009 yılında yürürlüğe giren Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'ın geliştirilmesi ve revize edilmesiyle birlikte, 2012 yılı Haziran ayında Yeni Teşvik Sistemi yürürlüğe girmiştir. Yeni Teşvik Sistemi uygulamasında Genel, Bölgesel, Büyük Ölçekli ve Stratejik yatırımlar için farklı destek mekanizmaları yer almaktadır. Yeni Teşvik Sisteminde Hatay ili 4. bölgede yer almakta, Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri ise daha avantajlı destekler miktar ve oranlarından faydalanan 5. bölgede yer almaktadır.

2009-2012 yılları arasında Türkiye'de teşvik belgeli yatırımları incelendiğinde, tarım sektöründe yatırım teşvik belgesi alan firma sayısı, toplam teşvik belgeli yatırımların % 6,2'sini oluşturmaktadır. Tarım sektöründe teşvik belgeli 1.014 yatırımın sadece 7'si TR63 Bölgesindendir.

Tablo 161. Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (Adet)

Yıl	Bölge / Ülke	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
2009	TR63	-	1	34	5	13	53
	Türkiye	105	165	1.717	127	608	2.722
2010	TR63	6	10	88	14	31	150
	Türkiye	524	267	2.422	165	1.126	4.504
2011	TR63	1	6	118	8	43	176
	Türkiye	259	302	2.560	214	1.284	4.619
2012	TR63	-	6	108	11	43	168
	Türkiye	126	290	2.597	197	1.159	4.369

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, 2012

Benzer şekilde, 2009-2012 yılları arasında Teşvik Belgelerinin sabit yatırım tutarları incelendiğinde, toplam sabit yatırım tutarının sadece % 2,8'i tarım sektöründe olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesinin tarım sektörü sabit yatırım tutarı içindeki payı ise yok denecek kadar azdır. 2009-2012 yılları arasında Türkiye'de Teşvik Belgeli Yatırımlarla istihdam edilenlerin sektörel dağılımı incelendiğinde, tarım sektörünün toplam teşvik belgeli yatırımlarla istihdam edilenler içindeki payı % 5,3'tür. TR63 Bölgesinde Teşvik Belgeli Yatırımlarla istihdam edilenlerin toplam teşvik belgeli yatırımlarla istihdam edilenler içindeki payı ise yalnızca % 1'dir.

Tablo 162. Yatırım Teşvik Belgeleri Sabit Yatırım Tutarlarının Sektörel Dağılımı (Bin TL)

Yıl	Bölge / Ülke	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
2009	TR63	-	3.300	416.220	74.275	312.136	805.931
	Türkiye	461.949	1.070.527	13.819.634	11.329.373	10.041.683	36.723.166
2010	TR63	32.891	30.686	1.038.548	1.261.458	192.010	2.555.593
	Türkiye	3.278.360	2.034.825	38.411.670	9.555.278	13.546.113	66.826.246
2011	TR63	5.400	15.990	2.022.099	262.097	187.675	2.493.261
	Türkiye	1.639.440	1.502.769	24.275.386	15.342.055	15.094.837	57.854.487
2012	TR63	-	23.900	1.503.279	1.425.143	1.074.477	4.026.799
	Türkiye	795.327	2.225.024	26.893.482	12.570.814	15.219.107	57.703.754

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, 2012

Tarım sektöründe Yatırım Teşvik Belgelerinin ve buna bağlı olarak sabit yatırım tutarları ile ilave istihdam sayısının az olması, Türkiye ortalamasının üzerinde üretim değeri olan TR63 Bölgesi tarım sektöründe kurumsallaşmanın ve profesyonel yönetim anlayışının henüz gelişmediğini göstermektedir.

TASLAK

Tablo 163. Teşvik Belgeli Yatırımlarda İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (Kişi)

Yıl	Bölge / Ülke	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
2009	TR63	-	20	1.613	71	376	2.080
	Türkiye	2.674	4.269	60.530	2.305	31.802	101.580
2010	TR63	125	156	2.302	222	1.223	4.028
	Türkiye	15.905	6.077	81.294	3.017	52.462	158.755
2011	TR63	30	93	4.874	106	830	5.933
	Türkiye	7.203	6.146	72.155	4.647	41.974	132.125
2012	TR63	-	113	2.688	179	1.762	4.722
	Türkiye	3.101	8.162	77.047	3.493	57.475	149.278

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, 2012

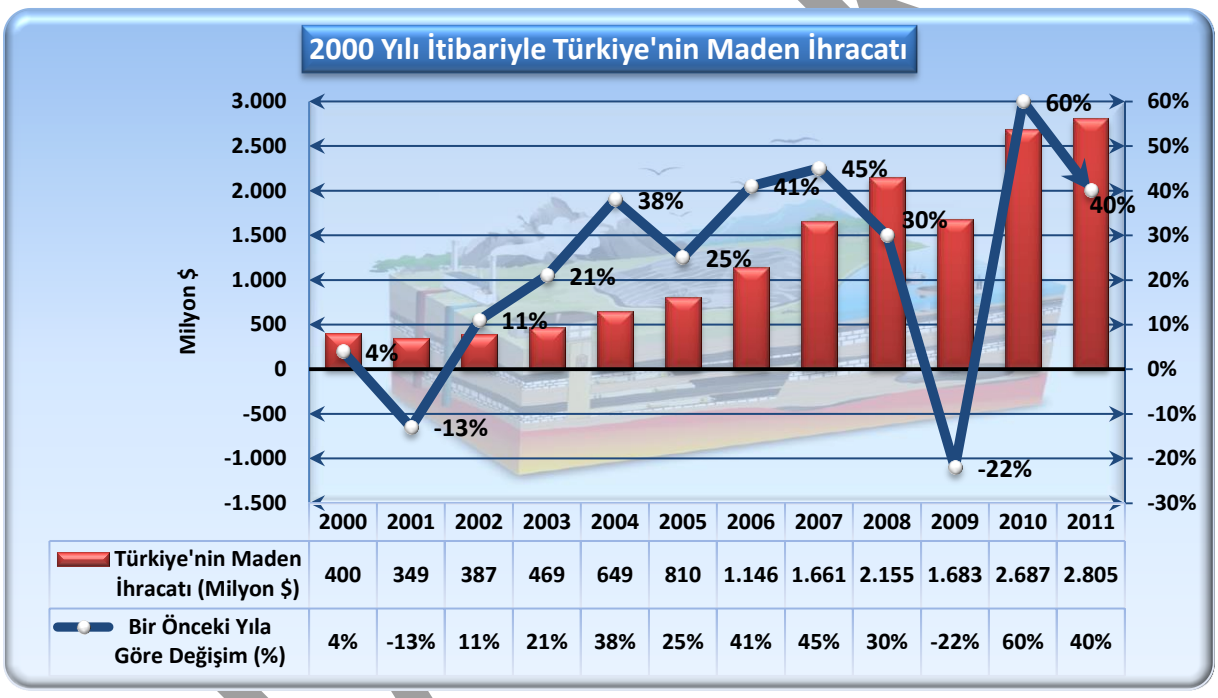
TASLAK

11. MADENCİLİK

Ekonomik değeri olan mineral ve elementlerin yeryüzüne çıkarılarak ekonomiye kazandırılması olarak özetlenebilecek madencilik, tarım ile birlikte ekonomiye doğrudan hammadde sağlayan iki temel sektörden biridir. Madencilik sektörü ekonomiye doğrudan katkı yapmanın yanı sıra, imalat gibi sektörlere sağladığı girdiler ve enerji ihtiyacının karşılanmasında kullanımıyla, kalkınma politika ve planlarının oluşturulmasında özel bir yere sahiptir.[130]

Dünya maden rezervlerinde ve üretiminde rol oynayan ülkelerin başında ABD, Çin, Güney Afrika, Kanada, Avustralya ve Rusya gelmektedir ve madencilik sektörü, yaşanan küresel ekonomik krize rağmen büyümesini sürdürmektedir. Dünya madencilik sektöründe yer alan ilk 40 şirketin, toplam gelirlerinin bir önceki yıla göre % 34 artarak 2010 yılında 435 milyar ABD dolarına ulaşması, son yıllarda yaşanan küresel ekonomik durgunluğa rağmen, global anlamda sektörde yaşanan ilerlemenin anlaşılmasında önemli bir göstergedir.[131]

Şekil 74. Türkiye Maden İhracatı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye'nin Maden İhracatı (Milyon $)	400	349	387	469	649	810	1.146	1.661	2.155	1.683	2.687	2.805
Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)	4%	-13%	11%	21%	38%	25%	41%	45%	30%	-22%	60%	40%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2011

Dünya maden endüstrisindeki gelişmeye paralel olarak, Türkiye'de de son yıllarda bu konuda önemli bir mesafe kat edilmiş ve sonuçlar ekonomik göstergelere yansımaya başlamıştır. Örneğin, Türkiye'nin maden ihracatı 2002 yılı itibariyle incelendiğinde, küresel krizin ilk etkilerini gösterdiği 2009 yılı hariç olmak üzere, maden ihracatının artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Bu artış eğilimini destekler nitelikte olan TÜİK dış ticaret verilerine göre, 2003 yılında Türkiye'nin ihracatı içinde % 0,99'luk paya sahip olan maden ihracatı, 2011 yılında bu payını % 2,08'e çıkartmıştır.

Maden çeşitliliği bakımından dünyanın ilk 10 ülkesi arasında bulunan Türkiye, dünya endüstriyel ham madde rezervlerinin % 2,5'ine, kömür rezervlerinin % 1'ine, jeotermal potansiyelinin % 0,8'ine ve metal maden rezervlerinin % 0,4'üne sahiptir. Yılda ortalama 150 milyon ton maden üretimi

[130] Madencilik Özel İhtisas Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, DPT, 2007
[131] Madencilik Sektörü, Ekonomi Bakanlığı, 2012

gerçekleştirilen Türkiye'de, çıkartılan madenler genellikle yapı sektöründe ve hammadde olarak diğer sektörlerde kullanılmaktadır. Türkiye'de çıkartılmakta olan bor, krom, selestit, manyezit, barit, mermer, pomza, feldspat gibi madenlerimiz genellikle ihraç edilirken, yılda ortalama 60 milyon ton üretimi gerçekleştirilen kömür ise daha çok termik santrallerde tüketilmektedir.[132]

TR63 Bölgesi ise maden çeşitliliği bakımından Türkiye ile paralellik gösteren bir yapıya sahiptir. Bu durum, Maden Teknik Arama Genel Müdürlüğü'nün İl Maden Haritaları göz önüne alınarak, tablo olarak görselleştirildiğinde, TR63 Bölgesindeki maden çeşitliliği detaylı bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 164. TR63 Bölgesi Maden Çeşitliliği

Maden	TR 63			Hatay			Kahramanmaraş			Osmaniye		
	Zuhur	Yatak	İşletme	Zuhur	Yatak	İşletme	Zuhur	Yatak	İşletme	Zuhur	Yatak	İşletme
Altın (Au)	1	1		1	1							
Asbest (Asb)	3	5		1	5		1			1		
Bakır Kurşun Çinko (CuPbZn)	4			1			3					
Barit (Ba)	3		8				1		8	2		
Boksit (Al)	2	1		2	1							
Çimento (Cmh) Hammaddeleri	3	1			1		3					
Demir (Fe)	16	7	4	3	5		8	2	4	5		
Fosfat (P)	1						1					
Fosfor (P')	1									1		
Kil (Kil)			3						3			
Kireçtaşı (Kct)		4	24		1	10		3	14			
Krom (Cr)	3		27			19	2		8	1		
Kükürt (S)	3	1			1					3		
Linyit*			2						2			
Magnezit (Mag)	2									2		
Mangan (Mn)	7						7					
Mermer (Mr)			14			5			9			
Nikel (Ni)	1									1		
Pomza (Pom)												
Tuğla-Kiremit (Tgki)			5						5			

* Linyit Sektörü Raporu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, 2011

Kaynak: MTA Genel Müdürlüğü internet sitesi[133]

Zuhur, yatak ve işletme bazında görselleştirilen bu tablo, TR63 Bölgesinde sırasıyla Krom, Kireçtaşı, Mermer, Barit ve Tuğla-Kiremit işletmelerinin yoğunlaştığını göstermektedir. Bununla beraber, Demir ve Asbest ile ilgili önemli sayıda yatak bulunduğu, zuhur olarak tespit edilen Demir ve Mangan alanlarının ise detaylı analizlere tabi tutularak fizibilite çalışmalarının gerçekleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Zira Bölgenin zengin maden çeşitliliği olmasına rağmen yatırım yapmaya ve

[132] Mining Turkey: Mineral Potential of Turkey, A. Yörükoğlu ve O. Delibaş, 2012

[133] MTA Genel Müdürlüğü internet sayfasındaki "Türkiye'de Madencilik > İl Maden Haritaları" Bölümündeki Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerine ait harita verileri tabloya işlenerek söz konusu veri elde edilmiştir. Osmaniye ile ilgili haritada açıklaması yazılmayan veriler değerlendirme dışı bırakılmıştır.

işletme kurmaya elverişli olup olmadığını gösteren temel göstergeler, cevherinin kalitesi, madenin ekonomik değeri, ilgili alandaki rezervi ve bu rezervin ülke ve dünya rezervlerindeki payıdır. Bu çerçevede, Bölge madenlerinin rezerv oranları, Türkiye çapında ilgili madenlerin rezerv oranlarıyla karşılaştırıldığında öne çıkan madenler Tablo 165'te gösterilmiştir.

Tablo 165. TR63 Bölgesindeki Başlıca Madenler

Maden	TR (Ton)	TR63	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	Bölge Rezervinin Türkiye Rezervine Oranı
Linyit*	9.836.898.000	4.917.945.000		4.917.945.000		49,99%
Asbest (Asb)	29.646.379	7.747.275	7.747.275			26,13%
Demir (Fe)	113.252.000	6.181.429	4.778.524	1.317.905	85.000	5,46%
Fosfat (P)	70.500.000	2.962.000	2.962.000			4,20%
Barit (Ba)	34.222.792	503.344		503.344		1,47%
Krom (Cr)	26.637.873	293.420	209.000	84.420		1,10%

* Linyit Sektörü Raporu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, 2011

Kaynak: MTA Genel Müdürlüğü internet sitesi [134]

Yukarıda bulunan söz konusu madenler tabloya yansıtılırken, ilgili madenin Türkiye rezervine oranının % 1'i geçip geçmediğine göre filtrelenmiştir. Bu çalışma sonucunda, Türkiye Linyit rezervinin % 49,99'unun, Asbest rezervinin % 26,13'ünün, Demir rezervinin % 5,46'sının, Fosfat rezervinin % 4,20'sinin, Barit rezervinin % 1,47'sinin ve Krom rezervinin % 1,10'unun TR63 Bölgesinde olduğu tespit edilmiştir.

Linyit ve Asbest rezervlerinde TR63 Bölgesinin, Türkiye'nin diğer bölgelerine kıyasla yüksek oranda üstünlüğü olduğu görülmekte; Demir ve Fosfat açısından ise avantajlı bir konumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Zuhur ve Yatak statüsündeki bu gibi maden potansiyellerinin en kısa zamanda Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda kullanılması, TR63 Bölgesinin kalkınması için de stratejik öneme sahip konulardan biri durumundadır. Bu amaca hizmet edecek şekilde, Linyit rezervinin değerlendirilmesi ve uluslararası sermayenin Bölgeye çekilmesine dair bir adım atılmış ve 3 Ocak 2012 tarihinde Türkiye ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasında "Afşin-Elbistan Bölgesinde Linyit Kömürü Madenciliği ve Elektrik Üretimi Alanında İşbirliğine Dair Hükümetlerarası İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Taraflar arasında yapılan bu anlaşmanın hayata geçmesiyle Bölgede toplam 10-12 milyar dolarlık yatırımın yapılması ve bu yatırımla Bölgeden toplam 85 milyon ton/yıl kömür, karşılığında da 45 milyar KWh/yıl enerji üretilmesi planlanmaktadır. Proje sayesinde yaklaşık 15 bin kişi istihdam edilecekken, işletme döneminde ise yaklaşık 8 bin 500 civarında doğrudan istihdam sağlanacaktır. Bununla beraber, Afşin-Elbistan Havzası'nda 2 bin 800 MW gücünde olan 2 santral, bu

[134] MTA Genel Müdürlüğü internet sayfasındaki İl Maden Potansiyelleri, Türkiye Maden Rezervleri ile karşılaştırılarak tablolaştırılmıştır. Ocak, 2012

TASLAK

anlaşma sayesinde 7-8 bin MW'lık ilave kapasite ile hem Türkiye'nin, hem de TR63 Bölgesinin kalkınmasına hizmet edecektir.[135]

Diğer taraftan, TR63 Bölgesinin yüksek asbest madeni rezervine sahip olmasına rağmen, bu maden ile ilgili farklı bir durum söz konusudur. Gerilme direncinin yüksek oluşu, ısıya dayanıklılığı ve kimyasallara karşı göreceli dirençli olması nedeniyle geçtiğimiz yüzyıllarda sanayide yaygın bir kullanım alanı bulan asbest, insan sağlığına ciddi zararlarının tespit edilmesi ile beraber dünyanın pek çok ülkesinde ithali ve kullanımı yasaklanan bir maden haline gelmiştir. Ülkemizde de bu gelişme doğrultusunda, Krizolit ve Krizolit içeren bazı asbestli ürünler dışındaki asbest liflerinin çıkarılması, üretilmesi, herhangi bir ürün üretiminde ve üretim dışında herhangi bir amaçla kullanılması, satışı ve piyasaya arzı 2001 yılında yasaklanmıştır.[136] Bu çerçevede, kullanımı uygun görülen Krizolit türü asbest için, TR63 Bölgesindeki potansiyelin incelenmesi ve söz konusu rezervin Bölgenin ekonomik hayatına katkı sunabilecek şekilde değerlendirilip, değerlendirilemeyeceğine dair inceleme ve araştırma yapılması Bölge açısından büyük önem taşımaktadır.

TR63 Bölgesinde rezerv çalışması yapılması gereken diğer bir maden ise, adını içinde bulunduğu kil ile kuvars ve kalsit minerallerinden oluşan kayaç türünden alan ve Türkiye'de kaya gazı olarak ifade edilen şeyl (shale) gazıdır. ABD'de ilk üretimi 1821, endüstriyel ölçekte üretimi ise 1970 yılında yapılan kaya gazı, geçmişe göre daha ekonomik olarak elde edilmesi ve petrol ile doğalgaz fiyatlarındaki yükselişe bağlı olarak, üretimi 2000'li yıllar itibariyle artmıştır. ABD'deki kaya gazı üretimi 1996 yılında 8,5 milyar m^3 iken, 10 yıl sonrasında 31 milyar m^3'e çıkmıştır. Bu çalışmaların sonucunda, ABD'de 2010 yılı itibariyle doğal gaz fiyatları % 35 oranında düşmüş ve ülke doğal gaz ihraç edebilecek konuma gelmiştir.[137]

Dünya üzerinde kaya gazı potansiyeline sahip ülkelerin ve bölgelerin kırmızı renk ile görselleştirildiği Dünya Kaya Gazı Potansiyeli haritasından görüleceği üzere, dünyada geniş alanlarda kayı gazı potansiyelinin varlığı tahmin edilmektedir. 2010 yılı itibariyle dünyada açılan toplam 15.467 kuyunun sadece on binde beşi Kuzey Amerika dışında kazılmış olduğundan ve ABD dışında yeni yeni kaya gazı arama ve üretim faaliyetlerine başlandığından, mevcut veriler eski çalışmalara dayanan tahminlerden öteye geçmemektedir. Bununla beraber, Rusya, Çin, Avustralya, Endonezya, Afrika, Orta Doğu, Güney Amerika, Ukrayna, Polonya, Hindistan, Kazakistan, Azerbaycan ve Türkiye gibi ülkelerin önemli kaya gazı potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.[138]

TASLAK

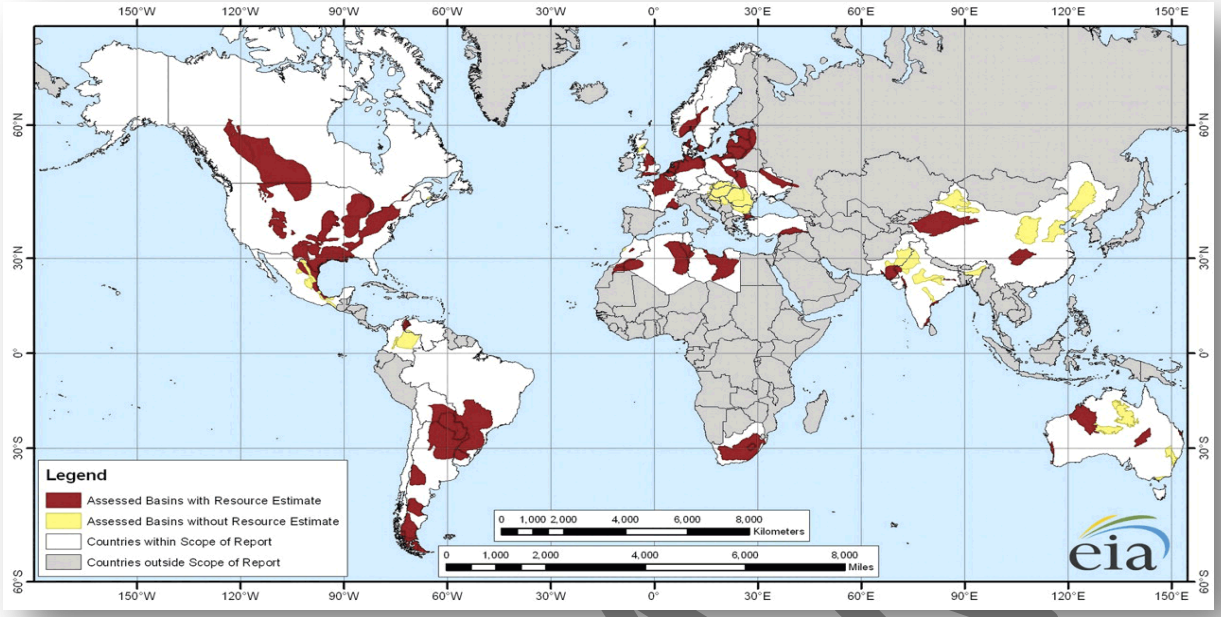
[135] Bakanlık Haberleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013, Link: http://www.enerji.gov.tr/BysWEB/faces/genel/icerik/belgeveResminiGoster.jsp?file=302325, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[136] Asbest Yasağı ve Türkiye, S. Erdoğdu, 2013, Link: http://www.isguvenligi.net/asbest-yasagi-ve-turkiye/, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[137] Şeyl Gazı (Shale Gas) ve Ekonomik Değeri, MTA, 2012

[138] Şeyl Gazı (Shale Gas) ve Ekonomik Değeri, MTA, 2012

Harita 30. Dünya Kaya Gazı Potansiyeli

Kaynak: Technically Recoverable Shale Oil and Shale Gas Resources: An Assessment of 137 Shale Formations in 41 Countries Outside The United States, U.S. Energy Information Administration, 2013, Link: http://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Harita 31. Türkiye Kaya Gazı Potansiyeli

Kaynak: EIA/ARI World Shale Gas and Shale Oil Resource Assessment - Turkey, EIA, 2013

Türkiye'nin potansiyel kaya gazı alanları görselleştirildiğinde, Doğu Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinin bir kısmı ile beraber, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Marmara Bölgesi'nin Trakya bölümü öne çıkmaktadır. Bu bölgelere ilaveten, Tuz Gölü ve Sivas ili çevresinin ileriye dönük muhtemel kaya gazı sahaları olduğu düşünülmektedir. Sadece Güneydoğu Anadolu ve Trakya Bölgesinde 1,8 Trilyon m^3 civarında olduğu düşünülen üretilebilir kaya gazı rezervi, Türkiye'nin 2011 yılı doğal gaz tüketim verileri dikkate alındığında, ülkenin 40 yıllık enerji ihtiyacını karşılayacak seviyede olduğu

hesaplanmaktadır.[139] Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın Trakya ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde kaya gazı sondajına başlaması, enerji konusunda dışa bağımlı bulunan Türkiye için çok önemli bir adımdır. Bu çalışmaların kaya gazı potansiyeline sahip olduğu düşünülen TR63 Bölgesinde de bir an önce başlaması, hem Bölge, hem de Türkiye açısından büyük önem arz etmektedir.

Madencilik sektörü ile ilgili olarak, TR63 Bölgesinin sırasıyla güçlü ve zayıf yönlerini, iç ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri incelendiğinde, TR63 Bölgesinin güçlü yönü olarak ilk göze çarpan avantajın, Bölgenin maden çeşitliliği bakımından zenginliği olduğu söylenebilir. Bununla beraber, TR63 Bölgesinde lojistik sektörünün rekabetçi üstünlüğünün olması ve Bölgenin Hatay ili gibi hem ulusal, hem de uluslararası erişilebilirliği yüksek olan bir liman kentine sahip olması, madencilik sektörü için de önemli bir avantaj olarak ortaya konulabilir. TR63 Bölgesinin diğer bir güçlü yönü ise, Türkiye linyit rezervlerinin neredeyse yarısının Kahramanmaraş ilinde bulunmasıdır. Bu potansiyel, Bölge istihdamına ve kalkınmasına sağlayabileceği katkı ve enerjide dışarıya bağımlı olan Türkiye'nin, kendi öz kaynakları ile bu bağımlılığı düşürmesine yardımcı olması bakımından değerlidir.

Madencilik yönünden TR63 Bölgesinin zayıf olan yönleri ise genel olarak sektörün bilinen sorunlarına işaret etmektedir. Kurulum ve idame maliyeti çok yüksek bir sektör olmasından dolayı, ulusal ve uluslararası güçlü sermaye gruplarının sektöre ilgilerinin çekilmesi ancak gerekli kanuni düzenlemelerin yapılması ve ulusal stratejinin bir gereği olarak devletin destek, teşvik ve kredi kolaylıkları gibi araçları kullanmasına bağlıdır. Bununla beraber, mevcut işletmelerin kullandıkları teknolojileri daha ileri seviyeye taşımaları ve AR-GE yatırımları için desteklenmesi, bu şekilde de verimlilik ile beraber, rekabet edebilirliğinin de arttırılması gerekmektedir.

Türkiye ile BAE arasında 'Afşin-Elbistan Bölgesinde Linyit Kömürü Madenciliği ve Elektrik Üretimi Alanında İşbirliğine Dair Hükümetlerarası İşbirliği Anlaşması'nın imzalanması TR63 Bölgesi için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Bu fırsat ile hem anlaşmaya taraf olan BAE'nin yakın çevredeki diğer madenler için yatırım yapmasını teşvik etmek, hem de başka ülkelerin ve uluslararası yatırımcıların Bölgeye çekilebilmesi için söz konusu olan bu büyük yatırımı örnek olarak göstermek mümkündür.

Madencilik sektörü, özellikle çevreye ve insan sağlığına verdiği zararlar ile kamuoyunun gündemine taşınmakta ve bu zararlar hem TR63 Bölgesindeki, hem de Türkiye'deki madencilik sektörünün karşısında bir tehdit unsuru olarak bulunmaktadır. Bu nedenle, ekonomik kalkınma hedefi ile hareket ederken, sürdürülebilir kalkınmanın önüne geçecek, insan sağlığını ve iş güvenliğini tehdit edecek uygulamalardan uzak durulması kritik önem arz etmektedir. Bu çerçevede, TR63 Bölgesindeki maden işletmelerinin denetimlerinin düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesi ve yeni yatırımlarda bu konuların kırmızıçizgi olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

[139] Şeyl Gazı (Shale Gas) ve Ekonomik Değeri, MTA, 2012

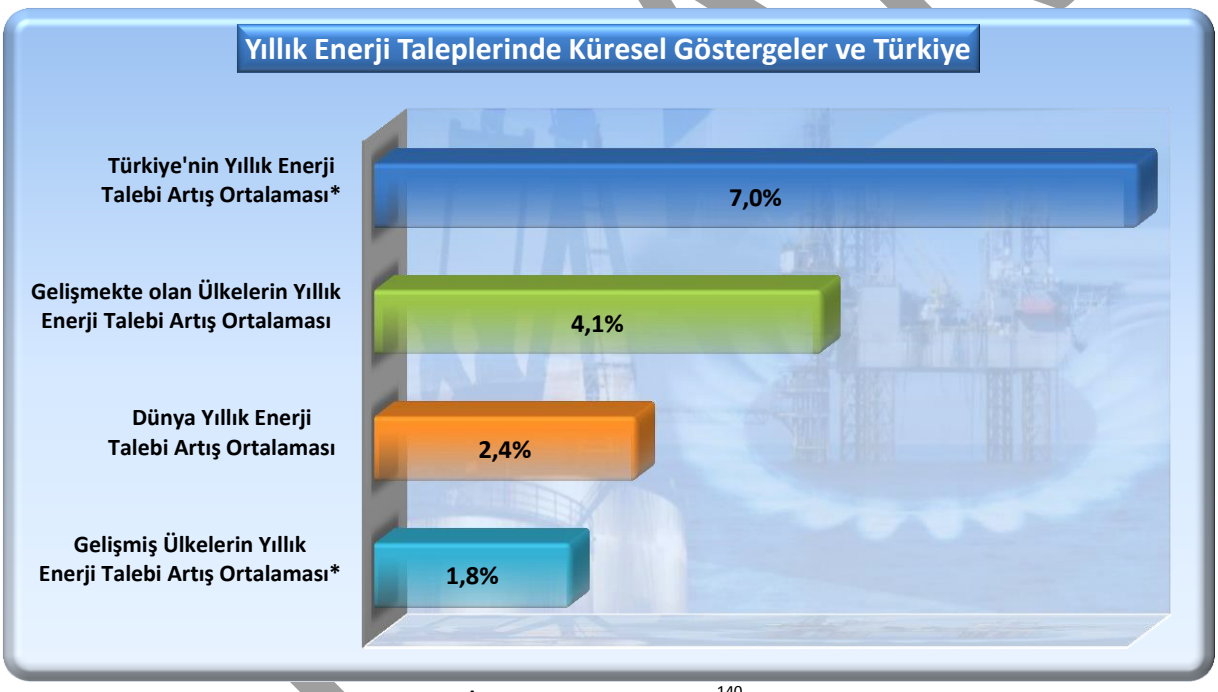
TASLAK

12. ENERJİ

Enerji ve enerji kaynaklarına sahip olma ihtiyacı, Sanayi Devrimi itibariyle uluslararası güç dengesini belirleyen en önemli parametrelerden biri haline gelmiş ve bu dönem itibariyle devletlerarası ilişkilerdeki etkisini artırarak devam ettirmiştir. Enerji kaynaklarına sahip olmanın bu kadar önemli olmasının sebebi, enerjinin aynı zamanda ülkelerin kalkınması, refahı ve gelişmesi için olmazsa olmaz unsurların başında gelmesinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik kalkınma, refah ve gelişme için artık insan hayatının ayrılmaz parçası haline gelen makine, tesis ve fabrikaların çalışabilmesi ve insan hayatına katkı sunabilmesi için sürekli olarak enerjiye ihtiyacı vardır.

Dünya üzerindeki enerji tüketimi, nüfus artışı, şehirleşme, sanayileşme ve teknolojinin yaygınlaşmasına paralel olarak gün geçtikçe artmaktadır. Sınırlı olan enerji kaynakları ise, enerji talebi ile ters orantılı olarak, dünya üzerinde sürekli azalmaktadır. Bununla beraber, ülkelerin nüfus artışı, iktisadi büyüme ve yüksek hayat standartlarını yakalama çabalarındaki farklılıklar, devletlerarası enerji ihtiyaç oranlarının da birbirinden farklı olmasını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin enerji taleplerinde farklılıklar gözlemlenmektedir.

Şekil 75. Yıllık Enerji Taleplerinde Küresel Göstergeler ve Türkiye

Kaynak: Çevre ve Temiz Enerji: Hidroelektrik, DSİ Genel Müdürlüğü, 2011[140] kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

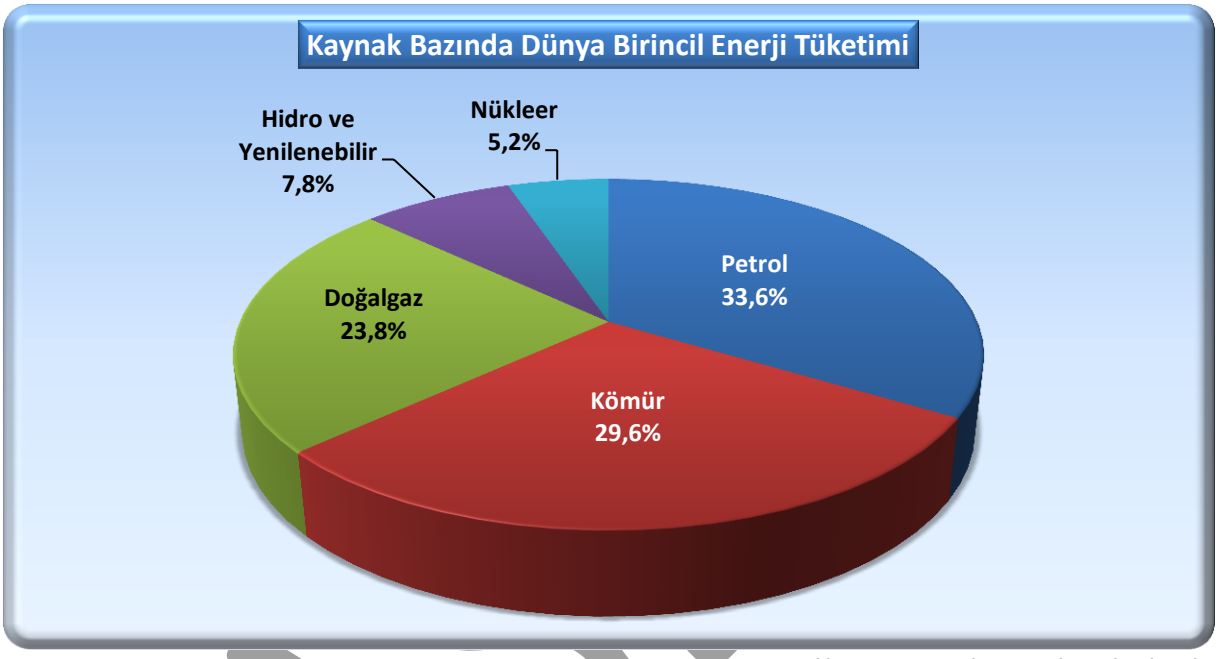
Yılda yaklaşık % 2 oranında artış gösteren küresel enerji ihtiyacı, gelişmekte olan ülkeler arasında olan Türkiye'de, dünya ortalama enerji ihtiyacının yaklaşık 3-4 katı seviyesinde, % 6,0 ile % 8,0 seviyesinde seyretmektedir. Bu rakamlar, kalkınma ve büyüme için Türkiye'nin diğer ülkelere göre daha agresif politikalar takip etmesini ve kalkınmanın sürdürülebilirliği için kısa, orta ve uzun vadeli enerji yatırımlarının gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda, enerjinin sürekli, güvenli ve asgari maliyetle temini ve üretimi; en verimli ve çevre konusundaki duyarlılıkları dikkate alacak

[140]* Kaynakta Türkiye'nin yıllık enerji talebindeki artış ortalaması % 6 ila % 8 arası ifade edilmiş, grafiğe % 7 olarak yansıtılmış; Gelişmiş ülkelerin yıllık enerji talebi artış ortalaması ise kaynakta <% 2 olarak ifade edilmiş, grafiğe ortalama % 1,8 olarak yansıtılmıştır.

şekilde tüketimi büyük önem taşımaktadır. Bununla beraber, üretilen enerjinin dağıtımı ve kullanılmasında da altyapı ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması diğer gereklilikler arasında öne çıkmaktadır.

Günümüzde enerji kaynakları, kaynağın yenilenebilir olup olmamasına göre sınıflandırılmaktadır. Genel olarak, yenilenemeyen enerji kaynakları ifadesiyle, kömür, petrol, doğalgaz ve nükleer enerji; yenilenebilen enerji kaynakları ifadesiyle ise, güneş, rüzgâr, dalga enerjisi, biyoenerji ve jeotermal enerji gibi kaynaklar ifade edilmektedir.

Şekil 76. Kaynak Bazında Dünya Birincil Enerji Tüketimi

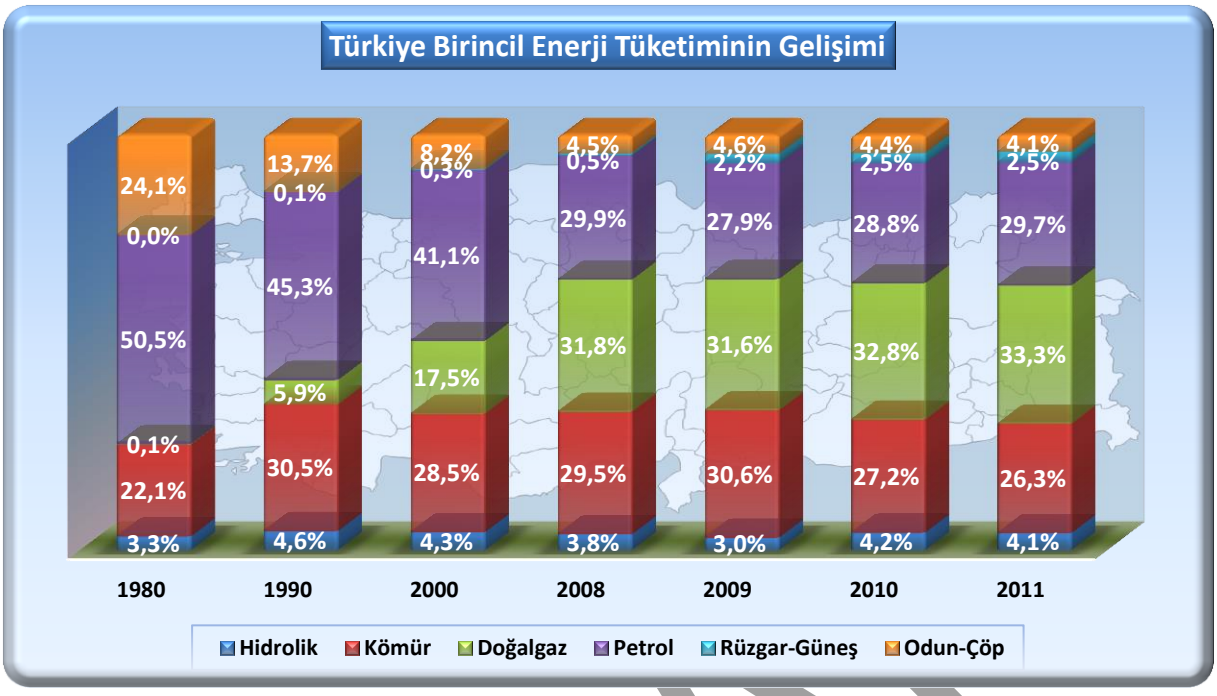

Kaynak: BP Statistical World Review of Energy, British Petroleum, 2012, Link: http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Statistical-Review-2012/statistical_review_of_world_energy_ 2012.pdf

Dünya üzerinde enerji tüketiminin kaynaklara göre dağılımına bakıldığında, tüketimin 3'te 2'sinden fazlasının kömür, petrol, doğalgaz gibi fosil kaynaklardan elde edildiği görülmektedir. Türkiye'de de birincil enerji tüketiminin hemen hemen tamamı, dünya üzerinde olduğu gibi fosil kaynaklardan karşılanmaktadır. Enerji sektöründe fosil kaynaklara olan bu bağımlılık, yeterli miktarda petrol ve doğalgaz rezervi bulunmayan Türkiye için başka bir bağımlılığa, yani enerji talebinde dışa bağımlılığa sebep olmaktadır. TÜİK verilerine göre, Türkiye'nin 2011 yılında yaklaşık 240 milyar $ olan ithalatının 54 milyar $'ını, yani toplam ithalatının % 22'sini, tek başına enerji ithalatı oluşturmaktadır.[141] Bu nedenle, bu konuda her Düzey 2 bölgesinde olduğu gibi, TR63 Bölgesinde izlenen enerji politikası ve yatırımları da Türkiye için kritik öneme sahiptir. Bununla beraber, Türkiye'nin enerji tüketiminin son 30 yıllık verileri incelendiğinde, konu ile ilgili bağımlılık matrisinin nasıl şekillendiği ve TR63 Bölgesi için nasıl bir enerji politikası izlenmesi durumunda bölgesel hedef ve stratejilerin, ulusal hedeflere hizmet edebileceği daha doğru bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

[141] Dünyada ve Türkiye'de Enerji Görünümü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012

Şekil 77. Türkiye Birincil Enerji Tüketiminin Gelişimi

Kaynak: Türkiye'nin Enerji Görünümü, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, 2011

Türkiye'nin birincil enerji tüketiminin gelişimi incelendiğinde, son 30 yılda hidrolik ve kömür enerjisinin tüketiminde yatay bir seyir gerçekleştiği; petrole bağımlılığın kısmen düşürülebildiği; odun ve çöpün enerji kaynağı olarak tüketiminin ciddi seviyelerde azaldığı; doğalgaza bağımlılığın son 20 yıl içinde hızla arttığı ve rüzgâr-güneş enerjisi ile ilgili ise son yıllarda mesafe kat edilmeye başlandığı görülmektedir. Bununla beraber, son 30 yıllık zaman dilimi içinde, Türkiye'nin dışa bağımlı olan enerji kurgusunda pek fazla değişiklik bulunmadığı tespit edilmektedir. Bu bağımlılığı azaltmak için, yerli kaynakların azami ölçüde kullanılmasına; yeni enerji sahalarının tespit edilmesine; temin edilen enerjinin verimli şekilde kullanılmasını sağlayan teknolojilerin kullanılmasının teşvik edilmesine; dünya üzerinde tespit edilen yeni enerji kaynaklarının yakından takip edilmesine ve ülke potansiyelinin araştırılmasına öncelik verilmeye başlanmıştır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin en büyük ekonomik sorunlarından olan cari açığın, büyük ölçüde enerji ithalatından kaynaklanması, enerjide dışa bağımlı olan Türkiye'yi alternatif çözüm arayışlarına itmiş ve itmeye devam etmektedir. Bu amaçla takip edilmekte olan yöntemlerden bir diğeri de Türkiye'nin jeopolitik konumunun faydaya dönüştürülmesidir. Hazar Havzası ve Ortadoğu Enerji Bölgesine, son yıllarda önemli miktarda doğalgaz rezervlerinin tespit edildiği Akdeniz Havzası'nın ekleniyor olması, Türkiye'nin jeopolitik konumundan kaynaklanan enerji koridoru rolünü pekiştirmektedir. Bu konumu Türkiye'ye hem kendi enerji arz güvenliğini sağlayacak tedarikçi çeşitlendirmesini sağlamakta hem de uluslararası öneme sahip bir enerji koridoru haline getirmektedir. Sağladığı lojistik hizmeti ve bu sayede eriştiği kaynak çeşitliliği sayesinde, Türkiye'nin jeopolitik konumunun Türkiye'nin ödemekte olduğu yüksek enerji faturasını daha aşağı çekmesi beklenmektedir.

Bakü-Tiflis Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı, Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı, Nabucco Doğalgaz Boru Hattı, Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz Boru Hattı, Samsun-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı gibi stratejik projeler, yukarıda belirtilen amaca hizmet etmekte olan projelerdir. Bu enerji hatlarından bazılarının buluştuğu Ceyhan Bölgesi'nin Enerji İhtisas ve Endüstri Bölgesi; bu bölgenin hemen yakınındaki Hatay ili Erzin ilçesinin, Hatay İli Çevre Düzeni Planı'nda,

TASLAK

Enerji Üretim ve Depolama Bölgesi olarak ilan edilmesi ve Bölgedeki yeni yatırımlar, TR63 Bölgesinin ve yakın çevresinin enerji alanında öneminin daha da artacağının göstergeleridir.

Harita 32. Türkiye Ham Petrol ve Doğalgaz Boru Hatları Haritası

Kaynak: Türkiye Ham Petrol ve Doğalgaz Boru Hatları Haritası, R. Saygılı, 2009, Link: http://www.cografyamiz.com/turkiyede-cikarilan-madenler-ve-enerji-kaynaklari.html/turkiye-ham-petrol-ve-dogalgaz-boru-hatlari-haritasi

Yumurtalık ve Ceyhan yöresine uzanan uluslararası enerji koridorları, Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi ve Akkuyu Nükleer Güç Santrali, TR63 Bölgesi'ndeki ilgili sanayi ve lojistik işletmeleri bakımından önemli bir potansiyel durumunda olup, bu konuda yatırım destek çalışmaları Bölge işletmelerinin teknik ve teknolojik kapasitesinin geliştirilmesinde önemli katkılar sağlayabilecektir. Aynı zamanda bu faaliyetler enerji bölgesine yönelik tamamlayıcı veya türev yatırımların TR63 Bölgesi'ne kazandırılmasını da sağlayabilecektir.

Enerjide dışa bağımlılığı düşürmeye yönelik yerli kaynakların kullanılması konusunda, Madencilik bölümünde değinilen kaya gazının kullanılması da alternatif çalışmalar arasında yer almaktadır. Söz konusu bölümde yer alan ve Türkiye sınırları içinde kaya gazının bulunma potansiyeli yüksek alanların gösterildiği haritada TR63 Bölgesin de bulunması, enerji konusunda Bölgeye yeni bir değer sağlayabilecek niteliktedir.

Yukarıda değinilen ulusal enerji stratejisine hizmet edebilecek potansiyele sahip olan TR63 Bölgesinde, bu yönde atılan adımların etkisi hissedilmeye başlanmıştır. TR63 Bölgesinin enerji potansiyeli yüksek olup, bu amaçla kullanılmakta olan ve enerji talebini karşılamaya yönelik payını artırılabilecek başlıca üç enerji kaynağı Rüzgâr, Güneş, Kaya Gazı ve linyit ile çalışan Termik enerji potansiyelidir.

12.1. TR63 Bölgesinde Elektrik Enerjisi Üretimi

TR63 Bölgesinin, Türkiye elektrik enerjisi üretimi içindeki payının analiz edilebilmesi için, öncelikli olarak Türkiye elektrik üretiminin kaynaklara göre dağılımının incelenmesi gerekmektedir. Bununla beraber, AB'de devreye alınmakta olan ve devreden çıkartılan elektrik santrallerini kaynak bazında incelenmesi, küresel enerji politikalarının ne yönde ilerlediğinin görülmesi açısından önemlidir.

TASLAK

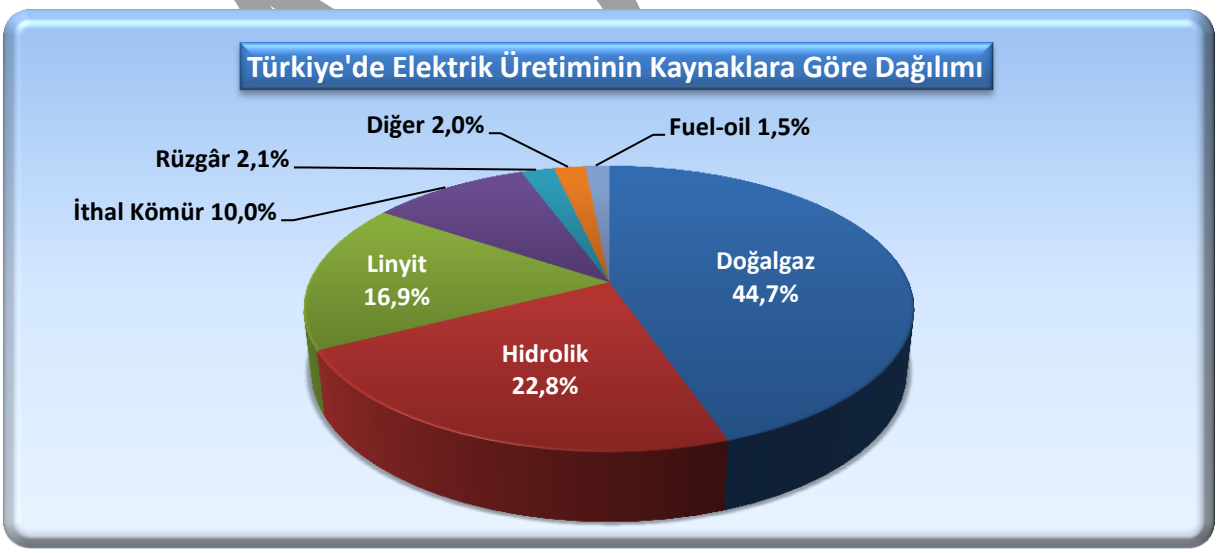
Tablo 166. Avrupa Birliği'nde Devreye Alınan ve Devreden Çıkarılan Elektrik Santralleri (2010)

Santral Türü	2010 Yılı Eklenen Kurulu Güç (MW)	2010 Yılı Devreden Çıkarılan Kurulu Güç (MW)
Güneş (PV)	21.000	0
Doğalgaz	9.718	934
RES	9.616	216
Kömür	2.147	840
Fuel-oil	700	1.147
Atık	690	0
Büyük Hidroelektrik	606	22
Konsantre Güneş Enerjisi	472	0
Nükleer	331	6.253
Biokütle	234	60
Jeotermal	32	0
Küçük Hidroelektrik	9	0
Okyanus-Dalga	5	0

Kaynak: Enerji Raporu 2012, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, 2012

2010 yılında, AB'de devreye alınan toplam 45.560 MW gücündeki elektrik enerjisi santrallerinin % 46'lık bir kısmı güneş (PV) enerji santralleri tarafından oluşturulmaktadır. 21.000 MW'lık bu yatırımı ise, 9.718 MW ile doğalgaz ve 9.616 MW'lık yatırım ile rüzgâr enerji santralleri takip etmektedir. Bununla beraber, aynı sene 6.253 MW'lık Nükleer, 1.147 MW'lık Fueloil, 934 MW'lık doğalgaz ve 840 MW'lık kömür santrali devreden çıkarılmıştır. Bu göstergeler, AB'de hızla yenilenebilir enerjiye geçiş olduğunu, yenilenebilir enerjide güneş santrallerinin başı çektiğini; buna karşın, kademeli olarak Nükleer enerjiden ve fosil yakıtlardan uzaklaşıldığını göstermektedir.

Şekil 78. Türkiye'de Elektrik Üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı

Kaynak: Elektrik Piyasası Sektör Raporu 2011, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, 2012, Link: http://www.epdk.gov.tr/documents/elektrik/rapor_yayin/ElektrikPiyasasiRaporu2011.pdf, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Mevcut durum itibariyle, Türkiye'de elektrik üretilirken kullanılan kaynaklar değerlendirildiğinde, doğalgazın bu konuda başı çektiği, hidrolik ve kömür kaynaklarının bu enerji türünü takip ettiği görülmektedir. Bu tablo, Türkiye'de kullanılan elektriğin yarısından fazlasının ithal olan enerji kaynağı ile üretildiğini göstermektedir.

TR63 Bölgesinde biri yenilenemeyen enerji kaynağı, diğer ikisi ise yenilenebilir enerji kaynağı olmak üzere 3 yol ile elektrik enerjisi üretimi yapılmaktadır. Bu kaynaklar, su enerjisini elektriğe çeviren Hidroelektrik Santralleri (HES) ve rüzgâr üzerinden elektrik üretimi yapan Rüzgâr Enerjisi Santralleri (RES) ve Linyit ile çalışan Termik Enerji Santralleridir. Bununla beraber, Demir Çelik sektöründe olduğu gibi yüksek ve kesintisiz enerji ihtiyacı duyan işletmeler, kendi enerji ihtiyaçlarını, yine kendi imkânları ile karşılama yoluna gitmişlerdir.

Tablo 167. TR63 Bölgesinde Otoprodüktör Lisansı Verilen Tüzel Kişiler

İl	İlçe	İşletme Adı	Tesis Türü	İnşa Halindeki Kapasite (MW)	İşletmedeki Kapasite (MW)
Hatay	Dörtyol	MMK Atakaş Metalurji San. Tic. Ve Lim. İşlet. A.Ş.	Termik - Kojenerasyon / Termik - Doğalgaz	14	
	İskenderun	İskenderun Demir ve Çelik A.Ş.	Termik - Diğer		220
	Kırıkhan	Koruma Klor Alkali San. ve Tic. A.Ş.	Doğalgaz / Termik - Kojenerasyon	10	
K.Maraş	Elbistan	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.	Termik - Diğer		10
	Merkez	Kahramanmaraş Kağıt San. ve Tic. A.Ş.	Termik		6
	Merkez	Bilkur Tekstil Boya Tic. Ve San. A.Ş.	Doğalgaz / Termik - Kojenerasyon		2
	Türkoğlu	Balsuyu Mensucat San. ve Tic. A.Ş.	Doğalgaz / Termik - Kojenerasyon	10	
TR63 Bölgesi Toplam				34	238
Türkiye Toplam				544	2.920
TR63 Bölgesinin Türkiye İçindeki Payı				6,20%	8,15%
İnşa Aşamasındaki Kapasitenin Hayata Geçmesinden Sonra TR63 Bölgesinin Payı				7,84%	

Kaynak: Otoprodüktör Lisansı Verilen Tüzel Kişiler, EPDK, 2013, Link: http://www2.epdk.org.tr/lisans/elektrik/lisansdatabase/verilenotoproduktor.asp, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Türkiye ölçeğinde Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'ndan alınan 280 adet otoprodüktör lisansından sadece 7 tanesine sahip olan TR63 Bölgesi işletmeleri, sayı bakımından Türkiye içinde % 2,5'lik paya sahip olmalarına rağmen, işletmedeki kapasite açısından, Türkiye'de otoprodüktörler tarafından üretilen enerjinin % 8,15'ini karşılamaktadırlar. Bununla beraber, TR63 Bölgesinde 34 MW, Türkiye genelinde ise toplam 238 MW olan inşa halindeki kapasitenin devreye girmesi ile beraber, TR63 Bölgesinin % 8,15 olan payının, % 7,84'e düşeceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

12.2. Termik Santraller

Termik santraller, farklı yakıt çeşitleri (kömür, doğalgaz, akaryakıt vb.) aracılığı ile kazanlarda ısıtılan sudan elde edilen buharın, elektrik akımı üreten türbinlere iletilmesi yoluyla çalışmaktadır. TR63 Bölgesinin, termik enerji bakımından Türkiye'de önemli bir yeri bulunmaktadır. Kahramanmaraş ilinde bulunan zengin linyit yataklarından beslenerek çalışan Afşin Elbistan Termik Santrali, bu alanda ürettiği enerji bakımından Türkiye'deki en büyük termik santrali olma özelliğindedir.

Tablo 168. TR63 Bölgesinde Kurulu Olan Termik Santraller (Otoprodüktör Lisanslı Olanlar Hariç)

İl	Tesis Adı	Yakıt Türü	Tesis Türü	Kurulu Güç (MW)
Kahramanmaraş	Afşin - Elbistan A	Linyit	Termik	1.355
	Afşin - Elbistan B	Linyit	Termik	1.440

Kaynak: Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link: http://lisans.epdk.org.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/elektrikUretim/elektrikUretimOzetSorgula.xhtml, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Bununla beraber, TR63 Bölgesinde bulunan linyit rezervleri ve bu rezervlerin enerji potansiyeli, yukarıda bulunan Türkiye Birincil Enerji Tüketiminin Gelişimi tablosundaki paylaşımı, yerli kaynaklar lehine hareket ettirme potansiyeline sahiptir.

Türkiye'de, yerli kaynaklardan elde edilen enerji payını artırma hedefine hizmet edecek şekilde Linyit rezervinin değerlendirilmesi ve uluslararası sermayenin TR63 Bölgesine çekilmesine dair önemli bir adım atılmıştır. 3 Ocak 2013 tarihinde, Türkiye ile BAE arasında "Afşin-Elbistan Bölgesinde Linyit Kömürü Madenciliği ve Elektrik Üretimi Alanında İşbirliğine Dair Hükümetlerarası İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Taraflar arasında yapılan bu anlaşmanın hayata geçmesiyle, Bölgede toplam 10-12 milyar dolarlık yatırımın yapılması ve bu yatırımla Bölgeden toplam 85 milyon ton/yıl kömür, karşılığında da 45 milyar KWh/yıl enerji üretilmesi planlanmaktadır. Proje sayesinde yaklaşık 15 bin kişi istihdam edilmesi planlanırken, işletme döneminde ise yaklaşık 8 bin 500 civarında doğrudan istihdam sağlanacaktır. Bununla beraber, Afşin-Elbistan Havzası'nda 2 bin 800 MW gücünde olan Afşin Elbistan A ve B santralleri, bu anlaşma sayesinde 7-8 bin MW'lık ilave kapasiteyle hem Türkiye'nin, hem de TR63 Bölgesinin kalkınmasına hizmet edecektir.[142] Bu yatırım ile beraber, Türkiye'nin en büyük termik santrali konumundaki Afşin Elbistan Termik Santrali durumunu koruyarak, konumunu daha da güçlendiriyor olacaktır.

Afşin Elbistan Termik santralindeki bu kapasite artışı ile beraber, EPDK verilerine göre TR63 Bölgesinde inceleme değerlendirme aşamasında olan, uygun bulunan ve üretim lisansı alıp inşa aşamasında olan, farklı yakıt türleri ile çalışacak termik santraller yer alacaktır. Bu santral bilgileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tabloda görüleceği üzere, söz konusu termik santraller farklı yakıt türleri ile çalışacak olup, bu şekilde Bölgedeki santrallerin kullandığı yakıt çeşitliliği artırılmış olacaktır. Yukarıdaki yeni termik santralleri ve Afşin Elbistan Termik Santralindeki kapasite artırımı ile TR63 Bölgesinde termik santraller yolu ile elde edilen enerji miktarı 2.795 MW'tan, 15,916 MW'a çıkmış olacaktır. Tüm Türkiye'deki termik santrallerin kapasitesi ise, aynı parametreler kullanılarak hesaplandığında, 24.665 MW'tan, 97.586 MW'a çıkacağı öngörülmektedir.

TASLAK

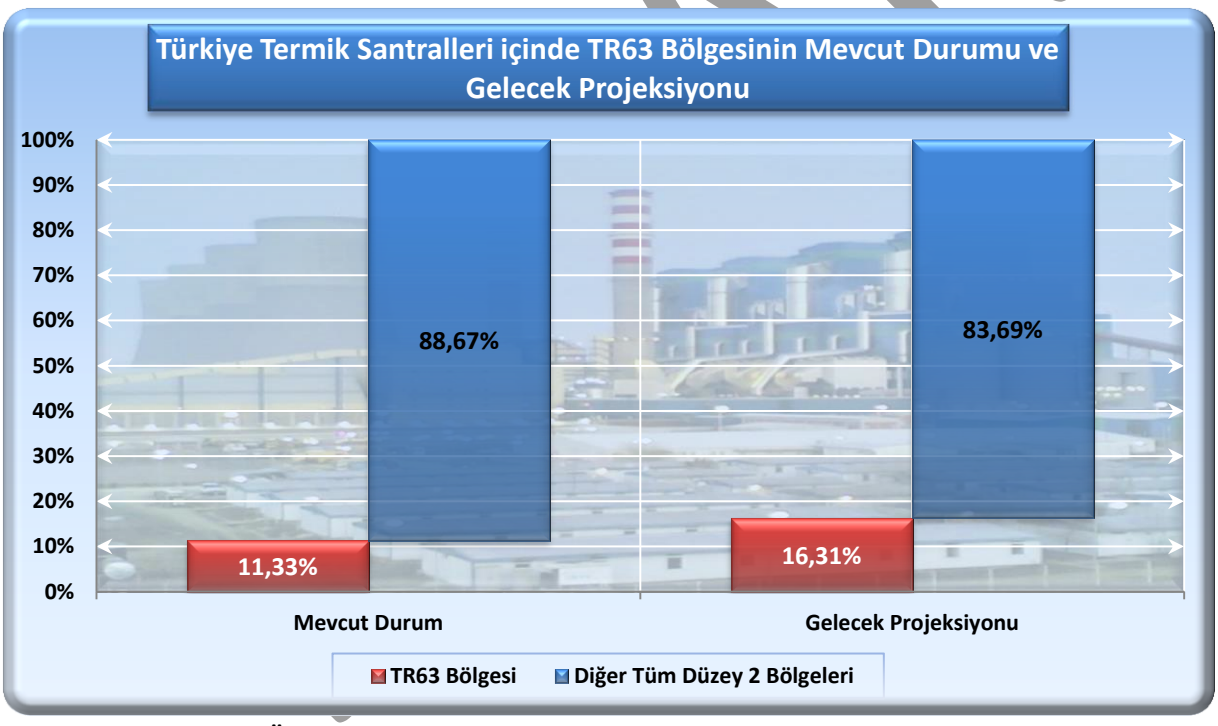
[142] Bakanlık Haberleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013, Link: http://www.enerji.gov.tr/BysWEB/faces/genel/icerik/belgeveResminiGoster.jsp?file=302325

Tablo 169. EPDK Verilerine Göre TR63 Bölgesinde Yapılması Beklenen Termik Santraller

İl	Tesis Adı	Yakıt Türü	Tesis Türü	Kurulu Güç (MW)
Hatay	Atlas Termik Santrali	Diğer	Termik	1.200
	Erzin Doğalgaz santrali	Doğal Gaz	Termik	882
	Selena Kömür Santrali	Diğer	Termik	900
	Tosyalı İskenderun TES	İthal Kömür	Termik	1.200
	Atakaş Termik Santrali	İthal Kömür	Termik	660
Kahramanmaraş	Ekoner Enerji Kahramanmaraş Enerji Santrali	Doğalgaz	Termik	7
	Diler Elbistan Termik Santrali	Yerli Linyit Kömürü	Termik	400
Osmaniye	Osmaniye DGKÇS	Doğal Gaz	Termik	77
	Tosyalı Osmaniye DGKÇ	Doğal Gaz	Termik	590

Kaynak: Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link: http://lisans.epdk.org.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/elektrikUretim/elektrikUretimOzetSorgula.xhtml, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Şekil 79. Türkiye Termik Santralleri İçinde TR63 Bölgesinin Mevcut Durumu ve Projeksiyonu

Kaynak: Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link: http://lisans.epdk.org.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/elektrikUretim/elektrikUretimOzetSorgula.xhtml, Erişim Tarihi: 25.06.2013, kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.[143]

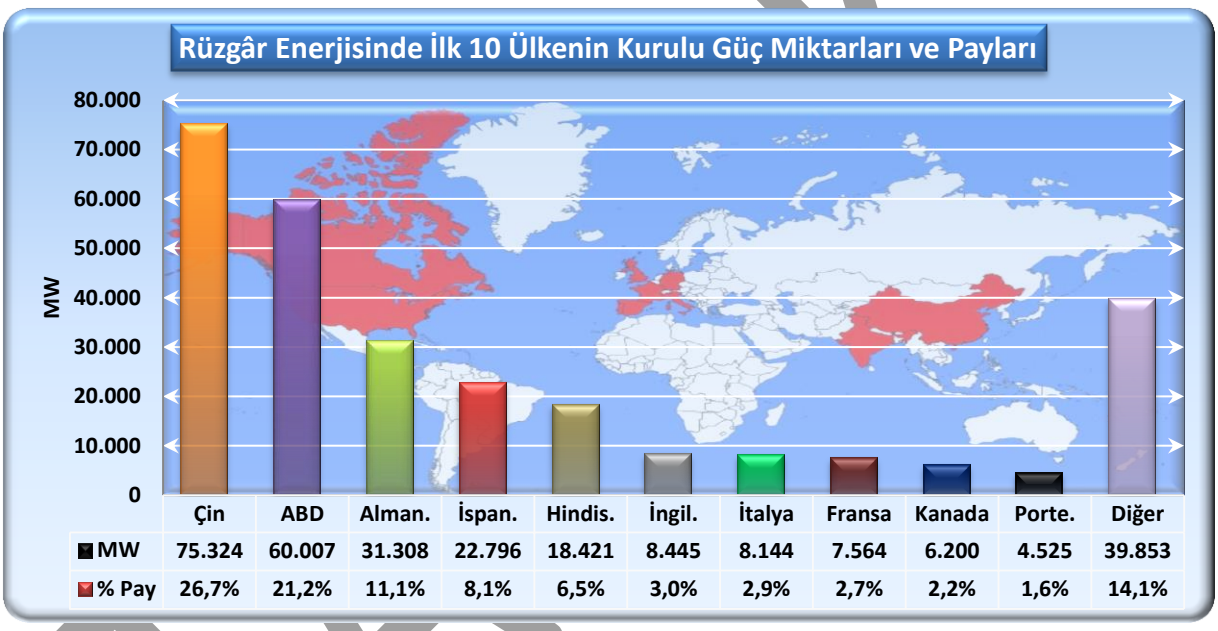
[143] Mevcut durum hesaplaması, EPDK'nın Elektrik Piyasası Üretim Lisansları sayfasında bulunan "Lisans Durumu: Yürürlükte, Tesis Durumu: İşletmede" ve "Lisans Durumu: Yürürlükte, Tesis Durumu: Kısmi İşletmede" verileri toplanarak elde edilmiştir. Gelecek Projeksiyonunda ise yine aynı web sayfasında bulunan "Lisans Durumu: Yürürlükte, Tesis Durumu: Proje", "Lisans Durumu: Uygun Bulundu" ve "Lisans Durumu: İnceleme Değerlendirme" verileri toplanarak elde edilmiştir. Bununla beraber, gelecek projeksiyonu oluşturulurken, Afşin Elbistan Termik Santrali için Türkiye ve BAE arasında yapılan anlaşmaya dair kapasite artırımı ve yine EPDK Üretim Lisansları sayfasında bulunan "Lisans Durumu: Yürürlükte, Tesis Durumu: Kısmi İşletmede" statüsündeki ve henüz işletmeye alınmamış kapasiteler de hesaba katılarak oluşturulmuştur.

Yukarıda belirtilen rakamlar üzerinden bir gelecek projeksiyonu oluşturulduğunda ise, mevcut durum itibariyle, çeşitli yakıt türlerinden elde edilen termik enerjide, TR63 Bölgesinin Türkiye'deki % 11,33'lük ağırlığının, söz konusu yatırımların hayata geçmesi ile beraber % 16,31'e çıkacağı öngörülmektedir.[144] Enerji konusunda TR63 Bölgesindeki bu gelişmenin, en önemli girdilerinden biri olması itibariyle, sanayi sektörünü de olumlu yönde etkilemesi ve hem TR63 Bölgesi, hem de çevre bölge sanayisine girdi oluşturması beklenmektedir.

12.3. Rüzgâr Enerjisi

Enerji, sanayi ve ulaşım sektörlerinin fosil yakıtlara bağımlılığı, bağımlı olunan bu kaynakların hem sınırlı olması, hem de çevreye verdiği zararın günden güne daha fazla hissedilmesi, enerji rekabeti içinde olan devletleri temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönlendirmiştir. Bu yenilenebilir enerji kaynaklarından biri de rüzgâr enerjisidir.

Şekil 80. Rüzgâr Enerjisinde İlk 10 Ülkenin Kurulu Güç Miktarları ve Payları

	Çin	ABD	Alman.	İspan.	Hindis.	İngil.	İtalya	Fransa	Kanada	Porte.	Diğer
MW	75.324	60.007	31.308	22.796	18.421	8.445	8.144	7.564	6.200	4.525	39.853
% Pay	26,7%	21,2%	11,1%	8,1%	6,5%	3,0%	2,9%	2,7%	2,2%	1,6%	14,1%

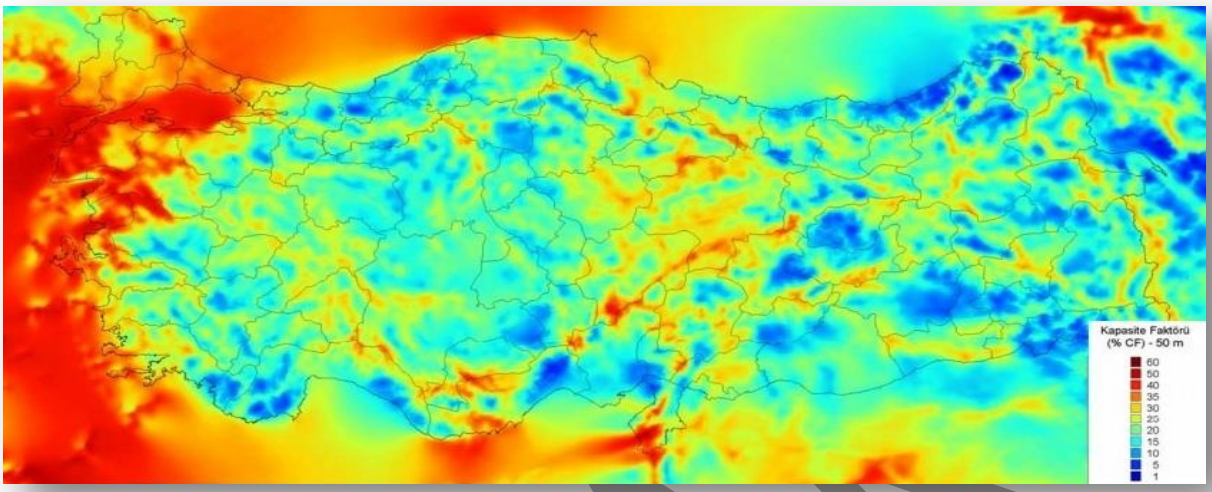
Kaynak: Global Wind Report Annual Market Update 2012, Küresel Rüzgâr Enerjisi Konseyi, 2012

2012 yılı itibariyle dünya üzerinde rüzgâr enerjisinden en fazla elektrik üreten ülkeler sıralandığında Çin, Hindistan, ABD ve Kanada ile beraber Batı Avrupa ülkelerinin listeyi oluşturduğu görülmektedir. Bu 10 ülkenin ürettiği enerji miktarı, dünyada bu alanda üretilen enerjinin % 85,9'una eşit durumdadır.[145] Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) tarafından yapılan ve Yeni Politika Senaryosu olarak adlandırılan hesaplamalara göre, ülkelerin rüzgârdan elde etmekte olduğu enerji miktarı, artış eğilimi göstermeye devam edecektir. Bu doğrultuda, 2012 yılı itibariyle rüzgârdan elde edilen toplam 282.587 MW olan enerji miktarı 2015 yılında 397.859 MW'a, 2020 yılında 586.729 MW'a, 2030 yılında ise 917.798 MW'a ulaşacaktır.[146]

[144] 2013 Ocak ayı sonunda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı tarafından açıklanan Konya Karapınar'da tespit edilen 1,8 milyar tonluk linyit rezervi, kurulması muhtemel olan termik santralin yıllık enerji kurulu gücü bilinemediğinden, gelecek projeksiyonuna yansıtılamamıştır.
[145] Global Wind Report Annual Market Update 2012, Küresel Rüzgâr Enerjisi Konseyi, 2012
[146] Global Wind Report Annual Market Update 2012, Küresel Rüzgâr Enerjisi Konseyi, 2012

Bu gelişme çerçevesinde, bu alandaki çalışmalara hız veren ülkelerden biri olan Türkiye, rüzgâr enerjisi potansiyelini hayata geçirmeye yönelik çalışmalara başlamıştır.

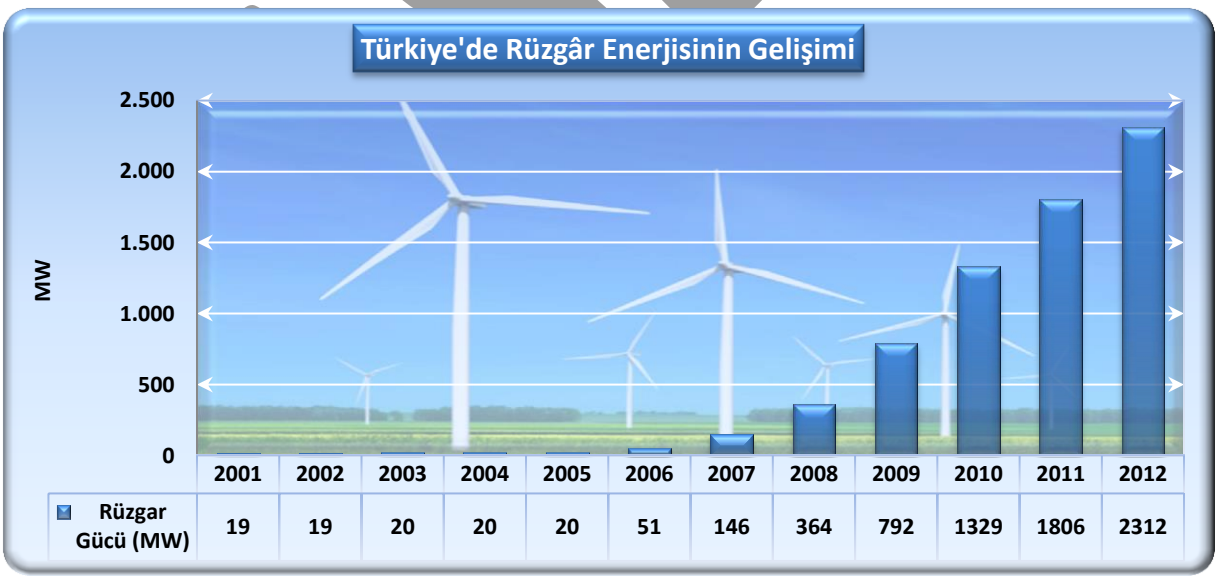
Harita 33. Rüzgâr Enerjisi Potansiyel Atlası

Kaynak: Rüzgâr Enerjisi, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2010

Elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan Türkiye'nin Rüzgâr Enerjisi Potansiyel Atlası'nda, kırmızı renk ile belirtilen yüksek potansiyele sahip alanlar için özel sektörün teşvik edilmiş ve 2005 yılı itibariyle rüzgâr enerjisinden elde edilen enerji miktarında önemli miktarda artış elde edilmeye başlanmıştır.

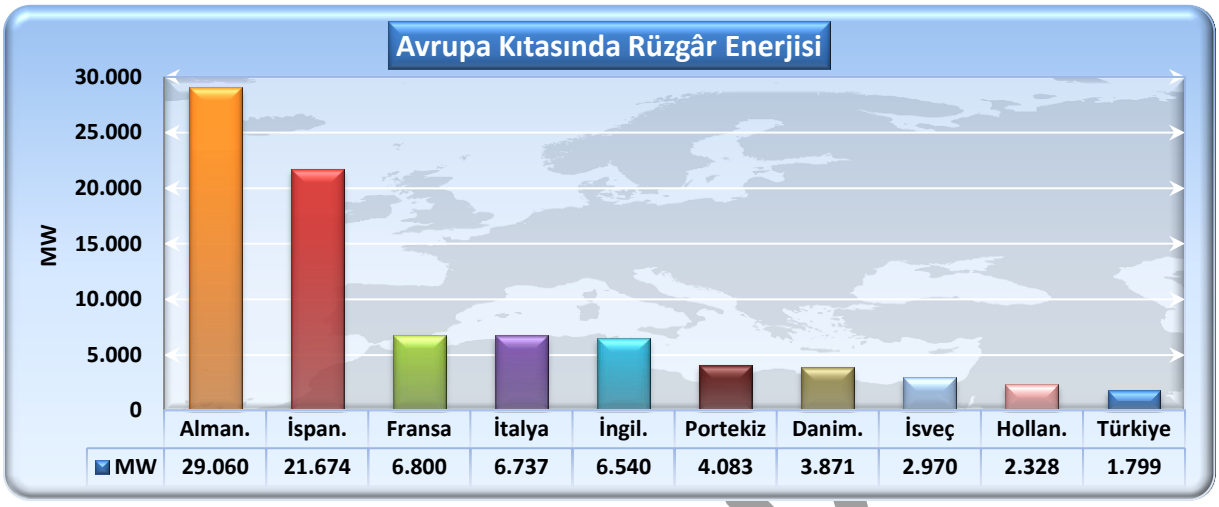
Şekil 81. Türkiye'de Rüzgâr Enerjisinin Gelişimi

Kaynak: Türkiye Rüzgâr Enerjisi İstatistik Raporu, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği, 2013

Takip edilen strateji neticesinde, Türkiye'de 2005 yılında rüzgâr gücü ile elde edilen enerji miktarı 20 MW iken, 2012 yılında bu miktar 2.312 MW'a çıkarak, ilgili yıllar arasında bu alanda ortalama 116 kat artış kaydedilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere, 2009 yılı itibariyle her yıl Türkiye'de ortalama 500 MW'lık rüzgâr enerjisi yatırımı hayata geçmektedir.

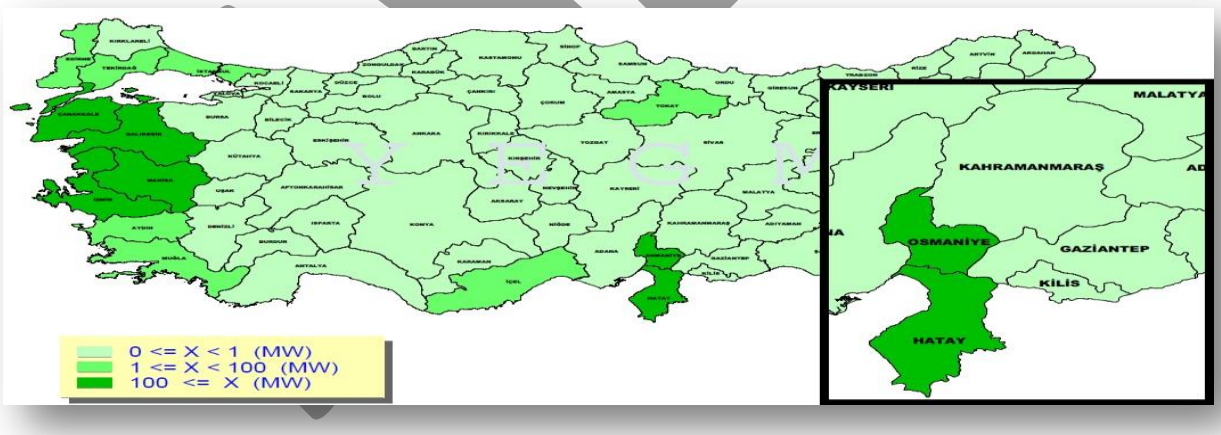
Şekil 82. Avrupa Kıtasında Rüzgâr Enerjisi

Kaynak: Global Wind Report - Annual Market Update 2011, Küresel Rüzgâr Enerjisi Konseyi, 2012'den alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Türkiye, 2011 yılı itibariyle rüzgâr enerjisinde ulaştığı 1.799 MW kurulu gücü ile bu alanda en yüksek kurulu güce sahip olan ilk 10 Avrupa ülkesi arasına girmiştir. 7-8 Kasım 2012 tarihinde yapılan Türkiye Rüzgâr Enerjisi Kongresi'nde, Türkiye'de şu an 11.000 MW mevcut proje stoku, 48.000 MW ise tekno-ekonomik rüzgâr enerjisi potansiyeli bulunduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber, 2023 hedefi ise, 20.000 MW olarak ortaya konulmuştur.[147] Bu verilere dayanarak, 2011 yılı itibariyle ulaşılan 1.799 MW'lık rakamın henüz Türkiye için bir başlangıç seviyesi olduğu ve bu alandaki büyüme ve ilerlemenin hızla devam edeceği öngörülmektedir.

Harita 34. Türkiye'nin Kurulu Rüzgâr Gücü

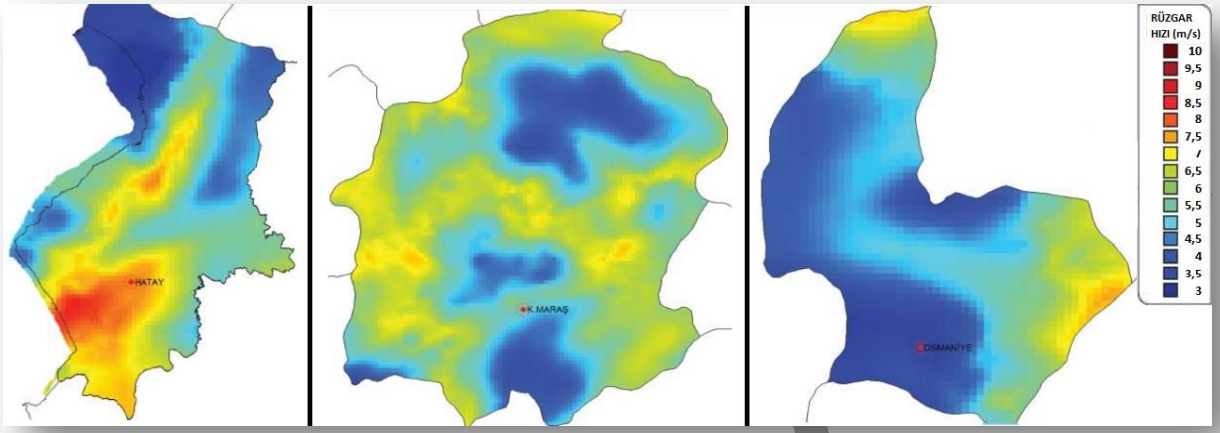

Kaynak: İllerin Enerji Görünümü - 2012, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/il_enerji.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Türkiye'nin rüzgâr potansiyeli incelendiğinde, Akdeniz Bölgesi'nin, Marmara ve Ege Bölgesinden sonra en yüksek potansiyele sahip üçüncü bölge olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesinin ise, kurulu rüzgâr gücü bakımından, Akdeniz Bölgesinin en önemli sahası olduğu yukarıda bulunan Türkiye'nin Kurulu Rüzgâr Gücü haritasında açıkça görülmektedir. Hatay ve Osmaniye illeri ise bu alanda TR63 Bölgesinde öne çıkmaktadır.

[147] Türkiye Rüzgâr Enerjisi Kongresi - 2012, EPDK, 2012, Link: http://www.epdk.gov.tr/documents/strateji/duyuru/TUREB2012.pdf, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Harita 35. TR63 Bölgesinde Yer Alan İllerin Rüzgâr Hız Haritası

Kaynak: İl Bazlı Rüzgâr Enerjisi Teknik Potansiyelleri - 2013, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013, Link: http:// www.eie.gov.tr/YEKrepa/REPA-duyuru_01.html, Erişim Tarihi: 12.11.2013

TR63 Bölgesinde yer alan illerin sahip oldukları rüzgâr gücünün rüzgâr hız dağılımı kriterinde görselleştirildiği yukarıdaki haritaya göre, Bölgede rüzgâr gücü bakımından en avantajlı olan il Hatay'dır. Haritada sarı ve kırmızı lekelemeler ekonomik Rüzgâr Enerji Santrali (RES) yatırımı için uygun olan alanları göstermektedir. (Ekonomik RES yatırımı için 7 m/s veya üzerinde rüzgâr hızı gerekmektedir.)

Bu veri doğrultusunda yapılan çalışmalar neticesinde, TR63 Bölgesinde kurulan Rüzgâr santrallerinin toplam kurulu gücü 2012 yılı sonu itibariyle 313 MW'a ulaşmıştır. Kurulu güç itibariyle TR63 Bölgesindeki Rüzgâr Enerjisi Santralleri ise aşağıdaki gibidir;

Tablo 170. TR63 Bölgesindeki Rüzgâr Enerjisi Santralleri

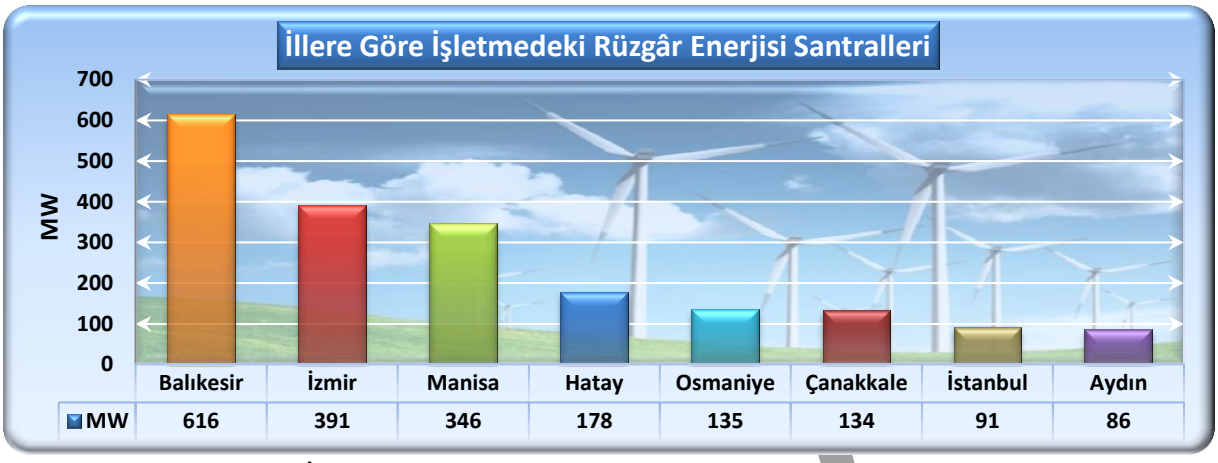
İl	Santral Adı	Kaynak Türü	Kurulu Güç (MW)
Hatay	Belen RES (Belen)	Rüzgar	48
	Sebenoba RES (Samandağ)	Rüzgar	30
	Şenbük RES (Belen)	Rüzgar	15
	Şenköy RES (Antakya)	Rüzgar	27
	Ziyaret RES (Samandağ)	Rüzgar	58
Osmaniye	Gökçedağ RES (Bahçe)	Rüzgar	135
		TR63 Toplam	313

Kaynak: İllerin Enerji Görünümü - 2012, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/il_enerji. aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

2012 yılı sonu itibariyle TR63 Bölgesinde elde edilen 313 MW'lık enerji miktarı, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Santralleri ile elde etmiş olduğu 2.312 MW enerjinin % 13,54'lük kısmını kapsamaktadır. Hatay ilinin % 13,54 oranındaki katkısı 7,70 puan iken, Osmaniye ilinin bu orandaki katkısı ise 5,84 puandır. Bununla beraber, Osmaniye ilinde bulunan 135 MW'lık Gökçedağ RES, 143 MW kurulu güce sahip Balıkesir RES'ten ve 140 MW kurulu güce sahip Manisa ilindeki Soma RES'ten sonra Türkiye'nin en büyük 3. rüzgâr enerji santrali durumundadır.

ASLAK

Şekil 83. İllere Göre İşletmedeki Rüzgâr Enerjisi Santralleri

Kaynak: Türkiye Rüzgâr Enerjisi İstatistik Raporu, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği, 2013

Türkiye'de bu alanda yapılan yatırımlar inşa halinde olan rüzgâr enerji santralleri ile devam etmektedir. Bu santraller arasında TR63 Bölgesinden sadece Hatay ili için 44 MW'lık ekstra bir enerji sağlanacağı görülmektedir.

Tablo 171. Türkiye'de İnşa Aşaması Devam Eden Rüzgâr Enerjisi Santralleri

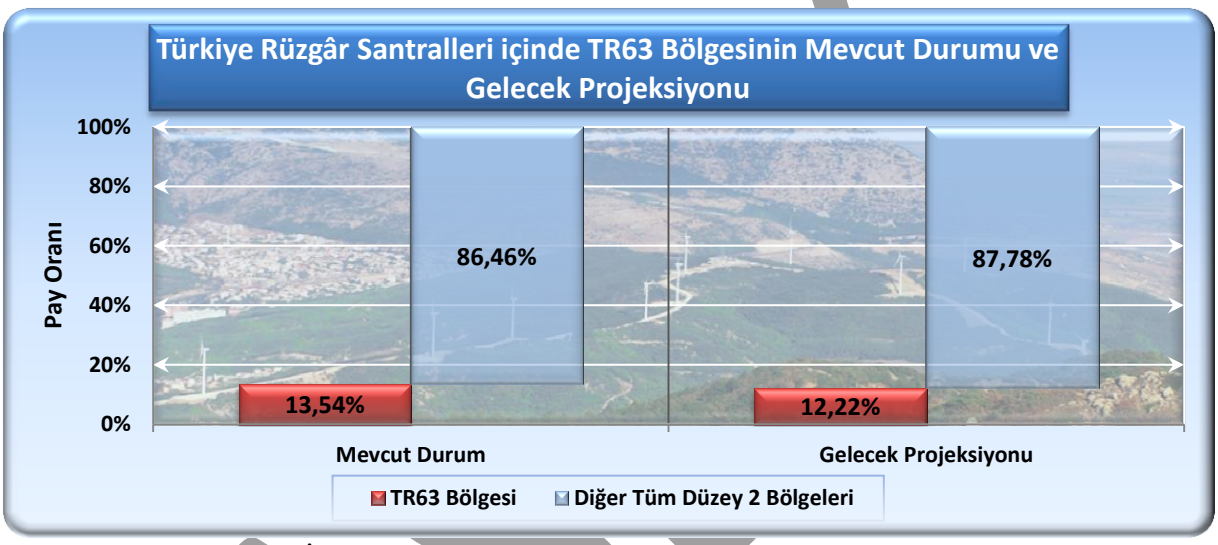
İl	Santral Adı	Santral Gücü (MW)	İl Bazında Toplam Yatırım (MW)
Adıyaman	Sincik RES	28	28
Afyon	Dinar RES	51	51
Aydın	Madranbaba RES	20	20
Balıkesir	Edincik RES	30	88
	Kapıdağ RES	34	
	Susurluk RES	15	
	Şah RES	9	
Çanakkale	Şadıllı RES	39	39
Hatay	Şenbük RES	27	44
	Şenköy RES	9	
	Ziyaret RES	8	
İstanbul	Çanta RES	48	48
İzmir	Düzova RES	5	140
	Korkmaz RES	25	
	Mordoğan RES	32	
	Salman RES	28	
	Zeytineli RES	50	
Kırklareli	Karadere RES	16	16
Manisa	Gök RES	36	36
Mersin	Mut RES	12	12
Muğla	Akbük II	21	21
Tekirdağ	Balabanlı RES	51	66
	Kızılcaterzi RES	15	
Türkiye'deki Toplam Yatırım Miktarı:			609

Kaynak: Türkiye Rüzgâr Enerjisi İstatistik Raporu, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği, 2013

Yukarıdaki tabloda bulunan veriler, TR63 Bölgesinin Türkiye Rüzgâr Enerjisi pastasındaki payının analiz edilmesi ve kısa vadede Bölgenin Türkiye içindeki ağırlığının ne yönde ilerleyeceğinin görülebilmesi açısından yeterlidir.

Hatay ilindeki Şenbük, Şenköy ve Ziyaret Rüzgâr Enerji Santrallerinin tamamlanması durumunda TR63 Bölgesinin rüzgâr enerjisi kurulu gücü 313 MW'tan, 357 MW'a çıkacaktır. Bu süre içinde Türkiye'nin diğer bölgelerinde bulunan inşa halindeki rüzgâr enerjisi santrallerinin tamamlanması ile toplam rüzgâr enerjisi kurulu gücü 2.312 MW'tan, 2.921 MW'a çıkacaktır.[148] Bu değerler üzerinden yakın dönem projeksiyonu oluşturulduğunda, TR63 Bölgesinde Rüzgâr enerjisi yatırımlarının devam etmesine ve Bölgede rüzgâr enerjisi kurulu gücü miktarındaki artışa rağmen, TR63 Bölgesinin Türkiye Rüzgâr Enerjisi kurulu gücündeki payı % 13,54'ten, % 12,22'ye düşmektedir. Bu durum, potansiyel sahibi diğer Düzey 2 bölgelerinde, sektörün büyüme hızının, TR63 Bölgesinden daha büyük olduğunu ve konu ile ilgili detaylı analizler yapıldıktan sonra, alınabilecek önlemler var ise aksiyon alınması gerektiğini göstermektedir.

Şekil 84. Türkiye Rüzgâr Santralleri İçinde TR63 Bölgesinin Mevcut Durumu ve Projeksiyonu

Kaynak: Türkiye Rüzgâr Enerjisi İstatistik Raporu, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği, 2013 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

12.4. Hidrolik Enerji

Akan veya yüksekten düşen suyun ortaya çıkardığı kinetik kuvvete dayanan hidrolik enerji, insanoğlu tarafından yüzyıllardan beri çeşitli amaçlar ile kullanılmaktadır. Bu enerjiden elektrik enerjisi üreten ilk hidroelektrik santrali ise XIX. yüzyılın sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde tesis edilmesinden sonra[149] hidroelektrik santralleri insanlık için temel elektrik enerjisi kaynaklarından biri olmuştur. Bununla beraber, yenilenebilir enerji kaynaklarından biri olan hidrolik enerji, güneş, rüzgâr ve jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerjilerin, gelecekte ne kadar yaygınlaşabileceği ve dünya elektrik enerjisi pastasında görünür yer alınabileceği konusunda iyi bir örnek teşkil etmektedir.

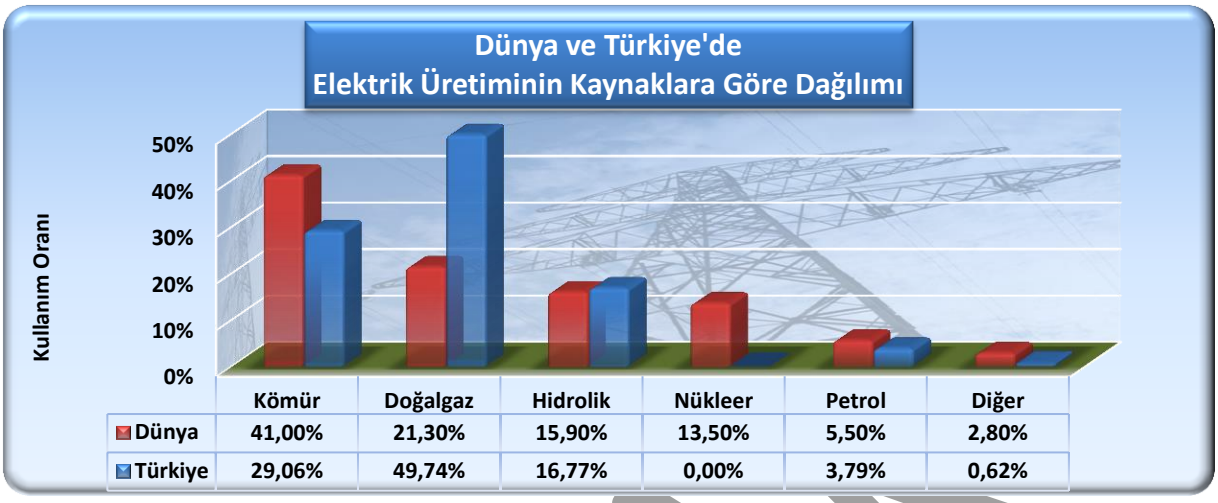
Dünya elektrik üretiminin kaynaklara göre dağılımı incelendiğinde, geçtiğimiz yüzyıl içinde yeni enerji kaynaklarının ortaya çıkmasına rağmen (Nükleer, doğalgaz vb.), hidrolik enerjinin % 15,9'luk payı ile hala dünya elektrik üretiminde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun önemli nedenleri vardır. Kurulum maliyeti yüksek olmasına rağmen, yerli imkânlar ile yapılabilmesi, yenilenebilir kaynak olan sudan enerji edilmesi, teknik ömrünün uzun, bakım giderlerinin ise düşük

[148] Türkiye Rüzgâr Enerjisi İstatistik Raporu, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği, 2013

[149] What Is Hydropower's History?, IEA, 2013, Link: http://www.ieahydro.org/What_is_hydropower's_history.html, Erişim Tarihi: 25.06.2013

olması ve yakıt giderlerinin olmaması gibi sebeplerden ötürü, hidroelektrik santralleri ülkelerin enerji sigortaları gibidir.[150]

Şekil 85. Dünya ve Türkiye'de Elektrik Üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı

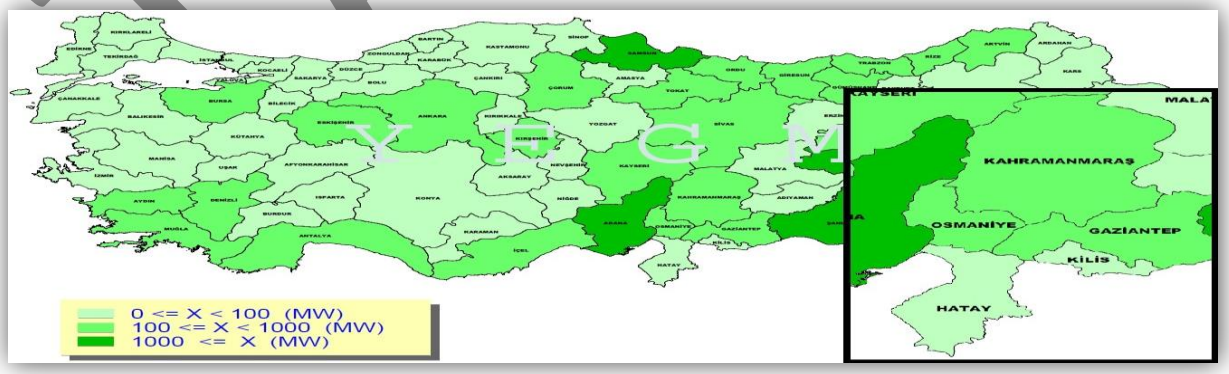

	Kömür	Doğalgaz	Hidrolik	Nükleer	Petrol	Diğer
Dünya	41,00%	21,30%	15,90%	13,50%	5,50%	2,80%
Türkiye	29,06%	49,74%	16,77%	0,00%	3,79%	0,62%

Kaynak: Elektrik Piyasası Raporu, EPDK, 2010 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Türkiye'nin 2023 hedefleri arasında elektrik enerjisi üretiminde hidroelektrik potansiyelinin tamamının kullanılması da bulunmaktadır.[151] Bunun nedeni, tamamına yakını ithal olmasına rağmen, Türkiye'nin elektrik üretiminin yaklaşık % 50'sini doğalgaz ile karşılaması, bu seviyenin dünya ortalamasının iki katından fazla olması ve dolayısıyla elektrik enerjisinde dışa bağımlılığın kuvvetli olmasından kaynaklanmaktadır. Bu riski kabul edilebilir bir seviyeye indirgemek için geliştirilen politikalar (Elektrik üretiminde ülkenin öz kaynaklarından olan taşkömürü ve linyit ile çalışan termik santrallerin kapasitelerinin artırılması, yeni rezervlerin araştırılması, nükleer enerji ile çalışan santrallerin kurulması vb.) arasında, yerli kaynaklar ile beslenen hidroelektrik santrallerinin kullanılması da vardır. Bu nedenle, tüm Düzey 2 bölgelerinde hidroelektrik potansiyelinin ortaya çıkartılması ve bu potansiyelin tam kapasite ile kullanılmasının Türkiye için kritik önemi bulunmaktadır.

Harita 36. Türkiye Hidrolik Enerji Haritası

Kaynak: İllerin Enerji Görünümü - 2012, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/il_enerji.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[150] Hidroelektrik Enerjisi Nedir?, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/yenilenebilir/h_hidrolik_nedir.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[151] Hidrolik, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2010, Link: http://www.enerji.gov.tr/index.php?dil=tr&sf= webpages&b=hidrolik&bn=232&hn=&nm=384&id=40699#, Erişim Tarihi: 25.06.2013

TASLAK

2011 yılına ait TEİAŞ verilerine göre düzenlenmiş olan Türkiye'nin kurulu hidrolik gücüne göre enerji haritası incelendiğinde, Hatay ilinin 100 MW'ın altında kurulu hidrolik enerji gücüne sahip olmasına rağmen, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin 100 MW ile 1000 MW arasında kurulu hidrolik güce sahip olduğunu görülmektedir. Bu durumun oluşmasını sağlayan kurulu güç bilgilerinin detayları Tablo 172'de verilmiştir.

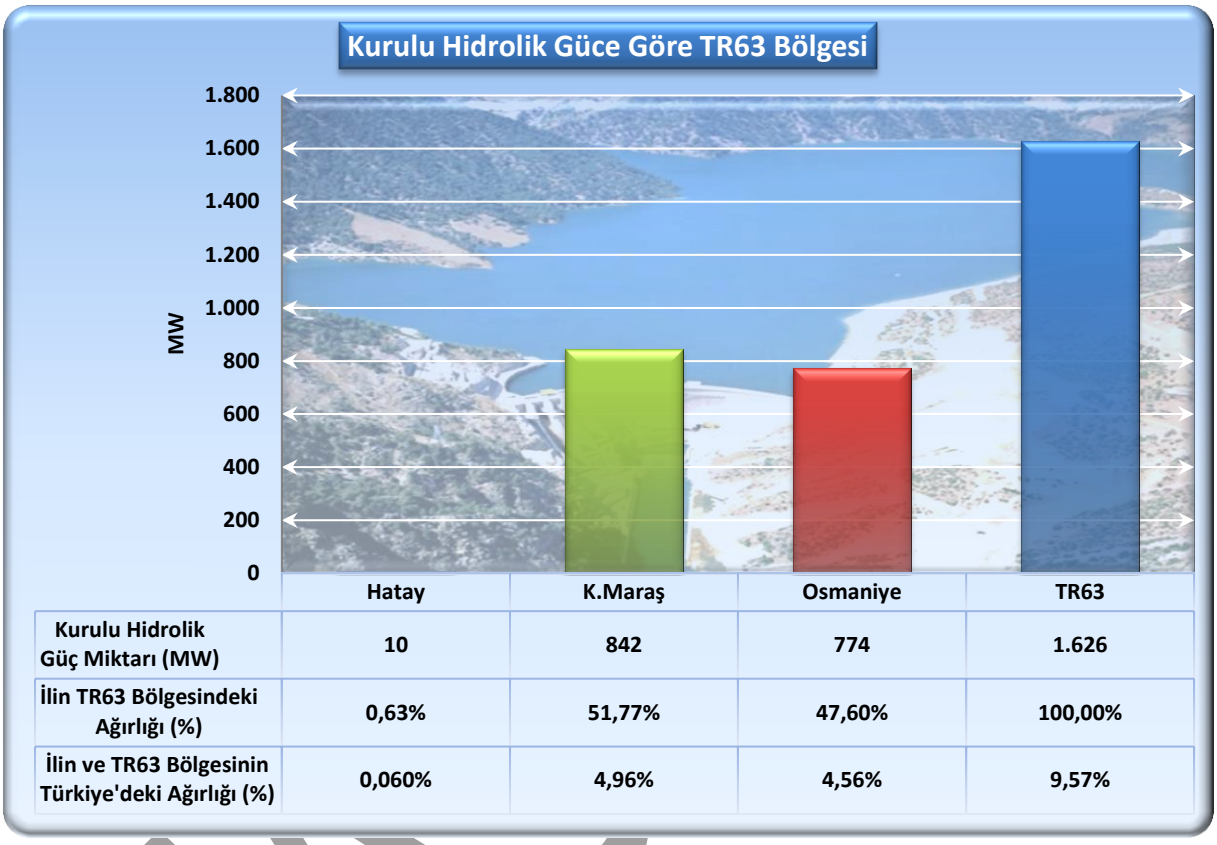
Tablo 172. TR63 Bölgesinde Yer Alan Hidroelektrik Santralleri

İl	Santral Adı	İşletmedeki Kapasite (MW)	İnşa Halindeki Kapasite (MW)
Hatay	Kuzuculu HES	0,26	0,00
	Yeşilvadi HES	9,98	0,00
Kahramanmaraş	Andırın HES	40,50	0,00
	Avcılar HES	16,66	0,00
	Balkusan HES	38,00	0,00
	Çataloluk Hes	9,20	0,34
	Dağdelen HES	8,00	0,00
	Değirmenüstü HES	38,55	1,46
	Fırnıs HES	7,22	0,00
	Gökgedik Reg. ve HES	24,27	0,00
	Güneşli HES	1,80	0,00
	Hacınınoğlu HES	142,28	0,00
	Kale HES	34,13	0,00
	Karasu HES	2,40	0,00
	Kargılık HES	24,00	0,00
	Kartalkaya HES	8,00	0,00
	Kesme Reg. ve HES	4,61	0,00
	Kozak Bendi ve HES	2,82	0,00
	Menzelet	124,00	0,00
	Poyraz HES	2,66	0,00
	Sır HES	283,50	0,00
	Süleymanlı HES	4,60	0,00
	Tayfun HES	0,82	0,00
	Torlar Regülatörü ve HES	14,83	0,00
	Yaşıl HES	3,79	0,00
	Zeytin Regülatörü ve HES	5,20	0,00
Osmaniye	Aslantaş	138,00	0,00
	Berke HES	510,00	0,00
	Ceyhan HES	61,70	0,00
	Değirmendere HES	0,48	0,00
	Horu Reg. Ve HES	8,48	0,00
	Kalealtı HES	15,00	13,81
	Karaçay HES	0,38	0,00
	Sabunsuyu-II HES	7,35	0,00
	Sayan Reg ve HES	14,90	0,00
	Tahta Reğülatörü ve HES	12,30	0,00
	Yamaç HES	5,46	0,00

Kaynak: İllerin Enerji Görünümü - 2012, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/il_enerji.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere, TR63 Bölgesinin hidrolik kurulu gücü genel itibariyle Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde yoğunlaşmaktadır. Hatay ili tabloda adı geçen Kuzuculu ve Yeşilvadi Barajları dışında, Tahtaköprü, Yârseli, Yayladağ gibi barajlara sahip olsa da, söz konusu barajlarda elektrik üretimi yapılmamakta, bu barajlar sulama, taşkın, içme suyu gibi başka amaçlar ile Bölgeye hizmet etmektedir.[152]

Şekil 86. Kurulu Hidrolik Güce Göre TR63 Bölgesi

	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	TR63
Kurulu Hidrolik Güç Miktarı (MW)	10	842	774	1.626
İlin TR63 Bölgesindeki Ağırlığı (%)	0,63%	51,77%	47,60%	100,00%
İlin ve TR63 Bölgesinin Türkiye'deki Ağırlığı (%)	0,060%	4,96%	4,56%	9,57%

Kaynak: Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link: http://lisans.epdk.org.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/elektrikUretim/elektrikUretimOzetSorgula.xhtml, Erişim Tarihi: 25.06.2013, kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.[153]

Mevcut kurulu hidrolik güce göre, TR63 Bölgesindeki illerin Bölge bazında ağırlığı incelendiğinde, Kahramanmaraş ilinin tek başına Bölgenin kurulu hidrolik gücünün yarısından fazlasını karşıladığı görülmektedir. Bununla beraber, TR63 Bölgesinin hidrolik gücü potansiyelini değerlendirmeye yönelik yatırımlar devam etmektedir.

[152] Baraj Arama, DSİ Genel Müdürlüğü, 2012, Link: http://www.dsi.gov.tr/baraj-arama, Erişim Tarihi: 25.06.2013

[153] Türkiye ve TR63 Bölgesi illeri hidrolik enerji verileri EPDK web sayfasının üretim lisansları bölümünden derlenerek tablo ve grafiklere aktarılmıştır. Mevcut durum hesaplaması, EPDK'nın Elektrik Piyasası Üretim Lisansları sayfasında bulunan "Lisans Durumu: Yürürlükte, Tesis Durumu: İşletmede" ve "Lisans Durumu: Yürürlükte, Tesis Durumu: Kısmi İşletmede" verileri toplanarak elde edilmiştir. Gelecek Projeksiyonunda ise yine aynı sayfadaki "Lisans Durumu: Yürürlükte, Tesis Durumu: Proje", "Lisans Durumu: Uygun Bulundu" ve "Lisans Durumu: İnceleme Değerlendirme" verileri toplanarak elde edilmiştir. Bununla beraber, gelecek projeksiyonu, EPDK Üretim Lisansları sayfasında bulunan "Lisans Durumu: Yürürlükte, Tesis Durumu: Kısmi İşletmede" statüsündeki ve henüz işletmeye alınmamış kapasiteler de hesaba katılarak oluşturulmuştur.

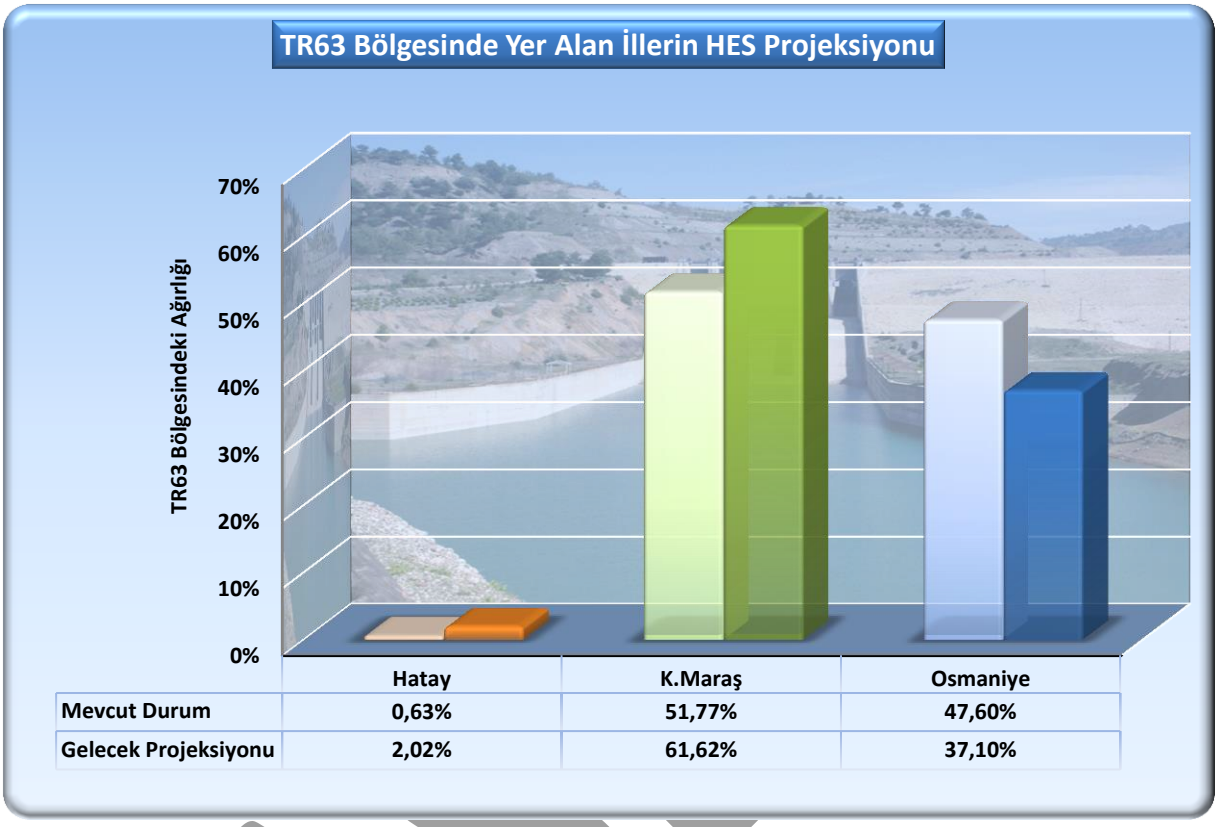
Tablo 173. EPDK Verilerine Göre TR63 Bölgesinde Yapılması Beklenen Hidroelektrik Santralleri

İl	Santral Adı	Santral Gücü (MW)	İl Bazında Uygun Bulunan Toplam Lisans Miktarı (MW)
Hatay	Arzu HES	5,25	35,70
	Ayşenur reg. ve HES	10,90	
	Hacı Ahmetli Reg. ve HES	4,94	
	Tahtaköprü HES	4,34	
	Yakacık Reg. ve HES	10,27	
Kahramanmaraş	Acıelma Reg. Ve HES	3,90	557,64
	Akpınar HES	9,01	
	Aksu Reg. Ve HES	2,87	
	Alataş HES	10,70	
	Bulgurkaya HES	2,57	
	Çakmak I Reg. ve HES	18,75	
	Çakmak II Reg. ve HES	8,63	
	Çamlık Reg. Ve HES	9,83	
	Çatalkaya HES	16,32	
	Çataloluk HES	0,34	
	Değirmenüstü HES	1,46	
	Güvercin Reg. Ve HES	14,52	
	Kahta Büyüköz Reg. ve HES	16,00	
	Kandil Enerji Projesi HES	207,92	
	Kantarma Reg. Ve HES	2,85	
	Kantarma Reg. ve HES	0,00	
	Karapınar Reg. ve HES	4,38	
	Karapur HES	8,70	
	Kısık HES	9,26	
	Köyobası HES	1,07	
	Nur Reg. ve HES	17,71	
	Okkayası Reg. ve HES	22,71	
	Sarıgüzel HES	102,54	
	Sazak Reg. ve HES	8,54	
	Sivritaş Reg. Ve HES	2,82	
	Söğütlü I Reg. ve HES	3,91	
	Söğütlü Regülatörü ve HES	18,32	
	Tavşantepe Bendi ve HES	8,60	
	Tavşantepe Bendi ve HES	8,60	
	Teytur HES	3,14	
	Teleme Reg. Ve HES	1,57	
	Umutlu Reg. ve HES	9,07	
	Üçkaya HES	1,04	
Osmaniye	Akçakoyun HES	6,79	55,59
	Asya HES	0,57	
	Erem HES	3,05	
	Gökboyun reg ve HES	5,00	
	Höçgören HES	12,22	
	Kalealtı HES	13,81	
	Köroğlu HES	5,70	
	Sağlam 1 2 Reg. Ve HES	3,29	
	Tahtalı ADK HES	1,66	
	Üçgen HES	3,50	
TR63 Bölgesi Potansiyel Yatırım Miktarı:			648,93

Kaynak: Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link: http://lisans.epdk.org.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/elektrikUretim/elektrikUretimOzetSorgula.xhtml, Erişim Tarihi: 25.06.2013 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Yukarıdaki tabloda belirtilen hidrolik enerji potansiyellerinin hayata geçmesi ile beraber, Hatay ilinin HES'ler aracılığıyla üretmiş olduğu elektrik miktarı 10 MW'tan 46 MW'a, Kahramanmaraş ilinin 842 MW'tan 1.402 MW'a, Osmaniye ilinin 774 MW'tan, 844 MW'a çıkacağı öngörülmektedir.

Şekil 87. TR63 Bölgesinde Yer Alan İllerin HES Projeksiyonu

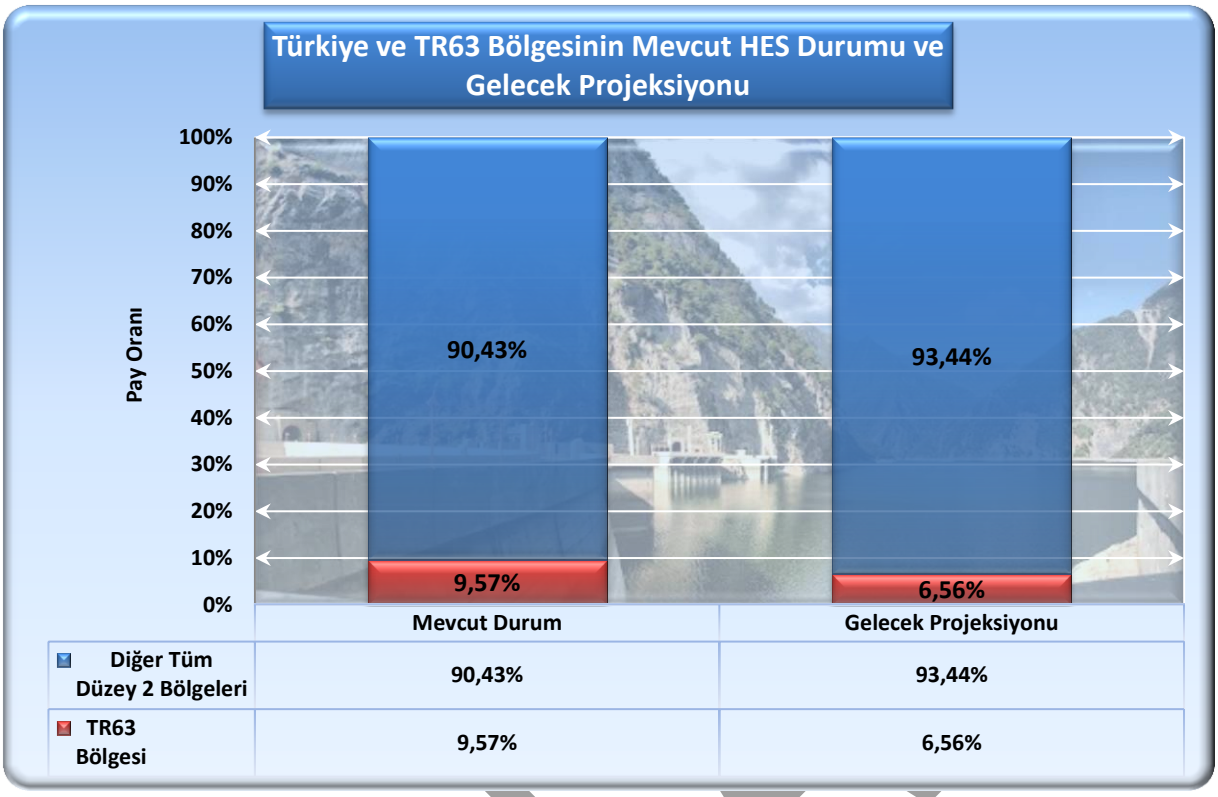
	Hatay	K.Maraş	Osmaniye
Mevcut Durum	0,63%	51,77%	47,60%
Gelecek Projeksiyonu	2,02%	61,62%	37,10%

Kaynak: Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link: http://lisans.epdk.org.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/ elektrikUretim/elektrikUretimOzetSorgula.xhtml, Erişim Tarihi: 25.06.2013 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Yukarıdaki projeksiyon verileri, TR63 Bölgesi hidrolik enerji kurulu gücünde, Kahramanmaraş ilinin ağırlığının artarak devam edeceğini, Osmaniye ilinin Bölgedeki payında bir miktar düşüş olacağını, hidroelektrik enerji kurulu gücünde çok cüzi katkısı olan Hatay ilinin ise bu konuda Bölgeye olan katkısının az da olsa artacağını göstermektedir.

TR63 Bölgesinin mevcut HES durumu ve gelecek projeksiyonu değerlendirildiğinde, Bölgenin var olan 1.626 MW'lık kapasitesinin, 666 MW artarak 2.275 MW'a çıkmasına rağmen, Bölgenin Türkiye'deki payının % 9,57'den, % 6,56'ya doğru düşeceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun başlıca nedeni, elektrik üretiminin yaklaşık % 50'sini doğalgaz ile karşılayan Türkiye'nin, elektrik enerjisinde dışa bağımlılığı azaltmak istemesinden ve bu sebeple yerli kaynakları azami ölçüde kullanmayı planlamasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı, diğer bölgelerde bugüne kadar kullanılmamış hidrolik enerji potansiyellerinin hayata geçirilmesi ve bu potansiyellerin miktar olarak fazlalığı, TR63 Bölgesinde HES yatırımları devam ediyor olmasına rağmen, önümüzdeki yıllarda Bölgenin Türkiye'deki ağırlığının düşmesine sebep olacağı öngörülmektedir.

Şekil 88. Türkiye ve TR63 Bölgesinin Mevcut HES Durumu ve Gelecek Projeksiyonu

Kaynak: Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link: http://lisans.epdk.org.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/elektrikUretim/elektrikUretimOzetSorgula.xhtml, Erişim Tarihi: 25.06.2013 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

12.5. Güneş Enerjisi

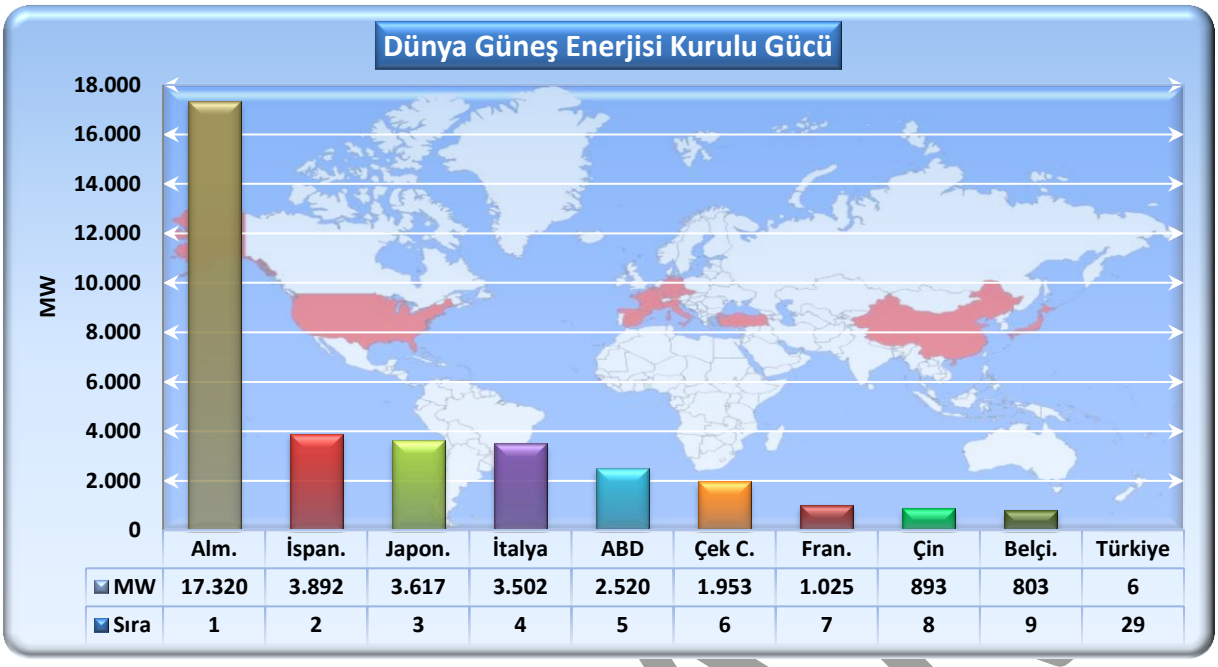
Yenilenebilir enerji kaynaklarından olan ve kaynak olarak güneş ışınlarını kullanan güneş enerjisi ile ilgili bilimsel çalışmalar, dünya üzerinde özellikle 1970'lerden sonra hız kazanmıştır. Dünya üzerinde güneş enerjisinden elektrik üretimi, hala diğer enerji kaynakları arasında cüzi bir miktarda paya sahip olsa da, kaynağın büyüklüğü, bu tablonun gelecekte güneş enerjisi lehine değişeceğini göstermektedir. Bir yılda güneşten gelen enerji miktarının bilinen kömür rezervlerinin 50, petrol rezervlerinin ise 800 katına tekabül etmesi, güneş enerjisinin potansiyel açısından değerini vurgulamaktadır. Bununla beraber, Uluslararası Enerji Ajansı'nın, 2050 yılında küresel elektrik enerjisi üretiminin % 11 gibi önemli bir oranının güneş enerjisinden sağlanacağını öngörmesi[154] kalkınma politikaları açısından da önemli bir veri teşkil etmektedir.

Dünya güneş enerjisi kapasitesinde öne çıkan ilk 10 ülke değerlendirildiğinde, Avrupa ülkelerinin ve özelde Almanya'nın bu alanda ağırlığı olduğu görülmektedir. Almanya % 43,5 oranındaki payı ve kendisinden sonra gelen 7 ülkenin güneş enerjisinden elektrik üretme kapasitesinden daha fazla olan elektrik üretimi kurulu gücü ile liderliği elinde bulundurmaktadır.

[154] Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Dergisi: Türkiye'de Güneş Enerjisinden Elektrik Üretimi Potansiyeli, F. Dinçer, 2011

TASLAK

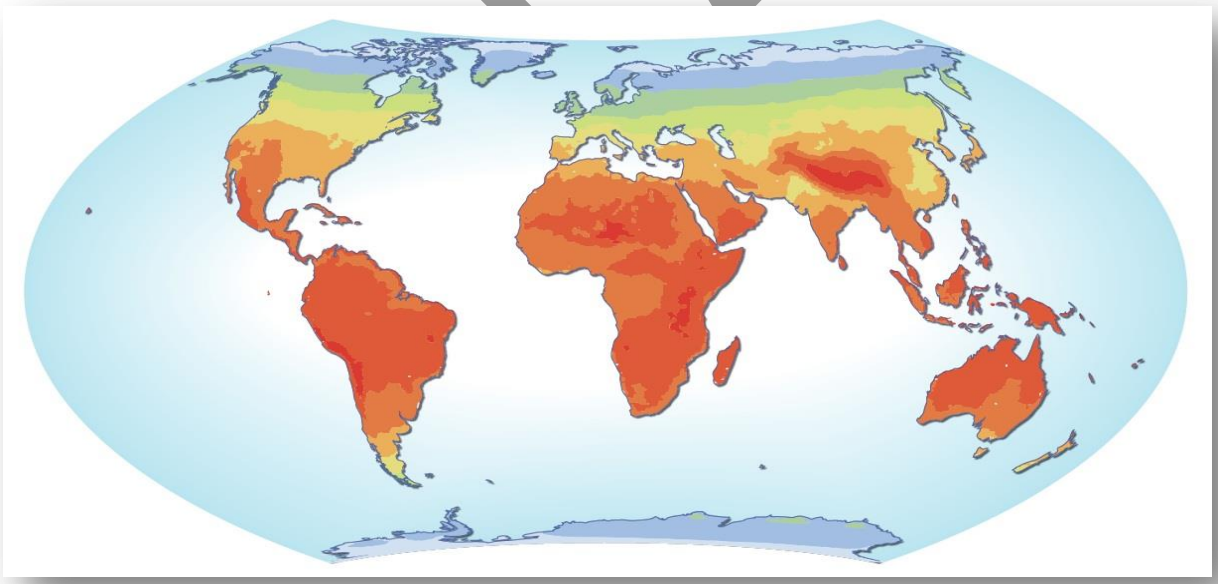
Şekil 89. Dünya Güneş Enerjisi Kurulu Gücü

	Alm.	İspan.	Japon.	İtalya	ABD	Çek C.	Fran.	Çin	Belçi.	Türkiye
MW	17.320	3.892	3.617	3.502	2.520	1.953	1.025	893	803	6
Sıra	1	2	3	4	5	6	7	8	9	29

Kaynak: Dünyada ve Türkiye'de Enerji Görünümü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

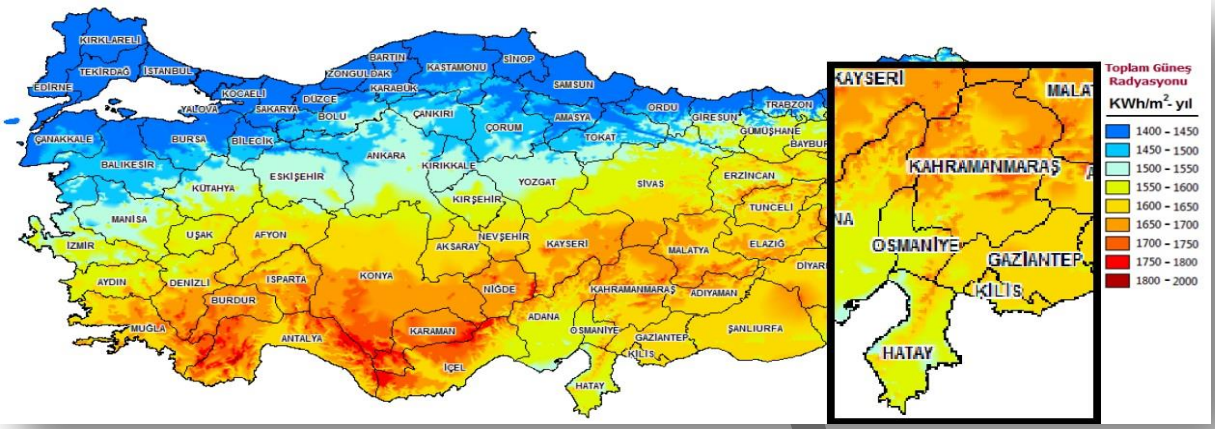
Harita 37. Dünya Güneş Enerjisi Potansiyel Haritası

Kaynak: Natural Resource - Solar Power (Potential), United Nations Environment Programme (UNEP), 2012, Link: http://www.grida.no/graphicslib/detail/natural-resource-solar-power-potential_b1d5, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Bununla beraber, Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın yayınlamış olduğu dünya güneş enerjisi potansiyel haritası incelendiğinde, Türkiye'nin kapasite açısından kendisinden önde bulunan pek çok ülkeden daha fazla güneş enerjisi potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Bu bilgi çerçevesinde, gerekli yatırım ve desteklerin sağlanması ve kanuni düzenlemelerin tamamlanması ile beraber rüzgâr enerjisinde 2006 yılından sonra elde edilen büyüme ivmesinin, güneş enerjisi için de rahatlıkla yakalanabileceğini göstermektedir.

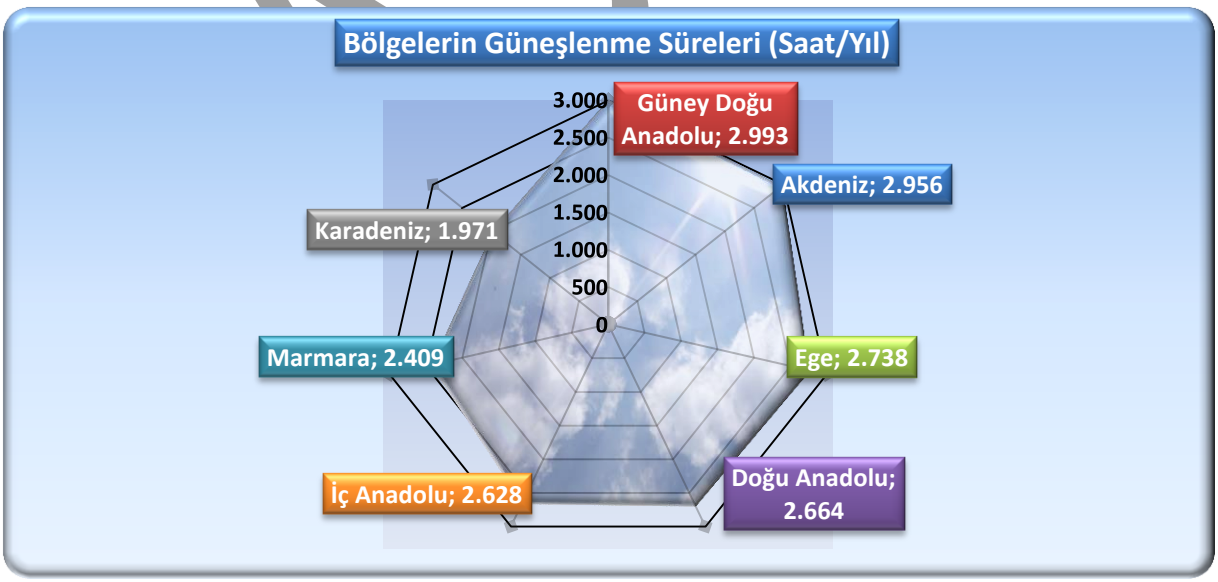
Harita 38. Türkiye Güneş Potansiyeli Haritası

Kaynak: Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/MyCalculator/Default.aspx, Erişim Tarihi: 25.06.2013

Türkiye güneş potansiyeli haritasından görüleceği üzere, Türkiye'nin güneyinde kalan tüm kesimlerinin güneş enerjisi potansiyeli yüksektir. Bu potansiyel çerçevesinde, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2023 hedefi olarak güneş enerjisinden 3.000 MW'lık elektrik üretme hedefini ortaya koymuştur.[155] Güneş enerjisinde ortaya konulan bu 3.000 MW'lık hedef, şu anki 6 MW'lık kapasitenin 500 katını ifade etmektedir ve bu konu doğrudan güneş enerjisi potansiyeli yüksek olan tüm bölgeleri ilgilendirmektedir. TR63 Bölgesi'nde henüz üretime yönelik bir faaliyet başlatılmamış olmakla birlikte güneş enerjisi potansiyeli de enerji üretimine fırsat sağlamaktadır. Yukarıda görülen Türkiye Güneş Enerjisi Potansiyeli Atlası'na göre TR63 Bölgesinin tamamı orta ve üst düzey derecede üretime elverişli bölgeler olarak görülmektedir.

Şekil 90. Türkiye Bölgeleri Güneşlenme Süreleri

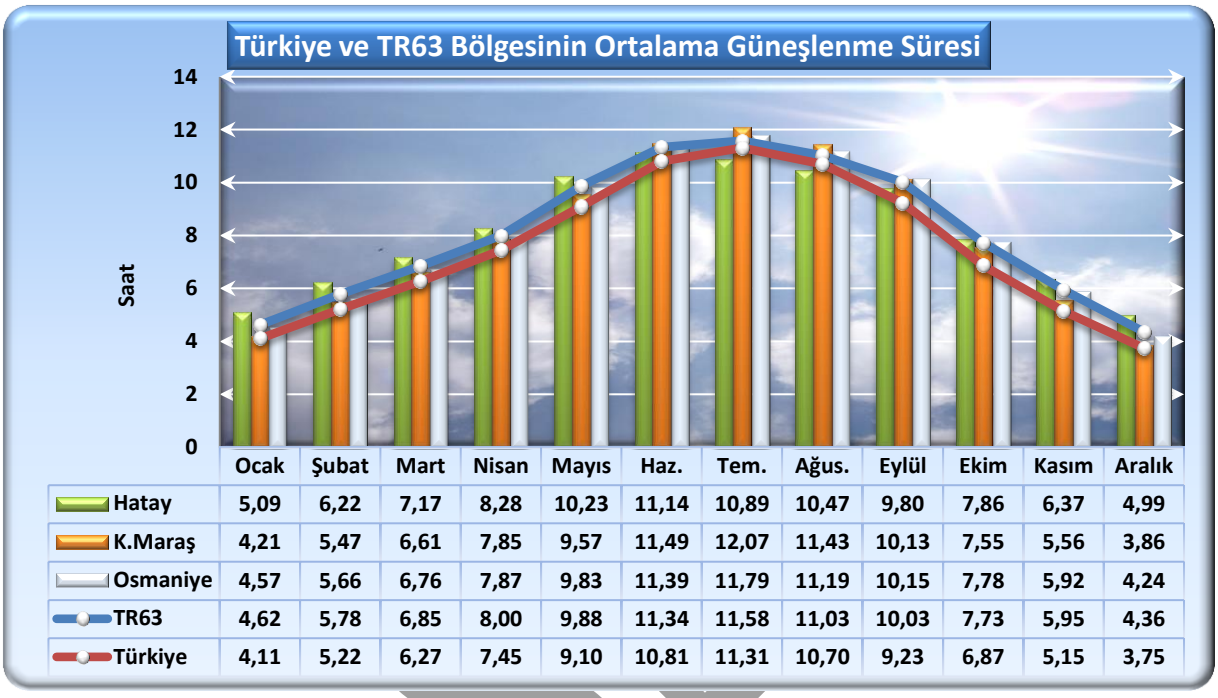
Kaynak: Çevre ve Temiz Enerji: Hidroelektrik, DSİ Genel Müdürlüğü, 2011 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

[155] Dünyada ve Türkiye'de Enerji Görünümü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012

ASLAK

Güneş enerjisi potansiyeli ile ilgili olarak, en önemli verilerden bir tanesi de güneşlenme süresidir. Bölgelerin güneşlenme süreleri dikkate alındığında, Güney Doğu Anadolu ve TR63 Düzey 2 Bölgesinin de içinde olduğu Akdeniz Bölgesi'nin, birbirine yakın değerlere sahip olduğu ve diğer bölgelerden önemli derecede avantaja sahip olmaları ile ayrıştıkları gözlemlenmektedir. Bu nedenle, Akdeniz Bölgesinde bulunan TR63 Bölgesinin, güneş enerjisinden elektrik üretimi ile ilgili kalkınma politikalarında aktif olarak rol alması öngörülmektedir.

Şekil 91. Türkiye ve TR63 Bölgesinin Ortalama Güneşlenme Süresi

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haz.	Tem.	Ağus.	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Hatay	5,09	6,22	7,17	8,28	10,23	11,14	10,89	10,47	9,80	7,86	6,37	4,99
K.Maraş	4,21	5,47	6,61	7,85	9,57	11,49	12,07	11,43	10,13	7,55	5,56	3,86
Osmaniye	4,57	5,66	6,76	7,87	9,83	11,39	11,79	11,19	10,15	7,78	5,92	4,24
TR63	4,62	5,78	6,85	8,00	9,88	11,34	11,58	11,03	10,03	7,73	5,95	4,36
Türkiye	4,11	5,22	6,27	7,45	9,10	10,81	11,31	10,70	9,23	6,87	5,15	3,75

Kaynak: Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/MyCalculator/Default.aspx kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın kaynaklarından elde edilen verilere göre, TR63 Bölgesinin ortalama aylık güneşlenme süreleri, her bir ay için Türkiye'nin aylık ortalama güneşlenme sürelerinden daha fazla olduğu görülmektedir. İl bazında inceleme yapıldığında ise, sadece Hatay ilinin Temmuz ve Ağustos aylarında aylık ortalama güneşlenme süresinin, Türkiye ortalamasından cüzi miktarda düşük kaldığı, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin ise, her bir ay için Türkiye ortalamasına göre daha fazla aylık güneşlenme süresine sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, bu rakamlardan hareket ile yapılan analiz bir adım daha öteye götürüldüğünde, Hatay ilinin yıl bazında 8,21 saatlik ortalama ile TR63 Bölgesinde birinci, Osmaniye ilinin 8,10 saat ile ikinci, Kahramanmaraş ilinin ise 7,98 saatlik yıllık ortalama güneşlenme süresi ile üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir.

TR63 Bölgesinin sahip olduğu yüksek güneş enerjisi potansiyelinin hayata geçirilebilmesi için, öncelikle makro düzeyde bazı adımların atılması gerekmektedir. Bu bağlamda, özellikle 2010 yılı sonrasında yapılan kanuni düzenlemeler, uygulamaya giren teşvikler, üniversite ve sanayi işbirliği, güneş enerjisinin elektrik üretiminde kullanılmasına dair atılan ilk adımlar olarak değerlendirilmektedir. Bu adımların yatırımlara dönüşmesi için bir miktar zamana ihtiyaç duyulacağı fakat bu alandaki ilerlemenin mevcut 6 MW'lık Kurulu güçten, 2023 yılında 3.000 MW'a erişecek kadar hızlı olacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, TR63 Bölgesinde güneş enerjisi alanında atılan adımların yakıdan takip edilmesi ve yatırımların Bölgeye çekilebilmesi için gerekli politika araçlarının ilgili aktörler tarafından zamanında kullanılması gerektiği anlaşılmaktadır.

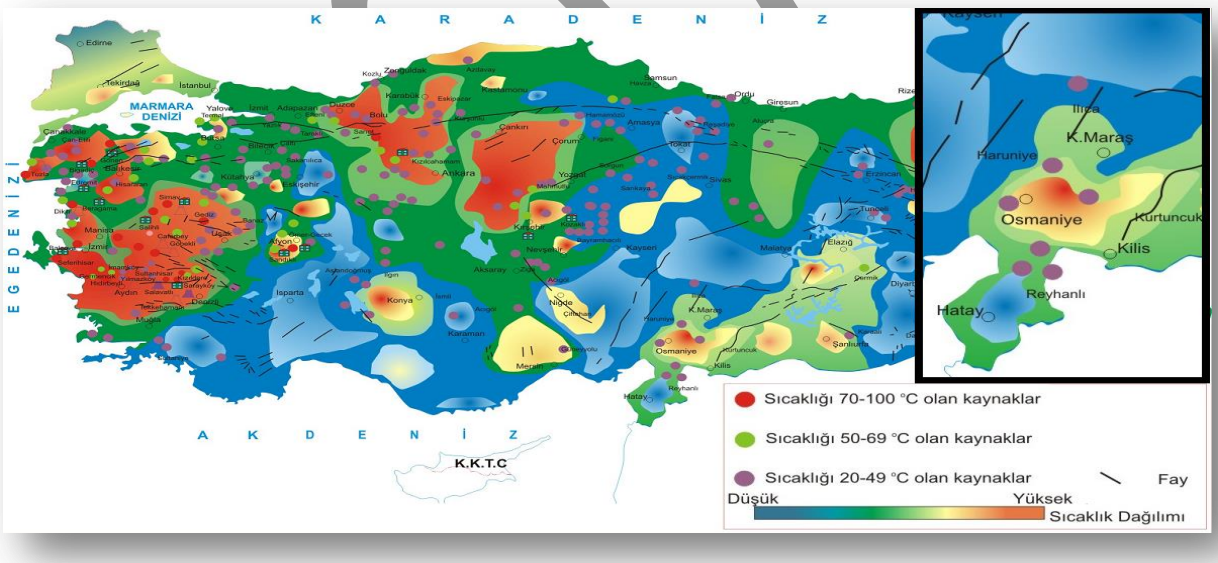
TASLAK

12.6. Jeotermal Enerji

İlk çağlardan yakın geçmişe kadar sadece tedavi ve yiyecekleri pişirme amacı ile kullanılan jeotermal kaynakların, 20. yüzyıl itibariyle, gelişen teknolojiye bağlı olarak, kullanım alanı genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Bu alanların başında elektrik üretimi, ısıtma ve endüstrideki çeşitli kullanımlar gelmektedir. Jeotermal kaynaklardan elektrik üretimi, yakın zamana kadar ancak hazne sıcaklığı 200 °C ve daha fazla olan jeotermal kaynaklardan gerçekleşmekteydi.[156] Son yıllarda geliştirilen ve ikili çevrim olarak adlandırılan sistemle, buharlaşma noktaları düşük gazlar (Freon, izobütan vb.) kullanılarak, 70°C<T<80°C sıcaklığındaki sulardan elektrik üretilebilmektedir.[157] Bu alandaki teknolojik ilerlemeler, dünyanın jeotermal enerji kapasitesi yüksek olan ülkeleri arasında bulunan ve enerji ihtiyacını karşılamak için kendi öz kaynaklarını tam kapasite ile kullanmayı hedefleyen Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmektedir.

Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre, Dünya elektrik üretiminin % 0,32'lik bir kısmı jeotermal enerji ile karşılanmaktadır. Bununla beraber, dünya üzerinde jeotermal kaynaklardan üretilmekte olunan elektrik üretim miktarlarına bakıldığında, bu alandaki birinciliğin % 26'lık pay ile ABD'ye ait olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinin toplam elektrik üretiminde jeotermal kaynakların payı % 0,40 iken, Türkiye'nin toplam elektrik üretiminde jeotermal kaynakların payı ise dünya ortalaması ile aynı değere sahip olarak % 0,32 oranında olduğu görülmektedir.[158] Dünyada jeotermal enerjinin doğrudan (elektrik dışı) kullanımı sıralamasına göre ise, Türkiye 2.084 MW ile ABD, Çin, İsveç, Norveç, Almanya ve Japonya'nın ardından, bu alanda dünyada yedinci sırada yer almaktadır.[159]

Harita 39. Türkiye Jeotermal Enerji Potansiyeli Haritası

Kaynak: Haritalar - Jeotermal Kaynaklar ve Uygulama Haritası, Maden Teknik ve Arama Genel Müdürlüğü, 2012, Link: http://www.mta.gov.tr/v2.0/daire-baskanliklari/enerji/index.php?id=haritalar, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[156] Jeotermal Enerji Kullanım Alanları, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/yenilenebilir/jeo_kullanim_alanlari.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

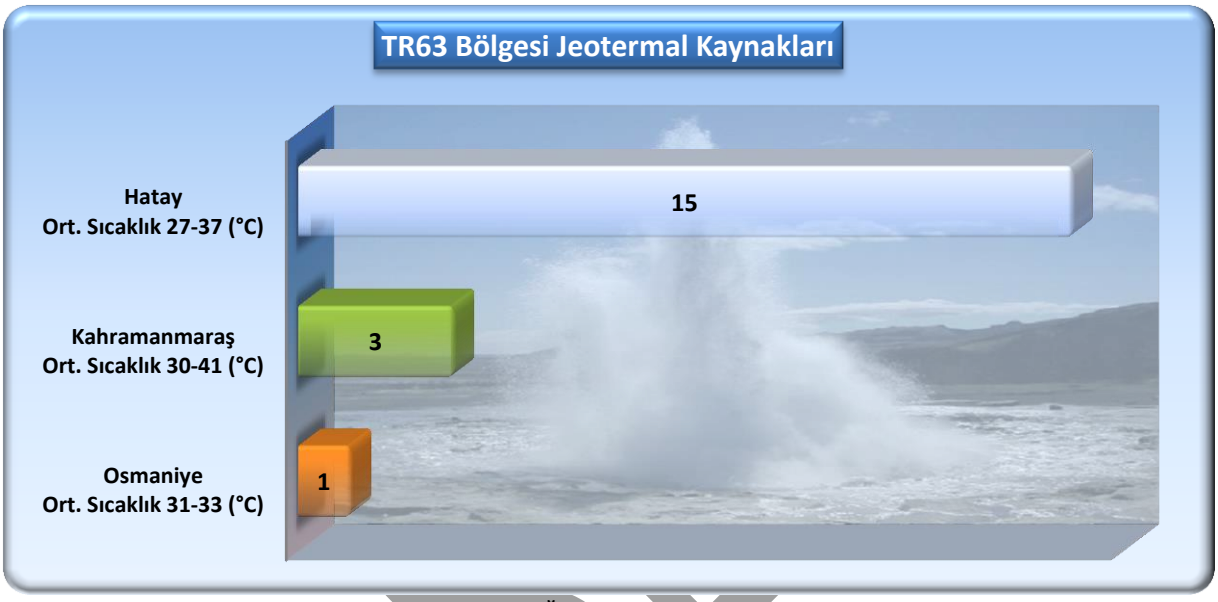
[157] Elektrik Üretimi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2012, Link: http://geocen.iyte.edu.tr/turkish/electricityProduction Turkish.htm, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[158] Electricity Generation of OECD Countries, IEA, 2012

[159] Enerji Raporu, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, 2011

Jeotermal enerji potansiyeli bakımından dünya yedincisi olan Türkiye'nin bu potansiyel ile toplam elektrik ihtiyacının % 5'ine kadar, ısıtmada ısı enerjisi ihtiyacının % 30'una kadar karşılayabileceği[160] anlaşılmaktadır. Son yıllarda bu alanda yapılan kanuni düzenlemelerin ve yatırımların etkisinin zamanla rakamlara yansıyacağı düşünüldüğünde, mevcut elektrik üretiminde jeotermal kaynakların % 0,32'lik payının % 5'e doğru artacağı öngörülmektedir. Bunun en önemli belirtisi MTA'nın yapmış olduğu sondaj rakamlarındaki artıştır. 2007 yılında 17.403 metre olan MTA'nın jeotermal sondajı, 2011 yılında 27.761 metreye ulaşarak, 2007 yılına göre % 63'lük bir artış sağlanmıştır. Şu anda Türkiye'de elektrik üretimine uygun potansiyel içerdiği tespit edilmiş 25 adet saha bulunmaktadır.[161]

Şekil 92. TR63 Bölgesi Jeotermal Kaynakları

Kaynak: TR63 Düzey 2 Bölgesi Jeotermal Kaynakları, DOĞAKA, 2010

Yukarıdaki şekilden görüleceği üzere TR63 Bölgesi illerinde jeotermal kaynaklar mevcuttur. Hatay ili 15 adet jeotermal kaynağı ile Bölgede bu alanda öncülük yapmaktadır. Bununla beraber, jeotermal kaynakların kullanım alanlarını yeryüzüne çıkan suyun sıcaklık derecesi şekillendirmektedir. TR63 Bölgesindeki mevcut jeotermal kaynakların sıcaklık değerleri 27 °C ile 41 °C arasında değişmektedir. Bu bağlamda, 20-70 °C su sıcaklığına sahip sahalar Düşük Sıcaklıklı Saha, 70-150 °C su sıcaklığına sahip sahalar Orta Sıcaklıklı Saha, 150 °C'den yüksek su sıcaklığına sahip sahalar Yüksek Sıcaklıklı Saha olarak kabul gördüğünden, TR63 Bölgesinin Düşük Sıcaklıklı Sahalara sahip olduğu söylenebilir. Bununla beraber, MTA Genel Müdürlüğü'nün verilerine dayanarak, su sıcaklık değerinde daha yüksek derecelere ulaşılabileceği görülmektedir. Mevcut teknolojik ve ekonomik koşullar altında, TR63 Bölgesindeki jeotermal kaynaklardan başta ısıtma olmak üzere (sera, bina, zirai kullanımlar), endüstride (yiyecek kurutulması, kerestecilik, kâğıt ve dokuma sanayisinde, dericilikte, soğutma tesislerinde), kimyasal madde üretiminde (borik asit, amonyum bikarbonat, ağır su, akışkandaki CO2 den kuru buz eldesinde) kullanılabilir potansiyeli bulunmaktadır.[162] Mevcut sahaların genel itibariye kaplıca olarak sağlık turizmi ve tedavi amacıyla kullanıldığı düşünüldüğünde, yapılacak inceleme,

[160] Türkiye'de Jeotermal Uygulamalarda Son Durum - Türkiye 10. Enerji Kongresi, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, 2006

[161] Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Bağlı ve İlgili Kuruluşlarının Amaç ve Faaliyetleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012

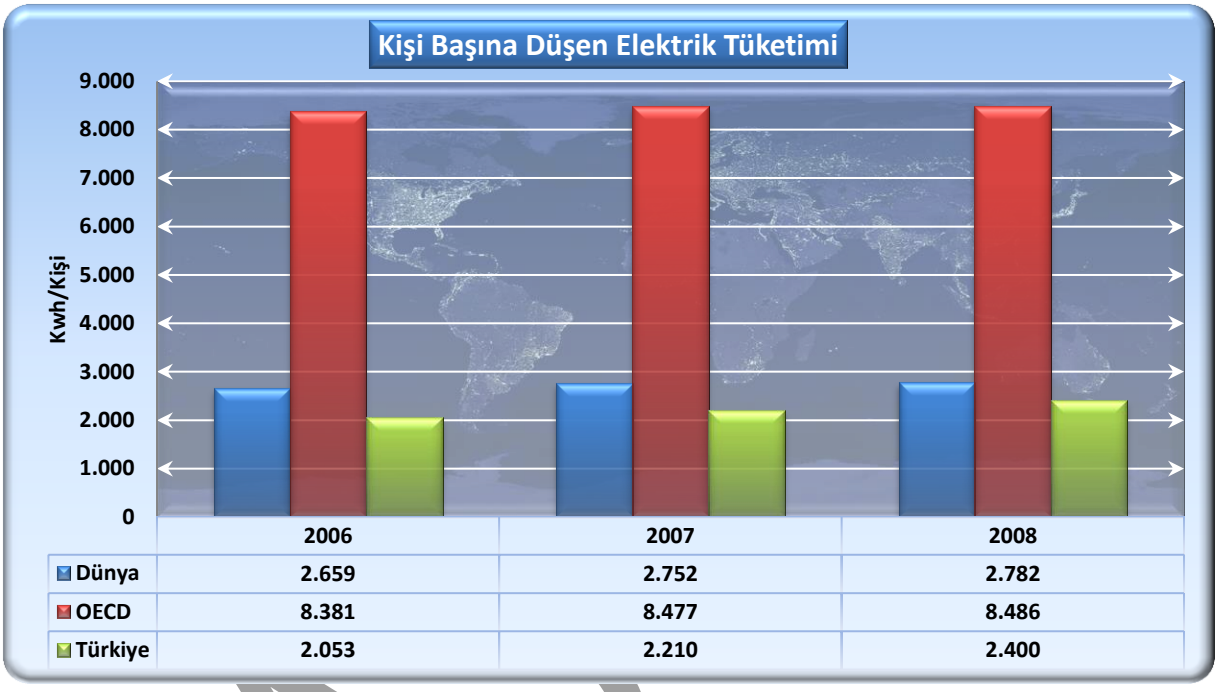
[162] Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi: Yenilenebilir Enerji Kaynakları Arasında Jeotermal Enerjinin Yeri ve Türkiye Açısından Önemi, Ankara Üniversitesi, 2009

araştırma ve yatırımlar ile TR63 Bölgesindeki potansiyelin daha verimli bir şekilde kullanılabileceği ve Bölge kalkınmasına daha etkin bir şekilde hizmet edeceği değerlendirilmektedir.

12.7. TR63 Bölgesinde Elektrik Enerjisi Tüketimi

Son 10 yılda elektrik tüketimi artış oranları bakımından Türkiye, Avrupa'da ilk, dünyada ise Çin'den sonra ikinci sırada yer almaktadır.[163] Bununla beraber, Türkiye'nin kişi başına düşen elektrik tüketimi miktarı hala Dünya ve OECD ortalamasından daha aşağıdadır.

Şekil 93. Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketimi

	2006	2007	2008
Dünya	2.659	2.752	2.782
OECD	8.381	8.477	8.486
Türkiye	2.053	2.210	2.400

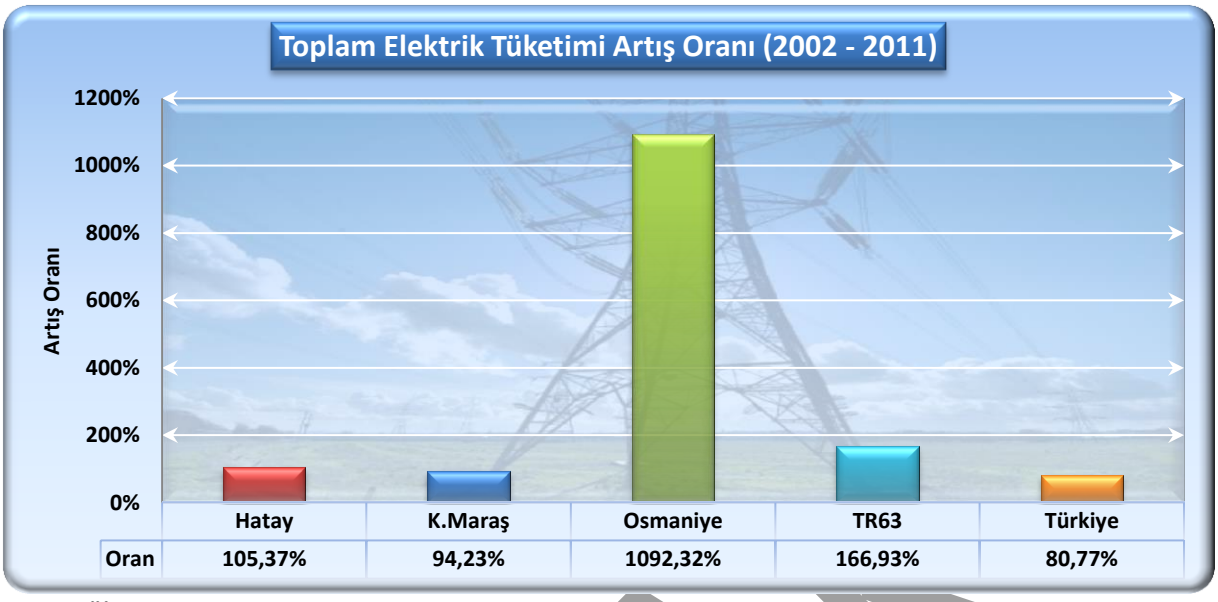
Kaynak: Elektrik Piyasası Raporu, EPDK, 2010

Yukarıdaki şekilde görüleceği üzere, Türkiye'de kişi başına düşen elektrik tüketimi miktarı hala Dünya ve OECD ortalamasından daha aşağıda olmasına rağmen, Dünya ve OECD rakamları yıllar itibariyle yaklaşık olarak yatay seyir izlemekte iken, Türkiye'ye ait kişi başı elektrik tüketimi ise, Dünya ve OECD artış hızına göre daha yüksek miktarda artmaktadır. Türkiye'nin ekonomik büyüme hızı ile doğru orantılı olarak artan elektrik tüketimi, TR63 Bölgesinde de 2002 yılı itibariyle önemli miktarda artış göstermiştir.

TÜİK rakamlarına göre, 2002 ile 2011 yılları arasını kapsayan 10 yıllık zaman diliminde Türkiye'nin toplam elektrik tüketimi % 80,77 oranında artış göstermiştir. Bununla beraber, TR63 Bölgesinin elektrik tüketimi, Türkiye elektrik tüketiminin 2 katından daha fazla artarak % 166,93 olmuştur. Bölgedeki tüm illerin elektrik tüketim artışı, Türkiye'nin elektrik tüketim artışından fazla olarak gerçekleşmiştir. Bölgedeki en çarpıcı elektrik tüketim artışı ise, Osmaniye ilinde % 1092,32 oranında gerçekleşmiş ve 2002 yılına göre elektrik tüketimi, 2011 yılında yaklaşık olarak 11 kat artmıştır.

[163] Elektrik Üretim Sektör Raporu, EÜAŞ, 2011

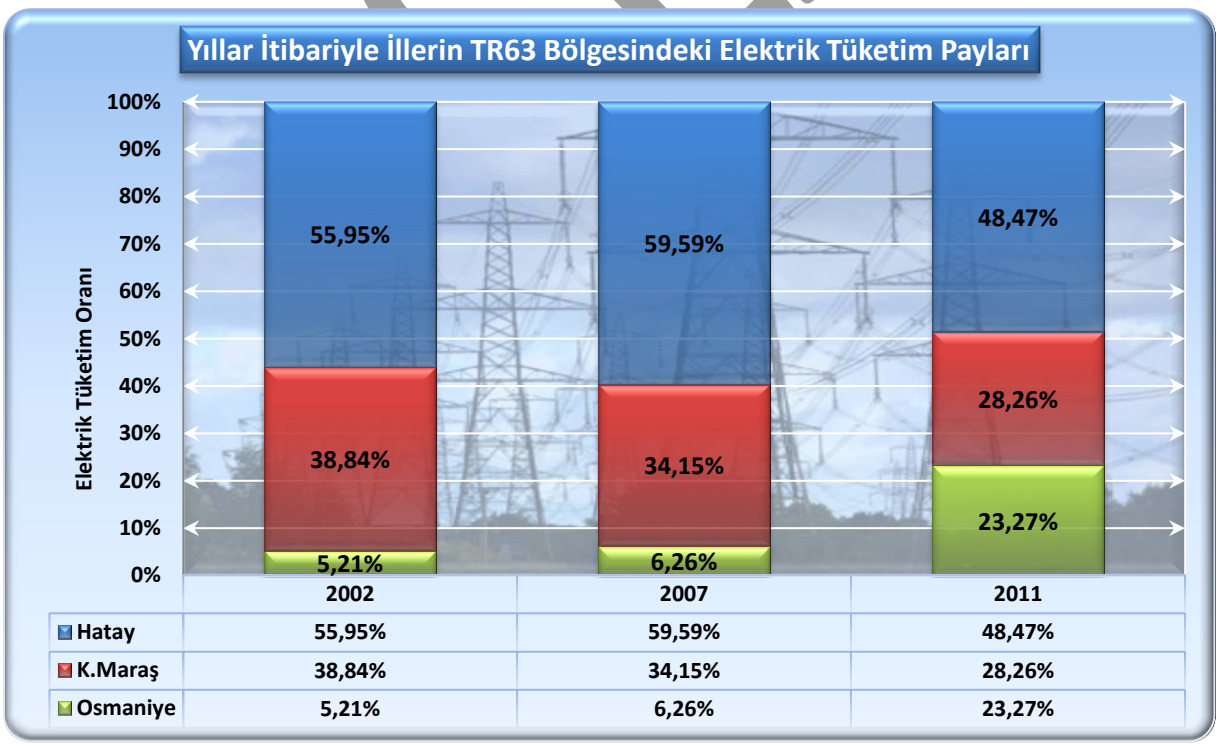
Şekil 94. TR63 Bölgesi Elektrik Tüketimi Artış Oranları (2002-2011)

Kaynak: TÜİK kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

TR63 Bölgesindeki illerin elektrik tüketim oranları on yıllık periyot içinde kendi aralarında kıyaslandığında, Hatay ilinin Bölge elektrik tüketimindeki payının % 50 seviyesinin altına düştüğü, Kahramanmaraş ilinin de Hatay ilinde olduğu gibi yaklaşık % 10 oranında pay kaybettiği, Osmaniye ilinin ise son yıllar itibariyle ilerleyen grafiklerde gösterilen nedenlerden dolayı Bölgede hissedilir bir yere sahip olmaya başladığı görülmektedir.

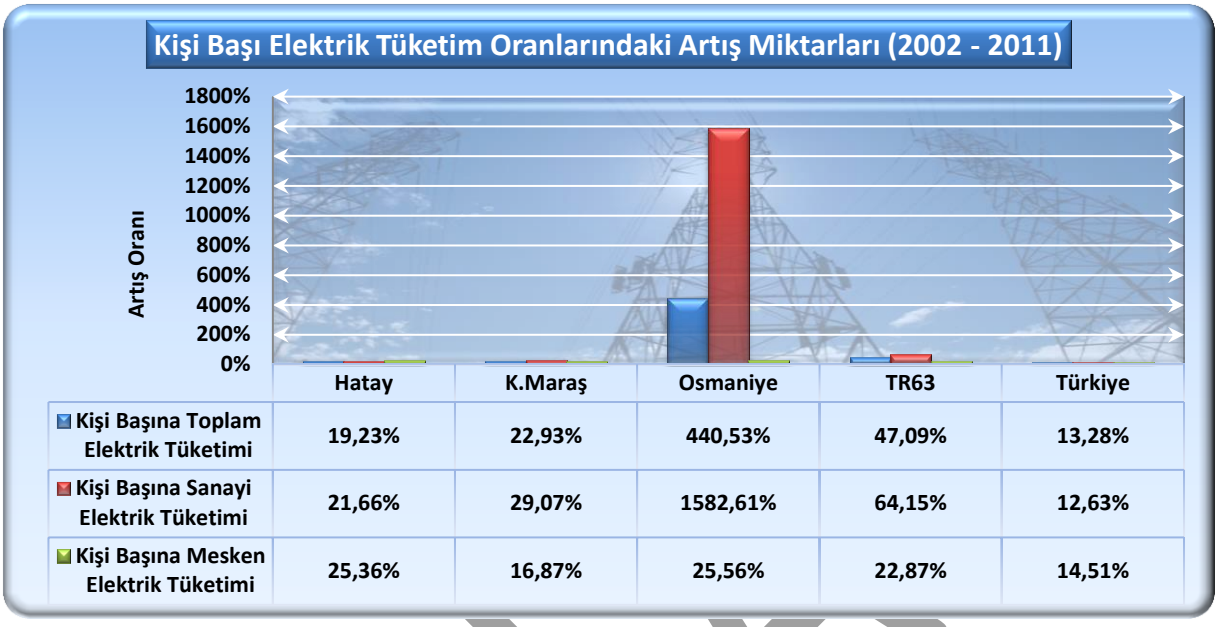
Şekil 95. Yıllar İtibariyle İllerin TR63 Bölgesindeki Elektrik Tüketim Payları

Kaynak: TÜİK kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Aynı şekilde 2002 ve 2011 yılları arasındaki rakamlar, kişi başına elektrik tüketimi artış oranı bakımından incelendiğinde, Şekil 96'da görüleceği üzere TR63 Bölgesine ait tüm değerlerin, Türkiye elektrik tüketiminden bir hayli fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 96. Kişi Başı Elektrik Tüketim Oranlarındaki Artış Miktarları (2002-2011)

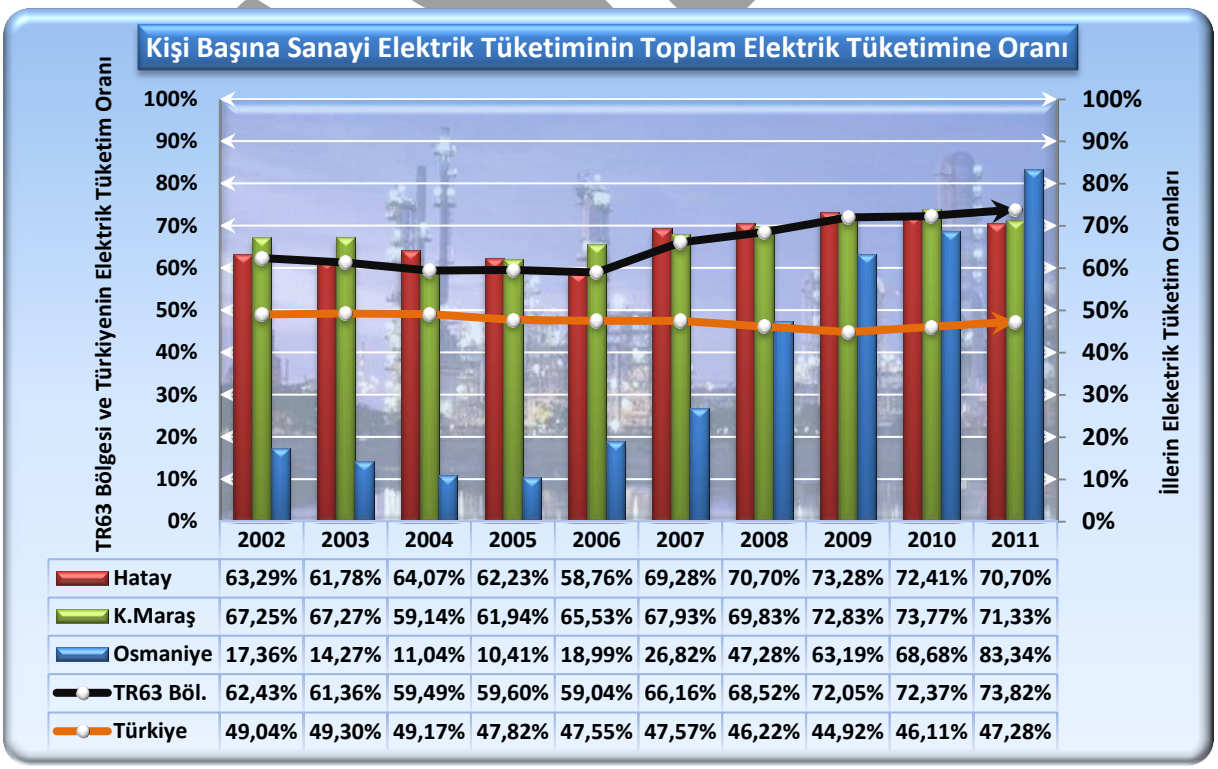

	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	TR63	Türkiye
Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi	19,23%	22,93%	440,53%	47,09%	13,28%
Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi	21,66%	29,07%	1582,61%	64,15%	12,63%
Kişi Başına Mesken Elektrik Tüketimi	25,36%	16,87%	25,56%	22,87%	14,51%

Kaynak: TÜİK kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Yukarıdaki şekilde yer alan Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi rakamlarından ise, Osmaniye ilinin elektrik tüketimindeki büyük artışın, sanayileşme nedeniyle meydana geldiği açıkça anlaşılmaktadır.

Şekil 97. Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketiminin Toplam Elektrik Tüketimine Oranı

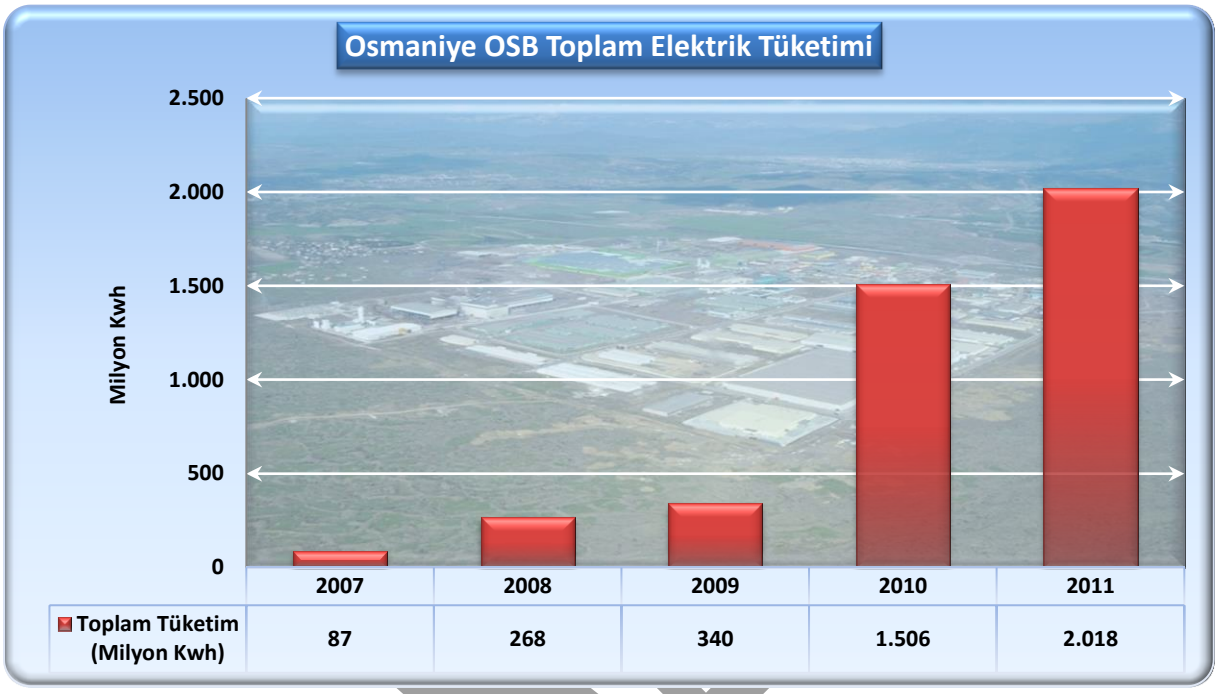

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	63,29%	61,78%	64,07%	62,23%	58,76%	69,28%	70,70%	73,28%	72,41%	70,70%
K.Maraş	67,25%	67,27%	59,14%	61,94%	65,53%	67,93%	69,83%	72,83%	73,77%	71,33%
Osmaniye	17,36%	14,27%	11,04%	10,41%	18,99%	26,82%	47,28%	63,19%	68,68%	83,34%
TR63 Böl.	62,43%	61,36%	59,49%	59,60%	59,04%	66,16%	68,52%	72,05%	72,37%	73,82%
Türkiye	49,04%	49,30%	49,17%	47,82%	47,55%	47,57%	46,22%	44,92%	46,11%	47,28%

Kaynak: TÜİK kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Yıllar itibariyle Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketiminin, Toplam Elektrik Tüketimine oranları incelendiğinde, Türkiye genelinde ortalama % 2'lik bir düşüş olmasına rağmen, TR63 Bölgesinde ortalama % 11 oranında artış olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesindeki tüm illerde Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketiminin artması, Bölgenin sanayileşmekte olduğunun göstergesi durumundadır. Osmaniye ilinde 2005 yılı itibariyle meydana gelen artışın kök nedeni aşağıda verilen grafik ile vurgulanmıştır.

Şekil 98. Osmaniye OSB Toplam Elektrik Tüketimi

Kaynak: OSB Bilgi Sitesi, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013, Link: http://osbbs.osbuk.org.tr/arama.php?anaMod =10&id=236&konu=RXYUG, Erişim Tarihi: 26.06.2013 kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

Osmaniye ilinde kurulan organize sanayi bölgelerinin tüketmiş olduğu elektrik enerjisi miktarına bakıldığında, Osmaniye ilinde kişi başına düşen sanayi elektrik tüketiminin 2006 ve 2007 yılı itibariyle neden ivme kazanıp artış eğilimi gösterdiği açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Tek başına Osmaniye Organize Sanayi bölgesi 2007 yılında 86.883.680 KWh elektrik enerjisi harcarken, bu rakam 5 yıl içinde 23 kat artış göstererek 2.018.336.324 KWh seviyesine ulaşmıştır.

TR63 Bölgesi elektrik tüketimi sektörel deseninin son 10 yıl içinde nasıl değiştiği incelendiğinde, Bölgenin Türkiye içindeki elektrik tüketim payının 2002 yılında % 3,88 iken, 2011 yılında % 5,73'e çıktığı ve Bölgenin hızla sanayileştiği gözlemlenmektedir. Vurgulanması gereken diğer bir nokta ise, bu gelişme paralelinde 2007 yılına göre tüm TR63 illerinde tarımsal sulamaya harcanan elektrik miktarının, hem diğer sektörlere göre oransal olarak, hem de MWh cinsinden miktar olarak azaldığı görülmektedir.

Tablo 174. TR63 Bölgesi Elektrik Tüketiminin Sektörel Dağılımı

Yıl	Bölge Adı	Toplam Tüketim	Resmi Daire	Sanayi	Ticaret	Mesken	Tarımsal Sulama	Sokak Aydınlatma	Diğer
2002	Türkiye (MWh)	102.947.861	4.580.529	50.489.392	10.867.292	23.559.425	2.749.780	5.103.921	5.597.523
	Türkiye (%)	100,00%	4,45%	49,04%	10,56%	22,88%	2,67%	4,96%	5,44%
	TR63 (MWh)	3.992.048	117.571	2.492.341	160.625	651.776	171.237	192.646	205.852
	TR63 (%)	100,00%	2,95%	62,43%	4,02%	16,33%	4,29%	4,83%	5,16%
	Hatay (MWh)	2.233.533	79.911	1.413.511	91.572	350.569	134.669	112.267	51.034
	Hatay (%)	100,00%	3,58%	63,29%	4,10%	15,70%	6,03%	5,03%	2,28%
	K.Maraş (MWh)	1.550.580	19.936	1.042.724	39.530	199.205	34.939	69.989	144.257
	K.Maraş (%)	100,00%	1,29%	67,25%	2,55%	12,85%	2,25%	4,51%	9,30%
	Osmaniye (MWh)	207.935	17.724	36.106	29.523	102.002	1.629	10.390	10561
	Osmaniye (%)	100,00%	8,52%	17,36%	14,20%	49,05%	0,78%	5,00%	5,08%
2007	Türkiye (MWh)	155.135.260	6.933.182	73.794.540	23.141.161	36.475.825	4.110.541	4.052.642	6.627.369
	Türkiye (%)	100,00%	4,47%	47,57%	14,92%	23,51%	2,65%	2,61%	4,27%
	TR63 (MWh)	6.834.909	136.785	4.522.166	446.969	1.069.523	238.408	170.385	250.672
	TR63 (%)	100,00%	2,00%	66,16%	6,54%	15,65%	3,49%	2,49%	3,67%
	Hatay (MWh)	4.073.089	88.153	2.821.984	258.892	578.951	181.082	111.261	32.767
	Hatay (%)	100,00%	2,16%	69,28%	6,36%	14,21%	4,45%	2,73%	0,80%
	K.Maraş (MWh)	2.334.027	37.614	1.585.468	128.612	327.640	44.741	39.951	170.001
	K.Maraş (%)	100,00%	1,61%	67,93%	5,51%	14,04%	1,92%	1,71%	7,28%
	Osmaniye (MWh)	427.794	11.018	114.714	59.465	162.933	12.585	19.174	47.905
	Osmaniye (%)	100,00%	2,58%	26,82%	13,90%	38,09%	2,94%	4,48%	11,20%
2011	Türkiye (MWh)	186.099.551	7.272.436	87.980.191	30.525.233	44.271.092	3.813.908	3.986.130	8.250.560
	Türkiye (%)	100,00%	3,91%	47,28%	16,40%	23,79%	2,05%	2,14%	4,43%
	TR63 (MWh)	10.655.831	206.705	7.866.024	556.125	1.392.847	215.075	149.377	269.678
	TR63 (%)	100,00%	1,94%	73,82%	5,22%	13,07%	2,02%	1,40%	2,53%
	Hatay (MWh)	5.164.831	109.022	3.651.419	285.775	772.291	159.535	71.164	115.625
	Hatay (%)	100,00%	2,11%	70,70%	5,53%	14,95%	3,09%	1,38%	2,24%
	K.Maraş (MWh)	3.011.740	48.422	2.148.385	183.769	401.199	43.692	43.512	142.762
	K.Maraş (%)	100,00%	1,61%	71,33%	6,10%	13,32%	1,45%	1,44%	4,74%
	Osmaniye (MWh)	2.479.259	49.261	2.066.220	86.581	219.358	11.849	34.700	11.292
	Osmaniye (%)	100,00%	1,99%	83,34%	3,49%	8,85%	0,48%	1,40%	0,46%

Kaynak: TÜİK kaynağından alınan veriler derlenerek elde edilmiştir.

13. DIŞ TİCARET

Ticaret, ülke ekonomilerinin hacmini belirleyen önemli etkenlerden bir tanesidir. Bu kapsamda, dış ticaret hacmini artırırken, dış ticaret açığını azaltmak ve bu şekilde hedeflenen büyüme rakamlarına ulaşmak, bütün ülke ekonomilerinin öncelikli hedefidir. Ticaret bu nedenle kalkınma planlarında yer alan başlıklardan birisini oluşturmaktadır. Türkiye'de bu amaca uygun olarak kalkınma planları hazırlanmıştır. Topyekün kalkınmanın yanı sıra, bölgesel kalkınmanın da önemi son dönemlerde oldukça artmıştır. Bölgesel rekabet edilebilirliği arttırmak amacıyla pek çok çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Günümüz küresel ortamında rekabet olgusu, ulusaldan yerele kayma eğilimine girmiştir. Ülke genelindeki rekabetçiliğin ötesinde kent seviyesinde rekabet algısı, artık şehirlerin rekabet güçlerine odaklanmayı zorunlu kılmaktadır. Özellikle illerin ihracatta performanslarının bilimsel yöntem ve metodolojiler çerçevesinde analiz edilmesi ve farklı performans kriterleri ile konumlarının netleştirilmesi, ileride illerin ihracatta daha rekabetçi hale gelmelerine imkân tanıyacak politikaların tasarlanmasında ve bu politikaların sonuçlarının değerlendirilmesinde önemli bir başlangıç noktası teşkil edecektir[164]. Teorik olarak, ülkelerin yaptığı toplam ihracat rakamının, yine ülkelerin yaptığı toplam ithalat rakamına eşit olması gerekmektedir. Ancak, gümrüklerden çıkışı yapılan mal değeri her zaman karşı ülkede gümrüklerden girişi yapılan mal değerini tutmayabilmektedir. Yalnızca tek farklılık bu olmayıp, bazı ülkelerde farklı veri toplama yöntemleri, küçük hatalar ve kayıp veriler de farklılık yaratabilmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün 2011 yılı verilerine göre dünyada gerçekleşen toplam ihracat 18,25 trilyon dolar olarak gerçekleşirken, ülkelerin birbirleri arasındaki toplam ithalat ise 18,44 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünyada gerçekleşen dış ticaret hacmi ise 36,7 trilyon dolar olarak hesaplanmıştır.

Türkiye, rekabet kurallarının işlediği, özel sektörün ekonomide öncü, kamunun ise düzenleyici rol oynadığı, liberal dış ticaret politikasının uygulandığı, mal ve hizmetlerin bireyler ve kurumlar arasında engelsiz olarak el değiştirebildiği bir serbest piyasa ekonomisidir. Dünyanın 16. ve Avrupa'nın 6. büyük ekonomisi olan Türkiye, en güçlü ekonomilerin temsil edildiği G-20'nin üyesidir. Ekonomik reformlar ve son yıllarda uygulamaya konulan komşu ülkeler başta olmak üzere Afrika, Uzakdoğu, Ortadoğu'ya yönelik bölgesel ticareti geliştirme stratejileri sayesinde, dış ticaretin hem hacmi, hem de yapısı değişmiştir.[165]

Tablo 175. Türkiye'nin Dış Ticaret Gerçekleşmeleri ve Hedefleri (Milyar ABD Doları)

Milyar Dolar	2011	2012	2013	2014	2015
İhracat	135	153	158	172	187
İthalat	241	237	253	272	291
Dış Ticaret Hacmi	376	389	411	445	478
Dış Ticaret Dengesi	-106	-84	-95	-100	-104
İhracat/İthalat	56,1%	64,5%	62,5%	63,3%	64,3%

Kaynak: TÜİK, Orta Vadeli Program, Resmi Gazete, 2012

[164] İl Dış Ticaret Potansiyeli Araştırması, Ekonomi Bakanlığı, 2009, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/ 7EF56F48-D8D3-8566-452092D48A1F70B1/kitapmakro.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[165] Türk Ekonomisinin Genel Görünümü, Dışişleri Bakanlığı, 2013, Link: http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa, Erişim Tarihi: 26.06.2013

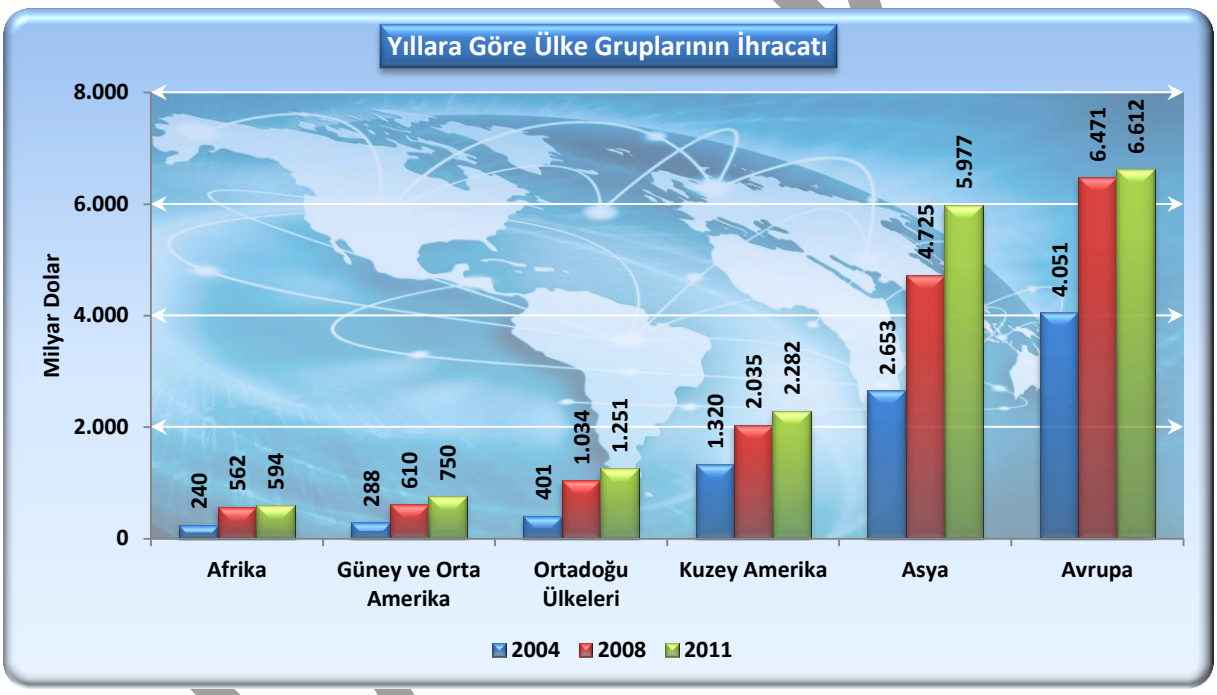
TASLAK

Orta Vadeli Program verilerine göre, Türkiye'nin dış ticaret hacminin 2013, 2014 ve 2015 yıllarında, sırasıyla % 5,7, % 8,2 ve % 7,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. IMF tahminlerine göre, dünya toplam mal ve hizmet ticareti hacmi 2013 ve 2014 yıllarında, sırasıyla % 3,8 ve % 5,5 oranında; Dünya Ticaret Örgütü tahminlerine göre ise, dünya toplam mal ve hizmet ticareti hacmi 2012 ve 2013 yıllarında, sırasıyla % 2,5 ve % 4,5 oranında artacaktır.

13.1. İhracat

Küreselleşme ile dünya ticaretinde bölgesel yoğunlaşma daha belirgin hale gelmiştir. 2011 yılı rakamlarına göre, dünya ticaretinin % 80'i dünyanın 3 bölgesinde, yani Avrupa (% 36,2), Asya (% 32,7) ve Kuzey Amerika Pasifik (% 12,5) bölgelerinde, meydana gelmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) verilerine göre, 2011 yılında dünyada en çok ihracat yapan ülke grubu Avrupa ülkeleri iken, en az ihracat yapan ülke grubu ise Afrika ülkeleri olduğu görülmektedir.

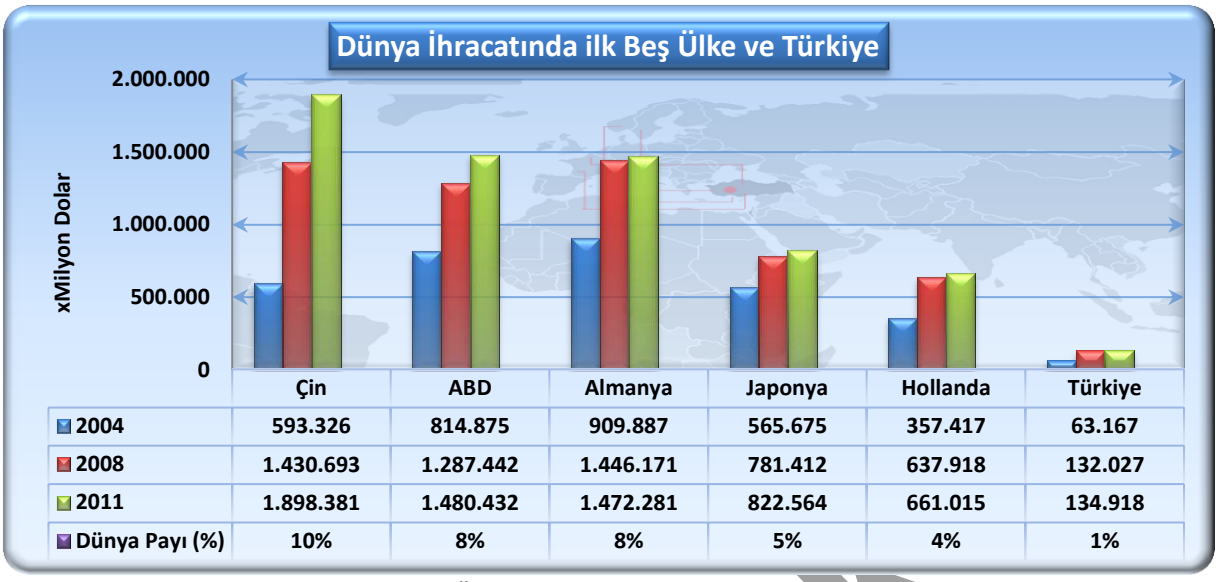
Şekil 99. Yıllara Göre Ülke Gruplarının İhracat Rakamları (Milyar ABD Doları)

Kaynak: International Trade Statistics 2012, DTÖ, 2011, Link: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_appendix_e.htm, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2004 yılında 9,2 trilyon dolar olan dünya ihracatının, 2011 yılında yaklaşık iki kat artarak 18,25 trilyon dolara ulaştığı görülmektedir. Dünya ihracat artış oranları 2004 dönemine göre, 2008 yılında % 75; 2008 yılına göre, 2011 yılındaki artış oranı ise % 13 olarak gerçekleşmiştir. Avrupa ülkelerinin 2004 yılında dünya ihracatındaki payı % 44'ten, 2008 yılında % 40'a ve 2011 yılında % 36'ya düşmüştür. Özellikle Çin, Japonya ve Asya'nın diğer gelişmiş altı ülkesinin de etkisiyle, Asya ülkelerinin payı 2004 yılında % 29 iken, 2011 yılında % 33'e yükselmiştir.

Şekil 100. Yıllara Göre İlk Beş Ülke ve Türkiye'nin İhracat Rakamları (Milyon ABD Doları)

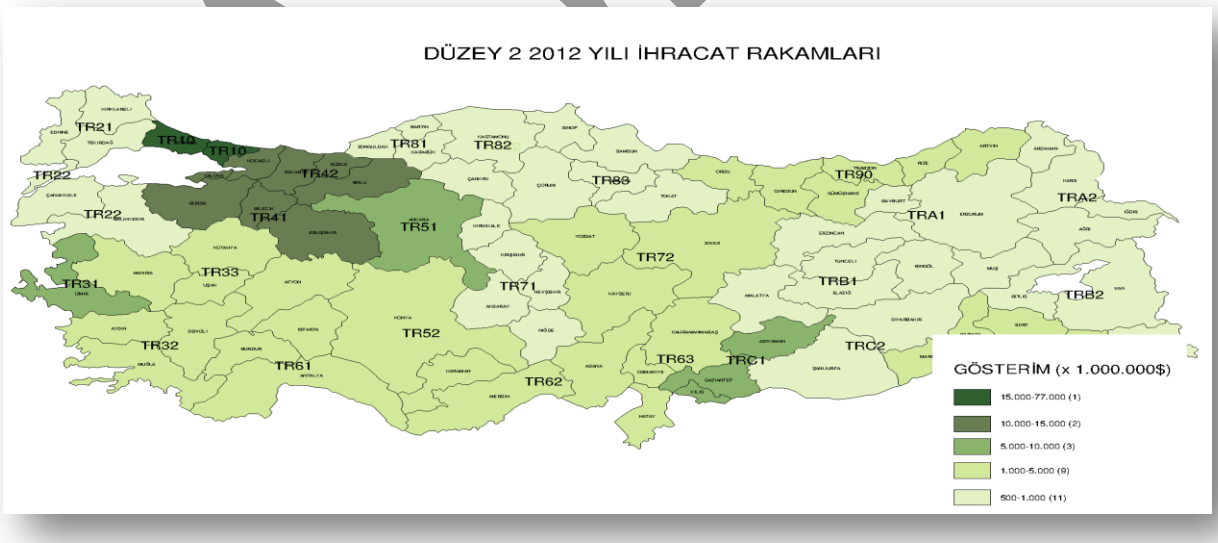

	Çin	ABD	Almanya	Japonya	Hollanda	Türkiye
2004	593.326	814.875	909.887	565.675	357.417	63.167
2008	1.430.693	1.287.442	1.446.171	781.412	637.918	132.027
2011	1.898.381	1.480.432	1.472.281	822.564	661.015	134.918
Dünya Payı (%)	10%	8%	8%	5%	4%	1%

Kaynak: International Trade Statistics 2012, DTÖ, 2011, Link: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_appendix_e.htm, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Dünya ihracatında yıllara göre en çok ihracat yapan ülkeler yukarıdaki şekilde verilmiştir. Çin ve Japonya, toplam dünya ihracatının % 15'ini gerçekleştirerek, 2011 yılında Asya'da gerçekleşen ihracatın oldukça hızlı artmasını sağlamışlardır. 2008 krizinden pek çok ülkenin dış ticareti olumsuz etkilenirken, yukarıdaki grafikten görüleceği üzere, Çin ve ABD ihracattaki hızlarını düşürmeden ekonomilerindeki dengeyi sağlamışlardır. Ancak Almanya, Japonya, Hollanda gibi dünya ihracatında ilk 5'te olan ülkeler ve Türkiye'nin ihracatında, 2008 yılına göre ciddi bir artış olmadığı görülmektedir.

Harita 40. Türkiye Düzey 2 Bölgeleri İhracat Rakamları (ABD Doları)

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

Türkiye'de Düzey 2 Bölgelerinin ihracat rakamları Harita 40'ta verilmiştir. 2008 - 2012 yılları arasında Türkiye'nin ihracatı toplam % 15,5 artarken, bölgeler arasında en yüksek artış TR33 Bölgesinde gerçekleşmiş, en yüksek düşüş ise TR82 Bölgesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 176. Toplam İhracat (ABD Doları)

İl / Bölge	2004	2008	2012
Hatay	654.913.650	1.762.181.110	2.039.782.905
K.Maraş	205.873.858	379.376.437	753.930.370
Osmaniye	889.451	6.820.809	117.915.684
TR63	861.676.959	2.148.378.356	2.911.628.959
Türkiye	63.167.152.820	132.027.195.626	152.488.651.761

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2004 yılında 63 milyar dolar olan Türkiye ihracatı, yıllara göre istikrarlı artışını sürdürmüş, 2008 yılında 132 milyar dolara, 2012 yılında ise 152 milyar dolara ulaşmıştır. 2012 yılında, TR63 Bölge ihracatı 3 milyar dolara yükselmiş, bu ihracatın % 70'i Hatay ilinden gerçekleştirilmiştir.

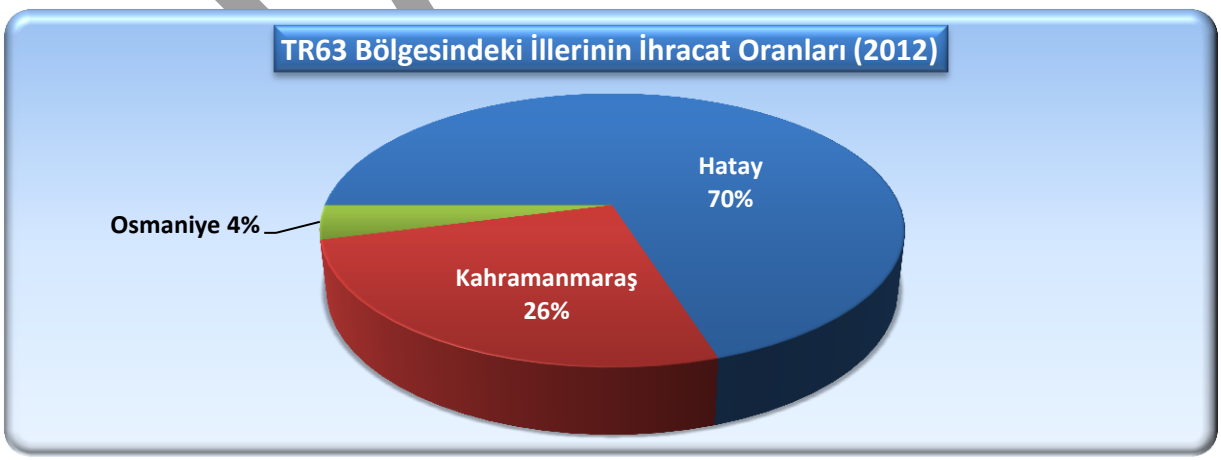
2004 yılında Bölgede gerçekleştirilen ihracat, Türkiye'deki toplam ihracatın % 1,4'lük, 2008 yılında % 1,6'lık, 2012 yılında ise % 1,9'luk kısmını oluşturmuştur. 2004'ten 2012 yılına kadar Hatay ilinin Türkiye'deki ihracat payı % 1'den, % 1,3'e çıkarken, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin payları sırasıyla % 0,3'ten % 0,5'e ve % 0,01'den % 0,1'e çıkmıştır. İhracat paylarının artışları Bölgenin Türkiye ihracatındaki artışın hızlı olduğunu ifade etmektedir. Türkiye ölçeğinde Bölge illerinin ihracat paylarındaki artışlar, Bölgenin gelişme kapasitesini göstermesi açısından değer taşımaktadır.

Türkiye'de ve TR63 Bölgesi'nde son on yılda ihracatta görülen gelişmenin sürdürülebilirliği için, firmaların rekabet gücünün artırılması, maliyetleri azaltacak lojistik yatırımların yapılması, ihracata yönelik AR-GE ve ÜR-GE çalışmalarının önceliklendirilmesi gibi çalışmaların yanı sıra, hedef odaklı dış ticaret politikalarının da uygulanması gerekmektedir.

13.1.1. İllere Göre İhracat

TR63 Bölgesindeki illerin, 2012 yılı Bölge içi ihracat payları Şekil 101'de yer almaktadır. Bu verilere göre, Hatay ili Bölge ihracatının % 70'ini, Kahramanmaraş ili % 26'sını ve Osmaniye ili % 4'ünü gerçekleştirmektedir.

Şekil 101. TR63 Bölgesindeki İllerinin İhracat Oranları (2012)

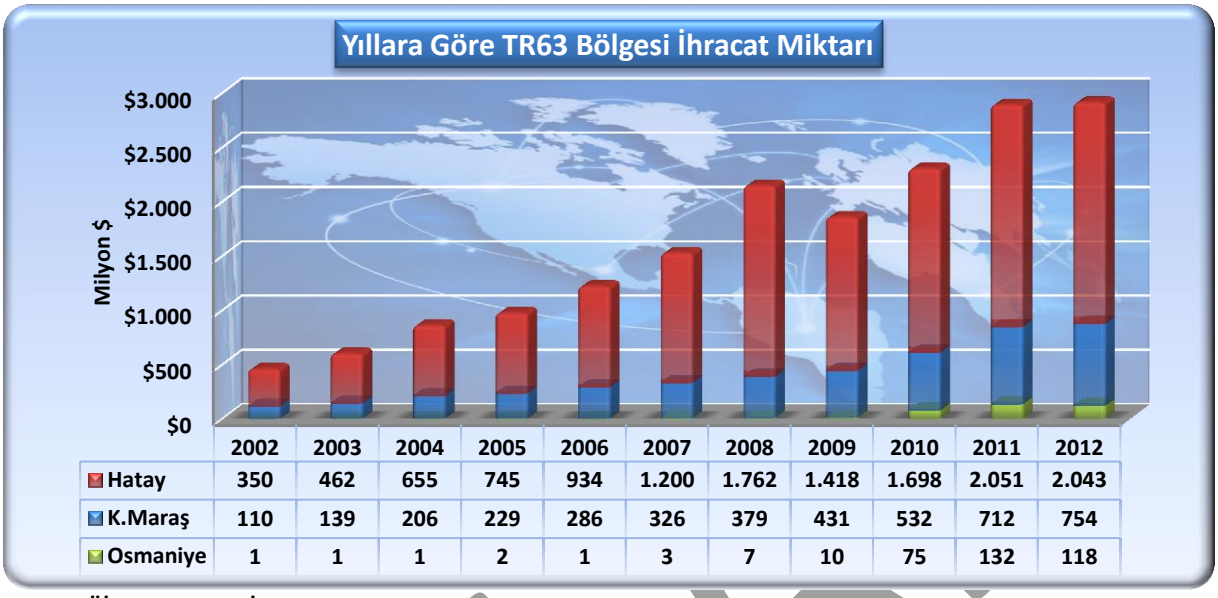

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

TASLAK

TR63 Bölgesindeki illerin yıllara göre ihracatı yukarıdaki şekilde verilmiştir. 2012 yılında ihracatta Hatay ilinin TR63 Bölgesindeki payının % 76 olarak gerçekleşmesi; TR63 Bölgesinin ihracat yapısında Hatay'ın ağırlıklı olduğunu göstermektedir.

Şekil 102. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre İhracat Rakamları (Milyon ABD Doları)

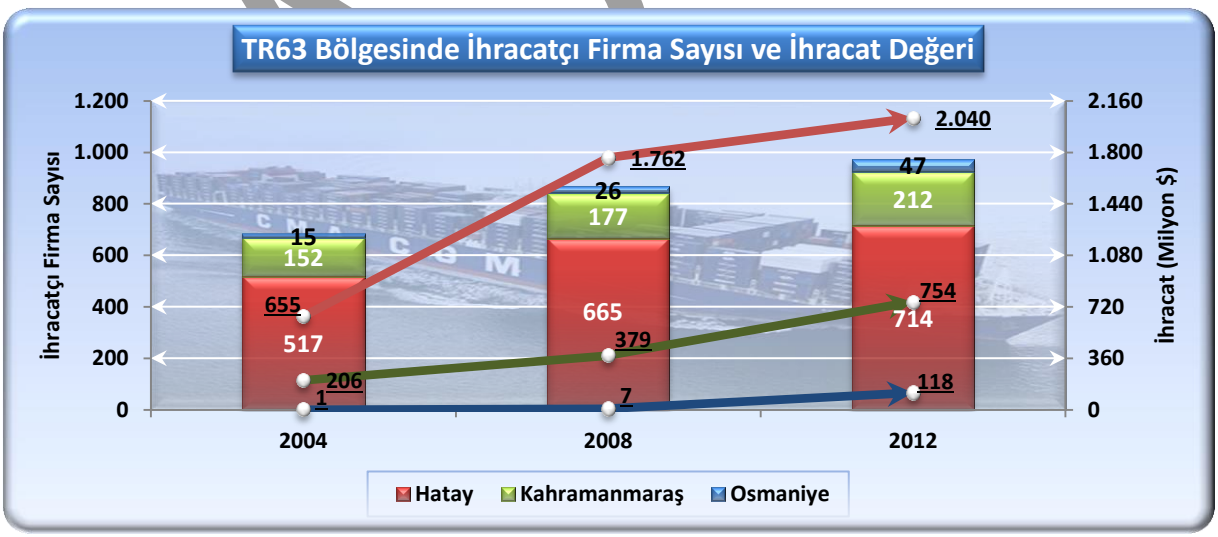

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	350	462	655	745	934	1.200	1.762	1.418	1.698	2.051	2.043
K.Maraş	110	139	206	229	286	326	379	431	532	712	754
Osmaniye	1	1	1	2	1	3	7	10	75	132	118

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2008 yılındaki mali krizden Kahamanmaraş ve Osmaniye illerinin ihracatı etkilenmezken, Hatay ilinin küresel ekonomik krize daha duyarlı olduğu gözlemlenmiştir. Bununla beraber, yukarıdaki şekle bakarak, 2011 yılında başlayan Suriye'deki siyasi krizin, Bölge ihracatında en çok Hatay ilini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

Şekil 103. Yıllara Göre İhracatçı Firma Sayıları ve İhracat Rakamları (Milyon ABD Doları)

Kaynak: İllere Göre Dış Ticaret, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7173D4A4-D8D3-8566-452001910DD1747A, Erişim Tarihi 26.06.2013

Yıllara göre TR63 Bölgesindeki ihracatçı firma sayıları ve ihracat değerleri Şekil 103'te yer almaktadır. Ekonomi Bakanlığı'nın verilerine göre, 2012 yılında Bölgede 973 adet ihracatçı firma bulunmaktadır. Yıllara göre ihracatçı firma sayıları arttıkça, bu sayı ile doğru orantılı olarak Bölgedeki ihracat rakamlarının arttığı görülmektedir.

13.1.2. Ülke Gruplarına ve Ülkelere Göre İhracat

TR63 Bölgesi ihracatının coğrafi ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, özellikle Hatay ve Kahramanmaraş illerinin pek çok ülkeye mal ihracatı gerçekleştirdiği görülmektedir. TR63 Bölgesinin ihracat yaptığı ülkeler sayı ve coğrafi olarak gruplandırıldığında en önemli ağırlığın Afrika ülkelerine ait olduğu, Afrika ülkelerini ise Avrupa Birliği ülkelerinin ve Asya ülkelerinin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 177. Bölge İllerinin Coğrafi Ülke Gruplarına Göre İhracat Yaptıkları Ülke Sayısı (2012)

Ülke Grubu	Toplam Ülke Sayısı	Hatay	Kahramanmaraş	Osmaniye
Diğer Afrika	51	31	7	5
Diğer Asya	32	21	20	10
Orta Amerika ve Karayipler	30	16	4	0
Avrupa Birliği	27	26	24	14
Diğer Okyanusya ve Kutup Böl. Ülkeleri	22	3	1	0
Diğer Avrupa (A.B Hariç)	21	14	13	11
Serbest Ticaret Bölgesi	18	7	6	2
Yakın ve Orta Doğu	17	16	13	11
Güney Amerika	13	6	7	0
Avustralya ve Yeni Zelanda	9	3	1	0
Kuzey Afrika	7	5	5	3
Kuzey Amerika	4	2	2	1
Kesinleşmemiş Ülke ve Askeri Bölgeler	1	1	0	0

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

TR63 Bölgesi illeri sahip oldukları lojistik avantajların da sayesinde en çok Yakın ve Ortadoğu ülkelerine ihracat gerçekleştirilmektedir. (Tablo 178)

Tablo 178. TR63 Bölgesinde Bulunan İllerin Ülke Gruplarına Göre İhracat Rakamları (ABD Doları)

Ülke Grupları	Hatay	Kahmramanmaraş	Osmaniye	TR63
Yakın ve Orta Doğu	904.597.859	101.001.568	42.881.408	1.048.480.835
Avrupa Birliği	405.208.848	390.132.942	30.065.746	825.407.536
Kuzey Afrika	263.775.024	77.528.063	11.841.975	353.145.062
Diğer Avrupa (AB Hariç)	269.569.066	56.870.975	2.893.906	329.333.947
Diğer Asya	75.045.429	23.144.522	27.791.420	125.981.371
Güney Amerika	3.425.411	88.117.509	0	91.542.920
Kuzey Amerika	68.886.460	3.735.731	485.428	73.107.619
Diğer Afrika	35.313.358	3.771.016	587.783	39.672.157
Serbest Ticaret Bölgesi	12.334.261	9.292.532	128.467	21.755.260
Orta Amerika ve Karayipler	1.420.287	101.121	0	1.521.408
Avustralya ve Yeni Zelanda	734.347	137.783	0	872.130
Toplam	2.040.310.350	753.833.762	116.676.133	2.910.820.245

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

TR63 Bölgesinde bulunan illerin ülke gruplarına göre 2012 yılı ihracat rakamları Tablo 178'de verilmiştir. Bölge, ihracatının % 36'sını Yakın ve Orta Doğu ülkelerine, % 28'ini ise AB ülkelerine gerçekleştirilmektedir. Lojistik koşulların da etkisiyle, en az ihracat Avustralya ve Yeni Zelanda ülke grubuna gerçekleştirilmektedir.

Tablo 179. Bölge İllerinin Ekonomik Ülke Gruplarına Göre İhracat Rakamları (ABD Doları, 2012)[166]

Ekonomik Ülke Grupları	Hatay	Kahmramanmaraş	Osmaniye	TR63
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	1.119.776.732	162.590.533	80.402.488	1.362.769.753
Avrupa Birliği 27 (AB 27)	405.208.848	390.132.942	30.065.746	825.407.536
OECD Ülkeleri	375.169.847	383.354.810	29.646.820	788.171.477
Petrol İhraç Eden Ülkeler (OPEC)	620.743.837	76.033.623	49.066.677	745.844.137
Akdeniz Havzası Ülkeleri	549.899.568	110.848.166	15.070.897	675.818.631
Gelişmiş Ülkeler (G-8)	362.562.644	277.514.128	5.033.690	645.110.462
Sınır Komşusu Ülkeler	405.644.610	89.539.849	27.525.197	522.709.656
Karadeniz Ekonomik İşb. Teşkilatı (KEİT)	373.448.833	92.162.762	8.809.326	474.420.921
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	254.608.409	44.278.226	1.763.982	300.650.617
Gelişmekte Olan Ülkeler (D-8)	219.049.698	41.483.620	33.881.052	294.414.370
Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)	224.466.329	54.728.418	80.989	279.275.736
Latin Amerika Ülkeleri	3.903.020	83.157.119	0	87.060.139
Güney Amerika Ortak Pazarı	1.242.862	82.806.041	0	84.048.903
Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı	47.162.940	4.932.726	26.392.113	78.487.779
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	33.787.055	7.765.815	6.133.079	47.685.949
Afrika, Karayipler ve Pasifik (ACP)	27.466.016	3.650.300	584.468	31.700.784
Türk Cumhuriyetleri	6.094.581	3.800.231	1.385.042	11.279.854
AB'ye Aday Ülkeler	1.800.805	4.703.765	1.259.953	7.764.523
Güney-Doğu Asya Ülkeleri İşbirliği (ASEAN)	2.065.484	3.010.299	10.152	5.085.935
Avrupa Serbest Ticaret İşbirliği (EFTA)	1.576.061	177.659	128	1.753.848
Kuzey Amerika Ser. Tic. An. (NAFTA)	904.707	169.325	0	1.074.032

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

TR63 Bölgesinin ekonomik ülke gruplarına göre ihracat dağılımı incelendiğinde, toplam ihracatının % 47'sini İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerine gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu ihracatın % 82'si Hatay, % 12'si Kahramanmaraş ve % 6'sı Osmaniye ilinden gerçekleştirilmiştir. AB ülkelerine gerçekleştirilen ihracatın % 49'u Hatay, % 47'si Kahramanmaraş ve % 4'ü Osmaniye ilinden; OECD ülkelerine gerçekleştirilen ihracatın % 48'i Hatay, % 49'u Kahramanmaraş ve % 4'ü Osmaniye ilinden, OPEC ülkelerine gerçekleştirilen ihracatın ise % 83'ü Hatay, % 10'u Kahramanmaraş ve % 7'si Osmaniye ilinden yapılmıştır.

[166] Aynı ülke farklı ekonomik ülke gruplarına dâhil olmaktadır.

Tablo 180. Hatay İlinin Yıllara Göre En Çok İhracat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları)

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012
Irak	36.467.339	89.677.938	130.786.531	218.300.699	276.872.005
Suudi Arabistan	268.939.867	190.805.222	176.864.272	208.175.906	254.428.406
Rusya Federasyonu	152.574.288	124.206.159	128.402.821	160.883.358	200.765.644
Mısır	27.791.945	169.207.812	149.578.410	70.342.903	162.680.550
Lübnan	84.855.728	34.295.338	55.367.110	71.796.598	126.045.512
Romanya	189.079.487	100.920.812	118.153.141	95.561.784	71.812.261
ABD	14.890.723	13.632.593	29.983.537	38.256.911	67.812.802
İsrail	124.614.562	47.510.259	55.530.239	80.714.770	61.775.218
Suriye	82.694.355	104.907.647	117.981.440	96.978.595	57.021.073
İtalya	41.174.568	17.432.035	109.101.936	270.954.994	56.036.121
Hatay Toplam	1.762.181.110	1.417.802.065	1.698.405.186	2.050.554.653	2.039.782.905

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Hatay ili ihracat rakamları, 2012 yılında % 3'lük bir düşüşle yaklaşık 2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılı temel alınarak sıralama yapılıp Hatay ilinin ülkelere ihracatı incelendiğinde en çok ihracatı yaklaşık % 14'lük payla 277 milyon dolar ile Irak'a gerçekleştirdiği görülmektedir. 2012 verilerine göre, Hatay ilinin en çok ihracat yaptığı ülkenin, % 14'lük pay ve 277 milyon dolar ile Irak olduğu görülmektedir. Bu dönemde ilin İtalya (-% 79), Suriye(-% 41), Romanya (-% 25) ve İsrail'e (-% 23) yaptığı ihracatta azalma olurken, en çok Mısır'a (% 131) gerçekleştirdiği ihracatta artış yaşanmıştır. Yukarıdaki tabloda görülen, Hatay ilinin ihracatındaki ilk on ülkenin altısı Ortadoğu ülkesidir. 2012 yılında Hatay ilinin toplam ihracatı azalırken, Ortadoğu ülkelerine ihracatında artış gerçekleşmiştir.

Tablo 181. Kahramanmaraş İlinin Yıllara Göre En Çok İhracat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları)

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012
İtalya	112.486.077	113.968.156	150.041.695	188.229.840	178.726.948
Brezilya	481.578	32.045.646	37.068.694	37.787.488	81.965.624
Irak	4.884.008	10.399.243	15.185.973	26.410.631	47.733.139
Rusya Federasyonu	8.938.093	8.667.153	22.177.300	35.982.665	40.081.259
Almanya	21.232.341	27.542.837	31.895.368	47.127.902	33.975.221
Mısır	23.186.771	16.716.353	30.911.128	33.746.022	33.621.230
Portekiz	14.314.639	15.318.593	11.873.663	27.504.950	29.436.612
İspanya	13.304.514	16.166.443	23.339.416	29.448.570	28.896.985
Fas	5.626.375	6.834.963	8.414.080	20.249.841	24.583.560
Yunanistan	12.633.667	11.191.597	13.728.831	20.988.678	21.458.228
K.Maraş Toplam	379.376.437	430.774.722	531.687.279	711.945.450	753.930.370

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

TASLAK

Kahramanmaraş ilinin ihracat verileri incelendiğinde, 2011 yılında yaklaşık 750 milyon dolar olan ihracatının, 2012 yılında % 2'lik bir artışla, 765 milyon doları aştığı görülmektedir. Bu dönemde Almanya (-% 28) ve İtalya (-% 5) % ile olan ihracatta azalma gerçekleşirken, en fazla artış Brezilya (% 117) ile yaşanmıştır.

Tablo 182. Osmaniye İlinin Yıllara Göre En Çok İhracat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları)

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012
Bangladeş	0	0	0	23.625.127	25.865.723
Suudi Arabistan	0	0	472.200	4.995.154	20.612.660
Irak	1.393.376	2.015.368	5.398.530	5.977.547	15.257.239
Portekiz	809.224	2.233.096	2.524.387	7.827.119	13.251.786
Libya	0	43.333	108.583	207.807	8.418.527
Yunanistan	179.886	153.259	52.466	5.384.395	7.351.309
İran	3.275	87.174	153.419	186.277	4.221.647
Mısır	143.585	207.214	2.279.891	20.139.926	3.262.285
İspanya	188.726	1.249.840	816.057	407.140	2.926.321
İtalya	464.513	52.411	2.744.196	7.663.751	2.919.445
Osmaniye Toplam	6.820.809	9.752.500	75.120.073	131.537.388	117.915.684

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Osmaniye ilinin ihracatı incelendiğinde ise, 2011 yılında yaklaşık 130 milyon dolar olan il ihracatının, 2012 yılında % 9'luk bir azalışla 118 milyon dolara düştüğü görülmektedir. Bu dönemde Mısır (-% 84) ve İtalya (-% 62) ile ihracatta azalma yaşanırken, Libya (% 3951), İran (% 2.166), İspanya (% 619) ve Suudi Arabistan (% 313) ile ihracatta büyük artışlar meydana gelmiştir. 2011 yılı itibariyle Osmaniye ilinin en çok ihracat yaptığı ülke Bangladeş olmuştur.

Başta EURO bölgesi olmak üzere AB'de devam eden borç krizi ve ülkelerin ekonomi yönetimlerinin aşırı borçluluk ile ekonomik durgunluk arasında sıkışıp kalmaları, sadece Avrupa ekonomisini değil, küresel ekonomiyi de tehdit etmeye devam etmektedir. AB ekonomileri arasında gittikçe artan ayrışma, özellikle ülkelerin cari açık durumlarında belirginleşmektedir. Nitekim başta Almanya ve nispeten Hollanda olmak üzere, merkez ülkeler ciddi düzeyde dış ticaret fazlası verirken, özellikle borç kriziyle uğraşan Yunanistan, İspanya ve İtalya olmak üzere, çevre ülkeler ciddi bütçe ve dış ticaret açıklarıyla boğuşmaktadır[167]. AB ülkelerinde yaşanan bu kriz sebebiyle, TR63 Bölgesi illerinin özellikle İtalya ve Almanya'ya yaptıkları ihracatta azalış oldukça görülmektedir.

13.1.3. Sektörlere Göre İhracat

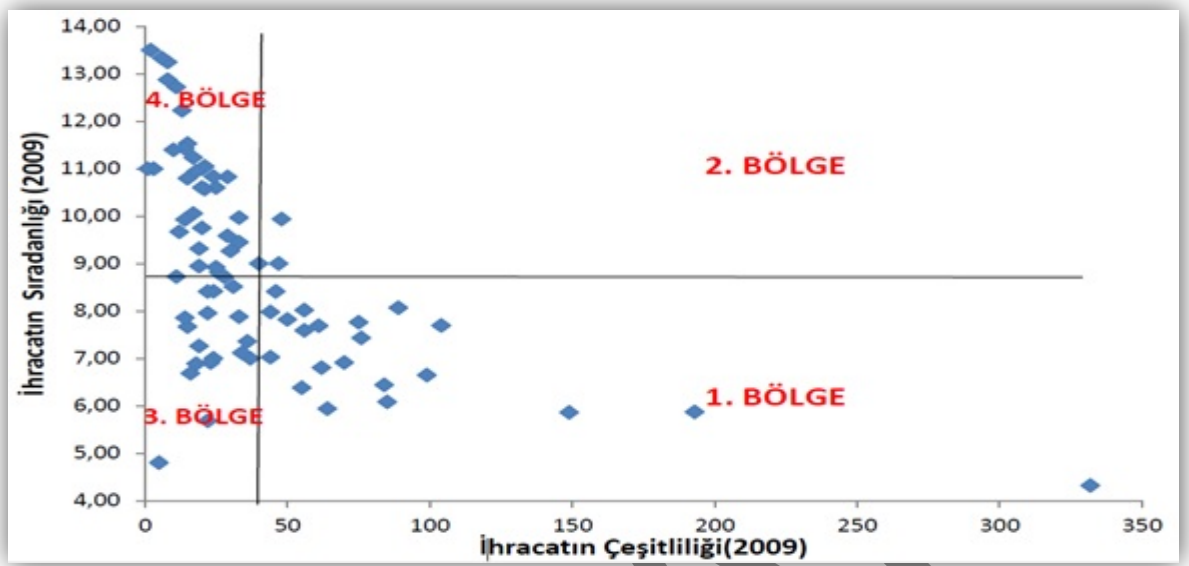
Türkiye'de 81 ilin sektörlerinin ihraç ettiği ürünlerin sıradan olup olmadığına veya çeşitlilik gösterip göstermediğine göre, dört farklı bölgeye ayrılmıştır ve bu doğrultuda Tablo 183 oluşturulmuştur. Bölgeyi oluşturan çizgiler ise Türkiye ortalamasını göstermektedir. Türkiye'de illerin dağılımı

[167] Dış Ticaret Bilgileri - Raporlar, İTKİB, 2012, Link: http://www.itkib.org.tr/ihracat/DisTicaretBilgileri/raporlar/dosyalar/2012/2012_ocak_eylul_tekstil_performans_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

incelendiğinde pek çok ilin 3. ve 4. bölgeye düştüğü görülmektedir. Dolayısıyla ihracatın içinde bulunduğu sektörün niteliği de önem arz etmektedir.

Şekil 104. Türkiye'nin Çeşitlilik ve Sıradanlıkta İllerin Dağılımı

Kaynak: İl Dış Ticaret Potansiyeli Araştırması, Ekonomi Bakanlığı, 2009, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/7EF56F48-D8D3-8566-452092D48A1F70B1/kitapmakro.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Tablo 183. Üzerindeki Bölgelere Göre Sıradanlık ve Çeşitlilik Gösteren İllerin Dağılımı

Bölge	Bölgenin Açıklaması	İller
1. Bölge	Sıradan Olmayan Ürünler İhraç Eden Çeşitliliği Yüksek İller	Kırklareli, Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, **Hatay**, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Manisa, Mersin, Samsun, Tekirdağ
2. Bölge	Sıradan Ürünler İhraç Eden Çeşitliliği Yüksek İller	Çorum, Nevşehir
3.Bölge	Sıradan Olmayan Ürünler İhraç Eden Çeşitliliği Düşük İller	Niğde, **Kahramanmaraş**, Malatya, Uşak, Van, Isparta, Rize, Sakarya, Trabzon, Sinop, Afyonkarahisar, Bolu, Hakkâri, Karaman, Kastamonu, Kırşehir, Kütahya, Muğla, Ordu, Zonguldak
4. Bölge	Sıradan Ürünler İhraç Eden Çeşitliliği Düşük İller	Düzce, Yalova, Yozgat, Aksaray, Artvin, Çankırı, Adıyaman, Ağrı, Amasya, Bartın, Batman, Bilecik, Burdur, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Iğdır, Karabük, Kars, Kilis, Kırıkkale, Mardin, Muş, **Osmaniye**, Şanlıurfa, Siirt, Şırnak, Sivas, Tokat

Kaynak: İl Dış Ticaret Potansiyeli Araştırması, Ekonomi Bakanlığı, 2009, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/7EF56F48-D8D3-8566-452092D48A1F70B1/kitapmakro.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye için gerçekleştirilen analizde Hatay ilinin durumu incelendiğinde, ilin "Sıradan Olmayan Ürünler İhraç Eden, Çeşitliliği Yüksek İller" arasında yer aldığı görülmektedir. Kahramanmaraş ilinde ise ihraç edilen ürünlerin çeşitliliği düşük iken, bu ürünlerin sıradan olmadığı, Osmaniye ilinin ise ihraç ettiği ürünlerin hem sıradan ve hem de çeşitliliğinin düşük olduğu diskriminant analizi sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 184. TR63 Bölgesindeki İllerin Sektörlere Göre İhracat Rakamları (Bin ABD Doları)

İl / Bölge	Sektörler	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	İmalat Sanayi	1.219.773	828.374	1.079.479	1.409.620	1.521.305
	Tarım ve Ormancılık	505.733	558.865	587.684	597.000	482.940
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	27.162	15.142	14.829	17.004	17.044
	Balıkçılık	9.261	15.409	16.308	15.275	14.442
	Toptan ve Perakende Ticaret	250	8	105	11.653	4.052
	Genel Toplam	1.762.181	1.417.802	1.698.405	2.050.555	2.039.783
K.Maraş	İmalat Sanayi	370.954	422.628	514.486	678.297	719.756
	Toptan ve Perakende Ticaret	8.214	7.841	13.540	26.483	21.163
	Tarım ve Ormancılık	207	299	3.611	7.048	12.629
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	1	8	51	117	382
	Genel Toplam	379.376	430.775	531.687	711.945	753.930
Osmaniye	İmalat Sanayi	5.626	9.364	72.900	128.177	116.821
	Tarım ve Ormancılık	877	388	2.159	630	1.094
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	318	0	62	2.730	0
	Genel Toplam	6.821	9.753	75.120	131.537	117.916
TR63	İmalat Sanayi	1.596.353	1.260.365	1.666.865	2.216.094	2.357.883
	Tarım ve Ormancılık	506.817	559.553	593.453	604.678	496.663
	Toptan ve Perakende Ticaret	8.464	7.849	13.645	38.136	25.215
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	27.482	15.150	14.942	19.852	17.427
	Balıkçılık	9.261	15.409	16.308	15.275	14.442
	Genel Toplam	2.148.378	1.858.329	2.305.213	2.894.037	2.911.629
Türkiye	İmalat Sanayi	125.187.659	95.449.246	105.466.686	125.962.537	143.220.733
	Tarım ve Ormancılık	3.936.711	4.347.483	4.934.710	5.166.596	5.189.011
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	2.155.150	1.682.915	2.687.124	2.805.449	3.160.708
	Toptan ve Perakende Ticaret	430.465	330.550	451.656	631.901	534.799
	Balıkçılık	240.330	188.990	156.014	186.017	190.335
	Elektrik, Gaz ve Su	73.324	139.740	181.375	148.789	190.211
	Diğer Sos., Topl. ve Kişisel Hiz.	1.675	2.440	3.617	4.997	2.310
	Gayrimen., Kiralama ve İş Faal.	1.882	1.248	2.037	583	544
	Genel Toplam	132.027.196	102.142.613	113.883.219	134.906.869	152.488.652

***Beş bin dolardan az olan ihracat sektörü göz önünde bulundurulmamıştır.

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Türkiye'nin sektörler itibariyle gerçekleştirilen ihracat rakamları incelendiğinde, 2012 yılında Türkiye'de en çok ihracatın % 94'lük pay ile imalat sektöründe (143 milyar dolar) gerçekleştirildiği görülmektedir. Tarım sektörünün payı % 3,4, madencilik sektörünün payı ise % 2,1 olmuştur.

13.1.3.1. Tarım Sektörü İhracatı

Tablo 185. Tarım Sektörünün İhracat Performansı (ABD Doları)[168]

İl / Bölge	Sektörler	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	Tarım ve Hayvancılık	505.681.701	558.817.306	587.624.458	596.907.399	482.868.686
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	51.495	48.013	59.353	92.484	70.946
K.Maraş	Tarım ve Hayvancılık	207.335	298.740	3.610.624	7.047.015	12.628.507
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	0	0	0	982	764
Osmaniye	Tarım ve Hayvancılık	876.924	388.478	2.158.731	630.367	1.094.193
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	0	0	0	0	0
TR63	Tarım ve Hayvancılık	506.765.960	559.504.524	593.393.813	604.584.781	496.591.386
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	51.495	48.013	59.353	93.466	71.710
Türkiye	Tarım ve Hayvancılık	3.923.626.441	4.336.780.237	4.919.249.750	5.148.006.700	5.167.297.390
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	13.084.554	10.702.302	15.460.695	18.589.668	21.713.412

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Türkiye'nin 2023 yılında hedeflenen 500 milyar dolarlık ihracatın 15 milyar dolarını, yaş meyve ve sebzenin oluşturması planlanmıştır. Hatay ilinde 2011 yılında 500 milyon doların üzerinde gerçekleşen yaş meyve ve sebze ihracatının, gelecek yıllarda milyar doların üzerine çıkacağı öngörülmektedir. Bununla beraber, TR63 Bölgesi'nde katma değeri artıracak paketleme ve işleme yöntemleri son derece sınırlı ya da mütevazı düzeylerde gerçekleştirilmektedir. Bu durum da iş hacmi yüksek olmasına rağmen, elde edilen ekonomik faydanın sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede, tarımsal pazarlamada lisanslı depoculuk uygulamasının başlatılması, pazarlama standartlarının geliştirilmesi, üreticilere ve üretici organizasyonlarına özellikle dış ticaret konusunda rehberlik edecek yapıların oluşturulması, tarımsal ticarete kurumsallık özelliği kazandırılması ve ürün piyasalarına düzenleme getirilerek üreticilerin fiyat dalgalanmalarından korunması önemli görülmektedir. Buna paralel olarak, tarımsal üretimde markalaşma, hem üretim standartlarının, hem de pazarlama olanaklarının geliştirilmesinde önemli görülmektedir.

2012 yılında tarım ve Hayvancılık sektörünün TR63 Bölgesindeki illere göre ihracat rakamları incelendiğinde, Hatay ilinde ihracatında % 19'luk bir düşüş yaşandığı; Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde ise sırasıyla, % 79'luk ve % 74'lük artış gerçekleştiği görülmektedir.

13.1.3.2. Balıkçılık Sektörü İhracatı

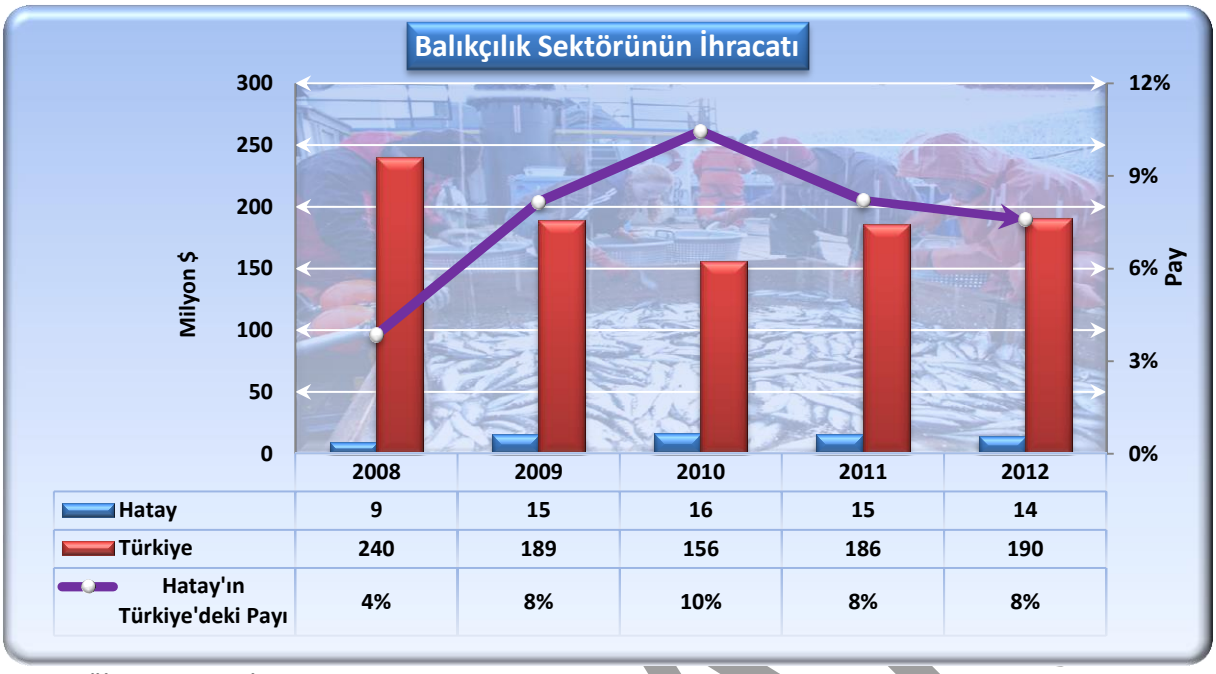
Bir yarımada konumundaki Türkiye'nin farklı ekolojik özellikteki Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz'e olan sınırı toplam 8.333 km'yi bulmaktadır. Karadeniz'de 247, Marmara Denizi'nde 200, Ege Denizi'nde 300 ve Akdeniz'de 500 civarında balık türü bulunmaktadır. Türkiye üretim bakımından, 161 dünya ülkesi arasında 30. ve Avrupa'da 6. sırada yer almaktadır.[169]

[168] Tablo firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

[169] AB Balıkçılık Politikası ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Durumu, Ç. Doğan, İzmir Ticaret Odası, 2011, Link: http://www.izto.org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/ab_balikcilik_politikasi_25.06.2012%2012-37-22.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

Şekil 105. Balıkçılık Sektörünün İhracat Performansı (ABD Doları)[170]

	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	9	15	16	15	14
Türkiye	240	189	156	186	190
Hatay'ın Türkiye'deki Payı	4%	8%	10%	8%	8%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2011 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye'de 703.545,2 ton su ürünleri üretimi, 66.737,7 ton su ürünleri ihracatı, 468.040,5 ton iç tüketimi ve kişi başına 6.329 kg su ürünleri tüketimi yapılmaktadır. 2011 yılında, Hatay ilinde toplam 1.096 ton su ürünleri üretilip, iç su üretimi olarak, 144 ton alabalık ve 2 ton aynalı sazan üretimi yapılmıştır. Bununla beraber, denizden 624 ton çipura ve 326 ton levrek üretimi yapılmıştır. Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde iç su üretimi olarak sırasıyla 2.589 ve 124 ton alabalık yetiştirilmiştir.[171]

Türkiye'de ve Hatay ilinde gerçekleştirilen balıkçılık sektörü ihracatı, 2010 yılı itibariyle sonra artış eğilimine girmiştir. TR63 Bölgesinde balıkçılık sektöründe gerçekleştirilen ihracat sadece Hatay ilinden gerçekleştirilmektedir. % Türkiye balık ihracatında % 8'lik paya sahip olan Hatay ilinin, balık ihracatı miktarında 2009 yılı itibariyle önemli bir artış sürecine girdiği görülmektedir.

13.1.3.3. Sanayi Sektörü İhracatı

Sanayi sektörlerinin rekabetçiliğinde, ihracat yönlü dış ticaret faaliyetlerinin etkisi büyüktür. Küresel ölçekte sınır tanımayan ekonomik ilişkiler dünyanın herhangi bir bölgesini pazar haline getirebildiği gibi, potansiyel pazarlar için de dünyanın herhangi bir bölgesinde bulunan işletmeyi rakip yapabilmektedir. Bu amaçla hem sanayi sektörlerinin rekabet gücünün artırılması hem de dış ticaret yeteneklerinin geliştirilmesi birbirini besleyen iki süreç olmaktadır.

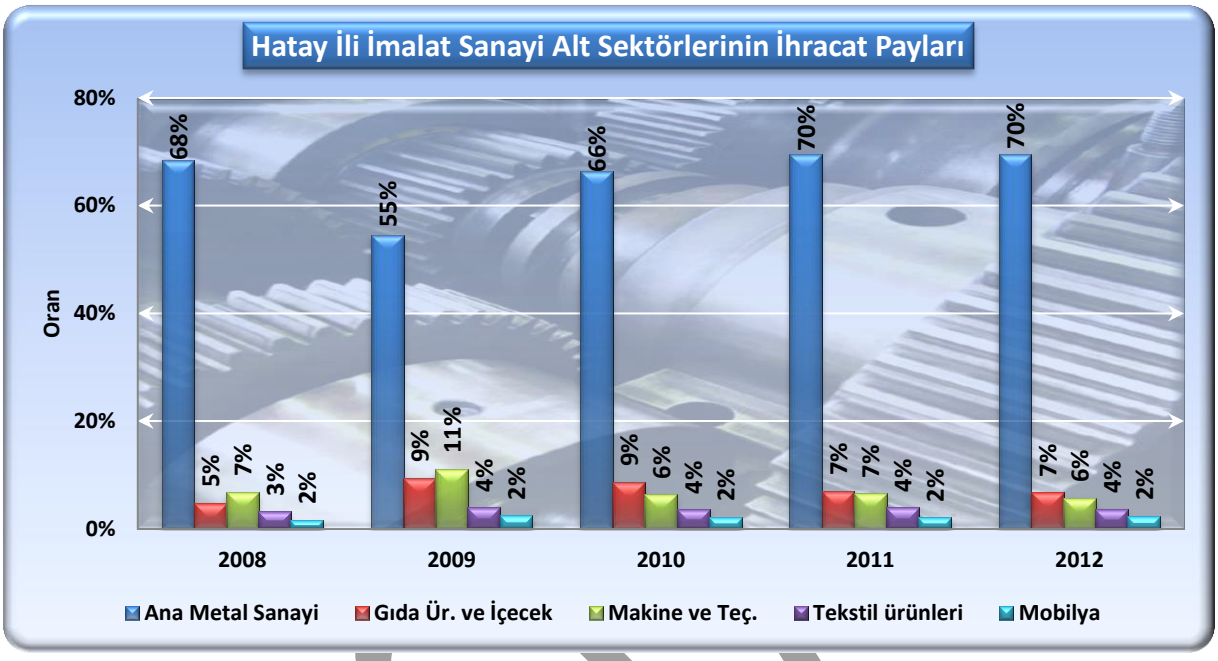
Yıllara göre Hatay ili imalat sanayinin ihracat performansı Şekil 106'da verilmiştir. Hatay ili en çok (% 70) ana metal sanayi sektöründe ihracat gerçekleştirilmektedir. Bu sektörde 2012 yılında toplam ihracatı yaklaşık 1 milyar dolar olup, İskenderun ilçesindeki Demir-Çelik fabrikaları, Hatay ilinden gerçekleşen ana metal sanayi sektörü ihracatına hâkim konumdadır. 102 milyon dolarlık ihracat rakamı ile gıda ürünleri ve içecek sektörü Hatay ilinin ikinci büyük sektördür. Makine ve teçhizat üretimi, 2012 yılında 87 milyon dolarlık ihracatı ile Hatay ilinden gerçekleştirilen ihracatın % 6'sını

[170] Tablo firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.
[171] TÜİK 2011 verileridir.

TASLAK

oluşturmaktadır. Tekstil sektörünün ilin sanayi sektörü içerisindeki payı değişmemiş görünmesine rağmen, 2008 yılında 39 milyon dolar olan ihracat rakamı, 2012 yılında 55,7 milyon dolara ulaşmıştır. Hatay ilinde mobilyacılık sektörünün önemli bir yeri vardır ve bu durum ihracat rakamlarına da yansımaktadır. 2008 yılında mobilyacılık sektörünün 20 milyon dolar olan ihracat rakamı, 2012 yılında 25,5 milyon dolara çıkmıştır.

Şekil 106. Hatay İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İhracat Payları (%)[172]

*Şekilde sadece toplam ihracat değeri 35 milyon dolar üzerinde olan ihracatçı sektörler ele alınmıştır.
Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Kahramanmaraş ili tekstil sektöründe, yılda 359 bin ton iplik, 260 milyon metre örme ve dokuma kumaş, 49 milyon metre kot kumaşı, 22,7 milyon parça hazır giyim üretimi ve 191 bin ton boya ve kasar işi gerçekleştirilmektedir. Bu rakamlara göre, Kahramanmaraş ili Türkiye iplik üretiminin % 27,4'ünü karşılamaktadır. İl ihracatında, tekstil ve konfeksiyon % 86,3 paya sahiptir.

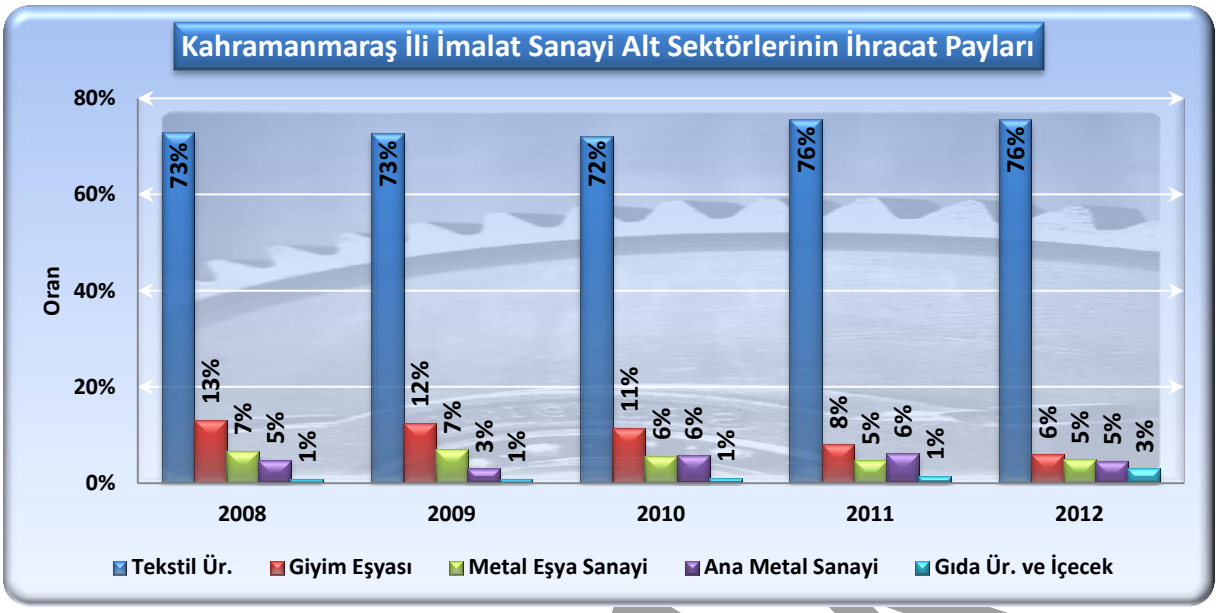
5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu ve diğer teşvikler ile son yıllarda tekstil sektöründe de ilerlemeler olmuştur. Organize Sanayi Bölgesinde pamuk ve sentetik iplik üreten firmalar yatırım yapmıştır. İl ekonomisinde sanayinin yeri, tarım, ticaret ve ulaştırma sektörlerini geride bırakacak düzeye gelmiştir.[173]

Şekil 107'de verilen beş sektörün ihracatı, Kahramanmaraş ili sanayi üretiminde gerçekleştirilen ihracatın % 94'ünü oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere 2012 yılında Kahramanmaraş ili tekstil sektörü, ilin ihracatındaki payını % 76'ya çıkarmıştır. Bu şekilde 2008 yılında 270 milyon dolar olan ilin tekstil sektörü ihracatı, 544 milyon dolara çıkarmıştır. Yıllar itibariyle tekstilin yanında oluşan giyim sanayinin ihracattaki payı azalmış ve 2008 yılında 48 milyon dolar olan ihracat, 42 milyon dolara düşmüştür.

[172] Tablo ihracatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.
[173] Plan-Program ve Raporlar, Sanayi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/81-il-durum-raporu-2012-11052012113452.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

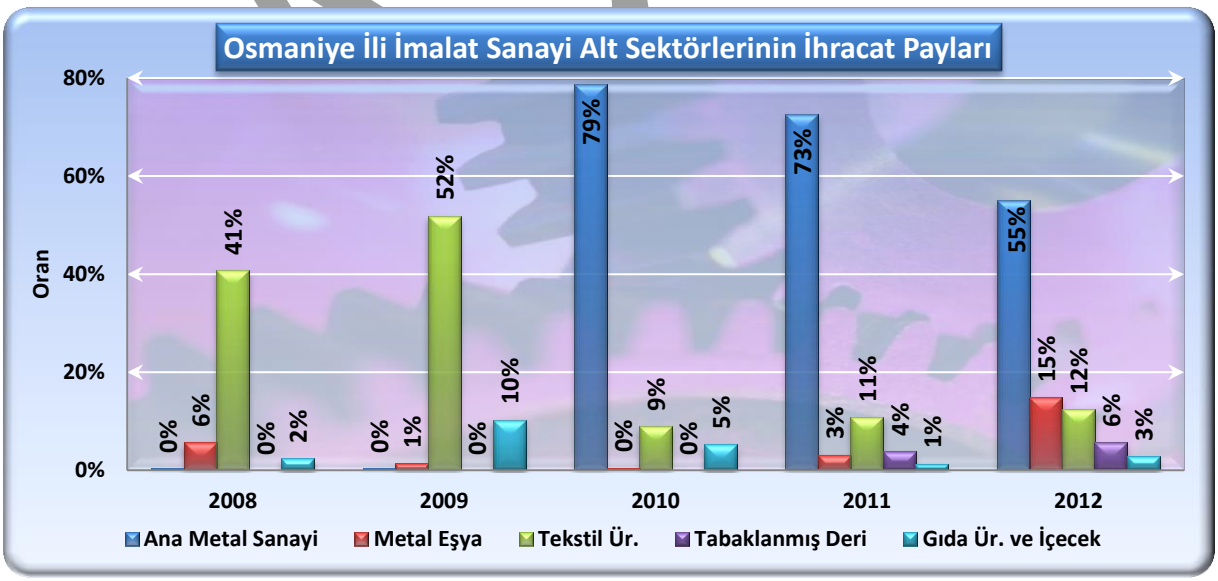
Şekil 107. Kahramanmaraş İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İhracat Payları [174]

*Şekilde sadece toplam ihracat değeri 10 milyon dolar üzerinde olan ihracatçı sektörler ele alınmıştır.
Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Kahramanmaraş ilinde gelişmekte olan sektörlerin birisi de metal eşya sanayidir. Sektörde üretim, metal yapı malzemesi, tank, sarnıç, buhar kazanı ve metal mutfak eşyası alanlarında yapılmakta ve son yıllarda metal mutfak eşyası üretimi ve dolaysıyla ihracatı artmaktadır. Bu doğrultuda 2008 yılında 25 milyon dolar olan metal eşya sanayi ihracatı, 2012 yılında 36 milyon dolara çıkmıştır. Ana metal sanayi ise 2008 yılında 17 milyon dolar olan ihracatını nerdeyse ikiye katlamıştır. İldeki gıda ürünleri ve içecek sektörü, payını yıllar içinde yediye katlayarak, 2008 yılında 3 milyon dolar olan ihracatını, 22 milyon dolara çıkarmıştır.

Şekil 108. Osmaniye İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İhracat Payları [175]

*Şekilde sadece toplam ihracat değeri 3 milyon dolar üzerinde olan ihracatçı sektörler ele alınmıştır.
Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

[174] Tablo ihracatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.
[175] Tablo ihracatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

% 2009 yılında 2 milyon dolar ihracat rakamı ile Osmaniye ili ihracatının büyük bir kısmını oluşturan tekstil sektörü, 2010 yılı itibariyle bu hâkimiyetini ana metal sanayiye bırakmıştır. Oranlar, Osmaniye ili tekstil sektörü ihracatında bir düşüş varmış gibi gösterse de, tersine miktar olarak ilde tekstil sektörü ihracatı artış gerçekleştirerek, 2012 yılında 14 milyon dolara ulaşmıştır. Bununla beraber, 2010 yılına kadar Osmaniye ilinde ana metal sanayi ihracatı hiç yokken, bu sektörün ihracatı 2010 yılında 57, 2011 yılında 93, 2012 yılında ise 64 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Osmaniye ili son yıllarda ana metal sanayi sektörünün en hızlı gelişim gösterdiği illerden birisi durumundadır. Elde edilen bu başarıda İskenderun ilçesinde yer alan Organize Sanayi Bölgelerinin dolması ve genişlemeye müsait olmamasının beraberinde, Osmaniye ilinde gerçekleşen büyük demir-çelik tesis yatırımlarının büyük katkısı olmuştur. Önümüzdeki dönemde, Akdeniz Demir ve Demir Dışı Metaller ihracatçıları Birliği açısından büyük önem arz eden Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin daha istikrarlı bir yapıya kavuşması ile söz konusu coğrafyaya gerçekleşen ihracat değeri artacak ve rakamları daha yukarılara taşıyacaktır.[176]

2011 yılı itibariyle Osmaniye ilinde ihracatta öne çıkan bir diğer sektör tabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı sektörü olup, sektörün ildeki ihracat değeri 2011 yılında 5 milyon iken, 2012 yılında 6,6 milyon dolara çıkmıştır.

13.1.3.4. Madencilik Sektörü İhracatı

Maden çeşitliliği bakımından dünyanın ilk 10 ülkesi arasında bulunan Türkiye, dünya endüstriyel ham madde rezervlerinin % 2,5'ine, kömür rezervlerinin % 1'ine, jeotermal potansiyelinin % 0,8'ine ve metal maden rezervlerinin % 0,4'üne sahiptir.

Tablo 186. Madencilik Sektörünün İhracat Performansı (ABD Doları)[177]

İl / Bölge	Sektörler	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	Maden Kömürü, Linyit ve Turb	405.208	25.336	8.194	14.227	103.175
	Metal Cevherleri	25.750.035	11.948.931	12.892.629	12.951.780	11.276.690
	Taş Ocakçılığı ve Diğer Madencilik	1.006.883	3.167.652	1.928.646	4.038.324	5.664.270
K.Maraş	Maden Kömürü, Linyit ve Turb	0	0	0	0	961
	Metal Cevherleri	0	0	0	0	199.959
	Taş Ocakçılığı ve Diğer Madencilik	1.298	7.708	51.053	117.214	181.491
Osmaniye	Metal Cevherleri	0	0	0	2.730.250	0
	Taş Ocakçılığı ve Diğer Madencilik	318.309	200	61.689	0	0
TR63	Maden Kömürü, Linyit ve Turb	405.208	25.336	8.194	14.227	104.136
	Metal Cevherleri	25.750.035	11.948.931	12.892.629	15.682.030	11.476.649
	Taş Ocakçılığı ve Diğer Madencilik	1.326.490	3.175.560	2.041.388	4.155.538	5.845.761
Türkiye	Maden Kömürü, Linyit ve Turb	20.913.845	1.488.584	6.538.294	5.863.695	6.660.347
	Metal Cevherleri	1.026.461.299	689.219.949	1.280.265.157	1.213.946.910	1.338.680.418
	Taş Ocakçılığı ve Diğer Madencilik	1.046.817.427	891.080.965	1.299.847.910	1.459.233.001	1.585.448.164

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

[176] Akdeniz'de yatırımlar ihracata dönüştü, AKİB, 2011, Link: http://www.akib.org.tr/tr/content.asp?PID= {49CCC2A6-7236-4E57-B6F7-6B0DA033D118}, Erişim Tarihi: 26.06.2013

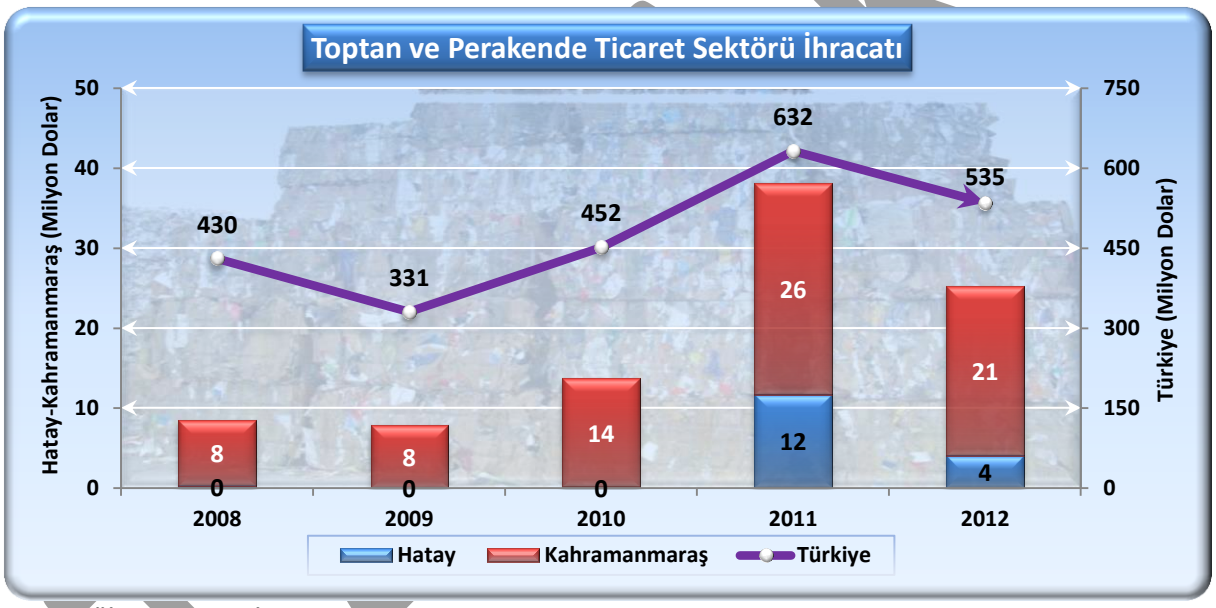
[177] Tablo ihracatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

Türkiye'de yılda ortalama 150 milyon ton maden üretimi gerçekleştirilmektedir.[178] Türkiye'de 2012 yılında toplam 3 milyar dolarlık madencilik ürünü ihraç edilmiştir. Bu rakamın yarısı taş ocakçılığı iken, 1,3 milyar doları da metal cevherleridir. 2012 yılında TR63 Bölgesinde gerçekleştirilen 17,5 milyon dolar ihracatın % 66'sı metal cevherleri iken, % 34'ü taş ocakçılığı ürünüdür. Metal cevherleri ve taş ocakçılığı sektörlerinde ihracatının % 98'ini Hatay ili gerçekleştirmekte olup, yıllara göre metal cevherleri ihracatında düşüş söz konusu iken, taş ocakçılığı ihracatında artış meydana gelmiştir.

13.1.3.5. Toptan ve Perakende Ticaret Sektörü İhracatı

Türkiye'de atıkların bertarafı için gerekli teknik kapasiteye sahip tesislerin bulunmaması halinde, ithalatçı devletin yetkili otoritesinin kabul etmesi ile söz konusu atıklar ihraç edilebilir. Bu durumda, atıkların sınır ötesi taşınımına izin verilmeden önce transit devletlerin ve atığı ithal edecek devletin yazılı onayları alınmaktadır.[179] Uluslararası iktisadi sektör sınıflamasına göre toptan ve perakende ticaret başlığı altında atık ve hurdaların ticareti söz konusudur.

Şekil 109. Toptan ve Perakende Ticaret Sektörünün İhracat Performansı (ABD Doları)[180]

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Ticari ürünlerin kapsamında ilgili materyaller; toplama, sıralama, ayırma, tekrar kullanılabilecek kısımları elde etmek amacıyla araba gibi kullanılmış malları sökme, paketleme ve tekrar paketleme, depolama ve dağıtma (burada, gerçek bir dönüştürme işlemi yoktur) dâhil, metal ve metal olmayan atık ve hurdalar ile yeniden dönüştürülebilir malzemelerin toptan ticareti. Ayrıca, satın alınan ve satılan atıklar kalıcı bir değere sahiptir.

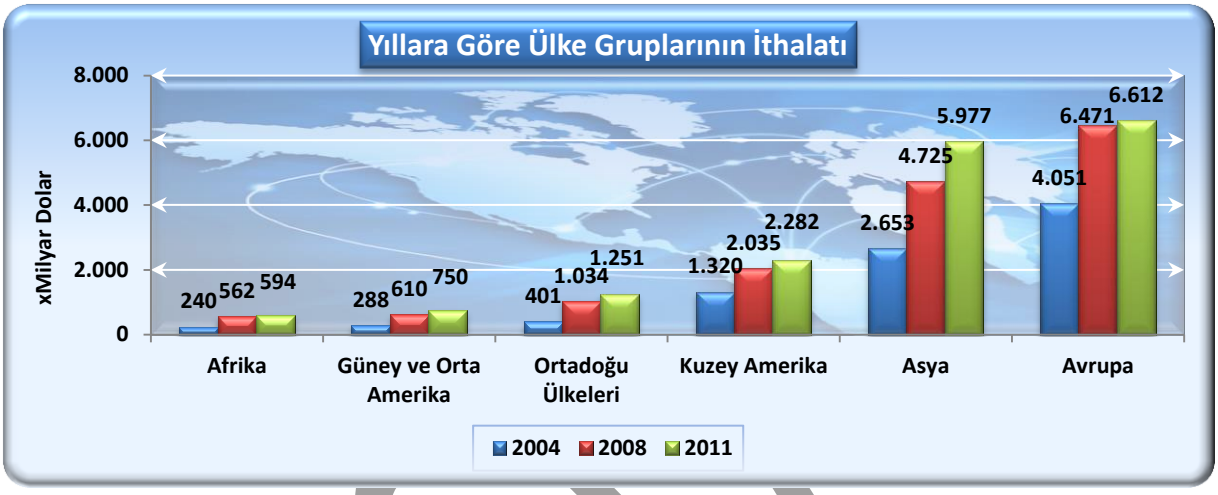
Türkiye'de yıllar itibariyle toptan ve perakende ticaret sektörü ihracat rakamlarına göre yılda toplam yaklaşık 450 milyon dolar civarında atıkların ihracı gerçekleştirilmektedir. TR63 Bölgesinde ise beş yıl içinde atıkların ihracatında Hatay ili yaklaşık 16 kat ihracat artışı gerçekleştirirken, Kahramanmaraş ili 2,5 kat ihracat artışı gerçekleştirmektedir.

[178] Yörükoğlu, Abdülkerim; Delibaş, Okan, Mineral Potential of Turkey, Mining Turkey, 2012 Vol.2, Sayfa 18-23.
[179] Atık İstatistikleri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2008, Link: http://atikyonetimi.cevreorman.gov.tr/atikyonetimi/AnaSayfa/solmenu/atikistatistikleri.aspx?sflang=tr, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2013
[180] Tablo ihracatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

13.2. İthalat

İthalat, yurtdışında üretilmiş malların, ülkedeki alıcılar tarafından satın alınmasıdır. İthalat, özel ya da tüzel kişilerce, kamu iktisadi kuruluşları ya da devlet tarafından doğrudan yapılabilir. Küreselleşme ile dünya ticaretinde bölgesel yoğunlaşma daha belirgin hale gelmiştir. 2011 yılı rakamlarına göre, dünya ticaretinin % 80'i dünyanın 3 bölgesinde, yani Avrupa (% 36,2), Asya (% 32,7) ve Kuzey Amerika Pasifik (% 12,5) bölgelerinde, meydana gelmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) verilerine göre 2011 yılında dünyada en çok ithalat gerçekleştiren ülke grubu Avrupa ülkeleri iken, en az ihracat yapan ülke grubu Afrika ülkeleri olduğu görülmektedir.

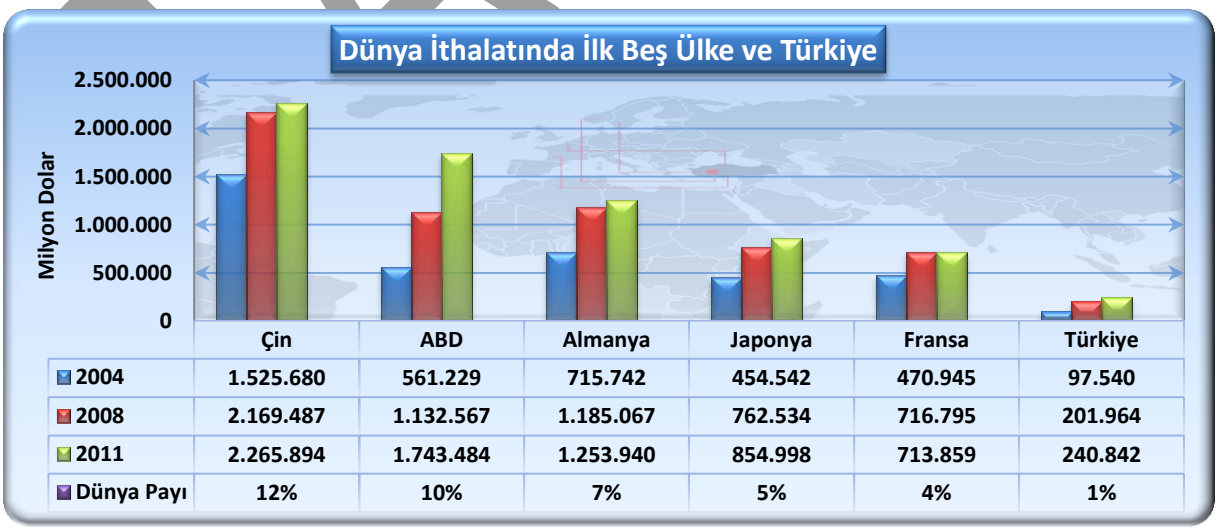
Şekil 110. Yıllara Göre Ülke Gruplarının İthalat Rakamları (Milyar ABD Doları)

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü, 2012, Link: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_appendix_e.htm, Erişim Tarihi 26.06.2013

Dünya ithalatında yıllara göre en çok ithalat yapan ülkeler sırasıyla Şekil 111'de verilmiştir. Çin ve Japonya dünyadaki gerçekleştirilen toplam ithalatın % 17'sini gerçekleştirerek, Asya'nın ithalatının 2011 yılında oldukça hızlı artmasına sebep olmuşlardır.

Şekil 111. Yıllara Göre Dünya İthalatında İlk Beş Ülke ve Türkiye (Milyon ABD Doları)

	Çin	ABD	Almanya	Japonya	Fransa	Türkiye
2004	1.525.680	561.229	715.742	454.542	470.945	97.540
2008	2.169.487	1.132.567	1.185.067	762.534	716.795	201.964
2011	2.265.894	1.743.484	1.253.940	854.998	713.859	240.842
Dünya Payı	12%	10%	7%	5%	4%	1%

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü, 2012, Link: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_appendix_e.htm, Erişim Tarihi 26.06.2013

2004 yılında TR63 Bölgesinde 993 milyon dolarlık ithalat yapılmıştır. Bu ithalatın yaklaşık 656 milyon dolar gibi büyük bir kısmı Hatay ili tarafından gerçekleştirilirken, 333 milyon dolarlık kısmı Kahramanmaraş, 3 milyon dolarlık kısmı ise Osmaniye ili tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tablo 187. Toplam İthalat (ABD Doları)

İl / Bölge	2004	2008	2012
Hatay	656.423.140	3.344.521.910	4.420.191.947
K.Maraş	333.756.041	531.429.132	1.037.028.322
Osmaniye	3.557.369	47.646.585	839.993.612
TR63	993.736.550	3.923.597.627	6.297.213.881
Türkiye	97.539.765.968	201.963.574.109	236.545.042.030

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2004 yılında Bölgede gerçekleştirilen ithalat, Türkiye'deki toplam ithalatın % 1'lik, 2008 yılında % 1,9'luk, 2012 yılında ise % 2,7'lik kısmını oluşturmaktadır. 2004'ten, 2012 yılına kadar Hatay ilinin Türkiye'deki ithalat payı % 0,7'den, % 1,9'a çıkarken, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin payları sırasıyla % 0,3'ten, % 0,4'e ve % 0,01'den, % 0,4'e çıkmıştır. 2004-2008 yılları arasında gerçekleşen Hatay ili ithalat artış hızının, 2008-2012 periyodunda düşmesinin nedeni, 2008 yılı itibariyle ülke ekonomilerini etkilemeye başlayan küresel mali krizdir. Türkiye'nin büyüyen bir ekonomiye sahip olması ve Türkiye dış ticaret hacminin serbest ticaret anlaşmalarıyla artması, ihracat rakamları ile paralel olarak, ithalat rakamlarını da yükseltmektedir.

Tablo 188. TR63 Bölgesinin Toplam İthalat Payları

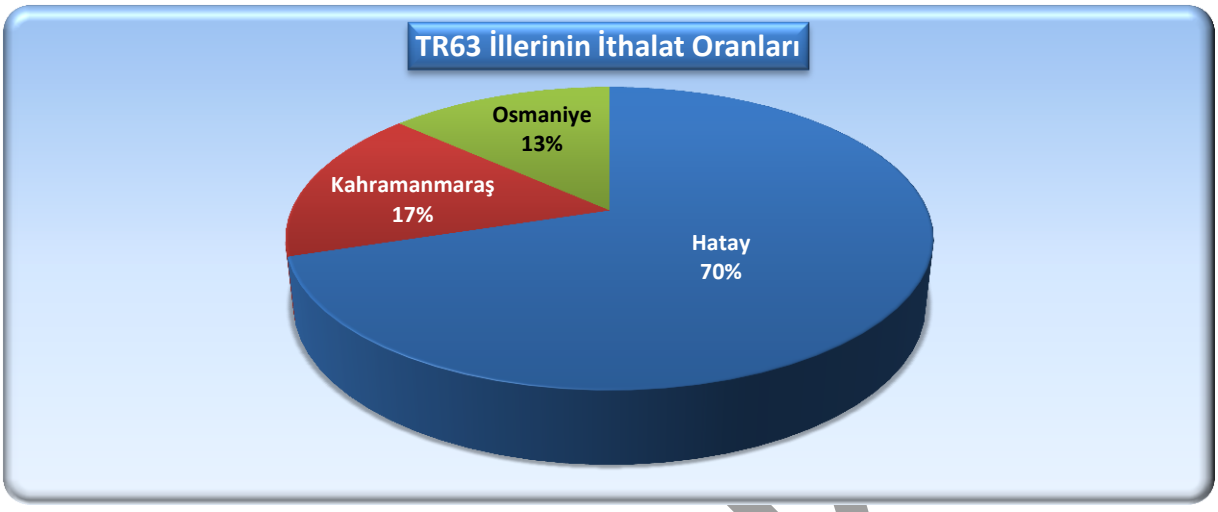
İl / Bölge	2004	2008	2012
Hatay	0,67%	1,66%	1,87%
K.Maraş	0,34%	0,26%	0,44%
Osmaniye	0,01%	0,02%	0,36%
TR63	1,02%	1,94%	2,67%
Türkiye	100,00%	100,00%	100,00%

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

13.2.1. İllere Göre İthalat

TR63 Bölgesi illerinin 2012 yılı ithalat değerleri Şekil 112'de verilmiştir. Hatay % 70'lik pay ile Bölgede en çok ithalat gerçekleştiren il konumundadır. Kahramanmaraş ili % 17'lik, Osmaniye ili ise % 13'lük pay ile Bölge ithalatında geriye kalan % 30'luk kısmı oluşturmaktadır.

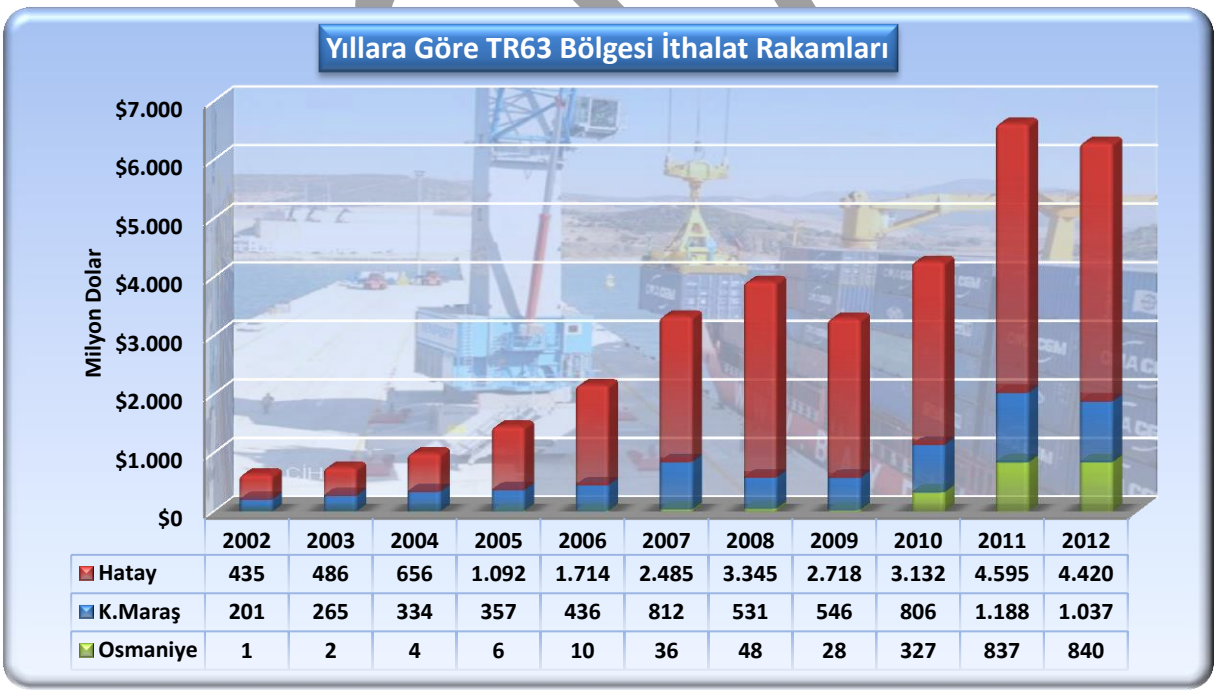
Şekil 112. TR63 İllerinin İthalat Oranları (2012)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Şekil 113'ten görüleceği üzere, TR63 Bölgesinin ithalat rakamlarını büyük ölçüde Hatay ili etkilemektedir. 2008 yılındaki küresel mali krizden Kahamanmaraş ve Osmaniye ithalatı etkilenmezken, Hatay ilinin krize karşı daha duyarlı olduğu görülmektedir. Bunda uluslararası piyasalara entegrasyonunu büyük ölçüde tamamlamış olan demir çelik işletmelerinin Hatay ilinde yoğunlaşması etkili olmaktadır. Bununla beraber, 2012 yılında Suriye'deki siyasi kriz sebebiyle, bu ülke ile yapılan dış ticaretin, dolayısıyla ithalatın da olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir.

Şekil 113. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre İthalat Rakamları (Milyon ABD Doları)

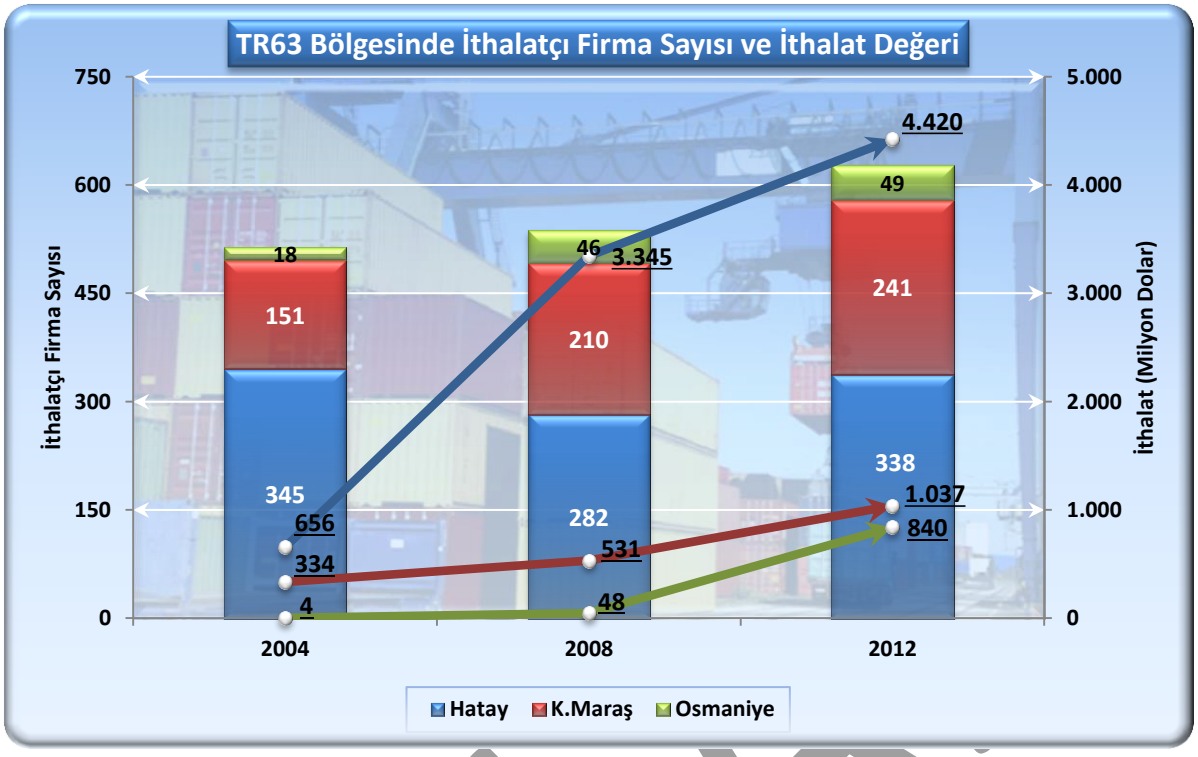
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	435	486	656	1.092	1.714	2.485	3.345	2.718	3.132	4.595	4.420
K.Maraş	201	265	334	357	436	812	531	546	806	1.188	1.037
Osmaniye	1	2	4	6	10	36	48	28	327	837	840

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Yıllara göre TR63 Bölgesindeki ithalatçı firma sayıları ve ithalat değerleri Şekil 114'te görülmektedir. Ekonomi Bakanlığı'nın verilerine göre 2012 yılında Bölgede 628 adet ithalatçı firma bulunmaktadır. Bölgedeki illerde yıllara göre ithalatçı firma sayıları arttıkça, Bölgede bulunan her bir ilde de ithalat rakamlarının arttığı görülmektedir.

TASLAK

Şekil 114. Yıllara Göre İthalatçı Firma Sayısı ve İthalat Rakamları (Milyon ABD Doları)

Kaynak: İllere Göre Dış Ticaret, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7173D4A4-D8D3-8566-452001910DD1747A, Erişim Tarihi: 26.06.2013

13.2.2. Ülke Gruplarına ve Ülkelere Göre İthalat

Tablo 189'dan görüleceği üzere TR63 Bölgesi, ülke sayısı bakımından en çok Avrupa Birliği ülkelerinden ithalat yaptığı görülmektedir. Bununla beraber, Tablo 190 TR63 Bölgesinin en fazla miktarda ithalatını Kuzey Amerika ülkelerinden gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Tablo 189. TR63 Bölgesindeki İllerin İthalat Yaptıkları Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Ülke Grubu	Gruba Üye Toplam Ülke Sayısı	TR63 Bölgesi Yoğunlaşması	Hatay	Kahramanmaraş	Osmaniye
Diğer Afrika	51	18	13	2	3
Diğer Asya	32	47	17	19	11
Orta Amerika ve Karayipler	30	5	4	1	0
Avrupa Birliği	27	67	25	22	20
Diğer Avrupa (A.B Hariç)	21	23	9	8	6
Serbest Ticaret Bölgesi	18	9	4	3	2
Yakın ve Orta Doğu	17	32	15	12	5
Güney Amerika	13	9	5	3	1
Avustralya ve Yeni Zelanda	9	3	1	1	1
Kuzey Afrika	7	10	4	4	2
Kuzey Amerika	4	5	2	1	2

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere, Hatay ilinin tek başına Kuzey Amerika'dan yaptığı ithalat, TR63 Bölgesinin bu ülke grubundan yaptığı ithalatın % 83'üne karşılık gelmektedir.% Hatay ili, 26 adet Avrupa Birliği ülkesi ile ticari faaliyette olup, AB üyesi olmayan 21 ülkeden daha fazla mal ya da hizmet ithal etmektedir. Kahramanmaraş ili, Avrupa Birliği'nin 22 üye ülkesinden ithalat yapmaktadır. Bununla beraber, miktar olarak en fazla ithalatını ise Diğer Asya ülkelerinden gerçekleştirmektedir. Osmaniye ili ise, Hatay ve Kahramanmaraş illerinden farklı olarak miktar olarak en fazla ithalatını Avrupa Birliği ülkelerinden gerçekleştirmektedir.

Tablo 190. TR63 Bölgesi İllerinin Ülke Gruplarına Göre İthalat Rakamları (ABD Doları)

Ülke Grupları	Hatay	Kahramanmaraş	Osmaniye	TR63
Kuzey Amerika	1.260.704.600	196.946.785	152.258.042	1.609.909.427
Avrupa Birliği	795.442.940	290.951.920	430.445.439	1.516.840.299
Diğer Avrupa (A.B Hariç)	1.140.579.295	31.761.677	190.063.768	1.362.404.740
Güney Amerika	466.984.965	73.240.641	243.869	540.469.475
Diğer Asya	138.600.029	332.172.810	16.147.203	486.920.042
Yakın ve Orta Doğu	136.314.629	90.386.287	43.342.005	270.042.921
Avustralya ve Yeni Zelanda	264.642.010	1.459.286	594.525	266.695.821
Diğer Afrika	178.730.916	8.304.687	1.903.883	188.939.486
Kuzey Afrika	18.605.343	8.448.630	3.367.442	30.421.415
Orta Amerika ve Karayipler	18.040.593	159	0	18.040.752
Serbest Ticaret Bölgesi	468.366	3.029.685	1.439.336	4.937.387
Toplam	4.419.113.686	1.036.702.567	839.805.512	6.295.621.765

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2012 yılında TR63 Bölgesinde bulunan illerin ülke gruplarına göre ithalat rakamları Tablo 190'da verilmiştir. Bölge en çok Kuzey Amerika ülkelerinden ithalat gerçekleştirmekte ve toplam ithalatın yaklaşık % 25'ini bu Bölgeden karşılamaktadır. Kuzey Amerika ülkelerini ise yine % 25'lik bir oran ile Avrupa Birliği ülkeleri ve % 21'lik bir oran ile Avrupa Birliği'ne üye olmayan Avrupa Kıtası ülkeleri takip etmektedir. Sonuç olarak değerlendirildiğinde ise, Kuzey Amerika ve Avrupa Kıtası ülkelerinden gerçekleştirilen ithalatın, TR63 Bölgesinin toplam ithalatının da yaklaşık % 71'ine karşılık geldiği görülmektedir. TR63 Bölgesi en az ithalatı ise Orta Amerika ve Karayip ülkelerinden gerçekleştirmektedir.

Tablo 191. TR63 Bölgesindeki İllerin Ekonomik Ülke Gruplarına Göre Toplam İthalat Rakamları

Ekonomik Ülke Grupları	Hatay	Kahramanmaraş	Osmaniye	TR63
OECD Ülkeleri	1.289.368.725	359.177.850	319.051.506	1.967.598.081
Gelişmiş Ülkeler (G-8)	1.346.212.319	148.487.506	310.683.225	1.805.383.050
Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)	1.318.136.778	184.582.138	168.092.564	1.670.811.480
Avrupa Birliği 27 (AB 27)	795.442.940	290.951.920	430.445.439	1.516.840.299
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	1.118.240.724	103.269.455	180.398.400	1.401.908.579
Karadeniz Ekonomik İşb. Teşkilatı (KEİT)	1.116.258.510	84.073.521	180.344.854	1.380.676.885
Latin Amerika Ülkeleri	437.579.149	67.353.007	243.869	505.176.025
Güney Amerika Ortak Pazar	423.860.343	67.352.848	243.869	491.457.060
İslam Konferans Teşkilatı (İKT)	137.767.271	160.860.860	30.251.724	328.879.855
Akdeniz Havzası Ülkeleri	145.074.465	57.734.988	46.297.183	249.106.636
Kuzey Amerika Ser. Tic. An. (NAFTA)	233.708.273	159	5.074	233.713.506
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	30.214.841	111.455.419	796.363	142.466.623
Sınır Komşusu Ülkeler	29.295.767	106.978.673	810.882	137.085.322
Türk Cumhuriyetleri	16.156.352	87.770.868	586.785	104.514.005
Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı	19.088.360	63.538.049	1.968.971	84.595.380
Gelişmekte Olan Ülkeler (D-8)	36.578.302	40.020.555	3.987.479	80.586.336
Petrol İhraç Eden Ülkeler (OPEC)	25.777.529	44.243.212	1.214.917	71.235.658
Güney-Doğu Asya Ülkeleri İşbirliği (ASEAN)	5.345.872	34.275.898	894.246	40.516.016
Avrupa Serbest Ticaret İşbirliği (EFTA)	6.258.066	15.750.143	9.016.936	31.025.145
Afrika, Karayipler ve Pasifik (ACP)	27.676.499	681.911	1.903.883	30.262.293
AB'ye Aday Ülkeler	5.827.898	3.757.628	802.653	10.388.179

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Ekonomik ülke gruplarına göre TR63 Bölgesinin ithalat rakamları incelendiğinde, 2012 yılında Bölge ithalatının % 31'lik payının OECD ülkeleri tarafından gerçekleştirildiği ve bu ekonomik ülke grubunun bu alanda ilk sırada yer aldığı görülmektedir. G-8 ülkeleri, APEC (Asya Pasifik ülkeleri), Avrupa Birliği ülkeleri, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na bağlı ülkeler, TR63 Bölgesine toplamda 1 milyar doların üzerinde ihracat gerçekleştirmektedirler. Bu rakamlarda en büyük paya Hatay ilinin sahip olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesi en az ithalatı 10 milyon dolarla AB'ye aday olan üye ülkelerden gerçekleştirmektedir.

Tablo 192. Hatay İlinin Yıllara Göre En Çok İthalat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları)

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012
ABD	269.356.618	343.254.581	733.317.557	1.117.450.144	1.040.610.233
Rusya Federasyonu	680.092.428	270.620.028	345.986.450	649.734.651	716.378.437
Brezilya	136.786.087	146.646.611	231.728.937	463.356.017	423.822.024
Ukrayna	534.442.990	227.323.170	184.002.460	271.601.604	385.661.886
Avustralya	350.136.078	458.195.553	112.175.325	181.004.078	264.642.010
Kanada	193.935.381	229.596.888	168.127.686	178.520.021	220.094.367
Güney Afrika Cum.	70.407.307	71.800.572	90.937.472	97.389.103	152.487.202
İtalya	28.710.021	84.095.446	231.453.249	344.246.259	113.834.899
İngiltere	133.694.861	96.610.248	177.462.024	182.224.736	108.339.431
Hollanda	45.846.621	86.430.326	52.990.232	61.320.167	107.119.607
Hatay Toplam	3.344.521.910	2.718.461.330	3.131.655.292	4.594.570.191	4.420.191.947

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2009 yılından itibaren Hatay ili toplamda en çok ithalatı ABD'den gerçekleştirmektedir. 2008 yılında 270 milyon dolarlık ithalat, 2012 yılında % 286 artışla 1 milyar dolara çıkmıştır. Hatay ilinin ihracatı genelde yakın ülkelere gerçekleşirken, ithalat ABD, Brezilya, Avustralya, Güney Afrika gibi uzak ülkelerden gerçekleştirilmektedir.

Tablo 193. Kahramanmaraş İlinin Yıllara Göre En Çok İthalat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları)

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012
ABD	248.832.295	200.461.225	241.923.207	426.355.106	196.946.785
Çin	28.734.872	50.423.625	51.275.537	86.291.462	114.485.187
Almanya	38.281.699	14.901.881	21.672.804	51.397.652	93.676.573
Yunanistan	6.749.612	32.240.629	38.350.774	18.409.105	67.433.181
Brezilya	184.307	13.615.536	56.798.804	58.486.190	66.951.766
Hindistan	18.140.478	34.028.343	72.907.473	55.537.746	61.631.864
Türkmenistan	13.009.505	31.406.814	72.968.398	25.412.277	44.241.363
Özbekistan	23.849.962	27.795.884	20.453.677	41.500.074	42.361.854
İsrail	1.227.318	733.719	350.559	18.719.526	41.051.256
Finlandiya	15.517.670	2.590.212	93.860	9.152.413	37.285.006
K.Maraş Toplam	531.429.132	545.686.391	806.412.825	1.188.471.803	1.037.028.322

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2008 - 2012 yılları arasında Kahramanmaraş ilinin ithalatında ABD dalgalı bir seyir ile birinci sırada yer almaktadır. Bununla beraber, Kahramanmaraş ilinin Çin'den yaptığı ithalat, yıllar içinde düzenli bir şekilde artmakta olup, yakın zamanda bu alanda birinciliği elde edeceği öngörülmektedir. 2008 - 2012 yılları arasında ABD'nin ithalatı % 21 düşüş yaşarken, Çin'in ithalatında % 298 artış gerçekleştirmiştir. Brezilya, son dönemlerde Kahramanmaraş iline yaptığı ihracatta % 36.226'lık bir artış kaydederek, listede 5. sırada yer almıştır.

Tablo 194. Osmaniye İlinin Yıllara Göre En Çok İthalat Yaptığı İlk On Ülke (ABD Doları)

Ülke	2008	2009	2010	2011	2012
Rusya Federasyonu	1.940.964	76.550	21.149.412	75.500.189	154.111.096
ABD	14.391.457	11.333.919	70.609.455	193.892.065	152.252.968
İngiltere	141.898	60.924	24.362.282	60.125.040	97.026.418
Letonya	0	0	0	51.669.057	82.375.074
Belçika	500.611	0	60.878.532	105.224.963	63.598.299
Estonya	0	0	0	9.966.214	53.784.679
Hollanda	168.790	52.564	15.924.196	95.486.887	45.834.539
Almanya	1.214.597	875.526	13.525.527	17.884.758	32.875.474
Ukrayna	263.982	238.695	11.645.334	17.661.941	25.448.878
Lübnan	0	0	26.232.275	31.556.022	22.317.253
Osmaniye Toplam	47.646.585	28.153.706	326.764.957	836.774.173	839.993.612

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2012 yılında Osmaniye ili en çok ithalatı sırasıyla Rusya ve ABD'den yapmıştır. Bu iki ülkeden gerçekleştirilen ithalat, Osmaniye ilinin toplam ithalatının % 36'sına denk gelmektedir. Osmaniye ili 2011 yılından itibaren AB ülkesi olan Letonya ve Estonya ülkelerinden mal ithal etmeye başlarken, Lübnan'dan da 2010 yılından itibaren ithalata başlamıştır. ABD, Belçika ve Hollanda'dan gerçekleştirilen ithalat, 2012 yılında düşüşe geçmiş ve sırasıyla düşüş oranları % 21, % 40 ve % 52 olarak gerçekleşmiştir.

13.2.3. Sektörlere Göre İthalat

İthalatı azaltırken ihracatı artırma çabası, dünyadaki hemen hemen tüm devletler tarafından uygulanmaya çalışılan bir devlet politikası haline gelmiştir. İthalat belli amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu amaçlardan bazıları, ihracata dönük teknolojiyi (makine, teçhizat) temin etmek, teşvik rejimlerinde avantajlı girdi maliyeti sağlamak, rekabet potansiyelini artırıcı ve haksız rekabeti önleyici malların elde etmek şeklinde sıralanabilir. Türkiye'nin son dönemde dünya pazarında güçlenen ekonomik konumu dikkate alındığında, Türkiye'nin gelişen bir sanayi ülkesi olması ve hammadde ya da ara ürüne ihtiyaç duyarak bu ürünlerin işlenip tekrar ihracata yönelik mallara dönüşmesi, gerçekleştirilen ithalatın nedeni olarak gösterilmektedir. Bu kapsamda, TR63 Bölgesinde ve ulusal ölçekte Türkiye'de gerçekleştirilmekte olan ithalat birbirine paralellik göstermektedir.

Tablo 195. TR63 Bölgesindeki İllerin Sektörlere Göre İthalat Rakamları (Bin ABD Doları)

İl / Bölge	Sektörler	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	Balıkçılık	140	13	254	362	481
	Diğer Sos., Toplumsal ve Kişisel Hiz.	6	35	35	11	32
	Gayrimen., Kiralama ve İş Faal.	1	8	5	2.672	3
	İmalat Sanayi	1.650.757	1.024.251	1.018.718	1.426.010	1.273.120
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	1.050.114	1.211.690	1.116.760	1.611.731	1.650.301
	Tarım ve Ormancılık	44.754	50.605	59.285	49.151	54.958
	Toptan ve Perakende Ticaret	598.750	431.858	936.598	1.504.634	1.441.296
	Genel Toplam	3.344.522	2.718.461	3.131.655	4.594.570	4.420.192
K.Maraş	İmalat Sanayi	226.621	234.496	345.385	610.774	645.910
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	0	2.136	662	10	7.597
	Tarım ve Ormancılık	304.749	307.943	458.208	576.252	383.257
	Toptan ve Perakende Ticaret	59	1.112	2.156	1.436	257
	Genel Toplam	531.429	545.686	806.413	1.188.472	1.037.028
Osmaniye	İmalat Sanayi	26.331	14.291	45.337	75.064	126.799
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	397	0	779	271	51
	Tarım ve Ormancılık	18.377	13.862	25.067	41.504	19.585
	Toptan ve Perakende Ticaret	2.541	0	255.578	719.934	693.558
	Genel Toplam	47.647	28.154	326.765	836.774	839.994
TR63	Balıkçılık	140	13	254	362	481
	Diğer Sos., Toplumsal ve Kişisel Hiz.	6	35	35	11	32
	Gayrimen., Kiralama ve İş Faal.	1	8	5	2.672	3
	İmalat Sanayi	1.903.709	1.273.038	1.409.440	2.111.848	2.045.829
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	1.050.511	1.213.826	1.118.201	1.612.012	1.657.949
	Tarım ve Ormancılık	367.880	372.410	542.560	666.907	457.800
	Toptan ve Perakende Ticaret	601.350	432.970	1.194.332	2.226.004	2.135.111
	Genel Toplam	3.923.598	3.292.301	4.264.833	6.619.816	6.297.214
Türkiye	Balıkçılık	41.125	31.217	33.322	48.717	56.206
	Diğer Sos., Toplumsal ve Kişisel Hiz.	32.320	21.564	28.128	48.803	46.135
	Elektrik, Gaz ve Su	15.492	17.256	20.471	86.576	255.377
	Gayrimen., Kiralama ve İş Faal.	1.696	1.345	2.284	4.462	838
	İmalat Sanayi	150.252.335	111.030.525	145.366.975	183.930.287	176.234.969
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	35.649.704	20.624.650	25.932.549	37.331.370	42.246.826
	Tarım ve Ormancılık	6.391.914	4.593.839	6.456.707	8.895.184	7.446.598
	Toptan ve Perakende Ticaret	9.578.987	4.608.026	7.703.896	10.496.278	10.258.094
	Genel Toplam	201.963.574	140.928.421	185.544.332	240.841.676	236.545.042

*Bin dolardan az olan ithalat sektörü göz önünde bulundurulmamıştır.

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Sektörel olarak Türkiye'nin 2012 yılı ithalatı değerlendirildiğinde, en büyük payın % 74'lük pay ile imalat sanayine ait olduğu görülmektedir. Türkiye'nin gelişmekte olan bir sanayi ülkesi olması ve imalat sanayinin içinde yer alan enerji kaleminde dışa bağımlı olması bu oranın bu denli yüksek olmasına sebep olmaktadır. Türkiye'nin önemli ithalat kalemlerinden biri de madencilik sektörüdür. 2012 yılında madencilik sektörü Türkiye'nin ithalatının toplamda % 17'lik kısmını oluşturmuş ve 42 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin bir diğer önemli ithalat kalemini ise 10 milyar dolar ile toptan perakende ticaret ile atık ve hurdalar oluşturmaktadır.

Uluslararası ekonomik sektör sınıflama sistemine göre TR63 Bölgesinde bulunan illerin 2012 yılı ithalat rakamları incelendiğinde, toptan perakende ve ticaret sektörünün en büyük rakamlara sahip olduğu, Hatay ilinin ise 1,5 milyar dolar ile bu sektörün yaptığı ithalatın % 75'ine yakın bir kısmını tek başına gerçekleştirdiği görülmektedir. Hatay ve Osmaniye illerinin toplam 2 miyar dolarlık toptan perakende ve ticaret sektörü ithalat rakamı, ayrıca Türkiye'nin bu sektördeki ithalatının % 25'ine karşılık gelmektedir. Bu iki ilde demir - çelik sanayinin yoğun olması bu durumun temel nedenidir.

Aynı sınıflama sistemine göre TR63 Bölgesinde Balıkçılık ekonomik sektör faaliyetlerinin tamamı Hatay ilinde gerçekleşmektedir ve ithalat değeri yaklaşık 481 bin dolardır. Madencilik ve taş ocakçılığı ekonomik sektöründe ise, Bölge ithalatının yaklaşık % 99'u (1,6 milyar dolar) Hatay ili tarafından gerçekleştirilmektedir. İmalat sanayi ekonomik sektöründe Bölge ithalatının yaklaşık % 62'si (1,2 milyar dolar) yine büyük oranda Hatay ili tarafından gerçekleştirilip, kalan payın % 32'lik kısmı (646 milyon dolar) ise Kahramanmaraş ili tarafından yapılmaktadır.

13.2.3.1. Tarım Sektörü İthalatı

Tablo 196. Tarım Sektörünün İthalat Performansı (ABD Doları)[181]

İl / Bölge	Sektörler	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	Tarım ve Hayvancılık	42.203.466	49.282.321	55.750.520	45.475.681	52.018.878
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	2.550.517	1.322.909	3.534.804	3.675.696	2.939.604
K.Maraş	Tarım ve Hayvancılık	304.749.106	307.942.994	458.208.445	576.149.248	383.256.903
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	0	0	0	102800	0
Osmaniye	Tarım ve Hayvancılık	18.377.329	13.862.136	25.066.732	41.504.420	19.585.024
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	0	0	0	0	0
TR63	Tarım ve Hayvancılık	365.329.901	371.087.451	539.025.697	663.129.349	454.860.805
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	2.550.517	1.322.909	3.534.804	3.778.496	2.939.604
Türkiye	Tarım ve Hayvancılık	6.151.342.922	4.448.083.912	6.261.328.634	8.669.250.247	7.246.039.332
	Ormancılık ve Tomrukçuluk	240.571.409	145.754.914	195.378.128	225.933.782	200.558.228

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

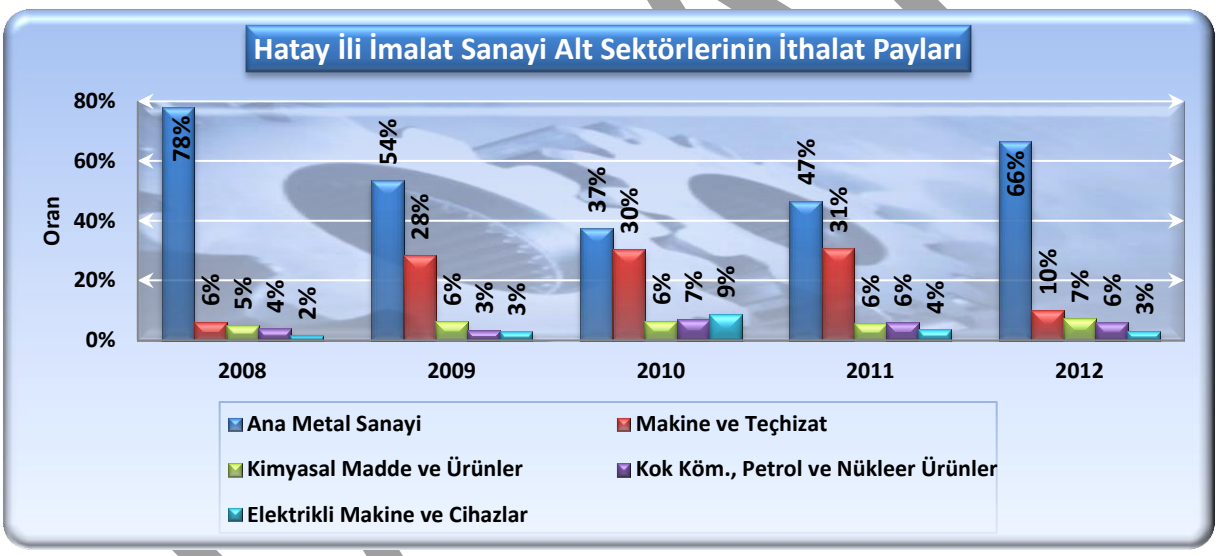
Türkiye'deki tarım ithalatının % 6'sı TR63 Bölgesi illeri tarafından yapılmaktadır. TR63 Bölgesinde ise tarım sektöründe gerçekleştirilen ithalatın % 84'ü Kahramanmaraş ili tarafından gerçekleştirilmektedir. Kahramanmaraş ilinin gerçekleştirdiği ithalatın yüksek çıkma sebebi, tekstil sektöründe hammadde girdisi olmak üzere kullanılan pamuk gibi bitkisel ürünlerdir. Pamuk işlenerek iplik, dokuma ve giyim ürünlerine dönüştürülmekte ve hem iç piyasa talebini karşılarken, hem de katma değeri daha yüksek olan ürünlere dönüştürülmektedir.

[181] Tablo ithalatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

13.2.3.2. Sanayi Sektörü İthalatı

Hatay ili alt sanayi sektörlerinin yıllar itibariyle gerçekleştirdiği ithalata göre il ithalatında aldıkları paylar Şekil 115'te verilmektedir. Bu tabloya göre, 2012 yılında Hatay ilinde ana metal sanayi sektörü, toplam il ithalatının % 66'lık kısmını oluşturmaktadır. Bu sektörde toplam ithalat, yaklaşık 846 milyon dolar olup, İskenderun ve Dörtyol ilçelerindeki demir-çelik fabrikalarının hammadde olarak hurda benzeri ürünleri ithal etmesiyle oluşmaktadır. 125 milyon dolarlık ithalatla başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat sektörü Hatay ilinin toplam ithalatında % 10'luk bir payla, en çok ithalat yapan ikinci sektör konumundadır. Hatay ilinin üretici bir sanayi şehri olduğu makine ithalatı rakamlarından da görülmektedir. Hatay ilinde ithalatın yoğun olarak gerçekleştiği diğer bir sektör ise 92 milyon dolar ithalat rakamı ile kimyasal madde ve ürünleri sektörüdür. Kok kömürü, petrol ürünleri ve nükleer yakıtların ithalatında, 2009 yılı hariç, yıllara göre değişim yüksek olmamış ve 2012 yılında toplam 75 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. İmalat sektöründe kullanılmak üzere ithal edilen başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların 2012 yılında toplam ithalatı ise 39 milyon dolardır. Hatay ilinde bu ilk beş alt sanayi sektörü ithalatı, toplam il ithalatının % 92'sini oluşturmaktadır.

Şekil 115. Hatay İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İthalat Payları[182]

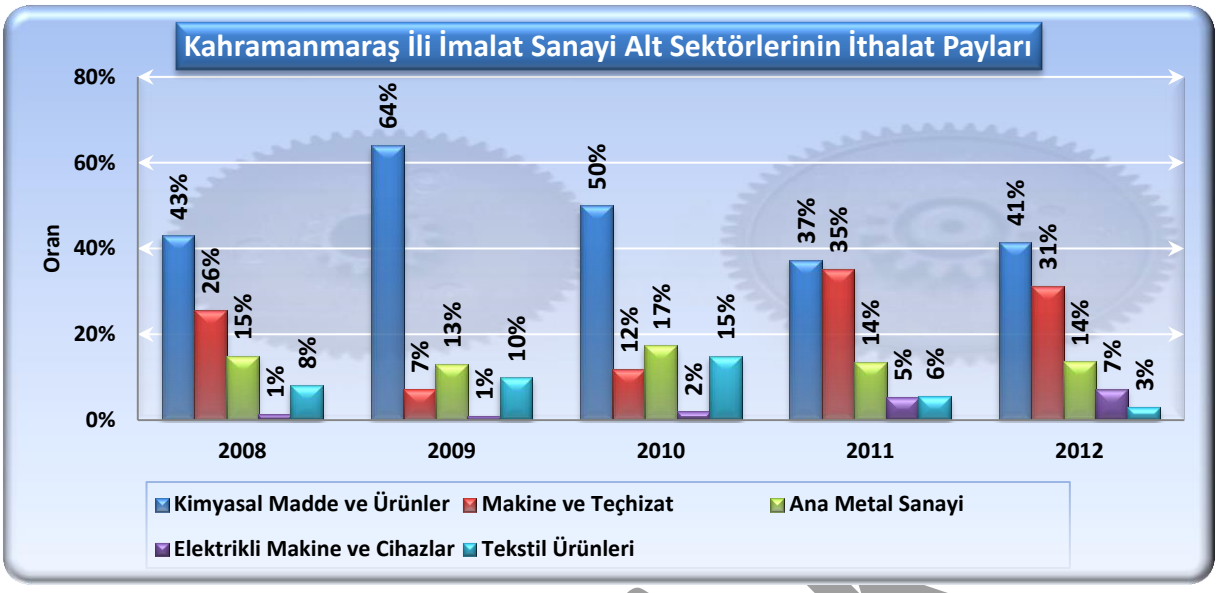

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Kahramanmaraş ili için Şekil 116'da verilen beş sektörün ithalatı sanayi üretiminde gerçekleştirilen ithalatın % 96'sını oluşturmaktadır. Dış ticaret rakamlarına göre Kahramanmaraş ilinde üretime hâkim sektörün tekstil sektörü olduğu bu tablodan da anlaşılmaktadır. 2012 yılında % 41 oranı ile en fazla ithalatı yapılan kimyasal madde ve ürünler tekstil sanayinin kullandığı önemli hammaddeler arasındadır. Yine özellikle tekstil sanayide kullanmak üzere yapılan makine ve teçhizat ithalatı 2012 yılında toplam it ithalatının % 31'ini oluşturmaktadır. Bu alanda 2008 yılında yapılan 58 milyon dolarlık ithalat, 2012 yılında 202 milyon dolara ulaşmıştır. Aşağıdaki tablo Kahramanmaraş ilinde önemli yere sahip bir diğer sektörü de göstermektedir. İlde metal mutfak eşya üretimi gerçekleştiren ana metal sanayi, 2012 yılında üretimini gerçekleştirebilmek için 88 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Tekstil sektörüne ara ürün sağlayan tekstil ürünleri sektörünün ithalatı, 2010 yılı itibariyle düşüşe geçmiş ve 2012 yılı itibariyle ilin toplam ithalatının % 3'ünü oluşturmuştur.

[182] Grafik ithalatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

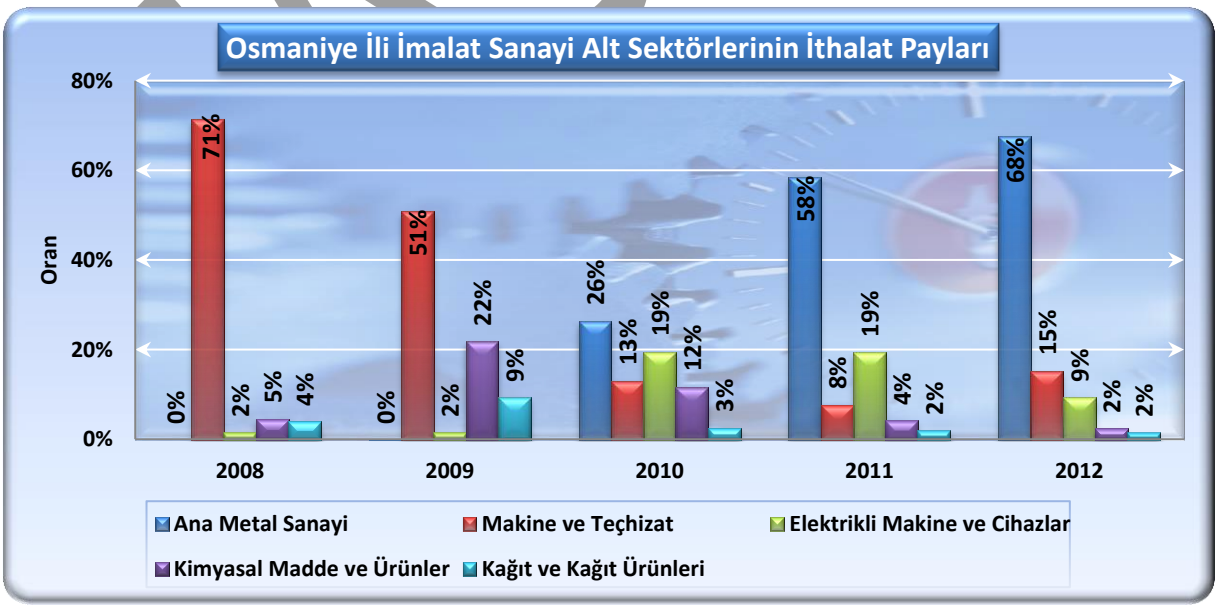
Şekil 116. Kahramanmaraş İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İthalat Payları[183]

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Şekil 117'de görüldüğü gibi, 2012 yılında Osmaniye ili tarafından gerçekleştirilen ithalatın % 96'sı beş alt sanayi sektörü tarafından oluşmaktadır. Söz konusu grafiğin içyapısı demir çelik yatırımlarının faaliyete geçmeye başlaması ile 2010 yılından itibaren değişime uğramış ve ilde en çok ithalat gerçekleştiren sektör ana metal sanayi olmaya başlamıştır. İlde 2012 yılı itibariyle, toplam ithalatın % 68'ini ana metal sanayi oluşturmaktadır. Ancak 2010 yılına kadar sanayi sektörünün ithalatında makine ve teçhizat ithalatının en yüksek payı aldığı görülmektedir. Makine ve teçhizat ithalinin payı 2010 yılında 5,8 milyon dolara kadar düşerken, 2012 yılında 19 milyon dolara yükselmiştir. Ana metal sanayi sektöründe gerçekleştirilen ithalat, 2010 yılında 12 milyon dolar iken, 2012 yılında 85,7 milyon dolara ulaşmıştır.

Şekil 117. Osmaniye İli İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İthalat Payları[184]

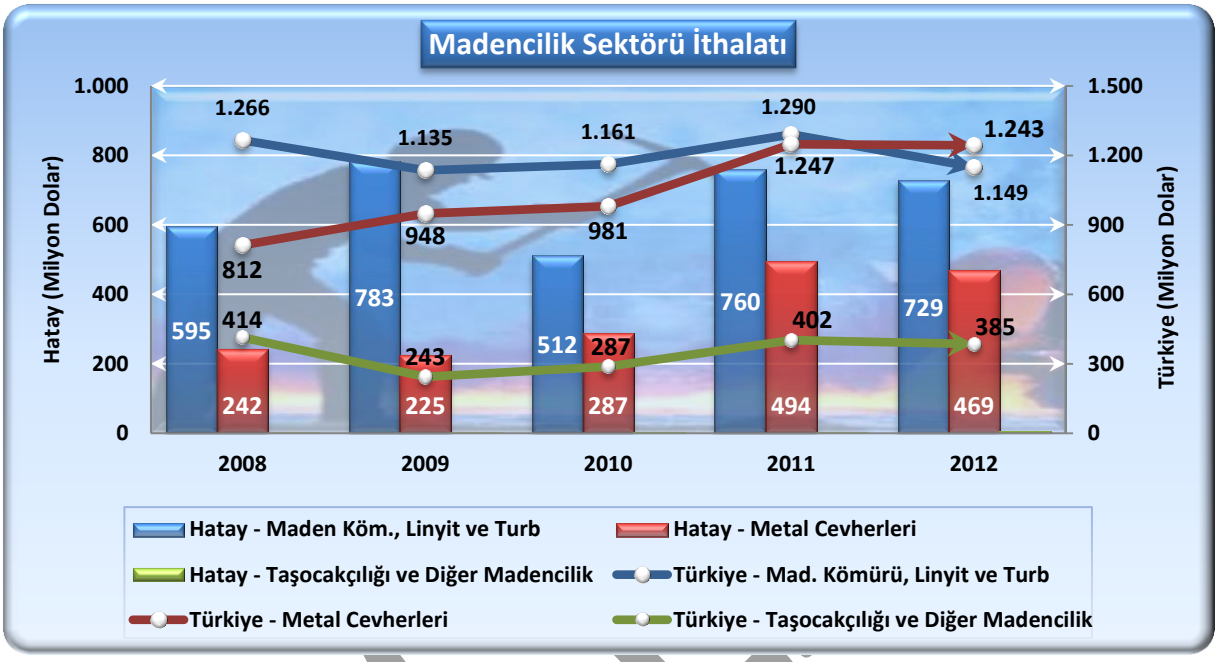
Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

[183] Grafik ithalatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.
[184] Grafik ithalatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

13.2.3.3. Madencilik Sektörü İthalatı

Türkiye'nin 2012 yılı madencilik sektörü ithalatı maden kömürü, linyit ve turb için 1,1 milyar dolar, toplam metal cevherleri için 1,2 milyar dolar, taş ocakçılığı ve diğer madencilik ürünleri için ise 384 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 118. Madencilik Sektörünün İthalat Performansı[185] (ABD Doları)

*Ham petrol ithalatı şekilde gösterilmemiştir.

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

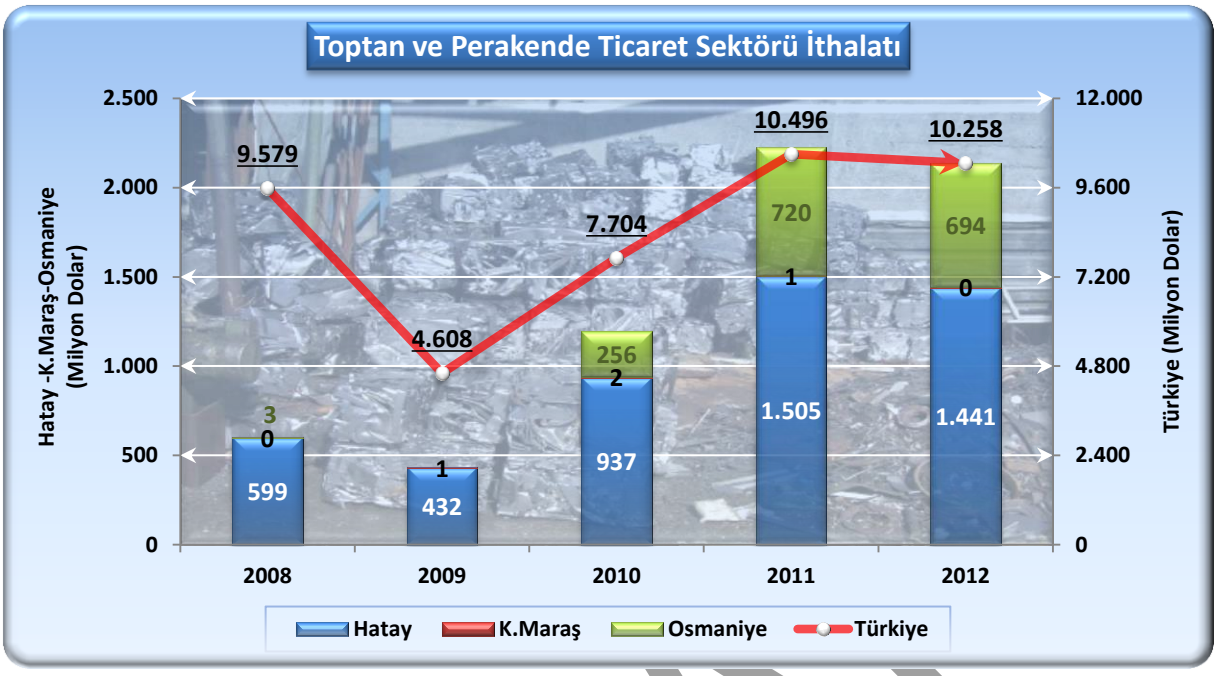
2012 Yılında Hatay ilinde bulunan demir çelik fabrikalarının enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla 728 milyon dolar tutarında maden kömürü, linyit ve turb ithalatı yapılmıştır. Bu miktar Türkiye'nin maden kömürü ithalatının yaklaşık % 63'üne karşılık gelmektedir. Hatay ilinde ithal edilmekte olan metal cevheri tutarı ise yaklaşık 470 milyon dolar olup, bu miktar Türkiye'nin metal cevherleri ithalatının % 38'ine karşılık gelmektedir. Ana metal sanayi için enerji ve hammadde girdisi sağlayan bu iki alt sektör sayesinde katma değeri daha yüksek olan demir çelik ürünleri elde edilmekte olup, bu ürünler demir çelik sektörü tarafından hem iç piyasa talebini karşılamak için kullanılmakta, hem de dış piyasalara ihraç edilmektedir. Taş ocakçılığı ve diğer madencilik alt sektöründe ise Hatay ili 5,3 milyon dolar tutarında ithalat gerçekleştirmiştir. Bu alt sektörde gerçekleştirilen ithalat tutarının Türkiye ölçeğindeki payı çok cüzi kalmaktadır.

13.2.3.4. Toptan ve Perakende Ticaret Sektörü İthalat

TR63 Bölgesinin 2012 yılı atık ve hurda ithalatı, Türkiye'deki atık ve hurdaların ithalatının yaklaşık dörtte birine karşılık gelmektedir. Hatay ili tarafından 2008 yılında 600 milyon dolar, 2012 yılında ise 1,4 milyar dolar tutarında hurda ithalatı yapılmıştır. Osmaniye ilinde ise demir çelik sektörü yatırımları sonrasında hurda ithalatı ilin en önemli ithalat kalemi olmuştur. 2010 yılında 255 milyon dolar ile başlayan hurda ithalatı yükselişi, 2012 yılında 700 milyon dolar tutarına erişmiştir.

[185] Grafik ithalatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

Şekil 119. Toptan ve Perakende Ticaret Sektörünün İthalat Performansı[186] (ABD Doları)

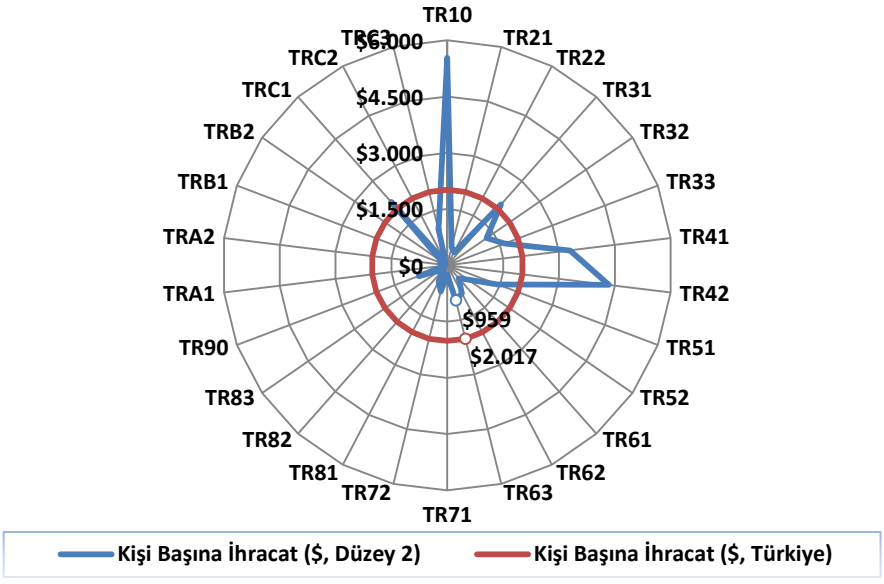

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

13.3. Kişi Başı İhracat / İthalat

Türk ekonomisinin dış ticaret performansı güçlü bir mekânsal yoğunlaşma göstermektedir. İstanbul, Kocaeli ve Bursa alt istatistikî birimlerini kapsayan Marmara Bölgesi'nin dış ticarette kişi başına payı en büyüktür. İkinciliği İzmir, Aydın ve Manisa alt istatistikî birimlerini kapsayan Ege Bölgesi alırken, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerini kapsayan TR63 Alt İstatistikî Bölgesi, dış ticarete katkısı olan bir bölge olarak ardından gelmektedir. TR63 Bölgesi kişi başına ihracatta ilk on Düzey 2 Bölgesi arasına girmeyi başarmıştır. (Şekil 120, Şekil 121)

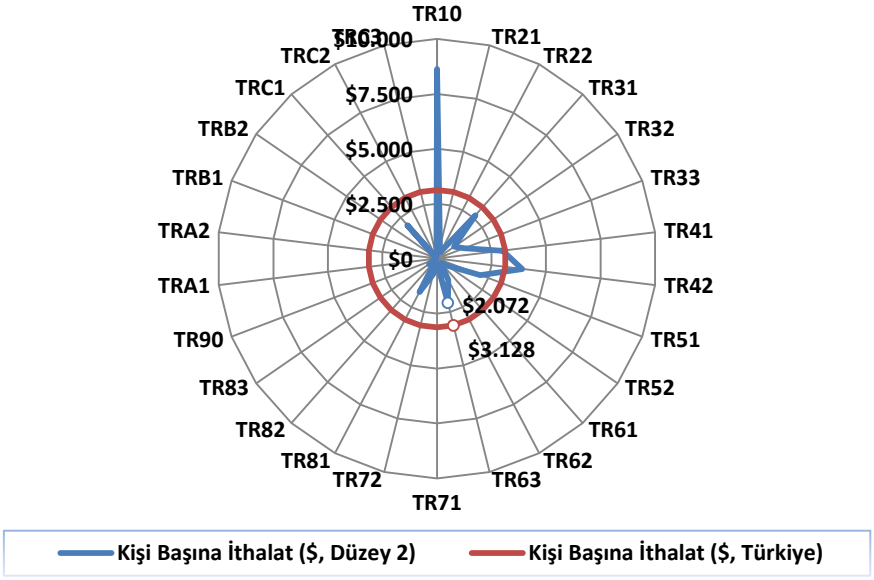
Şekil 120. Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına İhracat (ABD Doları)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

[186] Grafik ihracatçı firmaların kanuni merkezleri bazında oluşturulmuştur.

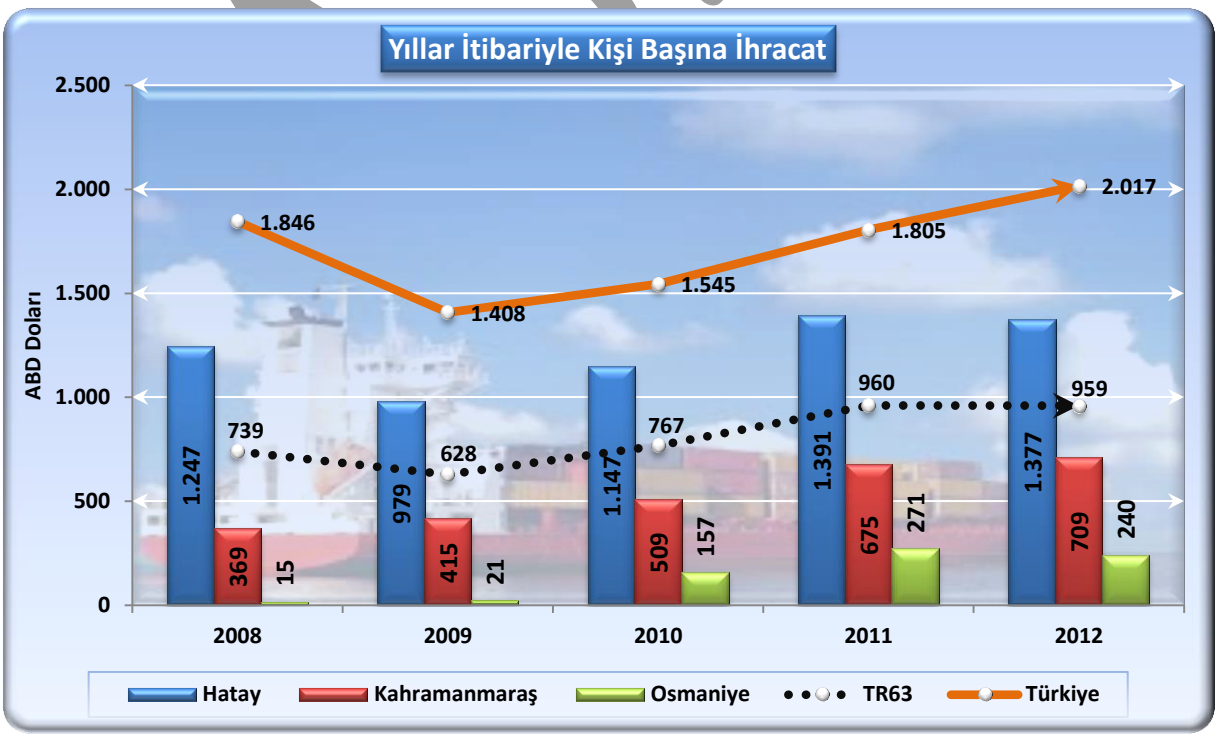
Şekil 121. Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına İthalat (ABD Doları)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

TR63 Bölgesinin kişi başına düşen ihracat ortalaması, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bununla beraber, Hatay ili ortalamasının Türkiye ortalamasına en yakın il olduğu ve 2011 yılında 1.391 dolara ulaştığı görülmektedir. Hatay ili kişi başına düşen ihracat ortalamasının, TR63 Bölgesi ortalamasının üzerinde yer alırken, Kahramanmaraş ve Osmaniye iliortalamalarının ise hem TR63 Bölgesi, hem de Türkiye ortalamasının altında kaldığı Şekil 122'de görülmektedir. Yıllar itibariyle, Türkiye'de olduğu gibi, TR63 Bölgesinde de kişi başına ihracat ortalaması artarken, bu alanda en hızlı artışı Osmaniye ili kaydetmektedir.

Şekil 122. TR63 Bölgesindeki İllerin Kişi Başına İhracat Rakamları (ABD Doları)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

13.4. Dış Ticaret Hacmi ve Dengesi

2012 verilerine göre, Türkiye'nin dış ticaret ilişkisinde bulunduğu ülkeler, bu ilişkilerin hacimlerine göre sıralandığında Almanya birinci sırada, Rusya Federasyonu ise ikinci sırada yer almaktadır. Dış ticaret dengesinde ise sıralamalar farklılaşmaktadır. Dış ticaret açığında Rusya Federasyonu ilk, Çin ise ikinci sırada yer almaktadır.

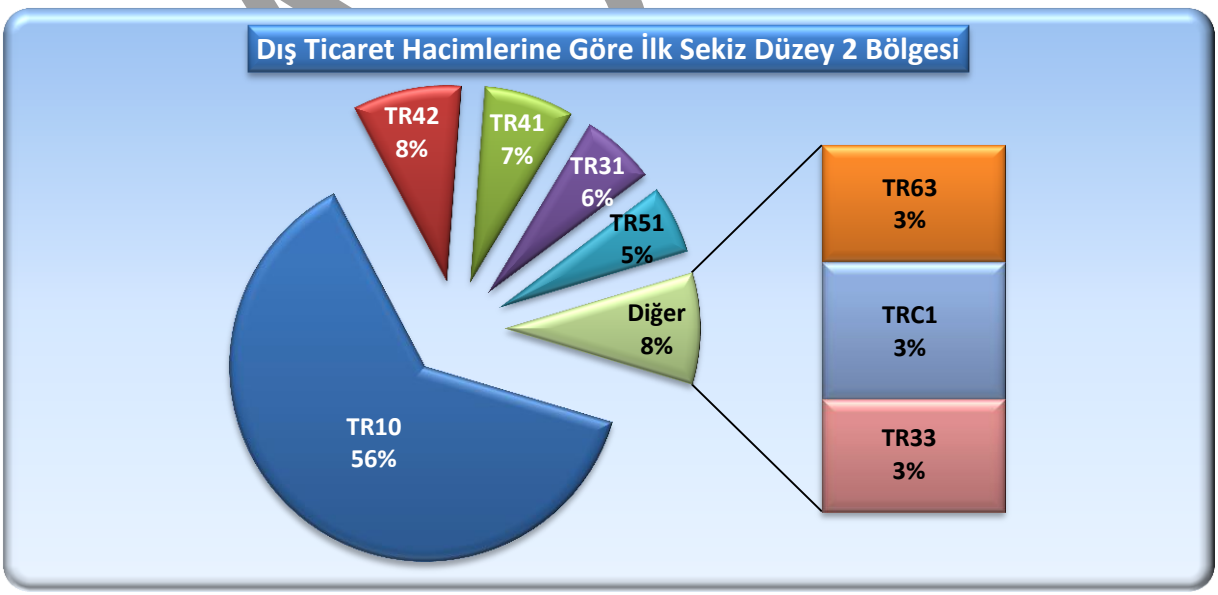
Tablo 197. Türkiye'nin Dış Ticaretinde İlk On Ülkenin Dış Ticaret Hacmi ve Dengesi

Ülke Adı	Hacim (Milyon $)			Denge (Milyon $)		
	2004	2008	2012	2004	2008	2012
Almanya	21.261	31.639	34.532	-3.770	-5.735	-8.268
Rusya Fed.	10.892	37.847	33.308	-7.174	-24.881	-19.942
Çin	4.868	17.095	24.129	-4.084	-14.221	-18.462
İran	2.775	10.229	21.887	-1.149	-6.170	-2.042
A.B.D.	9.605	16.276	19.743	115	-7.676	-8.520
İtalya	11.507	18.501	19.720	-2.210	-2.863	-6.969
Fransa	9.870	15.640	14.792	-2.533	-2.405	-2.388
İngiltere	9.861	13.418	14.330	1.227	2.900	3.071
B.A.E.	1.327	8.667	11.772	960	7.284	4.579
Irak	1.966	4.050	10.977	1.675	3.784	10.678

Kaynak: Ülkelere Göre Dış Ticaret, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye en çok ithalatı Çin'den gerçekleştirirken, ihracatının ise en büyük kısmını Almanya'ya yapmaktadır. Almanya ile Türkiye'nin ticari ilişkileri sürekli olarak gelişmektedir.

Şekil 123. Dış Ticaret Hacimlerine Göre İlk Sekiz Düzey 2 Bölgesi

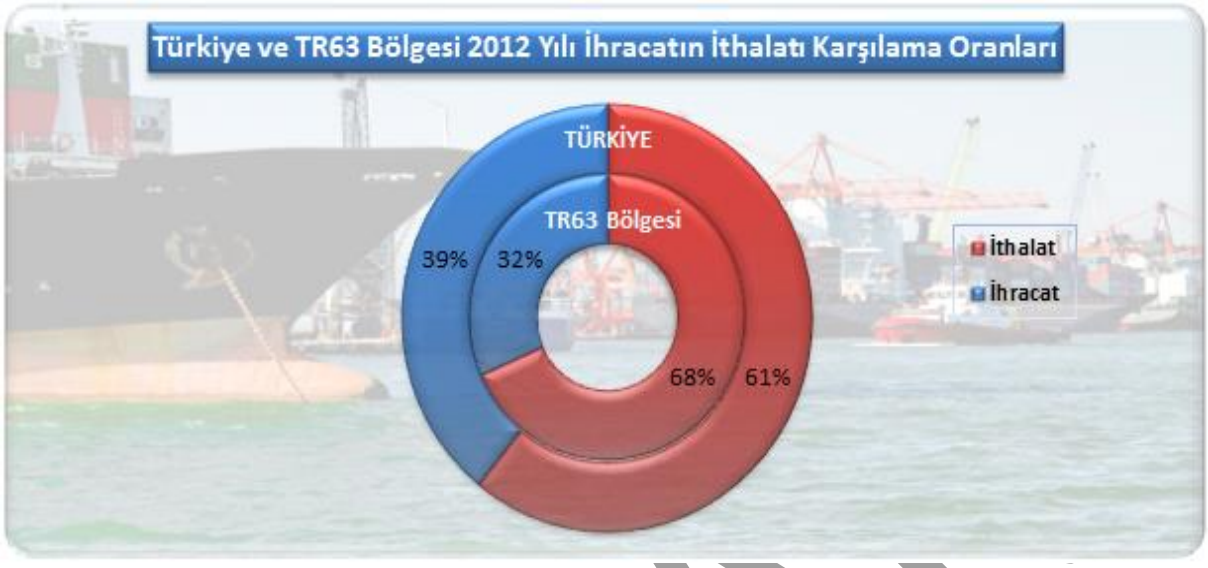
Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Türkiye'deki Düzey 2 Bölgeleri 2012 yılı dış ticaret hacmine göre sıralandığında, TR10 Bölgesi (İstanbul) Türkiye'de dış ticarette en yüksek paya sahipken, TR63 Bölgesi 26 Düzey 2 Bölgesi arasında 6 sırada yer aldığı ve Türkiye içinde % 3'lük bir dış ticaret hacmine sahip olduğu görülmektedir. (Şekil

ASLA

123) TR63 Bölgesi dış ticaretiyle öne çıkarak Gaziantep gibi ihracat potansiyeli yüksek bir ili barındıran TRC1 Bölgesinin rakamlarına ulaşmaktadır.

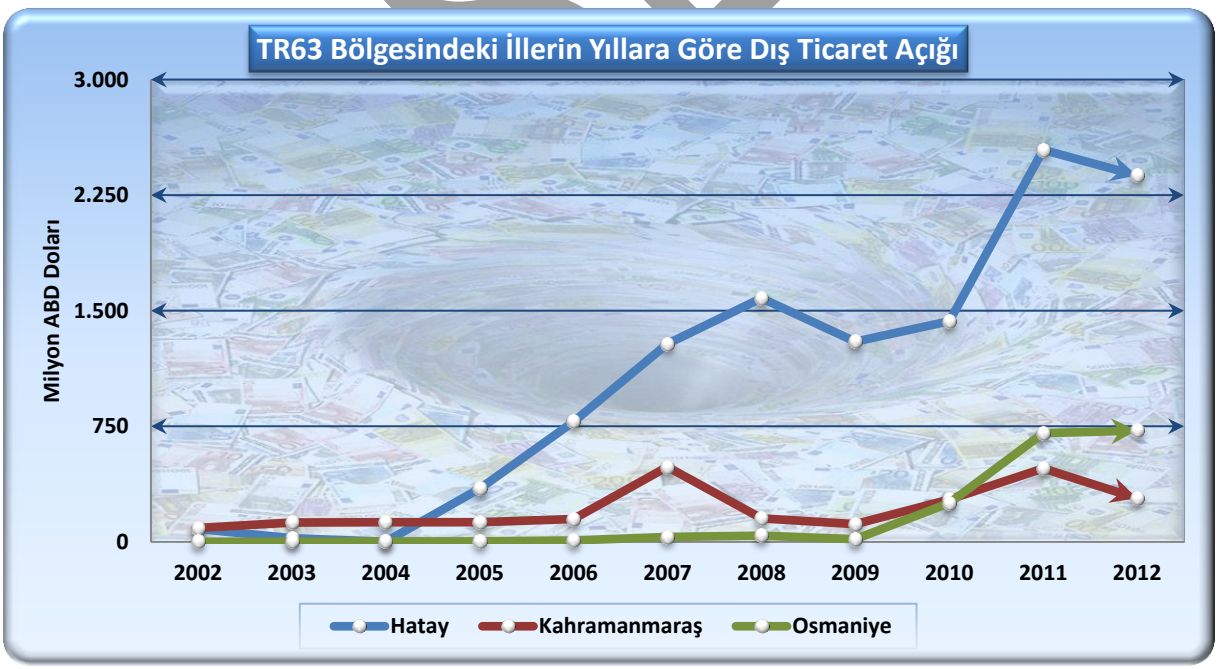
Şekil 124. Türkiye ve TR63 Bölgesi 2012 Yılı İhracatın İthalatı Karşılama Oranları

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

2012 yılı verilerine göre, Türkiye'nin ve TR63 Bölgesinin ihracat ve ithalat oranları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin dış ticaretindeki ihracat oranının ithalatı karşılamamasına rağmen, TR63 Bölgesinin sahip olduğu dengeden bir miktar daha iyi performans sergilediği görülmektedir. Türkiye'nin ihracat oranı % 39 iken, TR63 Bölgesinde bu oran % 32'idir.

Şekil 125. Yıllara Göre TR63 Bölgesindeki İllerin Dış Ticaret Açığı

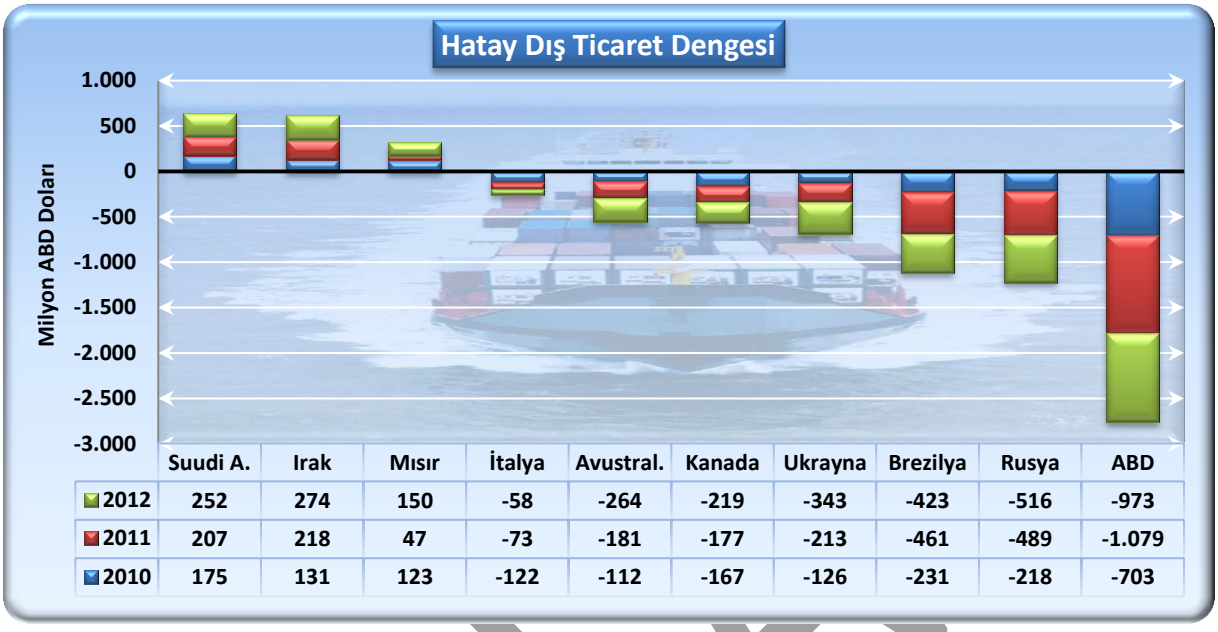

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Şekil 125'ten görüleceği üzere, il bazında da TR63 Bölgesindeki illerin sahip oldukları ithalat rakamları, gerçekleştirdikleri ihracattan daha fazladır. Bir başka değişle, Bölgenin tüm illeri dış ticaret açığı vermektedir. Özellikle 2004 yılı itibariyle Hatay ilinin dış ticaret açığı yükselme eğilimi göstermeye

başlamış ve bu süreç dalgalanmalı olarak 2012 yılına kadar devam etmiştir. Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin sahip olduğu dış ticaret açıkları, Hatay ili kadar fazla olmamakla beraber, 2006 yılına kıyasla yüksek seviyede devam etmektedir.

Şekil 126. Hatay İlinin Ticaretinde İlk On Ülke ve Bu Ülkelerle Olan Dış Ticaret Dengesi

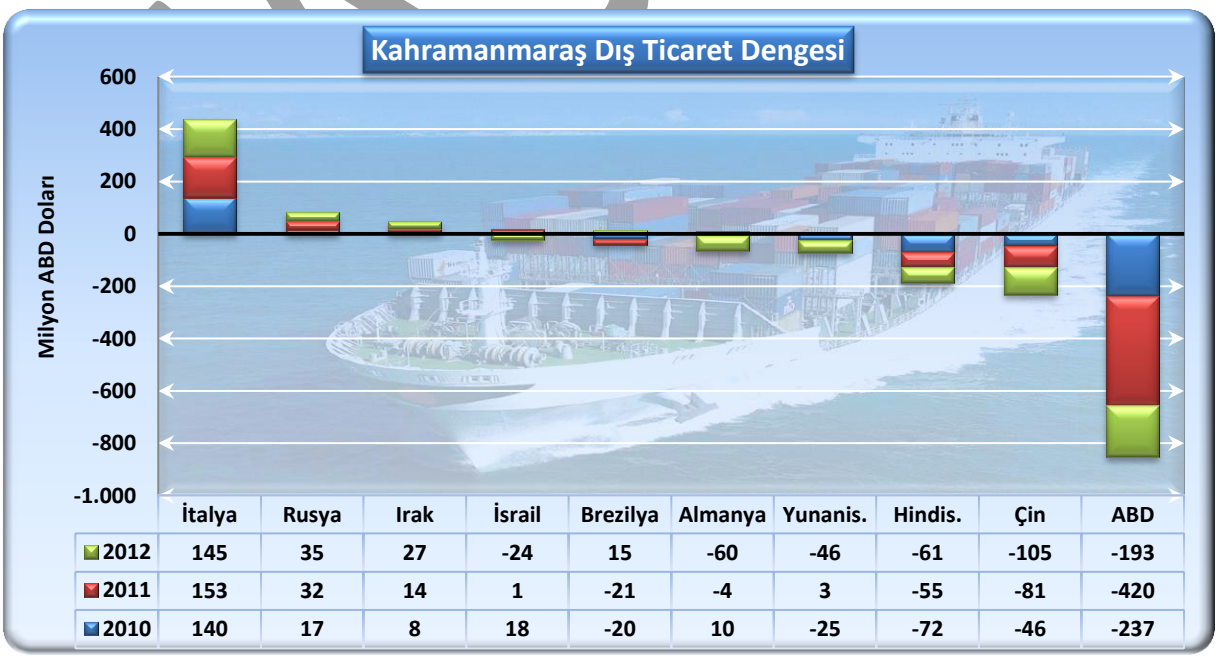

	Suudi A.	Irak	Mısır	İtalya	Avustral.	Kanada	Ukrayna	Brezilya	Rusya	ABD
2012	252	274	150	-58	-264	-219	-343	-423	-516	-973
2011	207	218	47	-73	-181	-177	-213	-461	-489	-1.079
2010	175	131	123	-122	-112	-167	-126	-231	-218	-703

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Yukarıdaki grafikte Hatay ilinin 2010 - 2012 yılları arasında ticari ilişki içinde bulunduğu ilk 10 ülke sıralanmıştır. Hatay ili Suudi Arabistan, Irak ve Mısır ile yapmış olduğu ticarette, dış ticaret fazlası verirken, geriye kalan 7 ülke ile yapmış olduğu ticarette ise açık vermiştir. Bu periyotta sadece İtalya ile yapılan ticarette dış ticaret açığının kesintisiz olarak azaldığı görülmektedir.

Şekil 127. Kahramanmaraş İlinin Ticaretinde İlk On Ülke ve Bu Ülkelerle Olan Dış Ticaret Dengesi

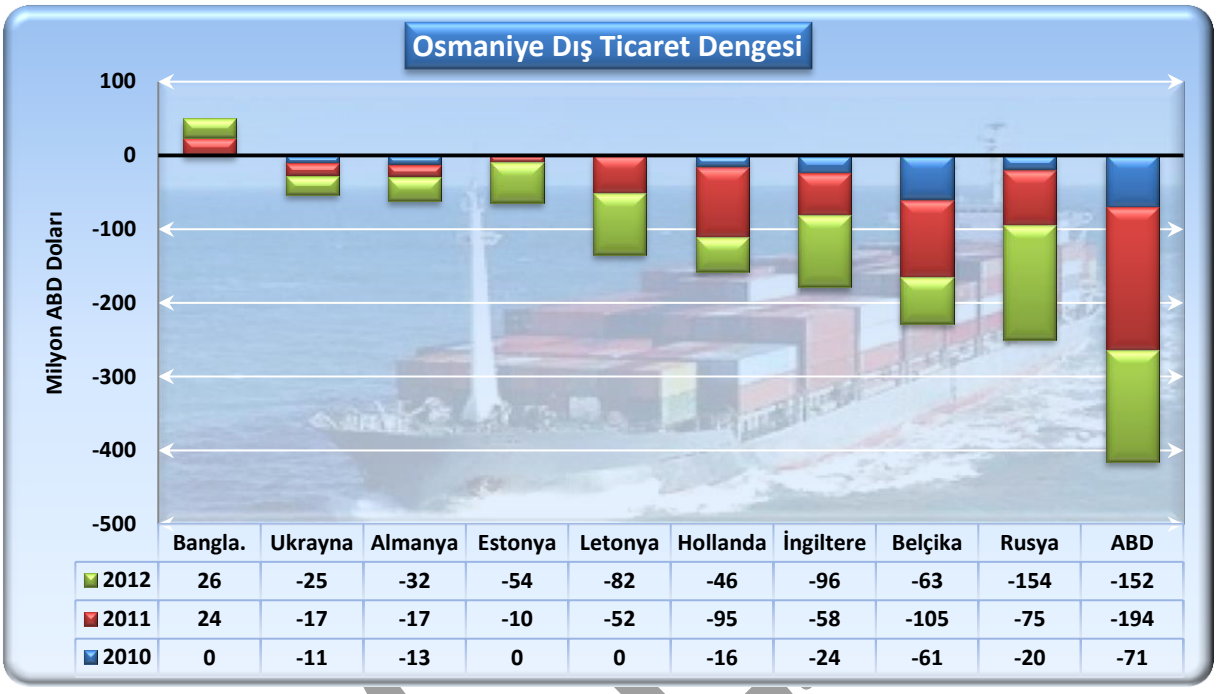

	İtalya	Rusya	Irak	İsrail	Brezilya	Almanya	Yunanis.	Hindis.	Çin	ABD
2012	145	35	27	-24	15	-60	-46	-61	-105	-193
2011	153	32	14	1	-21	-4	3	-55	-81	-420
2010	140	17	8	18	-20	10	-25	-72	-46	-237

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Kahramanmaraş ili 2012 yılında İtalya, Rusya, Irak ve Brezilya ile yapmış olduğu ticarette fazla verirken, geriye kalan 6 ülke ile yapmış olduğu ticarette ise açık vermiştir. Hindistan, Çin ve özellikle ABD ile gerçekleştirilen ticaretteki açık dikkat çekici seviyededir. Bununla beraber, yıl bazında İtalya ile yapılan ticaretten elde edilen fazla, diğer ülkelerden aynı yıl elde edilen fazla değerlerinin toplamını aşmaktadır.

Şekil 128. Osmaniye İlinin Ticaretinde İlk On Ülke ve Bu Ülkelerle Olan Dış Ticaret Dengesi

	Bangla.	Ukrayna	Almanya	Estonya	Letonya	Hollanda	İngiltere	Belçika	Rusya	ABD
2012	26	-25	-32	-54	-82	-46	-96	-63	-154	-152
2011	24	-17	-17	-10	-52	-95	-58	-105	-75	-194
2010	0	-11	-13	0	0	-16	-24	-61	-20	-71

Kaynak: TÜİK, Dış Ticareti İstatistikleri, 2012

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, Osmaniye ili ticari ilişki içinde bulunduğu ilk 10 ülkeden, sadece Bangladeş ile yapmış olduğu ticarette fazla vermektedir. 2012 yılında en büyük açık Rusya Federasyonu ile yapılan ticarette gerçekleşmiştir. Rusya Federasyonu'nun ardından ise sırasıyla, ABD, İngiltere, Letonya, Belçika, Estonya, Hollanda, Almanya ve Ukrayna ile yapılan ticaret sonucu oluşan açıklar gelmektedir. 2012 yılında, Hollanda ve Belçika dışında yukarıda sayılan tüm ülkeler ile yapılan ticaretteki açık miktarları artmıştır.

13.5. İhracatta Yoğunlaşma ve Herfindahl Endeksi

Dışa açık, ihracata dayalı büyüme modeli çerçevesinde dünya ekonomisine entegre olan bir ekonomide, ihracat gelirleri az sayıda sektöre ve/veya ülkeye dayanıyorsa, bu malların fiyatlarında ortaya çıkabilecek dalgalanmalar ve dış talepteki meydana gelebilecek olası daralmalar ihracat gelirlerinde düşüşe ve istikrarsızlığa neden olabilecektir. Ancak, ihracat ürün çeşitlenmesine dayanıyor ve çok sayıda ülkeye yönelik yapılıyorsa, düşen fiyatlara ve belli ülkelerde meydana gelecek talep daralmasına rağmen ihracat gelirleri fazla düşmeyecektir.[187]

Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde sektörel yoğunlaşmanın nasıl geliştiğini görmek amacıyla, 2002 yılını temel alan, 2002 - 2012 yıllarını kapsayan dönem için Herfindahl Endeksi (H-I) oluşturulmuştur;

[187] Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Link: http://www.daka.org.tr/panel/files/files/belgeler/planlama/ihracatta_temel_pazar.pdf Erişim Tarihi: 26.05.2013

$$H - I = \sum_{i=1}^{n} {P_i}^2$$

Formülde H-I: Herfindahl endeksini ve P_i ise sektör veya ülkenin payını göstermektedir.

Buna göre aşağıda sırasıyla Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin ihracatı için hesaplanan, yine sırasıyla ülkelere göre yoğunlaşma endeksi ve sektörlere göre yoğunlaşma endeksi tabloları verilmiştir.

Tablo 198. TR63 Bölgesinin İhracatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Hatay	Hatay Herfindahl Endeksi	K.Maraş	K.Maraş Herfindahl Endeksi	Osmaniye	Osmaniye Herfindahl Endeksi	Türkiye	Türkiye Herfindahl Endeksi
2002	0,0921	100	0,0933	100	0,3185	100	0,0570	100
2003	0,0770	83,6	0,1399	149,8	0,2957	92,8	0,0533	93,5
2004	0,0582	63,2	0,0987	105,7	0,2944	92,4	0,0501	87,9
2005	0,0618	67,2	0,1233	132,0	0,2334	73,3	0,0457	80,1
2006	0,0581	63,1	0,1277	136,8	0,2687	84,4	0,0418	73,2
2007	0,0584	63,5	0,1308	140,1	0,1500	47,1	0,0395	69,3
2008	0,0598	64,9	0,1092	117,0	0,0967	30,4	0,0342	60,0
2009	0,0650	70,6	0,0941	100,8	0,1279	40,2	0,0329	57,7
2010	0,0534	58,0	0,1029	110,2	0,2341	73,5	0,0340	59,7
2011	0,0597	64,9	0,0928	99,4	0,1274	40,0	0,0348	61,0
2012	0,0630	68,4	0,0874	93,6	0,1210	38,0	0,0351	61,5

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

Türkiye'de ülkelere göre yoğunlaşma oranları incelendiğinde, endeks değeri yıllar itibariyle azalışa geçmekte ve pek çok ülkeye ihracat gerçekleştirildiği, ihracat yayılımının arttığı ve pazarın çeşitlendiği görülmektedir. TR63 Bölgesi ihracatında ülkelere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde ülkelere göre ihracat yoğunlaşma endeksi istikrarlı bir şekilde düşüş eğiliminde olduğu, daha fazla ülkeye dayalı bir yoğunlaşmanın yaygınlaştığı gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle bu illerin ihracatında pazar çeşitlenmesine gidilerek, ülke yoğunlaşma endeksi azalış kaydetmiştir. Osmaniye ili de zaman içerisinde azalış kaydetmesine rağmen, yıllar itibariyle endeks değeri dalgalanmalara maruz kalmıştır. Osmaniye ili ihracatında dönem içerisinde ülke paylarının azalmasına rağmen ülke sayılarının artması, pazar riskinin son dönemde minimize edildiği ve il ihracatının pazar (ülke) çeşitlemesine gidebildiği, bununla birlikte riskli yapıdan uzaklaştığı söylenebilir. Ancak TR63 Bölgesi yıllar itibariyle Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

Tablo 199. TR63 Bölgesinin İhracatında Sektörlere[188] Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Hatay	Hatay Herfindahl Endeksi	K.Maraş	K.Maraş Herfindahl Endeksi	Osmaniye	Osmaniye Herfindahl Endeksi	Türkiye	Türkiye Herfindahl Endeksi
2002	0,1614	100	0,2889	100	0,3141	100	0,0567	100
2003	0,1492	92,4	0,2854	98,8	0,3117	99,2	0,0535	94,3
2004	0,1877	116,3	0,2695	93,3	0,1405	44,7	0,0538	95,0
2005	0,1807	111,9	0,2741	94,9	0,1651	52,5	0,0478	84,3
2006	0,1750	108,4	0,2923	101,2	0,1614	51,4	0,0458	80,8
2007	0,1922	119,1	0,2830	97,9	0,0827	26,3	0,0459	80,9
2008	0,2732	169,3	0,2633	91,1	0,1451	46,2	0,0486	85,8
2009	0,1943	120,4	0,2756	95,4	0,2681	85,4	0,0393	69,3
2010	0,2509	155,5	0,2587	89,6	0,5942	189,2	0,0377	66,5
2011	0,2858	177,1	0,2803	97,0	0,4594	146,3	0,0366	64,6
2012	0,3075	190,5	0,2753	95,3	0,2250	71,6	0,0398	70,3

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

Türkiye'nin ve TR63 Bölgesinin ihracatında sektörlere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, Türkiye'de sektörlere göre ihracat yoğunlaşma endeksi yıllar itibariyle düşüş kaydederken ve Kahramanmaraş ilinin de benzer yapıyı koruduğu görülmektedir. Hatay ilinde yıllar itibariyle endeksin yukarı yönde hareketlenmesi, sektörlerin çeşitlenmesinin azaldığı, belirli sektörlerin hâkim olduğunu gösterirken, 2010 yılında Osmaniye ilinde demir çelik yatırımı sonucu oluşan demir çelik sektörü, endeks değerinin yükselmesine sebep olurken, ele alınan zaman kesitinde farklı sektörlerin oluşmasına temel oluşturmuştur. Ancak TR63 Bölgesinde bu sektörel yoğunlaşmalar Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

13.6. İthalatta Yoğunlaşma ve Herfindahl Endeksi

TR63 Bölgesi ithalatında gerek tedarikçi ülke, gerekse sektörel yoğunlaşmanın nasıl geliştiğini görmek amacıyla, 2002-2012 dönemi için Herfindahl Endeksinden (H-I) yararlanılmıştır.

Tablo 200. TR63 Bölgesinin İthalatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Hatay	Hatay Herfindahl Endeksi	K.Maraş	K.Maraş Herfindahl Endeksi	Osmaniye	Osmaniye Herfindahl Endeksi	Türkiye	Türkiye Herfindahl Endeksi
2002	0,1252	100	0,2540	100	0,5590	100	0,0512	100
2003	0,0761	60,8	0,2538	99,9	0,2419	43,3	0,0506	98,8
2004	0,0877	70,0	0,2262	89,0	0,2993	53,5	0,0493	96,3
2005	0,0906	72,4	0,2541	100,0	0,2052	36,7	0,0492	96,1
2006	0,0809	64,6	0,1803	71,0	0,1748	31,3	0,0511	99,8
2007	0,0777	62,1	0,1832	72,1	0,1354	24,2	0,0527	103,0
2008	0,0962	76,9	0,2372	93,4	0,1859	33,3	0,0559	109,3
2009	0,0817	65,3	0,1618	63,7	0,2100	37,6	0,0535	104,6
2010	0,0940	75,1	0,1231	48,5	0,1146	20,5	0,0492	96,0
2011	0,1065	85,1	0,1545	60,8	0,1106	19,8	0,0463	90,5
2012	0,1098	87,8	0,0781	30,7	0,1070	19,1	0,0481	94,0

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

[188] ISIC Rev3 - Düzey 4

TASLAK

Türkiye'nin ithalatında ülkelere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, nispeten daha fazla ülkeye dayalı bir yoğunlaşmanın yaşandığı gözlenmektedir. Hatay ilinde ülkelere göre ithalat yoğunlaşması, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerine göre daha istikrarlı bir yolda ilerlerken, endeks değeri 2003 yılından itibaren artmaktadır. Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde endeks değeri ise zaman içinde hareketli bir dalgalanma etkisinde kalmıştır. Kahramanmaraş ilinde 2008 yılından itibaren küresel krizin etkisiyle endeks değeri incelendiğinde, 2012 yılında yaklaşık 60 puan azalmıştır. Osmaniye ilinde ise endeks değerinde hızlı bir düşüşün yaşandığı ve dolayısıyla ilde gerçekleştirilen ithalatta, pazarın sürekli olarak çeşitlendiği görülmektedir. Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin gerçekleştirdiği ithalatta tedarikçi anlamında çeşitliliğin arttığı ve alternatif tedarikçi ülkelerden girdi temininde sorun yaşanmadığı söylenebilir. Bu durum, uluslararası piyasalarda girdi fiyatlarında yaşanacak artışların etkisini en aza indirmede avantaj sağlamaktadır.

Tablo 201. TR63 Bölgesinin İthalatında Sektörlere[189] Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Hatay	Hatay Herfindahl Endeksi	K.Maraş	K.Maraş Herfindahl Endeksi	Osmaniye	Osmaniye Herfindahl Endeksi	Türkiye	Türkiye Herfindahl Endeksi
2002	0,2819	100	0,3495	100	0,2438	100	0,0363	100
2003	0,1472	52,2	0,3544	101,4	0,2471	101,4	0,0389	107,1
2004	0,1548	54,9	0,3470	99,3	0,5139	210,8	0,0381	105,0
2005	0,1708	60,6	0,3502	100,2	0,4678	191,9	0,0417	114,8
2006	0,1520	53,9	0,3340	95,6	0,5090	208,8	0,0456	125,5
2007	0,1690	59,9	0,2758	78,9	0,3290	135,0	0,0446	122,8
2008	0,2181	77,4	0,3526	100,9	0,2919	119,7	0,0524	144,3
2009	0,1645	58,3	0,3698	105,8	0,2816	115,5	0,0397	109,4
2010	0,1516	53,8	0,3607	103,2	0,6204	254,5	0,0410	112,7
2011	0,1754	62,2	0,2837	81,2	0,7443	305,3	0,0456	125,4
2012	0,1875	66,5	0,1926	55,1	0,6884	282,4	0,0526	144,8

Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir.

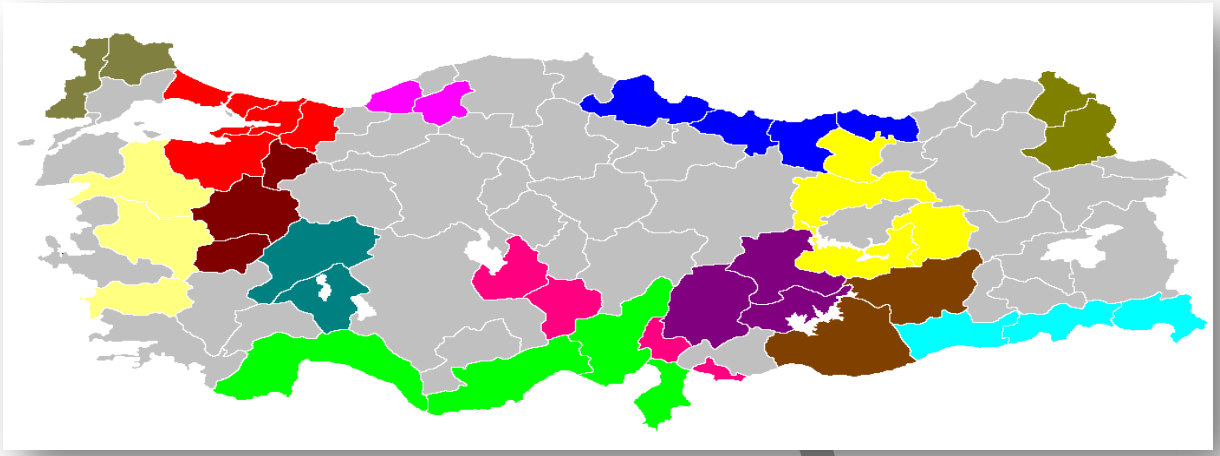
TR63 Bölgesi ithalatında sektörlere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, sektörlere göre ithalat yoğunlaşma endeksinin yine ülke yoğunlaşma endeksinde olduğu gibi 2012 yılına kadar istikrarlı bir yön seyretmiştir. 2012 yılında ise Türkiye için oluşturulan endeks değeri yükselirken, Hatay ilinde nispeten daha az artış, Kahramanmaraş ilinde ise tam tersi bir durum olarak ciddi artış gerçekleşmiştir. Buradan çıkarılan sonuç, Kahramanmaraş ilinin ithalatta sektörel farklılaşmaya gittiğidir. Osmaniye ilinde 2009 yılından sonra endeks değeri hızlı bir artışa geçmiştir. Başka bir ifadeyle, Osmaniye ilinin ithalatında zaman içerisinde daha az sektöre dayalı bir yoğunlaşma gözlenmektedir.

13.7. Stratejiler ve Analizler

Türkiye'nin 2023 yılı ihracat vizyonuna göre, Türkiye çapında yapılan ihracatın 2015'te 201, 2019'da 317, 2023 yılında ise 500 milyar dolara çıkarmak hedeflenmiştir. Mevcut durumda 50.000 olan ihracatçı sayısının ise, 100.000'e çıkarılması vizyonda bulunan hedefler arasında yer almaktadır.

[189] ISIC Rev3 - Düzey 4

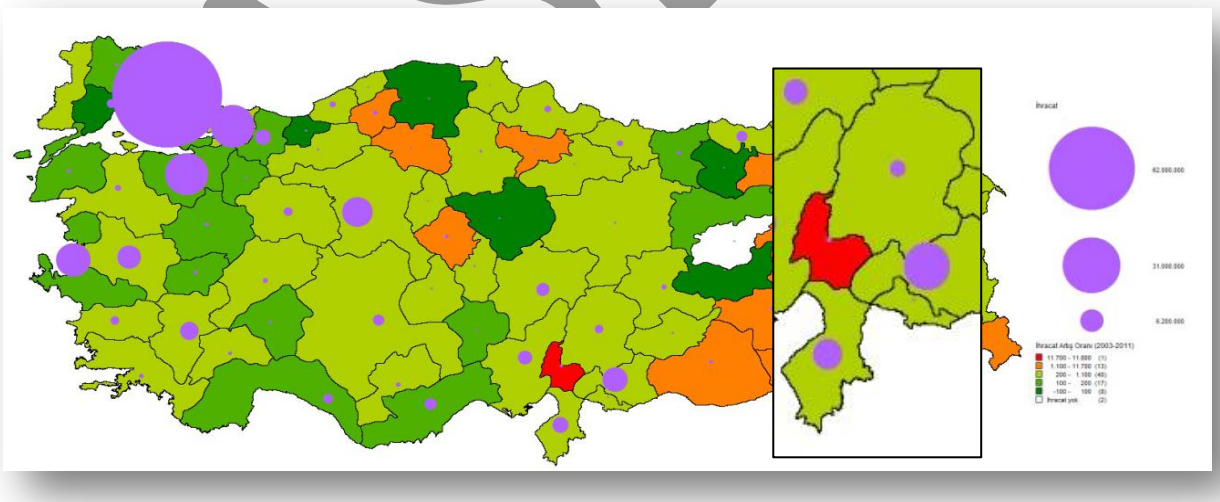
Harita 41. Türkiye'de İhracatın Sektörel Desenlere Göre Dağılımı

Kaynak: İl Dış Ticaret Potansiyeli Araştırması, Ekonomi Bakanlığı, 2009, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/7EF56F48-D8D3-8566-452092D48A1F70B1/kitapmakro.pdf, Erişim Tarihi 26.06.2013

Türkiye'de benzerlik göstergesi ile her bir ilin ihracatının sektörel dağılımı incelenmiş ve ihracat desenleri itibari ile birbirlerine benzeyen iller tespit edilmiştir. Benzerlik sonuçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, birbirine komşu kimi illerin benzer ihracat sepetlerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Harita 41'de yer alan her bir renk grubundaki birbirine komşu iller "İhracatta Bölgesel Güç Merkezleri" olarak tanımlanabilecektir. Bu noktadan hareketle, söz konusu Bölgesel Güç Merkezleri ihracat yoluyla harekete geçirilerek, bölgesel kalkınma adına önemli açılımlar sağlanabilecektir.

Harita 42. İllerin İhracat Büyüklüğü ve Artış Oranı

Kaynak: Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi Taslağı, Kalkınma Bakanlığı, 2012

Harita 42'de görüldüğü gibi, Osmaniye ilinin ihracat hacmi diğer illere göre az olmasına rağmen, Türkiye'de ihracat artış hızı en fazla artan il olarak dikkat çekmektedir. Bu durumun en önemli sebeplerinden bir tanesi ilin son yıllarda cazip bir yatırım bölgesi olarak ortaya çıkmasıdır.

Türkiye'nin en çok ihracat yapan ilk 10 ili arasında bulunan Hatay ili ise ihracatı yüksek olan iller kategorisinde yerini almaktadır. Hatay ili dış ticarette 2012 Ocak - Kasım dönemi itibariyle sekizinci,

2012 Ocak - Aralık dönemi itibariyle ise dokuzuncu sırada yer almaktadır. İlde bu başarının yakalanmasını sağlayan en önemli aktörler İskenderun ve Dörtyol ilçelerinde bulunan demir çelik fabrikalarıdır. Bu ilçelerdeki demir çelik firmalarından 15 tanesi İstanbul Sanayi Odası tarafından hazırlanan 2011 Yılı "Türkiye'nin İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" listesine dâhil olmuştur. Bununla beraber Hatay ili, Türkiye'de uluslararası yük taşımacılığı yapan taşıtların yaklaşık % 11'ini bünyesinde barındırmakta ve kayıtlı 9.978 adet araçla İstanbul ilinden sonra Türkiye'de 2. büyük nakliye filosuna sahip il konumundadır. Türkiye'de tır karnesi satma yetkisi bulunan toplam 11 odadan biri, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası'na aittir[190]. Avrupa ülkeleri ve Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle bağlantısını sağlayan E-5 karayolunun Hatay ilinden geçmesi, 2 adet sınır kapısına sahip olması ve Türkiye'nin en önemli limanları arasında olan İskenderun Limanı'na sahip olması Hatay ilini dış ticaret konusunda avantajlı bir duruma getirmektedir.

Tekstil sektörü başta olmak üzere, konfeksiyon, çelik mutfak eşyası, pamuk işleme (çırçır), inşaat, bankacılık, gıda, yem, ambalaj, kağıt-makine imalatı ve ısıtma-soğutma sistemleri sektörleri, Kahramanmaraş ili iktisadi profilinin ana hatlarını oluşturmuştur. Nakliye, kuyumculuk, bakır ve alüminyum doğramacılık, plastik doğramacılık, kereste ve yapı malzemeleri sanayi gibi diğer sektörler de kent ekonomisinin diğer dinamiklerini oluşturmaktadır. Kahramanmaraş ekonomisinin en gelişmiş sektörü olan tekstilde, özellikle teknoloji ve kalitede ulaşılan nokta Türkiye standartlarının üstüne çıkmıştır. Bu sektörde, teknoloji ve kalite açısından dünya tekstil pazarlarında rekabet edebilecek yetenek kazanılmıştır. Kentin olduğu gibi, ülkenin de iktisadi büyümesinde önemli bir yeri olan ve istihdam açısından kritik öneme sahip tekstil sektörü, ülkeye önemli miktarda döviz girdisi sağlamaktadır.[191] Bununla beraber, dünya üzerinde İtalya gibi tekstil sektöründen birim başına çok daha fazla gelir elde eden ülkeler de bulunmaktadır. Bu kapsamda, Kahramanmaraş ili tekstil sektörü için daha fazla AR-GE ve yenilik yatırımı yapılması ve teknik tekstil gibi alanlarda da önemli mesafeler katedilmesi gerekmektedir.

Osmaniye ilinde, 2010 yılına kadar önemli bir ihracat hareketi görülmez iken, özellikle organize sanayi bölgelerinde yoğunlaşan sanayi yatırımları beraberinde ihracat hareketliliği de getirmiştir. 2010 yılında önceki yıllara göre büyük bir atılım yapan Osmaniye ili ihracatı, 77 Milyon ABD Doları ihracat rakamına ulaşmıştır. 2012 Yılında bu rakamın % 93'ünü sanayi sektörü, % 7'sini ise tarım sektörü sağlamıştır. Osmaniye ilinde sanayi sektörü tarafından yapılan ihracatta en önemli payı demir-çelik ürünleri ihracatı almakta ve bu ürünlerin ihracatı, toplam il ihracatının % 84'ünü oluşturmaktadır. Tekstil ve hammaddeleri, taşıt araçları yan sanayi ve makine aksamları sanayi, ildeki diğer ihracat konu başlıklarını oluşturmaktadır. İlin tarım sektörü ihracatında en önemli payı ise, hububat, bakliyat ve yağlı tohumlar ihracatı almaktadır. Yaş meyve ve sebze ihracatı ile hayvansal ürünler ihracatı ise diğer tarımsal ihracat konularıdır. Osmaniye ilinden yapılan ihracatta Birleşik Arap Emirlikleri en yüksek payı (% 44) alan ülke olarak dikkati çekmektedir[192]. Başta demir çelik sanayi ve tarım sektöründe olmak üzere, büyüme eğiliminde olan ve bu ivmeyi istatistiklere yansıtan Osmaniye ilinin, 2012 yılında yapılan kamu yatırımlarıyla da desteklendiği görülmektedir.

[190] Hatay´ın Az Bilinenleri, Hatay Valiliği, 2010, Link: http://www.hatay.gov.tr/IcerikDetay.aspx?IcerikId=191, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[191] Ekonomik Yapı, KMTSO, Link: http://www.kmtso.org.tr/statik.php?file=ekonomikyapi&menuID=36, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[192] TR63 İlleri İhracat Analizi, DOĞAKA, 2012, Link: http://www.dogaka.org.tr/index.php/ekonomi-haberleri/1145-tr63-illeri-ihracat-analizi, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

14. FİNANS

Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven, istikrar ve ekonomik kalkınmayı göz önünde bulundurarak kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla bankacılık sistemi devreye girmiştir.[193] Türk bankacılık sistemi Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı tarıma dayalı ekonomik yapısını iktisadi politikalarla değiştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede hazırlanan kalkınma planları ile devlet öncülüğünde iştirakler gerçekleştirilmiş, politikalarla finansman döngüsü, yatırım, kredi faaliyetleri ile ekonomik büyüme hedeflenmiştir. 1980 yılından sonra ise dışa açılma ve piyasa ekonomisi desteklenmiştir. Bu dönemden sonra dış ticaret finansmanı sağlayan yabancı sermayeli bankaların oranı artarken, 2000'li yılların politikalarıyla yerli ve yabancı sermayeyle bütünleşik bir yol izlenmiş piyasa ekonomisi (yeniden yapılanma dönemi) güçlü bir şekilde hâkimiyetini sağlamıştır.[194] 2003 yılından beri 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu'na göre, Güçlü Türkiye politikasıyla Kalkınma Bakanlığı tarafından Orta Vadeli Programlar ile mali krizden çıkış yapan sayılı ülkeler arasında yerini almıştır. Türkiye Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na (BDDK) göre, Türk finans sektörünün bileşik yıllık büyüme oranı, 2002 ve 2010 yılları arasında yaklaşık % 20 büyüme göstermiştir.

Küresel Finans Merkez Endeksi'ne göre 77 küresel finans merkezi iki farklı veri setine göre derecelendirilip sıralanmıştır. Veri setleri, dışsal göstergeler ve uluslararası düzeyde meslek icra eden finans profesyonelleriyle "online" yapılan anket çalışmasına verilen cevaplardan oluşmaktadır. Rapora göre ilk 10 şehir sırasıyla Londra, New York, Hong Kong, Singapur, Tokyo, Zürih, Chicago, Şanghay, Seul ve Toronto olarak sıralanmaktadır. Türkiye'nin finans şehri olan İstanbul ise, endekse göre 590 puanla 61. sırada yer almaktadır.[195] İstanbul'un bir finans şehri olması adına Kalkınma Bakanlığı'nın 29 Eylül 2009 yılında hazırlamış olduğu İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı'na göre, 2015 yılında Finans Merkezi'nin tamamlanması öngörülmektedir. Projeyle Goldman Sachs tarafından yürütülen bir araştırmaya göre Türkiye, 2050 yılında dünyanın 9., Avrupa'nın ise Rusya ve İngiltere'den sonra 3. en büyük ekonomisi olacak, 2030 yılında İtalya'yı, 2040'ların sonlarına doğru ise Almanya ve Fransa'yı geride bırakacağı düşünülmektedir.

14.1. Banka Şubeleri ve Banka Çalışanı

Türkiye'de artan nüfus karşısında bankaların şube sayılarını artırdıkları, dolayısıyla bankada çalışan sayılarının da arttığı görülmektedir. TR63 Bölgesinde de banka şube sayısı artmakta olsa bile henüz yeterli seviyede görülmemektedir. Türkiye'de banka şubesi başına düşen ortalama nüfusa göre, Bölgedeki banka şubesi başına düşen ortalama nüfusun çok fazla olduğu görülmektedir. Tablo 202'de görüldüğü üzere, Türkiye'de bir banka çalışanı başına ortalama 406 kişinin düşerken, Hatay ilinde bu gösterge 998, Kahramanmaraş ilinde 1.339 ve Osmaniye ilinde ise 1.150'dir. TR63 Bölgesinin her ilinde banka çalışanı başına müşteri sayısı ve şube başına düşen ortalama nüfus, Türkiye ortalamasının 2 katından fazladır. Finans sektöründe çalışan kişi sayısında artış söz konusu olmasına rağmen, banka çalışanı başına düşen müşteri sayısının hala Türkiye ortalamasının çok üzerinde

[193] Bankacılık Kanunu, BDDK, 2005, Link: ttp://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_sayili_kanun_6362_sayili_sermaye_piyasasi_kanunu_ile_degisik_islenmis_hali_9.1.2013.pdf

[194] Bankacılık Sektörü, , 2008, Link: http://www.yenimakale.com/bankacilik-sektoru.html

[195] The Global Financial Centres Index 11, Long Finance, 2012, Link: http://www.longfinance.net/Publications/GFCI%2011.pdf

TASLAK

olması, istihdamın eksik olduğunu ve Bölgede bankacılık sektöründe yatırım yapılması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 202. Bankaların Yıllara ve İllere Göre Dağılımı

İl / Bölge	Yıl	Nüfus	Banka Çalışan Sayısı	Banka Çalışanı Başına Nüfus	Şube Sayısı	Şube Başına Nüfus
Hatay	2012	1.483.674	1.486	998	115	12.902
	2011	1.474.223	1.436	1.027	107	13.778
	2010	1.480.571	1.393	1.063	105	14.101
	2009	1.448.418	1.317	1.100	97	14.932
	2008	1.413.287	1.268	1.115	97	14.570
	2007	1.386.224	1.172	1.183	83	16.701
K.Maraş	2012	1.063.174	794	1.339	65	16.357
	2011	1.054.210	768	1.373	59	17.868
	2010	1.044.816	721	1.449	58	18.014
	2009	1.037.491	698	1.486	57	18.202
	2008	1.029.298	645	1.596	51	20.182
	2007	1.004.414	569	1.765	42	23.915
Osmaniye	2012	492.135	363	1.356	29	16.970
	2011	485.357	344	1.411	27	17.976
	2010	479.221	323	1.484	27	17.749
	2009	471.804	318	1.484	27	17.474
	2008	464.704	312	1.489	27	17.211
	2007	452.880	255	1.776	20	22.264
TR63	2012	3.038.983	2.643	1.150	209	14.541
	2011	3.013.790	2.548	1.183	193	15.615
	2010	3.004.608	2.437	1.233	190	15.814
	2009	2.957.713	2.333	1.268	181	16.341
	2008	2.907.289	2.225	1.307	175	16.613
	2007	2.843.518	1.996	1.425	145	19.610
Türkiye	2012	75.627.384	186.098	406	10.234	7.390
	2011	74.724.269	181.418	412	9.760	7.656
	2010	73.722.988	178.503	413	9.667	7.626
	2009	72.561.312	172.402	421	9.239	7.854
	2008	71.517.100	171.598	417	9.004	7.943
	2007	70.586.256	158.534	445	7.906	8.928

Kaynak: Banka ve Sektör Bilgileri, TBB, 2012, Link: http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/illere-ve-bolgelere-gore-bilgiler/73, Erişim Tarihi 25.06.2013

TR63 Bölgesindeki bankaların çoğunluğu mevduat bankalarıdır. Bölgede toplam 4 adet katılım bankası faaliyette olup, bu bankaların her bir ilde birer şubesi bulunmaktadır. Türkiye Bankalar Birliği

verilerine göre, 2012 yılı Aralık ayı itibariyle Türkiye'deki toplam 10.234 banka şubesinin 115'i (‰ 11) Hatay, 65'i (‰ 6) Kahramanmaraş ve 29'u (‰ 0,1) Osmaniye ilindedir.

Tablo 203. TR63 Bölgesinde Banka Sayılarının İlçelere Göre Dağılımı

Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
İlçe	Banka Sayısı	İlçe	Banka Sayısı	İlçe	Banka Sayısı
Merkez İlçe	36	Merkez İlçe	36	Merkez İlçe	15
İskenderun	36	Elbistan	10	Kadirli	9
Dörtyol	13	Afşin	7	Düziçi	3
Kırıkhan	8	Pazarcık	5	Bahçe	1
Samandağ	8	Göksun	3	Toprakkale	1
Reyhanlı	7	Andırın	1	Sumbas	0
Erzin	2	Çağlayancerit	1	Hasanbeyli	0
Altınözü	1	Ekinözü	1		
Belen	1	Türkoğlu	1		
Hassa	1	Nurhak	0		
Kumlu	1				
Yayladağı	1				
Toplam	115	Toplam	65	Toplam	29
				TR63 Toplam	209

Kaynak: Banka ve Sektör Bilgileri, TBB, 2012, Link: http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/illere-ve-bolgelere-gore-bilgiler/73, Erişim Tarihi 25.06.2013

Bir ilçede bankaların fazla olması, o ilçenin nüfus, sanayi, ticaret ve bankalarda gerçekleştirilen işlem hacmi gibi parametrelerinin de yüksek değer aldığını göstermektedir. TR63 Bölgesinde ilçelere göre banka sayıları dağılımı Tablo 203'te verilmiştir. Bu tabloda Hatay ili Merkez ilçesinde ve İskenderun ilçesinde banka şube sayısının fazla olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesinde banka hesabı olup, bankacılık işlemlerinde bulunan işletme sayısı ise Türkiye'nin % 2,3'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 204. ATM, POS ve Üye İşyeri Sayılarının İllere Göre Dağılımı

İl / Bölge	Şube Sayısı	ATM Sayısı	POS Sayısı	Üye İşyeri Sayısı
Hatay	115	384	29.625	27.743
K.Maraş	64	214	16.661	15.606
Osmaniye	28	111	9.356	8.624
TR63	207	709	55.642	51.973
Türkiye	186.098	33.374	2.441.597	2.044.851

Kaynak: Banka ve Sektör Bilgileri, TBB, 2012, Link: http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/illere-ve-bolgelere-gore-bilgiler/73, Erişim Tarihi 25.06.2013

Türkiye Bankalar Birliği'nin verilerine göre, 2012 yılında Türkiye'deki toplam 33.374 ATM'nin ‰ 12'si Hatay, ‰ 6'sı Kahramanmaraş ve ‰ 3'ü Osmaniye ilinde bulunmaktadır.

TASLAK

Bankalararası Kart Merkezi, alışverişte nakit kullanımı yerine banka kartı kullanımını yaygınlaştırmak için 2004 yılından beri kampanya gerçekleştirmektedir. Banka kartı kullanımı, pek çok avantaj getirirken, bazı dezavantajları da beraberinde getirmektedir. POS cihazı sayısı ile bankaların komisyon gelirleri arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Üye işyeri anlaşması az olan, yani POS makinesi sayısı az olan bankalar, kredi kartı müşterilerine faiz dışı faydaları üye işyerleri üzerinden sağlayamadıkları için faiz dışı rekabette de etkin olamamışladır. Bu yüzden bankalar üye işyeri edinmek için rekabet içerisindedirler. Türkiye'de 2012 yılı itibariyle, toplam 2 milyondan fazla üye iş yeri bulunmakta, bunun ‰ 13'ü Hatay, ‰ 8'i Kahramanmaraş ve ‰ 4'ü ise Osmaniye ilinde yer almaktadır. Hatay ilinde bu oranın daha fazla olması ticarette daha gelişmiş olduğunun bir göstergesidir.

14.2. Toplam Mevduat

Mevduat, bankalara ve benzeri kredi kurumlarına, istenildiğinde ya da belli bir vade veya ihbar süresi sonunda çekilmek üzere yatırılan paralardır. Mevduat, ticaret bankalarının en önemli kaynağıdır. Bu bankalar halktan topladıkları küçük tutarda paraları, firmalara kredi olarak vermek, şirketler kurmak, bunların sermayelerine katılmak gibi yöntemler ile söz konusu paranın ekonomide etkin bir şekilde kullanılmasını sağlarlar.

İstanbul ili, ticaret sektörü merkezi, Ankara ili ise, hizmet sektörü merkezi olarak Türkiye'de öne çıktığından dolayı, bu iki ilin 2012 yılı illere göre, toplam mevduatın ülke içi dağılımında yüksek rakamlar elde ettikleri görülmektedir. Üretimin yoğun olduğu Kocaeli, Bursa, İzmir ve Adana gibi illerin toplam mevduatlarının da diğer illere göre yüksek olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesindeki durum değerlendirildiğinde, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin sırasıyla yaklaşık 7 milyar, 2,7 milyar ve 886 milyon liralık mevduat tutarlarıyla, yine sırasıyla, altıncı, yedinci ve sekizinci gruplarda yer aldıkları görülmektedir.

Harita 43. Toplam Mevduatın İllere Göre Dağılımı (Bin TL, 2012)

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

Tablo 205. Mevduat Türlerine Göre İllerin Dağılımı (Bin TL, 2012)

Mevduat Türü	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	TR63	Türkiye
Tasarruf Mevduatı Toplamı (TL+$)	5.477.089	1.798.975	701.020	7.977.084	465.548.384
Tasarruf Mevduatı Türk Lirası	3.616.580	1.063.742	557.686	5.238.008	312.929.271
Tasarruf Mevduatı Döviz Tevdiat Hesabı	1.860.509	735.233	143.334	2.739.076	152.619.077
Diğer Mevduat Toplamı (TL+$)	1.442.420	922.955	184.909	2.550.284	306.335.734
Diğer Mevduat Türk Lirası	1.058.763	674.986	174.724	1.908.473	207.320.811
Diğer Mevduat Döviz Tevdiat Hesabı	383.657	247.969	10.185	641.811	99.014.923
Toplam Mevduat	6.919.509	2.721.930	885.929	10.527.368	771.884.082

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TR63 Bölgesindeki illerin mevduat türlerine göre ortalama değerleri Tablo 206'da verilmiştir. 2012 yılında, Hatay ilindeki bir adet tasarruf mevduat hesabında ortalama 1.893 lira bulunurken, Kahramanmaraş ilinde 971 lira, Osmaniye ilinde ise 1.032 lira bulunmaktadır. Aynı yıl, Türkiye'nin tasarruf mevduat hesap ortalaması ise 2.577 lira olup, bu tutar TR63 Bölgesindeki il değerlerinin tamamının üzerinde yer almaktadır.

Tablo 206. Türlerine Göre Hesap Başına Ortalama Mevduat Değerleri (TL)

İl / Bölge	Yıl	Tasarruf Mevduatı	Resmi Kuruluşlar Mevduatı	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Döviz Tevdiat Hesapları	Diğer Mevduat	Altın Depo Hesabı
Hatay	2012	1.893	42.934	4.031	4	12.355	14.955	6.802
	2011	1.922	50.514	4.927	0	12.676	10.658	9.529
	2010	1.900	42.201	5.190	0	7.960	13.654	2.085
K.Maraş	2012	971	33.802	5.521	783	8.653	14.795	8.264
	2011	913	34.269	5.811	424	5.782	15.085	11.744
	2010	879	43.188	5.327	425	5.584	13.368	2.085
Osmaniye	2012	1.032	32.129	1.995	0	3.551	7.730	6.098
	2011	991	31.221	2.029	0	2.741	4.848	7.271
	2010	1.032	31.856	2.070	0	2.680	5.821	2.627
Türkiye	2012	2.577	95.416	14.413	1.494.021	17.261	51.515	9.939
	2011	2.417	82.696	13.516	1.329.512	15.693	46.212	14.234
	2010	2.424	96.720	17.004	1.380.883	14.225	62.100	4.827

Kaynak: Banka ve Sektör Bilgileri, TBB, 2012, Link: http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/illere-ve-bolgelere-gore-bilgiler/73, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2012 yılı BDDK verilerine göre, Türkiye'de bir banka şubesine 70 milyon liralık mevduat düşmektedir. Bu mevduat, Hatay ilinde 56,7, Kahramanmaraş ilinde 39,5, Osmaniye ilinde ise 27,6 milyon TL olarak hesaplanmakta, TR63 Bölgesindeki şubelerde bulunan ortalama mevduat tutarları da Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır.

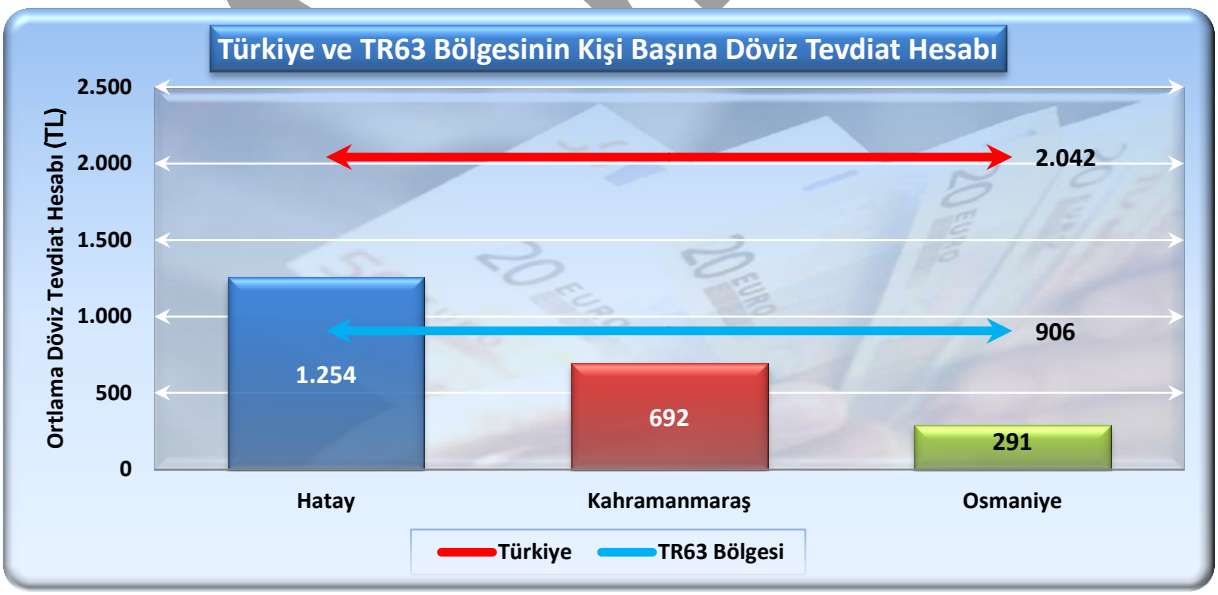
Tasarruf mevduatı, mevduat sahibinin belirleyeceği vade sonunda, faiz getirisi vadeden düşük riskli bireysel hesaplardır. Türkiye'de kişi başına Türk Lirası Tasarruf Mevduatı 4.188 lira olarak hesaplanmıştır. TR63 Bölgesinde ise kişi başına Türk Lirası Tasarruf Mevduatı tutarı, Türkiye ortalamasının altında yer almakta, Bölge ortalaması, Türkiye ortalamasından yaklaşık 2,5 kat daha az bir tutara tekabül etmektedir. Hatay ilinin kişi başına Türk Lirası Tasarruf Mevduatı, diğer Bölge illerinden fazla iken, yine de Türkiye ortalamasına yaklaşamadığı görülmektedir. Dolayısıyla, Bölge ekonomisinin canlanması için ticari mevduatların yüksek olması daha fazla önem arz etmektedir.

Şekil 129. TR63 Bölgesinde İllere Göre Ortalama Türk Lirası Tasarruf Mevduatı Tutarları (2012)

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Şekil 130. TR63 Bölgesinde İllere Göre Ortalama Döviz Tevdiat Hesapları (2012)

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

T.C. Merkez Bankası'nca alım satım konusu yapılan dönüştürülebilir paralar, "konvertibl para" olarak adlandırılır ve o para sadece döviz büfelerinde ya da bankalarda değiştirilir. Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde mevduatlar içerisindeki Döviz Tevdiat hesapları incelendiğinde, Türkiye için bu miktarın

Türk lirası karşılığı 2.042 lira iken, TR63 Bölgesinde ise 906 lira olarak hesaplanmıştır. TR63 Bölgesi, Türkiye ortalamasının yarısına yakın bir ortalamaya sahiptir. Bölge illerinden Hatay'ın ise diğer Bölge illerine göre Türkiye ortalamasına daha yakın olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesindeki müşterilerin mevduatlarını döviz tevdiat hesabı yerine, Türk Lirası hesabında tuttukları görülmektedir.

14.3. Türlerine Göre Kullanılan Kredi

Tablo 207. Kredi Türlerine Göre İllerin Dağılımı (Bin TL, 2012)

Kredi Türü / Açıklama	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	TR63	Türkiye
Nakdi Krediler	12.857.595	5.292.472	2.323.575	20.473.642	794.756.442
Takipteki Alacaklar	247.041	108.776	66.923	422.740	23.407.912
Gayri Nakdi Krediler	3.479.451	1.580.833	427.228	5.487.512	241.015.964
Toplam Krediler	16.584.087	6.982.081	2.817.726	26.383.894	1.059.180.318

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2012 yılında, Türkiye'de kullanılan toplam 1 trilyon TL krediden % 2,5'i TR63 Bölgesinde kullanılmıştır. TR63 Bölgesinde kullanılan 26,3 milyar liralık kredinin % 63'ü Hatay, % 26'sı Kahramanmaraş ve % 11'i de Osmaniye ilinde kullanılmıştır.

Şekil 131. Kişi Başına Nakdi ve Gayri Nakdi Krediler (2012)

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye'de ve TR63 Bölgesinde krediler nakdi ve gayri nakdi ayrımına göre incelendiğinde, Türkiye'de kişi başına 10,82 lira nakdi kredi miktarının düştüğü hesaplanmıştır. TR63 Bölgesi illerinden Hatay'da bu rakam 8,83, Kahramanmaraş ilinde 5,08, Osmaniye ilinde ise 4,86 lira olarak hesaplanmıştır. TR63

TASLAK

Bölgesinde, Hatay ilinin Türkiye ortalamasına yakın nakdi ve gayri nakdi kredi ortalamasına sahip olduğu görülürken, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde ise kredi kullanımının, Hatay ilinde olduğu kadar yoğun olmadığı görülmektedir.

Harita 44. Toplam Nakdi Kredilerin İllere Göre Dağılımı (Bin TL, 2012)

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

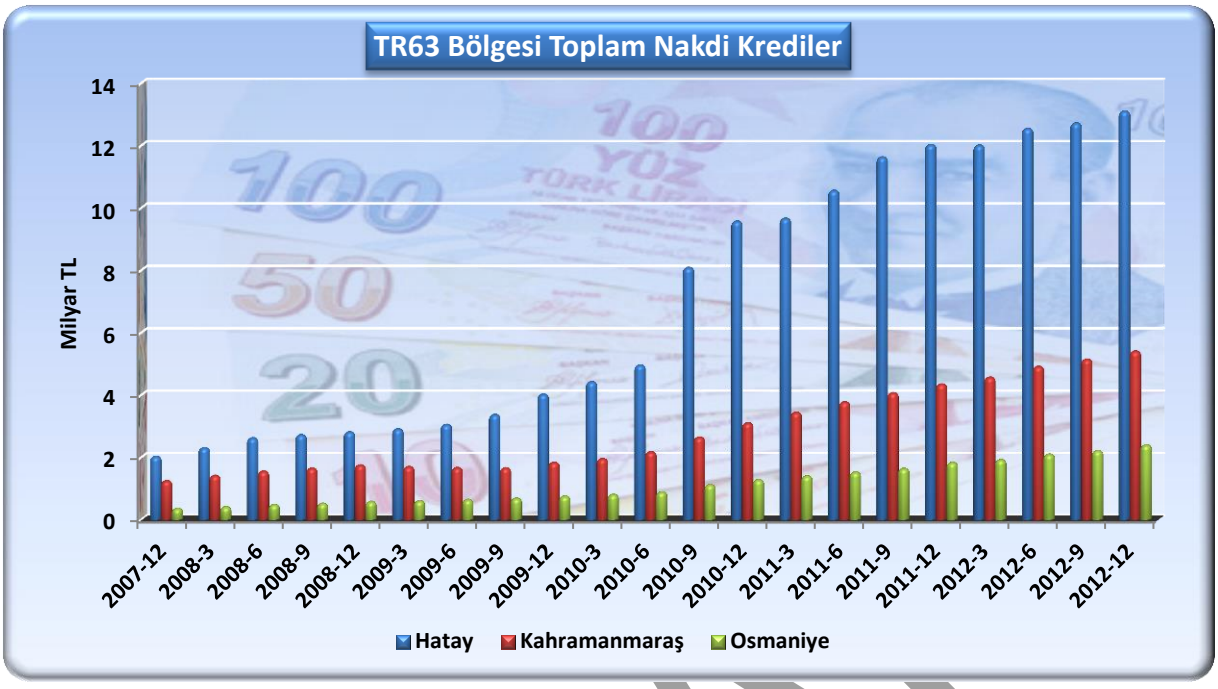
Türkiye'de nakdi kredilerin dağılımını gösteren Harita 44'te İstanbul ve Ankara'nın en çok nakdi kredilerin kullanılan iller olarak görülmektedir. Hatay ili toplamda yaklaşık 13 milyar liralık nakdi kredi ile beşinci grupta yer almaktadır. Kahramanmaraş ili toplamda yaklaşık 5,3 milyar liralık gayri nakdi kredi ile altıncı, Osmaniye ili ise toplamda yaklaşık 2,3 milyar liralık gayri nakdi kredi ile yedinci grupta bulunmaktadır.

Kredilerin banka şubesi bazında dağılımı incelendiğinde, Türkiye'de bir banka şubesinin ortalama 74,5 milyon lira kredi verirken, Hatay ilinde bu rakamın 107,4, Kahramanmaraş ilinde 78,3, Osmaniye ilinde ise ortalama 74,7 milyon lira olduğu görülmektedir. Bu durum, Hatay ilinde banka şubelerinin daha fazla kredi verdiğini göstermektedir.

TR63 Bölgesinde kullanılan nakdi krediler yıllara göre Şekil 132'de verilmiştir. Bu grafik incelendiğinde, 2010 yılının altıncı ayından itibaren Hatay ilindeki toplam nakdi kredilerde önemli bir artış görülürken, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde ise bu artışın yatay bir biçimde olduğunu söylemek mümkündür. Hatay ilinde gerçekleşen bu artış, metal ve işlenmiş maden sektöründen kaynaklanmaktadır. 2010 Yılının ikinci çeyreğinde ilde 1 milyar liralık nakdi kredi bu sektör tarafından kullanılırken, yılın üçüncü çeyreğinde bu rakam üçe katlanarak 3 milyar liraya ulaşmıştır. Aynı yılın son çeyreğinde ise, bu rakam 4,3 milyar liraya çıkmıştır.

TASLAK

Şekil 132. 3 Aylık Periyotlara Göre Bölgede Kullanılan Toplam Nakdi Krediler (2007-2012)

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

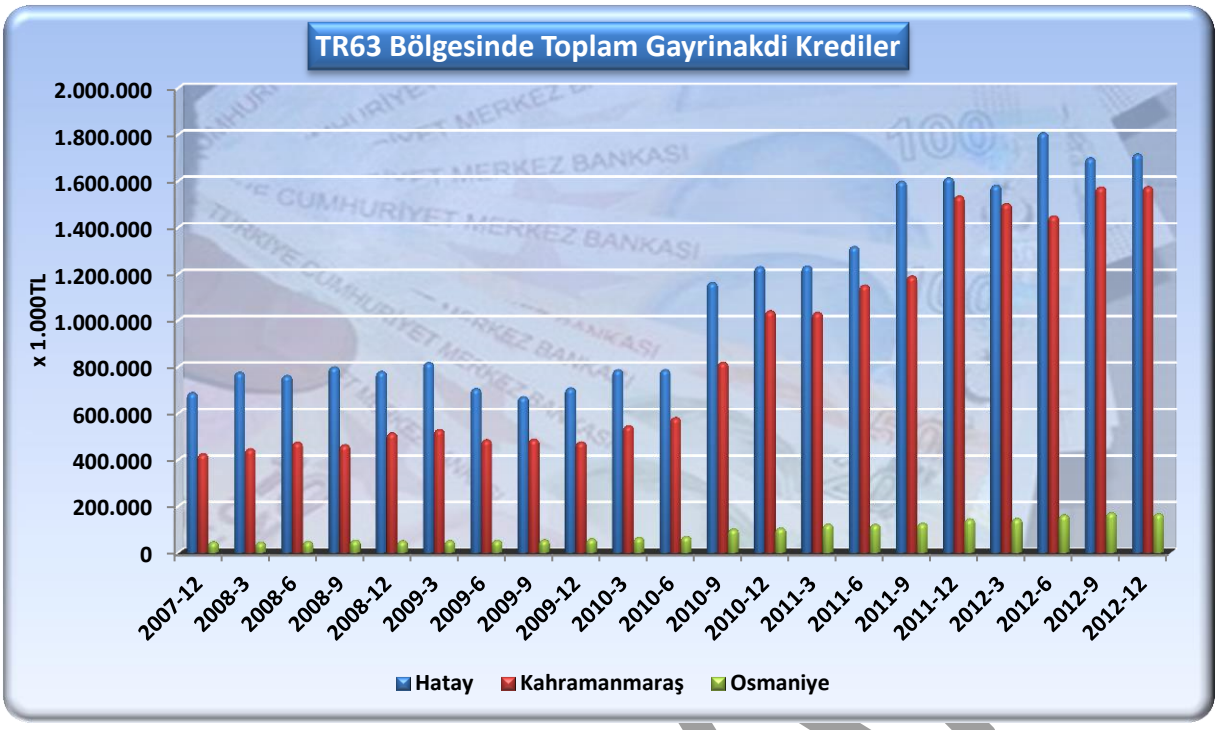
Harita 45. Gayri Nakdi Kredilerin İllere Göre Dağılımı (Bin TL, 2012)

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Bankaların tüzel ya da gerçek kişi lehine garanti ve kefalet vererek gerçekleştirdiği kredilendirmeye, gayri nakdi kredi denir. Türkiye'de gayri nakdi kredilerin dağılımı Harita 45'te verilmekte olup, İstanbul ve Ankara gayri nakdi kredileri en çok kullanan iller olarak görülmektedir. Hatay ili toplamda yaklaşık 3,5 milyar liralık gayri nakdi kredi ile beşinci, Kahramanmaraş ili toplamda yaklaşık 1,5 milyar liralık gayri nakdi kredi ile yedinci, Osmaniye ili ise toplamda yaklaşık 427 milyon liralık gayri nakdi kredi ile son grupta yer almaktadır.

Şekil 133. 3 Aylık Periyotlara Göre Bölgede Kullanılan Toplam Gayri Nakdi Krediler (2007-2012)

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2010 Yılının altıncı ayından itibaren Hatay ve Kahramanmaraş illerinde toplam gayri nakdi kredi kullanımında önemli bir artış görülürken, Osmaniye ilinde artışın yatay bir biçimde ilerlediğini söylemek mümkündür. Hatay ilinde gerçekleşen artış metal ve işlenmiş maden sektöründen kaynaklanmaktadır. İlde 2010 yılının ikinci çeyreğinde, 389 milyon liralık gayri nakdi kredi bu sektörde kullanılırken, üçüncü çeyreğinde bu rakam ikiye katlanarak 905 milyon liraya ulaşmıştır. Kahramanmaraş ilinde gerçekleşen artış ise mevcut sektörlerin zaman içerisinde gelişmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 208. Bireysel Bankacılık Kredilerine Göre İllerin Dağılımı (Bin TL, 2012)

Kredi Türü	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	TR63	Türkiye
Taşıt Kredisi	124.446	54.638	31.304	210.388	8.044.219
Konut Kredisi	917.039	378.393	230.928	1.526.360	86.044.182
Kredili Mevduat Hesabı	5.384	33.005	18.742	57.131	4.529.725
Diğer Tüketici Kredileri	1.309.061	652.130	392.849	2.354.040	95.702.931
Bireysel Kredi Kartları	1.026.570	461.682	290.433	1.778.685	71.592.813

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye'de bireysel olarak kullanılan kredilerin genel itibariyle konut, diğer tüketici kredileri ve kredi kartları için kullanıldığı görülmektedir. Taşıt kredileri ise diğer kredilere oranla daha az kullanılmaktadır. Bu durum, TR63 Bölgesi illeri için de değişiklik göstermemektedir.

TASLAK

Tablo 209. TR63 Bölgesinde Sektörel Kredilere Göre İllerin Dağılımı (Bin TL, 2012)

Sektör	Hatay		K.Maraş		Osmaniye		TR63	
	Nakdi	Gayri Nakdi	Nakdi	Gayri Nakdi	Nakdi	Gayri Nakdi	Nakdi	Gayri Nakdi
Metal ve İşlenmiş Maden	4.803.666	2.030.716	78.921	23.561	232.234	254.236	5.114.821	2.308.513
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	67.613	20.005	1.307.230	613.883	16.103	26.398	1.390.946	660.286
Toptan Tic. ve Komisyonculuk	1.064.444	299.924	251.192	148.857	149.585	50.930	1.465.221	499.711
Enerji	235.962	417.953	783.902	364.902	5.390	9.118	1.025.254	791.973
Ziraat ve Balıkçılık	603.143	18.167	210.262	42.716	228.020	3.273	1.041.425	64.156
İnşaat	249.946	177.691	120.059	85.419	44.966	10.427	414.971	273.537
Gıda Meşrubat ve Tütün	205.068	39.151	104.117	31.579	68.832	5.766	378.017	76.496
Turizm	73.624	3.868	8.680	967	7.989	3.850	90.293	8.685
Finansal Kuruluşlar	2.845	3.066	1.542	899	1.686	623	6.073	4.588
Denizcilik	6.901	1.998	0	0	13	0	6.914	1.998

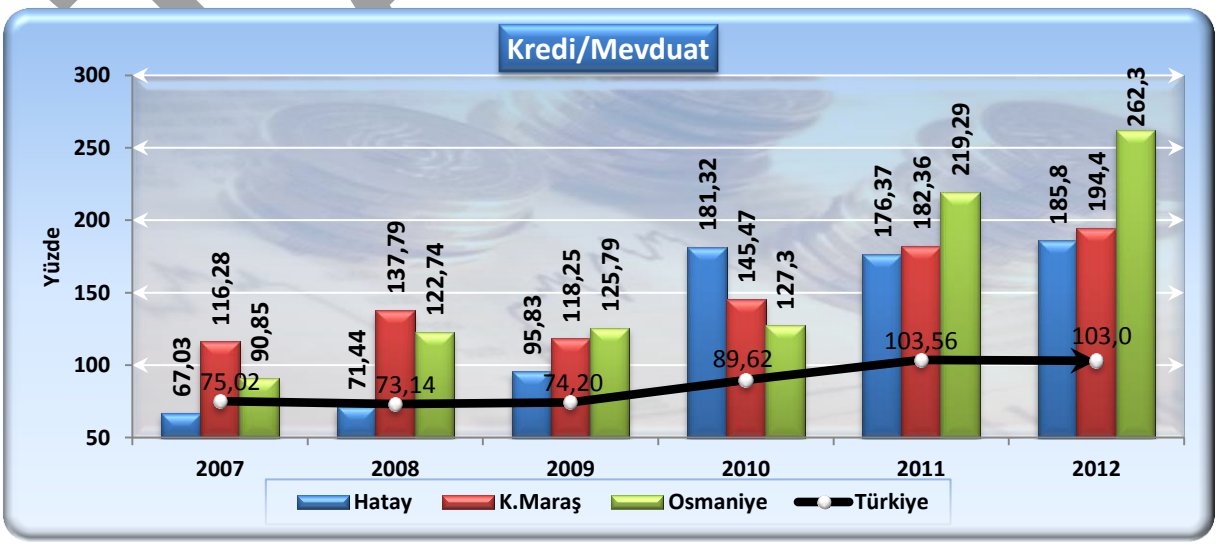
Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

2012'nin son çeyreğinde TR63 Bölgesinde verilen kredilerin sektörlere göre dağılımı, Tablo 209'da verilmiştir. TR63 Bölgesinde metal ve işlenmiş maden sektöründe toplam 7,4 milyar liralık kredi kullanılmaktadır ve bu miktar içerisinde Hatay ilinin payı % 92'dir. Bölgede tekstil ve tekstil ürünleri sektöründe kullanılan toplam 2 milyar liralık kredinin % 94'ü ise Kahramanmaraş ili tarafından kullanmaktadır. Toptan ticaret ve komisyonculuk sektöründe ise, toplam 2 milyar liralık kredinin % 70'ini Hatay ili kullanmaktadır.

14.4. Kredi / Mevduat Oranı

TR63 Bölgesinde toplanan mevduatın yatırıma dönüştürülebilmesi, Bölgedeki illerin ekonomik gelişimi açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda, girişimciliğin gelişmesi için yatırımların artarak devam etmesi gerekmektedir. Bankacılık faaliyetlerinin TR63 Bölgesi açısından dikkat çeken durumu, kredi/mevduat oranının Türkiye ortalamasından yüksek olmasıdır.

Şekil 134. Yıllara Göre Kredi/Mevduat Oranı

Kaynak: Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

Şekil 134'te BDDK verilerine göre gerçekleşen kredi/mevduat oranları verilmiştir. Yıllar itibariyle kredi/mevduat oranları incelendiğinde, TR63 Bölgesinde bulunan her üç ilin de Türkiye ortalamasının üzerinde seyrettiği görülmektedir. 2010 yılından itibaren Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde bu oranda yüksek artış meydana gelmiştir. 2012 Yılı verileri, kredi/mevduat oranının Bölgenin üç ilinde de yüksek seyrettiğini, bu da yatırıma konu olacak kredilerin Bölgede kullanıldığını göstermektedir. Bununla beraber, 2007 yılı itibariyle kredi/mevduat oranlarının arttığı ve bu kapsamda bankacılık sektörünün finansal aracılık rolü oynadığı anlaşılmaktadır. 2009 Yılı küresel mali krizinden Kahramanmaraş ilinde bulunan bankacılık sektörünün daha fazla etkilendiği ve il ekonomisinin krize karşı daha hassas olduğu, Hatay ve Osmaniye illerinin ise bu durumdan pek fazla etkilenmediği anlaşılmaktadır.

TASLAK

15. AR-GE VE YENİLİKÇİLİK

Yenilik, işletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet), veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesidir.[196] İnsan tercihlerinin sürekli çeşitlendiği günümüzde, işletmelerin farklılaşan fiyatlar karşısında ayakta kalabilmesi, üretim yapabilmesi ve rekabet edebilirliklerini sürdürebilmeleri, ancak yenilikçilik ve gelişmeye açık olmalarıyla mümkün olabilmektedir. Günümüzün rekabetçi piyasa şartlarında, hızla büyüyen işletmelerin genellikle yenilikçiliğe ve gelişmeye önem veren işletmeler olduğu; ekonomik pazarı ve sosyal faydayı göz önünde bulundurdukları ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de son yıllarda AR-GE ve yenilikçiliğe ayrılan kaynaklarda kayda değer artış sağlanmasına rağmen, AR-GE harcamalarının GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) içerisindeki payı (GSYARGEH/GSYİH) istenilen seviyede değildir. 2011 yılında gerçekleştirilen 11,2 milyarlık AR-GE harcaması, Türkiye'deki GSYİH'nin % 0,86'sını oluşturmaktadır. Bu oran, 2008 yılında OECD ülkeleri için % 2,33; 2009 yılında AB ülkeleri için % 1,90; Güney Kore için % 3,36, ABD için % 2,79; 2010 yılında ise Finlandiya için % 3,84'tür.[197]

Tablo 210. AR-GE Göstergeleri

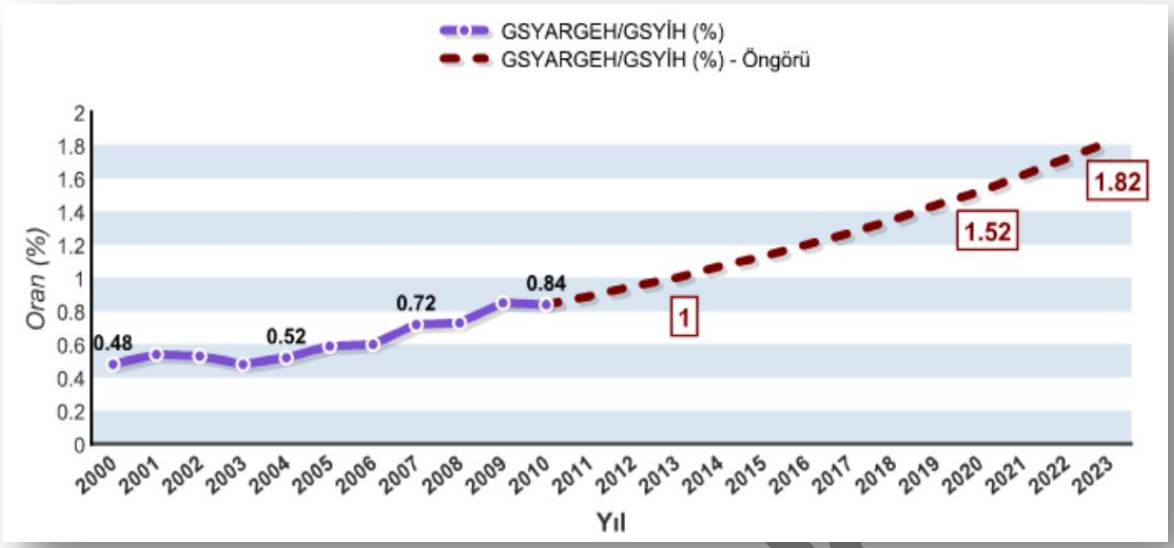
Açıklama	Ortalama*	Türkiye (2010)	Türkiye - 2023 Hedef
Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı	3,30%	0,84%	3,00%
Özel Sektör Ar-Ge Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı	2,10%	0,36%	2,00%
Özel Sektör Ar-Ge Harcamalarının GSYARGEH İçerisindeki Payı	68,90%	42,50%	66,90%
Tze Araştırmacı Başına Düşen Ar-Ge Harcaması ($)	220.000 SAGP $[2]	85.000	160.000
Tze Araştırmacı Sayısı	233.703	64.341	300.000
Özel Sektör Tze Araştırmacı Sayısı	167.000	25.342	180.000
Özel Sektör Tze Araştırmacı Sayısının Toplam Araştırmacı Sayısındaki Oranı	58,3	39,4	60

***AR-GE harcamalarının GSYİH içerisindeki payı 2009 yılında en yüksek
SAGP: Satın Alma Gücü Paritesi**, TZE:** Tam Zamanlı Eşdeğer
Kaynak: TÜİK, TÜBİTAK, OECD-MSTI 2011/1

Türkiye'de 2000 - 2010 yılları arasında AR-GE harcaması artışının yıllık ortalaması % 13 olup, GSYARGEH/GSYİH oranında ise % 6 artış gerçekleşmiştir. 2000 - 2010 yılları arasındaki gerçekleşen eğilimin devam etmesi halinde, 2023 yılında GSYARGEH/GSYİH oranının % 1,82 olacağı öngörülmektedir.[198] (Şekil 135) Bu oranının % 2 ve üzerinde olması o ülkenin gelişmiş ülke olduğunun da bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

[196] Proje Hezarfen, TPE, 2011, Link: http://hezarfen.tpe.gov.tr/hezarfen/index.jsp?pages=106, Erişim Tarihi: 26.06.2013
[197] Ulusal Yenilik Sistemi 2023 Yılı Hedefleri, TÜBİTAK, 2011, Link: http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/btypd/btyk/btyk23/2011_101.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013
[198] Ulusal Yenilik Sistemi 2023 Yılı Hedefleri, TÜBİTAK, 2011, Link: http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/btypd/btyk/btyk23/2011_101.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Şekil 135. Mevcut Eğilime Göre 2023 Yılı AR-GE Yoğunluğu Öngörüsü

Kaynak: Ulusal Yenilik ve Girişimcilik Sistemi, TÜBİTAK

Türkiye, 2012 yılında AB Çerçeve Programları kapsamında 75 milyon liralık proje desteği alarak bir ilke imza atmıştır. Bu başarı ile birlikte 2007 yılından bu yana alınan destek miktarı 333 milyon liraya ulaşmıştır. 2007 yılından bu yana Türk kuruluşlarının AB 7. Çerçeve Programlarında, özellikle bilgi ve iletişim, çevre, güvenlik ve biyoteknoloji alanlarında rekabette öne çıktığı görülmektedir. Türk şirketleri, programın KOBİ başlığında ise yaklaşık 40 milyon lira destek almıştır.[199] Bununla beraber, TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEB), KOBİ'lerin AR-GE projelerine önemli destek sağlamaktadır. ISO 500'de yer alan firmaların yarısının TEYDEB'den destek alması, büyük firmaların AR-GE harcamalarına önem verdiğini göstermektedir.

Bölgeler arası eşitsizlikler, yalnızca gelişmekte olan ülkelerin değil, sanayileşmiş ülkelerin de yaşadığı en önemli sorunlardan birisidir. Türkiye, hem iç politikada, hem de AB üyelik sürecinde yürütülen dış politika çerçevesinde, bölgesel kalkınmaya büyük önem vermektedir. Hem ulusal kaynaklardan, hem de bölgesel kalkınmaya yönelik AB fonlarından önemli miktarda kaynak aktarımının ilerleyen dönemlerde de öncelikli olarak sürdürüleceği değerlendirilmektedir. Bu amaçla oluşturulan fonlardan biri de IPA (Instrument for Pre-Accesion Assistance - Katılım Öncesi Yardım Aracı)'dır. Bölgesel kalkınmanın üç önemli bileşenini oluşturan ulaştırma, çevre ve bölgesel rekabet edilebilirlik konuları, IPA adı altında tanımlanmıştır. Hayata geçirilen Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve Operasyonel Programı'nda (BROP) sağlanan desteğin amacı, AB'ye aday ülke ekonomilerini rekabet edebilir AB seviyesine çıkarmak ve yerelde KOBİ'lerin sorunlarını çözmeye yönelik projeler geliştirilmektir. Bu kapsamda BROP kaynakları, katkısının en yüksek olacağı sektör, bölge ve önceliklere yönlendirilmiştir.[200]

Diğer taraftan bölgesel anlamda, AB projelerine yönelik hizmet veren bazı kuruluşlar oluşturulmuştur. Bu kuruluşlar, özetle, KOBİ'lerin gelişimine yönelik birebir danışmanlık hizmetleri, yeni girişimcilere yönelik eğitim ve destek programları, yurtiçi ve yurt dışı pazarlara açılma, markalaşma, girişimcilik,

[199] TÜBİTAK Bülten, TÜBİTAK, 2012

[200] Kalkınmada Anahtar Verimlilik, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

TASLAK

çalışan verimliliğini arttırma, üretim sürecini verimli hale getirme, toplam kalite yönetimi, stratejik marka yönetimi, kurumsallaşma ve fon kaynaklarına ulaşmada aracılık gibi hizmetler vermektedirler.

TR63 Bölgesi sanayisinde öne çıkan gıda, metal mutfak eşya, ayakkabıcılık ve mobilyacılık gibi sektörlerde, yenilikçiliğe dayalı gerçekleştirilecek AR-GE ve ÜR-GE çalışmaları ve üretim süreçlerinde teknolojik seviyenin geliştirilmesi, bölge sanayisinin ulusal ve uluslararası rekabetçiliğinin artırılması ve ürün başına elde edilen karın artırılması için önemli görülmektedir. Zaman, bilgi ve yüksek mali kaynak gerektiren bu çalışmalar için Kamu - Özel Sektör - Üniversite işbirliğinin gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

15.1. Coğrafi İşaretler

Coğrafi İşaret belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle, kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürün olarak tanımlanabilir.[201] TR63 Bölgesinde koruma altına alınan coğrafi işaretler Tablo 211'de verilmiştir. 2011 yılı itibariyle TR63 Bölgesindeki illerden gelen coğrafi işaret başvuru sayısı oldukça artmıştır. (Tablo 212) Özellikle Hatay ilinin başvuru sayısındaki artış, dikkat çekici seviyededir. Bu durum, Hatay ilinin zengin kültürel, etnik ve coğrafi özelliklerinin doğal bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 211. TR63 Bölgesinde Koruma Altına Alınan Coğrafi İşaretler ve Koruma Tarihleri

Coğrafi İşaretler	Başvuru ve Koruma Tarihi
Maraş Biberi	26.12.2001
Maraş Dondurması	20.11.2002
Osmaniye Yer Fıstığı	07.02.2002
Antakya Künefesi (Tatlı)	14.04.2006
Maraş Tarhanası	29.07.2010
Andırın Tırşiği	06.05.2010

Kaynak: Coğrafi İşaretler, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=431, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Bölgede, son yıllarda coğrafi işaretlerin koruma altına alınması için yapılan başvuruların artması, Bölgenin markalaşmaya yönelik girişimcilik çabasının artmakta olduğunu göstermektedir.

[201] Coğrafi İşaretler, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=421

Tablo 212. TR63 Bölgesinde Başvuruda Bulunulan Coğrafi İşaretler ve Başvuru Yılları

Hatay	
Yıllar	**Coğrafi İşaretler**
2011	Hatay Akçay Şeker Portakalı
	Hatay Defne Sabunu
	Hatay Ney Kamışı
2012	Hatay Amanoslar Püren Balı
	Hatay Carra (Testi) Peyniri
	Hatay Cevizli Biber
	Hatay Halhalı Zeytini
	Hatay Künefe Peyniri
	Hatay Sarı Haşebi Zeytini
	Hatay Saurani Zeytini
	Hatay Sürk Peyniri
	Hatay Tuzlu Yoğurdu
2013	Hatay Karamani Zeytini

Kahramanmaraş	
Yıllar	**Coğrafi İşaretler**
2012	Kahramanmaraş Ceviz Oymacılığı
	Maraş Burma Bileziği
	Maraş Ezmesi
	Maraş İşi El İşlemeciliği

Kaynak: Coğrafi İşaretler, TPE, 2013, Link:http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=432, Erişim Tarihi: 26.06.2013

15.2. Teknoparklar - Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun 2001 yılında yayımlanması ile Türkiye'de AR-GE ve yenilikçiliğe yönelik çalışmalar, kayda değer ölçüde gelişme göstermiştir. Son mevzuat düzenlemeleriyle de AR-GE Merkezleri ve Teknoparklar, teknoloji geliştirmeye dönük faaliyetlerin bir nevi merkez üssü konumuna gelmiştir. 2012 Yılı Temmuz ayı itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren 32 Teknoloji Geliştirme Merkezi bulunmaktadır.[202] Bu merkezlerde 2.037 firma faaliyet göstermekte, 14.493 AR-GE personeli ve 17.784 destek personeli istihdam edilmektedir. Merkezlerde 5.121 proje devam ederken, 9.461 proje sone erdirilmiştir. Firmalar vasıtasıyla gerçekleştirilen ihracat ise 599 milyon dolardır.

Teknoloji geliştirme bölgesi olarak, TR63 Bölgesinde yalnızca Kahramanmaraş ili Sütçü İmam Üniversitesi'nde bir Teknopark mevcuttur. Kahramanmaraş Teknoloji Geliştirme Bölgesi, 04.07.2011 tarihli 27984 sayılı (2. Mükerrer) Resmi Gazetede yayımlana, 2011/1968 sayılı, Bazı Alanların Teknoloji Geliştirme Bölgesi Olarak Tespit Edilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Bu teknoloji geliştirme bölgesine girişimci müracaat kabulü ise, 01.08.2012 tarihinde başlamıştır. Bölge, anonim şirket şeklinde kurulmuş olup, tüzel kişi ve özel sektör kurucularının sahip oldukları katılım payları Tablo 213'te gösterilmiştir.

[202] Kalkınmada Anahtar Verimlilik, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012

TASLAK

Tablo 213. KSÜ Teknokent Kurucu Üyeleri ve Ortaklık Payları

Sıra	Kurucu Adı	Hisse
1	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	51%
2	Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası	11%
3	Kahramanmaraş Belediyesi	3%
4	İl Özel İdare Genel Sekreterliği	2%
5	Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi	3%
6	KİPAŞ Mensucat İşletmeleri A.Ş.	4%
7	İSKUR Tekstil Enerji Tic. ve San. A.Ş.	3%
8	MATESA Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	3%
9	Yaşar Dondurma ve Gıda Maddeleri A.Ş.	3%
10	ARSAN Dokuma Boya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	3%
11	GEMCİLER Güven Metal Sanayi ve Ticaret A.Ş.	3%
12	MEM Tekstil San. ve Tic. A.Ş.	3%
13	ARMA Metal Dış Ticaret Sanayi Ltd. Şti.	2%
14	Kahramanmaraş Kağıt Sanayi ve Ticaret A.Ş.	1%
15	ARIKAN Mensucat San. ve Tic. A.Ş	2%
16	Türkoğlu Organize Sanayi Bölgesi	1%
17	Elbistan Ticaret ve Sanayi Odası	1%
18	MİM Bilgisayar Telekomünikasyon, Müh. San. ve Tic. Ltd. Şti.	1%

Kaynak: Yayınlar, KSÜ, 2012, Link: http://teknokent.ksu.edu.tr/icerik_detay.aspx?id=9, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Söz konusu teknoparkın künyesi incelendiğinde, 2013 yılı Mart ayı itibariyle toplam 20 ofis barındırdığı, 9 AR-GE firmasının bu ofislerde faaliyet gösterdiği ve akademisyenler tarafından kurulan 1 adet firma olduğu görülmektedir. Personel sayısı incelendiğinde ise, toplam 10 firmanın 30 adet personeli olduğu, bu firmaların 10 adet proje yürütmekte oldukları görülmektedir. Kahramanmaraş Teknoloji Geliştirme Bölgesinde bulunan firmalardan 5'i yazılım sektöründe, diğerleri ise tekstil, çevre, tıp ve metal sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

TEKNOPARK veya TEKMER gibi yapıların TR63 Bölgesinde kurulması, uzun vadede Bölgede yer alan işletmelere, büyüme, yeni iş alanları oluşturma ve rekabet avantajı kazandırma konularında katma değer sağlaması ve Bölgenin kalkınma hızını artırması beklenmektedir. Bununla beraber, bu yapıların, üniversite-sanayi işbirliğinin gelişmesine katkı sağlaması, üniversiteler için ek gelir kaynağı elde edilmesi, firmalara danışmanlık yapan akademisyen ve nitelikli işgücü sayısını artırması, , Bölge için sinerji yaratarak yeni girişimlere öncülük etmesi, AR-GE ve yenilikçilik farkındalığının artırması konularında da pozitif etkide bulunması beklenmektedir.

Günümüz dünyasında bir ülkenin rekabet gücünü ve toplumsal refahını belirleyen en önemli göstergelerden biri de, ülkede gerçekleştirilen bilim ve teknoloji çalışmalarının, ticari bir ürün veya üretim yöntemine dönüşerek, patentle sonuçlanmasıdır. Türkiye'de teknokentlerdeki firmalar tarafından bugüne kadar başvurusu yapılan/onaylanmış patent sayısı 301'dir. TR63 Bölgesinde patent, marka, faydalı model ve endüstriyel tasarım başvuru ve tescil sayıları, Bölgenin rekabet gücünü ve potansiyelini ortaya koymaktadır.

TASL

15.3. Markalaşma

Marka, bir işletmenin mal ve/veya hizmetlerini bir başka işletmenin mal ve/veya hizmetlerinden ayırt etmeyi sağlaması koşuluyla, kişi adları dâhil, özellikle sözcükler, şekiller, harfler, sayılar, malların biçimi veya ambalajları gibi çizimle görüntülenebilen veya benzer biçimde ifade edilebilen, baskı yoluyla yayımlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işarettir.[203]

Marka başvuruları ve bunların tescil istatistikleri illerin inovatif performansının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de toplam marka başvuruları incelendiğinde, markalaşmada ortaya çıkan yüksek talep göze çarpmaktadır. Özellikle 2011 yılında, başvurularda çok büyük bir artış söz konusudur. 2012 yılında Türkiye'de en çok marka başvurusu yapan ilk beş ilin, İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Gaziantep olduğu görülmektedir. Marka başvuruları sonucunda en çok Tescil Belgesi alan iller sıralandığında ise, sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Konya şehirlerinin bu listeyi şekillendirdiği ortaya çıkmaktadır. Türkiye genelindeki bu pozitif görüntü karşısında, TR63 Bölgesindeki illerinden gelen başvurular sonucunda gerçekleşen marka tescillerinin yetersiz seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 214. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre Marka Başvuru ve Tescil Sayıları

Yıllar	Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye		TR63		Türkiye	
	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil
1995	45	14	32	9	0	0	77	23	12.805	5.250
1996	52	13	42	22	2	1	96	36	15.852	7.178
1997	54	30	20	17	5	1	79	48	16.113	9.769
1998	69	19	41	10	6	1	116	30	14.605	6.672
1999	73	42	83	27	11	4	167	73	18.251	12.343
2000	66	45	88	53	5	6	159	104	21.156	10.640
2001	101	33	94	34	13	6	208	73	20.256	10.129
2002	140	40	108	54	17	6	265	100	28.478	13.479
2003	125	47	108	67	28	14	261	128	30.469	14.514
2004	159	74	152	76	31	15	342	165	38.491	18.865
2005	232	124	258	96	87	17	577	237	48.917	26.933
2006	325	160	202	149	64	46	591	355	54.712	34.509
2007	273	207	200	164	53	44	526	415	58.596	40.705
2008	331	172	258	116	85	24	674	312	60.597	35.543
2009	395	206	286	158	82	60	763	424	59.838	41.414
2010	500	223	302	132	119	37	921	392	73.142	32.397
2011	781	264	452	132	178	56	1.411	452	103.747	35.858
2012	798	379	443	229	124	88	1.365	696	97.267	52.416
2012 Rakamları ile Türkiye'deki Sırası	15	17	23	23	50	41				

Kaynak: Patent ve Faydalı Model, TPE, 2011, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=136, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[203] Marka, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=220, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye'de 1995 yılından 2012 yılına kadar marka başvurularında, yaklaşık 6,6 kat, tescillerinde ise yaklaşık 9 kat artış gerçekleşirken, TR63 Bölgesinde bu artışlar sırasıyla, 16 kat ve 29 kattır. TR63 Bölgesinde marka başvuru ve tescil istatistikleri değerlendirildiğinde TR63 Bölgesine ait bu rakamlar, aynı ivme ile yükselişine devam ettiği durumda, 2014 – 2023 plan döneminde, bu alanda Türkiye ortalamalarının üzerine çıkılacağını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

2012 yılında Bölgenin Türkiye'de gerçekleşen marka tescillerindeki payı % 1,33 seviyesindedir. 2012 yılı verilerine göre, Türkiye'de marka tescili başına 1.443 kişi düşerken, Hatay ilinde 3.915, Kahramanmaraş ilinde 4.643, Osmaniye ilinde ise 5.592 kişi düşmekte olup, Bölge ortalaması, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. 2012 yılında Bölgenin Türkiye'de gerçekleşen marka tescillerindeki payı % 1,33 seviyesindedir.

URAK (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu) tarafından 2011 yılında yapılan İller Arası Rekabetçilik Endeksi hesaplanmasında alt endekslerden biri olan, Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik (MBY) endeksine göre, 2009 - 2010 döneminde Hatay ili 18., Kahramanmaraş ili 21., Osmaniye ili ise 62. sırada yer almaktadır. Alt endekslerdeki değişkenlerin ağırlıkları da birbirinden farklılık göstermektedir. İller arası rekabetçilik endeksinde ise 2009 - 2010 döneminde Hatay ili 11., Kahramanmaraş ili 34., Osmaniye ili ise 56. sırada yer almaktadır. Diğer endeksler de hesaba katıldığında, TR63 Bölgesinde bulunan iller markalaşma becerisi sırasında ve yenilikçilik endeksi listesinde daha alt sıralara gerilemektedir. Bu durum, Bölgenin markalaşmada önemli mesafe katetmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

15.3.1. Patent ve Faydalı Model

Patent, sınırlı bir yer ve süre için, üçüncü kişiler tarafından buluşun izinsiz olarak üretilmesini, kullanılmasını veya satılmasını engelleme yoluyla, fikir sahibine tanınan tekel hakkıdır ve bu hakkı gösteren belge alınarak koruma sağlanabilmektedir.[204] 2012 Yılında bu amaç doğrultusunda, patent başvurusunda bulunulan iller sıralandığında, İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir ve Kocaeli illeri bu alanda ilk 5 ili oluştururken, yapılan başvurular neticesinde patent tescil belgesi alınan ilk 5 il ise İstanbul, Bursa, Ankara, Manisa ve Kocaeli şeklinde sıralanmaktadır.

Türkiye'de 1995 yılından 2012 yılına kadar patent başvurularında, yaklaşık 25 kat, tescillerinde ise yaklaşık 16 kat artış gerçekleşirken, TR63 Bölgesinde bu artışlar sırasıyla, 23 kat ve 4 kattır. TR63 Bölgesinde patent başvuru ve tescil istatistikleri değerlendirildiğinde, Bölgede patent başvuru ve tescil sayısındaki artış miktarının Türkiye ortalamasından daha zayıf olduğu görülmekte, bu zafiyetin ise 2014 – 2023 plan döneminde Türkiye ortalamasının üzerine çıkarılarak giderilmesi gerekmektedir.

2012 Yılında, TR63 Bölgesinde üretilen ürünlerin patentini almak üzere yapılan başvurulardan, 4 tanesi tescil edilmiştir. Tescillenen bu 4 patentten 2 tanesi Hatay, diğer 2 tanesi ise Kahramanmaraş ilinden alınmıştır. 2012 yılında Türkiye'de patent tescili başına 73.783 kişi düşerken, Hatay ilinde 741.837, Kahramanmaraş ilinde ise 531.587 düşmekte olup, TR63 Bölgesine ait ortalama, Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadır.

[204] Yayınlar, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=620, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TASLAK

Tablo 215. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre Patent Başvuru ve Tescil Sayıları

Yıllar	Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye		TR63		Türkiye	
	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil
1995	0	0	1	0	0	0	1	0	170	58
1996	1	0	0	0	0	0	1	0	189	47
1997	0	0	1	0	0	0	1	0	205	7
1998	2	0	0	0	0	0	2	0	218	31
1999	2	0	0	0	0	0	2	0	290	28
2000	2	0	0	0	0	0	2	0	320	23
2001	2	0	2	0	0	0	4	0	380	57
2002	3	0	2	0	0	0	5	0	465	73
2003	2	0	4	0	0	0	6	0	569	92
2004	0	0	0	0	0	0	0	0	738	68
2005	3	0	1	1	0	0	4	1	960	94
2006	10	0	0	1	0	0	10	1	1.099	122
2007	4	0	12	0	1	0	17	0	1.844	317
2008	10	0	10	1	1	0	21	1	2.268	337
2009	4	1	22	0	2	0	28	1	2.588	456
2010	9	2	7	0	4	0	20	2	3.250	642
2011	12	2	9	0	23	0	44	2	4.087	847
2012	6	2	11	2	7	0	24	4	4.543	1.025
2012 Rakamları ile Türkiye'deki Sırası	28	17	24	17	27	19				

Kaynak: Patent ve Faydalı Model, TPE, 2011, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=136, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Faydalı model, Türkiye'de ve dünyada yeni olan, sanayiye uygulanabilen buluşların sahiplerine koruma sağlayan bir sistemdir. Faydalı model belgesi veriliş süreci, patent sürecine oranla, hem zaman, hem de masraf açısından daha elverişlidir. Faydalı model koruması elde etme işlemlerinin basit ve ucuz olmasının, özellikle küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin ve araştırma kuruluşlarının buluş yapmalarını ve bunları sanayiye uygulamalarını özendireceği düşünülmüştür. Günümüzde, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin gerçekleştirdiği yeniliklerin, kısa süre içerisinde bu işletmelerin rakipleri tarafından hemen hemen aynısının yapılma, taklit edilme tehlikesi mevcuttur. Küçük ve orta büyüklükteki bu işletmelerin, mütevazı de olsa, bu buluşlarını faydalı model belgesi vererek korumak, onların ekonomik varlıklarının idamesine hizmet edecektir.[205]

Türkiye'de 2012 yılında gerçekleşen faydalı model başvuru ve tescil belgesi sayıları incelendiğinde, İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Konya illerinin bu alanda diğer iller ile aralarında büyük fark oluşturarak öne çıktıkları görülmektedir.

[205] Yayınlar, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=620, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Tablo 216. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre Faydalı Model Başvuru ve Tescil Sayıları

Yıllar	Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye		TR63		Türkiye	
	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil
1995	0	0	0	0	0	0	0	0	36	0
1996	0	0	0	0	0	0	0	0	182	0
1997	1	0	1	0	0	0	2	0	223	113
1998	1	0	0	0	0	0	1	0	288	140
1999	1	2	0	0	0	0	1	2	313	160
2000	0	1	1	0	0	0	1	1	453	145
2001	4	0	0	1	0	0	4	1	629	257
2002	4	3	3	0	0	0	7	3	913	373
2003	4	1	7	1	0	0	11	2	1.205	704
2004	1	1	4	3	0	0	5	4	1.477	677
2005	1	1	0	6	0	0	1	7	1.884	963
2006	6	1	4	0	0	0	10	1	2.423	1.659
2007	8	8	7	5	1	0	16	13	2.968	2.146
2008	11	5	8	4	4	1	23	10	2.942	1.833
2009	9	6	13	4	1	1	23	11	2.842	2.151
2010	4	6	5	8	1	1	10	15	2.994	2.022
2011	10	4	8	1	2	0	20	5	3.175	1.948
2012	10	5	19	5	3	3	32	13	3.725	2.245
2012 Rakamları ile Türkiye'deki Sırası	26	23	21	23	33	25				

Kaynak: Patent ve Faydalı Model, TPE, 2011, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=136, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye'de 1995 yılından 2012 yılına kadar faydalı model başvurularında, yaklaşık 102 kat, tescillerinde ise 1997 yılına göre yaklaşık 19 kat artış gerçekleşirken, TR63 Bölgesinde bu artışlar sırasıyla, 30 kat ve 6 kattır. TR63 Bölgesinde faydalı model başvuru ve tescil istatistikleri değerlendirildiğinde, yıllar içinde dalgalanmalı ve yetersiz başvuru ve tescil sayılarının gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Ayrıca TR63 Bölgesine ait bu istatistikler Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. 2014 – 2023 plan döneminde TR63 Bölgesinde sanayi sektörünün faydalı model konusunda ilgisinin artırılması bölgenin çıkarına olacaktır.

2012 yılında, TR63 Bölgesi illerinden 32 adet faydalı model başvurusu yapılmış, bu başvurulardan sadece 13 tanesi tescillenmiştir. Bir başka ifade, Bölge illerinden yapılan her 100 faydalı model başvurusundan 41 tanesi tescil alabilmektedir. Türkiye geneli için bu oran ise 60'tır. 2012 Yılında, Bölge illerinden başvurusu yapılıp, faydalı model olarak tescillenen 13 modelin 5'er tanesi Hatay ve Kahramanmaraş, geriye kalan 3 tanesi ise Osmaniye ilinden gelmiştir.

Türkiye'de faydalı model tescili başına 33.687 kişi düşerken, Hatay ilinde bu rakam 296.735, Kahramanmaraş ilinde 212.635, Osmaniye ilinde ise 164.045 kişi düşmekte olup, Bölge ortalaması, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

15.3.2. Endüstriyel Tasarım

Günlük hayatın her anına eşlik eden, hayatı kolaylaştıran her türlü ürün veya ürün parçaları; hayata renk katan, estetik duyulara hitap eden desenler, süslemeler birer endüstriyel tasarım olup, su içilen bardak, giysilerin desenleri, klavye, sandalye, araba, trafik levhaları, saat, termometre, oyuncak, gözlük gibi nesneler buna örnek teşkil etmektedir. Tasarım, bir ürünün tümü, bir parçası veya üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur ve özelliklerinin oluşturduğu bütün olarak ifade edilebilir.[206]

2012 yılı verilerine göre, Türkiye'de üretim faaliyetinde bulunan ulusal ve uluslararası firmalar tarafından yapılan, endüstriyel tasarım başvuru ve tescil sayılarında, sırasıyla İstanbul, Gaziantep, Bursa, Ankara ve İzmir illeri öne çıkmaktadır. Endüstriyel tasarım konusunda özellikle Güney Doğu Anadolu illerinden Gaziantep'in Türkiye ölçeğinde öne çıkması, TR63 Bölgesi illerinin de bu ile komşu olması itibariyle üzerinde durulması gereken bir konu olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 217. TR63 Bölgesindeki İllerin Yıllara Göre Endüstriyel Tasarım Başvuru ve Tescil Sayıları

Yıllar	Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye		TR63		Türkiye	
	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil
1995	0	0	0	0	0	0	0	0	1.492	0
1996	1	1	1	0	0	0	2	1	1.645	1.206
1997	1	1	0	0	0	0	1	1	1.961	1.497
1998	6	0	2	2	0	0	8	2	1.826	1.735
1999	4	7	1	0	0	0	5	7	1.697	1.528
2000	6	6	1	1	0	0	7	7	2.194	1.678
2001	19	17	8	6	0	0	27	23	2.549	2.339
2002	15	13	32	15	0	0	47	28	3.608	2.693
2003	23	16	20	24	1	0	44	40	3.977	3.225
2004	14	16	25	26	2	1	41	43	4.525	4.223
2005	21	16	28	20	3	3	52	39	4.925	4.388
2006	33	36	23	28	0	0	56	64	5.510	5.708
2007	31	25	8	10	1	1	40	36	5.984	5.856
2008	42	44	19	16	1	0	62	60	6.093	5.783
2009	45	39	22	20	1	2	68	61	5.927	5.378
2010	67	66	35	30	1	0	103	96	6.567	6.360
2011	72	69	42	36	2	3	116	108	7.525	6.915
2012	64	56	65	30	3	0	132	86	7.864	7.274
2012 Rakamları ile Türkiye'deki Sırası	9	9	16	29	35	54				

Kaynak: Patent ve Faydalı Model, TPE, 2011, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=136, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[206] Yayınlar, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=620, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye'de 1995 yılından 2012 yılına kadar faydalı model başvurularında, yaklaşık 4 kat, tescillerinde ise 1996 yılına göre yaklaşık 5 kat artış gerçekleşirken, TR63 Bölgesinde bu artışlar sırasıyla, 2001 yılına göre 4 kat ve 3 kattır. TR63 Bölgesinde endüstriyel tasarım başvuru ve tescil istatistikleri değerlendirildiğinde, yıllar içinde dalgalanmalı ve yetersiz başvuru ve tescil sayılarının gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Ayrıca TR63 Bölgesine ait bu istatistikler Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. 2014 – 2023 plan döneminde TR63 Bölgesinde sanayi sektörünün endüstriyel tasarım konusunda ilgisinin artırılması bölgenin çıkarına olacaktır.

Endüstriyel Tasarım istatistikleri incelendiğinde, yıllara göre bir artışın söz konusu olduğu açıktır. 2012 Yılında TR63 Bölgesindeki 132 endüstriyel tasarım başvurusunun 86'sı tescillenmiş, tescillenen başvurulardan 56 adedi Hatay, 30 adedi de Kahramanmaraş ilinden gelmiştir. Osmaniye ilinin ise 2012 yılına kadar olan dönemde endüstriyel tasarım konusunda bilinç artırımının sağlanması önem teşkil etmektedir.

Türkiye'de endüstriyel tasarım tescili başına 10.397 kişi düşerken, Hatay ilinde bu rakam 26.494, Kahramanmaraş ilinde ise 35.439 kişidir. Bölge ortalaması, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

15.4. TR63 Bölgesinde Yenilikçiliğe, Rekabet Edebilirliğe ve AR-GE'ye Yönelik Kamu Yatırımları

Kamu yatırımlarının, büyümeye katkıda bulunması, istihdamı ve yaşam kalitesini artırması ve kamu hizmetlerine erişim kolaylığı getirmesi gibi nedenlerle önemi büyüktür.

Tablo 218. Bölge İllerine Göre Yenilikçilik ve AR-GE'ye Yönelik Kamu Yatırımları (Bin TL)

Proje Adı	İli/İlçesi	Karakteristik	Başlama-Bitiş Yılı	Toplam Proje Tutarı	2012 Sonunda Tahmini Harcama	2013 Yatırımı
Merkezi Araştırma Laboratuvarı	Hatay	İleri Araşt., Mak-Teçh., İnş. (6000 m^2)	2010-2013	10.596	8.396	2.200
Rektörlük Bilimsel Araştırma Projeleri	K. Maraş	İleri Araşt.,Mak-Teçh.	2013-2013	350	-	350
Merkezi Araştırma Laboratuvarı	Osmaniye	İleri Araş., Mak-Teçh., İnş. (1000 m^2)	2010-2013	5.266	4.766	500

Kaynak: İl Bazında Kamu Yatırımları, Resmi Gazete, 2013, Link: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130112M1-1-1.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

TR63 Bölgesinde yenilikçiliğe yönelik devam eden projeler Tablo 218'de gösterilmiştir. Mustafa Kemal Üniversitesi ve Korkut Ata Üniversitelerinde, 2013 yılında bitirilmesi planlanan, sırasıyla 10,6 ve 5,3 milyon TL bütçeli, Merkezi Araştırma Laboratuvarları kurulmaktadır. Mustafa Kemal Üniversitesi'nde kurulan laboratuvar 6000 m^2'lik bir alana sahip olacaktır. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde ise yenilikçilik ve AR-GE'ye yönelik makine ve teçhizat yatırımları devam etmektedir.

15.5. Bölgede Kurulması Planlanan Sektör Geliştirme Merkezleri

Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi: Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi (ANMOGEP), Antakya Ticaret Ve Sanayi Odası tarafından, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı otoritesinde, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP) kapsamında yürütülmektedir. 6.801.396 Avro bütçeli Proje ile sektörün el işçiliği ile ağaç işleyen zanaatkârlar ve sektördeki KOBİ'lerin

verimliliğini ve rekabet edebilirliğini artırılması, daha iyi bir iş ortamı yaratılması, üretim ve depolama gibi fiziki alt yapının iyileştirilmesi ve Bölgedeki KOBİ'ler için destekleyici bir çevrenin yaratılması ile sektördeki işletmelerin ve istihdamın artırılması amaçlanmıştır. Ayrıca proje kapsamında mobilyacılık ortak üretim tesisi kurulacak olmasıyla, işletmelerin tek başlarına başa çıkamadıkları konularda, ileri teknoloji makine ve teçhizat kullanımı sağlanması öngörülmektedir. Bu şekilde de, daha kısa sürede, daha kaliteli ve daha ucuza üretim yapılması, pazarda rekabet gücünün artırılması, kurumsal kapasitenin geliştirilip, hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde iş ortamı geliştirilmesi ve sektörde ticaretin canlandırılması hedeflenmektedir.

Hatay'da Ayakkabıcılık Eğitim, Tasarım Merkezi ve Ortak Kullanım Atölyesi: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı tarafından, AB Katılım Öncesi Mali Yardım Fonu'nun (IPA) bileşeni olan Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı'na sunulmak üzere "Ayakkabıcılık Eğitim, Tasarım Merkezi ve Ortak Kullanım Atölyesi" isimli proje hazırlanmıştır. IPA'nın 2014-2020 yılı mali döneminde değerlendirilmek üzere gündeme getirilecek bu proje önerisi, Hatay ilinde öne çıkan sektörler arasında yer alan Ayakkabıcılık Sektörüne ilişkin saha ziyaretlerinden elde edilen bilgiler ve tespit edilen ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır.

15.6. Endüstriyel Simbiyoz

"Ortak yaşama" anlamına gelen "Simbiyoz" veya "Simbiyozis" terimi, birden fazla canlı türünün belirli koşullar altında bir arada yaşaması ve birbirlerinin varlığından karşılıklı olarak yarar sağlaması anlamına gelmektedir.[207] Endüstriyel simbiyoz (ES) ise, doğadaki bu kavramın endüstriyel işletmelere uyarlanmasıdır ve doğadakine benzer şekilde birbirine yakın iki veya daha fazla bağımsız endüstriyel işletme arasında madde ve enerji değişimi olarak tanımlanmıştır. Bu şekilde, iki veya daha fazla sayıda işletme arasında sektörel olarak ilişki olmamasına ve mekânsal olarak aynı lokasyonda bulunmamasına rağmen, bir sektörün atığının veya yan ürünlerinin, diğer bir sektörün girdisi olarak kullanılıp ürüne dönüştürülmesi ES'nin en temel uygulaması olarak kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle ES, bağımsız işletmeleri daha sürdürülebilir ve yenilikçi bir kaynak kullanım yaklaşımı çerçevesinde bir araya getirmektedir.

ES uygulaması, sektörler arası işbirliği potansiyellerinin incelenip ortaya çıkartılması için yüksek AR-GE çalışmalarına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, dünya üzerindeki ES örneklerinin çoğunda kamunun bu alanda öncü olduğu ve çalışmaları finanse ettiği görülmektedir. Türkiye'de ise bu konuda özel sektörün öncülüğünü ettiği başarılı bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) ve Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Şirketi arasında 27 Aralık 2010 tarihinde imzalanan sözleşme ile uygulama aşaması başlayan "İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesi", özel sektörün bu konuya eğilmesi itibariyle dünyadaki diğer uygulamalardan farklılaşmaktadır. Söz konusu proje ile sektörel olarak bağımsız olan Bölge işletmeleri arasında simbiyotik ilişkiler ortaya konulmuştur.[208] Gerçekleştirilen proje pazarı ile ise, bu bilgilerin işletmeler arasında yaygınlaştırılmasına çalışılmış, farklı sektörlerdeki işletmelerin kendi aralarında simbiyotik ilişki kurmalarına öncülük edilmiş, bu alanda başarı sağlanmıştır. Başarılı ES uygulamalarını çoğaltmak ve kullanım alanını yaygınlaştırmak üzere, gerçekleştirilmesi gereken AR-GE çalışmalarına, kamunun gösterdiği ilginin ve desteğin artması ve konunun öneminin kalkınma politikalarına yansıtılması önemli görülmektedir.

[207] TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, TÜBİTAK, 2013, Link: http://biltek.tubitak.gov.tr/merak_ettikleriniz/index.php?kategori_id=2&soru_id=330

[208] Proje hakkında daha detaylı bilgi için Sanayi Bölümünde yer alan Endüstriyel Simbiyoz alt başlığı incelenebilir.

TASLAK

16. YATIRIM DESTEK VE TEŞVİK UYGULAMALARI

Dünyada yatırımlar, vergi indirimi/muafiyeti, yatırım indirimi, arazi tahsisi, gümrük muafiyeti, vergi iadesi, hızlandırılmış amortisman gibi birçok farklı araçla teşvik edilmektedir. Ülkeler, hem iç, hem de dış piyasada doğrudan yabancı yatırımcıları çekme yarışına girişmiştir. Bu kapsamda kamu kaynaklarından özel kesime fonların aktarılmakta, yalnızca finansal teşvik gibi görünse de, yatırımcıların yüklerini hafifletmek esas amaç olarak alınmaktadır. UNCTAD'ın (United Nations Conference on Trade and Development) 1996 - 2000 yıları arasında yapmış olduğu küresel teşvik araştırmasına göre, 103 ülkeden, 99'unda(% 96), yatırımcılara; vergi tatili, vergi ve gümrük muafiyeti ve yatırım indirim gibi mali teşvikler sağladığı; 83 ülkeden 59'unda (% 71) yatırımcılara hibe, düşük faizli kredi gibi finansal teşvikler sunduğu; 67 ülkeden 59'unda (% 88) yatırımcılara altyapı hazırlama, arsa tahsisi ve teknik destekler verildiği görülmektedir.

Türkiye'de devletin özellikle ekonomik büyüme ve istikrar, istihdamın arttırılması, bölgesel gelişmişlik düzeyinin dengelenmesi, yatırım yoluyla sanayileşme politikalarının yönlendirilmesi, ekonominin dış rekabete açılması gibi politikaların üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Devlet yardımlarıyla ilgili birçok yasal düzenleme gerçekleştirilmiş, kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye'de yatırımlar için gerçekleştirilen devlet yardımlarının amacı, kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda tasarrufların katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesi, üretim ve istihdamın artırılması, uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımların özendirilmesi, uluslararası doğrudan yatırımların artırılması, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi olarak özetlenebilir.[209]

15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkından Karar ile ilgili tanımlar aşağıda yer almaktadır.

Teşvik Belgesi: Yatırımın karakteristik değerlerini ihtiva eden, yatırımın bu değerler ve tespit edilen şartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi halinde üzerinde kayıtlı destek unsurlarından istifade imkânı sağlayan bir belge olup, kararın amaçlarına uygun olarak gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenir.[210]

KDV İstisnası ve İadesi: 25.10.1984 tarihli ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu gereğince, teşvik belgesine haiz yatırımcılara, teşvik belgesi kapsamında yapılacak makine ve teçhizat ithal ve yerli teslimleri KDV'den istisna edilebilir. Aynı hüküm, teşvik belgesinin veya teşvik belgesi kapsamı makine ve teçhizatın devir işlemleri ile makine ve teçhizat listelerinde, set, ünite, takım vb. olarak belirtilen, malların kısmi teslimlerinde de uygulanır. Sabit yatırım tutarı 500 milyon TL'nin üzerindeki stratejik yatırımlar kapsamında yapılacak bina-inşaat harcamaları KDV iadesinden yararlandırılabilir.

[209] Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, Resmi Gazete, 2012

[210] Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Resmi Gazete, 2012

TASLAK

Tablo 219. Teşvik Sistemi Destek Unsurları

Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
KDV İstisnası	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi	✗	✓	✓	✓
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	✗	✓	✓	✓
Gelir Vergisi Stopajı Desteği*	✓	✓	✓	✓
Sigorta Primi Desteği*	✗	✓	✓	✓
Faiz Desteği**	✗	✓	✗	✓
Yatırım Yeri Tahsisi	✗	✓	✓	✓
KDV İadesi***	✗	✗	✗	✓

* Yatırımın 6. bölgede gerçekleştirilmesi halinde sağlanır

** Bölgesel teşvik uygulamalarında, yatırımın 3., 4., 5. veya 6 . bölgelerde gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

*** Sabit yatırım tutarı 500 Milyon TL üzerinde olan stratejik yatırımlara sağlanır.

Kaynak: Yeni Yatırım Teşvik Sistemi, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/slogan/yeni_yatirim_tesvik_sistemi.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Gümrük Vergisi Muafiyeti: Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malı, makine ve teçhizatın ithali, otomobil ve hafif ticarî araç yatırımlarında yatırım dönemi içerisinde kalmak kaydıyla monte edilmemiş haldeki (CKD) aksam ve parçaların ithali, gemi ve elli metrenin üzerindeki yat inşa yatırımlarında tekne kabuğu ithali yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken gümrük vergisinden muaftır.

Vergi İndirimi: Büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlarda, 5520 sayılı Kanunun 32/A maddesi çerçevesinde gelir veya kurumlar vergisi, öngörülen yatırıma katkı tutarına ulaşıncaya kadar aşağıda belirtilen oranlarda indirimli olarak uygulanır.

Tablo 220. Vergi İndirimi Destek Oranları[211]

Bölgeler	Bölgesel Teşvik Uygulamaları		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırıma Katkı Oranı	Kurumlar Vergisi Veya Gelir Vergisi İndirim Oranı	Yatırıma Katkı Oranı	Kurumlar Vergisi Veya Gelir Vergisi İndirim Oranı
1	10%	30%	20%	30%
2	15%	40%	25%	40%
3	20%	50%	30%	50%
4	25%	60%	35%	60%
5	30%	70%	40%	70%
6	35%	90%	45%	90%

Kaynak: Yeni Yatırım Teşvik Sistemi, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/slogan/yeni_yatirim_tesvik_sistemi.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

[211] 01.01.2014 tarihinden itibaren başlanacak yatırımlar.

TASLAK

Ancak, bu Karara istinaden düzenlenecek teşvik belgeleri kapsamında 31.12.2013 tarihine kadar (bu tarih dâhil) yatırıma başlanılmış olması halinde aşağıdaki tabloda belirtilen indirim oranları ile yatırıma katkı oranları uygulanır.

Tablo 221. Vergi İndirimi Destek Oranları[212]

Bölgeler	Bölgesel Teşvik Uygulamaları		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırıma Katkı Oranı	Kurumlar Vergisi Veya Gelir Vergisi İndirim Oranı	Yatırıma Katkı Oranı	Kurumlar Vergisi Veya Gelir Vergisi İndirim Oranı
1	15%	50%	25%	50%
2	20%	55%	30%	55%
3	25%	60%	35%	60%
4	30%	70%	40%	70%
5	40%	80%	50%	80%
6	50%	90%	60%	90%

Kaynak: Yeni Yatırım Teşvik Sistemi, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/slogan/yeni_yatirim_tesvik_sistemi.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği: Büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında desteklenen yatırımlardan, tamamlama vizesi yapılmış teşvik belgesinde kayıtlı istihdamı aşmamak kaydıyla;

- Komple yeni yatırımlarda, teşvik belgesi kapsamında gerçekleşen yatırımla sağlanan,
- Diğer yatırım cinslerinde, yatırımın tamamlanmasını müteakip, yatırıma başlama tarihinden önceki son altı aylık dönemde (mevsimsel özellik taşıyan yatırımlarda bir önceki yıla ait mevsimsel istihdam ortalamaları dikkate alınır) Sosyal Güvenlik Kurumuna verilen aylık prim ve hizmet belgesinde bildirilen ortalama işçi sayısına teşvik belgesi kapsamında gerçekleşen yatırımla ilave edilen, istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı Bakanlık bütçesinden karşılanır.

Gelir Vergisi Stopajı Desteği: Bu Karar uyarınca 6. bölge için düzenlenen teşvik belgeleri kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlarla sağlanan ilave istihdam için, belgede kayıtlı istihdam sayısını aşmamak kaydıyla, işçilerin ücretlerinin asgari ücrete tekabül eden kısmı üzerinden hesaplanan gelir vergisi, yatırımın kısmen veya tamamen faaliyete geçtiği tarihten itibaren on yıl süreyle verilecek muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk eden vergiden terkin edilir.

Sigorta Primi Desteği: Bu Karar uyarınca 6. bölgede; büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında teşvik belgesine istinaden gerçekleştirilecek yatırımla sağlanan ilave istihdam için, tamamlama vizesi yapılan teşvik belgesinde kayıtlı istihdam sayısını aşmamak kaydıyla, işveren tarafından Sosyal Güvenlik Kurumuna ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı, tamamlama vizesinin yapılmasını müteakip on yıl süreyle işveren adına Bakanlık bütçesinden karşılanabilir.

Faiz Desteği: Talep edilmesi halinde, bölgesel teşvik uygulamaları ve stratejik yatırımlar ile AR-GE ve çevre yatırımları kapsamında desteklerden yararlanacak yatırımlar için bankalardan kullanılacak en az

[212] 31.12.2013 tarihinden önce başlanacak yatırımlar.

TASLAK

bir yıl vadeli yatırım kredilerinin teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının % 70'ine kadar olan kısmı için ödenecek faizin veya kâr payının;

- 3'üncü bölgede yapılacak bölgesel yatırımlar için Türk Lirası cinsi kredilerde üç puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde bir puanı,
- 4'üncü bölgede yapılacak bölgesel yatırımlar için Türk Lirası cinsi kredilerde dört puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde bir puanı,
- 5'inci bölgede yapılacak bölgesel yatırımlar için Türk Lirası cinsi kredilerde beş puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde iki puanı,
- 6'ncı bölgede yapılacak bölgesel yatırımlar için Türk Lirası cinsi kredilerde yedi puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde iki puanı,
- Bölge ayrımı yapılmaksızın tüm bölgelerde gerçekleştirilecek stratejik yatırımlar, AR-GE yatırımları ve çevre yatırımları için Türk Lirası cinsi kredilerde beş puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde iki puanı,

Bakanlıkça da uygun görülmesi halinde azami ilk beş yıl için ödenmek kaydıyla bütçe kaynaklarından karşılanabilir.

Yatırım Yeri Tahsisi Desteği: Bakanlıkça teşvik belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için, 29.06.2001 tarihli ve 4706 sayılı Kanunun Ek 3. maddesi çerçevesinde Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslara göre yatırım yeri tahsis edilebilir.

15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Yeni Teşvik Sistemi, "Genel Teşvik Uygulamaları", "Bölgesel Teşvik Uygulamaları", "Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki" ve "Stratejik Yatırımların Teşviki" olmak üzere dört farklı uygulamadan oluşmaktadır. (Tablo 219)

16.1. Genel Teşvik Uygulamaları

Belirli asgari sabit yatırım tutarı ve kapasiteler üzerindeki yatırımlar, bölge ayrımı yapılmaksızın genel teşvik uygulamaları kapsamında desteklenmektedir.

2012 yılında, genel teşvik uygulamaları kapsamında toplam 2.264 adet yatırım teşvik belgesi tahsis edilmiştir. Bu teşvik belgeli yatırımların sermaye toplamı yaklaşık 26 milyar lira olup, ülke genelinde 47.237 kişiye istihdam sağlanacağı öngörülmektedir. Bu 26 milyar liralık yatırımın ise 23,2 milyarı yerli sermayeden oluşurken, 2,5 milyarı yabancı sermayeden oluşmaktadır. Türkiye'de sektörlere göre yatırım teşvikleri sabit yatırım açısından değerlendirildiğinde, en büyük payı enerji sektörünün aldığı görülürken, istihdam açısından değerlendirildiğinde ise, en büyük payı imalat sektörünün aldığı görülmektedir.

TASLAK

Tablo 222. Türkiye'de Sektörlerin Yıllara Göre Genel Yatırım Teşvikleri

Sektör	Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Enerji	2009	112	9.694	199
	2010	160	9.286	2.963
	2011	211	15.564	462
	2012	192	12.512	3.424
Hizmetler	2009	414	5.735	15.772
	2010	535	4.204	18.467
	2011	794	9.183	15.956
	2012	517	6.374	13.706
İmalat	2009	1.194	382	29.129
	2010	1.399	5.601	30.109
	2011	1.732	10.188	4.078
	2012	1.466	6.616	28.616
Madencilik	2009	81	354	2.011
	2010	71	211	1.067
	2011	113	333	1.736
	2012	64	227	1.045
Tarım	2009	61	158	1.477
	2010	115	250	2.502
	2011	60	290	1.389
	2012	25	80	446
Toplam		9.316	100.678	217.205

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Genel yatırım teşvik uygulamaları kapsamında, 2012 yılında TR63 Bölgesinde tahsis edilen teşvik belgelerinin illere göre dağılımı incelendiğinde, Hatay ilinde 28, Kahramanmaraş ilinde 35 ve Osmaniye ilinde ise 11 yatırım teşvik belgesi tahsis edildiği görülmektedir. Bölgedeki toplam yapılan sabit yatırım tutarı ise yaklaşık 2 milyar lira olacaktır. Bu yatırımlarla Hatay ilinde 369, Kahramanmaraş ilinde 961, Osmaniye ilinde ise 184 kişiye istihdam imkânı sağlanacağı öngörülmektedir. Sektörlere göre yatırım teşvikleri sabit yatırım açısından değerlendirildiğinde, en büyük payı enerji sektörünün aldığı görülürken, istihdam açısından değerlendirildiğinde ise, en büyük payı imalat sektörünün aldığı görülmektedir.

Tablo 223. TR63 Bölgesinde Sektörlerin Yıllara Göre Genel Yatırım Teşvikleri

Sektör	Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Enerji	2009	10	678	216
	2010	14	1.861	422
	2011	8	262	106
	2012	11	1.425	179
Hizmetler	2009	13	158	311
	2010	13	20	157
	2011	19	38	93
	2012	14	59	141
İmalat	2009	43	303	1.283
	2010	49	557	133
	2011	84	1.722	3.682
	2012	44	462	1.114
Madencilik	2009	3	2	42
	2010	5	15	63
	2011	5	15	81
	2012	5	20	80
Tarım*	2009	2	6	29
Toplam		342	7.605	9.329

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Tablo 224. TR63 Bölgesinde Sektörlerin İllere Göre Genel Yatırım Teşvikleri (2012)

Sektör	Yatırımın Yeri	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Enerji	Hatay	5	1.187	88
	K.Maraş	4	111	46
	Osmaniye	2	128	45
Hizmetler	Hatay	6	13	51
	K.Maraş	4	18	28
	Osmaniye	4	29	62
İmalat	Hatay	17	48	230
	K.Maraş	22	375	807
	Osmaniye	5	40	77
Madencilik	K.Maraş	5	20	80
TR63 Bölgesi Toplam		74	1.967	1.514

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

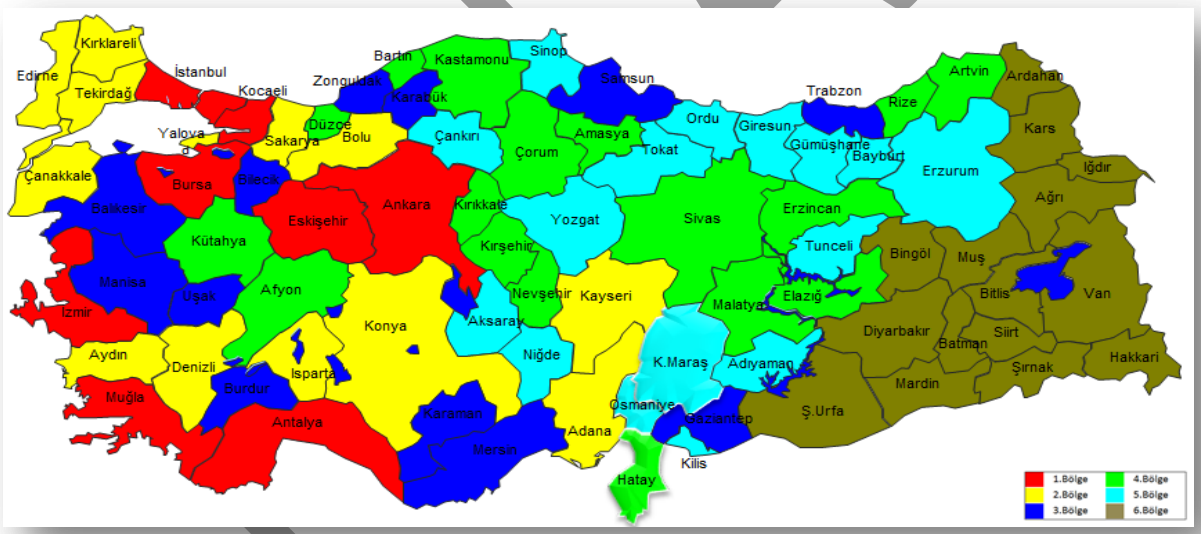
16.2. Bölgesel Teşvik Uygulamaları

14.07.2009 tarihli 2009/15199 sayılı yatırımlarda devlet yardımları hakkında karara göre teşvikler, gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi ve faiz desteği şeklinde listelenmektedir. İstatistikî bölge birimleri sınıflandırılmasına göre, Düzey 2 bölgelerinin gelişmişlik düzeylerine göre teşviki sistemi uygulamaya 2009 yılındaki kanunla çıkmıştır. 2009 Yılında yürürlüğe giren kanun ile istatistikî bölge birimleri sınıflandırılmasına dayanan Düzey 2 bölgelerinin gelişmişlik düzeylerine göre teşviki sistemi uygulanmaya başlamıştır. 15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bu kanun revize edilmiştir. TR63 Bölgesi, bu sınıflandırmada 3. Derece gelişmişlik düzeyine sahiptir.

Bölgesel teşvik uygulamaları, her ilde desteklenecek sektörler, illerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklükleri dikkate alınarak tespit edilmiş olup, bölgelerin gelişmişlik seviyelerine göre yardım yoğunlukları farklılaştırılmıştır. Sosyoekonomik açıdan az gelişmiş bölgelere ve öncelik arz eden yatırımlara cazip destekler söz konusudur.

SEGE 2011 endeksine göre Türkiye 6 bölgede değerlendirilip, buna istinaden bölgesel teşvikler ve destekler de farklılıklar göstermektedir. Bu değerlendirmede Hatay ili 4. Bölgede yer alırken Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri ise 5. Bölgede yer almaktadır.

Harita 46. İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksine Göre Sınıflandırılması

2012 yılında Bölgesel Teşvik Uygulamaları kapsamında sağlanan destek unsurları incelendiğinde, KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi sigorta primi işveren hissesi, yatırım yeri tahsisi, faiz desteği, sigorta primi desteği ve gelir vergisi stopajı desteği gibi desteklerin mevcut olduğu görülmektedir. KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti ve yatırım yeri tahsisi, bölge ayrımı yapılmaksızın sağlanan destek unsurlarındandır. TR63 Bölgesinde, Hatay ili için OSB dışında % 30 ve OSB içinde ise % 40; Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde OSB dışında % 40 ve OSB içinde ise % 50 yatırıma katkı oranında vergi indirimi uygulanmaktadır. Hatay ili için OSB dışında 6 yıl, OSB içinde ise 7 yıl; Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde OSB dışında 7 yıl, OSB içinde ise 10 yıl süreyle sigorta primi işveren hissesinde destek verilmektedir. Yine Hatay ilinde iç kredide 4 puan, dövize endeksli kredide

ise 1 puan faiz desteği verilirken, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde iç kredide 5 puan, dövize endeksli kredide ise 2 puan faiz desteği verilmektedir.

Bölgesel Teşvik Uygulamaları kapsamında 5. Bölge destekleri ile desteklenecek yatırım konuları şöyledir;

- Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde yapılacak turizm yatırımları,
- Madencilik yatırımları,
- Demiryolu ve denizyolu ile yük veya yolcu taşımacılığına yönelik yatırımlar,
- 20 Milyon lira üzeri belirli ilaç ve savunma sanayi yatırımları,
- Test merkezleri, rüzgâr tüneli ve bu mahiyetteki yatırımlar (otomotiv, uzay veya savunma sanayine yönelik olanlar),
- Asgari 50.000 m^2 kapalı alana sahip uluslararası fuar yatırımları,
- Özel sektör tarafından gerçekleştirilecek ilk, orta ve lise eğitim yatırımları,
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenen AR-GE projeleri neticesinde elde edilen ürünlerin üretilmesine yönelik yatırımlar,

Tablo 225. Türkiye'de Sektörlere Göre Bölgesel Yatırım Teşvikleri

Sektör	Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Enerji	2010	2	64	40
	2011	1	6	0
	2012	6	52	79
Hizmetler	2009	132	1.682	12.285
	2010	544	10.907	35.455
	2011	459	5.133	25.593
	2012	637	7.761	43.376
İmalat	2009	295	4.095	17.748
	2010	926	9.799	41.257
	2011	752	7.062	26.417
	2012	1.115	11.307	42.513
Madencilik	2009	57	364	1.337
	2010	190	1.292	462
	2011	176	867	3.688
	2012	222	1.868	6.913
Tarım	2009	32	232	921
	2010	381	2.855	12.586
	2011	196	1.324	5.743
	2012	101	716	2.655
Toplam		6.224	67.389	283.226

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Türkiye'de sektörlere ve yıllara göre Bölgesel Yatırım Teşvikleri dağılımı incelendiğinde, 2009 - 2012 yılları arasında en çok yatırım belgesi alınan ve yatırım yapılan sektörün imalat sektörü olduğu görülmektedir. Bölgesel yatırımlar sonucunda gerçekleşen istihdam rakamları yıllara göre incelendiğinde ise, bu konuda bir dalgalanma olduğu görülmekte ve sonuç olarak en çok istihdamın, 2012 yılında hizmet ve imalat sektörleri tarafından sağlanacağı öngörülmüştür. (Tablo 225)

Tablo 226. TR63 Bölgesinde Sektörlerin Yıllara Göre Bölgesel Yatırım Teşvikleri

Sektör	Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Hizmetler	2009	6	29	202
	2010	20	163	1.264
	2011	24	149	707
	2012	27	204	921
İmalat	2009	12	161	706
	2010	40	475	990
	2011	32	262	1.007
	2012	64	1.041	1.554
Madencilik	2009	1	3	20
	2010	6	21	118
	2011	1	1	12
	2012	1	4	33
Tarım	2010	6	33	125
	2011	1	5	30
Toplam		241	2.551	7.689

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Bölgesel yatırım teşvik uygulamaları çerçevesinde, 2012 yılında TR63 Bölgesinde tahsis edilen teşvik belgelerinin, illere göre dağılımı incelendiğinde, Hatay ilinde 37, Kahramanmaraş ilinde 38, Osmaniye ilinde ise 17 yatırım teşvik belgesinin tahsis edildiği görülmektedir. Bölgedeki toplam yapılan sabit yatırım tutarı ise yaklaşık 1,25 milyar liradır. Bu yatırımlarla, Hatay ilinde 1.019, Kahramanmaraş ilinde 1.126, Osmaniye ilinde ise 363 kişiye istihdam imkânı sağlanacağı öngörülmektedir. Sektörlere göre yatırım teşvikleri sabit yatırım ve istihdam açısından değerlendirildiğinde, en büyük payı imalat sektörünün aldığı görülmektedir. (Tablo 227)

Tablo 227. TR63 Bölgesinde Sektörlerin İllere Göre Bölgesel Yatırım Teşvikleri

Sektör	Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Hizmetler	Hatay	19	171	728
	K.Maraş	4	19	95
	Osmaniye	4	14	98
İmalat	Hatay	17	45	258
	K.Maraş	34	876	1.031
	Osmaniye	13	119	265
Madencilik	Hatay	1	4	33
TR63 Bölgesi Toplam		92	1.249	2.508

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

16.3. Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki

Ekonomi Bakanlığı Yeni Teşvik Sistemi'nde, büyük ölçekli yatırımlar kapsamında yer alan desteklerin yatırım konularına göre asgari sabit yatırım tutarları Tablo 228'de verilmiştir.

Tablo 228. Büyük Ölçekli Yatırımlarda Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları			Bölgeler					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı	OSB Dışı	25%	30%	35%	40%	50%	60%
		OSB İçi	30%	35%	40%	50%	60%	65%
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	2 Yıl	3 Yıl	5 Yıl	6 Yıl	7 Yıl	10 Yıl
		OSB İçi	3 Yıl	5 Yıl	6 Yıl	7 Yıl	10 Yıl	12 Yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sigorta Primi Desteği			✗	✗	✗	✗	✗	10 Yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			✗	✗	✗	✗	✗	10 Yıl

TASLAK

Tablo 229. Türkiye'de Sektörlerin Yıllara Göre Büyük Ölçekli Yatırım Teşvikleri

Sektör	Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Hizmetler	2009	2	817	460
	2010	3	984	646
	2011	1	642	694
	2012	3	1.088	750
İmalat	2009	12	3.679	3.786
	2010	16	187	5.527
	2011	6	555	1.663
	2012	15	2.453	5.009
Madencilik	2009	2	314	346
	2010	1	510	150
	2011	1	265	525
	2012	1	116	166
Toplam		63	35.119	19.722

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Büyük ölçekli yatırımların teşvik uygulamaları kapsamında, 2012 yılında toplam 63 adet yatırım teşvik belgesi tahsis edilmiştir. Bu teşvik belgeli yatırımların sermaye toplamı yaklaşık 35 milyar lira olup, ülke genelinde 19.722 kişiye istihdam sağlanacağı öngörülmektedir. Türkiye'de sektörlere göre yatırım teşvikleri sabit yatırım ve istihdam açısından değerlendirildiğinde, en büyük payı sırasıyla, yaklaşık 2,5 milyar lira ve 5.009 kişi ile imalat sektörünün aldığı görülmektedir.

Tablo 230. TR63 Bölgesinde Sektörlerin İllere Göre Büyük Ölçekli Yatırım Teşvikleri

Yatırımın Yeri	Sektör	Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Hatay	Hizmetler	2009	1	264	60
		2012	2	811	700
Toplam			3	1.075	760

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Büyük ölçekli yatırım teşvikleri kapsamında, 2012 yılında TR63 Bölgesinde tahsis edilen teşvik belgeleri incelendiğinde sadece Hatay ilinde bir adet teşvik belgesi tahsis edildiği görülmektedir. Bölgede, yapılması öngörülen toplam sabit yatırım tutarı ise, yaklaşık 811 milyon dolardır. Bu yatırımla Hatay ilinde 700 kişiye istihdam imkânı sağlanacak olup, yapılan tek büyük ölçekli yatırımın imalat sektörüne ait olduğu görülmektedir.

TASLAK

16.4. 2012 Yılında TR63 Bölgesindeki İllerde Sektörlere Göre Yatırım Teşvik İstatistikleri

Komple Yeni Yatırım: Mal ve hizmet üretimine yönelik olarak ana makine ve teçhizat ile yardımcı tesisleri içeren, gerektiğinde arazi-arsa ve bina-inşaat harcamalarını da ihtiva eden, yatırımın yapılacağı yerde aynı üretim konusunda mevcut tesisi veya mevcut tesisi ile altyapı bütünlüğü bulunmayan yatırımları kapsamaktadır.[213]

Tablo 231. TR63 Bölgesinde Sektörlere Göre Yapılan Komple Yeni Yatırım Teşvikleri (2012)

Sektörler	Belge Adedi			Sabit Yatırım (Milyon TL)			İstihdam		
	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	Hatay	K.Maraş	Osmaniye
Altyapı-Belediye Hizmetleri	4	4	4	6	18	29	21	28	62
Demir Çelik	1	1	0	5	1	0	15	21	0
Demir Dışı Metaller	0	2	0	0	17	0	0	40	0
Deri ve Kösele	1	1	0	1	4	0	10	50	0
Diğerleri	4	0	1	35	0	2	165	0	23
Dokuma ve Giyim	0	10	0	0	259	0	0	530	0
Eğitim	1	0	0	6	0	0	50	0	0
Elektrikli Makineler	1	0	0	4	0	0	20	0	0
Enerji	3	4	2	1.094	111	128	80	46	45
Gıda ve İçki	3	3	4	6	52	19	40	205	115
İstihraç ve İşleme	1	3	0	4	9	0	33	65	0
Kâğıt	0	1	0	0	566	0	0	250	0
Kimya	3	0	2	7	0	10	48	0	30
Lastik-Plastik	3	1	0	4	1	0	32	7	0
Madeni Eşya	2	0	3	5	0	51	28	0	54
Makine İmalat	4	0	0	14	0	0	94	0	0
Orman Ürünleri	1	1	0	2	1	0	16	7	0
Pişmiş Kil ve Çim. Ger.	4	0	0	12	0	0	63	0	0
Pişmiş Kil ve Çim. Ger.	0	1	2	0	6	37	0	25	53
Sağlık	1	1	0	1	9	0	30	15	0
Ticaret - Depolama	7	1	0	296	1	0	235	35	0
Turizm	7	2	1	79	9	5	248	45	15
Toplam	51	36	19	1.581	1.064	281	1.228	1.369	397

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Komple Yeni Yatırımlarda, taşımacılık sektöründe Türkiye'nin önde gelen illerinden biri olan Hatay'da, ticaret ve depolama sektöründe 7 adet teşvik belgesi ile 296 milyon liralık sabit yatırımın ve 235 kişilik istihdamın sağlanacağı öngörülmektedir. Bununla beraber, yine Hatay ilinde Doğu Akdeniz Bölgesi'nin ihtiyacını karşılamak üzere, enerji sektörü için 1 milyar TL'den fazla komple yeni yatırım yapılmıştır. Kahramanmaraş ilinde ise, Dokuma ve Giyim sektöründe 10 adet teşvik belgesi alınmış, 259 milyon

[213] Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Resmi Gazete, 2012

liralık yatırım yapılmış ve 530 kişiye istihdam sağlanacağı öngörülmüştür. Kahramanmaraş ilinde 4 teşvik belgeli, 111 milyon liralık enerji sektörü yatırımı, 46 kişiye istihdam sağlayacağı öngörülürken, 1 adet teşvik belgeli kâğıt sektöründe, 566 milyon liralık yatırım ile 250 kişiye istihdam sağlanacağı öngörülmektedir. Osmaniye ilinde de enerji sektöründe 2 adet teşvik belgeli, 128 milyon liralık yatırımla 45 kişiye istihdam sağlanacağı öngörülürken, Gıda ve içki sektöründe 4 adet teşvik belgesi ve 19 milyon liralık bir yatırım ile 115 kişiye istihdam sağlanacağı öngörülmektedir.

Tevsi: Mevcut bir yatırıma üretim hattı veya makine ve teçhizat ilavesiyle kapasitenin artırılmasına yönelik olan ve mevcut tesis ile alt yapı müşterekliği oluşturarak bir bütün teşkil eden yatırımları kapsamaktadır.

Tablo 232. TR63 Bölgesinde Sektörlere Göre Yapılan Tevsi Yatırım Teşvikleri (2012)

Sektörler	Belge Adedi			Sabit Yatırım (Milyon TL)			İstihdam		
	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	Hatay	K.Maraş	Osmaniye
Cam	0	1	0	0	2	0	0	15	0
Çimento	0	1	0	0	112	0	0	175	0
Demir Çelik	1	0	0	1	0	0	3	0	0
Demir Dışı Metaller	1	1	0	1	11	0	10	20	0
Deri ve Kösele	1	0	0	3	0	0	9	0	0
Diğerleri	0	0	1	0	0	4	0	0	15
Dokuma ve Giyim	2	12	0	3	113	0	7	298	0
Eğitim	1	0	0	5	0	0	20	0	0
Enerji	2	0	0	93	0	0	8	0	0
Gıda ve İçki	1	0	1	1	0	2	5	0	5
Lastik-Plastik	2	2	1	4	1	1	67	26	5
Madeni Eşya	0	3	1	0	13	4	0	130	60
Makine İmalat	0	1	0	0	1	0	0	10	0
Orman Ürünleri	0	1	0	0	1	0	0	5	0
Sağlık	1	0	1	18	0	3	50	0	45
Ticaret - Depolama	1	0	0	550	0	0	650	0	0
Toplam	13	22	5	679	254	14	829	679	130

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Tevsi yatırımlarda Hatay ilinde en çok istihdam sağlayacağı öngörülen yatırım sektörü, ticaret ve depolama sektörü olup, 1 teşvik belgesiyle, 550 milyon liralık yatırımın yapılması ve 650 kişiye istihdam sağlanması öngörülmektedir. Buradaki 550 milyon liralık yatırım, LİMAK tarafından gerçekleştirilecek olan İskenderun Uluslararası Liman yatırımıdır. Kahramanmaraş ilinde dokuma ve giyim sektöründe gerçekleştirilecek olan tevsi yatırımlarla 298 kişiye istihdam sağlanacağı öngörülmektedir. Çimento sektörü tarafından, 1 adet teşvik belgesiyle 112 milyon liralık yatırımın yapılması ve 175 kişiye istihdam sağlanması öngörülmektedir. Yine Kahramanmaraş ilinde, Madeni eşya sektöründe 3 teşvik belgesiyle 13 milyon liralık yatırımın yapılması ve 130 kişiye istihdam sağlanması öngörülmektedir.

Tablo 233. TR63 Bölgesinde Sektörlere Göre Yapılan Diğer Yatırım Teşvikleri (2012)

Sektörler	Belge Adedi			Sabit Yatırım (Mil. TL)			İstihdam		
	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	Hatay	K.Maraş	Osmaniye	Hatay	K.Maraş	Osmaniye
Cam	0	1	0	0	2	0	0	15	0
Demir Çelik	1	0	0	14	0	0	11	0	0
Dokuma ve Giyim	0	11	3	0	84	35	0	9	16
Gıda ve İçki	1	0	0	3	0	0	10	0	0
İstihraç ve İşleme	0	2	0	0	11	0	0	15	0
Kâğıt	0	1	0	0	6	0	0	0	0
Lastik-Plastik	0	0	1	0	0	1	0	0	4
Sağlık	1	0	0	1	0	0	10	0	0
Toplam	3	15	4	18	103	36	31	39	20

Kaynak: Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD, Erişim Tarihi: 26.06.2013

16.5. Kalkınma Ajansı (DOĞAKA) Destekleri

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı'nın mali destekleri, "Doğrudan Finansman Desteği" ile "Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği" olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır.

Doğrudan Finansman Desteği, Ajansın belli proje ve faaliyetlere yaptığı karşılıksız yardımlar olup, ajansın esas itibariyle proje teklif çağrısı yöntemiyle kullandırdığı desteklerden oluşur. Ancak Ajans istisnai olarak, proje teklif çağrısı yapmaksızın ve proje hazırlığı konusundaki yükümlülüklerinden bazılarını hafifletmek veya proje hazırlık sürecini doğrudan yönetmek suretiyle, doğrudan faaliyet mali desteği ve güdümlü proje desteği şeklinde de destek sağlayabilir.

Faiz desteği ve faizsiz kredi desteği ise, Ajansın, hazırlayacağı bölgesel plan çerçevesinde, Bölgenin ekonomik ve sosyal gelişmesine katkıda bulunacağını tespit ettiği sektör ve konularda, belirtilen koşulları taşıyan uygun başvuru sahiplerine sağladığı mali desteklerdir. Bu destekler faiz desteği ve faizsiz kredi desteği olarak ikiye ayrılır. Faiz desteği, kâr amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin, ilgili aracı kuruluş ile Ajans arasında imzalanacak protokolde belirtilen nitelikteki projeleri için, ilgili aracı kuruluşlardan alacakları krediler karşılığında ödeyecekleri faiz giderlerinin, Ajans tarafından karşılanmasını öngören karşılıksız yardımdır. Faizsiz kredi desteği ise, Ajans tarafından kâr amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin ilgili aracı kuruluş ile Ajans arasında imzalanacak protokolde belirtilen nitelikteki projeleri için, ilgili aracı kuruluşlar eliyle kredi verilmesini ve bu mali desteğin Kalkınma Ajansları mevzuatında belirtilen usul ve esaslar dâhilinde Ajansa faiz ödenmeksizin taksitler halinde geri ödenmesini öngören karşılıksız yardımdır. Faiz desteği ve faizsiz kredi desteği henüz uygulama aşamasında olmayıp, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı sadece Doğrudan Finansman Desteği aracılığıyla TR63 Bölgesinin ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlamaktadır.

TASLAK

Tablo 234. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı Mali Destek Programları (Bin TL)

Yıl	Teklif Çağrısı Bileşenleri	Ajans Destek Miktarı (Duyurulan)	Ajans Destek Miktarı (Gerçekleşen)	Eş-Finansman Dâhil Proje Bütçeleri	Desteklenen Proje Sayısı
2010	İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden Kuruluşlar)	6.500	5.112	17.007	31
	İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar)	4.500	3.697	5.362	16
	Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı	2.500	1.815	2.453	44
	Toplam	13.500	10.624	24.822	91
2011	Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı	10.000	5.228	11.203	29
	Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek	7.000	8.405	12.576	28
	Toplam	17.000	13.633	23.779	57
2012	Sürdürebilir Üretimin Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı	30.000	28.192	57.192	114
	Toplam	30.000	28.192	57.192	114

Kaynak: DOĞAKA, 2012

2011 yılında değerlendirme süreci sona eren 2010 yılı proje teklif çağrılarında, DOĞAKA, kar amacı güden ve gütmeyen kuruluş kriteri baz alınarak, 47 projeye toplam 11 milyon liralık destek sağlamıştır. Sosyal kalkınma bileşeninde ise 2,5 milyon liralık 44 projeye destek sağlanmıştır. 2012 yılında ise bölge planının değerlendirilmesi sonucu ortaya iki ana sektör çıkmış ve tarım ve turizm temaları altında toplam 57 projeye 17 milyon liralık destek sağlanmıştır.

16.6. KOSGEB Destekleri

KOSGEB tarafından uygulanan destek mekanizmasındaki unsurlar ele alındığında, 11 adet destek başlığı ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda,

- KOBİ Proje Destek Programı
- Tematik Proje Destek Programı
- İşbirliği Güç Birliği Destek Programı
- AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı
- Genel Destek Programı
- Girişimcilik Destek Programı
- Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı
- Kredi Faiz Desteği
- KOSGEB Laboratuvar Hizmetleri

ile ilgili firmalara finansal destekler sağlanmaktadır.

TASLAK

Tablo 235. TR63 Bölgesinde İşletmelere İlişkin Genel Bilgiler ve KOBİ Destekleri

İl	Kriter	2008 Yılı**	2009 Yılı**	2010 Yılı*	2011 Yılı*	KOSGEB***	2012 Yılı Destek Alan İşletme Sayısı	2012 Yılı Toplam Destek Miktarı
Hatay	İşletme Sayısı	57.649	52.174	50.020	57.659	-	232	2.008.354
	KOBİ Sayısı	57.553	52.154	49.999	57.637	8.030		
K.Maraş	İşletme Sayısı	36.515	33.057	31.705	35.146	-	221	2.579.891
	KOBİ Sayısı	36.441	33.018	31.664	35.106	7.165		
Osmaniye	İşletme Sayısı	17.637	15.986	15.373	17.656	-	183	2.264.578
	KOBİ Sayısı	17.573	15.985	15.368	17.648	2.698		
Türkiye	İşletme Sayısı	3.485.649	3.225.462	3.003.116	3.422.163	-	25.967	293.979.975
	KOBİ Sayısı	3.482.991	3.222.133	2.999.813	3.418.406	684.785		

* TÜİK İş Kayıtları İstatistikleri, ** TÜİK İş Kayıtları 2008-2009 (TÜİK gizlilik yönetmeliği gereğince bazı veriler gizlenmiştir.)

*** 02.01.2013 Tarihi İtibarıyla KOSGEB Veri Tabanına Kayıt Olan KOBİ Sayısı

Kaynak: Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye KOSGEB, 2012

TÜİK iş kayıtları istatistiklerine göre, 2011 yılında Türkiye'de toplam 3.422.163 adet işletme bulunmaktadır. TR63 Bölgesinde ise toplam 110.461 adet işletme bulunup, tamamına yakını KOBİ statüsündedir. KOBİ sayıları 2009 yılında mali kriz sebebiyle, hem Türkiye'de, hem de TR63 Bölgesinde azalmış, 2011 yılında ise bu sayılarda bir toparlanma meydana gelmiştir.

Türkiye'de toplam 25.967 projeye yaklaşık 294 milyon lira destek sağlanmıştır. 2012 yılında, Hatay ilinde 232 adet projeye toplam 2 milyon lira, Kahramanmaraş ilinde 221 projeye toplam 2,5 milyon lira, Osmaniye ilinde ise 183 projeye toplam 2,2 milyon lira destek sağlanmıştır.

16.7. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Destekleri

Avrupa Birliği tarafından, aday ve potansiyel aday ülkelere destek amacıyla 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü çerçevesinde Katılım Öncesi Yardım Aracı'nı (Instrument for Pre-Accession Assistance - IPA) oluşturmuştur. IPA desteği beş bileşeni içermekte olup, IPA'nın beşinci bileşeni, Kırsal Kalkınma (IPA Rural Development - IPARD) Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası, Kırsal kalkınma Politikası ve ilgili politikalarının uygulanması ve yönetimi için uyum hazırlıklarını ve bu kapsamda politika geliştirilmesini desteklemektedir.[214]

TKDK tarafından verilen destekler incelendiğinde ise yatırım teşvikleri üç üst başlıkta toplanmaktadır;

- Tarımsal işletmelerin yeniden yapılandırılması ve topluluk standartlarına ulaştırılmasına yönelik yatırımlar iki başlık altında toplanmaktadır. Bu kapsamda, süt üreten tarımsal işletmelerle ilgili ve et üreten tarımsal işletmelerle ilgili yatırım yapanlara destek verilmektedir.

[214] Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı, TKDK, 2012

TASLAK

- Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasının yeniden yapılandırılması ve topluluk standartlarına ulaştırılmasına yönelik yatırımlar dört başlık altında toplanmaktadır. Süt ve süt ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasıyla ilgili, et ve et ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasıyla ilgili, meyve ve sebzelerin işlenmesi ve pazarlanmasıyla ilgili ve su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasıyla ilgili yatırım yapanlara destek verilmektedir.
- Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik yatırımlar dört başlık altında toplanmaktadır. Çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili, yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi, kırsal turizm ve kültür balıkçılığının geliştirilmesine yönelik yatırım yapanlara destek verilmektedir.

TASLAK

17. ULAŞTIRMA

Ulaşım, merkezinde insan hareketliliğini ve yük taşımacılığını içeren, altyapısı ve üstyapısı ile bütün olan hizmet türüdür. Ulaştırma sektörü, ülkelerin ekonomik yapıları içinde ağırlıklı bir yere sahiptir. Ekonomisi büyüyen ve zenginleşen dünyada ulaşım, insanların yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve sürdürülmesini sağlamada kullanılan bir araçtır. Günümüzde ulaştırmada yaşanan talep artışı nedeniyle, ulaştırma sistemleri oluşturulmakta, yenilenmekte, farklı taşıma türleri bütünleşerek varlığını sürdürmektedir. Kara, hava, deniz ve demiryolları faaliyetlerini kapsayan ulaştırma türleri böylelikle bütünleşerek kombine/intermodal/multimodal sistemler olarak hizmet sunmaktadır. Dünya ve Avrupa ülkelerinin ulaştırma türlerinin altyapı bakımından dağılımı incelendiğinde, karayolunun en çok kullanılan ulaştırma türü olduğu görülmektedir. Günümüzde çevresel sorunlar ile küresel iklim değişikliği olgusu karşısında çevreyle uyumlu ulaşım politikaları önem kazanmaktadır. Bu sebeple ulaşım türleri arasında çevreye daha az zarar veren demiryolu, denizyolu gibi ulaşım türlerinin paylarının arttırılmasına, karayolunun çok yüksek olan payının azaltılmasına yönelik bir sistem oluşturulmaya çalışılmaktadır.[215]

Türkiye'de ulaşım politikası Cumhuriyet sonrasında, 1923-1950 yılları arasında, demiryolu ve 1950 yılı sonrasında karayolu ağırlıklı olmak üzere iki döneme ayrılmıştır. 1923-1950 yılları arasındaki dönemde karayolları, demiryollarını besleyecek ve bütünleyecek şekilde tasarlanmıştır. Sanayileşme sürecinin başlaması ile beraber demiryolu ağırlığını kaybetmiş ve karayolu ağının ağırlıklı olduğu döneme geçiş gerçeklemiştir. 1960 sonrasında planlı kalkınma dönemlerinde hedeflenen demiryolu hatlarına ulaşılamamış, karayolu ve otoyol yapımlarının hız kazanmasıyla, demiryolu, ulaştırma ağındaki ağırlığını kaybetmeye başlamıştır. Günümüzde, Türkiye'de yolcu ve yük taşımacılığı genellikle karayolu üzerinden gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de 2011 yılının yolcu ve yük taşıma verileri incelendiğinde, yolcu taşımalarının % 90,7'sinin ve yük taşımacılığının % 90,9'unun karayolu aracılığıyla yapıldığı görülmektedir. Denizyolu taşımacılığının karayolu ve demiryolu taşımacılığına oranla daha ucuz olmasına rağmen, üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye'de, denizyolu taşımacılığı oranı oldukça düşüktür.

TR63 Bölgesi, Türkiye'nin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ekseninde kesişen, ekonomik ve demografik merkezleri birbirine bağlayan, stratejik bir konuma sahiptir. Ayrıca uluslararası yük taşımacılığı için önemli bir geçiş noktasıdır. Üç kıtanın kavşak noktası olarak uluslararası ulaşımın ve transit taşımacılığın en yoğun ve hareketli olduğu yerlerden birisidir. Uluslararası E-91 yolu ile kara yoluna, özelleştirilen ve büyük bir iş potansiyeli oluşturması beklenen LİMAK İskenderun Limanı'na, Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan en önemli çıkış kapılarından Cilvegözü ve Yayladağı gümrük kapılarına sahip bulunmaktadır.[216]

Türkiye'nin en büyük ikinci tır filosuna sahip Hatay ilinde İskenderun ilçesi, kara, deniz ve demiryolu ulaşımının kesiştiği bir bölgede yer almaktadır. Türkiye'nin doğu-batı bölgeleri arasında geçiş noktası konumundaki Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri kara ve demiryolu ulaşımında önemli kavşak noktası durumundadırlar. İntermodal[217] operasyonlar için ideal konumdadır.

[215] Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023, Ulaştırma Bakanlığı,2011
[216] TR63 Bölge Planı 2010-2013, DOĞAKA
[217] Intermodal ulaşım sistemi, birden fazla ulaşım türünün bir arada kullanıldığı sistemdir.

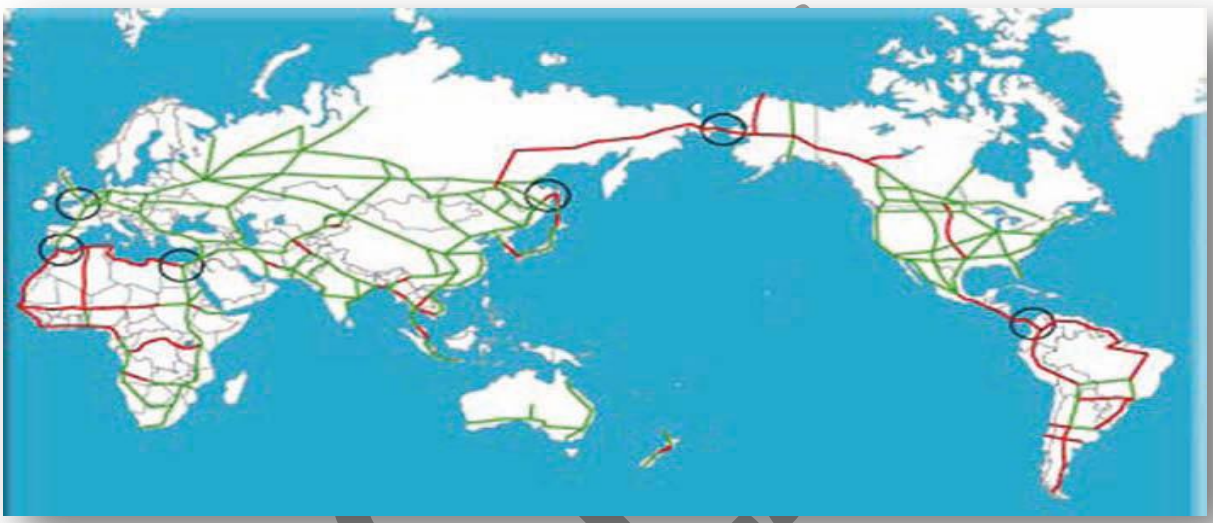
TASLAK

17.1. Karayolları

Küreselleşme süreci, buz çağında var olan kıtaları, kara köprüleri ile birbirine bağlama dönemini yeniden başlatmıştır. Bu süreçte, Asya, Amerika, Afrika ve Avrupa kıtalarının kara, demiryolu ve boru hatları ile bağlantısı sağlanmıştır. Böylece, dünyada Avustralya dışında her yere kesintisiz olarak kara, demiryolu ve boru hatları ile yük ve yolcu taşımacılığı yapılabilmektedir.[218]

Dünya'da ulaştırma türlerinin altyapı bakımından dağılımı incelendiğinde, karayolu ulaştırma altyapısının diğer ulaştırma modlarına oranla daha çok kullanıldığı görülmektedir.

Harita 47. Dünya Karayolu Bağlantıları

Kaynak: Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023, Ulaştırma Bakanlığı, 2011

Karayolu altyapı varlıkları ekonomik gelişmenin belirleyici faktörlerinden olup, dünya ticaretinde etkili olan bazı gelişmiş ülkelerin karayolu ağı oldukça gelişmiştir. Tablo 236'da seçilmiş Avrupa ülkeleri ve Türkiye'nin karayolu uzunlukları bakımından karşılaştırması yapılmış olup, Türkiye ile en yakın rakamlara sahip olan ülkenin Birleşik Krallık olduğu görülmektedir. 2011 yılında Türkiye'de karayollarının toplam uzunluğunda bir önceki yıla göre yaklaşık % 1'lik artış gerçekleşmiştir.

Tablo 236. Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de 2010 Yılı Karayolu Uzunlukları (Km)

Ülkeler	Otoyol	Devlet Yolu	İl Yolu	Toplam
Almanya	12.819	39.710	178.253	230.782
İspanya	14.262	15.103	68.595	97.960
Fransa	11.392	9.754	377.769	398.915
İtalya	6.668	20.856	158.895	186.419
Birleşik Krallık	3.673	8.489	38.218	50.380
Türkiye	2.080	31.395	31.390	64.865

Kaynak: Link: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/transport/data/database, TÜİK, 2010

[218] Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023, Ulaştırma Bakanlığı,2011

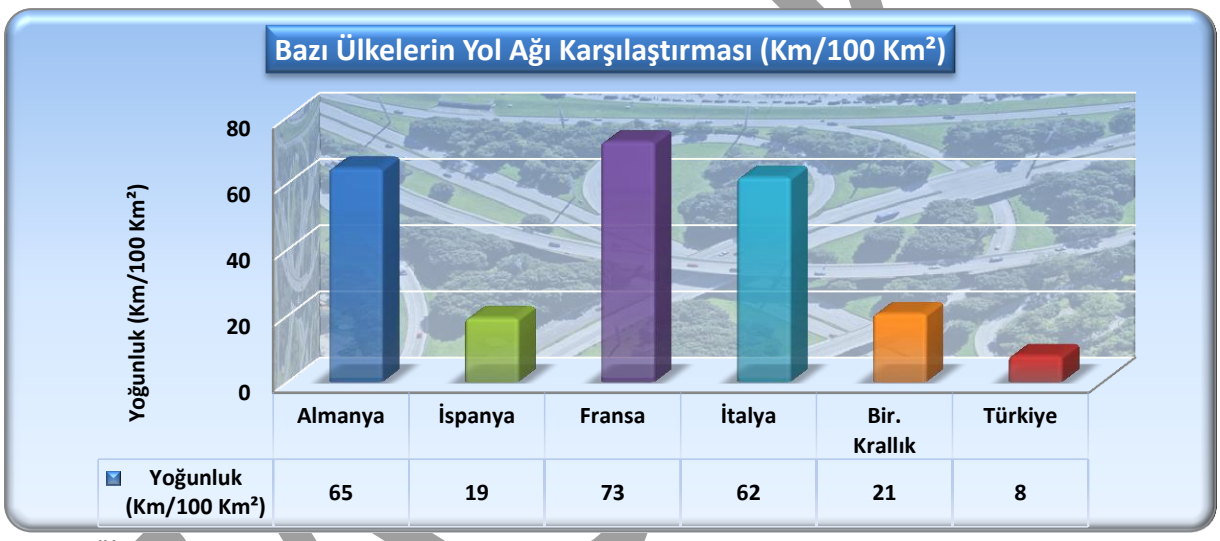
Tablo 237. TR63 Bölgesi Otoyol, Devlet Yolu, İl Yolu Toplam Uzunlukları (Km, 2012)

İl / Bölge	Otoyol	Devlet Yolu	İl Yolu	Toplam
Hatay	81	373	286	740
Kahramanmaraş	35	398	533	966
Osmaniye	79	70	218	367
TR63	195	841	1.037	2.073
Türkiye	2.119	31.372	31.558	65.049

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Yol Envanteri, http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Istatistikler/DevletvellYolEnvanteri.aspx, 2012

Bazı ülkelerin ve Türkiye'nin 100km² alana düşen karayolu ağı karşılaştırması Şekil 136'da verilmiştir.

Şekil 136. Ülkeler Bazında Karayolu Ağı Karşılaştırması

Kaynak: TÜİK, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/transport/data/database, http://data.worldbank.org/indicator/AG.SRF.TOTL.K2, 2010

Türkiye'de illere göre devlet yollarının toplam asfalt yol uzunluğu 30.781 km olup, TR63 Bölgesinin Türkiye toplamındaki payı % 2,6'dır. Bölge illerinden Hatay'ın bu toplamdaki oranı % 1,1, Kahramanmaraş'ın oranı % 1,3 ve Osmaniye'nin payı % 0,2'dir. (Tablo 238)

Tablo 238. İllere Göre Devlet Yollarının Satıh Cinslerine Göre Uzunları (Km)

İl / Bölge	Asfalt Yollar				Bölünmüş Yol
	Asfalt Betonu	Sathi Kaplama	Toplam	Türkiye'deki Payı	
Hatay	151	191	342	1,10%	283
Kahramanmaraş	69	327	396	1,30%	223
Osmaniye	57	13	70	0,20%	50
TR63	277	531	808	2,60%	555
Türkiye	11.240	19.631	30.781	100%	17.885

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Yol Envanteri, http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Istatistikler/DevletvellYolEnvanteri.aspx, 2012

Türkiye'de il yollarının toplam asfalt yol uzunluğu 28.741 km olup, TR63 Bölgesinin Türkiye toplamındaki payı % 3,5'tir. Bölge illerinden Hatay'ın bu toplamdaki oranı % 0,94, Kahramanmaraş'ın oranı % 1.85 ve Osmaniye'nin payı % 0,76'dır. (Tablo 239)

Tablo 239. İllere Göre İl Yollarının Satıh Cinslerine Göre Uzunları (Km)

İl / Bölge	Asfalt Yollar				Bölünmüş Yol
	Asfalt Betonu	Sathi Kaplama	Toplam	Türkiye'deki Payı	
Hatay	30	241	271	0,94%	53
Kahramanmaraş	3	530	533	1,85%	18
Osmaniye	5	212	217	0,76%	12
TR63	38	983	1.021	3,55%	83
Türkiye	1.910	26.831	28.741	100%	1.181

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Yol Envanteri, http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Istatistikler/DevletvellYolEnvanteri.aspx, 2012

2023 Yılı vizyonuna göre ulaştırma kapsamında ulusal bir politika olarak uygulanan "bölünmüş yol" çalışmalarının 2015 yılı için 26.000 km, 2019 yılı için 31.000 km ve 2023 yılı için ise 36.500 km'ye çıkarılması hedeflenmektedir. 2002 yılında ülkemizde bölünmüş yol toplamı 6.101 km iken, 2012 yılı sonunda bu rakam 22.254'e ulaşmış olup, 10 yıl içerisinde % 265'lik artış göstermiştir. 2013 yılı itibariyle TR63 Bölgesinde 808 km'lik devlet yolunun 555 km'si bölünmüş yol statüsünde olup, 2023 yılına kadar 253 km'lik bölümünün de bölünmüş yol kapsamına dâhil olması planlanmaktadır. Bununla beraber Elbistan, Kadirli, Göksun, Reyhanlı, Kırıkhan, Samandağ gibi görece ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu yerleşim merkezlerinde il yollarının da bölünmüş yol kapsamına dâhil edilmesiyle, TR63 Bölgesinde 2002 – 2012 yılları arasında gerçekleştirilen bölünmüş yol çalışmaları Türkiye ölçeğinde yapılmış olan bölünmüş yol çalışmaları ile paralellik göstermektedir.

Tablo 240. Türkiye'deki Bölünmüş Yol Uzunlukları (Km, 2002-2012)

Kaynak: Devlet Yol Envanteri, Karayolları Genel Müdürlüğü, http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Istatistikler/DevletvellYolEnvanteri.aspx, 2012

TASLAK

2012 yılı sonu itibariyle TR63 Bölgesi illerinden Hatay'da 347,2 km, Kahramanmaraş'ta 244,6 km ve Osmaniye'de 61,9 km olmak üzere, toplam 653,7 km'lik bölünmüş yol çalışması mevcuttur.

Tablo 241. TR63 Bölgesi Bölünmüş Yol Uzunlukları (Km, 2002-2012)

İl / Bölge	2002	2007	2012	Toplam
Hatay	92	87	169	347
Kahramanmaraş	37	102	106	245
Osmaniye	26	7	29	62
TR63	155	196	303	654

Kaynak: Karayolları 5. Bölge Müdürlüğü verileri, 2012

2013 Yılı programında yer alan ulaştırma sektörü kamu yatırımlarına göre, TR63 Bölgesinde bulunan Hatay ilinde, Antakya- Yayladağı-Suriye Hudut güzergâhı (51km), Antakya Çevre Yolu (18km), Antakya-(Reyhanlı-Cilvegözü) Ayrımı (38km), Belen-Topboğazı (17km), Arsuz-Samandağ (46km); Kahramanmaraş ilinde, Narlı-Pazarcık (48km), Kahramanmaraş-Narlı-Gaziantep (60km), Kahramanmaraş-Nurdağı (48km), Kahramanmaraş-Göksun (248km); Osmaniye'de, Osmaniye-Nurdağı (52km) güzergahında bölünmüş yol çalışmaları devam etmektedir.[219]

Ayrıca 2012 yılı içerisinde Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından onaylanan "Dörtyol-Hassa Tünel Projesi" kapsamında yapılması planlanan karayolu yaklaşık 30 km uzunluğundadır. Bu proje ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin deniz ile bağlantısı kolaylaştırılacak ve İskenderun Körfezi ile bağlantısı daha kısa mesafeden sağlanacaktır.

TASLAK

[219] İl Bazında Kamu Yatırımları, Resmi Gazete, 2013, Link: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130112M1-1-1.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013

Harita 48. TR63 Bölgesi Karayolu Ulaşım Ağı

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

17.2. Köy Yolları

Türkiye'de 2012 yılı itibariyle 320.366 km uzunluğunda köy yolu mevcuttur. TR63 Bölgesinde köy yolu toplamı 2012 yılı itibariyle 12.085 km'dir. TR63 Bölgesindeki köy yollarının % 33,9'u Hatay, % 42,6'sı Kahramanmaraş ve % 23,4'ü Osmaniye ilinde yer almaktadır. (Tablo 242)

Tablo 242. İllere Göre Köy Yolu Uzunlukları (Km)

İl / Bölge	Köy Yolu (Km)			
	2009	2010	2011	2012
Hatay	2.809	2.809	4.097	4.097
Kahramanmaraş	5.034	5.063	5.074	5.154
Osmaniye	1.721	1.725	1.725	2.834
TR63	9.564	9.597	10.896	12.085
Türkiye	298.405	302.398	305227	320.366

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Bilgiler, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Link: http://www.migm.gov.tr/IstatistikiBilgiler.aspx?DetayId=8, 2012

TR63 Bölgesinde bulunan illerin köy yolları durumu Tablo 243'te verilmiştir. Buna göre, köy yollarının büyük bir bölümü çakıllı kumdan oluşan stabilize yol veya fiziki olarak daha dayanıklı olan asfalt yoldur.

Tablo 243. İllere Göre Köy Yolları Durumu (Km)

İl / Bölge	Yol Türü (Km)					Toplam
	Ham Yol	Tesviye	Stabilize	Asfalt	Beton	
Hatay	48	230	1.260	2.028	531	4.097
Kahramanmaraş	8	617	2.776	1.753	0	5.154
Osmaniye	0	64	1.644	1.067	59	2.834
TR63	56	911	5.680	4.848	590	12.085

Kaynak: TÜİK, İstatistiki Bilgiler, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Link: http://www.migm.gov.tr/IstatistikiBilgiler.aspx?DetayId=8, 2012

17.3. Demiryolu

Dünya genelinde karayolu ulaştırmacılığının doyum noktasına ulaşması ve çevre duyarlığının artmasıyla, son 20 yılda demiryolu ulaştırmacılığına daha fazla önem verilemeye başlanmıştır. Ulaşım türleri içinde demiryolu; trafik yoğunluğu, trafik kazaları ve çevre gibi temel sorunlara alternatif çözüm önerileri getiren tek ulaşım türüdür. Karayoluna göre demiryolu ile daha az enerji harcanarak daha fazla yük ve yolcu taşınabilmektedir. Bu sayede atmosfere daha az sera gazı salımı yapılmaktadır.[220]

[220] Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023, Ulaştırma Bakanlığı, 2011

Bazı Avrupa ülkeleri ve Türkiye'nin demiryolu uzunlukları karşılaştırması yapıldığında, Türkiye'nin Avrupa ülkelerinin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. (Tablo 244)

Tablo 244. Seçilmiş Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de 2010 Yılı Demiryolu Uzunlukları (Km)

Ülkeler	Demiryolu
Almanya	37.679
İspanya	13.853
Fransa	29.273
İtalya	16.704
Birleşik Krallık	15.884
Türkiye	9.594

Kaynak: TÜİK, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/transport/data/database, 2010

Türkiye'de 2023 yılına kadar tüm ulaştırma türleriyle bütünleşik ve yurt geneline yayılmış yaklaşık 30.000 km yeni demiryolu yapılması hedeflenmektedir. Türkiye'nin 2011 yılı demiryolu hat uzunluğu 9.642 km'dir. TR63 Bölgesinde yer alan demiryolu hat uzunluğu 2011 yılı itibariyle 270 km'dir ve TR63 Bölgesi Türkiye içerisinde % 2,8 gibi düşük bir paya sahiptir. TR63 Bölgesindeki demiryollarının % 20'si Hatay, % 25'i Osmaniye ve % 55'i Kahramanmaraş ilinde bulunmaktadır. (Tablo 245)

Tablo 245. İllere Göre Demiryolu Uzunlukları (Km)

İl / Bölge	Demiryolu (Km)		
	2009	2010	2011
Hatay	54	54	54
Kahramanmaraş	148	148	148
Osmaniye	68	68	68
TR63	270	270	270
Türkiye	9.080	9.594	9.642

Kaynak: TÜİK, Ulaştırma İstatistikleri, 2011

Bölgede demiryolu ulaşım ağı İskenderun ilçesinde son bulmaktadır. İskenderun ilçesinden çıkan hatlar, kuzeyde İsdemir, Yakacık, Dörtyol, Karabasamak, Erzin, Toprakkale ve Osmaniye istasyonlarına devam etmektedir.

2013 yılı kamu yatırımları incelendiğinde, demiryolu ulaştırmacılığında TR63 Bölgesi illerinin içerisinde yer aldığı dört adet proje bulunmaktadır.

- Osmaniye ilinin içerisinde yer aldığı "Boğazköprü-Ulukışla-Yenice-Mersin-Yenice-Adana-Toprakkale Sinyalizasyon, Telekom Tesisi Yapımı ve Altyapı İyileştirilmesi" projesi kapsamında toplam 427 km'lik hat çalışması
- Osmaniye ve Kahramanmaraş illerinin yer aldığı "Toprakkale-Bahçe-Nurdağı-Başpınar-Gaziantep-Mustafayavuz Demiryolu" projesi kapsamında toplam 141 km'lik hat çalışması

- Osmaniye ilinin de yer aldığı 9 ili kapsayan (Osmaniye-Karaman-Tekirdağ-Sakarya-Manisa-Konya-İzmir-Mersin-Adana) "Yeni Demiryolu ve İkinci Hat Yapımları, Altyapı Rehabilitasyonu, Elektrifikasyon, Sinyalizasyon ve Telekomünikasyon Tesisleri Yapımı" projesi
- "Adana-İncirlik-Toprakkale 2. Hat, Elektrifikasyon, Sinyalizasyon ve Telekom Tesisi Yapımı" projesi kapsamında 62 km'lik hat çalışması içerisinde Osmaniye ili yer almaktır.[221]

Ayrıca TCDD Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan intermodal terminal (Yük aktarma istasyonları) çalışmasında, üzerinde çalışılan projeler şunlardır;

- Erzin İstasyonu'ndan Toros Limanına bir demiryolu hattı planlanmaktadır. Bu çalışma 1/25.000 ölçekli Hatay İli Çevre Düzeni Planlarında işlenmiştir.
- Erzin İstasyonu'nun Osmaniye OSB'ye bağlanması ve bu noktada tüm OSB'ye hizmet verecek bir aktarma istasyonu kurulması
- İskenderun - Antakya demiryolu hattı çalışmaları Antakya ilçesine iki farklı yolla ulaşılacağı belirlenmiş bu yollardan birincisi olan deniz kenarından bağlantı inşası, arazinin elverişsizliği nedeniyle gündemden çıkartılmıştır. Diğer alternatif de Belen ilçesi altından bir tünel inşa edilerek demir yolu bağlantısının sağlanmasıdır. Bu konuda yapılan çalışmalarda 18 km'lik bir tünel inşaatı söz konusu olmaktadır. İskenderun ilçesinden giren hat Antakya OSB yanına çıkacaktır.[222]
- TCDD tarafından hazırlanan Lojistik Köyler (Intermodal Demiryolu Aktarma Merkezleri) Projesi'nde 18 noktada lojistik merkezi ve 5 yük merkezi kurulması planlanmaktadır. Lojistik merkezler; farklı işletici ve taşıyıcılarla ulusal ve uluslararası yük taşımacılığı, dağıtımı, depolama ve diğer tüm hizmetlerin yapıldığı alan olarak tanımlanmaktadır. Karayolu, demiryolu, denizyolu ve yerine göre havayolu erişimi ile kombine taşımacılık imkânlarının olduğu depolama ve ulaştırma hizmetlerinin birlikte sunulduğu merkezlerdir.[223] Karayolu, demiryolu, denizyolu ve yerine göre havayolu erişimi ile kombine taşımacılık imkânlarının olduğu depolama ve ulaştırma hizmetlerinin birlikte sunulduğu merkezlerdir.[224]

TASLAK

[221] İl Bazında Kamu Yatırımları, Resmi Gazete, 2013, Link: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130112M1-1-1.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013
[222] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Atilla Yıldıztekin, Prof. Dr. H. Murat Çelik, Hatay, 2011
[223] Lojistik Merkezler, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları, Link: http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/yurticibilgi/lojistikkoy.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[224] Lojistik Merkezler, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları, Link: http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/yurticibilgi/lojistikkoy.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

Tablo 246. Türkiye'de Lojistik Merkezler

Köy Adı	Son Durum
Balıkesir (Gökköy)	Binaları tamamlanmış olup yıl içerisinde açılması hedeflenmektedir
Bilecik (Bozüyük)	İnşaat aşamasında
Denizli (Kaklık)	İhalesi tamamlanmış olup inşaat aşamasında
Erzurum (Palandöken)	Hizmet binası tamamlanmış, alt üst yapı inşaat çalışmalarına başlanmış
Eskişehir (Hasanbey)	2. Etap inşaatı devam etmekte
Konya (Kayacık)	Kamulaştırma aşamasında
Mardin	Kamulaştırma ve sınır tespiti yapılmakta
İstanbul (Halkalı / Ispartakule)	İnşaatı tamamlandı
İstanbul (Hadımköy)	Arazi anlaşması yapılmış durumda
İzmit (Köseköy)	1. Etabı tamamlanmış olup 2. etap kamulaştırması yapılmakta
Kahramanmaraş (Türkoğlu)	**Kamulaştırma aşamasında**
Kars	Yeri seçimi tamamlandı
Kayseri (Boğazköprü)	1. Etabı tamamlanmış olup 2. etap kamulaştırması yapılmakta
Samsun (Gelemen)	1. Etap faaliyette, ek imalatlar yapılmakta
Sivas	Yer tespit çalışmaları yapılmakta
Uşak	İnşaatı tamamlandı
Mersin (Yenice)	Kamulaştırma tamamlandı

Kaynak: http://www.dunya.com/17-lojistik-koyun-7sinde-ilk-etap-insaatlar-bitti-187754h.htm, 2012

Projede ilk etapta TR63 Bölge için bir merkez planlanmamış ancak daha sonra bölgenin önemi anlaşılarak Kahramanmaraş ilinde Türkoğlu İlçesinde TCDD'nin yük aktarma, intermodal çalışma için bir demir yolu terminali kurulması projesi devreye alınmıştır. Lojistik Köyün, OSB'ye 3 km mesafede, Nurdağı-Kahramanmaraş karayolunun mücavirinde, genişleme imkânı bulunan Türkoğlu ilçesinde kurulması planlanmaktadır. Pamuk, iplik, dokuma kumaş, örme kumaş, gübre, krom, çimento, seramik, demir, kömür, odun, mermer taşıması yapılacak olup, sektöre 1,9 milyon ton taşıma kapasitesi ile 797 bin metrekarelik lojistik alan sağlanması hedeflenmektedir. Fizibilite çalışmaları bitmiş olup kamulaştırma çalışmalarına başlanmıştır.[225]

TR63 Bölgesi'nin demiryolu altyapısı göz önüne alındığında, Türkiye'de ulaştırma sektöründe ve Ulusal Kalkınma Planı ile öncelikli politika olarak belirlenen taşımacılıkta demiryolunun payının artırılması stratejisi, bölgenin lojistik yeteneğini artıracak niteliktedir.

[225] http://www.dunya.com/17-lojistik-koyun-7sinde-ilk-etap-insaatlar-bitti-187754h.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013

Harita 49. TR63 Bölgesi Demiryolu Ulaşım Ağı

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

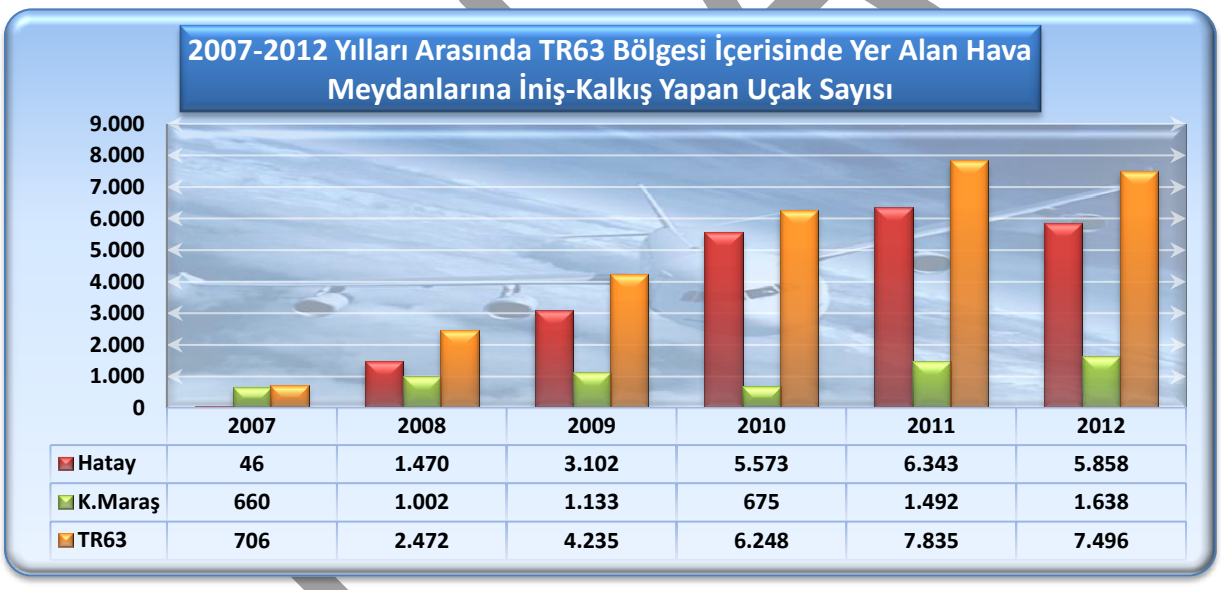
17.4. Havayolu

Ulaşım türleri arasında havayolu, teknolojik gelişmelerin öncelikli olarak hayata geçirildiği sektördür. Dünya'da farklı niteliklerde yaklaşık 14 bin havaalanı mevcuttur. 2012 yılı itibariyle Türkiye'de toplam 67 havaalanı mevcut olup bunların 24 adedi dış ve iç hat hizmeti, 31 adedi sadece iç hat hizmeti vermektedir. Geriye kalan 12 adet ise, özel statülü havaalanıdır. TR63 Bölgesinin Hatay ve Kahramanmaraş illerinde olmak üzere, iki adet havaalanı bulunmaktadır. Osmaniye iline en yakın mesafede (96km) olan havaalanı Adana ilindedir ve bu nedenle Osmaniye ili Adana Şakirpaşa Havaalanını kullanılmaktadır.

Hatay Havaalanı, Antakya-İskenderun Karayolunun doğusunda, il merkezine 25 km, İskenderun ilçesine 40 km mesafede inşa edilmiştir. 2007 yılında hizmete giren havaalanı ihtiyacı karşılamamış olması sebebiyle yenilenmiş ve 2011 yılında yapımı tamamlanmıştır.[226] Hatay ÇDP arazi kullanım bütçesinde havaalanının alansal büyüklüğü 383 hektar olarak görülmektedir.[227]

Kahramanmaraş Havalimanı, 1996 yılında Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü tarafından hizmete açılmıştır. Havalimanı Kahramanmaraş ilinin güney doğusunda, Gaziantep-Pazarcık çevre yolu üzerinde, şehir merkezine 5 km uzaklıktadır. Havalimanı yerleşim alanı 1.100.000 m²'dir.[228]

Şekil 137. TR63 Bölgesi Havalimanları Uçuş Sayıları

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	46	1.470	3.102	5.573	6.343	5.858
K.Maraş	660	1.002	1.133	675	1.492	1.638
TR63	706	2.472	4.235	6.248	7.835	7.496

Kaynak: TÜİK, Ulaştırma İstatistikleri, 2012 [229]

Hatay Havaalanına iniş yapan ve havaalanından kalkış yapan uçak sayıları; 2007 yılı toplamı 46 olup bu rakam 2008 yılında 1.470'e yükselmiştir. 2008-2012 yılları arasında yaklaşık % 400'lük artış ile bu rakam 5.858 olmuştur. 2007 yılında hizmete giren ve sonrasında yenilenerek 2011 yılında yapımı tamamlanan Hatay Havaalanının 5 yıl içerisinde gösterdiği artış grafiği gerek Bölge için, gerekse de civardaki iller açısından önemli bir potansiyel olduğunun göstergesidir.

[226] http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx

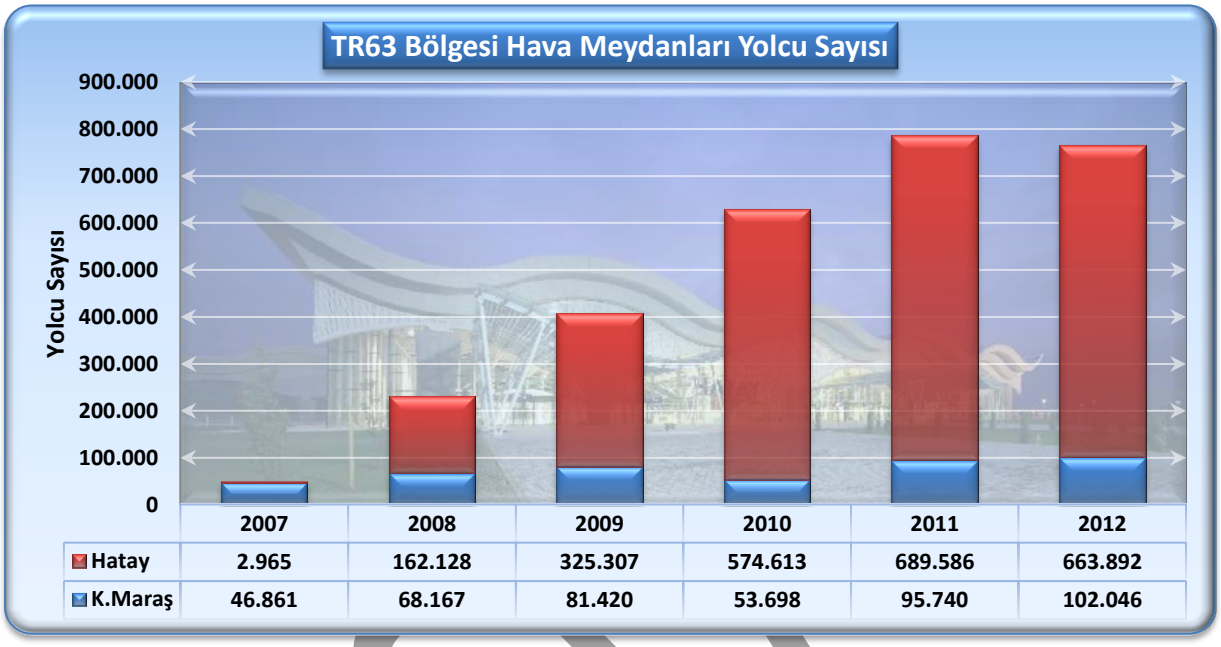
[227] Hatay ili Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, Hatay İl Özel İdaresi, 2010

[228] http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[229] Hatay Havaalanı, 2007 yılı sonunda hizmete girmiştir. 2007 yılı verileri Aralık ayına ait veriler olup, 2008 yılından itibaren gösterilen veriler yıllık bazdadır. Bu sebepten dolayı, 2007 ve 2008 yılı rakamları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır.

Kahramanmaraş Havaalanına iniş yapan ve havaalanından kalkış yapan uçak sayılarının 2007 yılı toplamı 660'tır. 2007 - 2012 yılları arasında yaklaşık % 250'lik artış ile bu rakam 1.638 olmuştur. 2008 Yılında Hatay Havaalanı toplam yolcu sayısı 162.128'dir. 2008 - 2012 yılları arasında yolcu sayısı dört kattan fazla artış göstermiştir. Kahramanmaraş Havaalanı toplam yolcu sayısı ise 2007 yılında 46.861 iken, 2007 - 2012 yılları arasında iki kattan fazla artış göstermiştir.

Şekil 138. TR63 Bölgesi Havalimanları Yolcu Sayıları

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hatay	2.965	162.128	325.307	574.613	689.586	663.892
K.Maraş	46.861	68.167	81.420	53.698	95.740	102.046

Kaynak: TÜİK, Ulaştırma İstatistikleri, 2012

2007 yılına kadar TR63 Bölgesinin tek havaalanı olan Kahramanmaraş Havaalanına, 2007 yılında Hatay Havaalanın da eklenmesi, TR63 Bölgesinde ulaşım türleri arasında havayolu ulaşımı kullanımını ön plana çıkarmaya başlamıştır. Yıllar içerisinde Kahramanmaraş Havaalanının gelişimi stabil bir seyir izlerken, Hatay Havaalanında 2008 - 2011 yılları arasında olağanüstü bir hareketlilik yaşanmıştır. Hatay Havaalanının yüksek kapasite ile kullanılması; Suriye vatandaşlarının Adana Şakirpaşa Havaalanı yerine, Hatay Havaalanını kullanmaya başlaması, uçuş maliyetlerinin düşmesi ile havayolu ulaşım taleplerinin artması sebeplerine bağlanabilir.

Hatay ve Kahramanmaraş Havaalanlarının kargo, yolcu taşımacılığı ve uçak sayısı kapasiteleri 2011 - 2012 yılları arasında incelendiğinde, Hatay Havaalanında yolcu ve uçak sayısında 2012 yılında % 6'lık düşüş yaşandığı; Kahramanmaraş Havaalanında ise uçak sayısında % 10 artış, yolcu sayısında % 1'lik düşüş olduğu görülmektedir. Her iki havaalanında da kargo taşımacılığında bir önceki yıla oranla % 6'lık bir artış kaydedilmiştir. Hatay Havaalanının uçuş trafiğinde % 6'lık düşüş yaşanmasının TR63 Bölgesinde yansıması da % 3'lük düşüş şeklinde olmuştur. Ayrıca uçuş trafiğinde yaşanan düşüşten kaynaklı olarak, Bölgede yolcu taşımacılığında da 2011 yılına oranla % 5 düşüş gerçekleşmiştir. Uçak trafiğinde yaşanan düşüş, 2012 yılı içerisinde Hatay Havaalanında yapılan bakım çalışması nedeniyle, havaalanının yaklaşık 2,5 ay kapatılması ve tüm uçak seferlerinin iptal edilmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de 2012 yılında bir önceki yıla göre kargo taşımacılığında % 6,6, yolcu sayısında % 10,5, uçak sayısında % 4,6 oranında artış olmuştur. Her iki havaalanında 2011 - 2012 yılları arasında kargo, yolcu ve uçak sayısında yaşanan değişimler, Türkiye ortalamasının altında seyretmektedir. (Tablo 247)

TASLAK

Tablo 247. TR63 Bölgesi İllerin Hava Kargo, Yolcu ve Uçak Sayıları

Havaalanları	Kargo (Ton)		Yolcu (Kişi)		Uçak Sayısı	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Hatay	7.837	8.290	689.586	651.610	6.343	5.951
Kahramanmaraş	949	1.004	95.740	95.189	1.492	1.638
TR63	8.786	9.294	785.326	746.799	7.835	7.589
Türkiye	2.249.473	2.397.788	117.620.469	129.957.861	1.042.369	1.090.632

Kaynak: http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx, 2012

Hatay Havaalanı dış hat uçuşları 4 Eylül 2008 tarihinde başlamış olup, 2008 yılında dış hatları kullanan yolcu sayısı 179'dur. 2008 - 2010 yılları arasında dış hat yolcu sayısında sürekli artış gerçekleşirken, 2011 yılında bir önceki yıla oranla % 10'luk bir düşüş meydana gelmiştir. 2012 yılında bir önceki yıla oranla % 15 oranında bir artış gerçekleşerek, dış hat yolcu sayısı 1.514'e yükselmiştir.

2013 Yılı kamu yatırımları kapsamında, Hatay Havaalanını kapsayan inşaat projesinin 2013 yılı içerisinde tamamlanması hedeflenmektedir.[230]

17.5. Denizyolu (Limanlar)

Günümüzde denizcilik sadece bir taşımacılık türü olmaktan çıkmış, dünya ticaret hacmindeki artış ve hızla gelişen teknolojilere paralel olarak yük ve yolcu taşımacılığı başta olmak üzere, gemi inşa sanayi, liman hizmetleri, deniz turizmi ve yatçılık, canlı ve cansız doğal kaynakların yönetimini kapsayan, bir endüstri, ticaret ve hizmet dalına dönüşmüştür.[231]

Türkiye'de, 8.400 km'den fazla doğal kıyı boyunca hizmet veren 182 adet liman tesisi, 197 adet balıkçı barınağı, 48 adet marina ve 67 adet tersane olmak üzere, toplamda 494 adet kıyı tesisi bulunmaktadır. Türkiye'deki limanlar genellikle belirli sanayi tesislerine hizmet veren iskele formunda olup, belli yük türünde uzmanlaşmış liman ve terminal işletmeciliği gelişim sürecindedir.[232]

TR63 Bölgesinin denize kıyısı olan tek ili Hatay'dır. Hatay ilinde mevcut limanların alansal büyüklüğü toplam 521 hektardır. TR63 Bölgesinde yer alan limanlar şunlardır;

- LİMAK İskenderun Limanı
- İskenderun Demir Çelik Limanı
- Assan Limanı
- Denbirport Limanı
- Yazıcı Limanı
- MMK & Atakaş Limanı
- Botaş Limanı
- Toros Gübre Fabrikaları İskeleleri

[230] İl Bazında Kamu Yatırımları, Resmi Gazete, 2013, Link: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130112M1-1-1.pdf, Erişim Tarihi: 26.06.2013
[231] Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023, Ulaştırma Bakanlığı,2011
[232] Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023, Ulaştırma Bakanlığı,2011

TASLAK

17.5.1. LİMAK İskenderun Limanı

14.08.1942 tarih ve 4301 sayılı Kanunla Devlet Demiryolları İdaresi'ne fiilen devredilen İskenderun Limanı, 1944 yılında büyük iskele ile genişletilmiş, 1953 - 1956 yılları arasında mekanik cihaz ve tesislerle takviye edilerek modern bir liman haline getirilmiştir. Limanın geliştirilmesine 1964 yılında da devam edilmiş, rıhtım üst yapı inşaatı 1972 yılında ikmal edilerek, bütün tesisleri ile birlikte aynı yıl hizmete girmiştir.

TCDD tarafından işletilen İskenderun Limanı, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 30.12.2004 tarih ve 2004/128 sayılı kararı ile "İşletme Hakkının Devri" yöntemi ile özelleştirme kapsamına alınmış olup, ihaleyi kazanan LİMAK Yatırım Enerji Üretim İşletme Hizmetleri ve İnşaat AŞ'ye 30.12.2011 tarihinde 36 yıl süreyle işletilmek üzere devredilmiştir. Liman, faaliyetlerine LİMAK İskenderun Uluslararası Liman İşletmeciliği A.Ş. adı altında devam etmektedir.[233]

Akdeniz'in kuzeydoğusunda konuşlanan liman, Ortadoğu ülkelerine olan aktarma trafiğine olduğu kadar, Güney ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine de hizmet vermektedir. Bu bakımdan aktarma limanı olarak önemli bir role sahiptir. Liman, 1400 m. uzunluğunda bir mendireğe sahip olup, kuzey ve güney rüzgârlarından korunmaktadır. Liman girişinde derinlik 12 metredir. Demiryolu ve karayolu şebekesi ile bağlantılı genel amaçlı bir liman olup, dökme Ro-Ro ve karışık eşyaya hizmet vermektedir.[234]

İskenderun Limanında yapılan yükleme ve boşaltma işlemlerinin toplamı incelendiğinde, 2007 yılına oranla 2008 yılında yaklaşık olarak % 37'lik bir artış gerçekleştiği görülmektedir. 2008 - 2011 yılları arasında sürekli düşüş gözlenmekte olup bu yıllar arasında yaşanan düşüş % 40 oranındadır. 2011 yılı sonunda İskenderun Limanın özelleştirilmesiyle birlikte 2012 yılında İskenderun Liman trafiğinde % 13'lük bir artış yaşanmıştır.

Tablo 248. TR63 Bölgesi Liman Trafiği

Limanlar	Operasyon (1000 Ton)	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İskenderun	Yükleme	367	741	825	922	489	629
	Boşaltma	1.480	1.795	1.588	1.478	1.044	1.094
	Toplam	1.847	2.536	2.413	2.400	1.533	1.723

Kaynak: TCDD 2007-2011 İstatistik Yıllığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, https://atlantis.denizcilik.gov.tr/istatistik/istatistik, 2012

17.5.2. İskenderun Demir Çelik Limanı

İskenderun Demir Çelik Limanı, Akdeniz Bölgesi'nin en büyük dökme katı ve genel kargo limanıdır. İskenderun Körfezi'nde, İskenderun ilçesine 22 km, otoyol ve E91 kara yoluna 4 km. uzaklıkta kurulmuştur ve limanın ulusal demir yolu sistemine direkt olarak bağlantısı bulunmaktadır. Liman 1974 yılında faaliyete geçmiştir. İsdemir Limanı, ağırlıklı olarak İskenderun Demir Çelik Fabrikasına hizmet etmekte, boş kapasitesini de Bölgedeki talebi karşılamak için kullanmaktadır. Liman alanı 1

[233] Limanlar, TCDD, Link: http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/liman-bilgi/rejim.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[234] Limanlar, TCDD, http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/liman-bilgi/rejim.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013

milyon m² olup, bölgedeki en geniş alana sahiptir.[235]

17.5.3. Assan Limanı

Assan Limanı, Kibar Holding tarafından kurulmuştur. 2010 yılı sonunda faaliyete başlamış olup, liman ile ilgili olarak inşaat ve yatırım faaliyetleri sürmektedir. Liman, İskenderun Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstermektedir. 1997 yılında iskele olarak hizmete açılan tesis, 2010 yılında konteyner hizmeti de verecek şekilde planlanmıştır.[236]

17.5.4. Denbirport Limanı

1955 yılında gübre fabrikası olarak faaliyete geçen tesis, 1974 yılında yapılan bir iskele ile ithal ve ihraç ürünlerinin elleçlenmesi amacıyla liman özelliğine kavuşmuştur. 1987 yılında ikinci etap inşaatı yapılmış ve bugünkü halini almıştır. 2004 yılında üretimin durdurulması sonucu yapılan özelleştirme çalışması ile İskenderun ilçesinde faaliyet gösteren Denizciler Birliği grubuna 2007 yılında 25 yıllık bir süre için devredilmiştir.[237]

17.5.5. Yazıcı Demir Çelik Limanı

Yazıcı Limanı, İskenderun Organize Sanayi Bölgesinde bulunmaktadır. İki adet genişletilmiş iskeleden oluşmaktadır. 1994 yılında inşa edilmiştir.[238]

17.5.6. Ekinciler Limanı

1987 Yılında hizmete giren Orhan Ekinci İskelesi, İskenderun ilçesinde yer alan Azganlık Köyünde bulunmaktadır. Liman, İskenderun ilçe merkezine 10 km mesafede yer almaktadır.[239]

17.5.7. MMK & Atakaş Limanı

MMK & Atakaş Limanı, Rusya'nın önemli demir çelik işletmesi olan Magnitogrosk Iron and Steel Works MMK ile Türkiye'nin önde gelen madencilik şirketlerinden Atakaş'ın birlikte kurdukları bir iskeledir. MMK'nın aynı bölgede yapacağı demir çelik tesisine hizmet vermek amacıyla kurulmuştur.[240]

17.5.8. BOTAŞ Limanı

Aynı anda 10.000 ile 350.000 DW[241] tonaja kadar 4 geminin rıhtıma yanaşabileceği büyüklükte olup, saatte maksimum 60.000 ton yükleme kapasitesine sahiptir. Ayrıca saatte 40.000 tonluk boşaltma kapasitesi bulunmaktadır.[242]

17.5.9. Toros Gübre Fabrikaları İskeleleri

Toros Gübre Fabrikasına ait 2 adet iskele mevcuttur. Bunlardan eski iskeleye 3 kuru yük gemisi, 2 sıvı yük gemisi ve yeni iskeleye 1 Ro–Ro gemisi, 2 kimyevi yük gemisi ile 2 sıvı yük gemisi ve 5 kuru yük gemisi yanaşabilmektedir.[243]

TASLAK

[235] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği
[236] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği
[237] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği
[238] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği
[239] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği
[240] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği
[241] DW: Geminin toplam ağırlığı
[242] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği
[243] İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği

17.5.10. TR63 Bölgesinde Yer Alan Tersane

TR63 Bölgesinde İskenderun'da faal durumda olan bir tersane bulunmaktadır. TCDD İskenderun Limanı içerisinde 2004 yılında yap-işlet-devret modeli ile kiralanarak kurulmuştur. Bu tersane, 2004 yılından bu yana İskenderun Limanı içerisindeki sahasında, yeni gemi inşa, su üstü bakım onarım ve havuzlama konularında faaliyetine devam etmektedir. Tersane, Doğu Akdeniz Bölgesinde halen tek bakım onarım tersanesidir. Bölgedeki tüm limanların römorkör ve deniz vasıtalarının ve Bölgeye gelen gemilerin su üstü tamirleri tersane tarafından yapılmaktadır.

2013 yılı kamu yatırımları kapsamında, Hatay ilinin içerisinde yer aldığı beş adet denizyolu ulaşım projesi bulunmaktadır. Hatay ili ile birlikte Kocaeli, İzmir ve Mersin illerinin kapsayan projeler; gemi trafik yönetim sistemi işi, etüt-proje yapım işi, tesis inşaat yapım işi, elektrik-elektronik yazılım-donanım temini işi ve haberleşme altyapısı işleridir.

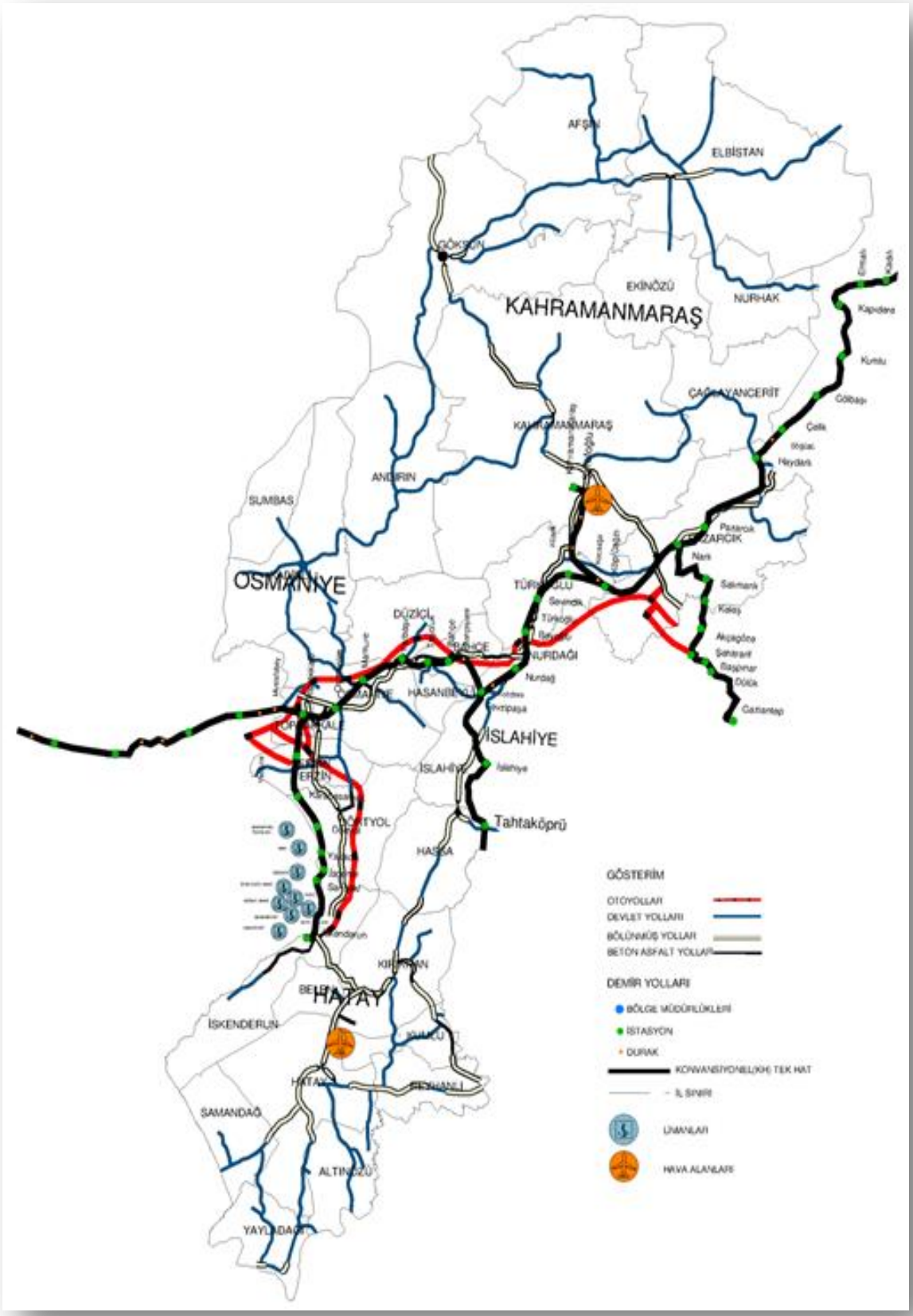
19.5.11 İskenderun Denizcilik İhtisas Sanayi Bölgesi

İskenderun Denizcilik İhtisas Sanayi Bölgesi (İDİSB) projesi, İskenderun Deniz Ticaret Odası ve üyeleri, İster Tersanesi, Kaptan Deniz İnşaat A.Ş. öncülüğünde ve yerel firmaların katılım ve desteği ile gerçekleştirilecek bir denizcilik projesidir. Proje, Hatay ili, İskenderun İlçesi mülki idare sınırları içerisinde, Sarıseki, Bekbele ve Denizciler Beldeleri sahilinde, İskenderun Körfezi kıyı kenar çizgisinin deniz tarafında devletin hüküm ve tasarrufunda altında bulunan 4 km uzunluğunda ve ortalama 600 metre genişliğinde, yaklaşık 1.700.000 m² alana deniz dolgusu yapılarak gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Projenin amacı, Antalya, Mersin, İskenderun Limanlarına gelen gemilerin, Akdeniz'e kıyısı bulunan Doğu Akdeniz'de yer alan komşu ülke limanlarına gelen gemilerin ve Süveyş Kanalı'ndan geçen gemilerin bakım, onarım ve havuzlama ihtiyaçlarını karşılamaktır.[244]

TASLAK

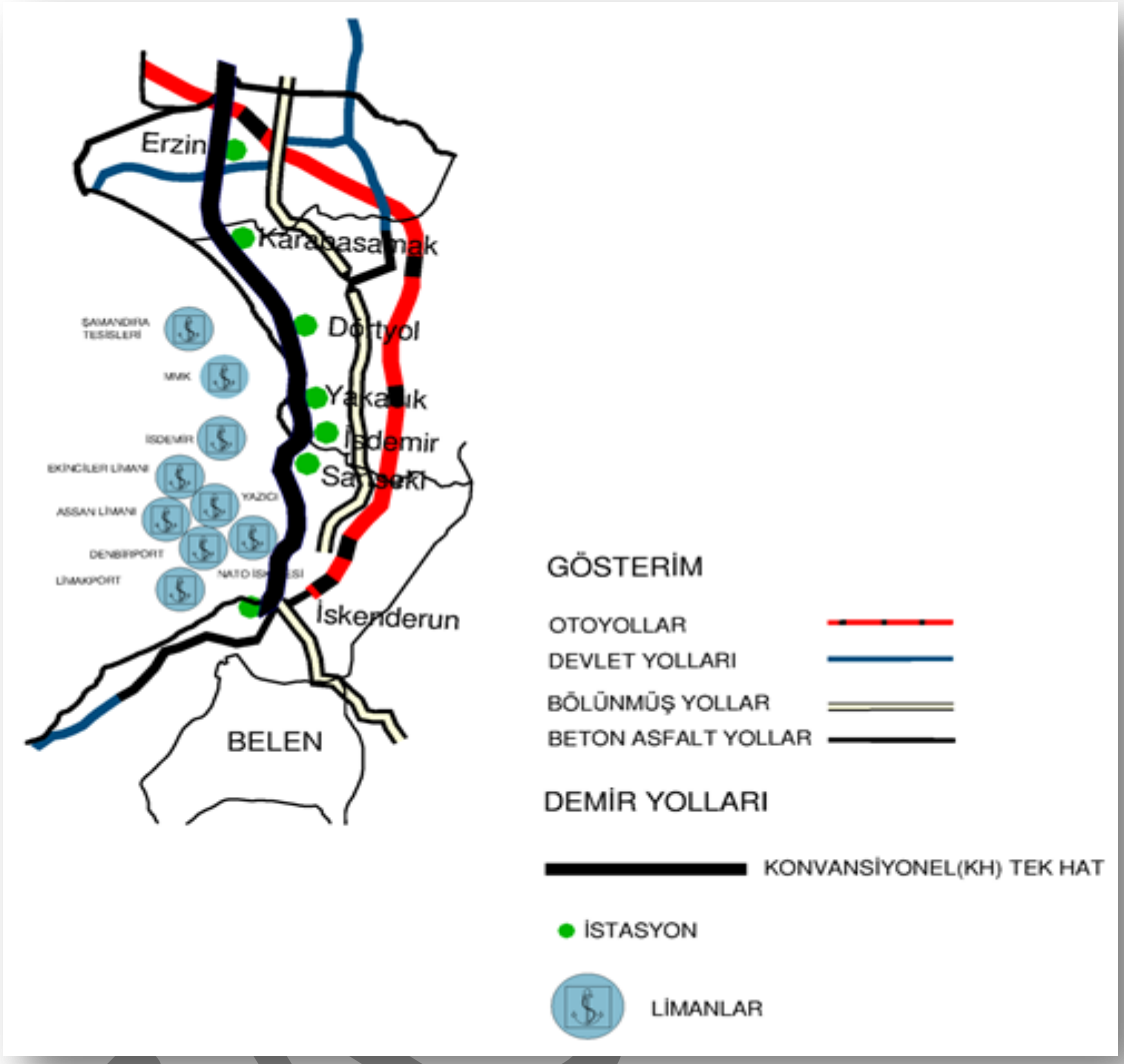
[244] http://idisb.com/panlatim.html, Erişim Tarihi: 27.06.2013

Harita 50. TR63 Bölgesi Ulaşım Ağı

Kaynak: Mersin Karayolları Bölge Müdürlüğü tarafından hazırlanan haritadan türetilmiştir.

Harita 51. TR63 Bölgesi Limanları ve Limanların Yakın Çevresine Ulaşım Sistemi

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

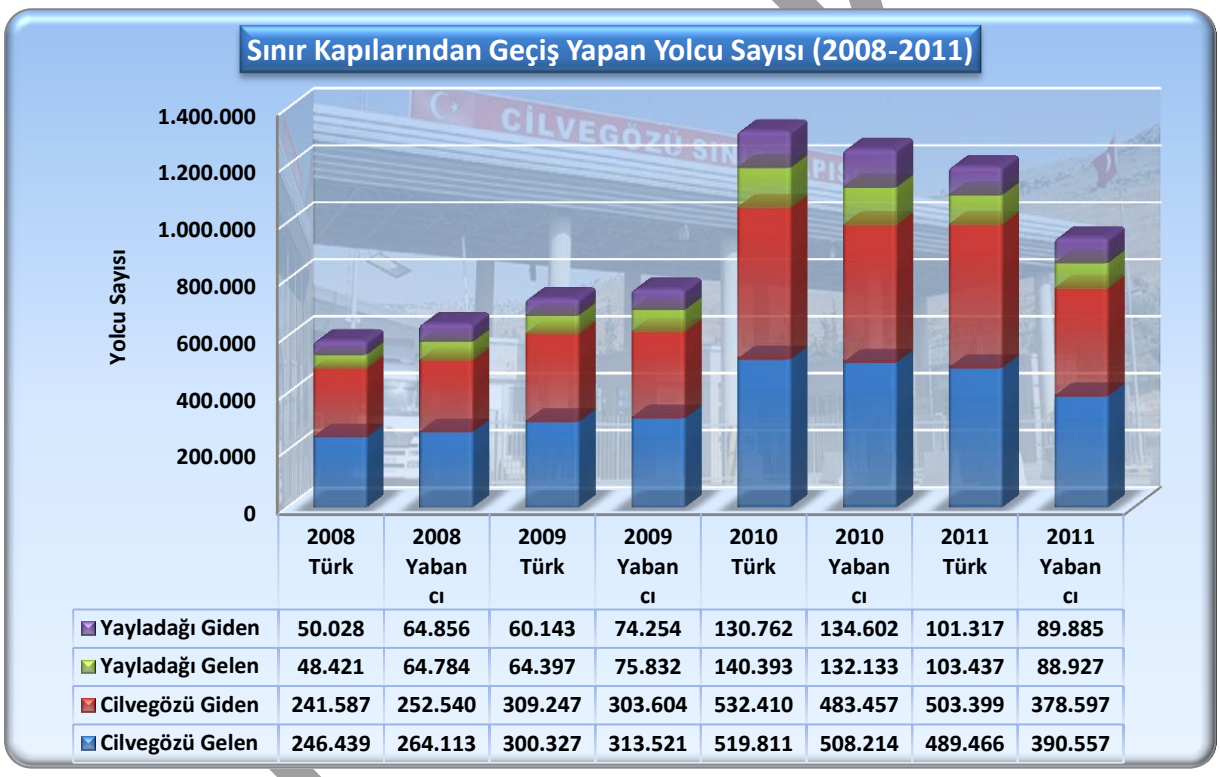
17.6. Sınır Kapıları

TR63 Bölgesinde komşu ülkeler sınırı ve sınır kapısı olan tek il Hatay'dır. 13 Ekim 2009 tarihinde Türkiye ile Suriye arasında imzalanan vize muafiyeti anlaşması ile Türkiye - Suriye arasında vizesiz geçişler başlamış ve böylelikle Türkiye ile Suriye arasında yolcu ve araç sayılarında 2009 - 2011 yılı arasında önemli bir artış kaydedilmiştir. 2011 yılının Mart ayında Suriye'de baş gösteren iç karışıklıklar neticesinde Türkiye - Suriye ilişkilerinde bozulma yaşanmaya başlamıştır. Türkiye, 2011 yılının ilk yarısında ortaya çıkan, Suriye'deki olaylardan en fazla etkilenen ülke konumundadır. Suriye Krizi'nin Türkiye'nin genel ekonomisine etkisi önemsiz olarak görülse de, bu durumun etkileri en çok sınır illerinde hissedilmiştir. Kriz ile birlikte ekonomik ve ticari ilişkiler olumsuz yönde etkilenmiş ve ulaştırma sektörü de bu durumdan etkilenen sektörlerden biri olmuştur.

17.6.1. Sınır Kapılarından Gelen/Giden Yolcu Sayıları

Suriye ile sınır kapısı olan Hatay ili üzerinden Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den çıkış yapan yabancı ziyaretçiler, farklı ulaşım yollarını kullanmakla birlikte, en çok karayolunu kullanmaktadırlar. 2008 - 2009 ve 2009 - 2010 yılları arasında Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarından gelen yolcu ve çıkış yapan yolcu sayılarında artış yaşanmış olup, artış oranının daha yüksek olduğu dönem 2009 - 2010 yılları arasındadır. 2009 yılının sonlarına doğru Türkiye ve Suriye arasında imzalanan vize muafiyeti içeren anlaşmanın uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, 2010 yılında bir önceki yıla oranla sınır kapılarından gelen yolcu sayısında % 72'lik, sınır kapılarından çıkış yapan yolcu sayısında ise % 71'lik bir artış gerçekleşmiştir. 2010 - 2011 yılları arasında Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarından gelen yolcu sayısında % 17,4'lük bir düşüş yaşanmıştır. 2010 - 2011 yılları arasında sınır kapılarından çıkış yapan yolcu sayısında % 16,4'lük bir düşüş yaşanmıştır. Söz konusu düşüş, Suriye Krizinin sınır kapısı verilerine yaptığı doğrudan etki olarak yorumlanabilir. (Şekil 139)

Şekil 139. Hatay Sınır Kapılarından Giriş Yapan Yolcu Sayıları

	2008 Türk	2008 Yabancı	2009 Türk	2009 Yabancı	2010 Türk	2010 Yabancı	2011 Türk	2011 Yabancı
Yayladağı Giden	50.028	64.856	60.143	74.254	130.762	134.602	101.317	89.885
Yayladağı Gelen	48.421	64.784	64.397	75.832	140.393	132.133	103.437	88.927
Cilvegözü Giden	241.587	252.540	309.247	303.604	532.410	483.457	503.399	378.597
Cilvegözü Gelen	246.439	264.113	300.327	313.521	519.811	508.214	489.466	390.557

Kaynak: http://eski.gumruk.gov.tr/tr-TR/Iskenderun/istatistikler/Sayfalar/default.aspx, 2011

17.6.2. Sınır Kapılarından Gelen/Giden Taşıt Sayıları

2010 yılında, Cilvegözü ve Yayladağı Gümrük Müdürlüklerine gelen ve Gümrük Müdürlüklerinden giden araç sayısında, 2009 yılına oranla toplamda % 54'lük artış gerçekleşmiştir. Bu artış, 2009 yılında Türkiye ve Suriye arasında imzalanan vize muafiyeti içeren anlaşmanın uygulanmasıyla ilişkilidir. 2010 - 2011 yılları arasında gelen ve giden taşıt sayılarının toplamında ki değişim oranı % 10'dur. 2010 - 2011 yılları arasında gerçekleşen artış, 2009 - 2010 yılları arasında gerçekleşen artışa oranla oldukça düşük seviyededir. Bu durum 2011 yılının başında meydana gelen Suriye Krizinin etkisinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 249. TR63 Bölgesi Sınır Kapılarından Gelen ve Giden Taşıt Sayısı (2009-2011)

Sınır Kapısı Gümrük Müdürlüğü	Gelen - Giden Taşıt Sayıları Toplamı			Artış Miktarı	
	2009	2010	2011	2009-2010	2010-2011
Cilvegözü Güm. Müd.	393.541	605.364	721.498	54%	19%
Yayladağı Güm. Müd.	88.639	180.466	142.969	104%	-21%
Toplam	482.180	785.830	864.467	63%	10%

Kaynak: http://eski.gumruk.gov.tr/tr-TR/Iskenderun/istatistikler/Sayfalar/default.aspx, 2011

TR63 Bölgesinden yurt dışına giden vatandaşların % 93'ünü Hatay ilinden yurt dışına giden vatandaşlar oluşturmaktadır. Hatay ilinden yurt dışına çıkan vatandaşların % 90'ı erkeklerden oluşmakta ve bu oranın yaklaşık % 50'si 25-44 yaş aralığında yer alan erkeklerden oluşmaktadır. (Tablo 250)

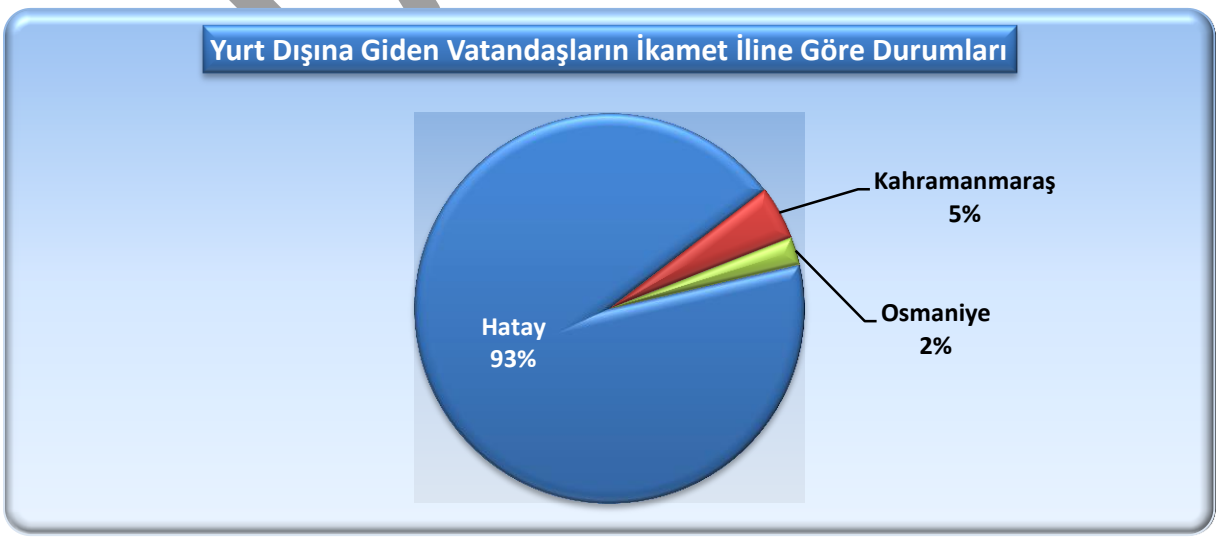
Hatay ilinden yurt dışına çıkan vatandaşların yaklaşık % 55'i ilkokul (5 yıllık) mezunudur. (Tablo 251) Yaş grubu, eğitim durumu ve cinsiyet verileri baz alındığında, yurt dışına giden vatandaşların çalışma amaçlı yurt dışına gittikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 250. İkamet İli, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Yurt Dışına Giden Kişi Sayısı (2011)

İl / Bölge	Yaş Grubu ve Cinsiyet						Toplam		Genel Toplam
	15-24		25-64		65+				
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Hatay	21.790	1.635	370.609	39.963	17.775	2.287	410.174	43.885	454.058
K.Maraş	2.208	-	15.659	2.741	534	568	18.401	3.309	21.710
Osmaniye	-	-	9.609	1.545	-	-	9.609	1.545	11.154
TR63	23.998	1.635	395.877	44.249	18.309	2.855	438.184	48.739	486.922
Türkiye	292.900	108.382	4.207.336	1.021.634	225.568	70.467	4.725.804	1.200.483	6.281.972

Kaynak: TÜİK, Turizm İstatistikleri, 2011

Şekil 140. TR63 Bölgesinden Yurtdışına Giden Vatandaşların İkamet İlleri (2011)

Tablo 251. İkamet İli ve Eğitim Durumuna Göre Yurt Dışına Giden Kişi Sayısı (2011)

İl / Bölge	Okuryazar Değil veya Bir Okul Bitirmedi	İlkokul	Ortaokul veya İlköğretim	Lise ve Dengi Okul	Fakülte veya Yüksekokul	Yüksek Lisans veya Doktora	Toplam
Hatay	41.048	245.939	87.129	59.219	18.031	2.691	454.058
K.Maraş	568	4.416	3.185	8.642	4.461	438	21.710
Osmaniye	-	4.236	1.136	3.579	1.669	534	11.154
TR63	41.616	254.591	91.450	71.440	24.161	3.663	486.922
Türkiye	221.756	1.425.679	695.159	1.622.538	1.567.473	393.683	6.281.972

Kaynak: TÜİK, Turizm İstatistikleri, 2011

17.7. Motorlu Kara Taşıtları

Motorlu kara taşıtı sayılarının 2010 - 2012 yılları arasındaki artış hızları karşılaştırıldığında, Türkiye'de 2011 yılında, bir önceki yıla oranla % 6,6 oranında artış, 2012 yılında bir önceki yıla göre % 2,9 düşüş yaşanmıştır. Bölge illerinde ise, 2011 yılında, bir önceki yıla oranla, Türkiye ortalamasının üstünde artış gerçekleşmiştir. 2012 yılında bir önceki yıla göre Türkiye'de düşüş yaşanırken, Bölge illerinden Hatay ve Kahramanmaraş'ta artış yaşanmış, Osmaniye ilinde Türkiye ortalamasının üstünde bir düşüş gerçekleşmiştir.

Tablo 252. TR63 Bölgesi Motorlu Kara Taşıtları Sayısı

Yıl	İl / Bölge	Otomobil	Minibüs	Otobüs	Kamyonet	Kamyon	Motosiklet	Özel Amaçlı Taşıtlar	Traktör
2010	Hatay	113.105	9.421	3.061	37.561	16.060	125.847	509	16.813
	K.Maraş	71.752	5.787	1.620	20.093	6.298	22.282	441	14.314
	Osmaniye	43.161	3.342	687	10.803	2.821	32.129	202	11.904
	TR63	228.018	18.550	5.368	68.457	25.179	180.258	1.152	43.031
	Türkiye	7.544.871	386.973	208.510	2.399.038	726.359	2.389.488	35.492	1.404.872
2011	Hatay	126.121	9.831	3.333	41.859	16.634	132.601	453	17.762
	K.Maraş	79.288	5.903	1.662	23.127	6.302	21.565	421	15.111
	Osmaniye	47.359	3.341	737	12.515	2.780	32.748	163	12.902
	TR63	252.768	19.075	5.732	77.501	25.716	186.914	1.037	45.775
	Türkiye	8.113.111	389.435	219.906	2.611.104	728.458	2.527.190	34.116	1.466.208
2012	Hatay	139.697	10.259	3.571	45.397	17.175	138.327	410	18.438
	K.Maraş	86.564	6.270	1.822	26.021	6.442	21.791	390	15.866
	Osmaniye	51.982	3.418	837	14.444	2.929	32.967	160	13.558
	TR63	278.243	19.947	6.230	85.862	26.546	193.085	960	47.862
	Türkiye	8.648.875	396.119	235.949	2.794.606	751.650	2.657.722	33.071	1.515.421

Kaynak: TÜİK, Motorlu Kara Taşıtları İstatistikleri, 2012

2010 - 2012 Yılları arasında TR63 Bölgesinde kullanılan motorlu kara taşıtlarının sayılarının gösterildiği Tablo 252'deki veriler incelendiğinde, Bölgede kullanılmakta olan motorlu kara taşıtlarından (otomobil, minibüs, otobüs, kamyonet, kamyon, motosiklet ve özel amaçlı taşıtlar) yarısının veya yarısından fazlasının Hatay ilinde yer aldığı ve traktör sayısının Bölge illeri içerisinde dağılımının

yaklaşık olarak eş değerde olduğu görülmektedir. 2008 - 2012 yılları arasında Türkiye'de otomobil sayısında yaşanan değişim % 7 oranı ile en çok 2010 - 2011 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bölge illerinde otomobil sayılarında yaşanan artış, Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir.

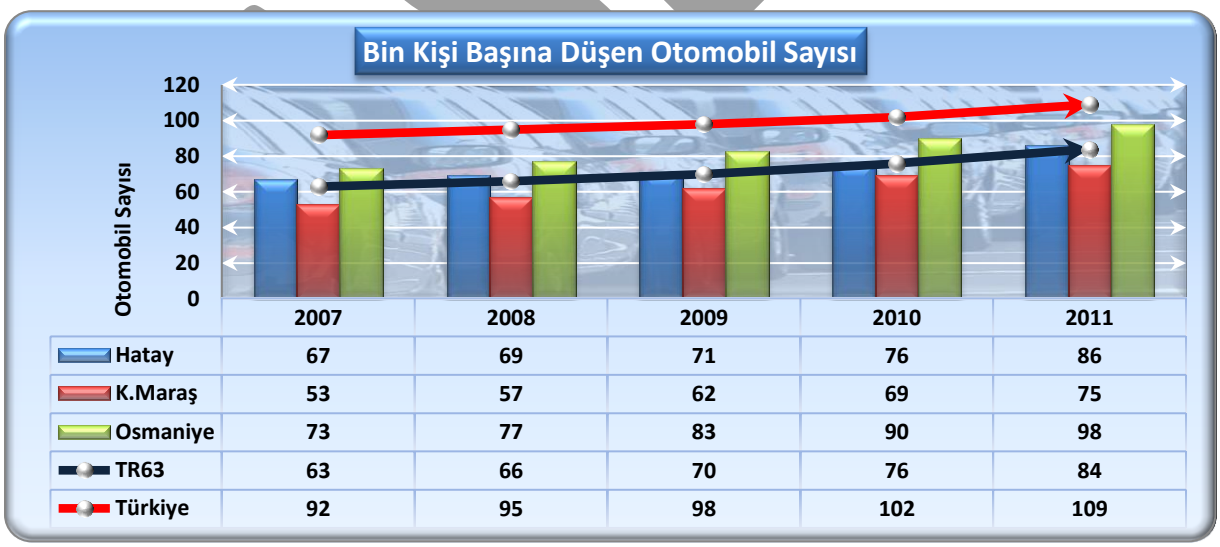
Ayrıca Bölgede bin kişi başına düşen otomobil sayısı, Türkiye ortalamasının altında olmasına rağmen, her geçen yıl artış sergilemektedir. Otomobil sayılarında yaşanan artış oranının Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmesi, bin kişi başına düşen araç sayısının da ilerleyen yıllarda Türkiye ortalamasının üzerine çıkacağının göstergesidir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin göstergelerinden biri olan otomobil sayısı ve Bölgede yaşanan değişimler göz önüne alındığında, yıllar içerisinde Bölgede refah düzeyinin artmakta olduğu söylenebilir. Osmaniye ili TR63 Bölgesinde bin kişi başına düşen otomobil sayısı bakımından birinciliğe sahiptir. Osmaniye ilini ise Hatay ve Kahramanmaraş illeri takip etmektedir. Hatay ve Osmaniye illerinin ortalaması ise TR63 Bölgesi ortalamasının üstünde kalmaktadır.

Tablo 253. TR63 Bölgesinde Bulunan Otomobil Miktarındaki Artış Oranı (2008-2012)

İl / Bölge	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Hatay	5,7%	8,5%	10,0%	9,7%
Kahramanmaraş	9,2%	10,2%	9,5%	8,4%
Osmaniye	8,5%	9,0%	8,9%	8,9%
TR63	7,0%	9,0%	10,0%	9,0%
Türkiye	4,0%	6,0%	7,0%	6,0%

Kaynak: TÜİK, Motorlu Kara Taşıtları İstatistikleri, 2012

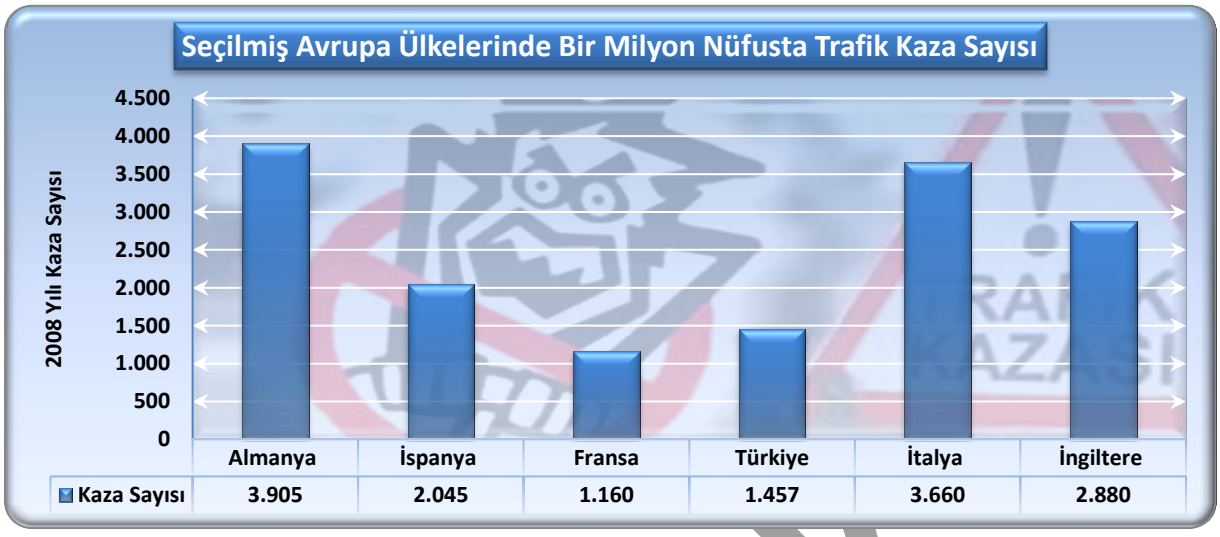
Şekil 141. TR63 Bölgesi İllerinde Bin Kişi Başına Düşen Otomobil Sayısı (2007-2011)

Kaynak: TÜİK, Motorlu Kara Taşıtları İstatistikleri, 2011

2008 yılı nüfus verilerine göre, bazı Avrupa ülkelerinde meydana gelen trafik kazalarının, bir milyon nüfusa göre oranı karşılaştırıldığında, Almanya üst sıralarda yer aldığı, Fransa'da yaşanan kaza miktarının daha düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Aynı yıl içerisinde Türkiye'de yaşanan kaza sayısı 1.457 olup, Türkiye'deki kaza sayısı oranı birçok Avrupa ülkesinin altında kalmaktadır. (Şekil 142)

Şekil 142. Seçilmiş Ülkeler Trafik Kaza Sayısı

Kaynak: TÜİK, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/transport/data/database, http://data.worldbank.org/indicator/AG.SRF.TOTL.K2, 2008

2002 - 2012 yılları arasında yapılan bölünmüş yol çalışmaları ile 2002 yılında 6.101 km olan bölünmüş yol uzunluğu, 2012 yılında 22.254 km'ye çıkmıştır. Buna rağmen, son 10 yıllık periyot incelendiğinde trafik kaza sayılarında ve artış hızında herhangi bir azalma gerçekleşmemiştir. ve trafik kazaları oranında artış gerçekleştiği görülmüştür. Türkiye'de trafik kazalarında yaşanan artışa paralel olarak, Bölge illerinde de artış olmuştur. Yıllar içerisinde trafik kazalarında ülke genelinde ve bölgesel olarak yaşanan bu artış, trafik bilincinin yeterli düzeye erişmediğinin göstergesidir. (Tablo 254)

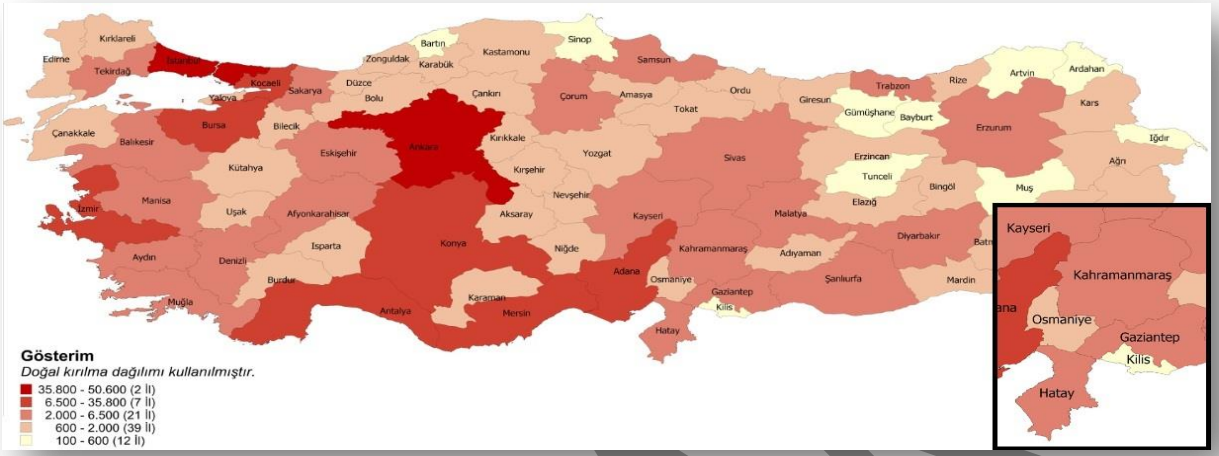
Tablo 254. TR63 Bölgesinde Gerçekleşen Trafik Kazalarına Dair Temel Veriler

Yıl	İl / Bölge	Kaza sayısı	Ölü sayısı	Yaralı sayısı
2009	Hatay	1.675	60	3.035
	Kahramanmaraş	1.378	63	2.694
	Osmaniye	815	22	1.434
	TR63	3.868	145	7.163
	Türkiye	111.121	4.324	201.380
2010	Hatay	1.940	35	3.418
	Kahramanmaraş	1.536	40	2.962
	Osmaniye	820	33	1.544
	TR63	4.296	108	7.924
	Türkiye	116.804	4.045	211.496
2011	Hatay	2.211	50	3.861
	Kahramanmaraş	1.699	46	3.454
	Osmaniye	1.034	26	1.765
	TR63	4.944	122	9.080
	Türkiye	131.845	3.835	238.074

Kaynak: TÜİK, Trafik Kaza İstatistikleri, 2011

Emniyet Müdürlüğü'nün 2011 yılına ait verileri kullanarak yapmış olduğu çalışmada, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde yıl içerisinde 2.000 - 6.500 arasında kaza olduğu, Osmaniye ilinde ise yılda 2.000'in altında kaza olduğu görünmektedir. (Harita 52)

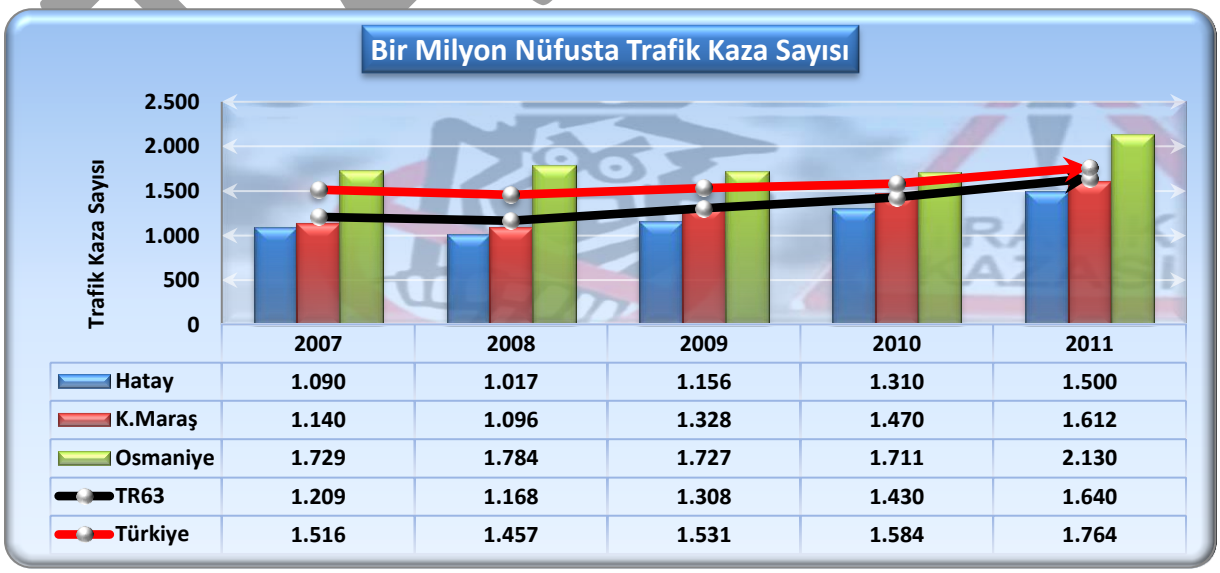
Harita 52. Trafik Kaza Sayılarının İllere Göre Dağılımı (2011)

Kaynak: http://www.trafik.gov.tr/harita/haritalar.asp, 2011

Türkiye'de yaşanan trafik kazalarının bir milyon nüfusa göre oranı 2007 - 2011 yılları arasında artış göstermiş ve bu periyotta % 16'lık artış gerçekleşmiştir. TR63 Bölge ortalaması, Türkiye ortalamasının altında kalmasına rağmen, Bölgedeki trafik kazalarında 5 yıl içerisinde % 35 artış yaşanmıştır. Trafik kaza sayıları Hatay ve Kahramanmaraş illerinde Türkiye ortalamasının altında seyrederken, Osmaniye ilinde tersine bir durum yaşanmakta ve trafik kaza sayıları, Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Osmaniye ilinde trafik kazalarının Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmesi, ildeki otomobil sayısı ve bölünmüş yol uzunluğu faktörleriyle ilişkilidir. TR63 Bölgesinde kişi başına düşen otomobil sayısının en yüksek, bölünmüş yol uzunluğunun ise en düşük olduğu ilin Osmaniye olması, bu ilde trafik kaza oranının diğer Bölge illerine göre fazla çıkmasına sebep olmaktadır.

Şekil 143. TR63 Bölgesi Trafik Kazası Sayısı

	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	1.090	1.017	1.156	1.310	1.500
K.Maraş	1.140	1.096	1.328	1.470	1.612
Osmaniye	1.729	1.784	1.727	1.711	2.130
TR63	1.209	1.168	1.308	1.430	1.640
Türkiye	1.516	1.457	1.531	1.584	1.764

Kaynak: TÜİK, Trafik Kaza İstatistikleri, 2011

TASLAK

17.8. Bilgi ve İletişim

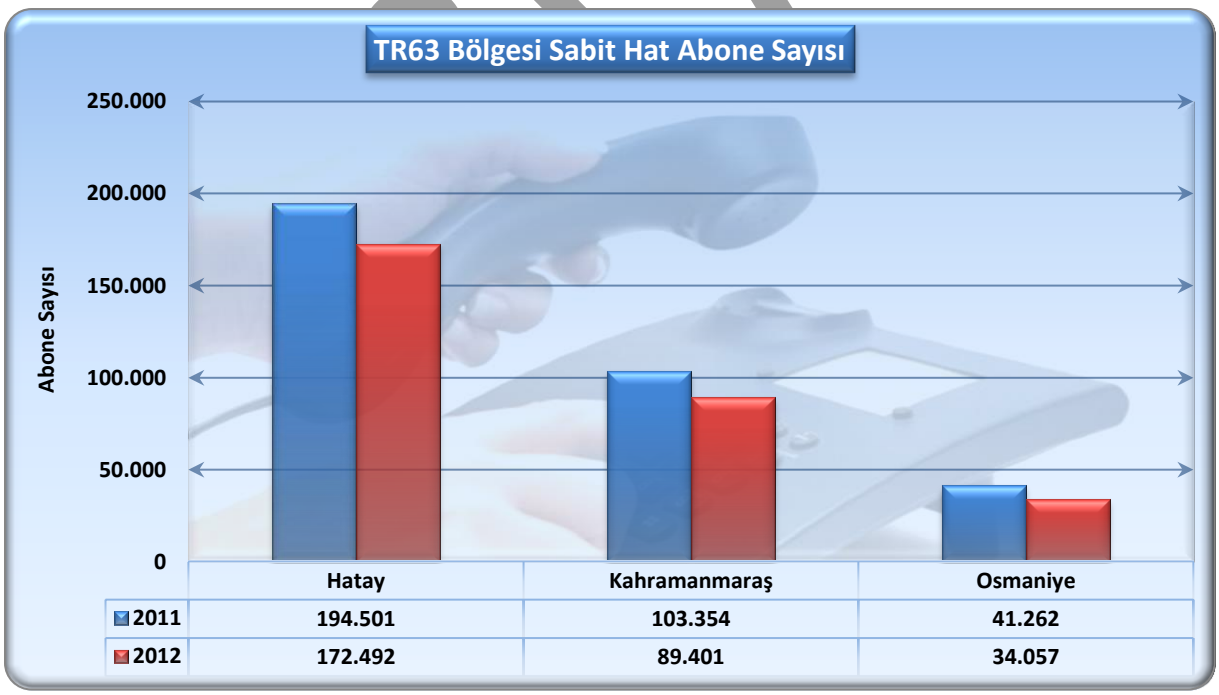
Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan yenilikler, ekonomik ve sosyal yaşamın her alanını ve toplumun tüm kesimlerini çeşitli yönlerden etkilemektedir. Bilgi ve iletişim sektöründe sunulan hizmetlerin niteliği kullanıcıların talepleri ve ihtiyaçları ile şekillenmektedir.

17.8.1. Sabit ve Mobil Telefon

Sabit telefon hattı aboneliğinde Türkiye genelinde 2011 - 2012 yılları arasında düşüş gerçekleşmiştir. 2012 yılı verileri Kasım ayı sonu verileri olmakla birlikte, 2012 yılında 2011 yılına göre % 12'lik düşüş yaşanmıştır. Türkiye genelinde yaşanan düşüşe paralel olarak, TR63 Bölgesi sabit hat abone sayısında da düşüş yaşanmış, üstelik Bölgedeki düşüş oranı % 13 ile Türkiye oranını geride bırakmıştır.% 2012 yılı Kasım ayı itibariyle Türkiye'de 100 kişi başına düşen sabit telefon abonelik sayısı 17,8'dir. TR63 Bölgesi illerinde sabit hat kullanım sayısı, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bu sayı Hatay ilinde 11,6, Kahramanmaraş ilinde 8,4 ve Osmaniye ilinde ise 6,9'dur.

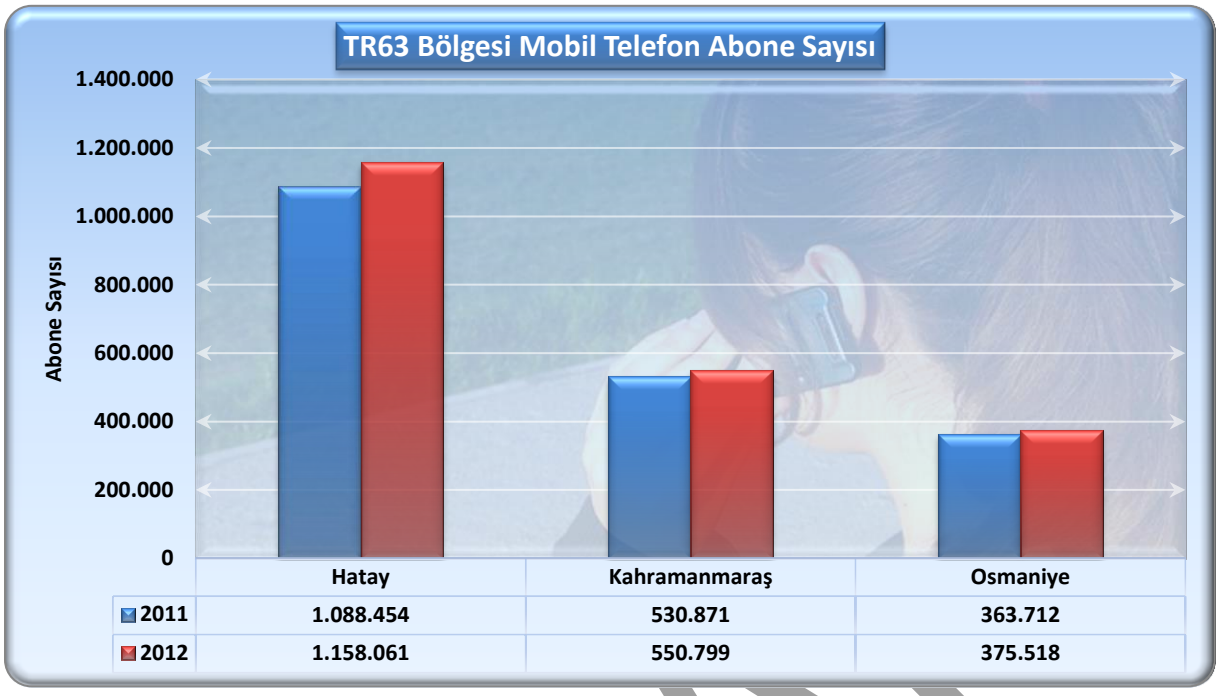
2012 Yılında, Türkiye geneli mobil telefon abone sayısında bir önceki yıla göre % 3,6'lık artış gerçekleşmiştir. TR63 Bölgesi'nde Türkiye ortalamasının üzerinde bir artış yaşanmış ve Bölgede % 5,1'lik bir artış kaydedilmiştir. 2012 yılı itibariyle Türkiye'de 100 kişi başına düşen mobil telefon abonelik sayısı 89,5'tir. TR63 Bölgesi illerinde mobil hat kullanım oranı, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bu sayı Hatay ilinde 78, Kahramanmaraş ilinde 51,8 ve Osmaniye ilinde 76,3'tür.

Tablo 255. TR63 Bölgesi Sabit Hat Abone Sayısı

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu 2012 yılı verileri Kasım ayı sonu verileridir.

Şekil 144. TR63 Bölgesi Mobil Hat Abone Sayısı

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2013

17.8.2. İnternet

İnternet abone sayısı Türkiye genelinde 2012 yılında bir önceki yıla göre % 42'lik artış göstermiştir. İnternet abone sayısında yaşanan bu artış mobil internet abone sayısının bir yıl içerisinde gerçekleştirdiği artıştan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de sabit internet abone sayısı bir yıl içerisinde % 3,6'lık bir artış gösterirken mobil internet kullanıcı sayısında bir yıl içerisinde % 53 oranında bir artış gerçekleşmiştir. TR63 Bölgesi sabit ve mobil internet abone sayısı rakamların 2011 - 2012 döneminde Türkiye geneli ile paralel bir davranış sergilemekle birlikte TR63 Bölgesi illerinde yaşanan artış Türkiye ortalamasının üzerinde gerçeklemiştir.

Tablo 256. Türkiye'deki ve TR63 Bölgesindeki İnternet Abone Sayısı

İl / Bölge	Sabit Genişbant İnternet Abone Sayısı (Kablo Dahil)		Mobil İnternet Abone Sayısı	
	2011	2012	2011	2012
Hatay	89.842	94.309	85.261	165.678
Kahramanmaraş	42.194	45.720	40.050	105.041
Osmaniye	18.998	21.113	18.037	50.774
TR63	151.034	161.142	143.348	321.493
Türkiye	7.565.081	7.843.304	6.454.801	12.161.900

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2012

100 kişi başına düşen internet abonelik oranı Türkiye'de 26,5'tir. TR63 Bölgesi illerinde internet kullanım oranı Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bu sayı Hatay ilinde 17,5, Kahramanmaraş ilinde 14,2 ve Osmaniye ilinde 14,6'dır.

TASLAK

17.9. Lojistik

Lojistik, müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere her türlü ürün, hizmet ve bilgi akışının, hammaddenin başlangıç noktasından, ürünün tüketildiği son noktaya kadar olan tedarik zinciri içindeki hareketinin, etkili ve verimli bir şekilde planlanması, uygulanması, taşınması, depolanması ve kontrol altında tutulması hizmetidir.[245] Taşımacılık ve depolama ana faaliyetleri ile paketleme, katma değerli hizmetler, gümrük, sipariş yönetimi, stok yönetimi, sigorta ve muayene gibi konular lojistik unsurlarını oluşturmaktadır. Günümüzde hizmet sektöründe önemli bir paya sahip olan lojistik sektörünün ulusal ekonomi de oluşturduğu etki, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde önemli bir ölçüttür. Küreselleşme ile birlikte iç, dış ve transit ticarette lojistik hizmetlerin varlığı, yeterliliği ve çeşitliliği önem kazanmıştır. Dünya çapında eşya ve bilgi akışı organizasyonunun sağlıklı bir şekilde yapılandırılması "Küresel Lojistik" olarak adlandırılmaktadır. Küresel lojistik, uluslararası kara, hava, deniz ve demiryolu taşıma türlerinin etkin kullanımını, boru hattı taşımacılığı, dağıtım, depolama, elleçleme, gümrükleme, uluslararası taşıma belgeleri ve dış ticaret evraklarının düzenlenmesi faaliyetlerini kapsamaktadır.

17.9.1. Dünya Lojistik Sektörü

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından düzenli olarak yayınlanan Dünya Hizmet Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH-GDP) raporlarına göre taşımacılık, hizmet sektörü içinde çok büyük öneme sahip bir alan olup, Ulaştırma Hizmetlerinin, Toplam Hizmet GSYİH'sine oranı Tablo 257'de görülmektedir. 2000 - 2008 yılları arasında bu oranın % 24 dolaylarında olduğu görülmektedir.

Tablo 257. Dünya Genelinde Ulaştırma Hizmetleri GSYİH'sinin Toplam Hizmetler GSYİH'ye Oranı

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ulaştırma GSYİH / Toplam Hizmet GSYİH	24,75%	24,41%	24,01%	23,64%	24,16%	24,21%	23,86%	23,79%	24,26%

Kaynak: Diyarbakır Lojistik Merkezi Raporu, Link: http://www.karacadag.org.tr/SayfaDownload/Diyarbak%C4%B1r%20Lojistik%20Merkez%20Raporu.pdf, 2008

Dünya Bankası verilerine göre, Türkiye'de bu oran ortalama %18 seviyesinde seyretmektedir. Tablo 258'de 2000 – 2008 yılları arasında bu oranın 2003 yılı haricinde artış göstermiş ve % 15'ten % 22'lere taşınmıştır. Bu durum ulaştırma sektörünün hizmetler sektöründe giderek önem kazandığının göstergesidir.

Tablo 258. Türkiye Genelinde Ulaştırma Hizmetleri GSYİH'sinin Toplam Hizmetler GSYİH'ye Oranı

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ulaştırma GSYİH / Toplam Hizmet GSYİH	15,34%	18,92%	19,99%	12,19%	14,39%	18,22%	18,78%	21,88%	22,53%

Kaynak: Diyarbakır Lojistik Merkezi Raporu, Link: http://www.karacadag.org.tr/SayfaDownload/Diyarbak%C4%B1r%20Lojistik%20Merkez%20Raporu.pdf, 2008

[245] CSCMP (Council of Supply Chain Management Professionals - Tedarik Zinciri Yönetimi Profesyonelleri Konseyi)

TASLAK

Dünya Bankası tarafından, 2007, 2010 ve 2012 yıllarında Dünya Ülkeleri Lojistik Performans Değerlendirme sistemi geliştirilmiş olup, bu sistem ile ülkelerin lojistik açıdan gelişmişlik düzeyinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Lojistik Performans İndeksi, Gümrükleme, Lojistik Altyapı Tesisleri, Uluslararası Taşımacılık, Lojistik Hizmet Kalitesi, Takip Edilebilirlik ve Zamanında Teslim faktörleri ölçülerek belirlenmektedir. 2007 yılında Türkiye ülkeler sıralamasında 34. sırada iken, 2012 yılında 27. sıraya yükselmiştir.

17.9.2. Türkiye Lojistik Sektörü

Türkiye'nin jeostratejik konumu ve sahip olduğu ulaşım olanakları lojistik sektörünün gelişmesi için önemli potansiyel arz etmektedir. Küresel mal ve hizmet hareketlerinin rotaları değerlendirildiğinde, Avrupa, Asya, Afrika ve Orta Doğu'nun geçiş koridoru üzerinde yer alan ve lojistik sektöründe en önemli avantajlardan biri olan deniz ulaşımında geniş olanaklara sahip olan Türkiye, sektördeki küresel gelişmelerden en çok ekonomik fayda sağlayacak ülkeler arasında yer almaktadır.

Doğu-Batı ekseninde ve Kuzey-Güney ekseninde Türkiye'den geçen taşıma koridorları üzerinde, lojistik hizmetlerin birleştirilmesi, ölçeklerin büyümesi ve intermodal taşıma için aktarma merkezleri oluşturulması Türkiye'nin küresel hedefleri arasındadır. 1996 yılında yürürlüğe giren Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği anlaşması ve Türkiye'nin olası AB üyeliği, sektörde yeni yatırımları teşvik edecek önemli fırsatlardır. Taşımacılık, Türkiye'nin AB'ye uyum süreci gündeminde yer alan beş önemli başlık arasındadır. AB'ye uyum süreci, altyapı, araçlar ve çevre standartları ile uyumu, lojistik ağın geliştirilmesini ve dış ticaret politikalarının iyileştirilmesini kapsamaktadır. Dış ticaret, sadece rakamlar üzerinden değerlendirilmemekte, ihracat ve ithalatın yapıldığı ülkenin konumu, dış ticareti hangi taşıma modu ile gerçekleştirildiği ve taşınan toplam tonajın büyüklüğü gibi farklı parametreler de bu kapsamda önem taşımaktadır.[246]

Tablo 259. Modlara Göre İhracat Değerleri (Bin Dolar)

Yıl	Deniz Yolu	Demiryolu	Karayolu	Havayolu	Diğer	Toplam
2008	66.456.960	1.260.202	50.923.205	10.435.291	2.951.539	132.027.196
2009	47.145.609	906.923	42.392.616	9.764.289	1.933.175	102.142.613
2010	57.784.065	990.802	45.948.708	7.684.769	1.474.875	113.883.219
2011	73.576.384	1.242.610	50.257.713	8.577.891	1.252.272	134.906.869
2012	77.983.403	1.017.753	50.440.156	21.781.595	1.238.830	152.461.737

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Küresel mali kriz nedeniyle, 2009 yılında gerçekleşen % 22'lik düşüş haricinde Türkiye'nin ihracat değerleri son 5 yılda sürekli artış göstermiştir. 2012 yılında Türkiye ihracatında en çok kullanılan ulaşım modu sırasıyla, % 51,15 ile deniz yolu, % 33,08 ile karayolu, % 14,28 ile havayolu olmuştur. Demiryolu % 0,66 ile sonuncu sırada yer almaktadır. 2008 - 2012 yılları arasında ulaşım modları arasında en yüksek artış oranı havayolu modunda yaşanmış olup, özellikle 2011 – 2012 yılları arasında havayolu modunun kullanımı yaklaşık olarak 2,5 katına çıkmıştır. Bu artış son dönemlerde taşımacılık modları arasında havayolunun payının arttığını göstermektedir. (Tablo 259)

[246] Mevlana Kalkınma Ajansı 2010-2013 Bölge Planı

Tablo 260. Modlara Göre İthalat Değerleri (Bin Dolar)

Yıl	Deniz Yolu	Demiryolu	Karayolu	Havayolu	Diğer	Toplam
2008	105.743.822	2.573.376	41.296.201	16.898.462	35.451.714	201.963.574
2009	73.962.307	1.723.345	33.514.253	11.562.648	20.165.868	140.928.421
2010	98.629.933	2.454.604	42.442.194	15.131.613	26.885.987	185.544.332
2011	133.440.206	3.185.525	44.516.802	21.514.596	38.184.548	240.841.676
2012	129.029.330	2.346.113	39.414.333	23.797.146	41.958.219	236.545.141

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2012

Türkiye'nin ithalat rakamlarında da ihracat rakamlarına benzer durum gerçeklemiş olup, 2009 yılı dışında ithalat rakamları sürekli artış göstermiştir. 2008 yılında yaşanan küresel mali kriz ile 2009 yılı ithalat rakamlarında takribi % 30'luk bir düşüş gerçekleşmiştir. 2012 yılında Türkiye ithalatında en çok kullanılan ulaşım modu % 54,54 ile deniz yolu, % 16,66 ile karayolu, % 10 ile hava yolu olmuştur. Demiryolu % 0,99 ile sonuncu sırada yer almaktadır. (Tablo 260)

Modlara göre dağılım oranları incelendiğinde, gerek ihracat, gerek ithalat değerlerinde en çok tercih edilen ulaşım modu deniz yoludur. Türkiye'de demiryolu kullanımı oldukça düşük bir orana sahiptir. Modlar arası dengeli bir dağılım bulunmamaktadır. AB ulaşım politikalarına uyum süreci çerçevesinde, ulaşım modları arasındaki dengesizliğin giderilmesi açısından çalışmaların yapılması gerekmektedir.

17.9.3. TR63 Bölgesi Lojistik Sektörü

Türkiye'nin uluslararası alandaki konumunun benzeri, TR63 Bölgesi için de geçerlidir. Bölge ulusal düzeyde Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ekseninde kesişen, ekonomik ve demografik merkezleri birbirine bağlayan stratejik bir coğrafyaya sahiptir. Ayrıca uluslararası ulaşım için bir geçiş noktasıdır. Üç kıtanın kavşak noktası olarak uluslararası ulaşımın ve transit taşımacılığın en yoğun ve en hareketli olduğu yerlerden birisidir. Uluslararası karayoluna (E-91), İskenderun ilçesinde yer alan limanlar ile Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapıları bölge içerisindedir. E-91 Uluslararası karayolunun üzerinden geçtiği Bölgenin, İskenderun ilçesinde Akdeniz'e açılan limanları, … ve Yayladağı ilçelerinde ise Suriye'ye açılan sınır kapıları bulunmaktadır.

Ayrıca TR63 Bölgesinin ulaşım modlarında sahip olduğu altyapı zenginliği, gümrük kapılarının varlığı, mevcut sanayi potansiyeli ile birlikte ele alındığında, lojistik sektörü için altyapı oluşturmakla birlikte, lojistik sektörü açısından bölgeyi komşu Düzey 2 Bölgeleri içinde cazip hale getirmektedir.

Uluslararası karayolu ağlarının merkezinden geçtiği TR63 Bölgesi, diğer taşıma türleriyle birlikte gelişmiş bir ulaştırma ağına sahiptir. Bölgenin İskenderun - Dörtyol - Osmaniye hattında kurulu başta ana metal olmak üzere sanayi işletmeleri, Kahramanmaraş ilinde tekstil ve metal mutfak eşya sektöründe faaliyet gösteren kuruluşları yurtiçi ve yurt dışı sevkiyat operasyonlarını ağırlıklı olarak karayolu ağı üzerinden sürdürülmektedir. TR63 Bölgesi illerinin tümü Karayolları 5. Bölge Müdürlüğünün sorumluluğunda olup, otoyol, devlet yolu ve il yolları toplamından oluşan karayollarının toplam uzunluğunun Türkiye içerisinde ki payı % 3,13'tür. Karayolu ağı içinde otoyol ağının payı, Türkiye'de % 3,25 iken, bu oran TR63 Bölgesinde % 9,57'dir. Ülke genelinde toplam karayolu ağı içerisinde bölünmüş yolların oranı % 30,14 iken, TR63 Bölgesinde bu oran % 34'tür.

TASLAK

Ulaştırma kapsamında ulusal bir politika olarak uygulanan bölünmüş yol çalışmalarında bölge ortalaması, ülke ortalamasının üzerindedir.

TR63 Bölgesi illerinin tamamında demiryolu bağlantısı bulunmaktadır. Adana üzerinden gelen demiryolu ağı Osmaniye'nin Toprakkale ilçesinde iki farklı güzergâha ayrılmakta; doğuda Gaziantep ve Kahramanmaraş illerine, güneyde ise Hatay ilinin İskenderun ilçesine devam etmekte ve orada sonlanmaktadır. Türkiye'de demiryolu hat uzunluğu 9.642 km olup, TR63 Bölgesi, Türkiye içerisinde % 2,8 gibi düşük bir sahiptir. 2013 kamu yatırımları içerisinde, TR63 Bölgesini kapsayan, dört adet önemli proje yer almaktadır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) kent merkezi içinde kalmış olan yük garlarının; etkin karayolu ve deniz ulaşımı bağlantısı olan ve yükleyiciler tarafından tercih edilebilir bir alanda, yük lojistik ihtiyaçlarına cevap verebilecek özellikte entegre olarak kombine taşımacılığı geliştiren Lojistik Merkezler Projesi geliştirmiştir. Lojistik Merkez "Ulaştırma, lojistik ve fiziksel dağıtımla ilgili ulusal ve uluslararası çapta faaliyetlerde bulunan çok çeşitli işletmelerin, ticari esaslara dayalı olarak üzerinde faaliyet gösterdikleri özel yerler" olarak tanımlanmaktadır. Lojistik merkezlerin kurulu olduğu yerler, genellikle ulaştırma potansiyelinin yüksek olduğu ana ulaştırma koridorları üzerinde bulunmaktadır. Karayolu, demiryolu, denizyolu ve yerine göre havayolu erişimi ile kombine taşımacılık imkânlarının olduğu depolama ve ulaştırma hizmetlerinin birlikte sunulduğu merkezlerdir. Proje kapsamında 18 noktada lojistik merkez kurulması planlanmaktadır.

Harita 53. Türkiye'deki Lojistik Merkezler

İstanbul (Halkalı/Yeşilbayır), İzmit (Köseköy), Samsun (Gelemen), Eskişehir (Hasanbey), Kayseri (Boğazköprü), Balıkesir (Gökköy), Mersin(Yenice), Uşak, Erzurum (Palandöken), Konya (Kayacık), Denizli (Kaklık) ve Bilecik (Bozüyük) olmak üzere 13 adet Lojistik Merkez kurulmaya başlanmıştır. 2011 yılı yatırım programına alınan Kahramanmaraş (Türkoğlu), Mardin, Kars, Sivas ve Habur Lojistik Merkezleri ile birlikte Lojistik Merkez adedi 18'e ulaşmaktadır.

TR63 Bölgesinde, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde birer adet olmak üzere iki adet havaalanı bulunmaktadır. Osmaniye iline en yakın mesafedeki (96km) havaalanının Adana ilinde olması,

Osmaniye ilinin, genel itibariyle Adana Şakirpaşa Havaalanı'nı kullanmasına sebep olmaktadır. Hatay Havaalanı, Antakya - İskenderun Karayolunun doğusunda, il merkezine 25 km, İskenderun ilçesine 40 km mesafede inşa edilmiştir. 2007 yılında hizmete giren havaalanı ihtiyacı karşılamamış olması sebebiyle yenilenmiş ve 2011 yılında yapımı tamamlanmıştır. Kahramanmaraş Havalimanı, 1996 yılında Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü tarafından hizmete açılmıştır. Havalimanı Kahramanmaraş'ın güney doğusunda Gaziantep - Pazarcık çevre yolu üzerinde, şehir merkezine 5 km uzaklıktadır.

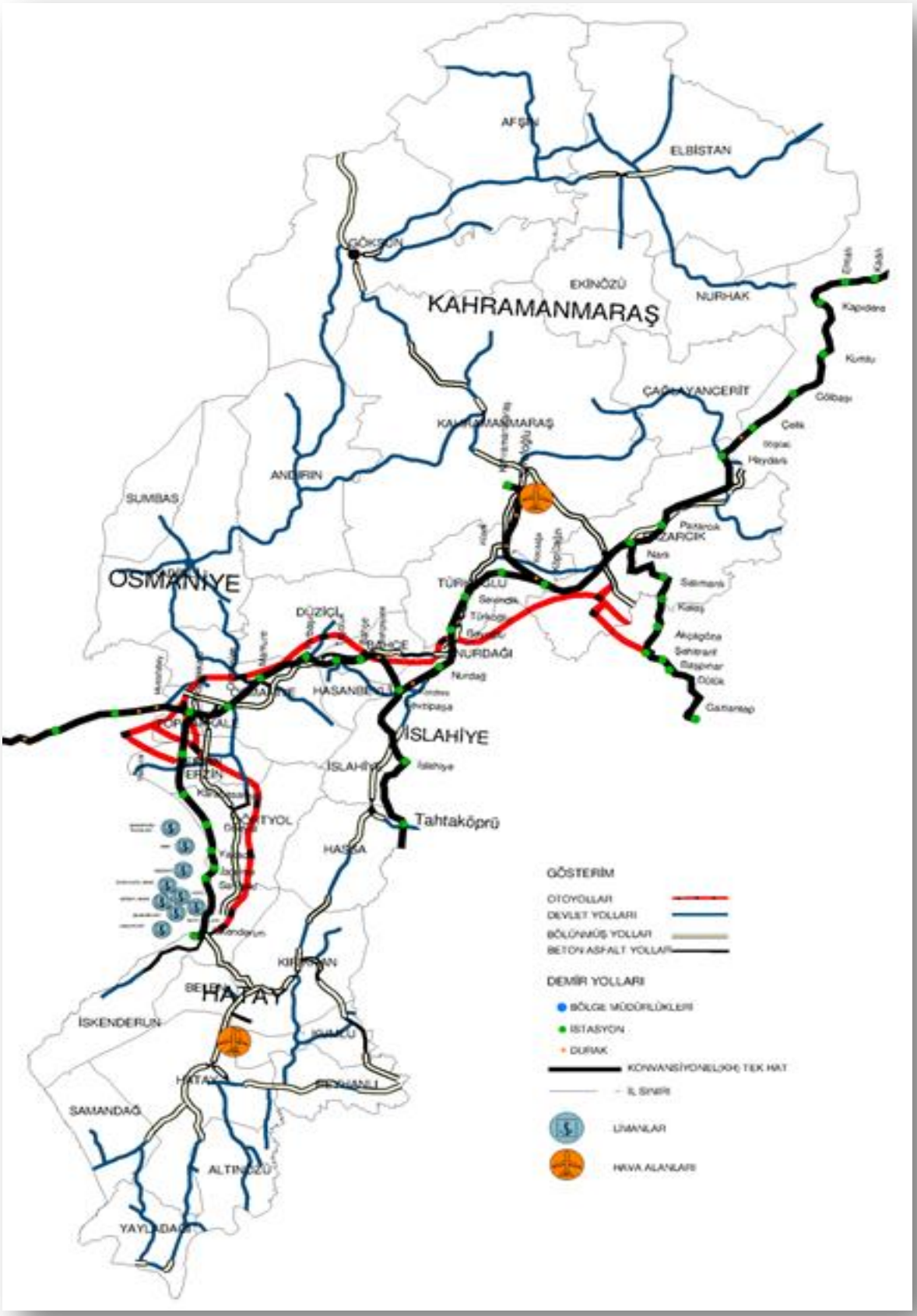
TR63 Bölgesinin denize kıyısı olan tek ili Hatay'dır. Hatay iline bağlı İskenderun ve Dörtyol ilçelerinde 10 adet liman yer almaktadır. Bölgenin en büyük limanı olan İskenderun Limanı'nın özelleştirilmesiyle birlikte yatırımların hız kazanmış, Akdeniz Bölgesi'nde Mersin Limanı'ndan sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri için önemli bir çıkış noktası olmuştur. Ayrıca Dörtyol - Hassa Yol Yapım Projesi'nin tamamlanmasıyla İskenderun Limanı bu bölgeler açısından Mersin Limanına kıyasla daha cazip hale gelecektir. Ayrıca Dörtyol - Hassa Yol Yapım Projesi'nin tamamlanmasıyla beraber, bu bölgeler açısından İskenderun Limanı'nın cazibesi, Mersin Limanı'na kıyasla daha da artmış olacaktır.

Lojistik sektörü TR63 Bölgesi için bölgesel gelişmeye katkıda bulunacak ve geliştirilmesi hedeflenen sektörler arasında bulunmaktadır. Bu kapsamda, TR63 Bölgesinin uluslararası koridorlarda yer alabilen, Türkiye'nin doğusu ile batısını, kuzeyi ile güneyini birleştiren bir lojistik üs olması hedeflenmiştir. İskenderun ilçesinde yer alan limanlar ile Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapıları, bu potansiyelin gerçekleştirilmesinde kullanılabilecek ana unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda mevcut potansiyelin en verimli şekilde kullanılabilmesi amacıyla "İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Destek Merkezleri Mastır Planı" hazırlanmıştır.

Söz konusu Mastır Plan ile lojistik altyapısının kurulması amacına yönelik yatırımların planlanması, ulaştırma altyapılarının iyileştirilmesi için gereken önlemlerin alınması ve bu amaca yönelik lojistik odaklar arasında işbirliği ve tanıtım faaliyetlerinin yerine getirilmesi hedeflenmiştir. Mastır plan ile İskenderun ilçesinin lojistik üs olması için altyapısının hazırlanması, İskenderun ilçesinin ulusal ve uluslararası taşımacılıkta pazar payının arttırılması, bölgedeki rekabet gücünün geliştirilmesi ve Doğu Akdeniz'de önemli bir liman olması hedeflenmiştir. İskenderun ilçesinde büyük ölçekli, depolama fonksiyonlarının ağırlıklı olarak yer aldığı, demiryolu bağlantılı, liman havzası içinde bir Lojistik Köy (İhtisas Lojistik Organize Sanayi Bölgesi) düşünülmüştür. Lojistik köy kuruluşu ile birlikte, Antakya ve Osmaniye kent merkezlerinde de birer lojistik üs kurulmasını da önerilmektedir. Bu lojistik üsler, alan ve sunulacak hizmetler itibariyle, İskenderun Lojistik Köyü kadar geniş ve kapsamlı olmamakla birlikte, Lojistik köy ile olacak aktivitelerin sinerji ve işbirliği yaratacak şekilde ortak çalışmalarını üstlenecektir. TCDD Demiryolu Aktarma Merkezleri projesinde yapılması planlanan Kahramanmaraş ili Türkoğlu İlçesi lojistik merkezinin mastır planda yer alan lojistik köy ve lojistik destek merkezleri ile entegre bir yapı oluşturması hedeflenmektedir.

TASLAK

Harita 54. TR63 Bölgesi Ulaşım Ağı

Kaynak: Mersin Karayolları Bölge Müdürlüğü tarafından hazırlanan haritadan türetilmiştir.

18. SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Son yıllarda, dünya nüfusundaki hızlı artış ve buna bağlı olarak sanayi ve tarımsal faaliyetlerin giderek yoğunlaşması, hava ve çevre kirliliği gibi sorunlara yol açmıştır. Bu durum çevreyi koruma bilincini gündeme getirmiş, dünya genelinde çevre koruma yöntem ve stratejileri konusunda yoğun çalışmalar başlamıştır.

Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) öncülüğünde, 1979 yılında birincisi, 1990 yılında ise ikincisi düzenlenen Dünya İklim Konferansı gerçekleştirilmiştir. 1988 yılında kurulan Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) ardından, 1991 yılında ilk hükümetler arası müzakereler başlamıştır. 1992 yılında, Rio Zirvesi olarak bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Konferansın hedefi, küresel ölçekte çevre sorunları ile mücadele ve sürdürülebilirlik olgusu arasındaki bağların güçlendirilmesini sağlamaktır. İklim değişikliği de çevresel bir sorun olmasının yanı sıra, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma konusudur. Rio Sözleşmesi kapsamında Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne 2004 yılında taraf olmuştur. Türkiye'de Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS) taraf olunmadan önce 2001 yılında kurumsal yapılandırmaya gidilmiş ve bu amaçla İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu (İDKK) oluşturulmuştur. 2004 yılında BMİDÇS'ye taraf olunmasıyla birlikte İDKK yeniden yapılandırılmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edilmesi ve müzakerelere başlanması, Avrupa Birliği uyum sürecinde çevre faslının açılmasıyla birlikte çevre alanında yapılan çalışmalar ivme kazanmaya başlamıştır. Bu kapsamda 2006 yılında Ulusal Çevre Uyum Stratejisi (UÇES) hazırlanmıştır. BMİDÇS taraf olunmasını takiben, 2009 yılında da Türkiye Kyoto Protokolüne resmen taraf olmuş ve böylece Türkiye'de sürdürülebilir çevre ve iklim değişikliği konuları sürdürülebilir kalkınmanın öncelikleri arasında yerini almıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde; "Kentlerin Yaşam Standartlarının Yükseltilmesi ve Sürdürülebilir Gelişmenin Sağlanması" öncelikli politika olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Eylem Planı (KENTGES) 2010 yılı içerisinde hazırlanmıştır. KENTGES'in amacı, yerleşmelerin yaşanabilirlik düzeyinin, mekân ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarının güçlendirilmesidir.

Uluslararası yükümlülüklerin karşılanması, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde politika ve tedbirleri ortaya koyan iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik küresel çabalara katkıda bulunmak amacıyla, Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi ve İklim Değişikliği Eylem Planı (İDEP) hazırlamıştır. İDEP ile amaçlanan iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılması, sera gazı emisyonlarının artış hızının sınırlandırılarak, Türkiye'de iklim değişikliği ile mücadele ve uluslararası çevre standartlarına uyumun sağlanmasıdır.

İklim değişikliğinin su kaynaklarına olan etkilerini tespit etmek amacıyla Ulusal Havza Yönetim Stratejisi (UHYS) hazırlanmıştır. Su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için havza bazlı yönetimler önem kazanmış ve "Havza Koruma Eylem Planları" hazırlanmaya başlanmıştır. Havza Koruma Eylem Planları Projesi kapsamında, eylem planları hazırlanmakta olan Asi Havzası ve Ceyhan Havzası, TR63 Bölgesi sınırları içerisinde kalmaktadır.

Bölgesel gelişme amaçlarının gerçekleştirebilmesi hedefi ile Kalkınma Bakanlığı tarafından Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) hazırlanmıştır. BGUS'ta sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme, belirlenen yatay amaçlar arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme ile

TASLAK

hedeflenen, bölgesel ve yerel düzeyde çevre dostu ekonomiye geçiş ve uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılmasının sağlanmasıdır.

Onuncu Kalkınma Planında ise, çevreye duyarlı yaklaşımların sosyal ve ekonomik faydaların artırılması, insanımızın şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin sürdürülebilir bir şekilde yükseltilmesi ile bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması kapsamında "Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre" başlığı altında hedef ve politikalara yer verilmiştir. Yaşanabilir mekân olgusunun en önemli boyutlarından birisi de çevre kalitesinin korunmasıdır.

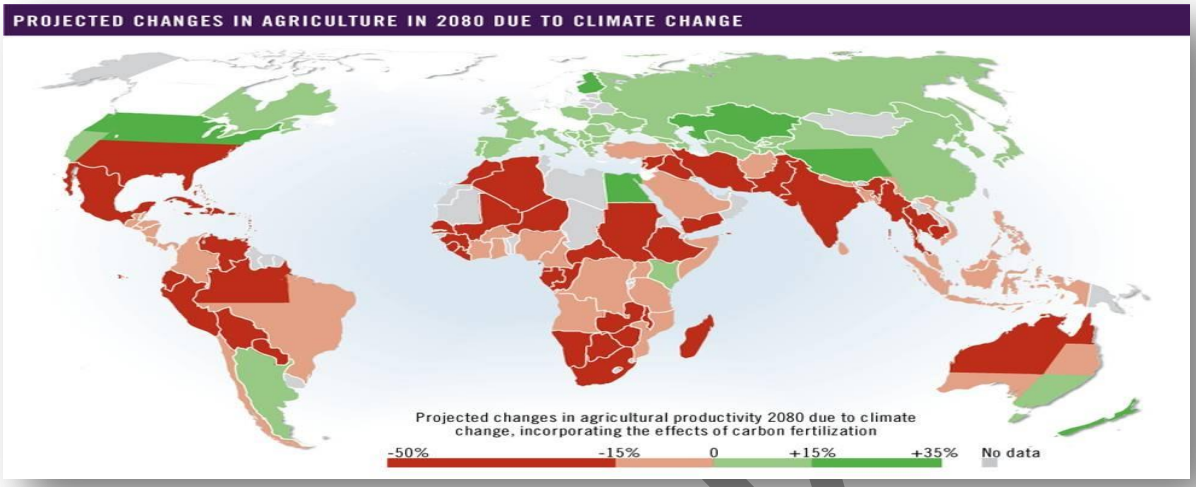
Ekonomik açıdan hızlı büyüme trendine giren Türkiye'de, hızlı ekonomik büyüme doğal kaynakların aşırı tüketimine ve kentsel sorunlara neden olmaktadır. Kentsel sorunlar, su kaynaklarının yetersizliği, atık su denetimsizliği, katı ve tehlikeli atık, hava kirliliği, gürültü kirliliği, toprak kirliliği konularında yoğunlaşmaktadır. Kentsel sorunların yanı sıra Türkiye, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden en çok etkilenecek bölgeler arasında bulunan Akdeniz Havzası'nda yer almaktadır.

Doğal kaynakların aşırı tüketimi, iklim değişikliği risklerinin etkilerinin indirgenmesi amacıyla, Ulusal Strateji ve Eylem Planları; Kalkınma Planları çalışmaları sırasında ise çevre konusunda, amaç, strateji, hedef ve politikalar geliştirilmiştir. Ulusal Eylem Planları ve Kalkınma Planları doğrultusunda, temiz üretime yönelik AR-GE ve inovasyon kapasitesinin geliştirilmesi; bu alanda rekabet ve üretimin artırılması sağlayacak ulusal ve uluslararası finansman kaynaklarını ve teşvik mekanizmalarının oluşturulması; kamu, özel sektör, üniversite, sivil toplum kuruluşları gibi tüm kesimlerin ortak çabaları ile tüketim kalıplarının iklim dostu olacak şekilde değiştirilebilmesi yönünde kamuoyu bilincinin artırılması; sanayi sektöründe enerji verimliliğinin artırılması; etkin atık yönetiminin sağlanması; iklim değişikliği ile mücadele ve uyum konusunda insan kaynaklarının geliştirilmesi konularında strateji ve politikaların geliştirilmesi, bu strateji ve politikalar doğrultusunda çalışmaların yapılması bölge açısından önemli görülmektedir.

World Resources Institute (WRI) tarafından, çevresel bir sorun olan iklim değişikliği ve iklim değişikliğine bağlı olarak tarımsal verimlilikte yaşanan değişiklikler üzerine yapılan, projeksiyon yılı olarak 2080 yılını alan çalışmada, Şekil 145'te görüldüğü üzere, Türkiye'de üretilen tarım ürünlerinin verimliliğinde düşüş olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada Türkiye'nin tamamının aynı aralık içerisinde (Eksi % 15 ile 0 arasında) yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin kuzey ve batı bölümleri, tarımsal verimlilik oranında artış görülen bölgeler ile ilişkili olması itibariyle, iklim değişikliğine bağlı tarımsal verimlilik açısından daha az risk içeren alanlardır. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu ve TR63 Bölgesinin de içinde yer aldığı Doğu Akdeniz Bölgesi, tarımsal verimlilik oranının düşük olduğu ülkeler ile yakın mesafede olması ve benzer iklim şartlarının görülmesi itibariyle, tarımsal verimlilik oranında yaşanacak düşüşlerden daha yüksek oranda etkilenecek, risk faktörü yüksek olan bölgeler olarak görünmektedir.

TASLAK

Şekil 145. İklim Değişikliğine Bağlı Tarımsal Verimlilik Değişiklikleri

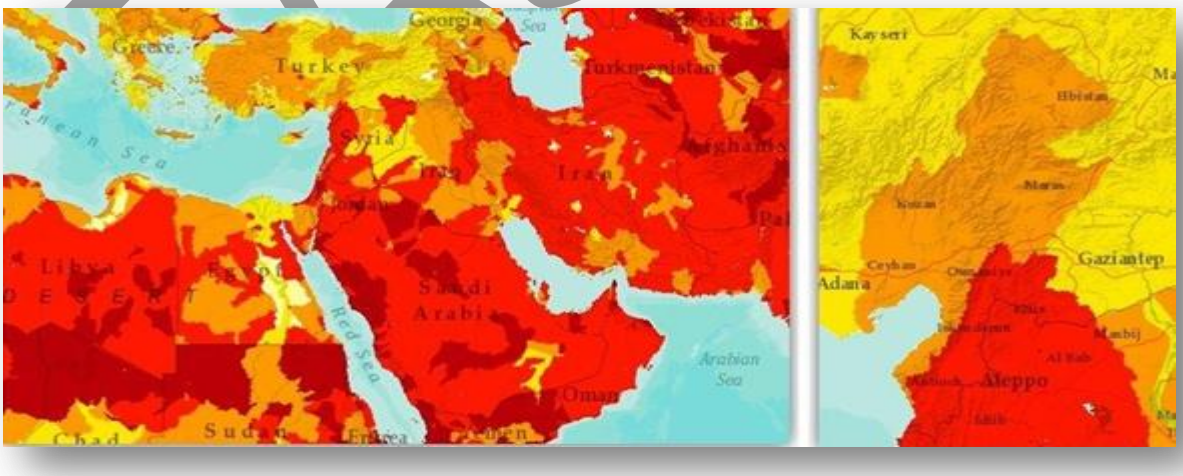

Kaynak: http://www.wri.org/resource/change-agricultural-output-potential-2080, 2080 Yılı tahmini

18.1. Su Kaynakları ve Su Yönetimi

Türkiye'de yaşanan hızlı nüfus artışı ile artan gıda ihtiyacının karşılanması doğrultusunda sulu tarım ihtiyacına yönelik talepler, hızlı şehirleşme ve sanayileşme sonucunda sanayi suyu, içme-kullanma suyuna yönelik talepler artmaktadır. Ancak su varlığı sınıflandırmasına göre Türkiye, su zengini bir ülke değildir. Kişi başına düşen yıllık su miktarına göre Türkiye, su azlığı yaşayan bir ülke konumunda olup; Türkiye'de kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1.519m³ civarındadır.[247] Su kaynaklarının yetersizliği konusunda World Resources Institute (WRI) tarafından yapılan Harita 55'te yer alan su kıtlığı riski atlasına göre, Türkiye'de yüksek risk grubu içerisinde Kırklareli, Çorlu, Tekirdağ, İstanbul, Zonguldak, Antalya, Mersin, Hatay, Osmaniye ve Şanlıurfa illeri yer almaktadır.

Harita 55. Türkiye Su Risk Atlası

Kaynak: http://www.wri.org/our-work/project/aqueduct/aqueduct-atlas, 2013

[247] DSİ Faaliyet Raporu, DSİ, Link: http://www.dsi.gov.tr/docs/stratejik-plan/dsi-2011-faal%C4%B1yet-raporu.pdf?sfvrsn=4, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

Harita 55'te görülen su riski atlasında, TR63 Bölgesinde yer alan Altınözü, Reyhanlı, Kumlu, Kırıkhan, Hassa ilçeleri ile Hatay ve Osmaniye merkez ilçeleri, yüksek risk grubunda yer almaktadır. Hatay ilinin kıyı şeridinde yer alan olan İskenderun, Dörtyol, Erzin ilçeleri; Kahramanmaraş ilinin Afşin, Elbistan, Göksun ilçeleri ve ilin merkez ilçesi; Osmaniye ilinin ise tüm ilçeleri orta risk grubunda bulunmaktadır. Bölgede, Kahramanmaraş ilinin sadece bir kısmı düşük risk grubunda yer almaktadır.

TR63 Bölgesi illerinden Hatay ve Osmaniye, DSİ 6. Bölge Müdürlüğü'nün görev alanında iken, Kahramanmaraş ili, DSİ 20. Bölge Müdürlüğü'nün çalışma alanında ve Müdürlüğün merkezi konumunda yer almaktadır. Hatay ilinde işletme halinde Tahtaköprü, Yarseli ve Yayladağı olmak üzere 3 baraj bulunmaktadır. Hatay ilinde işletme halinde 3 adet baraj bulunmaktadır. Bunlar, Tahtaköprü, Yarseli ve Yayladağı barajlarıdır. Ayrıca 2011 yılında temel atılarak yapımına başlanan Dostluk Barajı da Altınözü ilçesinde yer almaktadır. Dostluk Barajı, Türkiye-Suriye sınırında olup, barajın tamamlanmasıyla Amik Ovasındaki arazi ve yerleşim yerleri taşkından korunacak ve Türkiye tarafında 14.827 hektar tarım arazisinin sulanması gerçekleştirilecektir. İnşa halindeki sulama projeleri; Amik-Afrin Projesi, Aşağı Ceyhan Aslantaş Projesi, Orta Ceyhan Menzelet Projesi'dir.

Amik-Afrin Projesi ile Amik Ovasında 60.000 hektar arazi sulanacak olup, 20.000 hektar arazi taşkından korunmuş olacaktır. Aşağı Ceyhan Aslantaş Projesi ile 7.200 hektarlık alanın sulanması gerçekleştirilecektir. Orta Ceyhan Menzelet Projesi de, Kırıkhan ve Hassa ilçeleri civarında 35.000 hektar alanın sulanmasını sağlayacak olan projedir.

Tablo 261. Hatay İli Su Kaynakları ve Sulama Alanları

HATAY	İşletmedeki Tesisler	Sulama Alanı (Hektar)	İnşa Halindeki Tesisler	Sulama Alanı (Hektar)
Barajlar	Tahtaköprü Barajı Yarseli Barajı Yayladağ Barajı	11.900 8.075 719	Büyükkaraçay Barajı Dostluk Barajı	3.554 14.827
Göletler	Karamanlı Göleti	222	Hassa Demrek Göleti	276
Sulama Tesisleri	Amik Tahtaköprü I.Merhale Projesi Samandağ Pompaj Sulaması Yarseli Sulaması Yayladağ Sulama Projesi	11.900 2.167 7.300 719	Amik-Afrin Projesi Aşağı Ceyhan Aslantaş Projesi Orta Ceyhan Menzelet Projesi	60.000 7.200 35.000
	İşletmedeki Tesislerin Toplam Sulama Alanı (Ha)	43.002	İnşa Halindeki Tesislerin Toplam Sulama Alanı (Ha)	120.857
			Hatay İli Toplam Sulama Alanları (Ha)	**163.859**

Kaynak: http://www.dsi.gov.tr/bolgelerimiz, 2012

Kahramanmaraş ilinde Kartalkaya, Menzelet, Ayvalı ve Sır olmak üzere 4 adet baraj bulunmaktadır. Ayvalı (Kahramanmaraş İçme Suyu) Projesi'yle, ilin 2040 yılına kadar olan içme, kullanma ve endüstri ihtiyacı karşılanacak, bu barajdan Kahramanmaraş iline yılda 52 hm^3 içme suyu verilecektir. Bununla beraber, ilde Adatepe ve Kılavuzlu barajlarının inşası devam etmektedir. Kahramanmaraş ilinde hizmet vermekte olan 3 adet, inşa halinde ise 4 adet gölet bulunmaktadır.

Tablo 262. Kahramanmaraş İli Su Kaynakları ve Sulama Alanları

K.Maraş	İşletmedeki Tesisler	Sulama Alanı (Hektar)	İnşa Halindeki Tesisler	Sulama Alanı (Hektar)
Barajlar	Kartalkaya Barajı	22.810		
	Menzelet Barajı	0	Adatepe Barajı	35.840
	Ayvalı Barajı	1.680	Kılavızlu Barajı	95.750
	Sır Barajı	0		
Göletler	Kızıliniş Göleti	323	Zorkun Göleti	193
	İncecik Göleti	52	Sarsap Göleti	557
	Merk Göleti	280	Püren Göleti	183
			Meydan Göleti	41
Sulama Tesisleri	Kartalkaya Sulaması	22.810		
	Andırın Sulaması	3.476		
	Göksun Sulaması	6.160	Kılavuzlu Barajı I. Kısım Sulaması	7.809
	Kalealtı Pompaj Sulaması	7.734	Pazarcık Sireşanlı Pompaj Sulaması	4.934
	Kızıliniş Göleti Sulaması	323	Merk Göleti Sulaması	280
	İncecik Göleti Sulaması	52		
İşletmedeki Tesislerin Toplam Sulama Alanı (ha)		65.700	İnşa Halindeki Tesislerin Toplam Sulama Alanı (ha)	145.587
Kahramanmaraş İli Toplam Sulama Alanları (Ha)				211.287

Kaynak: http://www.dsi.gov.tr/bolgelerimiz, 2012

Osmaniye ilinde, işletme halinde Aslantaş, Kalecik ve Mehmetli olmak üzere 3 adet baraj, Arıklıkaş Göleti ve 2 adet sulama tesisi bulunmaktadır.

Tablo 263. Osmaniye İli Su Kaynakları ve Sulama Alanları

Osmaniye	İşletmedeki Tesisler	Sulama Alanı (Hektar)
Barajlar	Aslantaş Barajı	118.076
	Kalecik Barajı	4.395
	Mehmetli Barajı	11.876
Göletler	Arıklıkaş Göleti	285
Sulama Tesisleri	AŞ. Ceyhan Haruniye Sarıkız Projesi	8.451
	AŞ. Ceyhan Asantaş Projesi	1.517
Osmaniye İli Toplam Sulama Alanları (Ha)		144.600

Kaynak: http://www.dsi.gov.tr/bolgelerimiz, 2012

TR63 Bölgesi illeri içerisinde mevcut durumda işletmedeki tesisler tarafından sulaması gerçekleştirilen alanların sıralaması yapıldığında, ilk sırada 144.600 hektar ile Osmaniye ili yer alırken, bu ili 65.700 hektar ile Kahramanmaraş ili ve 43.002 hektar ile ise Hatay ili takip etmektedir. Osmaniye ilinde hâlihazırda inşa halinde herhangi bir tesis bulunmamaktadır. Bölgede inşa halinde olan tesisler tarafından sulanması hedeflenen alanların toplamı incelendiğinde, Kahramanmaraş ilinde 145.587 hektar alanın, Hatay ilinde ise 120.857 hektar alanın sulamasının yapılması planlanmaktadır.

ASLI

18.2. İçme ve Kullanma Suyu

Türkiye'de içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusuna oranı % 99'dur. Bu değer TR63 Bölgesi ile paralellik göstermekle birlikte Bölgede içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusunun belediye nüfusuna oranı, Türkiye ortalamasının altında olup % 97'dir. Türkiye'de belediye nüfusunun yarısından fazlası (% 54'ü), arıtma tesislerinde arıtılmış suyu, içme ve kullanma suyu olarak kullanırken; TR63 Bölgesinde içme ve kullanma suyu için arıtma tesisi kullanan belediye bulunmamaktadır. Bölgede fiziksel arıtma tesisi ve konvansiyonel içme ve kullanma suyu arıtma tesisi bulunmamaktadır.

Tablo 264. İçme ve Kullanma Suyu Şebekesine Ait Temel Veriler (2010)

İl / Bölge	Toplam Belediye Sayısı	İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Sayısı	Toplam Belediye Nüfusu	İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusu	İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı
Hatay	76	75	1.164.243	1.118.743	96%
K.Maraş	62	62	801.592	795.756	99%
Osmaniye	16	16	371.326	362.929	98%
TR63	154	153	2.337.161	2.277.429	97%
Türkiye	2.950	2.925	61.571.332	60.664.687	99%

Kaynak: TÜİK, Çevre İstatistikleri, 2010

Türkiye genelinde belediyeler tarafından içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen toplam su miktarının % 47,8'i yer altı su kaynaklarından temin edilirken, bu değer TR63 Bölgesinde % 96'ya çıkmaktadır. Hatay ilinde içme ve kullanma suyunun % 99'u, Kahramanmaraş ilinde 91'i, Osmaniye ilinde tamamı, arıtım maliyeti olmayan yer altı su kaynaklarından sağlanmaktadır. Belediyelerde kişi başına çekilen günlük su miktarı Türkiye için 216 litre/kişi-gün iken, Bölge illerinden sadece Kahramanmaraş'ta bu oran Türkiye ortalamasının üzerinde kalmakta, Hatay ve Osmaniye illeri Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

Tablo 265. İçme ve Kullanma Suyu Şebekesine Ait Temel Veriler (2010)

İl / Bölge	İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Sayısı	Toplam Çekilen Su Miktarı (1000m³/Yıl)	Belediyelerde İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi İçin Çekilen Yüzey Suyu Miktarı (1000m³/Yıl)	Belediyelerde İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi İçin Çekilen Yeraltı Suyu Miktarı (1000m³/Yıl)	Belediyelerde Kişi Başı Çekilen Günlük Su Miktarı (Litre/Kişi-Gün)
Hatay	75	78.937	805	78.132	193
K.Maraş	62	65.744	5.847	59.896	226
Osmaniye	16	24.516	0	24.516	185
TR63	153	169.197	6.652	162.544	204
Türkiye	2.925	4.784.734	2.495.047	2.289.687	216

Kaynak: TÜİK, Çevre İstatistikleri, 2010

TASLAK

2013 yılı kamu yatırımlarının sektörlere dağılımı incelendiğinde; içme suyu başlığı altında Hatay ilinde 2 adet, Kahramanmaraş ilinde 2 adet olmak üzere, Bölgede toplamda 4 adet proje 2013 yılı programı içerisinde yer almaktadır.[248]

Hatay ilinde 2013 yılı içerisinde bitmesi planlanan "İskenderun İçme Suyu Projesi" ile 2016 yılında bitmesi planlanan "Büyük Karaçay İçme Suyu Projesi" bulunmaktadır. 'İskenderun İçme Suyu Projesi'nin planlama ve proje yapım işi 2009 yılı programına alınarak, çalışmalarına başlanmıştır. "Büyük Karaçay İçme Suyu Projesi", Antakya merkez ve Samandağ ilçesi ile Antakya Samandağ arasındaki beldelerin içme suyunu ve bunun yanında sulama ve enerji maksatlı olarak geliştirilmiştir. Büyük Karaçay Barajı'nın uygulama projesi yapımı 2004 yılında ihale edilmiş olup, çalışma tamamlandığında Antakya ve Samandağ ilçe merkezi ile 15 Belediyenin 2037 yılına kadar içme ve kullanma suyu ihtiyacının karşılanması amaçlanmaktadır.

Kahramanmaraş ilinde 2015 yılında bitmesi planlanan "Kahramanmaraş-Afşin İçme Suyu Projesi" ve 2013 yılı içerisinde tamamlanması beklenen "Elbistan İçme Suyu Projesi" bulunmaktadır.

18.3. Kanalizasyon Şebekesi ve Arıtma Tesisi

Kanalizasyon şebekesi ve kullanma suyu verileri incelendiğinde; Türkiye'de belediye sınırları içerisinde yaşayan nüfusun kanalizasyon şebekesinden yararlanma oranının % 88 olduğu görülmektedir. TR63 Bölgesindeki illerin bu alandaki verileri Türkiye ortalamasının altında kalmakta olup, Türkiye ortalamasına en yakın oran Osmaniye iline aittir. Belediye sınırları içerisinde artıma tesisi hizmetinden faydalanan nüfusun oranı, Türkiye'de % 62'dir. TR63 Bölgesinde bu oran % 27'dir ve bu oran ile Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bölgede toplamda 154 belediye bulunmakla birlikte, Hatay ilinde 8 adet belediyede, Osmaniye ilinde ise 1 adet belediyede atık su artıma tesisi bulunmaktadır. Kahramanmaraş ilinde atık su arıtma tesisi bulunmamaktadır.

Tablo 266. Kanalizasyon Şebekesi ve Arıtma Tesisi Verileri (1000m³/Yıl, 2010)

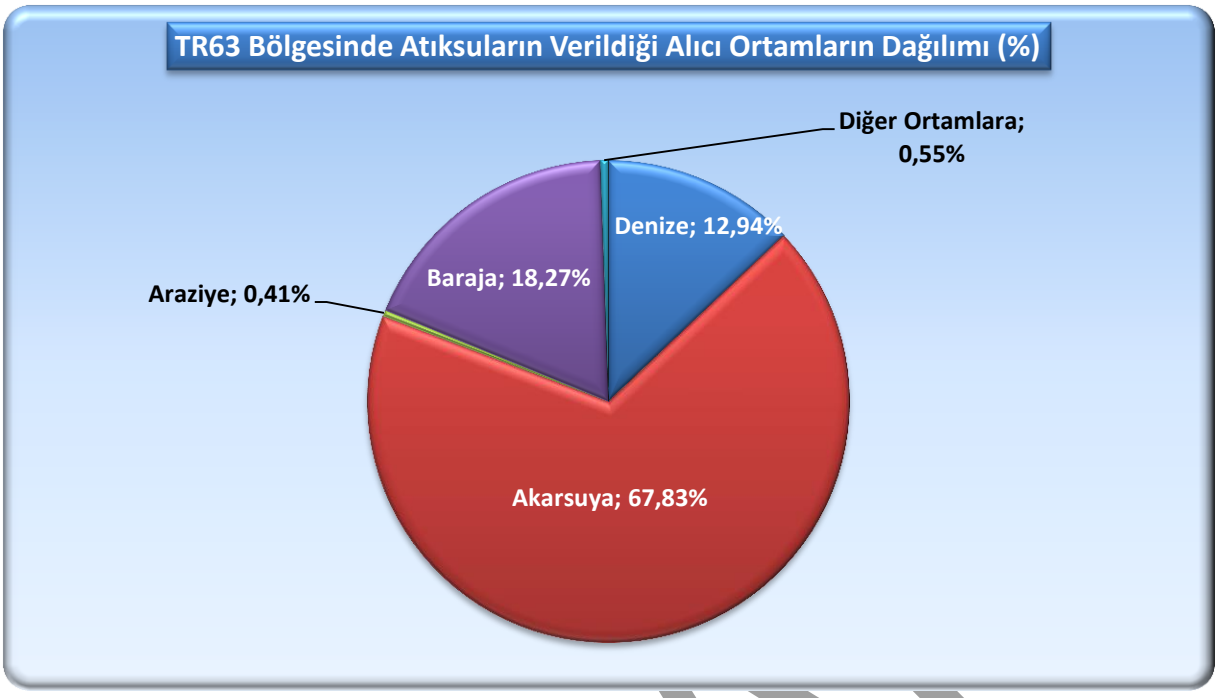
İl / Bölge	Toplam Belediye Sayısı	Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Sayısı	Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı	Arıtma Tesisi İle Hizmet Verilen Belediye Sayısı	Arıtma Tesisi İle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı
Hatay	76	39	68%	8	37%
K.Maraş	62	29	82%	0	0%
Osmaniye	16	5	83%	1	53%
TR63	154	73	75%	9	27%
Türkiye	2.950	2.235	88%	438	62%

Kaynak: TÜİK, Çevre İstatistikleri, 2010

TR63 Bölgesinde kanalizasyon şebekesinden deşarj edilen toplam atıksu miktarı 83.610.000 m³/Yıl'dır. Deşarj edilen atıksuyun verildiği alıcı ortamların dağılımı incelendiğinde, atık suların en çok akarsulara verildiği görülmektedir.

[248] İl Bazında Kamu Yatırımları, Resmi Gazete, 2013, Link: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130112M1-1-1.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

Şekil 146. TR63 Bölgesinde Atıksuların Verildiği Alıcı Ortamların Dağılımı

TR63 Bölgesi incelendiğinde, toplam arıtılan su miktarının, tesislerin kapasitesinin altında kaldığı ve tesislerin tam kapasite çalışmadığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de atıksu arıtma tesislerinin toplam sayısı, 2010 yılı itibariyle 326 iken, TR63 Bölgesinde atıksu arıtma tesislerinin toplam sayısı 7'dir. Düzey 2 Bölgelerinin atıksu arıtma tesisleri sayısı bakımından sıralandığında, TR63 Bölgesi 12. sırada yer almaktadır. Türkiye'de arıtılan atıksu miktarının % 1,4'ü TR63 Bölgesinde yer alan tesislerde arıtılmaktadır.

Tablo 267. TR63 Bölgesi Belediyelerinin Atıksu Arıtma Tesisi Durumu (2010)

İl / Bölge	Biyolojik Arıtma Tesisi Sayısı	Doğal Arıtma Sistemi Sayısı	Toplam Arıtılan Atıksu Miktarı (1000M³/Yıl)	Toplam Kapasite
Hatay	4	2	25.436	45.905
K.Maraş	0	0	0	0
Osmaniye	1	0	12.775	23.652
TR63	5	2	38.211	69.557
Türkiye	199	35	2.719.151	5.293.204

Kaynak: TÜİK, Çevre İstatistikleri, 2010

Hizmet verilen belediye nüfusunun, toplam belediye nüfusuna oranları incelendiğinde, Bölge ortalamasının Türkiye ortalamasına yakın olmasına rağmen, Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Bu durum, içme ve kullanma suyu arıtma tesisiyle hizmet verilen nüfus, kanalizasyon şebekesiyle hizmet verilen nüfus ve atıksu arıtma tesisiyle verilen nüfus içinde geçerlidir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfus oranı Türkiye ortalamasına daha yakındır. Bölgede atıksu arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun oranı ise, Türkiye değerlerinin oldukça altında kalmaktadır.

Tablo 268. Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)

İl / Bölge	İçme Ve Kullanma Suyu Şebekesi İle	İçme Ve Kullanma Suyu Arıtma Tesisi İle	Kanalizasyon Şebekesi İle	Atıksu Arıtma Tesisi İle
Hatay	96%	0%	68%	37%
K.Maraş	99%	0%	82%	0%
Osmaniye	98%	0%	83%	53%
TR63	97%	0%	75%	27%
Türkiye	99%	54%	88%	62%

Kaynak: TÜİK, Çevre İstatistikleri, 2010

TR63 Bölgesinde, Hatay ilinde 3 (Hatay, İskenderun, Payas), Osmaniye ilinde 2 (Osmaniye, Kadirli) ve Kahramanmaraş ilinde ise 1 adet olmak üzere, toplam 6 adet Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. Bu 6 Organize Sanayi Bölgesinden 2'sinde, İskenderun ve Osmaniye Organize Sanayi Bölgelerinde, atık su arıtma tesisi bulunmaktadır.

2013 Yılı kamu yatırımlarının sektör bazında dağılımı incelendiğinde; kanalizasyon başlığı altında her TR63 Bölgesi ilinde birer adet olmak üzere, Bölgede toplamda 3 adet proje 2013 yılı programı içerisinde yer almaktadır.[249] Bunlar, 2015 yılında bitmesi planlanan "Kahramanmaraş İçmesuyu ve Kanalizasyon Projesi", 2018 yılında tamamlanması planlanan "Kadirli Kanalizasyon Projesi" ve 2018 yılında tamamlanması planlanan 'Reyhanlı Kanalizasyon Projesi'dir.

18.4. Katı Atık Yönetimi

Türkiye'de atık hizmeti verilen nüfusun belediye nüfusuna oranı % 99'dur. Bu değer TR63 Bölgesi ile paralellik göstermektedir. Yine Türkiye'nin kişi başı günlük atık miktarı ortalaması 1,14kg'dır. TR63 Bölgesi illerinin ortalamaları ise bu ortalamanın altında yer almaktadır.

Tablo 269. TR63 Bölgesi Belediyelerinin Atık Verileri (2010)

İl / Bölge	Toplam Belediye Sayısı	Atık Hizmeti Verilen Belediye Sayısı	Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı	Toplanan Atık Miktarı (Ton/Yıl)	Kişi Başı Ortalama Belediye Atık Mikarı (Kg/Kişi-Gün)
Hatay	76	76	100%	377.137	0,89
K.Maraş	62	60	98%	256.173	0,89
Osmaniye	16	16	100%	107.013	0,79
TR63	154	152	99%	740.323	0,88
Türkiye	2.950	2.879	99%	25.276.698	1,14

Kaynak: TÜİK, Çevre İstatistikleri, 2010

Türkiye'de belediyelerde üretilen katı atığın % 54'ü düzenli depolama tesislerinde bertaraf edilirken, TR63 Bölgesinde üretilen toplam atık miktarının % 15'i düzenli depolama tesislerinde bertaraf edilmektedir. Bölgede katı atıklar genellikle açıkta yakma, dereye ve göle dökme, gömme gibi uygun

[249] İl Bazında Kamu Yatırımları, Resmi Gazete, 2013, Link: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130112M1-1-1.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

olmayan yöntemlerle bertaraf edilmekte ve kullanılan bu yöntemler çevrenin korunmasına, çevre kirliliğinin önlemesine engel teşkil etmektedir.

Tablo 270. Bertaraf Yöntemine Göre Atık Miktarı (%)

İl / Bölge	Belediye Çöplüğü	Başka Belediye Çöplüğü	Düzenli Depolama	Açıkta Yakma	Dereye ve Göle Dökme	Gömme	Diğer
Hatay	59,54%	7,19%	29,61%	2,02%	0,00%	0,16%	1,48%
K.Maraş	97,78%	1,18%	0,00%	0,51%	0,43%	0,00%	0,10%
Osmaniye	96,55%	2,22%	0,00%	0,31%	0,91%	0,01%	0,00%
TR63	78,12%	4,39%	15,08%	1,25%	0,28%	0,08%	0,79%
Türkiye	37,65%	1,80%	59,11%	0,58%	0,19%	0,15%	0,52%

Kaynak: TÜİK, Çevre İstatistikleri, 2010

Antakya Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi, Hatay ilindeki tek düzenli depolama tesisidir. Kahramanmaraş ilindeki Katı Atık Düzenli Depo Bertaraf Tesisi 17.01.2013 tarihi itibariyle hizmete açılmıştır. Ayrıca Afşin, Elbistan, Göksun, Nurhak ve Ekinözü ilçelerini kapsayan katı atık depolama tesisinin yapım işi ihale aşamasındadır. Osmaniye ilinde Katı Atık Tesisleri yapma ile ilgili projenin ihale hazırlıkları halen devam etmektedir.[250]

18.5. Hava Kirliliği

Hava kirliliği, atmosferde toz, duman, gaz, su buharı şeklindeki kirleticilerin, insan ve diğer canlılara zarar verecek düzeye erişmesidir. Trafik, sanayi ve ısınma sistemleri, hava kirliliğinin başlıca sebepleridir. Hızlı kentleşme, şehrin yanlış bölgelere kurulması, kalitesiz yakıtlar ve uygun olmayan yakma sistemleri gibi sebepler de hava kirliliğinin artmasına yol açmaktadır.

Ülkemizde hava kalitesi yönetimine ilişkin usul ve esaslar, Avrupa Birliği çevre mevzuatıyla tam uyumlu olan, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yayınlanan, "Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği" ile belirlenmiştir. Yönetmeliğin amacı, hava kirliliğinin çevre ve insan sağlığı üzerindeki zararlı etkilerini önlemek veya azaltmak için hava kalitesi hedeflerini tanımlamak ve oluşturmak, tanımlanmış metotları ve kriterleri esas alarak hava kalitesini değerlendirmek, hava kalitesinin iyi olduğu yerlerde mevcut durumu korumak ve diğer durumlarda iyileştirmek, hava kalitesi ile ilgili yeterli bilgi toplamak ve uyarı eşikleri aracılığı ile halkın bilgilendirilmesini sağlamaktır. 2005 - 2007 yılları arasında 81 ilde hava kalitesi ölçüm istasyonları kurulmuş ve Ulusal Hava Kalitesi İzleme Ağı oluşturulmuştur. Hava kalitesi ölçüm istasyonları ile kükürtdioksit (SO2) partikül madde (PM10) ölçümü gerçekleştirilmektedir. Osmaniye ilinde 1, Kahramanmaraş ve Hatay illerinde ise 2'şer adet olmak üzere Bölgede toplamda 5 adet ölçüm istasyonu yer almaktadır.[251]

[250] Atık Yönetimi Eylem Planı, 2008-2012, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,2008

[251] İstatistikler, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Link: http://www.csb.gov.tr/gm/cygm, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

Tablo 271. Yıllık Ortalama Kükürtdioksit Konsantrasyonu

Ölçüm İstasyonu Adı	Yıllık Ortalama Partikül Madde Konsantrasyonu (µg/m³)		
	2010	2011	2012
Hatay 1	8	10	-
Hatay 2 (İskenderun)	-	-	13
Kahramanmaraş	8	-	-
Kahramanmaraş (Elbistan)	12	7	15
Osmaniye	6	-	11

Kaynak: TÜİK, İstatistikler, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Link: http://www.csb.gov.tr /gm/cygm, 2012

Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği'nde Türkiye ve Avrupa Birliği kükürtdioksit (SO2) ve partikül madde (PM10) konsantrasyonu için sınır değerler belirlenmiştir. SO2 için Türkiye sınır değeri 150 µg/m³ iken, Avrupa Birliği sınır değeri 20 µg/m³'tür. Partikül madde (PM10) konsantrasyonu için Türkiye sınır değeri 150 µg/m³ iken Avrupa Birliği sınır değeri 40µg/m³'tür.

TR63 Bölgesinde 2010, 2011, 2012 yılları partikül madde ve kükürtdioksit konsantrasyon değerleri incelendiğinde; kükürtdioksit rakamlarında artış söz konusuyken partikül madde için azalma gözlemlenmektedir. Bu değerler göz önüne alındığında, Bölgede yer alan ölçüm istasyonlarının hepsinde Hava Kalitesi Endeksi değerlerinin yıllık ortalamaları Kükürtdioksit Konsantrasyonu için belirlenen limit değerlerin altında kalmaktadır. Partikül madde konsantrasyonu, İskenderun Ölçüm Merkezi haricinde, belirlenen limit değerlerin altında kalmaktadır. İskenderun ilçesi değeri 42 µg/m³ olup, limit değere çok yakın bir rakamdır.

Tablo 272. Yıllık Ortalama Partikül Madde Konsantrasyonu

Ölçüm İstasyonu Adı	Yıllık Ortalama Partikül Madde Konsantrasyonu (µg/m³)		
	2010	2011	2012
Hatay 1	67	53	-
Hatay 2 (İskenderun)	-	-	42
Kahramanmaraş	71	-	-
Kahramanmaraş (Elbistan)	114	78	-
Osmaniye	127	-	-

Kaynak: TÜİK, İstatistikler, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Link: http://www.csb.gov.tr /gm/cygm, 2012

Hava kirliliği değerleri bakımından Bölgedeki tüm olumlu göstergelere rağmen, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2009-2010 yıllarını kapsayan "Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu'nda hava kirliliği konusu Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde ilk sırada yer almaktadır. Bu konuda bir takım tedbirler alınması sağlanarak TR63 Bölgesi illerinde hava kirliliği konusunda gerekli iyileştirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

ASLAK

18.6. Su Kirliliği

Su kirliliği, su havzalarının, su kaynaklarının çeşitli yollarla kirlenmeye maruz bırakılması sonucu ortaya çıkan kirlilik türüdür. Doğal olaylar, tarımsal ve endüstriyel etkinlikler, insan etkinlikleri su kaynaklarının kirlenmesine neden olmaktadır. Su kirliliği; akarsu kirliliği, deniz kirliliği, göl ve göletlerde kirlilik olmak üzere gruplandırılabilir. Su kalitesi ve kirlilik düzeylerini ortaya koyan veriler için illerin 2011 yılı İl Çevre Durum Raporlarından faydalanılmıştır.

TR63 Bölgesinin, Türkiye'yi sarmakta olan denizlerden Akdeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Aynı zamanda TR63 Bölgesi, nüfus artışı, kentleşme ve endüstrileşmenin en hızlı olduğu coğrafi bölgelerden biri olan Akdeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. 2011 yılı Hatay İl Çevre Durum Raporunda, Akdeniz'in TR63 Bölgesine kıyısı bulunduğu bölümde açık deniz kirliliğinin henüz mevcut olmadığı, daha çok kıyı kirliliğinin olduğu bilgisi yer almaktadır.

Hatay ili Elektrik İşleri Etüt İdaresi ve Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü'nün gerçekleştirdiği analiz çalışması ile Asi Nehri Havzası'nda nehrin kirlilik düzeyini ortaya koyan sonuçlar elde edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre nehir suyunun özellikle kent merkezine yakın noktalarda oldukça kirli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Hatay'da yer alan göllerde, göl tabanında materyal birikimi ve açılan sondaj kuyuları sebebiyle göller kurumakta ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.[252]

Kahramanmaraş ilinde yer alan Karaçay Deresinde kirlenme endüstriyel atık sulardan kaynaklanmakta olup, dere Aksu Çayına, Aksu Çayı da Sır Barajına dökülmektedir ve dolayısıyla Sır Baraj Gölünde kirlilik oluşmaktadır. Benzer durum Oklu Deresi vasıtasıyla da gerçekleşmektedir. Şehirden kaynaklanan evsel atıksular arıtılmadan Oklu Deresine verilmekte ve Oklu Deresinden de Sır Baraj Gölüne taşınmaktadır.[253]

Osmaniye İl Çevre Durum Raporuna göre, Osmaniye ili merkez ilçesinde içmesuyu kuyularında yapılan analizlerde yer altı sularında kirlilik olmadığı tespit edilmiş, ayrıca ilde yer alan göllerde yapılan numune alımları ve analizlerde de kirlilik olmadığı sonucu çıkmıştır.[254]

18.7. Doğa Koruma Alanları ve Milli Parklar

Koruma Alanları, biyolojik çeşitliliğin, doğal ve doğa ile ilişkili kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla, yasal ve diğer etkili yollar ile yönetilen kara ya da deniz alanı olarak tanımlanmakta; milli parklar ise bilimsel ve estetik açıdan, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel alanları, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını kaynak değerleri ile korumayı ifade etmektedir.[255]

[252] Hatay İl Çevre Durum Raporu, Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/hatay_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[253] Kahramanmaraş İl Çevre Durum Raporu, Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/kmaras_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[254] Osmaniye İl Çevre Durum Raporu, Osmaniye Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011,Link: http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/osmaniye_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[255] http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/kavramlar.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

18.7.1. Milli Parklar

Türkiye'de milli park olarak ilan edilen 40 adet alan bulunmakta olup, bu alanların toplamı 848.119 hektardır. TR63 Bölgesinde 1 adet milli park bulunmakta olup (Karatepe-Aslantaş Milli Parkı), bu milli park Osmaniye ili, Düziçi-Kadirli ilçe sınırlarında kalmaktadır. 1958 yılında Milli Park olarak ilan edilen Karatepe-Aslantaş Milli Parkı, 4.145 hektarlık alanı kaplamaktadır. Bu milli parkta geç Hitit dönemi önemli yerleşimleri ve kalesi bulunmakta olup, Roma ve Bizans dönemlerine ait yerleşim yerlerinin kalıntıları bulunmaktadır.[256] Karatepe-Aslantaş Milli Parkı, Ceyhan Nehri üzerinde Aslantaş barajının yapımıyla oluşan 1.000ha'lık baraj gölü alanı, tarihsel ören alanları ve açık hava müzesi, turistik ve arkeolojik alanları ile Bölge açısından önemli bir yere sahiptir.

18.7.2. Tabiat Koruma Alanları

Türkiye'de tabiat koruma alanı olarak ilan edilen 31 adet alan bulunmakta olup, bu alanların toplamı 63.694 hektardır. TR63 Bölgesinde Hatay ilinde 2 adet, Kahramanmaraş ilinde 1 adet olmak üzere toplam 3 adet tabiat koruma alanı yer almaktadır. Hatay ili merkez ilçesinde Habibineccar, Erzin ilçesinde Tekkoz Kengerlidüz; Kahramanmaraş ili, Andırın ilçesinde Körçoban isimli tabiat koruma alanları bulunmaktadır.[257] Habibi Neccar Tabiat Koruma Alanı, 1. ve 2. Derece arkeolojik sit alanı içerisinde kalmaktadır. Alanın ana kaynak değerleri St. Pierre Kilisesi, Charon Anıtı ve M.Ö. 3. yüzyılda yapılan Günahkârlar Hamamı'dır. Tescil edilen alan 119 hektar olup, alanın merkeze uzaklığı 10 km'dir.[258] Kengerlidüz Tabiat Koruma Alanı, 182 hektar büyüklüğündedir. Koruma alanı olarak ayrılma sebebi ise, alan içerisinde yer alan kayın ağaçlarının farklı yayılış biçimi göstermesinden kaynaklanmaktadır.[259] Körçoban Tabiat Koruma Alanı, 481 hektar büyüklüğünde olup, alan nadir orman ekosistemi özelliği göstermesi itibariyle koruma alanı olarak tescillenmiştir.

18.7.3. Tabiat Anıtları

Türkiye'de tabiat anıtı olarak ilan edilen 107 adet alan bulunmakta olup, bu alanlar 5.560,49 hektardır. TR63 Bölgesi, Hatay ilinde yer alan 1 adet tabiat anıtı bulunmaktadır. Hatay ili merkezinde, Dursunlu Belediyesi sınırlarında kalan Onat Çınarı 1.000 m²'lik alanı kaplamakta ve 280 yaşındadır.[260]

18.7.4. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları

Türkiye'de yaban hayatı sahası olarak ilan edilen 80 adet alan bulunmakta olup, bu sahaların toplamı 1.201.212m²'dir. TR63 Bölgesi, Hatay ilinde yer alan 2 adet yaban hayatı geliştirme sahası mevcuttur. Altınözü ilçesinde yer alan yaban hayatı geliştirme sahası, 35.811m² alan büyüklüğüne sahip, sırtlan izleme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği sahadır. İskenderun ilçesi, Arsuz belediyesinde yer alan yaban hayatı geliştirme sahası ise, 26.077m² alan büyüklüğü ile yaban keçisi ve karaca izleme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği sahadır.[261]

[256] http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/kavramlar.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[257] http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/kavramlar.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[258] Hatay İl Çevre Durum Raporu, Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/ hatay_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[259] Kahramanmaraş İl Çevre Durum Raporu, Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/kmaras_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[260] http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/kavramlar.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[261] http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/kavramlar.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

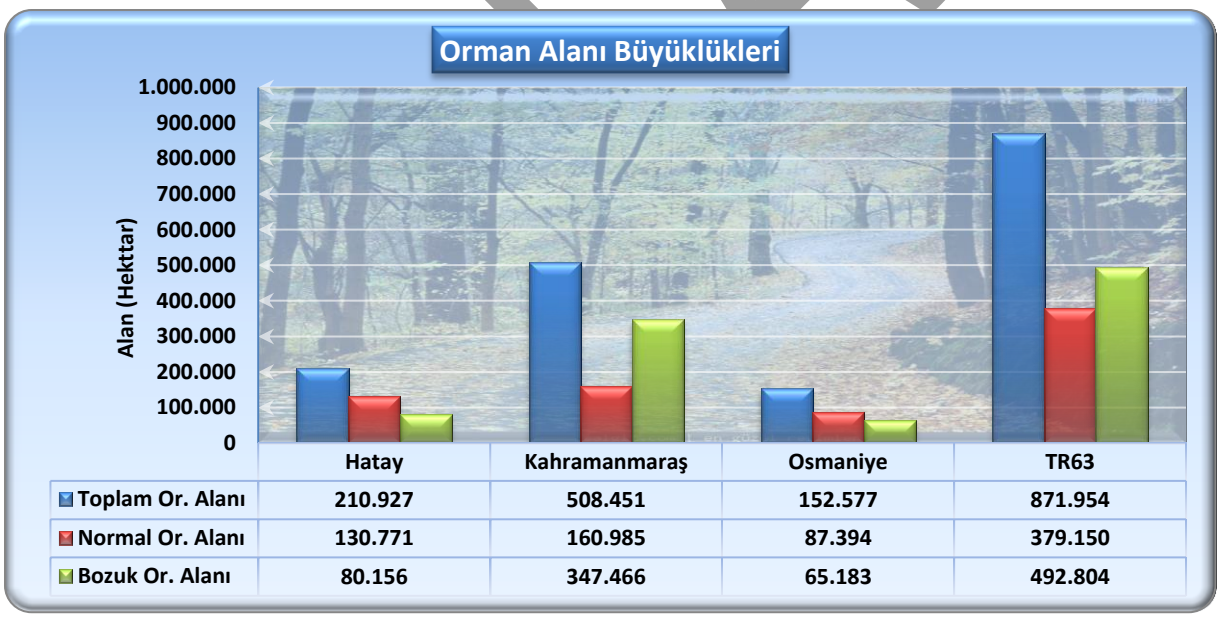
18.7.5. Tabiat Parkları

Türkiye'de tabiat parkları olarak ilan edilen 184 adet alan bulunmakta olup, bu alanların büyüklüğü 81.989 hektardır. TR63 Bölgesinde Osmaniye'de Çiftmazı Tabiat Parkı bulunmakta ve 23 hektarlık alan kaplamaktadır.[262]

18.8. Ormanlar

Orman, insanlara gıda, yakıt, barınak, temiz hava ve su, ilaç, gelir kaynağı, istihdam, dinlenme, peyzaj gibi maddi-manevi birçok ekonomik, ekolojik, sosyal ve kültürel faydalar sunan doğal bir kaynaktır. Bir ekosistem olarak orman, belirli kapalılıkta ağaçlar, diğer bitki ve hayvan topluluğu ile topraktaki gözle görünmeyen diğer organizmaların, belli bir denge içinde cansız çevreyle ve karşılıklı olarak birbiriyle etkileşimde bulunduğu, canlı bir sistem ve topluluktur. Türkiye ormanlarının tamamına yakını devletin hüküm ve tasarrufu altında olup, Orman Genel Müdürlüğü tarafından sürdürülebilirlik ilkesi esas alınarak idare edilmektedir.[263] Özel mülkiyete ait orman alanı, tüm ormanlık alanın binde birinden daha azdır. 2010 yılı itibariyle Türkiye'de toplam 21.188.747 hektarlık orman alanı bulunmaktadır. TR63 Bölgesi sınırları içerisindeki toplam orman alanları 871.953 hektar olup, Bölgedeki orman alanları, Türkiye'deki orman alanlarının % 4,1'ini oluşturmaktadır. Türkiye'de orman alanlarının % 50,12'si normal, % 49,88'i bozuk orman alanıdır. TR63 Bölgesi oranları da Türkiye ile paralellik göstermekte, orman alanlarının % 43,48'i normal, % 56,52'si bozuk orman alanlarını oluşturmaktadır.

Şekil 147. TR63 Bölgesi Orman Alanları

	Hatay	Kahramanmaraş	Osmaniye	TR63
Toplam Or. Alanı	210.927	508.451	152.577	871.954
Normal Or. Alanı	130.771	160.985	87.394	379.150
Bozuk Or. Alanı	80.156	347.466	65.183	492.804

Kaynak: Orman ve Su işleri Bakanlığı, Türkiye Orman Varlığı, 2012, Link: http://web.ogm.gov.tr/Resimler/sanalkutuphane/orman_varligi2012.pdf, 2012, Ormancılık İstatistikleri 2011

Kamu ve özel ağaçlandırma faaliyetlerinin toplamı Tablo 273'te verilmiştir. 2007 yılında başlatılan "Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberliği" çalışmaları ile Türkiye'de 2007-2008 yılları arasında ağaçlandırma faaliyetlerinde % 84 artış gerçeklemiştir. TR63 Bölgesinde, Türkiye'ye paralel bir artış gerçekleşmemiş olsa da, Bölge toplamında % 34'lük artış meydana gelmiştir.

[262] http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/kavramlar.htm, Erişim Tarihi: 27.06.2013
[263] Türkiye Orman Varlığı, Orman ve Su işleri Bakanlığı, 2012, Link: http://web.ogm.gov.tr/Resimler/sanalkutuphane/orman_varligi2012.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

Tablo 273. Ağaçlandırma Faaliyetleri (Hektar)

İl / Bölge	2007	2008	2009	2010	2011
Hatay	90	338	275	346	537
K.Maraş	1.093	1.350	1.339	1.584	1.252
Osmaniye	255	233	277	300	190
TR63	1.438	1.921	1.891	2.230	1.979
Türkiye	26.418	48.501	54.957	59.163	48.530

Kaynak: Ormancılık İstatistikleri 2011, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Link: http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Istatistikler/Ormanc%C4%B1l%C4%B1k%20%C4%B0statistikleri%202011.pdf, 2011

Türkiye'de toplam orman köy sayısı 21.278'dir. TR63 Bölgesi sınırları içerisindeki toplam orman köy sayısı, Türkiye'deki orman köy sayısının % 2,6'sını oluşturmakta olup, Türkiye'deki orman köy nüfusunun % 5'i TR63 Bölgesindedir.

Tablo 274. TR63 Bölgesi Orman Köy Sayısı ve Nüfusu (2011)

İl / Bölge	Orman İçi Köy		Ormana Bitişik Köy		Toplam	
	Sayı	Nüfus	Sayı	Nüfus	Sayı	Nüfus
Hatay	25	14.026	122	92.188	147	106.214
Kahramanmaraş	151	92.192	148	80.986	299	173.178
Osmaniye	57	34.108	54	44.763	111	78.871
TR63	233	140.326	324	217.937	557	358.263
Türkiye	7.181	2.164.388	14.097	4.909.378	21.278	7.073.766

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ormancılık İstatistikleri 2011, Link: http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Istatistikler/Ormanc%C4%B1l%C4%B1k%20%C4%B0statistikleri%202011.pdf, 2011

18.9. Havza Alanları

Havza bir akarsuyun kaynağıyla sonlandığı yer arasında kalan ve ona su veren tüm kolları kapsayan alandır. Hızlı nüfus artışına bağlı olarak artan su ihtiyacını karşılayacak uygun kaynak varlığının azlığı ve gelişen sanayi ve tarımsal faaliyetlere paralel olarak ortaya çıkan aşırı kullanım ve kullanımdan kaynaklı kirlilik oluşumu gibi sorunlar sebebiyle, havza bazında su kaynaklarının yönetimi önem kazanmıştır.[264] Bu çerçevede, Çevre ve Orman Bakanlığı, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü'nce havza bazında bütüncül yönetimi sağlamak amacıyla, "Havza Koruma Eylem Planları" hazırlanması çalışmalarına 2008 yılında başlanmıştır. 2008 yılında Akarçay Kapalı Havzası, Meriç - Ergene Havzası, Gediz Havzası ve Van Gölü Kapalı Havzası olmak üzere, 4 havza için Havza Koruma Eylem Planları tamamlanmıştır. 2009 ve 2010 yılında, TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi tarafından 11 adet havzanın (Marmara, Susurluk, Kuzey Ege, Küçük Menderes, Büyük Menderes, Burdur Kapalı Havzası, Konya Kapalı Havzası, Ceyhan, Seyhan, Kızılırmak, Yeşilırmak Havzalarının) koruma eylem planları tamamlanmıştır. 2011 yılında Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü ve TÜBİTAK Başkanlığı tarafından imzalanan protokolle, ilk etapta hazırlanan 4 adet havza koruma eylem planının revize edilmesi ve 10 adet havzanın Koruma Eylem Planlarının hazırlanması projesi başlamıştır.

[264] Havza Koruma Eylem Planlarının Hazırlanması Projesi, Link: http://www.havzakoruma.com/, Erişim Tarihi: 27.06.2013

Havza Koruma Eylem Planları Revize Edilecek Olan Havzalar:

- Akarçay Kapalı Havzası
- Meriç Ergene Havzası
- Gediz Havzası
- Van Gölü Kapalı Havzası

Havza Koruma Eylem Planları Hazırlanacak Olan Havzalar:

- Sakarya Havzası
- Batı Akdeniz Havzası
- Antalya Havzası
- Doğu Akdeniz Havzası
- Batı Karadeniz Havzası
- Doğu Karadeniz Havzası
- Çoruh Havzası
- Aras Havzası
- Fırat Dicle Havzası
- Asi Havzası

Harita 56. Türkiye Su Havzaları Haritası

Kaynak: Ceyhan Havzası Koruma Eylem Planı, Link: http://www.havzakoruma.com/index.php?option=com_content&view=article&id=74%3Aceyhan-taslak-rap&Itemid=90, 2013

Havza Koruma Eylem Planları Projesi'nin ana hedefi mevcut su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının teşvik edilmesi ve sağlanması, su ekosistemlerinin ve bunlara bağlı diğer ekosistemlerin iyileştirilmesi ve tahribatının önlenmesidir. Proje kapsamında TR63 Bölgesi illeri Asi Havzası ve Ceyhan Havzası sınırları içerisinde kalmaktadır.

Ceyhan havzasının su kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla, Ceyhan Havzası Koruma Eylem Planı hazırlanmıştır. Ceyhan Havzasını Adana, Osmaniye ve Kahramanmaraş illeri oluşturmaktadır. Kayseri, Sivas, Adıyaman, Gaziantep, Malatya, Hatay illerinin bir kısmı havza alanı içerisinde kalmasına rağmen bu illerin havzaya katkısı düşüktür. Eylem Planı kapsamında, Ceyhan Havzası'nda tespit edilen kirletici kaynaklar şunlardır; yerleşimden kaynaklanan atık sular, kırsal alanlardan gelen septik tank deşarj

TASLAK

suları, katı atık depolama tesislerinden gelen sızıntı suları, havzada yer alan Elbistan Termik Santrali'nin kazan altından çıkan yanmamış kömürden kaynaklanan atıksular, endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan atıksular, tarımsal alanlarda kullanılan tarım ilaçları ve suni gübreler, büyükbaş, küçükbaş hayvan besi ahırlarından kaynaklanan atıksular. Havza genelinde yerleşimlerden kaynaklanan atıksular, kanalizasyon sistemiyle toplanıp arıtmaya tabii tutulmaksızın deşarj edilmektedir. Havzada yeterli sayıda atıksu arıtma tesisinin bulunmaması sebebiyle yerleşimlerin atıksuları havza üzerinde ciddi tehdit oluşturmaktadır. Havza içerisinde yer alan belediyelerin tamamına yakını, katı atık amacıyla düzensiz depolama sahaları kullanmakta; dere ve çay kenarlarına, terk edilmiş maden ocaklarına ve orman vasfını yitirmiş arazilere kontrolsüz şekilde dökülen atıklar, sızıntı suları ile akarsuları ve yer altı sularını kirletmektedir.[265]

Kahramanmaraş ilinde yer alan Elbistan Termik Santrali, Bölgede ciddi kirletici kaynaktır. Tesisten çıkan atıksular, uygun şekilde arıtılmadan santral çevresindeki tarım arazilerinin sulanması amacıyla kullanılmaktadır.

Havza içerisinde yoğun şekilde tarım faaliyetleri yapılmaktadır. Tarımsal faaliyetler sırasında sulama suyu olarak yer altı suyunun kullanımı, zirai ilaç kullanımı ve gübreleme havza için tehdit unsurlarındandır. Ayrıca hayvan yetiştiriciliğinden kaynaklanan hayvan atıklarının doğal gübre olarak kullanılması ve bu atıkların akarsulara karışması diğer bir tehdit unsuru olmaktadır.

Asi Havzasını Hatay, Adana, Osmaniye, Gaziantep, Kilis illeri oluşturmakta olup, havzayı temsil eden il Hatay'dır. Asi Havzası Koruma Eylem Planı çalışmaları TÜBİTAK Başkanlığı tarafından yürütülmekte ve plan hazırlık çalışmaları devam etmektedir. 05.07.2013 tarihinde Asi Havzası Koruma Eylem Planı Paydaş Toplantısı Hatay ilinde gerçekleştirilmiştir. Asi Havzası Koruma Eylem Planı çerçevesinde, alt havzalama çalışması yapılmış ve Asi Havzası Aşağı Asi Alt Havzası ve İskenderun Körfezi Alt Havzası olarak ikiye ayrılmıştır. Eylem Planı kapsamında Aşağı Asi Alt Havzasında evsel atıksu deşarjları, endüstriyel atıksu deşarjları, zeytin karasuyu ve yoğun tarımsal faaliyetler kirletici kaynaklar olarak tespit edilmiştir. İskenderun Körfezi Suları Alt Havzasında yer alan kirletici kaynaklar ise, evsel atıksu deşarjları, endüstriyel atıksu deşarjları, endüstriyel tesis kaynaklı baca gazı emisyonları, deniz trafiği ve katı atık düzensiz depolama sahaları olarak belirlenmiştir.

18.10. KIYITEMA PROJESİ "İskenderun Körfezi Pilot Bölgesi"

Sanayileşmenin ve turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde, kıyılar üzerindeki yoğun baskı gün geçtikçe artmaktadır. Kıyı ve geçiş sularının su kalitesi bozulmakta ve ekosistem tahribatı meydana gelmektedir. Bu bağlamda kıyı alanları yönetimine ilişkin bütüncül yaklaşımların ortaya konması, iyi su kalitesine ulaşılması için gerekli tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen ve TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi Çevre Enstitüsü tarafından yürütülen "Ülkemiz Kıyı ve Geçiş Sularında Tehlikeli Maddelerin Tespiti ve Ekolojik Kıyı Dinamiği (KIYITEMA) Projesi" 10 Ağustos 2012 tarihinde başlamıştır. Projenin amacı, Türkiye kıyılarında seçilecek pilot alanlarda bulunan/bulunması muhtemel olan tehlikeli maddelerin ve bu maddelerin ekosisteme etkilerini tespit edilmesidir. Projede 4 adet pilot bölge belirlenmiştir. Bunlar; İzmir – Nemrut ve Aliağa Körfezleri, Hatay –

[265] Ceyhan Havzası Koruma Eylem Planı, Link: http://www.havzakoruma.com/index.php?option=com_content&view=article&id=74%3Aceyhan-taslak-rap&Itemid=90, Erişim Tarihi: 27.06.2013, http://www.mam.gov.tr/CE/index.html, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

İskenderun Körfezi, İzmit Körfezi ve Samsun Limanı'dır. Dört pilot bölgeden biri olan "İskenderun Körfezi" TR63 Bölgesi içerisindedir. Proje kapsamında "İskenderun Körfezi Pilot Bölgesi Açılış Toplantısı" 12 Şubat 2013 tarihinde gerçekleştirilmiş ve projenin tanıtımı, yapılması planlanan çalışmalara dair sunum yapılmıştır.[266]

18.11. Bölgenin Çevre Sorunları ve Öncelikleri

Bu bölümde, Bölge illerinin çevre sorunlarını ortaya çıkarmak ve bu sorunlar için ne tür tedbirler alınabileceği belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'nün "Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu'ndan faydalanılmıştır. 2012 yılında yayınlanan rapor 2009-2010 dönemini kapsamakta, hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, sanayi, çevresel tahribat, katı atıklar, gürültü kirliliği konu başlıklarını içermektedir. TR63 Bölgesi illeri bu başlıklar altında incelenerek illerin çevre sorunları ve çevre sorunlarının öncelik sıralaması yapılmıştır.

Tablo 275. TR63 Bölgesi İllerinin Yaşanan Çevre Sorunlarına Göre Durumları

Hava Kirliliği	Su Kirliliği	Toprak Kirliliği	Atık	Gürültü Kirliliği	Erozyon	Doğal Çevrenin Tahribatı
Hatay	Hatay	Hatay			Hatay	
K.Maraş	K.Maraş	K.Maraş	K.Maraş	K.Maraş	K.Maraş	K.Maraş
Osmaniye	Osmaniye		Osmaniye			

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu, 2012, Link: http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/cevre_sorun_2012.pdf, 2012

Hatay ilinde toprak kirliliği birinci öncelikli sorun olarak belirlenmiş olup, sorunun nedenleri; sanayi, sanayi atıkları, zirai faaliyetler, aşırı tarım ilacı kullanımıdır. Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde hava kirliliği birinci öncelikli sorun olarak belirlenmiştir.

Tablo 276. İllerin Çevre Sorunlarının Öncelik Sıralaması

İl / Bölge	Hava Kirliliği	Su Kirliliği	Toprak Kirliliği	Atıklar	Gürültü Kirliliği	Erozyon	Doğal Çevrenin Tahribatı*
Hatay	3	2	1			4	
Kahramanmaraş	1	2	4	3	5	7	6
Osmaniye	1	3		2			

* Orman, Mera, Sulak Alan, Kıyı, Biyolojik Çeşitlilik ve Habitat Kaybı

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu, 2012, Link: http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/cevre_sorun_2012.pdf, 2012

Hava kirliliği oluşumunda etkili faktörler; evsel ısınma, sanayi, trafik, meteorolojik faktörler ve topografik faktörlerdir. Hava kirliliğinin oluşumunda, Hatay ilinde sanayi faktörü, Kahramanmaraş ilinde evsel ısınma, Osmaniye ilinde ise topografik faktörler ilk sırada yer almaktadır. İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüklerince hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla bir takım tedbirler alınmıştır. Hatay ilinde, kaliteli yakıt kullanımı, bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları, ağaçlandırma çalışmaları/orman alanlarının, yeşil alanların arttırılması, motorlu taşıtların egzoz gazı ölçümlerinin

[266] http://www.mam.gov.tr/CE/index.html, Erişim Tarihi: 27.06.2013

yapılması, sanayi kuruluşlarının emisyon izni almaları, sanayi tesislerinin yerleşim yeri dışına çıkarılması, denetim yapılması şeklinde önlemler alındığı; Kahramanmaraş ilinde, kaliteli yakıt kullanımı, bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları, ağaçlandırma çalışmaları/orman alanlarının, yeşil alanların arttırılması, motorlu taşıtların egzoz gazı ölçümlerinin yapılması, sanayi kuruluşlarının emisyon izni almaları, denetim yapılması şeklinde önlemler alındığı; Osmaniye ilinde, kaliteli yakıt kullanımı, bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları, motorlu taşıtların egzoz gazı ölçümlerinin yapılması, sanayi kuruluşlarının emisyon izni almaları ve denetim yapılması şeklinde önlemler alındığı belirtilmiştir.

TASLAK

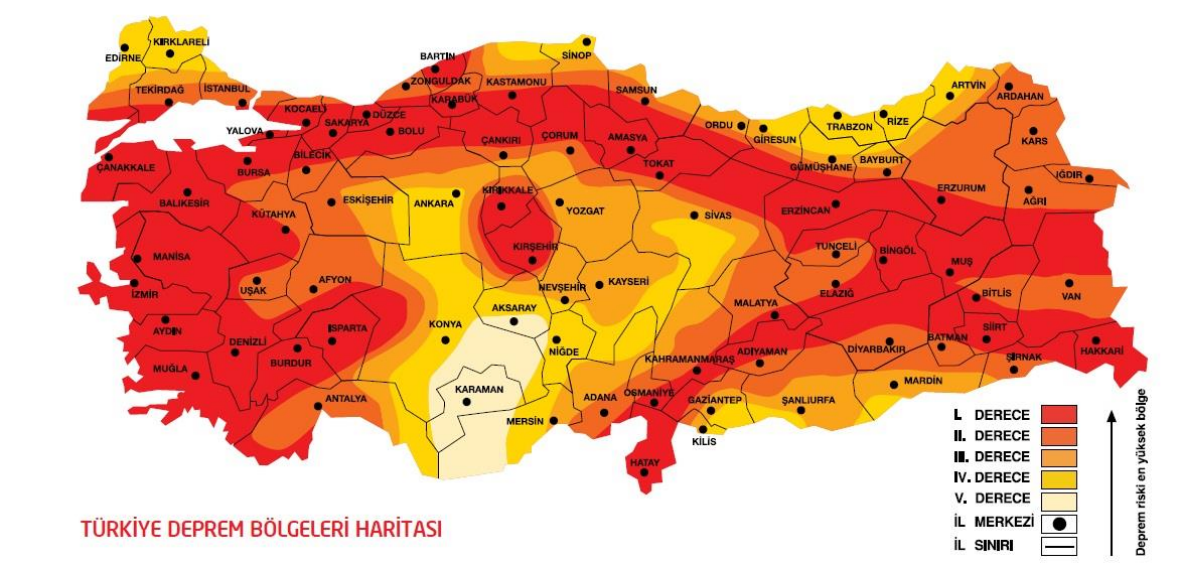
19. AFET DURUMU ve YERLEŞİME UYGUNLUK

Türkiye, jeolojik ve topografik yapısı ve iklim özellikleri nedeniyle deprem, sel, heyelan ve çığ düşmesi gibi afetler ile sıklıkla karşılaşabilmektedir. Doğal afetler neden oldukları can kaybının yanı sıra, fiziksel, sosyal ve ekonomik kayıplar meydana getirmektedir. Bu nedenle, afet riskli alanlarda kentsel dönüşüm, planlama ve kentsel tasarım projelerinin uygulanması büyük önem taşımaktadır.

19.1. Deprem

Deprem Bölgeleri Haritasına göre, Türkiye 5 tehlike bölgesine ayrılmıştır. Haritaya göre ülke topraklarının % 66'sı I. ve II. Derece deprem bölgesinde kalmakta ve toplam nüfusun ise % 71'i bu bölgelerde yaşamaktadır. 81 il merkezinin 57 tanesi I. ve II. Derece deprem bölgesinde bulunmaktadır.

Harita 57. Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası

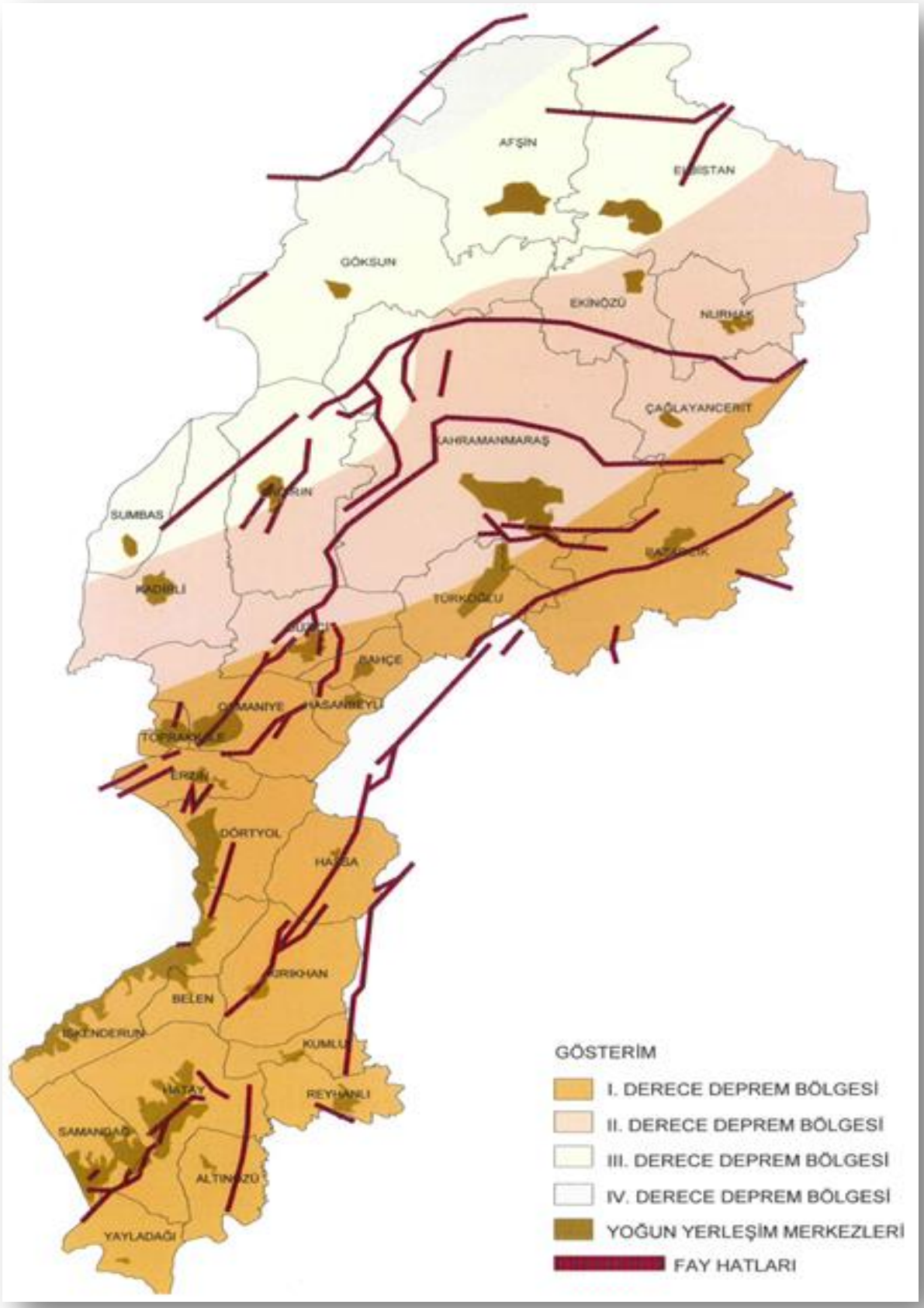

Kaynak: Deprem, MTA Genel Müdürlüğü, Link: http://www.mta.gov.tr/v2.0/deprem/pdf/deprem.pdf, 2012

Türkiye deprem haritasına göre, Hatay ilinin tamamı I. Derece deprem bölgesinde yer almaktadır. Kahramanmaraş ili sınırlarında I., II., III. ve IV. Derece; Osmaniye ili sınırlarında ise I., II. ve III. Derece deprem alanları mevcuttur.

Bölge illerinin yer aldığı Doğu Anadolu Fay Hattı, Karlıova-Bingöl Segmenti, Palu-Hazar Segmenti, Hazar-Sincik Segmenti, Çelikhan-Gölbaşı Segmenti, Türkoğlu-Antakya (Hatay) Segmenti olmak üzere 6 ayrı fay parçasından oluşmaktadır. Doğu Anadolu Fay Hattı doğudan Karlıova, Bingöl, Elazığ, Malatya, Adıyaman, Gölbaşı üzerinden gelerek, Türkoğlu ilçesinde (Kahramanmaraş) ikiye ayrılmaktadır. İkiye ayrılan bu kollardan biri güneye, Antakya'ya doğru, giderek, Ölüdeniz Fayı ile birleşmekte; diğer kol ise Türkoğlu ilçesinden güneybatıya doğru ilerleyerek, önce Bahçe (Osmaniye) ilçesinin doğusundan geçerek, Osmaniye ili merkezinden geçmektedir.

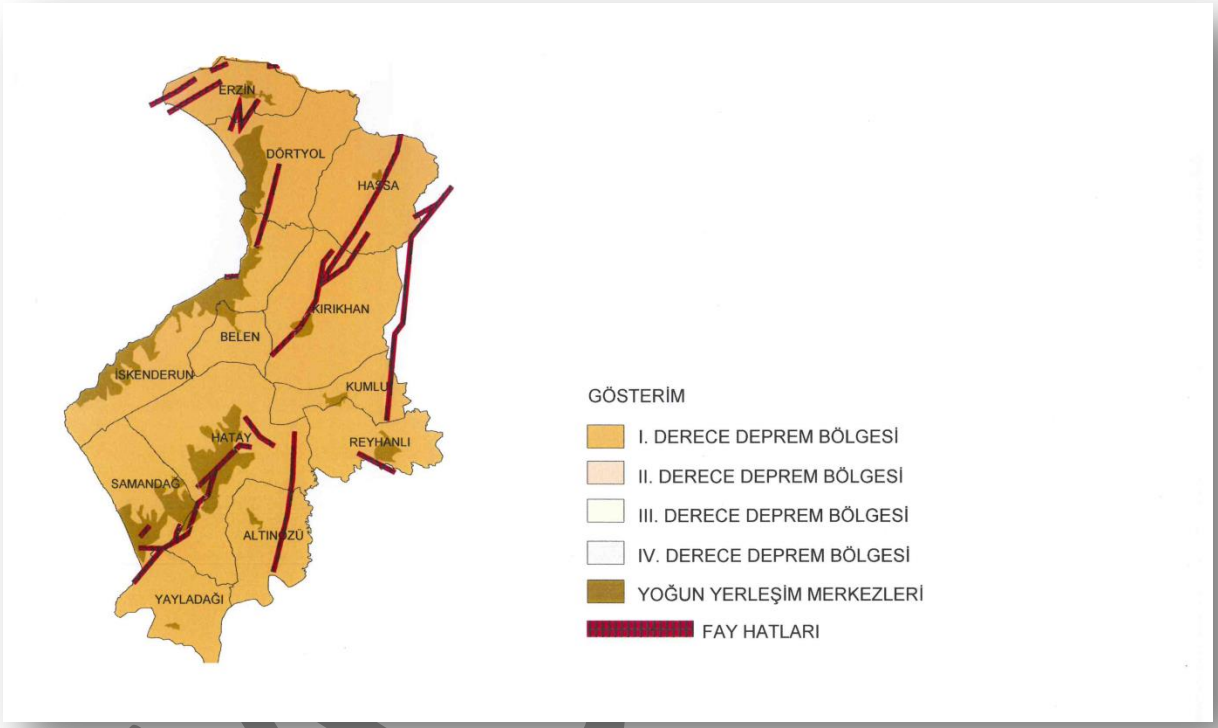
Harita 58. TR63 Bölgesi Fay Hatları ve Yerleşim Alanları Analiz Çalışması

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Hatay ili, Ölü Deniz ve Doğu Anadolu Fay hattının kesişiminde yer almaktadır. Ölü Deniz Fayı, Kızıldeniz-Aden Körfezi'nden başlar ve kuzeye doğru, Doğu Anadolu Fayı ile kesiştiği Türkoğlu ilçesine kadar devam eder. Tarihsel dönemde, Hatay ilinde çok büyük yıkıcı depremler meydana gelmiş, bu depremler büyük can ve mal kayıplarıyla sonuçlanmıştır. Hatay ilini etkileyen en büyük deprem 1872 yılında gerçekleşen 7,3 M[267] şiddetindeki deprem olup, Bölgede daha sonra bu derecede şiddetli bir deprem olmamıştır. Bununla beraber, bu ilde 20. Yüzyılın sonlarında (1997 yılında), 5,5 M şiddetinde olan orta büyüklükte bir deprem meydana gelmiştir.

Harita 59. Hatay İli Fay Hatları ve Yerleşim Alanları Analiz Çalışması

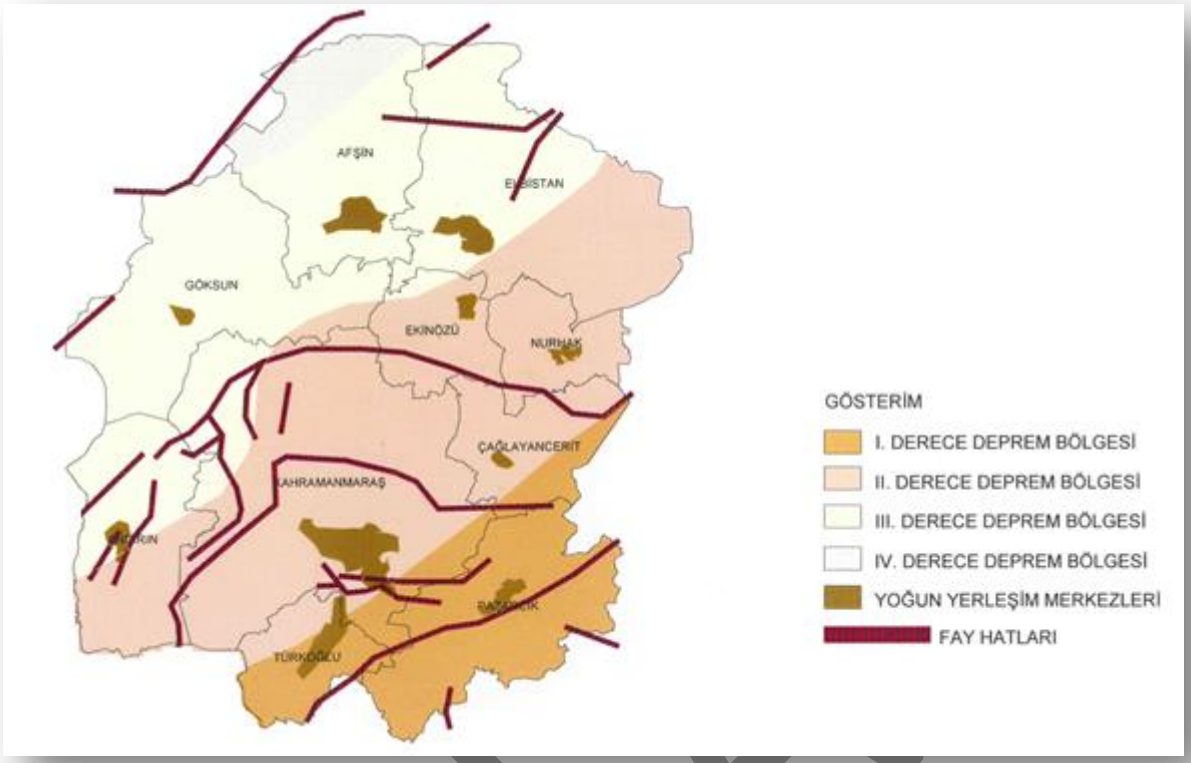

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Kahramanmaraş ili, Doğu Anadolu Fayı ile Ölü Deniz Fayı kavşağındadır. Kahramanmaraş ilinde merkez ilçe ile beraber Türkoğlu, Pazarcık, Çağlayancerit ilçeleri I. Derece deprem kuşağında yer almaktadır. Kahramanmaraş ili, en çok Doğu Anadolu Fay hattının Türkoğlu-Hatay fay parçasından olmak üzere Güneydoğu Anadolu Bindirme Fayı ve Elbistan Fay hatlarından etkilenmektedir. Elbistan Fay Hattı, Doğu Anadolu fayının yan koludur. Kahramanmaraş ilini etkileyen birçok deprem olmakla birlikte, 1513 yılında ve 1872 yılında meydana gelen depremler ağır hasara neden olmuştur. Yakın dönemde 1986 yılında Doğanşehir-Gölbaşı arasında, 1998 yılında ise Adana ilinin Ceyhan ilçesinde meydana gelen depremler Kahramanmaraş ilini etkileyen diğer depremlerdir.

[267] M sembolü, depremin şiddetini gösteren Magnitude terimini ifade eder.

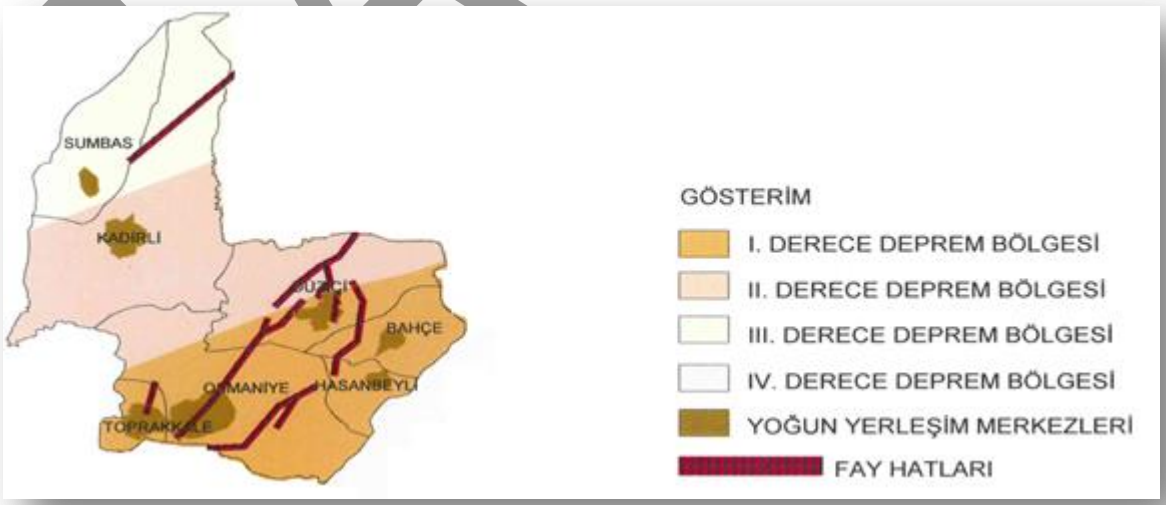
Harita 60. Kahramanmaraş İli Fay Hatları ve Yerleşim Alanları Analiz Çalışması

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Osmaniye ili, Doğu Anadolu Fay Hattı içerisinde yer almaktadır. Bahçe, Düziçi, Hasanbeyli, Toprakkale ilçeleri I. Derece, Kadirli II. Derece, Sumbas ilçesi III. Derece deprem kuşağında yer almaktadır. Osmaniye ilinde 2000, 2001 ve 2010 yıllarında olmak üzere, son on yıl içerisinde 3 adet görece şiddetli depremler meydana gelmiş, bu depremlerde can ve mal kaybı olmamıştır.

Harita 61. Osmaniye İli Fay Hatları ve Yerleşim Alanları Analiz Çalışması

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Sınırları içinde önemli miktarda I. Derece deprem sahası bulunan TR63 Bölgesi için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen kentsel yerleşim alanların rehabilitasyonu, öncelikli olarak ele alınması gereken konu başlıkları arasındadır. Bu konuda özellikle gerekli yasal izin ve düzenlemelerin ele alınması ve prosedürlerin tamamlanması önemli görülmektedir.

19.2. Heyelan, Kaya Düşmesi

Heyelanlara etki eden başlıca doğal etmenler; iklim özellikleri, yağışlar, jeolojik yapı, arazinin topoğrafyası ve bitki örtüsüdür. Doğal etmenler dışında heyelan olaylarının gelişmesinde;

- Göçlerin yol açtığı hızlı nüfus artışları,
- Yerleşim alanlarında, yamaç ve dik meyil üzerinde yoğunlaşan kaçak yapılaşma,
- Doğal tehlikeleri göz önünde bulunduran yeterli düzeyde arazi kullanım kararları ve planların bulunmaması,
- Yerleşme ve yapılaşmadaki denetim mekanizmasının eksiklikleri,

gibi doğal olmayan nedenler mevcuttur.

Türkiye'de heyelanlar başta Karadeniz olmak üzere, İç ve Doğu Anadolu Bölgelerinde sıkça meydana gelen afet olaylarıdır. TR63 Bölgesi illerinden Hatay'ın İskenderun ilçesi Kocatepe Mahallesi, heyelan afeti sebebiyle 07.01.2008 gün ve 213 sayılı Bakanlık yazısıyla Afete Maruz Bölge ilan edilmiştir.[268]

Kahramanmaraş İl Çevre Durum Raporuna göre, Kahramanmaraş ilinde heyelan sebebiyle Afete Maruz Bölge olarak ilan edilen alan bulunmamakla birlikte, Kahramanmaraş il merkezi ve ilçelerinde birçok yerleşim yerinde heyelan olayları görülmektedir. Kahramanmaraş ili kaya düşmesi olay sırasında Türkiye'de 8. sırada yer almaktadır.[269]

Osmaniye il merkezinde Yarpuz, Kızlaç, Gökmustafalı ve Bekdemir köylerinde heyelanlar meydana gelmekte olup, Gökçayır ve Kurtlar Köyleri muhtemel heyelan alanlarıdır. Ayrıca Bahçe ilçesi, Yaylalık Köyü 09.11.2006 tarihinde meydana kaya düşmesi olayı ile ilgili olarak Bakanlar Kurulu Kararı ile Afete Maruz Bölge ilan edilmiştir.[270]

19.3. Seller

Türkiye'de su baskınları, doğal afetler içerisinde en sık karşılaşılan ve ekonomik kayıpları hayli yüksek olan olaylardır. Depremlerden sonra, en çok can ve mal kayıpları su baskınları nedeniyle meydana gelmektedir. Yerel iklim değişiklikleri, yerel meteorolojik şartlar, topoğrafya, bitki örtüsü, bitki örtüsü tahribinin yol açtığı erozyon, şehirlerin gelişmesiyle birlikte plansız yapılaşma, yanlış arazi kullanım kararları Türkiye'nin birçok bölgesinde su baskınlarının meydana gelmesine neden olmaktadır. Küresel iklim değişiklikleri de su baskınlarının bir diğer nedenidir. Su baskınları, ekili alanlarda ve alt yapıda büyük zararlara neden olmaktadır.

[268] Hatay İl Çevre Durum Raporu, Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/hatay_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[269] Kahramanmaraş İl Çevre Durum Raporu, Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/kmaras_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[270] Osmaniye İl Çevre Durum Raporu, Osmaniye Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011,http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/osmaniye_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

Hatay ilinde meydana gelen şiddetli yağışlar ve Asi Nehri taşkınları nedeniyle, Hatay il sınırları içerisinde bazı yöreler su baskınına uğramaktadır. Yıllar içerisinde meydana gelen Asi Nehri taşkınları, ekili alanlarda ve altyapıda büyük hasara yol açmıştır. Taşkın olayları, Asi Havzasında yer alan Reyhanlı, Kırıkhan ve İskenderun ilçelerinde gerçekleşen yağışlara bağlı olarak gelişmektedir. 1998 ve 2001 yıllarında aşırı yağışlar sonucunda meydana gelen su baskınları, il merkezi ve ilçelerdeki yerleşim birimlerini etkilemiştir. Antakya Amik Ovası, Antakya Altınçay Deresi, Samandağ Büyük Karaçay Deresi ve Feyazan Kanalı su taşkınlarının gerçekleştiği alanlardır.[271]

Türkiye'de en sık taşkın tehlikesine maruz kalan ilk on il sıralamasında Kahramanmaraş ili yer almakta olup, özellikle Elbistan ilçesinde sıklıkla taşkın tehlikesi meydana gelmektedir.[272]

Osmaniye ilinde 2008 yılında meydana gelen aşırı yağışlar sonucu Toprakkale ilçesinde Tüysüz Beldesi, Sarpdere mevkii sele maruz kalmış, can kayıpları meydana gelmemiş, tarım arazileri su altında kalmıştır. Osmaniye ilinde taşkın yapacak en önemli sular Ceyhan Nehri ve bu nehri besleyen derelerdir. Bu nehir ve nehri besleyen dereler boyunca yer alan yerleşim yerleri ve tarlalar sel baskınına maruz kalmaktadır.[273]

TASLAK

[271] Hatay İl Çevre Durum Raporu, Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/hatay_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[272] Kahramanmaraş İl Çevre Durum Raporu, Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/kmaras_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

[273] Osmaniye İl Çevre Durum Raporu, Osmaniye Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011,http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/osmaniye_icdr2011.pdf, Erişim Tarihi: 27.06.2013

TASLAK

KAYNAKÇA

1	2011 Yılı Değerlendirmesi, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012
2	2012 World Analysis, APICCAPS, 2013
3	2012 World Data Map, APICCAPS, 2013
4	2012 World Footwear Yearbook, APICCAPS, 2012
5	2012 World Footwear Yearbook, APICCAPS, 2013
6	2013 Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Bakanlığı, 2012
7	500 Büyük Sanayi Kuruluşu (Geçmiş Yıllar), İstanbul Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.iso.org.tr/tr/web/statiksayfalar/besyuz_buyuk_gecmis_yillar.aspx
8	81 İl Durum Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012
9	AB Balıkçılık Politikası ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Durumu, Çağrı DOĞAN, İzmir Ticaret Odası, 2011, Link: http://www.izto.org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/ab_balikcilik_politikasi_25.06.2012%2012-37-22.pdf
10	Acil Sağlık Hizmet Bölgeleri, Sağlık Bakanlığı, 2012, Link: http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-15997/acil-saglik-hizmet-bolgeleri-2012.html
11	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları, TÜİK, 2012
12	Akdeniz'de Yatırımlar İhracata Dönüştü, AKİB, 2011, Link: http://www.akib.org.tr/tr/content.asp?PID={49CCC2A6-7236-4E57-B6F7-6B0DA033D118}
13	Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi: Yenilenebilir Enerji Kaynakları Arasında Jeotermal Enerjinin Yeri ve Türkiye Açısından Önemi, Ankara Üniversitesi, 2009
14	Antakya Mobilya ve Ayakkabıcılık Sektörel Araştırma Projesi, Kalkınma Bakanlığı, ATSO, DOGAKA, 2011
15	Asbest Yasağı ve Türkiye, S. Erdoğdu, 2013, Link: http://www.isguvenligi.net/asbest-yasagi-ve-turkiye/
16	Atık Yönetimi Eylem Planı, 2008-2012, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,2008
17	Ayakkabı Sektörü, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012
18	Ayakkabıcılık Eğitim, Tasarım Merkezi ve Ortak Kullanım Atölyesi Kurulması Proje Önerisi Sunumu, DOĞAKA, 2011
19	Bakanlık Haberleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2013, Link:http://www.enerji.gov.tr/BysWEB/faces/genel/icerik/belgeveResminiGoster.jsp?file=302325
20	Banka ve Sektör Bilgileri, TBB, 2012, Link:http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/illere-ve-bolgelere-gore-bilgiler/73
21	Bankacılık Kanunu, BDDK, 2005, Link:http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_sayili_kanun_6362_sayili_sermaye_piyasasi_kanunu_ile_degisik_islenmis_hali_9.1.2013.pdf
22	Bankacılık Sektörü, , 2008, Link: http://www.yenimakale.com/bankacilik-sektoru.html
23	Baraj Arama, DSİ Genel Müdürlüğü, 2012, Link: http://www.dsi.gov.tr/baraj-arama
24	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
25	Bir Doktora 592 Kişi Düşüyor, Türk Sağlık-Sen, 2013, Link: http://www.turksagliksen.org.tr/haberler/sendikamizdan-haberler/11808-bir-doktora-592-kisi-dusuyor.html
26	Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kümelenme Yaklaşımı ve Türkiye İçin Kümelenme Destek Modeli Önerisi, F. Alsaç, 2010
27	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi Taslağı, Kalkınma Bakanlığı, 2012
28	Bölgesel İstatistikler, TÜİK, 2012, Link: http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/anaSayfa.do
29	Bölgesel Rekabet Edebilirlik Programı Koordinasyon ve Uygulama Dairesi Başkanlığı, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012, Link: https://ipa.sanayi.gov.tr/tr/content/projelerimiz2/136

30	BP Statistical World Review of Energy, British Petroleum, 2012
31	Ceyhan Havzası Koruma Eylem Planı, Link: http://www.havzakoruma.com/index.php?option=com_content&view=article&id=74%3Aceyhan-taslak-rap&Itemid=90
32	Clusters and New Economics of Competition, M. Porter, 1998
33	Coğrafi İşaretler, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=421
34	Coğrafi İşaretler, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=431
35	Coğrafi İşaretler, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=432
36	Çevre ve Temiz Enerji: Hidroelektrik, DSİ Genel Müdürlüğü, 2011
37	Demir Çelik Haritası, Türkiye Çelik Üreticileri Derneği, 2012, Link: http://www.dcud.org.tr/tr/page.asp?id=12
38	Demir Çelik Sektörü Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012/1
39	Demir Çelik Sektörü Rekabet Gücü Raporu 2011, TÜSİAD - Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu (REF) - Sektörel Dernekler Federasyonu (SEFERED), 2011
40	Demir-Çelik, Demir-Çelik Eşya, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012
41	Deprem, MTA Genel Müdürlüğü, Link: http://www.mta.gov.tr/v2.0/deprem/pdf/deprem.pdf
42	Devlet Yol Envanteri, Karayolları Genel Müdürlüğü,http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Istatistikler/DevletvelIYolEnvanteri.aspx
43	Dış Ticaret Bilgileri - Raporlar, İTKİB, 2012, Link:http://www.itkib.org.tr/ihracat/DisTicaretBilgileri/raporlar/dosyalar/2012/2012_ocak_eylul_tekstil_performans_raporu.pdf
44	DOĞAKA Basın Bülteni, DOĞAKA, 2012
45	DSİ Faaliyet Raporu, DSİ, Link: http://www.dsi.gov.tr/docs/stratejik-plan/dsi-2011-faal%C4%B1yet-raporu.pdf?sfvrsn=4
46	Dünya Jeotermal Kongresi 2010, Jeotermal Kaynaklı Belediyeler Birliği, 2010, Link: www.jkbb.org.tr/WGC.doc
47	Dünya'da Aile Hekimliği, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2012, Link:http://www.ailehekimligi.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&id=55&layout=blog&Itemid=214
48	Dünyada Endüstriyel Simbiyoz, BTC, TTGV, International Synergies, 2013, Link:http://www.endustriyelsimbiyoz.org/endustriyel-simbiyoz-ve-uygulama-ornekleri/dunyada-endustriyel-simbiyoz/ingiltere/
49	Dünyada ve Türkiye'de Enerji Görünümü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012
50	Dünya'da ve Türkiye'de OSB Uygulamaları, OSB Üst Kuruluşu, 2011, Link:http://www.osbuk.org.tr/index.php?page=content/osbuygulama&id=1
51	EIA/ARI World Shale Gas and Shale Oil Resource Assessment - Turkey, EIA, 2013
52	Ekonomik Göstergeler, Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, 2012, Link: http://www.kmtso.org.tr/e_gostergeler/41.htm
53	Ekonomik Yapı, KMTSO, , Link:http://www.kmtso.org.tr/statik.php?file=ekonomikyapi&menuID=36
54	Electricity Generation of OECD Countries, IEA, 2012
55	Elektrik Piyasası Raporu, EPDK, 2010
56	Elektrik Piyasası Sektör Raporu, EPDK, 2012
57	Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link:http://lisans.epdk.org.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/elektrikUretim/elektrikUretimOzetSorgula.xhtml
58	Elektrik Piyasası Üretim Lisansları, EPDK, 2013, Link: http://www.epdk.gov.tr/index.php/elektrik-piyasasi/lisans
59	Elektrik Üretim Sektör Raporu, EÜAŞ, 2011
60	Elektrik Üretimi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2012, Link:

	http://geocen.iyte.edu.tr/turkish/electricityProductionTurkish.htm
61	Endüstriyel Simbiyoz Nedir?, BTC, TTGV, International Synergies, 2013, Link: http://www.endustriyelsimbiyoz.org/endustriyel-simbiyoz-ve-uygulama-ornekleri/endustriyel-simbiyoz-nedir/
62	Enerji Raporu 2012, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, 2012
63	Enerji Raporu, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi, 2011
64	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Bağlı ve İlgili Kuruluşlarının Amaç ve Faaliyetleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012
65	Finansal Türkiye Haritası, BDDK, 2012, Link: http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx
66	Furniture, UN Comtrade, 2013, Link:http://comtrade.un.org/pb/FileFetch.aspx?docID=4733&type=commodity%20pages
67	Global Wind Energy Outlook 2012, Küresel Rüzgâr Enerjisi Konseyi, 2012
68	Global Wind Report - Annual Market Update 2011, Küresel Rüzgâr Enerjisi Konseyi, 2012
69	Global Wind Report Annual Market Update 2012, Küresel Rüzgâr Enerjisi Konseyi, 2012
70	Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/MyCalculator/Default.aspx
71	Haritalar - Jeotermal Kaynaklar ve Uygulama Haritası, Maden Teknik ve Arama Genel Müdürlüğü, 2012, Link:http://www.mta.gov.tr/v2.0/daire-baskanliklari/enerji/index.php?id=haritalar
72	Hatay İl Çevre Durum Raporu, Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/hatay_icdr2011.pdf
73	Hatay ili Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, Hatay İl Özel İdaresi, 2010
74	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye İl Sağlık Müdürlükleri, 2012
75	Hatay´ın Az Bilinenleri, Hatay Valiliği, 2010, Link: http://www.hatay.gov.tr/IcerikDetay.aspx?IcerikId=191
76	Hatay'a 750 Yataklı Devlet Hastanesi, Hatay Valiliği, 2013, Link: http://www.hatay.gov.tr/HaberDetay.aspx?HaberId=10351
77	Havza Koruma Eylem Planlarının Hazırlanması Projesi, Link: http://www.havzakoruma.com/, Erişim Tarihi: 27.06.2013
78	Health Care Resources, OECD, 2011, Link: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=HEALTH_REAC
79	Hidroelektrik Enerjisi Nedir?, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/yenilenebilir/h_hidrolik_nedir.aspx
80	Hidrolik, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2010, Link:http://www.enerji.gov.tr/index.php?dil=tr&sf=webpages&b=hidrolik&bn=232&hn=&nm=384&id=40699#
81	http://data.worldbank.org/indicator/AG.SRF.TOTL.K2
82	http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/transport/data/database
83	http://eski.gumruk.gov.tr/tr-TR/Iskenderun/istatistikler/Sayfalar/default.aspx
84	http://idisb.com/panlatim.html
85	http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx
86	http://www.dsi.gov.tr/bolgelerimiz
87	http://www.dunya.com/17-lojistik-koyun-7sinde-ilk-etap-insaatlar-bitti-187754h.htm
88	http://www.mam.gov.tr/CE/index.html
89	http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/kavramlar.htm
90	http://www.trafik.gov.tr/harita/haritalar.asp
91	https://atlantis.denizcilik.gov.tr/istatistik/istatistik
92	Industry, value added (% of GDP), Dünya Bankası, 2013, Link:http://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS/countries/1W?display=map
93	International Trade and Market Access Data, Dünya Ticaret Örgütü, 2011, Link:http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MA

PS&file=Map.wcdf&bookmarkState={%22impl%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22en%22}}

94	International Trade Statistics 2012, DTÖ, 2011, Link:http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_appendix_e.htm
95	İl Bazında Kamu Yatırımları, Resmi Gazete, 2013, Link:http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130112M1-1-1.pdf
96	İl Dış Ticaret Potansiyeli Araştırması, Ekonomi Bakanlığı, 2009, Link:http://www.ekonomi.gov.tr/upload/7EF56F48-D8D3-8566-452092D48A1F70B1/kitapmakro.pdf
97	İllerarası Rekabetçilik Endeksi, 2009-2010, URAK, Link: http://www.urak.org/haberler/URAK_IllerarasiRekabetcilikendeksi2009-2010.pdf
98	İllere Göre Dış Ticaret, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link:http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7173D4A4-D8D3-8566-452001910DD1747A
99	İllerin Enerji Görünümü - 2012, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/il_enerji.aspx
100	İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, İpekyolu Kalkınma Ajansı, 2012, Link: http://www.ika.org.tr/Haber-Detay.asp?NewsId=371
101	İskenderun Körfezi'nde Endüstriyel Simbiyoz Projesi Uygulama Aşaması, , 2013, Link: http://www.endustriyelsimbiyoz.org/
102	İskenderun Körfezinde Endüstriyel Simbiyoz Projesi, Endüstriyel Simbiyoz Çalıştayı, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, 2013
103	İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Hatay Valiliği
104	İstatistiki Bilgiler, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Link: http://www.migm.gov.tr/IstatistikiBilgiler.aspx?DetayId=8
105	İstatistikler, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Link: http://www.csb.gov.tr/gm/cygm
106	Jeotermal Enerji Kullanım Alanları, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2012, Link: http://www.eie.gov.tr/yenilenebilir/jeo_kullanim_alanlari.aspx
107	Kahramanmaraş İl Çevre Durum Raporu, Kahramanmaraş Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011, Link: http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/kmaras_icdr2011.pdf
108	Kahramanmaraş Metal Mutfak Eşyası Sektörü Strateji Raporu, T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012
109	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Dergisi: Türkiye'de Güneş Enerjisinden Elektrik Üretimi Potansiyeli, F. Dinçer, 2011
110	Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, Haberler: 51. Meclis Toplantısı, 2013, Link: http://www.kmtso.org.tr/haber.php?id=1359
111	Kahramanmaraş'ın Ekonomik Göstergeleri, Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, 2011
112	Kalkınmada Anahtar Verimlilik, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012,11
113	Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı, Kalkınma Bakanlığı, 2012, Link: http://www2.dpt.gov.tr/kamuyat/ilozet.html
114	Karayolları 5. Bölge Müdürlüğü
115	Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı, TKDK, 2012
116	KOBİ İşbirliği ve Kümelenmesi Projesi - Kümeler için Ortak Rekabet Alanları Stratejisi Raporu, Ekonomi Bakanlığı, 2012
117	KSS'lerin İllere Göre Dağılımı, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013, Link:http://www.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=188&lng=tr
118	Kurulan Kapanan Şirket İstatistikleri, TOBB, 2012, Link:http://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.aspx
119	Kümelenme Temelli Kalkınma Stratejileri, H. Eraslan, 2009
120	Küresel Rekabet Baskısı Altında Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Dönüşüm Stratejileri ve Yeni Yol Haritası, MÜSİAD, 2008

121	Limanlar, TCDD, http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/liman-bilgi/rejim.htm
122	Linyit Sektörü Raporu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, 2011
123	Lojistik Merkezler, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları, Link: http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/yurticibilgi/lojistikkoy.pdf
124	Madencilik Özel İhtisas Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, DPT, 2007
125	Madencilik Sektörü, Ekonomi Bakanlığı, 2012
126	Major Furniture Producing Countries, European Furniture Industries Confederation, 2012
127	Map Library, WHO, 2010, Link:http://gamapserver.who.int/mapLibrary/Files/Maps/Global_LifeExpectancy_bothsexes_2011.png
128	Map Library, WHO, 2011, Link:http://gamapserver.who.int/mapLibrary/Files/Maps/Global_LifeExpectancy_bothsexes_2011.png
129	Marka, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=220
130	Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, MEB, 2013, Link: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf,
131	Mining Turkey: Mineral Potential of Turkey, A. Yörükoğlu ve O. Delibaş, 2012
132	Mobilya Sektörü Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012
133	Natural Resource - Solar Power (Potential), United Nations Environment Programme (UNEP), 2012, Link:http://www.grida.no/graphicslib/detail/natural-resource-solar-power-potential_b1d5
134	Neden Aile Hekimliği, Sağlık Bakanlığı, 2013, Link:http://www.ailehekimligi.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=211
135	Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075, TÜİK, 2013, Link: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844
136	Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi, 2013, Link: http://www.okuloncesi.hacettepe.edu.tr/
137	Organizational Diversity and Change in Institutional Theory, Organization Studies, A. Kondra, 1998
138	Organize Sanayi Bölgeleri Hizmetleri, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012, Link:http://www.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=180&lng=tr
139	Ormancılık İstatistikleri 2011, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Link: http://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Istatistikler/Ormanc%C4%B1l%C4%B1k%20%C4%B0statistikleri%202011.pdf
140	Orta Vadeli Program, Resmi Gazete, 2012
141	OSB Bilgi Sitesi, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013, Link:http://osbbs.osbuk.org.tr/arama.php?anaMod=10&id=236&konu=RXYUG
142	Osmaniye İl Çevre Durum Raporu, Osmaniye Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011,http://www.csb.gov.tr/turkce/dosya/ced/icdr2011/osmaniye_icdr2011.pdf
143	Otoprodüktör Lisansı Verilen Tüzel Kişiler, EPDK, 2013, Link:http://www2.epdk.org.tr/lisans/elektrik/lisansdatabase/verilenotoproduktor.asp
144	Patent ve Faydalı Model, TPE, 2011, Link:http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=136
145	Plan-Program ve Raporlar, Sanayi Bakanlığı, 2012, Link:http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/81-il-durum-raporu-2012-11052012113452.pdf
146	Proje Hezarfen, TPE, 2011, Link:http://hezarfen.tpe.gov.tr/hezarfen/index.jsp?pages=106
147	Rekabet İçin Kümelenme Temelli Yaklaşımlara İhtiyacımız Var, M. Bulu, 2009
148	Rüzgâr Enerjisi, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2010
149	Sağlık Bakanlığına Ait Hastanelerin Yatırım Esaslarının Tespitine Dair Yönerge, Sağlık Bakanlığı, 2001, Link:http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/mev/mev_yonr/saglik_bakanigina_ait_hastanelerin_yatirim.pdf
150	Sağlık Bölge Planlaması Hakkında Genelge İle Hastane Yatak Ve Rolleri Tescil Onayı, Sağlık Bakanlığı, 2010, Link:http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-10633/saglik-bolge-planlamasi-hakkinda-genelge-ile-hastane-ya-

	.html
151	Sağlık Hizmetlerinin Geçmişi ve Gelişimi, Haydar Sur, Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi
152	Sağlık Hizmetlerinin Sunumunda Yeni Açılımlar ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Asuman ALTAY Sayıştay Dergisi, 2007
153	Sağlık İstatistikleri Yıllığı, Sağlık Bakanlığı, 2011
154	Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü Hizmetleri, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013, Link:http://www.sanayi.gov.tr/Files/Attachments/OtherFiles/2013-yili-kss-odenek-dagi-25012013092440.pdf
155	Şeyl Gazı (Shale Gas) ve Ekonomik Değeri, MTA, 2012
156	TCDD 2007-2011 İstatistik Yıllığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
157	Technically Recoverable Shale Oil and Shale Gas Resources: An Assessment of 137 Shale Formations in 41 Countries Outside the United States, U.S. Energy Information Administration, 2013, Link:http://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/
158	Tekstil, Hazır giyim, Deri ve Deri Ürünleri Sektörleri Raporu, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012
159	The Global Financial Centres Index 11, Long Finance, 2012, Link:http://www.longfinance.net/Publications/GFCI%2011.pdf
160	Toprak Su Kaynakları, DSİ Genel Müdürlüğü, 2012, Link:http://www.dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari
161	TR63 Bölge Planı 2010-2013, DOĞAKA
162	TR63 Düzey 2 Bölgesi Jeotermal Kaynakları, DOĞAKA, 2010
163	TR63 İlleri İhracat Analizi, DOĞAKA, 2012, Link:http://www.dogaka.org.tr/index.php/ekonomi-haberleri/1145-tr63-illeri-ihracat-analizi
164	TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, TÜBİTAK, 2013, Link:http://biltek.tubitak.gov.tr/merak_ettikleriniz/index.php?kategori_id=2&soru_id=330
165	TÜBİTAK Bülten, TÜBİTAK, 2012
166	TÜİK
167	Türk Ekonomisinin Genel Görünümü, Dışişleri Bakanlığı, 2013, Link:http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa
168	Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012, Link: http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/cevre_sorun_2012.pdf
169	Türkiye Demir Çelik ve Demir Dışı Metaller Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012
170	Türkiye Ham Petrol ve Dogalgaz Boru Hatları Haritası, R. Saygılı, 2009, Link:http://www.cografyamiz.com/turkiyede-cikarilan-madenler-ve-enerji-kaynaklari.html/turkiye-ham-petrol-ve-dogalgaz-boru-hatlari-haritasi
171	Türkiye Mobilya Ürünleri Meclisi Sektörü Raporu, TOBB, 2012
172	Türkiye Orman Varlığı, Orman ve Su işleri Bakanlığı, 2012, Link: http://web.ogm.gov.tr/Resimler/sanalkutuphane/orman_varligi2012.pdf
173	Türkiye Rüzgâr Enerjisi İstatistik Raporu, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği, 2013
174	Türkiye Rüzgâr Enerjisi Kongresi - 2012, EPDK, 2012, Link:http://www.epdk.gov.tr/documents/strateji/duyuru/TUREB2012.pdf
175	Türkiye Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2010, Link:http://www.enerji.gov.tr/BysWEB/DownloadBelgeServlet?read=db&fileId=42004
176	Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023, Ulaştırma Bakanlığı,2011
177	Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi, Kalkınma Bakanlığı, 2011, Link:http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13562/Turkiyenin_Insani_Gelisme_EndeksiveEndeksSiralamasininAnalizi.pdf
178	Türkiye'de Jeotermal Uygulamalarda Son Durum - Türkiye 10. Enerji Kongresi, Dünya Enerji Konseyi Türk

	Milli Komitesi, 2006
179	Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu İSO 500 Raporunun Sonuçları, İstanbul Sanayi Odası, 2012, Link:http://www.iso.org.tr/tr/web/besyuzbuyuk/turkiye-nin-500-buyuk-sanayi-kurulusu--iso-500-raporunun-sonuclari.html
180	Türkiye'nin Enerji Görünümü, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, 2011
181	Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu - 2011, İstanbul Sanayi Odası, 2011, Link:http://www.iso.org.tr/tr/web/besyuzbuyuk/turkiye-nin-ikinci-500-buyuk-sanayi-kurulusu--iso-500-raporunun-sonuclari.html
182	Ulusal Yenilik Sistemi 2023 Yılı Hedefleri, TÜBİTAK, 2011, Link:http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/BTYK/btyk23/2011_101.pdf
183	UN News Centre, Birleşmiş Milletler, 2011, Link:http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40257#.UWV3-ZNtHHo
184	Ülkelere Göre Dış Ticaret, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link:http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF
185	What Is Hydropower's History?, IEA, 2013, Link:http://www.ieahydro.org/What_is_hydropower's_history.html
186	World Furniture Outlook 2013, CSIL, 2013
187	World Furniture Outlook Summary, CSIL, 2009
188	Yataklı Sağlık Tesislerinde Yoğun Bakim Hizmetlerinin Uygulama Usul Ve Esasları Hakkında Tebliğ, Resmi Gazete, 2011
189	Yatırım Teşvik İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD
190	Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, Resmi Gazete, 2012
191	Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Resmi Gazete, 2012
192	Yaygın Eğitim Kapsamında Mesleki Eğitim Sistemi, MESS EĞİTİM VAKFI, 2009, Link: http://www.messegitim.com.tr/ti/579/0/YAYGIN-EGITIM-KAPSAMINDA-MESLEKI-EGITIM-SISTEMI
193	Yayınlar, KSÜ, 2012, Link: http://teknokent.ksu.edu.tr/icerik_detay.aspx?id=9
194	Yayınlar, TPE, 2013, Link: http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=620
195	Yeni Yatırım Teşvik Sistemi, Ekonomi Bakanlığı, 2012, Link: http://www.ekonomi.gov.tr/upload/slogan/yeni_yatirim_tesvik_sistemi.pdf
196	Yörükoğlu, Abdülkerim; Delibaş, Okan, Mineral Potential of Turkey, Mining Turkey, 2012 Vol.2, Sayfa 18-23.
197	Atık İstatistikleri, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2008, Link: http://atikyonetimi.cevreorman.gov.tr/atikyonetimi/AnaSayfa/solmenu/atikistatistikleri.aspx?sflang=tr, Erişim Tarihi: 15 Nisan 2013
198	İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Mastır Planı, Atilla Yıldıztekin, Prof. Dr. H. Murat Çelik, Hatay, 2011
199	Dünya'da ve Türkiye'de OSB Uygulamaları, OSB Üst Kuruluşu Web Sayfası, http://www.osbuk.org.tr/index.php?page=content/osbuygulama&id=1, Erişim Tarihi: 21 Mart 2013